

MATEJA TOMINŠEK PEROVŠEK

Francišek Lampe:
Zmerno, z ljubeznijo

Mag. Mateja Tominšek Perovšek (rojena 11. oktobra 1971 v Celju), avtorica monografije *Frančišek Lampe: Zmerno z ljubeznijo*, je leta 2001 končala enopredmetni študij teologije na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Nato je na isti fakulteti vpisala podiplomski študij in se posvetila obravnavi idejnih in filozofskih tokov na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja. Leta 2004 je magistrirala s temo *Vloga Frančiška Lampeta (1859-1900) v katoliškem gibanju*. Med magistrskim študijem je sodelovala tudi v raziskovalnem projektu o filozofu, teologu in publicistu dr. Leopoldu Lenardu. Je soavtorica spremnega besedila ob ponatisu *Filozofskega slovarja Aleša Ušeničnika* (Ljubljana 2003), z referatom o Ušeničnikovem življenju in delu pa je sodelovala na simpoziju *Aleš Ušeničnik, čas in ideje 1868-1952* (Ljubljana 2003). V letih 1999 in 2000 je sodelovala pri tehnični izvedbi prvega in drugega zasedanja sinode Cerkve na Slovenskem *Izberi življenje*, ki je bila v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano.

Že od študijskih let objavlja strokovne članke v različnih časopisih in revijah: *Ampak*, *Bogoslovni vestnik*, *Celovski zvon*, *Književni listi*, *Studia Historica Slovenica*, *Tretji dan*, nekaj prispevkov je bilo objavljenih tudi na *Radiu Slovenija*. Od leta 2006 je kot kustodinja pripravnica zaposlena v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.

Slika na naslovnici: Portret Frančiška Lampeta, Bogoslovno semenišče Ljubljana

MATEJA TOMINŠEK PEROVŠEK

Frančišek Lampe: Zmerno, z ljubeznijo

*Portret slovenskega katoliškega misleca Frančiška Lampeta (1859-1900)
in njegova vloga v družbeni in kulturno-duhovni zgodovini na Slovenskem*

Mateja Tominšek Perovšek

FRANČIŠEK LAMPE: ZMerno, Z LJUBEZNIJO

*Portret slovenskega katoliškega misleca
Frančiška Lampeta (1859–1900)
in njegova vloga v družbeni
in kulturno-duhovni zgodovini na Slovenskem*

Družina
Ljubljana 2006

Frančišek Lampe: Zmerno, z ljubeznijo
Mateja Tominšek Perovšek

Bibliografija Frančiška Lampeta: Drago Samec
Znanstvena recenzija in spremna beseda: Janez Juhant
Prevod povzetka: Melita Nemec

©: Družina d. o. o.

Izdaja: Prva izdaja

Urednik izdaje: Matija Ogrin

Jezikovni pregled: Ana Miklavčič

Oblikovanje naslovnice: Sine Kovič

Grafična priprava: Družina d. o. o.

Izdala in založila: Družina d. o. o.

Odgovarja: dr. Janez Gril

Natisnila: Formatisk d. o. o.

Naklada: 800

Ljubljana 2006

Knjiga je izšla s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Lampe F.

TOMINŠEK Perovšek, Matja

Frančišek Lampe : zmerno, z ljubeznijo : portret slovenskega
katoliškega misleca Frančiška Lampeta (1859-1900) in njegova vloga
v družbeni in kulturno-duhovni zgodovini na Slovenskem / Mateja
Tominšek Perovšek ; [bibliografija Frančiška Lampeta Drago Samec ;
spremna beseda Janez Juhant ; prevod povzetka Melita Nemec]. - 1.
izd. - Ljubljana : Družina, 2007

ISBN 978-961-222-655-8

231854080

*Vodniku Frančišku Lampetu
in
možu Juriju Perovšku,
za pomoč skozi prehode iz nezavednega v zavedno*

Kazalo

PREDGOVOR	9
DOGODKI, IDEJE IN GIBANJA, KI OZNAČUJEJO OBDOBJE	
FRANČIŠKA LAMPETA V DOZOREVANJU SLOVENSKEGA NARODA	13
Politika in narodnost	15
Pomen revolucij leta 1848	15
Obnavljanje ustavnega življenja	18
Oktobrska diploma in Februarski patent	19
Slovenska politika	21
Čitalnice, društva in časopisje	22
Dualizem in prva velika slovenska zmaga leta 1867	24
Uveljavljanje slovenskega jezika	26
Politična aktivnost mlado- in staroslovencev	29
Mladoslovenci in tabori	29
Razdor med mladoslovenci in staroslovenci	32
Nemški pritisk v sedemdesetih letih	35
Taaffejeva vlada in položaj Slovencev	36
Slogaštvo in njegovi problemi	38
Vzpon katoliškega gibanja in ločitev duhov	39
Gospodarstvo in kultura	47
Gospodarska rast in politično gibanje delavstva	47
Slovenska kultura	52
Spremembe v gospodarskem, narodnopolitičnem in kulturnem življenju	
na Slovenskem v zadnjem desetletju 19. stoletja	59
Gospodarske razmere	59
Razvoj političnega življenja v avstro-ogrski monarhiji	62
Nastajanje modernih političnih strank pri Slovencih	64
Premiki v kulturnem življenju	69
FRANČIŠEK LAMPE V VRTINCU RAZVOJNIH SPREMEMB	
IN NJEGOV ODZIV NA ZNAMENJA ČASA	73
Življenjska pot	75
Lampe kot utemeljitelj in razširjevalec tomistične filozofije	79
Okrožnica <i>Aeterni patris</i> in novotomizem	79
Razvoj novotomizma na Slovenskem	88
Novotomizem Frančiška Lampeta in njegov odziv na moderno	93
Lampetova utemeljitev filozofije v umskih razlogih za verovanje	95
<i>Logika</i>	99

<i>Noetika</i>	99
<i>Metafizika</i>	100
<i>Etika</i>	104
<i>Estetika</i>	107
Prilagoditev novoveških problemov	110
Lampetovo pisateljsko in uredniško delo družbeno-kulturnega značaja	121
Dom in svet	125
Lampetovo poslanstvo duhovnika in vzgojitelja v vzgojnem zavodu Marijanišče (Collegium Marianum)	141
Nastanek Marijanišča	141
Sprejem dečkov v Marijanišče	144
Opis Marijanišča	146
Vzgoja gojencev v Marijanišču	148
Žalostni in veseli trenutki Marijanišča	152
Vzdrževanje in oskrbovanje Marijanišča	154
Lampe kot osebnost	157
SKLEP	173
POVZETEK	181
ZUSAMMENFASSUNG	183
VIRI IN LITERATURA	185
I. VIRI	185
II. LITERATURA	185
ZAHVALA	191
JANEZ JUHANT – FRANČIŠEK LAMPE IN MODERNA	193
DRAGO SAMEC – V BIBLIOGRAFIJO VPETO DELO DR. FRANČIŠKA LAMPETA	205
SLIKOVNO GRADIVO	303
IMENSKO KAZALO	319

PREDGOVOR

Frančišek Lampe zavzema v slovenski kulturni zgodovini eno od najpomembnejših mest v drugi polovici 19. stoletja, saj je s svojim delovanjem, ki ga je v kratkem življenjskem obdobju tudi sam razumel kot poslanstvo prosvetljevanja slovenskega naroda, opravil velikansko delo. V hrepenenju po sodobnem raziskovanju, izobraževanju in poučevanju je brez večjih predsodkov zbudil zanimanje v takratnem slovenskem, evropskem in širšem prostoru. Slovenski katoliški svet je zaznamoval z utemeljevanjem in širjenjem to-mistične filozofije, ki se je interpretativno izogibala tradiciji pretiranega ideološkega po-seganja v politični prostor oziroma vplivanja na procese, povezane s takratnim strankar-skim življenjem in kulturnobojnim obračunavanjem. S poudarjanjem znanstvenih in fi-lozofskih stališč, ki prek izkustvenega sveta vodijo do popolnejše vednosti in do modrosti, je preusmerjal pozornost na kulturno-umetniško področje in s tem odpiral širše možnosti za ustvarjalnost individualnega značaja. Z izdajo svojih temeljnih filozofskih del, *Vvod v modroslovje* (1887), *Dušeslovje I-II* (1889/1900), *Cvetje s polja modroslovskega* (1897) in nedokončano razpravo *O lepoti* (1900), je poskušal slovenskemu človeku približati svet takratne sodobne znanosti in mu hkrati vzbuditi zanimanje za aktivno premišljevanje o človeški zgodovini, ki se napaja iz neizčrpnega izvira Božje ljubezni in modrosti. Z izdajo znamenitih *Svetopisemskih zgodb*, ki so začele izhajati leta 1894, je naredil velik korak tudi na področju bibličistike. S svojim delovanjem v vzgojnem zavodu Marijanišče v le-tih 1885–1900 in z ustanovitvijo literarne revije *Dom in svet* (1888) pa je spodbudil širše množice za sodelovanje pri kulturnem preporodu slovenskega naroda in se pri tem zavzel predvsem za mlade posameznice in posameznike, ki so svoje poslanstvo videli v pisatelj-ski in kulturno-umetniški dejavnosti.

Izvirnost Lampetove osebnosti se še posebej vidi iz njegove obsežne korespondence, ki je shranjena v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani in predstavlja pravo zakladnico iskrene-ga čustvovanja slovenskega človeka, hrepenečega po ustvarjanju, po priznanju človeške-ga dostojanstva, zaupanju, razumevanju, solidarnosti, pomoči, odpuščanju. Lampe si je v svojem kratkem življenju dnevno dopisoval z ljudmi vseh slojev in starosti z vsega sveta in z njimi delil življenjsko usodo, ki je bila velikokrat bridka in žalostna. Njegova neizmer-na prizadevanja za spodbujanje ustvarjalnosti mladih in zagotavljanje zdravih vzgojnih in učnih temeljev, ki bi hkrati spodbudili tudi večjo uravnoteženost sil v družbi, je mogo-če pripisati njegovi izredni občutljivosti za razpoznavanje kozmoloških oziroma vesoljnih principov življenja in neustavljivi potrebi po kompleksnem razreševanju in osvetljevanju problemov, ki jih pred vsakega posameznika v vseh zgodovinskih obdobjih postavlja ži-vljenje samo in ga na različne načine preizkuša v dojemanju kategorij *dobrega*.

V Lampetovi življenjski usmeritvi se zrcali globoka zakoreninjenost v krščansko tradicijo, ki se identitetno pokriva s potrebo po utemeljevanju monoteistične religije. Na podlagi rekonstrukcije njegovega miselnega sistema, ki se v filozofiji pokaže kot apologija tomizma, zasledimo izreden občutek za intuitivno zaznavanje življenja kot neuničljive logike ustvarjalca in urejevalca, ki se ga ne da ujeti v noben idejni sistem in ki v svojem končnem dejanju rezultira v dejavnost modrosti in ljubezni. Teh pa se ne da opredeljevati brez kategorij misterioznega in religioznega. Izročilo ima v tem pogledu izredno močno sporočilno vrednost, saj se izkušnje in vedenje človeštva prenašajo iz roda v rod in se uravnavajo po vrednostnih specifikah in identiteti posameznih ljudi, narodov, nacij itn. Tudi v današnji perspektivi iskanja postmodernih paradigem, katerim se posveča vrsta različnih filozofskih smeri v prizadevanju, da bi osmislile življenje sodobnega človeka, je potrebno zavedanje, da ima vsaka filozofija konstantno vrednost v razpoznavanju svojih variabilnih razsežnosti, ki se zrcalijo v različnih utemeljitvah in upodobitvah minljivega oziroma spremenljivega ter večrazsežnostnega, nespremenljivega in večnega. Filozofija se v svoji strukturni razgibanosti kot ključen element človekovih bivanjskih dejavnosti razkriva v vsej svoji lepoti ekstatične moči in učinka predvsem takrat, ko nas spodbuja k iskanju življenjskega ravnovesja v nas samih in se na zunaj kaže v osmišljanju in harmoniziranju družbenih procesov. Tudi danes zavzema v uresničevanju hrepenenj po iskanju notranjega in osrečujočega najodličnejše mesto. V svoji večplastnosti pa se še vedno najlepše izrazi v tistem, kar imenujemo – *modrost*.

Lampe je modrost razumel v kontekstu ljubezni do Boga in do bližnjega, v kontekstu ljubezni do sočloveka, s katerim je potrebno ravnati previdno in ljubeznivo. V pismu Andreju Kalanu 1. maja 1886 je zapisal: »Želim res delati, ne da bi imel sam kaj od tega, ampak da bi rojakom pokazal pot do resnice in sreče. (...) Sicer mi bode pa vedno pravilo: *zmerno, z ljubeznijo*.«¹ Med temeljnimi krepostmi (modrost, pravičnost, srčnost, zmernost), ki po Lampetovem nazorskem prepričanju uravnavajo človeška dejanja, je zaradi izogibanja skrajnostim preračunljivega in egoističnega stremljenja poudarjal predvsem pomen zmernosti v življenju. Kot duhovnik je videl svoje poslanstvo v doslednem zagotavljanju pogojev in možnosti za spravo in mir med vsemi ljudmi, predvsem med Slovenci, da bi napredovali v omiki. V tem pogledu je Lampetov zgled gotovo tudi danes zelo dobrodošel.

Ker se v današnjem času zaradi »izbrisanega spomina« težje identificiramo s svojo lastno zgodovino, sem študijo o Lampetu vpela v tedanji zgodovinski kontekst. Namen pričujoče študije naj bi bil predvsem v tem, da se kot Slovenci identitetno krepimo tudi preko pomembnih slovenskih osebnosti, ki imajo navdihujoče sporočilo o smiselnosti univerzalnih načel ljubezni, o hrepenenju po iskanju resnice, o veselju do spoznavanja modro-

1 Andrej Kalan: *Spomini na Frančiška Lampeta*, v: Dom in svet, 1900, str. 675 (Kalan, *Spomini na Lampeta*).

sti in o utemeljenosti krepitve zgodovinske zavesti za vse radovedne spraševalce, ki radi poglobljajo vedenje o življenju na poti odkrivanja resnic o samem sebi, o svetu in o nad-naravnem, skrivnostnem. Vse to se v svojem zaokroženju intuitivno zaključi in se hkrati začneja v razumevanju smiselnosti vere v Boga in povezanosti vsega, kar je in obstaja v različnih oblikah izražanja na zgodovinskem, kulturno-duhovnem, socialnem, politič-nem in nacionalnem polju zavedanja tako individualnega kot tudi univerzalnega princi-pa čutenja posameznega naroda.

O Frančišku Lampetu doslej še ni bila napisana celovitejša študija, pomembneje pa so nanj opozorili Frane Jerman, Janez Juhant, Franc Kralj, Matija Ogrin, Vid Pečjak, Ivan Pri-jatelj, Mateja Tominšek in Aleš Ušeničnik. Do pobude za izdajo knjige o tem pomembnem Slovcu je prišlo z različnih strani. Knjiga je nastajala v več razvojnih fazah že od študij-skih let in v okviru diplomske in magistrske naloge, ki sem ju pod mentorstvom prof. dr. Janeza Juhanta pripravila na filozofski katedri Teološke fakultete v Ljubljani. Pri študiji in zaključku moje dosedanje akademske kariere je kot somentor pomembno sodeloval znanstveni svetnik doc. dr. Jurij Perovšek z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani. V veliko pomoč sta mi bila tudi takratni dekan Teološke fakultete prof. dr. Slavko A. Snoj in doc. dr. Anton Jamnik. Odločilne zasluge za izdajo knjige pa ima njen urednik dr. Matija Ogrin, s katerim naju že nekaj let družijo simpatija do Lampeta in ki je bil pripravljen pre-vzeti vso potrebno odgovornost, da jo danes lahko vzamemo v roke.

Vsem bralcem želim prijetno duhovno potovanje iz »nezavednega v zavedno« v smi-slu spoznavanja velike osebnosti Frančiška Lampeta, veličine slovenskega duha in sloven-ske zgodovine, ki je dovolj zanimiva, da nas lahko preko domišljjskega sveta in zmožno-sti življenja v zgodovinsko zavest popelje v zanimiva prostranstva osebnega doživljanja preteklosti v razmerju do našega sodobnega vsakdana. Obenem želim spomniti tudi na zanimivo naključje, da je Frančišek Lampe umrl na isti dan kakor Anton Martin Slomšek, 24. septembra. Lampe je poskušal slediti Slomškovim življenjskim vodilom in se je po njem zgledoval predvsem v obuditvi verskega, nravnega in domoljubnega letopisa *Droblinice*, ki so na Slomškovo pobudo izhajale od srede štiridesetih do konca šestdesetih let devetnaj-stega stoletja. Na omenjeni dan se torej lahko spominjamo obeh velikih mož, ki sta polno živela za slovenstvo.

Lesno Brdo, 24. septembra 2006
mag. Mateja Tominšek Perovšek

**DOGODKI, IDEJE
IN GIBANJA,
KI OZNAČUJEJO OBDOBJE
FRANČIŠKA LAMPETA
V DOZOREVANJU
SLOVENSKEGA NARODA**

Politika in narodnost

Pomen revolucij leta 1848

Razdobje 19. stoletja, v katerega je bilo vpeto življenje Frančiška Lampeta, je bilo eno najpomembnejših razdobij v zgodovini sploh, saj je bil to čas velikanskih sprememb, s katerimi se je do temeljev spremenilo človekovo osebno in družbeno življenje. Lahko bi mu rekli stoletje neštetihih revolucij na vseh področjih, ki so spremenile človekov pogled na svet okoli njega, pa tudi nanj samega.²

Ob velikanskih spremembah, ki sta jih prinesla tehnološki razvoj in industrijska revolucija, se je spreminjalo človekovo duševno in duhovno življenje, njegovo razmerje do narave, do sočloveka, do družbenih skupnosti, v katerih je živel. Vzroki za revolucije v Zahodni in Srednji Evropi so si bili v marsičem podobni. Gospodarske spremembe in pridobitve industrijske revolucije so spremenile socialno sestavo družbe, okrepile meščanstvo in povečale število industrijskega delavstva. Pri tem je ostajala oblast v večini evropskih držav v rokah ozkih skupin plemstva in meščanstva, ki so zaradi svojih interesov odločno nasprotovala zahtevam po uvedbi globljih socialnih in političnih reform. Nezadovoljstvo je v štiridesetih letih 19. stoletja povečala še velika gospodarska kriza. Središča nemira so bila v glavnem velika mesta, medtem ko podeželja revolucionarno vrenje v večjem obsegu ni zajelo.

V tem času so po vsej Evropi vzniknili narodnozavedna čustva in priskrbeli ideološko gradivo za dve novi evropski velesili Nemčijo in Italijo. Nasproten pa je bil učinek narodnih gibanj med Madžari, Srbi, Poljaki, Grki idr. Pri njih so zanetila upor proti večjim in manjšim cesarstvom, ki so jim gospodovala.

Nekatera narodna gibanja so svoje zahteve po nacionalni svobodi ali enakosti povezovala z zahtevami srednjih razredov po liberalni obliki vladanja. Najuspešnejša narodna gibanja so povzročila nastanek držav, ki so bile močne monarhije.³ Podlaga za nacional-

² 19. stoletje lahko po eni strani opredelimo kot obdobje nacionalnih gibanj v Evropi, širjenja ZDA, vrhunca imperikalizma v svetu in razcveta industrijske družbe, po drugi strani pa tudi kot obdobje, ko so svetovni zgodovinski tokovi segli predvsem na eno od pomembnejših kulturno-umetniških področij, to je jezika in književnosti, in so na različne načine zaznamovali zgodovino v krepitvi človekove zavesti o samem sebi v odnosu do zgodovinskega dogajanja, izražalo pa se je v različnih umetniških zvrsteh romantike, realizma in naturalizma, simbolizma, esteticizma in modernizma. – *Devetnajsto stoletje (1775-1905)*, 1. Ljubljana 1976, str. 4.

³ Zgodovinsko so nacije in nacionalno vprašanje proizvod novega veka, natančneje moderne dobe oziroma modernosti. Da bi dobili celovit vpogled v takratno dogajanje na slovenskem ozemlju, se je potrebno ob soočanju z razsežnostmi slovenskega nacionalnega vprašanja posvetiti predvsem nacionalnemu vprašanju na splošno.

na gibanja, ki so nastajala v tem obdobju, je bil občutek skupne pripadnosti večje skupine ljudi, ki jih je družil isti jezik, etnični izvor in zgodovina. Politično so se kazala kot nacionalna gibanja, združena v občutku zvestobe do »domovine«, posebej tam, kjer le-ta še ni bila samostojna in neodvisna država.

Tudi Slovenci so se v tem obdobju dokončno zavedli, da so narod. Toda pri tem so ostajali na pol poti, saj je njihova odločitev za narod bila polna dvomov in omahovanj.⁴ »Vse do leta 1860/61, ko je prišlo v habsburški monarhiji do trajne uveljavitve ustavne ureditve, so mogli biti Slovenci – podobno kot več drugih srednjeevropskih *jezikovnih* skupnosti – zgolj kulturnopolitično *gibanje* in ne *narod* v pravem pomenu besede. Še prej so obstajali kot posebno slovansko determinirana etnija, ki je na temelju neprekinjene lingvistične kontinuitete od karolinške oziroma otonske dobe dalje izoblikovala samosvojo duhovno kulturo.«⁵

Pri ostalih narodih je bila narodna zavest močnejša, saj so v tem času že oblikovali svoje politične enote. Slovenci pa so se polagoma odpirali iz svojih deželnih (Štajerska, Koroška, Kranjska, Goriška) okvirov. Kljub temu pa je marčna revolucija leta 1848 močno razgibala tudi narodno prebujene Slovence in spodbudila nastanek prvega pravega političnega narodnega programa z imenom Zedinjena Slovenija. Čeprav je tudi ta še vedno zajemal zgolj ozek izobraženski krog, je med prebivalstvom močno odmeval. Zahteval je združitev vseh slovenskih dežel v upravno celoto s slovenskim uradnim in učnim jezikom v okviru avstrijske države.⁶ Nastajala so številna društva z imenom Slovenija, v Ljubljani je pod tem imenom izhajal tudi časopis, uveljavljena je bila kranjska belo-modra-rdeča zastava. Avstro-slavistični program Zedinjene Slovenije je dobil potrditev tudi na slovanskem kongresu v Pragi, ki je zahteval preobrazbo države v federacijo enakopravnih narodov. Z njim je slovensko narodno gibanje dokončno prešlo iz kulture tudi v politiko in v naslednjih sto letih je predstavljal njegovo edino pravo podlago.⁷

Če govorimo o posledicah evropskih revolucionarnih gibanj v prvi polovici 19. stoletja, hkrati govorimo o narodih in nacijah. Konkretnješi vznik nacionalizma, torej začetek udejanjanja nacionalne ideje, je po vsej Evropi prišel po revolucionarnem letu 1848. – Janez Markeš: *Točka nacionalnega nesporazuma*. Ljubljana 2001, str. 59.

- 4 Josip Mal ugotavlja, da je »lcto 1848 močna in vidna zarez, ki deli 19. stoletje v dve polovici. Os je, okrog katere se suče usoda narodov, pregrada, ki loči duhove, sloje in stanove in ki dokončno zaključuje dobo graščinskega fevdalizma. Je pa tudi vir in studenec novih sil, ki jih je to pomembno leto poklicalo na torišče javnega življenja. Ideja narodnosti se ni dala ugnati v tihi kot ali pa se celo popolnoma izbrisati. Izobraženo meščanstvo je zahtevalo svoj delež pri državni upravi in vstrec z njim je pri rešitvi starega režima nastopal nov, četrti stan delavstva.« – Josip Mal: *Zgodovina slovenskega naroda*. Celje 1993, str. 635–636 (Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*).
- 5 Igor Grdina: *Slovenci med tradicijo in perspektivo : politični mozaik 1860–1918*. Ljubljana 2003, str. 13 (Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*).
- 6 Prav tam, str. 15; Stane Granda: *Prva odločitev Slovencev za Slovenijo*. Ljubljana 1999, str. 17–59.
- 7 »Slovenci, ki jih je uvedba Bachovega absolutizma zelo prizadela – zamorila je ves njihov fraigajstovsko profilirani tisk, pa tudi dobršen del kulturne dejavnosti (gledališke predstave v Ljubljani in Celju) –, niso mogli takoj izkoristiti spremenjenih razmer. Njihova premoženjsko-poklicna razslojenost je kazala izrazito predmoderne poteze: agrarni sektor gospodarstva je močno prevladoval nad industrijskim. Laična inteligenca je bila v primerjavi z duhovni-

Z marčno revolucijo so bili doseženi določeni trajni uspehi. Konec je bilo podložništva, kmečki stan se je mogel odtlej gospodarsko in družbeno svobodno razvijati. Stanovska zavest v delavcih je rasla. Uvedena je bila svobodna trgovina. Povsod so se pojavljale težnje prebivalstva oziroma narodov Avstrije po novi ureditvi države na podlagi demokratičnih načel, pri čemer je šlo za pravice posameznih stanovskih interesnih skupin, za državljan-ske pravice, povezane z dosego volilne pravice, za pravice ustavodajne skupščine, za čim večjo enakopravnost na vseh področjih javnega življenja z vsemi posledicami tudi v nacio-nalnem oziru. Tako se je vseskozi nakazoval začetek procesa demokratizacije države, torej spreminjanja nedemokratičnih pojavov v demokratične, vidna so bila predvsem stremlje-nja po državi, v kateri naj bi prišla v čim večji meri do veljave volja ljudstva oziroma stremljenje po državni ureditvi, v kateri naj bi bili vsi državljani enaki pred zakonom. Avstrija je v to smer sicer napravila prvi korak, vendar pa vsa prizadevanja v smeri demokracije še zdaleč niso bila dosežena.⁸ Neoabsolutistična pozeba, ki je cesarstvo Habsburžanov zadela po zlomu marčne revolucije, je onemogočila takojšnje in popolno samodefiniranje srednje-evropskih narodov. Šele zlom Bachovega režima po avstrijskem porazu v vojni s Francijo in Piemontom leta 1859 je ljudem pod Francjožefovim žezlom odprl nove perspektive.⁹

ško šibka. Vrh u vsega je v marsičem še koreninila v miselnosti 'anciem régima' (...). Nova intelektualna elita, ki se je utemeljevala na *prebudni* miselnosti, leta 1848 še ni imela posebno jasno definirane stališča do fevdalizma; članki, peticije in proglosti, ki so terjali ustanovitev *Zedinjene Slovenije*, niso izrecno zahtevali ukinitve tradicional-nih podložniških obveznosti. Zdi se, da je šlo za namerno 'nedorečenost'. Liberalni *domorodci* – tako so se ozna-čevali najzvestejši bojovníki za afirmacijo in emancipacijo Slovencev – so vedeli, da radikalna ustavno-upravna pre-ureditev habsburške monarhije tako ali tako predpostavlja popolni prelom s predmarčnim sistemom (torej tudi s podedovanimi privilegiji), medtem ko so konservativisti, ki so bili še posebej številni v cerkveni hierarhiji, upali, da sama afirmacija narodnostnega načela ne prinaša dramatičnih sprememb v razmerja in odnose med 'stanovi'. Slovensko *gibanje* je bilo pač že od konca 18. stoletja nekakšna koalicija med 'razsvetljenci z dežele' (Anton Tomaž Linhart, Valentin Vodnik, pozneje Janez Bleiweis in njegov krog), tradicionalističnimi duhovniki (o. Marko Pohlín) in lokalnimi imenitniki (Žiga Zois baron Edelsteinski), ki jim je dunajski centralizem – čeprav na različne načine – izpodmikal tla pod nogami. Nezadovoljstvo nad jožefinskimi 'komasacijskimi' reformami, ki v dobršem delu niso bile nikoli preklicane, je našlo skupni imenovalec v narodni ideji. Slednja je vzbujala občutek nepretrgane kontinu- itete s preteklostjo, ponujala pa je tudi obetavno vizijo prihodnosti. Romantiki (Jernej Kopitar, Štefan Modrinjak, Urban Jarník, Janez Nepomuk Primic, France Prešeren in njihovi neposredni dediči), ki niso spregledali Herderjeve koncepcije 'duha narodov', so samo nadgradili: predstave starejših *prebudnih* generacij. Ključnega pomena je bilo dejstvo, da so se začeli zavedati pomena vseh in vsakršnih ljudi za vzpostavitev slovenske kulturnopolitične sku- pnosti. Pri tem seveda niso 'izumljali smodnika': enake tendence so se pojavile tudi pri Nemcih, Italijanih, Čehih, Madžarih, Slovaki in Hrvatih.« (Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 16–18) Program Zedinjene Slovenije glede na splošni razplet revolucije in naglo uveljavljanje duha protirevolucije po prihodu Franca Jožefa I. na prestol ni bil uresničljiv. Aktualen je postal spet v ustavnem obdobju, zlasti v času množičnih narodnih taborov 1868–1871. (Andrea Iannaccone: *Devetnajsto stoletje; Začetek dvajsetega stoletja*. Ljubljana 1998, str. 19)

8 Valentin Inzko: *Zgodovina Slovencev do 1918*. Celovec 1991, str. 120–121 (Inzko, *Zgodovina Slovencev*). – O pogledih nemške politike na položaj Slovencev v avstrijski državi v obravnavanem obdobju glej Janez Cvirn: *Slovenci in nemški državnoopravni programi (1848–1918)*, v: *Slovenci in država: zbornik prispevkov z znan- stvenega posveta na SAZU (od 9. do 11. novembra 1994)*. Ljubljana 1995, str. 73–79.

9 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 15.

Obnavljanje ustavnega življenja

Konec petdesetih let 19. stoletja je prinesel velike spremembe za celotno Evropo. Z rojstnim letom Frančiška Lampeta, se pravi leta 1859, se je Avstrija znašla v vojni. Po porazu s Francozi in Italijani je izgubila Lombardijo, v notranji politiki pa se je začelo nihanje med federalističnimi in centralističnimi težnjami. V letu dni so se zrušile vse italijanske države, ki jih je obnovil in ustvaril dunajski kongres. Papež je izgubil večino cerkvene države. Italija je bila zedinjena. To je pomenilo zmago slavje nacionalnih teženj in liberalnih idej oziroma poraz legitimizma in Cerkve. V istem času se je zlomil absolutizem v Avstriji. Meščanstvo je zahtevalo politične pravice in ustavo. Nenemški narodi so bili nezadovoljni. Finančni položaj monarhije je bil kritičen, državne blagajne prazne, dolgovi so narasli.¹⁰

S cesarskim patentom 5. marca 1860, ki se je navezoval na oktroirano ustavo iz leta 1849, je bila »pomnoženemu državnemu svetu« priznana pravica določati proračun in dajati nasvete o vseh novih zakonih. Vendar pa je bil takšen, kot posvetovalno telo predvideni in imenovani državni svet, le blede nadomestilo za parlament, saj hkrati za gosposko in za poslansko zbornico ni imel nobene pravice zakonodajne iniciative. Deželnih zborov ni bilo, zato je vladar vse člane pomožnega državnega sveta imenoval sam. Za vsako slovensko deželo je bil imenovan en član, za Goriško in Istro pa skupaj eden. Tako so prišli v državni svet za Kranjsko grof Anton Auersperg, za Goriško in Istro grof Viljem Pace, za Štajersko leobenski industrialec Franc Mayer, za Koroško tovarnar Franc Pavel Herbert in za Trst veletrgovec Konstantin Reyer. Med njimi torej ni bilo nobenega Slovenca.¹¹

Državni svet je na svojih zasedanjih, ki so potekala na tajnih sejah od maja do septembra 1860, razpravljal o državnih financah, obravnaval pa je tudi načelne probleme notranje ureditve. Nazadnje je predložil cesarju večinsko in manjšinsko mnenje o njih. Večino so imeli zagovorniki široke avtonomije posameznih dežel kot »historično-političnih individualitet«, ki so predstavljali konservativno plemstvo in interese dvora. Vendar pa so tudi predstavniki nenemških narodov videli v taki ureditvi države rešitev pred pritiskom nemške politike oziroma germanizacije.¹²

10 *Zgodovina Slovencev*. Ljubljana 1979, str. 468 (ZS).

11 Dunajski novičar je v prikriti obtožbi, da so Slovence kot narod pri imenovanju članov državnega sveta prezrli, javno pozival grofa Antona Auersperga kot zastopnika Kranjske, naj ne pozabi na izrečene besede, ki jih je napisal leta 1849 v uvodu k svojemu prevodu slovenskih narodnih pesmi, da namreč »velikih vprašanj, ki sedaj človeštvo pretresajo, ni mogoče trajno rešiti brez sodelovanja mogočne slovanske družine«. Kljub temu, da je bila po novičarjevih besedah vsa pozornost slovenskega naroda obrnjena nanj, Auersperg ni spregovoril v njegov prid, čeprav je vlada in vsa avstrijska in evropska politična javnost nanj gledala s pozornostjo. – Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 965–966.

12 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 968–969; ZS, str. 468.

Oktobrska diploma in Februarski patent

Oktober leta 1860 sta izšla cesarjev manifest in diploma o ureditvi notranjih državno-pravnih odnosov monarhije, t. i. Oktobrska diploma, ki je zakonodajno oblast delila med cesarja, deželne zборе in državni zbor, ki naj bi bil kakor dotedanji razširjeni državni svet sestavljen iz predsednikov dežel. Za celotno monarhijo je bil poleg državnega zbora predviden tudi ožji državni zbor za vse neogrske dežele. Deželam ogrske krone so vrnili njihove stare deželne ustave, glede drugih dežel pa so objavili štiri deželne statute, med njimi za Štajersko in Koroško, po katerih naj bi bili deželni zbori sestavljeni iz zastopnikov duhovščine, plemstva in ostalega veleposestništva, trgovsko-obrtnih zbornic, mest in drugih občin. Volilna pravica v mestih je bila omejena na občinska zastopstva, na podeželju pa celo samo na župane in po enega člana občinskega odbora. Zaradi takšne, na novo opredeljene strukture deželnih zborov, ki so se le malo razlikovali od nekdanjih deželnih stanov fevdalne dobe, je Oktobrska diploma naletela na različna nasprotovanja. Njena nedemokratična koncepcija je žela splošen odpor. Še preden je bila uveljavljena, je bil cesar znova prisiljen zamenjati ministre. Vodilno vlogo je prevzel Anton Schmerling.¹³ Februarski patent, razglašen 26. februarja 1861, je bil sestavljen iz cesarskega manifesta, temeljnega zakona o državnem zastopstvu, ter deželnih redov in deželnozborskih volilnih redov za vse dežele poznejše avstrijske polovice monarhije. Čeprav je deželna avtonomija tudi v tem sistemu imela precejšnjo vlogo, je sprejetje Februarskega patenta pomenilo vrnitev k centralistični ureditvi.¹⁴ Volilni red po kurijah in neenakomerna razdelitev poslancev po posameznih deželah sta bila glavni cilj Schmerlingove volilne geometrije – ta je predvidel nemškemu elementu najmočnejši položaj v parlamentu.¹⁵ Nemška veleposest in meščanstvo sta bila v nenemških pokrajinah izredno močna, velikokrat v večini. Zato je npr. tudi na Kranjskem, v najbolj slovenski deželi, veleposestvo imelo stalno nemško zastopstvo.¹⁶ S Februarskim patentom, z nekaterimi spremembami v letu 1867 in z upravnimi ureditvami v šestdesetih

13 Schmerling je zaradi svojega ravnanja po letu 1848 užival sloves ustavnega človeka. Imel je zaupanje bogatega meščanstva in je podpiral centralistično ureditev celotne monarhije z nemško prevlado. – ZŠ, str. 468.

14 Medtem ko je bila Oktobrska diploma (ustava iz leta 1860) povezana s poskusom, da bi uredili državo po federalističnem principu, torej po načelu zvezne države, je Februarski patent (ustava iz leta 1861) povezan s poskusom centralistične rešitve. Pod centralizmom razumemo enotno vodstvo državnih zadev iz enega samega središča. Vendar ne ene ne druge rešitve niso uresničili. Zato v naslednjih letih glede ustave ni manjkalo novih predlogov. – Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 127.

15 Osnovna značilnost volilnega sistema so bile kurije: veleposestniki, ki jih je bilo v naših deželah v glavnem po 100 do 200, so volili nad četrtino vseh poslancev. Kmečko prebivalstvo, ki ga je bilo v naših deželah okoli 80 %, pa je volilo dve petini poslancev. Tako sestavljeni deželni zbori so kazali še vedno močne sledove deželnih stanov, čeprav so neenakopravnost zastopstva poimenovali z modernim nazivom »zastopstva interesov«. Po sistemu kurij so volili tudi poslance v državni zbor. – ZŠ, str. 469.

16 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 972.

letih, je Avstrija dobila tisto upravno strukturo, ki jo je obdržala do konca. Za ves ta čas je značilna dvotirnost, na eni strani opazna v državnih organih, ki so upravljali dežele v imenu dunajske vlade in njenih ministrstev, na drugi strani pa v organih deželne avtonomije.¹⁷ Čeprav je Avstrija s Februarskim patentom stopila v ustavno obdobje in imela parlament, ni postala prava parlamentarna država. Cesar je ohranil ogroten vpliv zlasti v vojski in zunanji politiki, ministri pa so bili, bolj kot od parlamenta, odvisni od cesarjeve volje. Avstrija je, kljub deklarirani enakopravnosti, v nacionalnem pogledu dostikrat obšla interese nenemških narodov.¹⁸

Boj za centralizem oziroma proti njemu, ki se je v državnem zboru odražal v nesoglasjih med centralisti in federalisti, seveda ni bil značilen le za Avstrijo 19. stoletja. Najdemo ga v celi vrsti evropskih držav in lahko bi rekli, da je bila težnja po centralizmu značilna za velik del liberalnega meščanstva v Evropi. Za kar največjo avtonomijo posameznih pokrajin pa so se prav tako v veliki meri zavzemale konservativne, z nekdanjimi fevdalci in Cerkvijo povezane sile.¹⁹

V posebnih razmerah avstrijske monarhije kot mnogonacionalne države je imel boj za centralizem še poseben značaj, saj so centralistične težnje ustrezale težnjam nemškega liberalnega meščanstva in birokracije po gospodarski in politični nadvladi nad nemškimi narodi. František Palacky je izenačil avstrijski centralizem s ponemčevanjem, ko je dejal: »Centralizem je isto kot germanizacija«. Razumljivo je, da je bila v boju proti takemu centralizmu zlasti za češko in poljsko meščanstvo še tako neznatna avtonomija močno orožje. Schmerlingova vlada je na centralistični način poskušala voditi celotno habsburško monarhijo, vendar ji niti Ogrske niti Hrvaške, ki sta odklanjali že Oktobrsko diplomo, ni bilo mogoče pridobiti za Februarski patent in za volitve v državni zbor. Prav tako so ostala prazna mesta italijanskih poslancev iz Benečije in večina južnega dela Tirolske. Poljaki in Čehi, povezani s konservativnimi federalističnimi plemiči čeških dežel, so bili v ostri opoziciji proti vladi. Kakor je Schmerlinga sprva podprlo vse nemško liberalno meščanstvo, pa se je kmalu začelo od njega in od vlade odvrčati, zlasti zaradi tega, ker je vlada branila konkordat in je bila v splošnem deležna podpore vse višje avstrijske cerkvene hierarhije. Poleg tega vlada ni bila pripravljena širiti pravice parlamenta in splošnih političnih pravic, ki so jih ljudje vedno bolj zahtevali. Zlasti pa je ovirala svo-

17 V nekaterih deželah so uvedli določeno avtonomijo tudi v okrajnem merilu s tako imenovanimi okrajnimi zastopi. Ti so bili pri nas samo na Štajerskem v obsegu sodnih okrajev, kamor so volili volilni razredi. Najnižje avtonomne enote so bile občine, ki pa so obenem opravljale določene upravne funkcije. – ZS, str. 469.

18 ZS, str. 470.

19 Te bi mogle vsaj v bolj zaostalih območjih z avtonomnimi pravicami ustavljati pohod kapitalizma in idej liberalnega meščanstva. O nasprotjih in težnjah te vrste prav lahko govorimo tudi v Avstriji. Dva najbolj jasna primera Schmerlingove dobe za to sta tirolski katoliški tabor, ki je bil proti temu, da bi verska enakopravnost veljala tudi na Tirolskem, in težnje veleposestva po tem, da bi postalo vprašanje vključitve veleposestniške zemlje v občino prepuščeno deželnim zakonodajam. – ZS, str. 471; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 969–972.

bodo tiska in je z najrazličnejšimi zaplembami in sodnimi preganjanji ovirala izražanje opozicionalnih teženj.²⁰

Slovenska politika

Slovenski politični tabor v tem času še ni nastopal enotno. Poleg tega so prišli ob slabih rezultatih deželnozborskih volitev v državni zbor le trije zavedni Slovenci, eden iz kranjskega in dva iz goriškega deželnega zbora, izvoljena zaradi italijanske odklonitve. Medtem ko se je kranjski Lovro Toman pridružil češki opoziciji proti Schmerlingovi vladi in centralističnemu sistemu Februarskega patenta, se je goriški Anton Černe iz klopi vladne večine bojeval za pravice slovenskega jezika v uradih, na sodiščih in v šolah.²¹

Jeranova *Zgodnja danica* je poudarjala povezavo slovenskih narodnih interesov s katoliškimi, pri čemer je dajala prednost veri. *Novice* so se v času Schmerlingove vlade zavemale za slovenske narodne pravice, vendar pri tem niso poudarjale verskih zahtev. Poskušale so se izogniti vsem problemom, ki bi lahko povzročili konservativno-liberalna trenja. Tretjo smer je predstavljala inteligenca liberalnih in svobodomiselnih nazorov, ki jih je kazala bolj v medsebojnih pogovorih kot v javnih nastopih, kolikor so se nanašali na vprašanja vere in Cerkve. Posebno mesto v krogu te inteligence je zavzemal Fran Levstik.²²

Vodilno besedo v narodnem gibanju so obdržali t. i. prvaki z Janezom Bleiweisom na čelu, pomembno vlogo pa sta v tem krogu odigrala tudi Lovro Toman in Ebin Costa. Zanje je bila značilna previdna in umerjena politika, nagnjenost h kompromisom, strah pred revolucionarnostjo in ekstremnimi stališči.²³

Slovcem pri njihovi razcepljenosti na vrsto dežel avtonomija zgodovinskih dežel ni mogla mnogo koristiti. Edina naravna rešitev je izhajala iz programa Zedinjene Slovenije iz leta 1848, ki so ga poudarili tudi na začetku nove ustavne dobe. V peticiji, predloženi Schmerlingu, so Slovenci uveljavljali željo, »da bi se vse slovenske pokrajine postavile pod eno najvišjo administrativno poglavarstvo«. ²⁴ Ob tem so se pojavljale tudi misli na povezavo s sosednjimi jugoslovanskimi pokrajinami. Silovit odpor z nemške strani, očitki separatizma, izdajstva, revolucionarnih piemontsko-francoskih načel, smešenje kraljevine Tomanije, jugoslovanskega kraljestva pod Nikolajem Črnogorskim itd., so preplašili slovensko politiko, tako da se je ves slovenski politični program bolj

²⁰ ZS, str. 471.

²¹ ZS, str. 471; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 972.

²² ZS, str. 472.

²³ Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 998.

²⁴ Prav tam, str. 972.

ali manj osredotočil na zahtevo po enakopravnosti narodov in po uvedbi slovenščine v urade, na sodišča in v šole, zunanjepolitično pa se je vezal s težnjami po obstoju in utrditvi Avstrije.²⁵

Čitalnice, društva in časopisje

V času ustavne dobe se je politično in kulturno delovanje Slovencev osredotočilo v čitalnicah, ki so jih že v letu 1861 odprli v Trstu, Mariboru, Ljubljani in Celju. Čitalnice so nastajale zlasti v mestih, trgih in manjših upravnih središčih, na Primorskem in deloma na Notranjskem pa tudi po vaseh. Vloga čitalnic se je v političnem življenju v glavnem omejevala na šestdeseta leta, čeprav so nastajale tudi v sedemdesetih in poznejših letih. V čitalnicah se je zbirala narodno zavedna inteligenca, slovenska mestna in trška gospoda, podeželski veljaki in tudi drobna buržoazija, obrtniki, manjši trgovci itd. Najširših plasti slovenskega prebivalstva čitalnice niso zajele, tako da svoje dejavnosti nanje niso razširjale. Kmeta so zajele v večji meri le v posameznih krajih, zlasti na Primorskem. Čitalnice so prirejale številne prireditve z igrami, recitacijami, petjem, koncertnimi točkami, govori in predavanji, ki so se navadno zaključevale s plesom in veselicami. Marsikje so imele tudi pevske zборе, šole in godbo. Čitalnice so bile središče družabnega življenja slovenske višje družbe, vendar je trajalo precej časa, preden se je mestna in trška družba otresla nemščine kot svojega pogovornega jezika.²⁶

Središče slovenskega kulturnega in političnega delovanja je predstavljala Ljubljana. Ljubljanska čitalnica je bila matica vseh čitalnic – leta 1869 je štela približno 300 članov. Leta 1863 so pod vodstvom Etbina Coste po češkem zgledu ustanovili telovadno društvo Južni Sokol, ki je širilo slovensko narodno zavest. Leta 1864 je bila ustanovljena Slovenska matica, ki je imela nalogo izdajati slovenska znanstvena, poljudna in druga dela. Njena prva predsednika sta bila Lovro Toman in Etbin Costa. Leta 1866 je v Ljubljani nastalo tudi Dramatično društvo, ki ga lahko štejejo za predhodnika Slovenskega narodnega gledališča. Pod Levstikovim vplivom je vsaj za nekaj časa zaživelo v najnaprednejšem duhu.²⁷

25 Ta avstrijski program nedvomno ni izvirал samo iz legitimizma, tradicije in konservativnosti, ampak prav tako tudi iz preudarka, ki ga je bilo zmožno naše liberalno in konservativno meščanstvo v 60. letih, ko se je spraševala o posledicah dejanj v primeru razpada Avstrije. Rešitev pred nemško, italijansko in madžarsko nevarnostjo je videlo v obstoju habsburške monarhije. Poleg tega je potrebno poudariti, da so bili izrazi vdanosti dinastiji, zvestobe prestolu in slavljenje vladarja značilni skoraj za vso avstrijsko polovico monarhije, nikakor ne le za slovensko politiko. – ZS, str. 472.

26 Pod vodstvom prvakov so v kulturnem življenju, zlasti v literarnem delovanju v vzdušju rodoljubnega navdušenja, puščali ob stran vsako estetsko merilo. Za vsakogar, ki je nastopil, je veljalo po Cezarjevem izreku, da je prišel, nastopil in zmagal. Pri takem gledanju na umetnost je seveda razumljivo, da je našega največjega pesnika Franceta Prešerna zasenčil Ivan Koseski, ki je s svojimi bobnečimi verzi, polnimi patetičnega rodoljubja, dvigal in budil narodno zavest. – ZS, str. 474.

27 Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 129; ZS, str. 474.

Po začetku ustavne dobe in razširjenega boja za slovenske pravice se je vedno bolj čutila potreba po izdaji novih časopisov, oziroma, da se poleg *Novic*, ki so izhajale enkrat na teden v dokaj skromnem obsegu, osnuje poseben, povsem političen časopis za Slovence. Leta 1863 je začel na pobudo Miroslava Vilharja, ki je bil dokaj premožen graščak, znan kot pesnik in skladatelj, izhajati časopis *Naprej*. Glavni urednik in pisec tega časopisa je postal Fran Levstik, vendar pa časopis ni izhajal niti polno leto, ker ga je vlada zatrla.²⁸ Levstikov *Naprej* sicer ni nastopal naravnost proti Bleiweisovemu krogu ali kalil enotnosti slovenskega političnega tabora, pomenil pa je novost s treznimi, realističnimi ocenami položaja na Slovenskem, z nastopanjem proti rodoljubju, ki »s polnim kozarcem v roki poje Naprej zastava Slave!«, s svojo načelnostjo v narodnih zadevah in s težnjo po večji organizaciji in resnejšem delu v narodnem gibanju. Ostro in jasno se je bojeval za Zedinjeno Slovenijo, se zavzemal za povezovanje z drugimi jugoslovanskimi narodi, pri tem pa odločno zavračal predloge za prevzem hrvaškega jezika vsaj v znanosti in poudarjal, da je prav znanstveno delo v domačem jeziku izredno potrebno.²⁹

Ob razpravljanju o političnem časopisu je prišlo do dokaj ostrih trenj in posledica tega je bila oblikovanje dveh taborov – staroslovencev in mladoslovencev. Staroslovenci so bili Bleiweisov krog in so bili večinoma konservativni, mladoslovenci pa so bili njihovi liberalni nasprotniki. Bleiweisov krog je začel z novim letom 1865 izdajati nemški »časopis za domovinske interese« *Triglav* (1865–1870), ki je bil bolj kranjski kot vseslovenski.³⁰ V tem času je začel v Celovcu pod vodstvom Andreja Einspielerja izhajati tudi slovenski časopis *Slovenec* (1865–1867). Namen tega časopisa je bil »podučevati in omikovati vse Slovence v vseh rečeh, ki se tičejo sv. Cerkve, politike, narodnosti, svobode in narodnega gospodarstva. (...) Slovenec bode vselej katoličan, Slovenec in Avstrijan.«³¹ Toda pomen *Slovenca* je presegal ozke idejne okvire svojega izdajatelja Einspielerja, ki je na široko odprl strani svojega časopisa sodelavcem z vsega slovenskega ozemlja, med njimi mladoslovencem in tudi Levstiku, saj so mogli v njem nastopiti proti *Novicam* in svobodno razpravljati o žgočih problemih slovenske politike.³²

28 Vilhar je bil obsojen na zaporno kazen in denarno globo zaradi članka, v katerem se je v duhu modernega razvoja zavzemal za opustitev starih deželnih meja in združitve narodov enakega jezika, za Zedinjeno Slovenijo. – ZS, str. 475.

29 ZS, str. 475; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1020, 1024.

30 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1023.

31 Andrej Einspieler je bil koroški Slovenec, duhovnik, po nazorih konservativen, zavzet za pravice katoliške Cerkve in zelo prizadeven delavec za svojo narodnost. V tej smeri je vodil tudi politiko koroškega slovenskega tabora. Narodnostne zahteve bi morale po njegovem biti naravnane na skromnost, poštenost, predvsem pa bi se morale izogibati prenapetosti. Njegova priljubljena ideja je bilo ustvariti posebno skupino notranjih avstrijskih dežel (Štajerska, Koroška, Kranjska in Primorska), s skupnim parlamentom in vlado, povezano v federaciji z ostalimi avstrijskimi deželami. V skladu s tem je že v začetku šestdesetih let izdajal nemško pisano revijo *Stimmen aus Innerösterreich*. – ZS, str. 475.

32 ZS, str. 475; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1024.

Dualizem in prva velika slovenska zmaga leta 1867

Leta 1866 se je Avstrija zapletla v vojno s Prusijo in Italijo, ki se je zanjo nesrečno končala. Odreči se je morala vsakemu poseganju v urejanje nemških zadev in se umakniti iz Nemčije, v korist Italije pa je izgubila še Benečijo.³³

Izgubljena vojna je pomenila za habsburško monarhijo velik udarec, saj se je razširila misel, da so dnevi monarhije šteti in da bo razpadla. Konsolidacija notranjih razmer je potekala v smeri sporazuma z Madžari. Po večmesečnih pogajanjih, ki jih je po odstopu Riharda Belcredija zaključil novi ministrski predsednik Friderik Ferdinand Beust, je bila imenovana posebna ogrska vlada in uveljavljena nova, dualistična ureditev monarhije.³⁴

Z decembrsko ustavo³⁵ se je avstrijsko cesarstvo leta 1867 preoblikovalo v dualistično avstro-ogrsko monarhijo. Po sporazumu sta jo sestavljali v personalni in realni uniji povezani samostojni enoti: avstrijska polovica (Cislitvanija ali Cislajtaniya) s cesarsko-kraljevo vlado in parlamentom ter ogrska polovica (Translitvanija ali Translajtaniya) s kraljevo vlado in parlamentom. Vezali so ju skupni vladar in skupne zadeve (zunanje zadeve, vojska, skupne finance) s tremi skupnimi cesarskimi in kraljevimi ministrstvi. Vsaka državna polovica je bila na znotraj popolnoma samostojna država s svojim ustavnim sistemom, zakonodajno in izvršilno oblastjo. Za parlamentarno obravnavanje zadev skupnih ministrstev so se volile tako imenovane delegacije, ki so zborovale na ločenih zasedanjih izmenoma na Dunaju in v Budimpešti. Monarhija ni imela skupnega parlamenta, ampak sta delegaciji dunajskega in budimpeštanskega parlamenta, ki sta imeli funkcijo skupnega državnega zbora, med seboj poslovali pismeno, kar je v praksi skoraj povsem ohromilo politično življenje države kot celote.³⁶

33 ZS, str. 476; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 973.

34 Monarhija je bila razdeljena na dve polovici, avstrijsko in ogrsko. Avstrijski polovici so pripadale: Zgornja in Spodnja Avstrija, Salzburška, Koroška, Štajerska, Kranjska, Primorska (Trst, Goriška in Istra), Dalmacija, Tirolska in Predarlška, Češka, Moravska, Šlezija, Galicija in Bukovina, v Ogrsko pa so spadale tradicionalne dežele krone sv. Štefana s Hrvaško in Slavonijo. – ZS, str. 477.

35 Državne temeljne zakone z dne 22. 12. 1867 imenujemo tudi decembrsko ustavo. Za vse nenemške narodnosti in za ves potek notranjepolitičnih razmer v naslednjih desetletjih je bil izredno pomemben 19. člen teh državnih temeljnih postav. Določal je, da so »vsi narodi države enakopravni in nobnemu narodu se ne sme kratiti pravica, da sme braniti in gojiti svojo narodnost in svoj jezik. Država priznava enakopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradu in v javnem življenju. V deželah, kjer živi več narodov, je treba javne učilnice tako urediti, da dobi sleherni teh narodov sredstva, da se more izobraževati v svojem jeziku, ne da bi se smel kdo siliti, da bi se učil drugega deželnege jezika«. Slovenci so lahko le postopno uveljavljali omenjene ustavne pravice. – Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 128; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 976.

36 ZS, str. 477; Sergij Vilfan: *Pravna zgodovina Slovencev: od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana 1961, str. 439.

Drugače kakor v Prusiji, kjer je zavest o enotni nacionalni pripadnosti deloma nevtralizirala politična in socialna nasprotja, v habsburški monarhiji tega povezovalnega dejavnika ni bilo. Do srede 19. stoletja so se izoblikovali nacionalni programi tudi pri »nezgodovinskih« narodih, ki so nerešeno nacionalno vprašanje vedno bolj postavljali kot vprašanje obstoja monarhije. Nasprotja med različnimi nacionalnostmi in socialnimi skupinami so še zaostrovala zapletena ustavna razmerja med posameznimi deželami. Nemci so sicer neradi pristali na dualizem, vendar so si ravno z njim utrdili in okrepili svoj vladajoči položaj nad nenemškimi narodi v avstrijski polovici monarhije. Dualizem je pomenil delitev oblasti med Nemci in Madžari, torej nadaljevanje njihovega gospodovanja nad drugimi narodi.³⁷

Za svoj pristanek na dualizem je nemško meščanstvo izsililo vrsto pridobitev v smeri liberalizacije. V dunajskem državnem zboru, ki je bil izvoljen na ustaven način po določbah Schmerlingovega Februarskega patenta, so imeli nemški liberalci veliko večino. Izglasovali so vrsto liberalnih zakonov, npr. zakon o pravici združevanja (o društvih in političnih društvih), zakon o pravici zborovanj, zakon o medkonfesionalnih odnosih, zakon, ki je s svojimi določbami o zakonskem pravu pomenil delno spremembo konkordata, in zakon o razmerju šole do Cerkve. Vsi temeljni zakoni, npr. o državnem zastopstvu, splošnih pravicah državljanov, ustanovitvi državnega sodišča, sodni oblasti, izvrševanju vladne in izvršne oblasti idr., so po sklepu parlamenta pričeli veljati z zakonom o skupnih zadevah monarhije, se pravi po sporazumu z Ogrsko, in so bili znani kot decembrska ustava; ta je ostala z nekaterimi spremembami v veljavi vse do razpada habsburške monarhije. Sestava parlamenta je ostala začasno ista, seveda omejena na avstrijsko polovico. S temeljnim zakonom o splošnih pravicah državljanov je bila med drugim zagotovljena tudi enakopravnost vseh narodov oziroma vsakemu zagotovljena neuničljiva pravica do varovanja in negovanja narodnosti in jezika. Država je tako zagotovila enakopravnost vseh deželnih jezikov v šolah, uradih in v javnosti, vendar je to ostalo v glavnem le na papirju.³⁸

Leto 1867 je tako pomenilo prvo večjo zmago liberalnih teženj, s tem pa tudi zaostritev spopadov med liberalnim in konservativnim taborom, ki je branil pozicije Cerkve in konkordata. Tudi za Slovence je bilo to leto izredno pomembno, saj so prvič nastopili na volitvah kot organiziran politični tabor. Volitve v deželne zборе v januarju 1867 so prinesle slovenskemu narodnemu gibanju prvo veliko zmago. Večina kmečkega prebivalstva na Kranjskem, Štajerskem in Goriškem, ki se je udeleževalo političnega življenja, je izpovedala slovensko narodno zavest in izvolila slovenske poslanece.³⁹ Na Kranjskem so zmagali Slovenci tudi v Ljubljani in v vseh drugih mestnih volilnih okrajih, razen v dveh, ter v tr-

37 Nemci v Cislajtaniiji in Madžari v Translajtaniiji so bili politično in pravno privilegirani pred drugimi narodi, zlasti slovanskimi, pa tudi pred Romuni in Italijani, čeprav so Nemci in Madžari sestavljali manj kot polovico prebivalstva. – ZS, str. 477.

38 ZS, str. 477; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 976.

39 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 28.

govsko-obrtni zbornici. Zato je Valentin Zarnik po volitvah upravičeno zapisal: »Zdaj šele moremo prosto dihati, zdaj šele smemo reči, da je slovenski narod v resnici na svetu, da živi, da se zrelo politiško giblje in da nismo samo narodopisen pojem (...), kakor so o nas vedno mislili Nemci in kar so tudi že – odkritosrčno govoreč – žalibog naši jugoslovanski bratje, Čehi in drugi Slovani o nas mislili: da smo namreč skoraj gotovo za večne čase brez vsakega rešenja germanizatorskemu aligatorju v žrelo padli.«⁴⁰

V odnosu do državnega zbora so slovenski zastopniki popuščali, ker so se ustrašili groženj o ponovnem razpustu kranjskega deželnega zbora, ki bi utegnil prinesiti nemško večino. Razlog za popuščanje pa so bile tudi Beustove obljube glede razširitve deželne samouprave, večjih pravic slovenskega jezika v šolah in v uradih ter namestitvi slovenskih uradnikov v najvišjem sodišču in v notranjem ter posvetnem ministrstvu. Beust jih je pridobil tudi s tem, da je bila sprejeta odločitev o gradnji kranjske železnice, za kar so se slovenski poslanci že več let zavzemali.⁴¹ »Priseganje na historicistični, koncentracijski program⁶ *Notranje Avstrije*, ki je bil ‚skovan‘ v Mariboru 25. septembra 1865, Bleiweisu in njegovim somišljenikom ni prineslo toliko želenega izhoda iz političnega zavetrja. Vrnitev k starejši koncepciji *Zedinjene Slovenije* je bila zato še samo vprašanje časa.«⁴²

Leto 1867 je v slovenski politiki prineslo prvi večji premik tudi v smeri uveljavljanja političnega katolicizma. Ker se je zaostril boj proti konkordatu in cerkvenim pozicijam, si je duhovščina med drugim prizadevala tudi za večjo politično aktivnost. Na Slovenskem je bila duhovščina v veliki večini narodno zavedna, predstavljala je glavno organizacijsko silo slovenskega tabora na podeželju. To ji je dajalo v narodnem gibanju izredno moč, zato je vodstvo slovenskega gibanja moralo popuščati njenim zahtevam po združitvi slovenskega narodnostnega programa z obrambo katoliških načel in cerkvenega vpliva.⁴³

Uveljavljanje slovenskega jezika

Slovensko narodno gibanje je bilo sprva še zelo skromno in predvsem neorganizirano, vendar pa je v šestdesetih letih, ki so bila za Slovence precej burna, napredovalo in se izredno razmahnilo. Poleg zavedne inteligence si je pridobilo kmečke množice, večino politične odločujoče vrhnje plasti in velik del meščanstva. Na nemški strani je stala veči-

40 ZS, str. 478.

41 V začetku zasedanja so Slovenci odločno govorili proti dualizmu in poudarjali, da je smrt za Slovence in za Avstrijo, da so proti centralizmu, čeprav prevzema obliko dualizma. Nato so vsi glasovali za spomenico nemške večine, ki je bila za dualizem, prav tako kakor Poljaki in klerikalni Tirolci. Pri glasovanju 17. 10. 1867, ko je šlo za prilagoditev februarske ustave novemu položaju, so glasovali nekateri slovenski poslanci za, nekateri pa proti, medtem ko so to pot Poljaki in Tirolci, glavni slovenski zavezniki, glasovali proti. – ZS, str. 478.

42 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 29–30.

43 ZS, str. 478.

na plemstva in veleposestva, bogatejši meščani in nekateri kmečki veljaki, zlasti pa večina uradništva. Položaj po posameznih deželah in predelih je bil seveda različen. Najugodnejši je bil na Kranjskem, slabši je bil na Štajerskem, na Goriškem pa se je nemški vpliv kazal le prek uradništva. Na Koroškem in v Istri je slovensko narodno gibanje močno zaostajalo, ker je bil vpliv nemškega in italijanskega meščanstva ter vlade izredno močan tudi na podeželju.⁴⁴

Slovenci so postavljali v deželnih zborih in v državnem zboru v zvezi z uvajanjem slovenskega jezika v urade, na sodišča in v šole nešteto interpelacij, ki so jih podkrepili s prikazovanjem dejanskega stanja. Protestirali so proti praksi, ki je bila v nasprotju s predpisi in je zaradi prizadevanja po ponemčevanju podpirala neznanje slovenščine v uradih. Vlada se načelno ni postavljala proti tem zahtevam, zato je Schmerlingov pravosodni minister leta 1862 poslal višjim deželnim sodiščem v Gradcu in Trstu razglas o tem, naj sodišča v slovanskih sodnih okoliših stranke, ki znajo samo slovanski jezik, zaslišujejo, če je mogoče, v slovanskem jeziku in vsaj njihove najvažnejše izjave zapisujejo v tem jeziku. Seveda pa je ta uredba že sama po sebi s poudarjanjem omenjene možnosti dajala mnogo priložnosti za to, da se po njej niso ravnali.⁴⁵

V zvezi z uvajanjem dualizma in s koncesijami, ki jih je Beust obljubil Slovencem, so leta 1867 z razglasom pravosodnega ministra in z okrožnico kranjske deželne vlade predpisali uporabo slovenščine kot obveznost za Kranjsko, vendar še vedno samo za stranke, ki znajo samo slovensko. Za uveljavljanje slovenščine, ki se je kljub podobnim razglasom uveljavljala zelo počasi in mukoma, je bilo najvažnejše trmasto vztrajanje strank, ki ob dolgotrajnem postopku niso izgubile potrpljenja in poguma. Položaj je bil sicer po posameznih upravnih enotah slovenskih dežel zelo različen, pri razvojnem procesu uveljavljanja slovenskega jezika pa so imeli velik vpliv tudi uradniki. Tisti, ki sicer niso bili aktivni člani slovenskega narodnega gibanja, a so vendarle iz človeškega odnosa do ljudi čutili potrebo po slovenskem uradovanju, so marsikje pripomogli slovenščini do veljave. Močno pa so jo zavirali tuji in domači uradniki, ki slovenščine niso znali oziroma so bili konservativni in okoreli v svojem nemškem uradovanju. Tudi zavedna slovenska inteligenca je v tem času še močno uporabljala nemščino. V kranjskem deželnem zboru se je slovenščina v večji meri uveljavljala šele od leta 1867 naprej. V ljubljanski občini pa je bil tudi ob slovenski večini in slovenskem županu uveljavljen nemški uradni jezik.⁴⁶

Vlada se je najbolj upirala zahtevam glede uveljavitve slovenskega jezika v srednjih šolah. Tako stališče je mogoče razumeti kljub raznim odlokom, ki so se sklicevali na enako-

44 Prav tam, str. 479.

45 Zaradi takšne dvoumne uredbe, ob tiskovni pravdi proti Vilharju in Levstiku leta 1863, ljubljansko sodišče ni dopustilo obravnave v slovenskem jeziku, ker se je sodišče prepričalo, da oba obtoženca znata nemško. - ZŠ, str. 479; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1039.

46 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1043; ZŠ, str. 479.

pravnost narodov, saj je šlo za področje, kjer se je oblikovala inteligenca, s tem pa se je večal vpliv slovenskega jezika oziroma vpliv na slovensko narodno gibanje. Slovenščina si je s težavo utirala pot v urade, sodstvo in v šolstvo, njene pravice so bile daleč od tistega, kar so Slovenci zahtevali že leta 1848. Vendar lahko z gotovostjo trdimo, da se je stanje v šestdesetih letih in pozneje, v primerjavi z obdobjem absolutizma, zelo spremenilo. K razvoju slovenščine, ki je v tem času močno napredovala, je pripomoglo predvsem ustavno življenje, saj je, tako kakor v letu 1848, krepilo in razvijalo bogastvo slovenskega knjižnega jezika in njegovo izrazno moč. Izgovori vladnih predstavnikov, da ovira uvajanje slovenščine tudi pomanjkanje izrazov in neizoblikovanost jezika, so izgubljali osnovo, kajti slovenska terminologija se je oblikovala zlasti na pravnem in političnem področju.⁴⁷

⁴⁷ Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1053; ZS, str. 479.

Politična aktivnost mlado- in staroslovencev

Mladoslavenci in tabori

Večja politična svoboda, ki je bila povezana z dualizmom, in zmaga nekaterih parlamentarnih načel, je po izglasovanju nove ustave privedla do tako imenovanega prvega »meščanskega« ministristva oziroma do vlade avstrijsko-nemškega liberalnega meščanstva. Ta liberalni režim je, če izvzamemo čas vlade konservativcev in federalistov od aprila 1870 do oktobra 1871, trajal vse do leta 1879.⁴⁸

Najpomembnejši dogodek tega obdobja, ki je izredno močno vplival tudi na avstrijsko notranjo politiko, je bila prusko-francoska vojna 1870/71, ki je, razen avstrijskih dežel, zajela vse nemške države. Zmaga Prusije in z njo povezana ustanovitev Nemškega cesarstva je pomenila dokončno zmago Prusije v nemškem vprašanju in dokončno izločitev Avstrije iz Nemčije.

Kot smo že omenili, je nova dualistična ureditev monarhije v Avstriji pomenila ponoven udarec pričakovanjem po enakopravnosti vseh narodov v monarhiji. Nemci in Madžari so se sporazumeli na račun drugih narodov, kar je pomenilo nadaljevanje njihovega narodnostnega zatiranja. V novem položaju so tudi Slovenci čutili potrebo po odločnejši politiki. Vedno glasneje se je poudarjala zahteva, naj se slovenska politika zgleduje po Čehih, ki so stali na doslednem opozicionalnem stališču in se že od leta 1863 oziroma 1864 niso udeleževali zasedanj dunajskega državnega zbora. Na drugi strani pa se je okrepil občutek potrebe po povezanosti s Hrvati in Srbi oziroma z ostalimi jugoslovanskimi narodi v monarhiji. Ponovno so se v določenih krogih slovenske inteligence krepila panslavistična čustva. V odporu proti razširjenemu poudarjanju nemštva v monarhiji in njegove izredne vloge v evropski zgodovini in kulturi so mnogi našli uteho v mislih na razširjenost Slovanov oziroma na veliko rusko državo, pri čemer niso kritično razmišljali o carističnem sistemu in njegovi nacionalni politiki.⁴⁹

48 Avstrijske vlade tega časa niso bile prave strankarske vlade. V vladi je bila običajno zelo močna skupina ministrov iz vrst višjih uradnikov, ki so bili ozko povezani s cesarjem. Hkrati so prihajali iz vrst višjega plemstva, sledili so predvsem cesarjevi volji in bili po nazorih bolj konservativni kot liberalni. V liberalne vlade so jih vključevali kot njihovo desno krilo ali pa so jih postavljali na vodilna mesta v tako imenovane konservativne vlade, ki so se uradno večinoma predstavljale kot »nadstrankarske«. – ZS, str. 492.

49 ZS, str. 492.

Ob dualizmu so mladoslovenci nastopili proti dotedanji politiki prvakov in postali za kratko dobo nosilec nove politične aktivnosti.⁵⁰ Ko je leta 1867 zaradi nemškega pritiska prenehal izhajati Einspielerjev *Slovenec*, so mladoslovenci aprila 1868 začeli v Mariboru izdajati svoj politični časnik *Slovenski narod*. Razlog za takšen korak je bila tudi prvaška zaprtost v *Novicah* in *Triglavu*. Glavni urednik *Slovenskega naroda* je bil Anton Tomšič, po njegovi smrti pa Josip Jurčič. Izhajal je trikrat na teden, kasneje, po preselitvi v Ljubljano, je postal dnevnik.⁵¹

Leta 1868 se je na prvem slovenskem študentskem shodu v Ljubljani za napredna načela izrekla študentska mladina, pri tem pa kot svojega voditelja proslavljala Levstika. Shoda so se udeležili študentje iz Gradca, Dunaja in Prage. Predsedoval mu je Anton Tomšič, zapisnikarja pa sta bila Fran Celestin in Fran Levce. Leto dni kasneje je, v istem duhu kakor prvi, potekal tudi drugi študentski shod.⁵² Leta 1868 se je s strani nekaterih štajerskih mladoslovencev porodila zamisel o organizaciji množičnih zborovanj na prostem. Zamisel je izšla iz znanih mitingov iz angleškega političnega življenja, ki so jih na Slovenskem po češkem zgledu poimenovali tabori. V slovenski zgodovini sodijo tabori, ki jih je bilo v letih od 1868 do 1871 kar osemnajst, med najpomembnejše in najbolj pozitivne dogodke. Pomenili so nekakšen plebiscit slovenskega prebivalstva v vseh delih našega ozemlja za slovensko narodno gibanje in za njegov program Zedinjeno Slovenijo.⁵³ Govore na taborih so spremljale resolucije, zahteve po Zedinjeni Sloveniji, po uvedbi slovenščine v urade in šole, po ustanovitvi strokovnih, zlasti kmetijskih šol, univerze in podobno. Razpravljali so tudi o perečih gospodarskih vprašanjih. Na zborovanjih niso govorili o obrambi vere, ki je bil priljubljen predmet konservativnega obravnavanja narodnega programa, oziroma niso poudarjali zveze z nemškimi konservativnimi krogi,

50 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1025.

51 Program *Slovenskega naroda*, ki je bil objavljen v prvi številki, se je zavzemal za Zedinjeno Slovenijo in za zvezno, toda »edino, mogočno in svobodno Avstrijo«, se pravi proti dualizmu. Obstoje Avstrije pa mu je še vedno pomenil »zavečje, v katerem si zamoremo rešiti in ohraniti svojo narodnost«. Bal se je propada Avstrije, ker bi pomenil propad za Slovence, ki bi prišli bodisi pod Italijo bodisi pod Prusijo. Posebej se je zavzemal za upravičene zahteve drugih avstrijskih slovanskih narodov, zlasti Hrvatov in Srbov, oziroma poudarjal slovansko vzajemnost na literarnem in splošno kulturnem področju. Zaradi vpliva katoliške Cerkve na razvoj naroda se *Slovenski narod* v svojem programu v zvezi z verskimi vprašanji ni postavil na odkrito liberalno stališče. – ZS, str. 493.

52 Med drugim je zahteval ustanovitev univerze v Ljubljani s slovenskim učnim jezikom, sekundarni jezik, ki bi ga Slovenci uporabljali za višjo kulturo, pa naj bi bila ruščina. – ZS, str. 493.

53 Taborsko gibanje, ki so ga sprožili tako imenovani mladoslovenci oziroma liberalni krogi, sicer ni imelo konkretnih programsko-političnih posledic, ustvarilo pa je poleg katoliškega še nov – liberalni tabor. Po češkem vzoru se je tudi pri nas uveljavila označba staroslovenci in mladoslovenci. S staroslovenci označujemo katoliško konservativne kroge, medtem ko so mladoslovence predstavljali meščansko usmerjeni politiki, mladi slovenski literati Josip Jurčič, Fran Levstik, Josip Stritar in Janez Trdina ter drugi narodni delavci, kot so Ivan Hribar, Fran Šuklje, Ivan Tavčar in Valentin Zarnik. – Janez Juhant: *Versko in cerkveno življenje v dobi dozorevanja slovenskega naroda: idejno-politični tokovi in socialna dejavnost*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*. Celje 1991, str. 199 (Juhant, *Versko in cerkveno življenje*).

pač pa so se med seboj vedno bolj zbliževale slovenske pokrajine. Vedno bolj se je poudarjala tudi zveza z ostalimi jugoslovanskimi narodi v monarhiji, tako v avstrijski kakor v ogrski polovici.⁵⁴

Prve tabore so organizirali in se jih udeleževali samo mladoslovenci, prvaki so stali ob strani. V *Slovenskem narodu* so jih zato ostro napadali, zlasti Levstik. Leta 1869 so se mladoslovenskemu taboru vendarle pridružili tudi staroslovenci. Razlog je bil predvsem v moči taborskega gibanja oziroma v odzivu ljudstva, ki se je v velikem številu udeleževalo taborov. Največji tabor v Vižmarjih pri Ljubljani je bil v znamenju skupnega nastopa. Na njem je govoril tudi Bleiweis in svoj govor zaključil s previdnim vzklikom: »Dajte nam Slovenijo!«⁵⁵

Zahteva po Zedinjeni Sloveniji se je s taborov prenesla tudi v deželne zbore in se je zlasti na pritisk mladoslovencev še stopnjevala. Težnje po povezavi Slovencev z ostalimi jugoslovanskimi narodi pa so prišle najbolj do izraza leta 1870, na jugoslovanskem kongresu v Ljubljani, ki so se ga udeležili slovenski in hrvaški politiki, od vojvodinskih Srbov pa Laza Kostić. Vendar do globljega in trdnjšega sodelovanja politikov iz Slovenije, Hrvaške, Dalmacije in Vojvodine ni prišlo.⁵⁶

Leto 1870 je prineslo še dvoje pomembnih dogodkov s političnega in kulturnega področja. Josip Stritar je začel na Dunaju izdajati »lepoznanski list« *Zvon*, ki je pomenil v slovenskem kulturnem življenju velik korak naprej.⁵⁷ Istega leta je Levstik začel na Dunaju izdajati tudi zabavljivo šaljiv list *Pavliha*, ki ga je po sedmih številkah moral opustiti, umaknil pa se je tudi iz aktivnega političnega življenja. Oba, najbolj dosledna in najbolj napredna časopisa, sta prenehala ne toliko zaradi odpora iz konservativnih vrst kakor zato, ker sta se zamerila vodstvu mladoslovencev.⁵⁸

Taborsko gibanje, ki se je pod liberalnimi vladami še sorazmerno svobodno razvijalo, je začela prepovedovati vlada Alfreda Potočkega, povsem pa je zamrlo pod konservativ-

54 ZS, str. 494.

55 Prvi tabor je bil v Ljutomeru leta 1868, slab mesec kasneje pa je po končanem žalskem taboru na savinjskih gričih in hribih zagorela množica kresov, ki je simbolizirala narodovo prebujenje in vstajenje. (Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 29–30) Med najbolj priljubljenimi govorniki na taborih sta bila Valentin Zarnik, sin ljubljanskega delavca, advokat in eden mladoslovenskih voditeljev, ter Božidar Raič, kmečki sin z Žvaba nad Ormožem, sicer mladoslovensko usmerjeni župnik pri Barbari v Halozah. (ZS, str. 493)

56 ZS, str. 495.

57 Levstik se je s svojo ostro kritiko tudi proti mlačnosti, oportunističnosti in nenačelnosti pri mladoslovcih zameril celotnemu slovenskemu političnemu vodstvu z liberalci vred. – ZS, str. 496.

58 V *Zvonu* so bila o umetnosti postavljena povsem drugačna estetska stališča, kakor jih je bil vajen slovenski versko-moralistični in praktičistični utilitarizem prvakov. Objavljeni Šukljetrov članek o francoski revoluciji pa se je odkrito postavil na stališče revolucionarnega meščanstva, ki se je dvigalo proti fevdalnemu redu. Tak *Zvon* je seveda zbudil ostre napade s strani konservativnih krogov, zato ga je Stritar konec leta opustil. – ZS, str. 496.

nim Karlom Hohenwartom. Tabore so najprej prepovedali zaradi francosko-pruske vojne, pozneje pa zaradi slovenskih in jugoslovanskih točk dnevnega reda.⁵⁹

Razdor med mladoslovenci in staroslovenci

Trenja med mladoslovenci in staroslovenci so se nadaljevala. Na splošno jih moremo enačiti s trenji med liberalnimi in katoliško-konservativnimi naziranj, vendar ne v vsakem primeru. Katoliški tabor v Avstriji, tako pri Nemcih kakor tudi pri Slovencih in drugih narodih, je začel v obrambo pred liberalnimi napadi na konkordat in proti liberalni zakonodaji vedno bolj združevati in organizirati svoje vrste.⁶⁰ Leta 1868 je bil izvoljen pripravljalni odbor, ki je v naslednjem letu pripravil občni zbor Katoliške družbe za Kranjsko. V njej so imeli pomembno vlogo predsednik grof Viljem Wurmbrand, podpredsednik Etbin Costa in Luka Jeran. Istega leta je bila pod predsedstvom Italijana Carla Doliaca ustanovljena Katoliška družba v Trstu. Ta društva, ki so bila nekakšne katoliške čitalnice, so imela namen buditi in krepiti katoliško zavest oziroma se bojevati proti nevarnostim in napadom novega časa, proti napadom liberalizma.⁶¹ Poleg teh družb so začeli ustanavljati še posebna katoliška politična društva. Prva taka društva so nastala v slovenskem delu Štajerske. Na Koroškem je bilo ustanovljeno nemško-slovensko politično društvo. Na Kranjskem je Bleiweis leta 1871 odklonil preoblikovanje Slovenije v katoliško politično društvo, zato je bilo takšno društvo ustanovljeno posebej. Ustanavljali so tudi katoliška tiskovna društva. Prvo takšno društvo je bilo na Slovenskem ustanovljeno aprila 1871 v Mariboru. Odkupilo je *Slovenskega gospodarja*, ki je tako postal glasilo konservativne katoliške smeri. V Gorici je začel izhajati tednik *Glas*, v Ljubljani pa leta 1873 še *Slovenec*. Vedno ostrejšje so bile tudi zahteve po postavljanju katoliških kandidatov na volitvah in po prepojitvi vsega javnega življenja z načeli obrambe vere. Temu pritisku so se upirali tako staroslovenci z Bleiweisom na čelu kakor tudi mladoslovenci, vendar so oboji popuščali. Liberalci so sprejemali katoliško konservativne parole obrambe vere zlasti pri volitvah, ker je imela duhovščina v narodnem gibanju izredno pomembno vlogo. Bila je najštevilčnejša skupina slovenske inteligence, poleg tega pa je tudi na podeželju predstavljala glavno organizacijsko-politično in gibalno silo narodne stranke.⁶²

59 ZS, str. 496.

60 Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 132.

61 Delo teh društev je bilo usmerjeno najprej proti nemškemu liberalizmu, zato so bila društva po večini narodnostno mešana (slovensko-nemška oziroma italijansko-slovenska) in formalno še nepolitična društva. - Juhan, *Versko in cerkveno življenje*, str. 201-202.

62 ZS, str. 501.

Ko je po Hohenwartu spet prišla na vlado nemška liberalna stranka, so v oktobru 1872 na Dunaju ustanovili državnopravno stranko (Rechtspartei), ki je v svojem programu zahtevala, da se avstrijska monarhija ne sme raztrgati in deliti, ampak naj ostane cela na podlagi pragmatične sankcije. Program je zagovarjal najširše deželne avtonomije in močno omejeval kompetence skupnega parlamenta. Deželna in državna ustava naj bi bili zgrajeni na krščanski podlagi, osnovne šole naj bi bile verske, šolska zakonodaja prepuščena deželnim zborom, vsi avstrijski narodi naj bi bili dejansko popolnoma enakopravni, zlasti v šolah in uradih, narodne manjšine pa zavarovane po posebnih narodnostnih zakonih. Program se je zavzemal tudi za širjenje volilne pravice in je pozival na pasiven odpor proti decembrski ustavi, to je na abstinenco od državnega in celo od deželnih zborov.⁶³

Medtem ko je bil slovenski katoliško-konservativni tabor takoj za vključitev v to novo stranko,⁶⁴ se je Bleiweisov tabor obotavljal in se zanj odločil nekoliko kasneje. Liberalci so tako povezavo povsem odklanjali, menili so, da pomeni priključitev k pravni stranki povratek k zgodovinskemu pravu in podporo fevdalni in cerkveni reakciji. Poleg tega so poudarjali, da je potrebno skupno delo za narodnostne zahteve, da je narodnost v veliko večji nevarnosti kakor vera in da bo uvrstitev slovenskega narodnega programa v okvir obrambe vere Slovincem škodovala.⁶⁵

Spopadi med liberalno in združeno katoliško-konservativno ter Bleiweisovo stranko so bili vedno pogostejši. Pokazali so se že leta 1872 v kranjskem deželnem zboru in na občnem zboru Slovenske matice, kjer so liberalci s svojo kandidatno listo propadli. Višek pa so dosegli ob državnoborskih volitvah leta 1873. Tudi pri nas se je začel t. i. kulturni boj, vnela se je strašna gonja in medsebojno zmerjanje.⁶⁶ Nasprotja med mladoslovenci in staroslovenci so bila tako močna, da se niso mogli več sporazumeti za skupne kandidate. Liberalni mladoslovenci so nastopili v duhu ideje Zedinjene Slovenije z enim volilnim odborom in z eno kandidatno listo za vse slovensko ozemlje. Konservativni staroslovenci so medtem nastopili v vsaki deželi posebej. V predvolilni propagandi so mladoslovenci obsojali zvezo slovenskih »klerikalcev« s plemiško fevdalno reakcijo in kandidate visokega plemstva, Hohenwarta in Barba. Mladoslovenci so dosegli precejšen uspeh na kmetih, pokazalo se je, da za njimi stoji velik del kmečkih veljakov in nekaj duhovščine, ki ni bila staroslovensko usmerjena. Popoln poraz pa so doživeli v mestnih volilnih okrajih, saj so

⁶³ Prav tam.

⁶⁴ Nemške liberalistične težnje so načenjale konkordat in ogrožale Cerkev. Slovenska duhovščina, ki je imela glavno besedo v političnem življenju, se je vedno bolj odločala za katoliška načela v obrambi proti nemškemu liberalizmu. Iskali so zaveznike tudi pri katoliških krogih po drugih deželah, npr. pri Tirolcih. Slovenski poslanci so v parlamentu nastopali v obrambo konkordata (Luka Svetec). – Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 202.

⁶⁵ ZS, str. 501.

⁶⁶ Prav tam, str. 503; Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 202.

zaostali za nemškimi in tudi za staroslovenskimi kandidati. Velik del Slovencev je obsojal neslogo. Svobodoljubni Trdina je zapisal: »Nikdar ne prezrimo, da so dobra tretjina narodne vojske in jedro naše konservativne stranke duhovniki in se mora tedaj z njimi vsakakor računati in paktirati«. Trdina je bil mnenja, da so stranke potrebne in da morajo v boju proti Nemcem podpirati druga drugo.⁶⁷ V naslednjih letih so Slovenci ob ločenem nastopanju obeh taborov izgubili še dva mandata v štajerskem deželnem zboru. Neuspehi in premajhna moč liberalnega tabora so bili povod za sporazumevanje s konservativnim taborom. Liberalni državnozborni poslanci, ki so dotlej nastopali sami zase v taboru federalistov, so konec leta 1876 stopili v Hohenwartov klub pravne stranke, v katerem so bili slovenski konservativci že od začetka. Slovenski politični tabor je postajal znova enoten, obnovila se je doba slogaštva oziroma politike sloge v narodnih zadevah, ki je trajala več kot poldrugo desetletje.⁶⁸ V volilnih programih in tudi sicer v javnih izjavah so liberalci pristali na gesla o obrambi katoliške vere in v parlamentu glasovali skupaj s konservativci v protiliberalnem smislu. Za razliko od šestdesetih let je tokrat prevladala konservativna smer, liberalna smer pa je morala zaradi njene prevlade, predvsem v javnosti, odstopati od svojih načel. Slovenski liberalizem se je tako pokazal kot breznačelen, oportunističen in strahopeten.⁶⁹

Program Zedinjene Slovenije je v povezavi z nemškimi konservativci vse bolj stopal v ozadje, tudi javno se ga ni veliko omenjalo. Slovincem je program povzročal težave v zavezništvih z drugimi narodi, npr. s Čehi, ki so sami stali na zgodovinskem pravu. Hrvaška politika je prav tako temeljila na hrvaškem državnem pravu. Poljakom je šlo le za deželno avtonomijo, ne pa za naravno pravo. Tako tudi slovenski liberalci, ki so bili po svojih načelih glavni pobudniki programa Zedinjene Slovenije, niso našli zanj primernih zaveznikov. Program Zedinjene Slovenije se je vedno znova pojavljal v pomembnejših prelomnicah, tako v letih 1848 in 1861, po dualizmu in v taborskem gibanju. V vsakdanjem političnem boju pa ni stopal v ospredje in se je kazal le občasno. V slogaštvu je dobil slovenski liberalizem svojo posebno podobo, ki jo nekateri označujejo kot kriptoliberalno. V medsebojnih pogovorih in pismih so liberalci napadali klerikalizem in zabavljali čez »farje«. Marsikdo izmed njih je bil navdušen republikanec, na zunaj pa je nastopal v okviru gospodujočega gesla »vse za vero, dom, cesarja«. Brez trenj seveda ta sloga ni bila. Vsaka smer je ohranjala svoji glavni glasili, *Slovenski narod* in *Slovenca*, ki sta se včasih tudi sporekli. Tudi

67 ZS, str. 503–504; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1026–1029.

68 »Bleiweisovski konservativisti in mladoslovenski radikali so zaradi vse ostrejšje ofenzive ustavovercev leta 1876 zakopali bojne sekire. Utilitarizem prvih in mrzlična aktivnost drugih sta našla skupni imenovalce v narodnostnopolitičnem pragmatizmu. Oboji so nehali poudarjati razlike ter se posvetili iskanju skupnih točk.« – Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 66.

69 Konservativci so dopuščali izpovedovanje svobodomiselnih idej le privatno, nikakor pa ne v javnosti. Delno so bili strpni le do izpovedovanja liberalnih pogledov v literaturi. V primeru, ko si je slovenski liberalizem privoščil kaj več, so konservativci grozili z ločitvijo in slovenski liberalizem se je kmalu umaknil in potuhnil. – ZS, str. 504.

na volitvah so nastopali opozicionalni kandidati obeh smeri, vendar vse to načelne sloge ni rušilo.⁷⁰

Nemški pritisk v sedemdesetih letih

V sedemdesetih letih je bila nemška liberalna politika še prepričana, da bo v celoti obvladala slovenske dežele. Leta 1873 je dosegla velike volilne uspehe, leta 1875 je dosegla večino v Trgovsko-obrtni zbornici na Kranjskem, leta 1877 se ji je posrečilo osvojiti kranjski deželni zbor in celo v štajerskem deželnem zboru ji je leta 1875 uspelo zmanjšati število slovenskih poslancev. To je bila doba najhujšega nemškega političnega pritiska. Vlada je izvajala zelo oster in neposreden pritisk pri volitvah, pri sestavljanju volilnih imenikov, pri imenovanju članov volilnih komisij in pri neposrednem vplivu na volilne moče na kmetih. Veliko vlogo pri tem je imelo uradništvo, ki je bilo v večini nemško, pa tudi od slovenskega je vlada odkrito zahtevala glasove pri volitvah. Mnogo je bilo starih birokratov, ki so obsojali narodnostne spore in so se zato raje opredelili na nemško stran, mnogo pa jih je takšno opredelitev sprejelo zaradi kariere. V ugodnejšem položaju so bili sicer srednješolski profesorji s stalnim službenim mestom, vendar pa je bila od vladnega pritiska neodvisna le duhovščina, saj je s konkordatnim bojem prenehala stara povezava med Cerkvijo in državo. Neodvisni so bili tudi maloštevilni slovenski predstavniki svobodnih poklicev, zlasti advokati in zdravniki. Glede uporabe slovenščine v šolah, uradih in na sodiščih se v tem obdobju na bolje ni kaj bistveno spremenilo. Politični in gospodarski pritisk, ki ga je povečala še kriza, sta bili izvrstni sredstva za germanizacijo slovenskih dežel. Močno sredstvo za ponemčevanje našega ljudstva so bile tudi šole.⁷¹ Do konca 19. stoletja Slovenci na Koroškem niso imeli nobene javne šole in tudi na Štajerskem stanje ni bilo dosti boljše. Šele potem, ko je občina za občino zahtevala slovensko osnovno šolo, jim je moral štajerski šolski svet v duhu zakona ugoditi. Na slovenskem Goriškem je bilo osnovno šolstvo praviloma slovensko in učenje kakega drugega jezika ni bilo obvezno. V mestu Gorica pa Slovenci svoje šole dolgo niso dobili, ker je bila občina v italijanskih rokah. Tudi v Istri so rasle slovenske šole dokaj počasi in v hudem boju z

70 ZS, str. 505; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1029; Zvonko Bergant: *Slovenski klasični liberalizem: idejno-politični značaj slovenskega liberalizma v letih 1891–1921*. Ljubljana 2000, str. 99–101 (Bergant, *Slovenski klasični liberalizem*).

71 Leta 1869 je novi osnovnošolski zakon šolo podpržavil in jo vzel nadzorstvu duhovščine. Z njim je bilo uvedeno osemletno obvezno šolanje. Po določbah novega zakona je osnovno šolo vodil deželni šolski svet, ki je odločal tudi o učnem jeziku. Ker so na Koroškem in Štajerskem v deželnih zborih imeli večino Nemci, je bil šolski svet nemški. Prav tako so s pritiskom na vrsto občin uvajali nemščino »po želji prebivalstva«. Zato so samo na Kranjskem osnovne šole postale slovenske že kmalu po razglasu zakona. 8. 10. 1870 je namreč deželni šolski svet s posebnim odlokom kot učni jezik na osnovnih šolah, razen na Kočevskem in v Beli Peči, določil slovenščino. Nemščino so po tem odloku začeli učiti šele potem, ko so učenci že znali svoj materni jezik brati in pisati. – Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1049–1050; ZS, str. 506.

italijansko večino v deželnem zboru. V mestih slovenskih šol ni bilo. Pri tem je pomembno vlogo imelo učiteljstvo.⁷²

Precejšno vlogo v nemškem pritisku je predstavljala tudi vladna politika nameščanja in prestavljanja uradništva. Mnogo uradnikov iz neslovenskih dežel je prihajalo v naše dežele in zasedalo zlasti vodilna mesta, praviloma Nemci, v Primorju pa tudi Italijani. Uradniki slovenskega rodu so bili nameščeni v drugih deželah. Dokaj številna so bila tudi kazenska premeščanja.⁷³

Zelo močan je bil tudi gospodarski pritisk, ki je v boju za slovenski trg dušil slovensko podjetnost, rast slovenskega kapitala in uničeval podjetja. Zaradi obrambe pred nemškim kapitalom, pa tudi zaradi pomanjkanja lastnega kapitala, so začeli ustanavljati slovenske hranilnice.⁷⁴ Toda krediti, ki so jih dajali nemški denarni zavodi nemškim obrtnikom, trgovcem in industrialcem na Slovenskem, so bili cenejši kot v slovenskih hranilnicah. Mnogi so postali odvisni od nemškega kapitala, za skorjo kruha so morali kloniti v političnem in narodnostnem pogledu in preiti v nemški tabor.

Tako so se povezovali nemški politični, kulturni in gospodarski pritiski. Medtem ko so širše kmečke množice skoraj v celoti ostajale v narodnem taboru, se je precejšen del inteligence in premožnejših plasti v mestih odtuževal in za seboj potegnil znaten del volivcev. Iz vseh teh razlogov se mnogi narodno niso opredeljevali, to pa je hkrati pomenilo zaviranje rasti slovenskega političnega tabora oziroma slovenske družbe.⁷⁵

Taaffejeva vlada in položaj Slovencev

Problem okupacije Bosne in Hercegovine leta 1878 je že pred berlinskim kongresom razcepil in razbil nemški liberalni tabor. Velik del liberalnih poslancev je nasprotoval ideji okupacije, češ da se bo s tem po nepotrebnem zvečalo število Jugoslovanov v monarhiji. Za idejo razširjenja monarhije na Balkanu, ki je navduševala cesarja, pa so se ogreli nemški konservativci in večina slovenskih politikov. Tako je Auerspergova vlada odstopila že med berlinskim kongresom, vendar je bila vladna kriza dokončno rešena

72 Učiteljstvo je z novim zakonom dobilo boljše plače, otrslo pa se je tudi župnikovega nadzorstva. Da so se preživel, učiteljem poleg poučevanja ni bilo več treba opravljati še dela organistov in mežnarjev. Ker je položaj učiteljstva izboljšala vlada liberalnega meščanstva, je precejšen del slovenskih učiteljev, predvsem na Koroškem, prešel v nemškutarske, liberalne vrste. Mnogi so klonili nemškemu pritisku iz bojazni za službo, mnogi pa so postali lakomni po nagradah, ki so jih dobivali v raznih oblikah. Nemškutarski učitelji so zato učili nemščino v večji meri, kakor je predpisoval šolski zakon, ter pri volitvah volili nemške kandidate. – ZS, str. 506; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1050.

73 ZS, str. 506.

74 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1063; Jurij Perovšek: *Na poti v moderno: poglavja iz zgodovine evropskega in slovenskega liberalizma*. Ljubljana 2005, str. 35–42 (Perovšek, *Na poti v moderno*).

75 ZS, str. 507.

še leto dni pozneje, ko je bila že vidna nova preureditev političnih sil. Za ministrskega predsednika je bil 14. avgusta 1879 imenovan grof Eduard Taaffe, ki je bil malo pred tem notranji minister in je vodil nove volitve v parlament julija 1879 z namenom, da bi pridobil zmago pristašem cesarjeve zunanje politike. Cesar se je s tem od nesimpatičnih liberalcev znova vrnil k vladi, ki mu je bila po volji.⁷⁶ Vlada grofa Taaffeja je trajala dobrih štirinajst let, znatno več kot katerakoli druga avstrijska vlada. Po svoji osnovni usmerjenosti naj bi posredovala nad strankami in med strankami ter med njimi dosegla sporazum in spravo. Toda nemška levica se je odločno postavila proti temu. Večino v parlamentu so dale Taaffeju desnica in nekatere sredinske skupine. Tudi Slovenci so ves ta čas podpirali vlado in bili del vladne večine v parlamentu. To je bila v primerjavi s prejšnjimi časi velikanska sprememba. Vladna večina je bila v začetku sestavljena predvsem iz treh klubov: poljskega, češkega in Hohenwartovega.⁷⁷ Na Hohenwartov predlog so se vsi trije klubi še posebej povezali med seboj. Sestavljen je bil ekskluzivni komite, svet petnajsterice, ki je vodil in koordiniral celotno politiko desnice. Ostra disciplina je dala tej povezavi ime »železni obroč«. Na volitvah leta 1891 se je položaj v parlamentu močno spremenil, »železnega obroča« in njegove večine je bilo konec. Ob padcu Taaffejeve vlade so se razcepili tudi Slovenci. V vsem tem času (1879–1893) desnica kot celota ni bila konservativna. To je bila koalicija nacionalnih meščanskih strank nemških narodov z nemškimi klerikalci in konservativci, ki je imela zelo različne cilje in name, vendar istega nasprotnika, nemški liberalni tabor. Vlada je nastopala v imenu sporazuma in sprave, toda nacionalna nasprotja so se v njenem času ostrila.⁷⁸

Za Slovence se je položaj pod Taaffejem nedvomno popravil na Kranjskem. V nasprotju s prejšnjimi režimi je bila Kranjska priznana za deželo s slovensko večino. Za deželnega predsednika je bil leta 1880 na Kranjskem prvič imenovan slovenski predstavnik Andrej Winkler, ki je ostal na tem mestu dvanajst let (od 1880 do 1892) in si prizadeval za uveljavljanje slovenščine v uradih.⁷⁹ Tudi na Štajerskem in na Koroškem se je spremenilo na bolje, predvsem z vidika uveljavljanja slovenskega jezika. Namestnik štajerskega deželnega glavarja je bil od 1884 naprej imenovan iz vrst slovenskih poslancev, česar dotlej ni storila nobena avstrijska vlada. Vendar pa do bistvenih premikov v položaju Slovencev na Štajerskem ali na Koroškem ni prišlo. Tudi tu je s spremembo režima prenehal neposre-

76 Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 136. – Leta 1875 je v Bosni in Hercegovini izbruhnila vstaja proti Turkom. Po svoji moči in obsegu je presegala vse dotedanje vstaje in zbudila pozornost vse Evrope, tudi pri Slovencih, ki so s simpatijami spremljali vsakršne težnje po osvoboditvi izpod turške oblasti, saj ni imela pomena samo za bodočo usodo neposredno prizadetih pokrajin Bosne in Hercegovine, ampak širše, za vse jugoslovanske narode. (ZS, str. 510)

77 Poljski klub je združeval vse poljske poslance, češki vse češke poslance, Hohenwartov klub pa je združeval prvotno nemške konservativne poslance, Slovence, istrske in dalmatinske Hrvate in Srbe ter del bukovinskih Romunov. – ZS, str. 510.

78 ZS, str. 511.

79 Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 202; Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 84.

dni pritisk vlade na uradništvo, kljub temu pa je v političnem delovanju v glavnem še vedno nastopalo protislovensko.⁸⁰

V obdobju Taaffejeve vlade se je močno izboljšal tudi položaj slovenščine v šolah.⁸¹ Vendar takšen uspeh ni bil dosežen z lahkoto, saj je bilo skoraj za vsako šolo posebej potrebnih mnogo bojov, zahtev, resolucij, intervencij in materialnih žrtev slovenskih občin. V marsičem pa prizadevanja niso bila uspešna, zato se je boj za narodnostne pravice Slovencev, ki ni mogel uspeti z idejo avtonomne Zedinjene Slovenije, izčrpaval predvsem v drobnih bojih, v tako imenovani »drobtinčarski« politiki.⁸²

Slogaštvo in njegovi problemi

Obdobje Taaffejeve vlade se je v glavnem krilo z dobo slogaštva na Slovenskem. Leta 1881 je umrl Janez Bleiweis, »oče slovenskega naroda«, in slovenski tabor je izgubil svojega dolgoletnega priznanega voditelja. Liberalna smer je istega leta izgubila Josipa Jurčiča, ki na zunaj sicer ni igral vidnejše vloge v političnem življenju, bil pa je mnogo več kot samo pisatelj in urednik *Slovenskega naroda*. Bleiweisov in Jurčičev pogreb sta se sprevrgla v veliki rodoljubni manifestaciji. Simbolizirala sta povezanost rodoljubov od bližu in daleč.⁸³ Vsi slovenski poslanci so bili člani Hohenwartovega kluba in so se podredili njegovemu vodstvu. Med najpomembnejšimi slovenskimi poslanci sta bila Fran Šuklje z liberalne in Karel Klun s konservativne strani. Konservativna smer je iz bojazni pred liberalizmom podpirala nemško konservativno stranko tudi zato, ker se je načelno strinjala z njo, in je pod Taaffejevo vlado računala na večjo avtonomijo dežel. Liberalna smer pa se je na nemške konservativce oprla zato, ker je videla v njih nasprotnike nemške liberalne politike, ki je hotela uničiti slovensko meščanstvo in rast njegovega kapitala. Obe smeri sta podpirali Taaffejevo vlado tudi zato, ker sta v njej videli dovolj močno oporo proti delavskemu gibanju, ki ga je takrat vlada hotela zatreti. Odnos Slovencev do Taffejeve vlade

80 ZS, str. 511–512.

81 Igor Grdina poudarja, da se »ni mogoče izogniti sklepu, da je bila lingvistična problematika v času Taaffejeve vlade edino področje političnega boja. Takšen status so ji priznavali tako nemški levičarji kot predstavniki parlamentarnega 'železnega obroča'. Oboji so v debate okoli aplikacije 19. člena *decembrske ustave* investirali mnogo intelektualnega in emocionalnega kapitala. (...) Jezik je v 'pomladi narodov' dokončno prenehal biti preprosto sredstvo za sporazumevanje. Izgubljal je vlogo *komunikacijskega instrumenta* oziroma *orodja* in se preobrazil v najpomembnejši nacionalni znak. Emancipacija naroda se je izražala predvsem skozi afirmacijo njegovega jezika v javnosti (zlasti v parlamentu). To sta še posebej jasno demonstrirali dve najhujši krizi francožefovske Avstrije v obdobju fin de siècle – razvpito celjsko gimnazijsko vprašanje (1895) in poulično-parlamentarni 'orkan' ob Badenijskih odlokih o enakopravnosti češčine in nemščine v *Bohemiji* (1897). Obe sta močno pretresli celotno cisalajtansko politično sceno.« – Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 85.

82 ZS, str. 513.

83 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 83.

je postavljaj pred slovensko politiko določene probleme. Vlada je za svoje koncesije Slovincem zahtevala zmernost v politiki in popuščanje Nemcem. Največji zagovornik take politike je bil Šuklje. Zagovarjal je prilagoditev razmeram in priporočal večjo prožnost v načelnih vprašanjih. Zahtevo po Zedinjeni Sloveniji je imel za neoportuno, omejil se je na zahtevo avtonomije dežel in narodnih kurij. Tako imenovani elastiki, pristaši Šukljetove smeri, so prav tako zagovarjali zmernost in popuščanje Nemcem. V opoziciji proti njim so bili nekateri starejši liberalci, kakor Valentin Zarnik in Josip Vošnjak, ter mlajša generacija radikalcev, ki sta jo vodila Ivan Tavčar in Ivan Hribar. Obsojali so zmernost elastikov in zahtevali odločno narodnostno politiko. Tavčar je leta 1885 zapisal eno osnovnih zahtev narodnega radikalizma takole: »Kdor je Slovenec in Slovan sme v politiki počenjati to in ono, nikdar pa ne sme paktirati z Nemci, ki morajo izginiti iz slovenskega političnega življenja ne samo kot faktor, ampak tudi kot pojem.«⁸⁴

V politični in leposlovni reviji *Slovan* (1884–1887) sta Hribar in Tavčar v boju proti elastikom v nasprotju z avtonomijo dežel in narodnih kurij poudarjala vseslovensko in celo vseslovansko stališče. Še dlje v poudarjanju vseslovanskega stališča je šel *Slovanski svet* (1888–1899), ki ga je izdajal Fran Podgornik. Medtem se je počasi, toda trajno krepil katoliški tabor.⁸⁵ Slovenci so v obdobju Taaffejeve vladе dobili precej drobtinic, kajti vlada je ugodila posameznim slovenskim zahtevam, da je obdržala slovenske poslance na svoji strani. Na kako bistveno preureditev Avstrije pa Taaffejeva vlada ni mislila in slovenske zahteve po enakopravnosti še zdaleč niso bile uresničene. Ljudstvo je lahko v polni meri uživalo kvečjemu blagre deželne in lokalne avtonomije, seveda v obsegu, ki jih je vsaj formalno določila milost z »najvišjega mesta« – samo volja Franca Jožefa je mogla biti povsem suverena, nihče ji ni smel ugovarjati ali se ji zoperstavljati. Vendar pa je obdobje od leta 1879 do 1893 zaradi vsesplošne umiritve strasti in stabilne gospodarske rasti ostalo zapisano v zgodovini kot zlata era stare Avstrije.⁸⁶

Vzpon katoliškega gibanja in ločitev duhov

Slovenski tabor je v osemdesetih letih kljub vedno močnejšim notranjim trenjem na zunaj nastopal enotno pod konservativno katoliško etiketo. Konservativno-katoliški tabor je v okviru narodnopolitičnega gibanja nastopal vedno bolj organizirano. Napadalnost, ki jo je kazal do svojih liberalnih sodelavcev, je bila povezana s splošnim razvojem

84 Dragotin Lončar: *Politično življenje Slovencev: od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919. leta*. Ljubljana 1921, str. 57.

85 ZS, str. 514.

86 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 92.

katoliške Cerkve oziroma je bila odgovor na pritisk svetovnega liberalizma, ki je pri katoliški Cerkvi izzval živahno verskoobrambno delovanje in je dobilo tudi politične razsežnosti.⁸⁷ Cerkev, ki je bila prej nezaupljiva do potreb časa in do novih modernih političnih in kulturnih teženj, se je po smrti Pija IX. (1878) pod vodstvom papeža Leona XIII. obrnila v sedanost in prihodnost, oziroma je poskušala dati pozitiven odgovor na najbolj pereča vprašanja, ki jih je postavljal sodobni svet. S pomočjo odpora ljudskih množic, zlasti proti socialnim konceptom liberalizma, se je s pomlajeno silo vrgla v politični boj. Papež, škofje in katoliški shodi so poudarjali jasna navodila za prevlado katoliške ideje na vseh področjih družbenega življenja.⁸⁸ »Seveda je to nujno vodilo tudi v ozkost, kolikor so ti programi ostajali pri versko premalo poglobljenih in politično ter taktično premalo demokratičnih idejnopoličnih programih. Za Slovence je bilo to toliko težje, ker je Avstrija predstavljala tudi zanje krščanski politični okvir, znotraj katerega je bilo težko uresničevati narodnonapredne ideje, ne da bi pri tem takšna politika rušila ali vsaj postavila pod vprašaj ustaljene državne okvire, s tem pa tudi red, prav tako tudi krščanski, ki naj bi ga utelešala monarhija.«⁸⁹ Na Slovenskem je dobila katoliška konservativna smer bolj reakcionarno in mračnjško obliko kot drugje v razvitejših delih Evrope nedvomno tudi zaradi naše zaostalosti. Vendar pa lahko rečemo, da se je v tem času med katoličani razvijal pozitiven občutek, da katolicizem ni nujno ozek, starokopiten in reakcionaren, hkrati pa je rasla tudi zavest in spoznanje ustvarjalne moči katoliške vere v javnem življenju.⁹⁰

Mladoslovenci so pod vplivom svetovnih tokov poskušali tudi doma uveljaviti ideje svobode, enakosti, posebno kar zadeva narodnostno svobodo. Večanje domačega izobraženstva je pospeševalo uresničitev teh idej. Zaradi narodnostnih razlogov so gibanje podpirali tudi duhovniki, ki so v 80. letih pristajali na sodelovanje z mladoslovenskimi krogi, znotraj katerih se je vedno bolj uveljavljal liberalni duh, vendar pa so se pozneje tudi slovenski liberalni krogi spustili v vedno bolj ostro in velikokrat tudi nerazumljivo in pogubno gonjo proti Cerkvi in njenim predstavnikom.⁹¹ Vezi s Cerkvijo so se močno zrahlija-

87 ZS, str. 515–516.

88 Jožko Pirc: *Aleš Ušeničnik in znamenja časov: katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja*. Ljubljana 1986, str. 48 (Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*); Bergant, *Slovenski klasični liberalizem*, str. 38–39.

89 Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 204.

90 Prav tam. – »Na Slovenskem je to prebujenje katoličanov posebej povezano s podobnimi prizadevanji med nemško-avstrijskimi, zlasti s krščanskim socialnim gibanjem okrog Vogelsanga, Liechtensteina, Schindlerja in kasnejšega dunajskega župana Karla Luegerja.« (Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 48)

91 Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 204–205. – »Kakor drugod po Avstriji, se je tudi prebivalstvo slovenskih trgov in mest odločilo za načela nemškega svobodomiselnega meščanstva, ki je nasprotovalo konkordatu v zvezi z njegovimi določbami, češ da niso združljive s pravicami ustavne vladavine. Z enakimi nazori je bila prežeta tudi velika večina slovenskih izobražencev, ki se je solala v liberalnem tujem osredju. Čim bolj je raslo število posvetnega izobraženstva, ki je hotelo prevzeti tudi vodstvo vsega javnega življenja, tem pogostejše so se javljala tudi nasprotja do duhovščine, ki se je iz načelnih razlogov izognila posmehljivemu zbadanju, se umaknila od skupnega dela v ožje zatišje in se še z večjo vnemo lotila dela med kmečkim prebivalstvom na pode-

le, saj se je vpliv posvetnega duha čutil v vsem javnem življenju, predvsem v duhovnih in nravnih pogledih in v znanosti. Vendar pa vse to še ni pomenilo popolne ločitve od krščanstva. Od tod tudi oklevanje liberalnih krogov, da bi se postavili v očitno in načelno nasprotje do katoliških konservativcev.⁹² Njihovim idejnim voditeljem, Tavčarju, Hribarju in drugim predstavnikom liberalne smeri, je bila skrb za narod temelj njihove politike, zato jih vera in Cerkev tedaj še nista motili. Ivan Tavčar je leta 1881 zapisal, »da slovenski narod ne more brez vere«, in je tako potrdil Jeranovo idejo iz leta 1850.⁹³

Po smrti škofa Janeza Zlatoustga Pogačarja leta 1884 je postal ljubljanski škof Jakob Missia, poznejši goriški nadškof (1897) in kardinal (1899). V primerjavi s škofom Pogačarjem, ki je bil bolj liberalen, je bil škof Missia izrazito bolj konservativen in nestrpen. Posvetil se je krepitvi katoliških postojank in Cerkve, zato je leta 1887 poklical v Ljubljano jezuite in tudi sicer pospeševal nastajanje novih samostanov v svoji škofiji. Nestrpnost katoliške konservativne smeri pa je sicer v marsičem povezana z imenom Antona Mahniča, ki je bil od leta 1881 profesor bogoslovja v Gorici in leta 1896 postal škof na otoku Krku. Sredi osemdesetih let je zlasti s serijo člankov *Dvanajst večerov*, objavljenih v *Slovincu* leta 1884, posegel v slovenske kulturne, kasneje pa močno tudi v politične razmere. Zahteval je jasno in odločno načelno ločitev med katoličani in liberalci.⁹⁴ V člankih, ki jih je objavljaj, je neusmiljeno razkrinkaval liberalne materialistične in protikrščanske poglede pri takratnih slovenskih literarnih in javnih delavcih. Načelna sloga se je dokončno razbila leta 1888, ko je Mahnič začel v Gorici izdajati revijo *Rimski katolik*, to je »prvo strogo svetovnonazorsko opredeljeno revijo na Slovenskem.«⁹⁵

Mahnič je bil oster nasprotnik liberalnih nazorov. Borbo proti svobodomiselnosti je začel z močnim napadom na nekatere Gregorčičeve pesmi, katerim je očital, da niso v skladu s pravimi verskimi načeli (*O nevihti, Človeka nikar*).⁹⁶ V literaturi in umetnosti

želju, ki ga je liberalni posvetnjak popolnoma zanemaril.« (Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1055)

92 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1055.

93 Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 205.

94 ZS, str. 515–516; Grdina, *Slovinci med tradicijo in perspektivo*, str. 131.

95 Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 47.

96 ZS, str. 516. – Stanko Cajnkar ugotavlja, da je Anton Mahnič sicer večkrat omenjen v Finžgarjevi avtobiografiji, medtem ko je Mahničev *Rimski katolik* omenjen samo enkrat. Iz Finžgarjevega pripovedovanja o življenju v ljubljanskem semenišču Cajnkar domneva, da je bil *Rimski katolik* kamen spotike in povod prepira, saj se zdi, da so se nekateri spotikali tudi nad Finžgarjem, ker se ni strinjal z Mahničevimi ocenami naših pesnikov (predvsem Gregorčiča), oziroma da »so bili potemtakem napadi na literarne ustvarjalce edini vzrok prepиров in edini kamen spotike«. Nad drugimi članki, ki so obravnavali religiozna in teološka vprašanja in so bili polni trditev, ki bi jih danes skoraj nihče ne mogel odobravati, se mladi bogoslovci niso spotikali. »In če se niti Finžgar ni zgrozil ob izredno trdih in strogih obsodbah cele vrste ljudi, ki so bili po Mahničevem mnenju premalo krščanski, premalo načelni in strogi, premalo bojoviti in nestrpni, potem je to dokaz, da so mladi in stari duhovni gospodje, razen zelo redkih izjem, videli v pisanju *Rimskega katolika* sistem resnic, ki jih morajo katoličani imeti za obvezne in nesporne«. Stanko Cajnkar: *Franc Saleški Finžgar in njegova doba*. Celje 1976, str. 38 (Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*).

je postavljajal za edino veljavno merilo vero in katoliško moralo. Z načelno kritiko slovenskega realizma je ostro nastopil proti tistim, ki so v svojem ustvarjanju in delovanju odstopali od veljavnih katoliških meril ali jim celo nasprotovali. Zahteval je, da mora umetnost vsebovati verska etična načela in jih v ljudeh utrjevati.⁹⁷ Kar je razlagal *Rimski katolik*, je moralo biti v skladu z resnicami katekizma in z opomini pridigarjev. Bistvene razlike med tem, kar so oznanjali škofje v svojih pastirskih listih in Mahnič s svojimi sodelavci v *Rimskem katoliku*, ni bilo. Cajnkar razlaga, da je bil v Gorici »poleg škofovskega sedeža še nekakšen majhen, cerkveni magisterij«, ki si sicer tega imena ni lastil, pač pa je nastopal kot avtoriteta, ki se zaveda, da dela v duhu najvišjega vodstva Cerkve. Ker je nastopal obenem kot edina teološko-filozofska šola na Slovenskem (bogoslavne šole z Gorico niso hotele tekmovati), je bila avtoriteta napisanih člankov in knjig izredno velika. Tako absolutne oblasti si ni ne prej in ne pozneje priborila nobena cerkvena šola, pa tudi ne nobena revija ali akademija.⁹⁸ Mahnič je svojo revijo hranil predvsem s tezami papeških dokumentov Gregorja XVI. in Pija IX. Po vsej verjetnosti je poznal tudi tuje revije in knjige, predvsem Veuillotov *Univers* in drugo francosko literaturo.⁹⁹ Cajnkar trdi, da se je »njegov razgledanosti treba čuditi, ker je za slovenske razmere v tistih časih izredno velika. Zato pa so odgovori nasprotnikov filozofsko in teološko hudo šibki. Tudi Gregorčič ni izjema.«¹⁰⁰ Za poznavanje Mahničevega vpliva na Slovenskem je nujno potrebno upoštevanje in poznavanje tega dejstva, ki ga Cajnkar opredeljuje v skladu s splošnim razvojem katolicizma oziroma pojavom integralizma¹⁰¹ v katoliški Cerkvi, ko pravi: »Članki, ki so bili v

97 Mahnič je še posebej ostro nastopal proti tistim, ki »tudi lepo umetnost odtegujejo gospostvu vere in Boga«, ki uče, da je »lepa umetnost (...) neodvisna od vere in Boga, lepa umetnost je sama sebi namen«. Trdil je, da se mora umetnost pokoriti božjemu zakonu, da mora služiti človeku kot sredstvo njegovega izpopolnjevanja, »kot sredstvo v doseg najvišjega smotra«, za katerega je človek ustvarjen, da mora služiti Bogu, katerega poveljevanje je končni namen vsake stvari in vsakega dejanja. »Zatorej pa pravi slovenski umetnik je le tisti, ki Slovencem upodablja krščansko čezravno lepoto, ako pa že tega neče, smemo zahtevati, naj vsaj ničesar ne izraža, kar je krščanstvu nasprotno, naj ne taji resnice, brez katerih krščanstvo ostati ne more.« V *Rimskem katoliku* je objavljajal iz slovenskih leposlovnih del iztrgane stavke kot primere neprimernega in pohujšljivega pisanja, najhujše je prevedel v latinščino, da ne bi še sam kvaril bralcev. Med takimi težjimi primeri so bili tudi stavki kakor: »Slekla se je in skočila v jezero.« – *ZS*, str. 516.

98 Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 38.

99 »Misli Pija IX. so vestno obnovili tudi uredniki *Zgodnje Danice*, priobčene pa so bile tudi v škofijskih listih. Posebnih debat pri nas ni bilo, ker svobodomislecji še niso imeli primernih časopisov in revij, slovenski katoliki pa so vdano sprejeli vse, kar je bilo povedano.« – Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 45.

100 Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 45. – Tudi Jožko Pirc ugotavlja, da liberalci in tudi prvi socialisti »niso bili kos načelni ostrini in moči niti Mahniča niti njegovih naslednikov, med katerimi je bil tudi Ušeničnik. Po zgledu prvega ‚kulturnega boja‘ iz 70. let so se zatekali ali v osebno žaljivo pisanje po časopisju in v brezplodno hujskanje na političnih shodih, ki se je često izživljalo zgolj v ‚protifarški gonji‘, ali pa v prikrivanje pravih nazorov in hinavsko nadevanje plašča ‚dobrih kristjanov‘ čez svoje svobodomiselstvo, kadar so bili pritisnjeni ob zid.« (Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 47)

101 Cajnkar navaja nekaj izjav cerkvenega vodstva, ki so izšle v času Mahničevega delovanja, deloma pa že prej in tudi pozneje, da bi razširil pogled naših literarnih zgodovinarjev, ki prikazujejo mahničevstvo kot slovensko

teh letih napisani in vrženi v slovenski svet, niso bili v nasprotju z linijo cerkvenega vodstva, pa tudi ne z vodstvom edinega verskega lista za preprosto ljudstvo, *z Zgodnjo dani-co*. Slog *Katolikovih* člankov se razlikuje od načina pisanja, ki je udomačen na škofiji ali pri dopisnikih cerkvenih listov, ali pri *Slovencu*, ideje pa so iz istega skladišča. Nekaj povsem novega je le samozavest glavne osebe, ki ni samo duša *Katolika*, ampak tudi teološki profesor in urednik škofijskega lista, pisanega v latinskem jeziku. Obsodbe tega strogega moža so podobne očitkom starozaveznih prerokov. Mahničevo krščanstvo je strogo, brez-kompromisno, končnoveljavno. Vedno gre za načela, za principe, za resnice, ki se jim svet ne sme izneveriti. Ta svet je krščanski in mora krščanski ostati. Slovenci so skoraj do slednjega krščeni in morajo zato kot kristjani živeti. Ni dovolj, če so kristjani samo po imenu, samo na videz. Do konca in zares je treba biti zvest. Dr. Mahnič ne stavlja svojih zahtev. Zapovedi je dala Cerkev, ki ima oblast nad vsemi svojimi člani. To so tudi učeni, tudi pisatelji in umetniki, tudi poslanci, uradniki in župani. Tudi vladarji, cesarji, kralji in generali. Noben posameznik nima pravice določati, kaj je treba verovati. Filozofija liberalizma je do konca zmotna. Misel ni svobodna, misel je do konca odvisna od resnice. Resnico pa oblikuje in varuje cerkvena avtoriteta. Krščanstva ni mogoče odprodajati in kupovati na drobno. Ne moreš reči, to vzamem, tega pa ne maram. Kdor hoče samo drobce, se izneveri celoti. Tudi moralni principi so celota. Tudi tukaj ni kupovanja na drobno. Moralna načela veljajo za vse enako. Krščanska etika ne veže samo kmeta, ampak tudi gospoda, tudi pisatelja in župana ljubljanskega dr. Tavčarja, pa zmedenega duhovnika Aškerca in kajpada tudi ljubljenca slovenske gospode, pesnika Simona Gregorčiča. Umetnost ni izven zakona. Ni vse, kar bi utegnili ljudi pohujšati. Zato imajo cerkveni ljudje dolžnost določati obseg pedagoško dovoljenega. Seveda so ta pedagoška načela prirojena naši slovenski zmogljivosti, naši zrelosti in občutljivosti. Slovenija je poseben božji vrt, nekakšen vekotrajen rezervat, kjer je bil duhovnik vedno najvišji nadzornik. V takem vrtu smeš iti samo po načrtanih poteh, da ničesar ne pohodiš. Treba je gledati na znake in napise. To so načela, to so principi, ki smo jih sprejeli in jih ne smemo spreminjati. Ne nastane nepopravljiva škoda, če kdo pohodi rožo, ki raste ob poti, hudo pa je, če hoče odstraniti napis ali pa spremeniti markacijo.¹⁰²

Jasno je, da je takšno Mahničovo pojmovanje najprej ločilo duhove v literaturi, saj ni manjkalo ljudi, ki so se proti temu zahtevnemu hišnemu redu krščanske skupnosti na najrazličnejše načine zoperstavljali. Med njimi so bili znani veljaki, odlični laiki in celo nekateri duhovniki.¹⁰³ Predstavniki slovenskega realizma, napredne literarne smeri, zaradi

posebnost. V zvezi s pojavom mahničevstva pri nas, se lahko strinjamo z njegovo naslednjo ugotovitvijo: »Zaradi majhnosti naših razmer je res le igračka v našem duhovnem svetu. Ob študiju tuje zgodovine pa postane organičen del skupnega, univerzalnega duhovnega pojava v organizmu katoliške Cerkve, ki mu pravimo integralizem.« – Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 39.

102 Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 38–39.

103 Mahnič jim je očital, da pomagajo nevernikom, framazonom, liberalcem, socialistom, komunistom in Judom

politične sloge niso upali jasno govoriti. Šele Janko Kersnik je leta 1888 v *Ljubljanskem zvonu* nekoliko bolj odločno spregovoril. Na drugi strani pa je katoliški tabor ustanovil svojo »poljudnejšo« leposlovno revijo *Dom in svet* (1888–1944),¹⁰⁴ »ki je bila namenjena zabavi in beletristiki. Njen urednik je postal umirjeni teolog in filozof Frančišek Lampe, ki se od strastnega ‚idealista‘ Mahniča ni razlikoval samo po temperamentu, ampak tudi po bolj aristotelsko navdahnjenem ‚realizmu‘. Vedel je, da bo prestižna tekma z zmerno svobodomiselnim *Ljubljanskim zvonom*, ki je bil od leta 1881 dalje osrednja mesečna tribuna slovenskih pesnikov in pisateljev, izjemno težavna in dolgotrajna, toda svoje naloge se ni ustrašil. Njegov trud je bil okronan z uspehom šele posthumno: *Dom in svet* je na domači literarni sceni začel narekovati tempo ob koncu 1. svetovne vojne.«¹⁰⁵

Mahničevi pogledi na umetnost niso pustili trajnejših sledov. Drugače pa je bilo z njegovim načelnim poseganjem v politične razmere. Tu je imel njegov nastop trajnejše posledice. Sam je zapisal: »Boj naš je boj katoliške ideje z liberalizmom.«¹⁰⁶

Kot pravi Igor Grdina, je Mahnič liberalne rodoljube »bridko obtoževal premetenosti, češ da si znajo ‚vsvajati narodnostni monopol‘. Medtem ko je radikalec Tavčar zanosno klical: ‚Slovenija čez vse‘, je goriški bogoslovni profesor svoje rojake svaril, da si ne smejo ‚obetati posebne politiške prihodnosti‘. Na kakšno večjo preosnovo Avstro-Ogrske v dognem času očitno ni računal. Velik paradoks je, da se je versko-integralistični idealist poskušal predstavljati kot politični realist: največ, kar lahko Slovenci dosežejo, so ‚jezikovne pravice v javnem življenji‘ (v smislu 19. člena *decembrske ustave*) – zato more biti njihov *henotikon* le ‚katoliška ideja: cela, ena, nedeljiva‘, ne pa zedinjenje domovine. Da ne bi prišlo do kakšnega nesporazuma, je Mahnič pribil: ‚Nam so bliže nemški in vsi drugi katoličani, kakor liberalci slovenski. In da bi res kdaj prišlo do alternative kaj hočete žrtvovati – vero ali narodnost? – odgovorili bomo: ohrani naj se nam vera!‘ Obenem je kremeniti ideolog bojevito nastopal tudi proti konstitucionalizmu, demokraciji, ženski emancipaciji, socializmu, modernizmu«. ¹⁰⁷

vleči njihov peklenski voz v prepad pogube. V slovenskem svetu je po njegovem mnenju na pretek slabih, Bogu sovražnih ljudi, ki hočejo Cerkev uničiti. Liberalizem je nekakšna vsesplošna zarota proti vernim ljudem, ki so dovolj naivni, da zvodnikom nasedajo. To splošno karakterizacijo Mahničevega boja bi se dalo ilustrirati s celo vrsto citatov iz *Rimskega katolika*. – ZS, str. 516. Glej tudi Anton Mahnič: *Več luči! iz „Rimskega katolika“ zbrani spisi*. Nova Gorica 2000.

104 ZS, str. 516.

105 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 133.

106 ZS, str. 516.

107 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 131–132. – Mahnič je nasproti naravnemu pravu postavljaj kot edino veljavno Božje pravo. Ker je oblast od Boga, je tudi država Božja tvorba. Vladar ima torej oblast od Boga, zato je njemu odgovoren za izvrševanje oblasti – kdor nastopa proti, greši, kajti vladarjevi oblasti se morajo pokoriti vsi. Prestoli, ki so jih vladarji postavno priborili, »so njihova nedotakljiva lastnina«. Iz Mahničevega neosholastičnega pojmovanja države lahko vidimo, da je bil legitimist in nasprotnik revolucije, saj Božje pravo zanj ni bilo odvisno od narodove volje oziroma od večine glasov. Mahnič je narod in narodnost

Mahnič je bil prepričan, da morajo biti verska načela vodilo v vsem javnem in političnem življenju in da brez edinosti v verskih nazorih ni mogoče skupno delo za narod. Zato je med drugim obsojal in zavračal tudi katoliški liberalizem. Bil je proti zahtevi Zedinjene Slovenije po naravnem pravu, proti zahtevi po popolni enakopravnosti Slovencev in pristaš avstrijskega legitimizma in historičnega prava. Bil je tudi nasprotnik cirilmetodijske Cerkve, ki so jo zagovarjali nekateri slovenski liberalci. Obsojal je socializem kot logično posledico liberalizma zaradi upiranja od Boga postavljenemu redu, zaradi revolucionarnih teženj brezboštva. Nastopal je proti enakopravnosti žensk in proti njihovi kakršnikoli vlogi v javnem življenju. Nadvse pogubno se mu je zdelo vsestransko izobraževanje žensk, kajti povsem nemogoče se mu je zdelo, »da bi se vže od narave površno bitje žensko le v en predmet vglobilo«, saj je le moški odsev Božje lepote, ženska pa samo »tega odseva odsev«.¹⁰⁸ Svoje v začetku ostre nazore je Mahnič pozneje prilagajal razvoju in novi taktiki »klerikalne« politike. Slovence je njegov nastop dokončno razcepil na različne svetovnonazorske tabore. S slogaštvom je bilo konec, sloga je postala sopomenka za »sterilno« oziroma »gnilo« kompromisarstvo, Slovenci pa so bili od tedaj spet vidno razcepljeni v dva tabora: konservativnega in liberalnega. Na dnu vsega dogajanja na Slovenskem je odslej tičala ločitev duhov, ki pa je ni začel Mahnič, kakor so mu očitali, ampak je le brezobzirno razkrinkal že izvršeno dejstvo.¹⁰⁹ Kot opozarja Zvonko Bergant, je namreč Mahnič »le dosledno skušal uveljaviti cerkve-

gledal z vidika svojih ozkih katoliških načel. Kot narod je označeval večjo skupino ljudi, »ki izhajajo iz istega rodu, govore isti jezik in se po posebnih svojstvih in običajih ločijo od drugih ljudi«. Narodnost pa so vse tiste lastnosti, po katerih se posamezni narod loči od drugega. Medtem, ko se je narod razvil iz družine, je jezik nastal takrat, ko je Bog zaradi napuha za kazen zmedel ljudem govorico pri zidanju babilonskega stolpa. Ker je torej narod nastal po Božji volji oziroma je tudi kot posledica greha po Božji volji nastala različnost jezikov, ki jih govorijo narodi, ima vsak narod pravico do tega, da se v svojem jeziku izražuje in napreduje. Zato smemo ali celo moramo svoj narod ljubiti. Po Mahničevem pojmovanju naravnega prava narod nima pravic, ki mu jih je pripisoval liberalizem oziroma francoska revolucija. Odklanjal je tako imenovano »absolutno narodnost«, to je gledanje na narod kot suverena, kajti tako gledanje je imel za pogansko. »Največje mejnarodno zločinstvo v našem veku je rušenje postavnih držav v imenu narodnosti.« Odklanjal je torej načelo suverenosti naroda, v imenu katerega so rušili legitimne državne oblasti. Najbolj pa je obsojal zrušenje papeške države, ki so jo uničili v imenu narodnega načela. Bil je nasprotnik načela samoodločbe narodov in tudi zahtev po popolni enakopravnosti narodov. Kajti že od narave ni vsak narod enak, vsakemu pripada po Božji previdnosti v zgodovini posebna vloga. Nekateri narodi so na primer politično bolj nadarjeni kot drugi in si bodo zato druge narode politično podredili. Seveda so lahko posamezni narodi tudi zaradi drugih vzrokov podrejeni drugim narodom (npr. zaradi vojne, lakote, kuge, nenravstvenosti in prostovoljne predaje). Vsi ti vzroki, zaradi katerih narodi postajajo odvisni, pa so od Boga dopuščeni kot posledica grha in prekletstva, zato jih morajo odvisni narodi prenašati in se temu razmerju ne upirati ali ga celo s silo rušiti. Prav tako je obsojal zahtevo po narodni Cerkvi, ki izhaja iz napačnega pojmovanja naroda in je proti načelu katoliške univerzalnosti. Bog je dal edino pravo vero vsem narodom, vsemu človeštvu (ZS. str. 516; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1058)

108 Nataša Budna Kodrič: *Žensko gibanje na Slovenskem do druge svetovne vojne*, v: Splošno žensko društvo 1901–1945. Ljubljana 2003, str. 18; ZS, str. 516.

109 Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 47.

na stališča v konkretnem življenju, pri tem pa je v svojem idealizmu prezrl dejstvo, tako kot ga je prezrlo tudi samo vodstvo Cerkve, da med načeli in stvarnostjo vedno obstaja razkorak«. ¹¹⁰

¹¹⁰ Bergant, *Slovenski klasični liberalizem*, str. 39

Gospodarstvo in kultura

Gospodarska rast in politično gibanje delavstva

19. stoletje je prineslo velike spremembe tudi v gospodarstvu. Ob nastajanju in večanju industrije na Slovenskem, oziroma ob širitvi kapitalistične oblike proizvodnje in poglabljanju kapitalističnih odnosov, se je spreminjalo tudi razmerje domačega in tujega kapitala.¹¹¹ Industrija, ki je bila v Avstro-Ogrski okrog Dunaja in v čeških deželah zelo razvita, je bila na pretežno agrarnem slovenskem ozemlju v tem obdobju še sorazmerno šibka. Pomembnejše so bile železarne in jeklarne, premogovniki in drugi rudniki, deloma tudi tekstilna in kemična industrija. Industrijski kapital na slovenskih tleh, to je devet desetlin, je bil v tujih, nemških rokah.¹¹² Nemci so gospodarsko vedno bolj obvladovali slovenske dežele. Pri tem se je domači nemški kapital naslonil na nemški veliki kapital izven slovenskih dežel. Vendar pa se je kljub težavam, ki so jih prinesle spremembe v gospodarstvu, ob prevladi tujega kapitala počasi uveljavljalo tudi slovensko meščanstvo. Nastajanje in rast slovenskega kapitala v tem obdobju je bilo vezano v glavnem na tri pomembne vire. Vedno bolj živahna trgovina je neprestano ustvarjala nov kapital, ki ga je slovenski lastnik začel vlagati v industrijsko proizvodnjo in se je pri tem največkrat povezal v družbo zaradi pomanjkanja kapitala. Velike dobičke je prinašal zakup davkov, predvsem deželnih doklad, ki so jih imeli posamezniki v svojih rokah, dokler jih ni konec 19. stoletja prevzela dežela sama. Iz vrst teh zakupnikov so izšli največji slovenski podjetniki te dobe, npr. Janez Kalister, Martin Hočevar in Josip Gorup. Največji del slovenskega kapitala pa je bil iztisnjen iz slovenskega kmečkega ljudstva v raznih oblikah, ki jih je s seboj prinašalo širjenje kapitalističnih odnosov na vasi (oderuštvu, krediti, notranja trgovina itd.) in zaradi katerih je prihajalo do razlaščenja in proletarizacije kmeta.¹¹³ Kmet je namreč moral po zemljiški odvezi kot svoboden državljan in neomejen lastnik svojega zemljišča plačevati davke in davčne doklade državi, deželi, okrajem in občinam. Poleg tega je moral v boju za obstanek hiteti za napredkom tujih dežel, izboljšati svoje orodje, nabaviti stroje, hlevski gnoj dopolniti z umetnimi gnojili, ki so bila zelo draga itd. Stroški za posle so torej rasli, davki so bili čedalje višji, temu so se pridružile še povodnji in živinske bolezni, lubadar je delal škodo v gozdovih, strupena rosa in trtna uš sta uničili stare vinograde, izkupiček od

¹¹¹ ZS, str. 486.

¹¹² Joža Mahnič: *Zgodovina slovenskega slovstva: obdobje moderne*. Ljubljana 1964, str. 28 (Mahnič, *Zgodovina slovenskega slovstva*).

¹¹³ ZS, str. 486–487; Anton Slodnjak: *Zgodovina slovenskega slovstva: realizem*, 2. Ljubljana 1962, str. 5–6 (Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva*, 2).

pridelkov in prireje je bil zaradi padanja cen kmetijskim pridelkom oziroma zaradi premočne konkurence bolj razvitih držav majhen, bratom in sestram je bilo treba izplačevati dote, poleg tega je bilo treba odplačevati stare dolgove itd. Vse to je povzročalo hudo agrarno krizo in marsikateri kmet se je zatekel k vaškim in mestnim veljakom, ki so jim posojali za oderuške obresti, tako da dolgov zlepa niso mogli odplačati, zato so domači je pogosto prišle na boben. Zadolžen in zagrenjen kmet je bil seveda pripravljen zapustiti svojo zemljo in se zaradi zaslužka podati v tujino ali se preseliti v mesto. Beg kmečkih poslov in celo posestniških sinov in hčera v tovarne je na deželi povzročil hudo pomanjkanje delovnih moči, povišanje mezde in še manjšo rentabilnost kmetovanja.

Tudi malemu obrtniku se ni godilo bolje, saj ni zmožal tekmovati s svetovnim kapitalizmom. Močno ga je izpodrival veleobrat, ki se je s tehničnim napredkom razvil v skoraj edino odločujočo gospodarsko moč. Čim bolj so uspevala velika moderna industrijska podjetja, tem bolj je pešala mala obrt, kljub temu da so bile ustanovljene trgovske in obrtne zbornice, ki so dajale pobudo in predloge o obrtnih in trgovskih zadevah ter mnenja o zakonskih osnutkih, oziroma so bile po zakonu iz leta 1868 poklicane kot razsodnice o stanju trgovine in obrti v deželi in so obenem tvorile posebno volilno skupino, ki naj bi med drugim pripomogla tudi k izboljšanju gospodarskega položaja.¹¹⁴

Josip Mal ocenjuje takratno gospodarsko stanje z naslednjimi ugotovitvami: »Po raznih vojnah je v teku 2. polovice 19. stoletja nanovo vzcvetela stara industrija in mnoge nove so vzrastle iz tal, kar velja zlasti za prvo desetletje po objavi Oktobrskega diploma. Za časa tega nenavadno živahnega narodnogospodarskega gibanja so snovali nešteta nova delniška podjetja, družbe in banke, ki so izdajale delnice za gradnjo novih železnic, tovarn, rudokopov, hiš itd. Na stotine takih dovoljenj je bilo izdanih, izvršila se je komaj dobra polovica od vsega, pa še te družbe niso mislile na resno delo, marveč predvsem le na lahek zaslužek in hiter dobiček. Vse je namreč obsedel nekaj pohlep po bogastvu, na borzah so se pulili za delnice in jih dražili v pričakovanju na visoke obresti. Brezvestni špekulanti so to splošno razpoloženje še podpihovali z razširjanjem izmišljenih vesti o uspehih podjetij.«¹¹⁵

Pri mnogih podjetjih so bili uspehi zgolj navidezni in kmalu se je pokazalo, da marsikatera banka ne more izplačevati svojih obveznosti, zaradi česar so mnogi bankrotirali. Do pravega poloma je prišlo v začetku maja 1873, ko je podjetje za podjetjem zmrznilo, ostalo je le tisto, kar je slonelo na zdravi in trdni podlagi. Mnogo obupanih vlagateljev, ki so svoj denar vložili v zgrešene investicije in zato propadli, je naredilo samomor, da bi se tako izognili bedi, sramoti, upnikom in sodstvu. Država je zato s posojili priskočila na pomoč bankam in podjetjem, ker bi bile sicer posledice še hujše.¹¹⁶ Rast slovenskega

114 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1060, 1064–1065; Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva*, 2, str. 5–6.

115 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1065.

116 Polom je doživela tudi zavarovalna banka Slovenija, ki jo je vodil Etbin Costa. Propad zavarovalne banke Slo-

kapitala je bila odvisna od uspehov neprestanega boja s tujim, nemškim in na Goriškem deloma še z italijanskim kapitalom, ki je obvladoval slovenske dežele. V obrambo pred tujim kapitalom in da bi se od njega osamosvojili, so Slovenci začeli na pobudo Josipa Vošnjaka ustanavljati hranilnice na zadrufni osnovi po eefkem zgledu.¹¹⁷

Mnogi meefani so vztrajali pri slovenskem narodnem gibanju le toliko asa, dokler so videli v njem svojega zaveznika in sobojevnika. Ko so zaufili nevarnost za svojo gospodarstvo in politifno premoef, so se združili z nemfko liberalno birokracijo, kar so dovolj jasno pokazale volitve leta 1877. Medtem pa se je pojavil nov drufbeni dejavnik. Kakor smo ef omenili, je gospodarska rast povzroefla, da se je v mesta zaeflo naseljevati slovensko okoliifsko prebivalstvo. Industrija, ki je dala kmeefkemu prebivalstvu moefnost za gospodarski obstanek, je v mestu uniefevala malo obrt in z njo tudi del starega nemfkega oziroma ponemefenega meefanstva. S pospefevanjem industrializacije je postajal vedno ftevilefnejfi delavski stan, ki se je kmalu zaefl organizirati ter zahtevati svoje pravice v javnem in gospodarskem življenju. Najmoefnejfe delavsko fariife je bilo Trst, sledila so mu Ljubljana, Idrija, Jesenice, Zasavje, Maribor, Meefica. Delavstvo, organizirano najveef v socialni demokraciji, je opozarjalo na drufbena nasprotja, zahtevalo svoje pravice in oznanjalo propad kapitalizma. V slovensko politifno efvljenje je vstopil nov razred, ki je zbujal strah v obeh meefanskih taborih, liberalnem in katoliifsko konservativnem, efprav za to obdobje v naifih razmerah ef ni bilo priefakovati njegove odloefilne akcije. Na Slovenskem so se v teh letih porajali zaeftki delavskega gibanja oziroma zametki delavske razredne zavesti in firjenja socialistifnih idej, ki so prihajale k nam iz drugih, zlasti iz nemfkih in avstrijskih deefel. Ferdinand Lassalle je leta 1863 ustanovil Splofno nemfko delavsko zdruiefenje, leta 1864 je bila v Londonu ustanovljena Prva internacionala, leta 1867 je bilo ustanovljeno Delavsko izobrafevalno drufstvo na Dunaju, leta 1869 so pod vodstvom Augusta Bebla in Wilhelma Liebknechta, pristaefv Karla Marxa in Friedricha Engelsa, nemfka nelassallovska delavska drufstva na kongresu v Eisenachu ustanovila socialnodemokratsko delavsko stranko, v Neudorfllu pa je bila leta 1874 ustanovljena ef avstrijska socialnodemokratska stranka.¹¹⁸

vencem sicer ni zadal veefje gospodarske fkode, vendar je pomenil hud udarec s tega vidika, da je zavrl podje-tnost in zaupanje v lastno moef in sposobnost pri ustanavljajanju veefjih gospodarskih podjetij. Na gonjo Nemcev so Slovenci odgovorili tako, da so se zaefli izogibati njihovih podjetij. V boju za veefino v ljubljanski trgovski in obrtni zbornici je priiflo tako daleef, da je Samassova zvonarna morala svoj obrat skoraj ustaviti, ker je duhovfina naroefala zvonove drugod. – Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1066.

117 Leta 1872 so ustanovili hranilnice v Ljutomeru, Postojni in Kranju, leta 1873 pa je bila ustanovljena v Bistrici na Zilji. Sele zakon iz leta 1873 pa je dal tisto pravno osnovo, na kateri so lahko zrastle slovenske hranilnice v vseh veefjih mestih in vaefnejfih krajih. Leta 1883 so bile hranilnice zdruiefene v Zvezo slovenskih hranilnic s sedeefem v Celju. Od tedaj so poslovale enotno, v medsebojni povezavi in se vedno bolj centralizirale. Leta 1894 je bilo ef 81 hranilnic, ki so razpolagale skupno z veef milijoni kron hranilnih vlog. – ZS, str. 487. Glej tudi Perovfsek, *Na poti v moderno*, str. 35–39.

118 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1066–1067; Mahnief, *Zgodovina slovenskega sloustva*, str. 28; ZS, str. 517.

Prva delavska društva na Slovenskem so povezovala delavce na strokovni osnovi, združevala pa so jih tudi ne glede na stroko. V Ljubljani je bila že leta 1855 ustanovljena družba rokodelskih pomočnikov, pozneje so se po strokah začeli združevati čevljarji, krojači in mizarji. Leta 1868 so ljubljanski tiskarji ustanovili izobraževalno društvo, dve leti pozneje pa je nastalo delavsko izobraževalno društvo. Delavsko gibanje je pognalo močne korenine predvsem zaradi izredno bednih razmer, v katerih je moralo živeti delavstvo. Slovenskega delavca so neusmiljeno izkoriščali tako nemški kakor tudi nastajajoči slovenski kapitalisti. Zaradi nerazumevanja strank do delavskega vprašanja delavstvo na Slovenskem ni hotelo biti privesek niti konservativne staroslovenske niti liberalistično usmerjene mladოსlovenske stranke. S slednjo bi se morda povezalo vsaj ob volitvah, če bi pokazala vsaj nekaj zanimanja za delavsko vprašanje in za svobodomiselno načelnost. Tako pa je sprva ob volitvah rajši podpiralo nemške in nemškutarske liberalce, čeprav se je že od konca šestdesetih let vedno bolj zavedalo, da si mora ustanoviti stranko na temelju programa evropskega delavskega gibanja. Toda podobna svetovnonazorska zmedenost in politična ter gospodarska neizobraženost, ki sta zavirali napredek mladოსlovenskega liberalizma, sta zastirali pogled tudi prvim glasnikom delavske politike na Slovenskem, še bolj pa odvrčali od nje marsikaterega odkritega prijatelja proletariata. Tudi med mladოსlovenskimi narodnjaki so se nekateri že bolj ali manj jasno zavedali, da je slovenski preporod prav toliko socialen kot nacionalen problem. Marsikdo je priznaval delavstvu pravico do popolne politične in kulturne enakopravnosti, toda ni se mogel odločiti za program socialne demokracije, ker se je bal, da bi zavrl ali celo onemogočil narodno prebujenje. Od slovenskih politikov se je npr. za delavska vprašanja zanimal poslanec Valentin Zarnik, ki je politiko obravnaval tudi z znanstvenega stališča, zasledoval je javno življenje po vseh evropskih državah in svoja opazovanja objavljaj v domačem časopisju. Deželni predsednik Sigmund Conrad-Eybesfeld je poskušal izpodbijati Zarnikov vpliv na delavstvo in ga odvrniti od sodelovanja s slovenskimi narodnjaki in od socialističnega »rovarjenja«.¹¹⁹

Vlada je sicer hotela pomagati in izboljšati položaj tako kmetu kakor tudi srednjemu stanu, vendar pa je iz splošnega strahu pred marksističnimi nauki socialnih demokratov zavirala organizacijo tovarniškega delavstva, ki je konstantno raslo. Pri stavkah in zborovanjih, povezanih z izboljšanjem gospodarskega položaja delavcev oziroma s pridobitvijo političnih pravic, so oblasti nastopile z oboroženo silo, kar je marsikaterega prenapeteža gnalo v naročje anarhizma. Vlada je zato še bolj brezobzirno nastopila zoper socialiste, tako da je to gibanje tudi v slovenskih deželah za nekaj let skoraj popolnoma zaspalo. So-

119 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1067; Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva*, 2, str. 6-7; Jasna Fischer: *Čas vesolniga socialnega punta se bliža : socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do leta 1889*. Ljubljana 1983, str. 104-128 (Fischer, *Čas vesolniga socialnega punta*). O začetkih delavskega strokovnega gibanja na Slovenskem glej tudi Miroslav Stiplovšek: *Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem: od začetkov strokovnega gibanja do Enotnih sindikatov Slovenije (1868-1945)*. Maribor 1989, str. 10-17, 116-122.

cialistom je bila narodnost, ki so jo morali Slovenci varovati in braniti, postranskega pomena. Zato v tej dobi socialisti v slovenskem političnem življenju niso mnogo pomenili. Prevladovalo je stališče, da so Slovenci premajhen narod, da bi mogel vplivati na rešitev socialnega vprašanja.¹²⁰

V osemdesetih letih so se močno zaostрила razredna nasprotja, ki so izhajala iz naraščanja števila industrijskih podjetij in iz krize, ki je od sedemdesetih let naprej vedno bolj zajemala slovensko ozemlje. Večalo se je tudi nezadovoljstvo v zvezi s politiko slovenske meščanske stranke, ki ni imela posluha niti za težave kmečkega prebivalstva niti za težave nižjih plasti mestnega prebivalstva. Vendar pa so po letu 1885 prišle v veljavo tudi nekatere določbe, ki so varovale delavca in mu pomagale izboljševati njegov gospodarski položaj.¹²¹

Pod vodstvom Viktorja Adlerja se je začel v monarhiji proces povezovanja radikalne in zmerne smeri v socialnodemokratskem gibanju, ki je dobilo svojo organizacijsko osnovo v avstrijski socialnodemokratski stranki, ustanovljeni v Hainfeldu na prehodu iz leta 1888 v 1889. Stranka je poskušala organizirati kar največ proletariata v političnih, strokovnih, prosvetnih in drugih organizacijah in ga s tem vključevati tudi v politično dogajanje samo, da bi ga vzgojila do primerne duhovne zrelosti v času predvidevanega sesutja kapitalističnega družbenega reda.¹²²

Pod vplivom avstrijske socialne demokracije se je tudi v slovenskem delavskem gibanju začel proces, ki ga je do srede devetdesetih let privedel v socialnodemokratsko miselnost v pravem pomenu besede. To je bila doba boja za ohranitev, razširitev in utrditev idej socializma in socialističnega gibanja, ki je bilo po udarcu avstrijskih oblasti v času po znanem »krvavškem« procesu močno prizadeto.¹²³ Socialistično delavsko gibanje je stopilo iz ozkega kroga delavskih izobraževalnih društev v širšo javnost. Delavski razred je stopal v širše strokovno gibanje, prirejali so javne delavske shode, začeli množične proslave delavskega praznika 1. maja, nastajala so politična delavska društva, uspeli pa so že tudi prvi poskusi v zvezi z izdajanjem slovenskega delavskega časopisja. Leta 1889 je izšel *Novi čas*, v letu 1890 je izšel *Delavski list Zora*, leta 1893 mu je sledil še *Delavec*. Zaostrovanje razrednih naspro-

120 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1067.

121 ZS, str. 517–518 – Podjetnik je moral skrbeti za varstvo pri delu oziroma za delavčvo telesno varnost, za zdrave in svetle prostore, delovni dan ni smel trajati dlje kot 11 ur. Zagotovljen je moral biti nedeljski počitek oziroma za 24-urni dela prost dan, plačilo je moralo biti izplačano v denarju, ne v denarnih nakaznicah in le izjemoma je lahko bilo izplačano v naturalijah (stanovanje, kurjava, vrt, njive, zdravila, živila). Prepovedano je bilo tudi dajanje pijače delavcu. Otroci, ki še niso dopolnili 12 let, v obrti niso mogli biti redno zaposleni in šele od 14. leta dalje so mogli delati v tovarnah. Z zakonom iz leta 1888 je dobilo delavstvo svoje zavarovanje za primer bolezni in nezgode. Podjetnik in delavec sta prispevala v sklad, iz katerega je slednji prejemal podporo za čas svoje bolezni, poškodbe ali nesposobnosti. Iz istega sklada so prejemali preživnino tudi svojci ob smrti ponesrečenca. (Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1067–1969)

122 ZS, str. 522.

123 O »krvavškem« procesu glej Fischer, *Čas vesolniga socialnega punta*, str. 163–169.

tij, ki je spremljalo socialnodemokratsko gibanje na Slovenskem, se je kazalo zlasti v prvih velikih delavskih stavkah, ki so bile sestavni del velikega stavkovnega gibanja in je tedaj zajelo delavstvo v monarhiji. Delavske stavke, ki so jih povzročile predvsem slabe socilane razmere delavcev, so pospeševale širjenje socialne demokracije med proletariatom. Ob njih se je dvigala delavska zavest in borbenost. Podobno mobilizacijsko vlogo so ob delavskem prazniku od leta 1890 imele tudi proslave 1. maja, v katerih se je kazala povečana dejavnost socialnih demokratov. Na proslavah delavskega praznika in na številnih shodih so delavci zahtevali boljše plače, osemurni delavnik in splošno izboljšanje svojega položaja, zahtevali so tudi politične pravice ter splošno in enako volilno pravico. V ta namen so že v aprilu leta 1890 prirejali predprvomajske shode, ki so se zvrstili v Ljubljani, Trstu, Mariboru, Celovcu in drugje. Zatem pa so ob sorazmerno precejšnji udeležbi, čeprav so temu nasprotovale oblasti in so proti svojim delavcem nastopili tudi mnogi lastniki podjetij, 1. maj proslavljali še v Ljubljani, Trstu, Celovcu, Beljaku, Zagorju in Borovljah. Oblasti so ta dan v vsa večja industrijska in rudarska središča poslale vojaške sile, pomnožile orožništvo in policijski aparat. Delavcev vse to ni zadržalo, socialnodemokratsko gibanje pa se je s tem še dodatno okrepilo. Sredi devetdesetih let se je socialna demokracija na Slovenskem že močno uveljavila in se tudi organizacijsko utrdila. Leta 1896 je bila ustanovljena Jugoslovanska socialnodemokratska stranka, in sicer za vse slovensko ozemlje. Označimo jo lahko kot povsem izoblikovano silo v takratnem družbenem in političnem življenju na slovenskih tleh.¹²⁴

Slovenska kultura

Z vidika družbenopolitičnega dogajanja lahko rečemo, da se je od šestdesetih do devetdesetih let slovenska kultura razvijala predvsem v znamenju »slogaštva« in narodnostnih bojov. Pri tem so imele pomembno vlogo čitalnice, ob katerih so rasle zgodnje slovenske kulturne ustanove, ki so v okviru svojega delovanja pospeševale izdajo raznih zbornikov in časopisov, skrbele za ljubezen do slovenskega jezika in domače književnosti. Z vidika narodnostnih teženj pa so imele tudi močan politični naboj. Slovenci so si tako postopoma na vedno številnejših področjih kulturnega življenja ustvarjali nove ustanove in društva (pevska, glasbena, dramska, zabavna, strokovna, gospodarska in politična).¹²⁵ Med njimi bomo omenili najpomembnejše ustanove, ki so predvsem z vidika dviga znanstvene in kulturne ravni Slovencev pomembno prispevale k dozorevanju slovenskega naroda kot celote, povezane pa so tudi z delovanjem Frančiška Lampeta.

Ena izmed najpomembnejših kulturnih in znanstvenih ustanov, ki so jo v tem obdobju na pobudo iz Trsta in Maribora leta 1864 ustanovili v Ljubljani, je Slovenska matica.

124 ZS, str. 522; Janez Juhant: *Krekovo berilo*. Celje 1989, str. 75–79 (Juhant, *Krekovo berilo*).

125 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1067, 1072; ZS, str. 523; Ervin Dolenc: *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. Ljubljana 1996, str. 23–87 (Dolenc, *Kulturni boj*).

Njeni ustanovitelji so bili Anton Zois, Janez Bleiweis, Fran Levstik, Josip Marn idr.¹²⁶ Slovenska matica je imela vodilno vlogo v ustvarjanju osnov slovenske znanosti. V prvem obdobju svojega delovanja se je omejevala predvsem na izdajanje srednješolskih in poljudnoznanstvenih knjig z različno vsebino, ki so bile deloma prevodi ali priredbe, deloma pa tudi samostojna dela. Knjige sicer v večini primerov niso pomenile novih pomembnejših znanstvenih dosežkov, prinašale pa so velik napredek z vidika ustvarjanja slovenske znanstvene terminologije in širile zanimanje za različna področja znanosti.¹²⁷ Veliko praktično oporo so predstavljale tudi v boju za pravice slovenskega jezika v srednjih šolah. V osemdesetih letih je Slovenska matica že prehajala na izdajanje pravih izvirnih znanstvenih del. Člani Slovenske matice so bili v glavnem iz vrst duhovščine in posvetne inteligence, vendar so bili med njimi tudi trgovci in premožni kmetje.¹²⁸ V nasprotju s prejšnjo predmarčno dobo so bili v tem obdobju znanstveni in strokovni delavci večinoma že narodnostno opredeljeni. Število slovenskih znanstvenih in strokovnih del je iz leta v leto naraščalo, čeprav je veliko Slovencev pisalo tudi v nemščini.¹²⁹

Druga izredno pomembna kulturna ustanova, ki je delovala od leta 1852, je Mohorjeva družba. Celovško društvo sv. Mohorja se je po daljši krizi leta 1860 preoblikovalo v Družbo sv. Mohorja, organizirano kot cerkvena bratovščina, z namenom »podpirati pobožno, lepo vedenje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom«. ¹³⁰ Zaradi

126 Juhant, *Versko in Cerkveno življenje*, str. 205

127 V šestdesetih letih je Slovenska matica začela izdajati opise slovenskih dežel, ki so ostali nedokončani, bili pa so le deloma izvirni. *Prirodnoznanstveni zemljepis Janeza Jesenka* je prvo slovensko izvirno strokovno geografsko delo. *Telegrafija* Simona Šubica, objavljena leta 1875, predstavlja prvo napisano slovensko fizikalno monografijo, ki je bila namenjena za širšo javnost. V medicini so naslednje leto imeli podobno vlogo *Možgani*, delo Maksa Samca. *Štaubinski slogi*, delo Janeza Flisa iz leta 1885, pa je prva slovenska umetnostnozgodovinska knjiga. *Vvod v modroslovje*, delo Frančiška Lampeta iz leta 1887, je po svojem izrazoslovju temeljno delo za slovensko filozofijo, sledijo pa še druga dela. – ZS, str. 523.

128 ZS, str. 523.

129 Slovenska znanost je rasla ob težavah zunanjega značaja (narodnostni boj, pomanjkanje denarnih sredstev itd.), spremljale pa so jo tudi težave notranjega značaja. Posebno velik zaviralni dejavnik v odnosu do novih znanstvenih smeri in dognanj, ki so se uveljavila v svetu, so predstavljali diletantizem, odnos do kritike in stališče konservativnega katoliškega dela slovenskega narodnega vodstva. Odnos do kritike, ki smo ga že omenili, se navezuje na slovenske prvake zlasti v šestdesetih letih oziroma na njihovo stališče, ki je marsikoga odbijalo in vzbudilo posebno ostro nasprotovanje v vrstah mladoslovencev okrog Levstika, Jurčiča in Stritarja. To stanje se je le počasi spreminjalo. Precej je razvoju znanosti, zlasti v družbenih vedah, škodoval tudi diletantizem, povezan z nekritičnim rodoljubjem in narodno zanesenostjo, povezano z dokazovanjem veličine Slovanov in slovanskega sveta. (ZS, str. 523–524) O slovenskem znanstvenem življenju v drugi polovici 19. stoletja glej tudi *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992, 1. knj.* Ljubljana 2005, str. 64–66 (*Slovenska novejša zgodovina*, 1).

130 Leta 1851 je bila v Celovcu ustanovljena Mohorjeva družba, ki je začela delovati leta 1852. Njeno ustanovitev dolgujemo škofu Antonu Martinu Slomšku, profesorju Antonu Janežiču in duhovniku Andreju Einspielerju, ki je v času pritiska Bachovega absolutizma Družbo uspel ohraniti. Leta 1860 jo je preuredil v bratovščino, kajti po zakonu so bile dovoljene le cerkvene bratovščine, za katere je bil odgovoren škof. Ko je Slomšek prestavil sedež lavantinske škofije leta 1859 iz St. Andraža v Maribor, je Einspieler izkoristil cerkvenopravno podlago

tega naj bi izdajala slovenske knjige »preprostemu kmetu v požlahtnjevanje ali častiti duhovščini v koristno rabo«. Družba je v nasprotju s Slovensko matico širila knjige med najširše množice in izdajala ljudske povesti, nabožno literaturo, zelo veliko pa je izdala tudi poljudne, poučne in vzgojne literature. Število članov Mohorjeve družbe je neprestano naraščalo, poleg tega je daleč preseгло okvire cerkvene bratovščine. S svojimi rednimi letnimi knjigami je Mohorjeva družba širila in utrjevala narodno zavest, skrbela za večjo pismenost med Slovenci oziroma dvigala kulturno raven slovenskega ljudstva in s tem opravila veliko kulturno poslanstvo. Čeprav je bila po svojem vodstvu in programu ves čas katoliška, ni niti po svojem članstvu niti po sodelavcih ostala omejena na politične katoliško-konservativne okvire.¹³¹

Za napredovanje slovenskega pouka in za povezovanje slovenskih učiteljev je imela velik pomen slovenska učiteljska organizacija, ustanovljena leta 1868 kot Učiteljsko društvo za Kranjsko, ki se je leta 1871 preimenovalo v Slovensko učiteljsko društvo. Leta 1888 je bilo povezano s podobnimi društvi drugih dežel v Zavezo slovenskih učiteljskih društev. Slovenski učitelji so poleg glasila *Učiteljski tovariš*, ki je izhajal od leta 1861 dalje, dobili tudi prvo stanovsko glasilo, ki so se mu pridružila še druga. Med temi glasili se je *Popotnik* (1880–1949) razvil v prvi slovenski pedagoško-znanstveni časopis.¹³²

Slovenski pravniki so poleg pravniškega društva za Kranjsko leta 1889 ustanovili društvo Pravniki. S tem so dali svojemu glasilu *Slovenski pravnik* močnejšo osnovo in pospešili izdajanje pravne literature, ki je bila pomembna predvsem z vidika uveljavljanja narodnostnih pravic, povezanih z uveljavljanjem slovenskega jezika v uradnih pravnih zadevah.¹³³

Družbe in jo razširil po župnijah. Dolgo časa je bila najpomembnejša kulturna ustanova Slovencev. - Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 205.

131 ZS, str. 523. - Število bralcev mohorjank je v začetku 20. stoletja doseglo 80.000 članov. »Knjige v visokih nakladah so pomenile najbolj množičen kulturni dejavnik med Slovenci. Tudi obsežna, še danes iskana dela so izhajala v letnih snopičih, kot npr. Josipa Stareta *Občna zgodovina* (1874–1891), Janeza Volčiča *Življenje ... Marije in ... Svelga Jožefa* (1882–1891), Franciška Lampeta in Janeza E. Kreka *Zgodbe svetega pisma* (1894–1903), Josipa Grudna in Josipa Mala *Zgodovina slovenskega naroda* (1910–1916; 1928–1939), *Življenje svetnikov*: najprej Slomškovo *Djanje svetnikov* (1853/54) še mimo Mohorjeve, nato v izdaji Jožefa Rogača in Matija Torkarja 1867–1874 (ponatis 1906–1908), potem pa zaradi vojne nedokončana izdaja Janeza Zoreta in drugih (1917–1940).« (Marian Smolik: *Kulturna dejavnost slovenskih katoličanov v dobi dozorevanja slovenskega naroda*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*. Celje 1991, str. 328; Smolik, *Kulturna ustvarjalnost katoličanov*) Fran Erjavec pa je ustvaril vrsto del s področja prirodoslovja, ki se posebej odlikujejo po jeziku in literarni obliki. (ZS, str. 523) »Mohorjani so lahko v Koledarjih brali krajše poučne in leposlovne spise, v *Večernicah* pa tudi vrsto izvirnih povesti, med katerimi so številni prvenci slovenskih pisateljev. Poudariti je treba tudi združevalno vlogo *Mohorjeve družbe*, ker so njene knjige, tiskane v knjižni slovenščini, brali tudi številni naročniki v obrobni pokrajinah, kot sta Prekmurje, Porabje in Beneška Slovenija.« (Smolik, *Kulturna ustvarjalnost katoličanov*, str. 328)

132 ZS, str. 523.

133 Društvo se je lahko oprlo na precej veliko tradicijo v ustvarjanju slovenske pravne terminologije in delovanje pravnikov, kakor so ga predstavljali začetek izdajanja uradnega lista v slovenščini leta 1849, slovenski prevod

Dramatično društvo v Ljubljani je postalo zametek poznejšega Slovenskega narodnega gledališča, tako Opere kakor tudi Drame. Sprva je delovalo v deželnem gledališču, v katerem je prevladoval nemški program. V repertoarju so prevladovale igre in spevoigre lahkega značaja, tako tuje kakor domače, vendar ne z večjo umetniško vrednostjo. Ob tem je rasel prvi rod poklicnih pevcev in igralcev. Središče slovenskega glasbenega življenja je medtem, ko je Filharmonična družba postala nemška nacionalna postojanka, postala Glasbena matica, ki je bila ustanovljena leta 1872 v Ljubljani. Razvijala je slovensko narodno glasbo, organizirala zbiranje slovenskih narodnih pesmi, skrbela za rast in izdajanje slovenskih glasbenih del in literature, ustanavljala glasbene šole in skrbela za koncertno dejavnost.¹³⁴

Slovensko glasbeno ustvarjanje se je v tem obdobju odvijalo v okvirih romantike, v glavnem je bilo povezano z narodnostnim gibanjem, zlasti veliko je ustvarjalo na področju vokalne glasbe. Nastala je tudi vrsta odrsko-glasbenih del, oper in operet. Vedno bolj pa so se množile tudi instrumentalne glasbene kompozicije. V cerkveni glasbi se je v sedemdesetih letih tudi na Slovenskem začelo cecilijansko gibanje, ki je težilo k vrnitvi k cerkveni glasbi v stilu Palestrine in njegovih nadaljevalcev.¹³⁵

V likovni umetnosti - slikarstvu, kiparstvu in arhitekturi - je bilo po svoji kvaliteti, tako kakor v prejšnjem obdobju, najpomembnejše slikarstvo.¹³⁶ V kiparstvu in v arhitekturi v tem obdobju Slovenci niso dobili del večje umetniške vrednosti. Vendar pa je svetno arhitekturo, predvsem v drugi polovici 19. stoletja, zaznamovalo velika gradbena dejavnost v mestih, trgih in tudi po vaseh, ki so v marsičem dobivala drugačno, modernjšo podobo.¹³⁷

Prav tako so Slovenci v teh desetletjih napredovali na področju slovstva oziroma literarne besedne umetnosti, kar se je kazalo predvsem v porastu domačega leposlovja. Diletantizem, ki je slonel bolj na rodoljubnem zanosu kakor na notranji ustvarjalni potrebi, se je vedno bolj izgubljal.

Na področju slovstva je eden najvidnejših ustvarjalcev takratnega obdobja Anton Janežič, ki je s svojimi izdajami, še bolj pa kot pisec slovenskih učnih knjig, pripomogel k temu,

občega državlanskega zakonika, pravnopolitična terminologija iz leta 1853 in večkratni poskusi izdajanja slovenskega pravnega strokovnega glasila *Slovenski pravnik*, ki je bil prvič izdan že leta 1862. - ZS, str. 523.

134 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1071

135 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1072; Edo Škulj: *Slovenska cerkvena glasba*, v: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*. Celje 1991, str. 396-398; Juhant, *Krekovo berilo*, str. 132-133.

136 Medtem, ko je v cerkvenem slikarstvu še vedno prevladovala tradicionalna smer, sta se v svetnem slikarstvu kot samostojna zvrst uveljavljala krajina in portret. Prav na teh dveh področjih se je v največji meri kazal realizem. Na Slovenskem v tem času ni bilo naročil za monumentalna dela, ob katerih bi naši domači umetniki lahko pokazali svojo ustvarjalnost. V osemdesetih letih je pri nekaterih slikarjih opaziti odmik od dotlej uveljavljenih običajnih poti. Nove poteze, ki se kažejo pri tem, so nedvomno uvod v veliki vzpon slovenskega slikarstva v naslednjih desetletjih. Spodbudno vlogo so pri tem imela tudi umetniška središča Praga, München in Pariz, ki so mlade slovenske slikarje seznanjala z novimi modernimi evropskimi tokovi. - ZS, str. 523-524.

137 ZS, str. 523.

da se je slovenski slovstveni jezik oziroma slog dokončno ustalil. Njegova *Slovenska slovnica* (1854), ki sta jo pregledala tedanja največja jezikoslovca Franc Miklošič in Franc Serafin Metelko, je doživela deset izdaj. Za slovenski znanstveni, zlasti pravniški jezik pa ima neminljive zasluge Matej Cigale, ki je osemintrideset let urejeval slovenski del državnega zakonika, uredil nemško-slovenski del Wolfovega slovarja, določal jezik šolskih knjig ter s tem vplival na enotno znanstveno izrazoslovje.¹³⁸

Najpomembnejši literarni ustvarjalci takratnega obdobja, med katerimi so bili mnogi dejavni tudi na narodnostno-političnem področju, so: Anton Aškerc, Simon Gregorčič, Simon Jenko, Josip Jurčič, Janko Kersnik, Fran Levstik, Josip Ogrinec, Jože Podmilšak, Josip Stritar, Ivan Tavčar, Janez Trdina, Matija Valjavec idr. Mnogi med njimi so prispevali k temu, da se je delovanje, usmerjeno pretežno na živahnije politično področje, prevesilo tudi v prid prav tako pomembnega kulturnega delovanja. Med njimi so bili prvi pomembni klicarji (npr. Jurčič, Levstik in Stritar) po »modernem« razumevanju estetskega oziroma kritiki slovstvenih in umetniških del. Boj proti vodstvu Bleiweisovih prvakov in njihovim nazorom in politiki se je na kulturnoliterarnem področju še posebej povezoval s težnjo po ostrejših kvalitetnih merilih, z zahtevo po umetniški vrednosti in bojem za priznanje Franceta Prešerna.¹³⁹

Slovenski literati so se v svojih svobodomiselnih težnjah stežka prebijali skozi zadušljive družbenopolitične razmere in so svoja dela le redko objavljali. Od prve slovenske povesti do izida druge, Levstikovega *Martina Krpana* iz leta 1859, je preteklo več kakor dvajset let. Vendar pa so se razmere v šestdesetih letih spremenile na bolje in po izidu prvega slovenskega romana, Jurčičevega *Desetega brata*, ki je izšel v letu 1866/67, so daljša in krajša leposlovna dela izhajala tako rekoč brez presledka. Tudi literarne ali splošno kulturne revije so se množile in postajale stalne. V literarnem ustvarjanju so se vedno bolj uveljavljali realistični prijemi, čeprav je seveda slovenski realizem tega časa povsem drugačen od francoskega ali ruskega. Pisatelji so zajemali snov iz kmečkega, pa tudi meščanskega, zlasti malomeščanskega življenja in posegali v preteklo in polpreteklo dobo, katere podobo so črpali iz kmečke tradicije. Vrhovi slovenske literature tega časa, ki jih v glavnem poznamo kot slovenske klasike, so bili po svojem gledanju večinoma liberalni. Konservativna smer pa je iz narodnostno-političnih vzrokov hotela graditi predvsem na domoljubnih čustvih in praktičnih življenjskih naukih, zato je k slovenski literaturi prispevala le malo kvalitetnega. Pomembno vlogo pri tem je zaradi svojega nasprotovanja svobodi v umetniškem ustvarjanju predstavljal tudi konservativni del katoliške smeri z Mahničem na čelu, zlasti s svojim odklonilnim stališčem do ljubzenske pesmi in proze oziroma do vseh idej, ki niso bile v skladu z njihovimi estetskimi nazori oziroma pojmovanjem metafizične trojice pravega, dobrega in lepega. Temu pojmovanju so se moder-

138 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1077.

139 Prav tam, str. 1078–1080; ZS, str. 523.

ni pisatelji in esteti takratnega časa vedno bolj odtuževali, čemur so sledili tudi slovenski ustvarjalci.¹⁴⁰

V splošnem pa lahko rečemo, da je bila slovenska umetnost v ozki zvezi z narodnim gibanjem, čeprav se to ni kazalo povsod enako močno. Vsekakor moremo v tem času že povsem jasno govoriti o slovenski umetnosti. Vendar je bila prav v tem obdobju na posameznih področjih morda bolj odmaknjena od razvoja v svetu in je bil zanjo bolj ali manj značilen provincializem. Nemški, zlasti avstrijsko-nemški vpliv je bil še vedno, kljub protinemški usmerjenosti, nedvomno prevladujoč, vendar je ob nacionalnem razvoju Slovencev tuja ustvarjalnost na naših tleh vedno bolj izgubljala osnove za svojo rast.¹⁴¹

¹⁴⁰ ZS, str. 523–524; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1078–1080; Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 51.

¹⁴¹ ZS, str. 526.

Spremembe v gospodarskem, narodnopolitičnem in kulturnem življenju na Slovenskem v zadnjem desetletju 19. stoletja

Gospodarske razmere

Na Slovenskem so devetdeseta leta pomenila nov prelom, ki se sicer na vseh področjih življenja ob istem času ni kazal z enako močjo. Vendar razlika postane skoraj na vseh področjih opazna, če primerjamo osemdeseta in devetdeseta leta 19. stoletja, še posebej pa postane razvidna v primerjavi s prvim desetletjem 20. stoletja. Vendar je potrebno poudariti, da ni mogoče postavljati letnic za mejnike v razvoju. Spremembe v gospodarstvu so se na Slovenskem kazale predvsem v težki socialni krizi, ki jo je prinesel kapitalistični razvoj. Po gospodarski depresiji v začetku devetdesetih let je koncentracija proizvodnje in kapitala neprestano rasla. Tudi na Slovenskem so rasla nova podjetja, saj je tehnična revolucija z vso intenzivnostjo dosegla slovenske pokrajine. Vendar pa se je razmerje med tujim, zlasti nemškim in slovenskim kapitalom, kljub naraščanju slovenskega, vedno bolj obračalo v prid tujemu, ki je tedaj še v povečani meri izkoriščal slovenske dežele – te so mu služile predvsem kot vir surovin, poceni delovne sile in kot tržišče. Na spremenjene razmere v tukajšnjem gospodarstvu je močno vplivala gradnja železnic. Z železniškim omrežjem, ki je dobilo do leta 1870 v slovenskih deželah že svoje poglavitne proge (zlasti zvezo z Dunajem in Trstom), je segla tehnična revolucija neposredno do slovenskih pokrajin. Z gospodarskim razvojem v devetdesetih letih je bila povezana druga faza gradnje železnic na Slovenskem. Gradnja prog pokrajinskega in krajevnega pomena se je nadaljevala. Železnice so dokončno prevzele dotedanji regionalni promet, za katerega so v preteklem obdobju skrbeli prevozniki in savski brodniki. Kljub velikemu dohodku, ki so ga imele slovenske dežele s tranzitno trgovino, zlasti široko zaledje Trsta do Postojne, je pomenila gra-

dnja železnic za nekatera področja pravo katastrofo. Neposredno je na Slovenskem zaradi tega izgubilo zaslužek gotovo znatno več ljudi, kakor pa ga je dobilo s službo pri železnici in v premogovnikih; slednjim so pomenile železnice pomemben pospešek v njihovem razvoju. Še pomembnejši je bil posreden vpliv železnic na slovensko gospodarstvo, kajti do njihovega nastanka moderna industrija, ki se je razvijala zlasti v severozahodnem delu habsburške monarhije, zaradi dragega prevoza ni mogla nastopati na slovenskem trgu z vso silo. Velika pocenitev prevoza po železnicah pa je poslej položaj docela spremenila. Cenejša tovarniška roba je ubijala manjša domača podjetja in po njih organizirano in povezano domačo obrt na podeželju. Domača obrt je skoraj izginila, posebno tekstilna. Propadlo je tudi fužinarstvo. Tehnični napredek kmetijstva in uvajanje tovarniškega poljskega orodja sta v znatni meri zavrla domačo obrt, povezano s kmečkim delom. Tekstilne in kovinske izdelke so začeli uvažati. S tem se je gospodarska struktura slovenskih pokrajin bistveno spremenila. Po približni oceni učinkov tega gospodarskega prevrata je usahnila nekako ena tretjina starih dohodkov slovenskega prebivalstva. Slovenske pokrajine so postale pretežno agrarne, precej bolj navezane na poljedelstvo, kakor so bile dotlej.¹⁴²

Devetdeseta leta so v industrijo prinesla elektriko, ki je začela izpodrivati parno silo, prav tako pa so se uveljavljale tehnične novosti. Industrija se je na Slovenskem sorazmerno hitro razvijala. Stare obrate so večali in ustanovili vrsto novih, vendar so bila podjetja pri nas v primerjavi z velepodjetji industrijskih držav, razen nekaj izjem, zelo majhna. Slovensko ozemlje je tako vedno bolj zaostajalo za najbolj razvitimi nemškimi in češkimi deželami v Avstriji. Poglavitne industrijske panoge, tako po vložnem kapitalu in koncentraciji proizvodnje kakor tudi po številu delavcev, so bile metalurgija, lesna industrija in rudarstvo.¹⁴³

V kmetijstvu so sledili gospodarskemu dvigu in novim agrotehničnim pridobitvam le veleposestniki in deloma veliki kmetje, srednji in mali kmetje pa so v začetku še trpeli zaradi agrarne krize in so si šele na prehodu v novo stoletje zmogli popraviti položaj. Stanje v kmetijstvu se je počasi izboljševalo, kajti izginjala je zaostalost prejšnje dobe. Kmetijstvo je napredovalo tako v tehničnem pogledu kakor tudi glede intenzivnejšega obdelovanja plodnega zemljišča. Zelo je v tem obdobju napredovalo vinogradništvo in sadjarstvo. Napredovala je tudi živinoreja, gozdarstvo pa je bilo pri kmečkih gospodarstvih praviloma še vedno ekstenzivno. Vendar pa je bil pri redkih velikih kmetih z večjo površino gozdov in zlasti pri veleposestnikih, ki so si pri odpravljanju servitutov znali obdržati večji del naj-

142 Prav tam, str. 527, 534; Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 141–142. Glej tudi *Slovenska novejša zgodovina*, I, str. 86–90.

143 *ZS*, str. 527–528. – V teh letih je, razen v nekaterih modernih središčih, povsem propadlo nekdanje široko razširjeno in stoletja znamenito železarstvo na Slovenskem. Obrt in kmetijstvo sta v primerjavi s temi panogami gospodarstva vedno bolj zaostajala. Obrt je nasproti industriji na splošno vzdržala predvsem zaradi prilagajanja industrijski proizvodnji. Toda posamezne obrti so le še životarile, močne udarce je doživljala zlasti domača obrt in sploh obrt na podeželju. Vendar so rasle tudi povsem nove obrtne panoge, ki so jih priklicale v življenje nove razmere. (Prav tam, str. 526, 534–545. Glej tudi *Slovenska novejša zgodovina*, I, str. 75–81, 90–91)

boljših gozdnih površin, gozd stalno oskrbovan, tako da je gozdarstvo predstavljalo stalen vir dohodkov. Na prehodu v 20. stoletje so imela veleposestva vse kapitalistične značilnosti poslovanja – uporabljala so moderna tehnična sredstva, izvedla so specializacijo kultur in delala z najeto delovno silo.

Za ugodne strani razvoja v kmetijstvu je imelo veliko zaslug zadružništvo, ki se ga je od devetdesetih let dalje v korist kmetov po svojem programu lotevala katoliška stranka in v njej zlasti Janez Evangelist Krek s svojimi sodelavci. Zadruge so preprečevale oderuštvo in povezovale kmete kot proizvajalce na ravni posameznih panog (mlekarstvo, sirarstvo, sadjarstvo, vinogradništvo idr.) oziroma bolj splošno na ravni obdelovanja zemlje.¹⁴⁴

Kakor smo že omenili, se je ob spremenjenih razmerah, ki jih je prinesel tehnični razvoj, spreminjala struktura gospodarstva, v skladu s tem pa se je stalno spreminjala tudi struktura prebivalstva. Delež delavstva je v devetdesetih letih stalno naraščal. Med delavstvo so, kakor v osemdesetih, prihajali predvsem propadajoči in proletarizirani vaški prebivalci, pa tudi propadajoči obrtniki. Skoraj na vsem slovenskem ozemlju je bil sorazmerno visok tudi delež nemškega, višje kvalificiranega delavstva, vendar pa lahko iz rasti in razporeditve industrije na Slovenskem razberemo, da je bila koncentracija delavstva razmeroma slaba in da so le redki predeli imeli izrazit delavski pečat.¹⁴⁵

Dvigalo se je tudi število slovenske inteligence. Med zavedno slovensko inteligenco ni več prevladovala duhovščina kakor v prvih desetletjih narodnega gibanja, ampak se je neprestano krepila slovenska posvetna inteligenca, še posebno med pravniki in filozofi, nato med medicinci, medtem ko je bilo tehnikov in gospodarskih strokovnjakov sorazmerno malo. Število duhovnikov je do devetdesetih let v vseh naših deželah padalo, s spremenjeno politiko in okrepljeno dejavnostjo Cerkve pa je začelo spet naraščati. Zaskrbljujoče v tem času je bilo dejstvo, da je imela v primerjavi z vsemi sosednjimi deželami (ne glede na narodnost) Kranjska sorazmerno najmanj inteligence, kar je pričalo o dokaj konservativni zaostali kulturni politiki. Ženske se na področjih družbenega javnega življenja, to je med poklici z višjo izobrazbo, razen v učiteljskem, še niso uveljavile, saj pri vstopanju v srednje in visoke šole niso imele enakih možnosti.¹⁴⁶ Poleg tovarniških delavk, »ki jih je družba sredi zamaha industrializacije izrabljala kot ceneno in sindikalno neorganizirano delovno silo, so tudi učiteljice, uradnice, poštne uslužbenke, telegrafistke in telefonistke na svoji koži občutile dramatične posledice spolno-diskriminacijskih praks.«¹⁴⁷

Slovenci so kljub vsem težavam in kljub gospodarskemu pritisku tujega, nemškega in italijanskega kapitala, sicer počasi, vendar vztrajno gospodarsko napredovali. Vendar

¹⁴⁴ ZS, str. 536–538; Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 143–146; Juhant, *Krekovo berilo*, str. 103–107.

¹⁴⁵ ZS, str. 540.

¹⁴⁶ Prav tam, str. 540; Marta Verginella, *Mesto žensk pod steklenim stropom*, v: Splošno žensko društvo 1901–1945. Ljubljana 2003, str. 1–5 (Verginella, *Mesto žensk*).

¹⁴⁷ Verginella, *Mesto žensk*, str. 3–4.

je tuji kapital, zlasti nemški, z izrabljanjem vitalnih in gospodarskih sil slovenskega ljudstva in naravnih bogastev njegovega ozemlja močno zaviral vsesplošno rast slovenskega naroda. Težko življenje delovnega človeka, izseljevanje, ki je odgnalo iz domovine velik del naroda, neustavljiva germanizacija na severu oziroma nejasna bodočnost slovenskega naroda pod vedno ostrejšim potujočevalnim pritiskom, je med Slovenci dajalo mnogo osnov za pesimizem.¹⁴⁸

Razvoj političnega življenja v avstro-ogrski monarhiji

Politično življenje je bilo v devetdesetih letih še vedno povezano z narodnostnim vprašanjem. Zaradi nastalih razmer, ki jih je prinesla industrializacija, pa je dobivalo vedno bolj spremenjeno podobo, kajti odpirala so se nova, dotlej še neodprta vprašanja. S procesom demokratizacije so se pojavljale nove smeri in novi pogledi. Stari liberalizem in konservativizem sta se počasi razkrajala, v ospredje političnega boja je stopala socialna demokracija. Na politično prizorišče, ki je bilo prejšnja desetletja v glavnem prihranjeno za inteligenco, meščanstvo in kmečke vrhne plasti, je vstopal delavski in kmečki razred. V katoliškem taboru je zmagovala nova krščansko-socialna smer, v liberalnem so se pojavile sicer manj pomembne, vendar bolj demokratične smeri.

Zunanjepolitični interesi Avstro-Ogrske so bili vedno bolj vezani na Balkan, saj je bilo to pravzaprav tudi edino področje, kjer se je mogla v večji meri uveljaviti. Strankarska in nacionalna nasprotja so postajala vedno ostrejša. Tudi parlamentarni boj je v marsičem izgubljal svoj nekdanji značaj, v katerem so se poslanci opredeljevali po svojih osebnih, ne po strankarskih stališčih. Boj med strankami se je izvrševal na ravni divjih spopadov, obstrukcij in fizičnih obračunavanj. Dunajski parlament in tudi mnogi deželni zbori so za dlje časa stagnirali. Nacionalne zahteve okrepljenih nenemških narodov oziroma nepopustljivost nemškega nacionalizma so se znašili v vedno bolj nerešljivem nasprotju. Podobno je bilo tudi v ogrski polovici monarhije. Sistem dualizma je prehajal v veliko krizo tudi zaradi naraščajočih madžarskih zahtev. Pojavljale so se najrazličnejše zamisli o preureditvi monarhije, ki so znova porajale dvome o obstoju Avstrije. Vse bolj je stopalo v ospredje jugoslovansko vprašanje, zlasti po balkanskih vojnah, ki so končale turško oblast na Balkanu. O rešitvi tega vprašanja so bila sicer mnenja različna, nekateri so ga reševali v avstrijskem, drugi v protiavtstrijskem duhu. Kljub temu pa je bila zavest o potrebi medsebojne povezave vse močnejša.¹⁴⁹

148 ZS, str. 540-541.

149 Prav tam, str. 541-545.

V devetdesetih se je začela v parlamentu krhati večina, na katero se je opiral dolgoletni Taaffejev režim. Njegovo vlado je leta 1893 pokopala razširitev volilne pravice, ki jo je predlagala in proti kateri so nastopali tako nemški liberalci kakor Hohenwartovi konservativci. Sestavljena je bila tako imenovana koalicijska vlada, v kateri sta bila zastopana oba tabora, ki ju je družil le odpor do novih, širših in bolj demokratičnih gibanj. Vlada se je pod predstvom kneza Alfreda Windischgrätza obdržala samo do leta 1895. Badenijeva vlada, ki so jo podpirali Poljaki, Čehi in del nemških konservativcev, Slovenci pa ji niso nasprotovali, je z uvedbo splošne kurije leta 1896 izvedla državnozborsko volilno reformo, aprila 1897 pa je izdala jezikovne odredbe za Češko in Moravsko, ki so urejale položaj nemščine in češčine. S tem je izzvala strahoten odpor z nemške strani, saj bi po takšni odredbi tudi nemški uradniki v obeh deželah morali znati češčino. Pojavili so se nemiri, demonstracije, obstrukcija in pretepi v parlamentu. V opozicijo, ki so jo sestavljali nemški liberalci in nacionalisti, so stopili še nemški krščanski socialci, pridružili pa so se ji tudi socialni demokrati v obrambo pravic parlamenta in ustavnosti. Zaradi vsega tega je vlada padla. Ti dogodki so v marsičem pomenili mejnik v avstrijski politični zgodovini. Parlamentarno življenje je po volitvah leta 1897 zašlo v zelo hudo krizo. Glavno orožje parlamentarnega boja je postala obstrukcija, ki so jo vodili zdaj eni, zdaj drugi. Nacionalni spori so bili vedno ostrejši, pojavljale so se nove skrajne nacionalistične stranke. Število parlamentarnih klubov je močno naraslo, tako zaradi cepitve po narodnostih kakor tudi zaradi večje politične in strankarske diferenciacije znotraj posameznih narodov. Vlade so si le s težavo in za kratek čas ustvarjale parlamentarno večino. Z različnimi koncesijami so si morale pridobivati poslance različnih klubov, ki so svoj odnos do vlad vezali na pogoje za izpolnitev njihovih zahtev. Vlade so bile v glavnem uradniške z zastopniki političnih strank. V takih razmerah je bilo skoraj nemogoče izvajati kakršnekoli večje oziroma bolj načelne reforme. Po Badenijevem poskusu leta 1897 ni bilo mogoče doseči nobenega trajnega sporazuma med Nemci in Čehi. Vedno večje so bile težave z ogrsko državno polovico. Na madžarski strani so se vedno bolj uveljavljale zahteve po še večji samostojnosti Ogrske, po zgolj personalni uniji, po posebni ogrski vojski. Tudi finančni sporazumi so bili vedno težji. Prav zaradi tega, da bi ustrahoval opozicijsko stranko na Ogrskem, je cesar privolil v volilno reformo, to je v uvedbo splošne, enake, neposredne in tajne volilne pravice za volitve v državni zbor. Volilne reforme so nedvomno pomenile velik napredek v demokratizaciji političnega življenja in uveljavljanju nenemških narodov v monarhiji, vendar pa s tem še zdaleč nista bili uvedeni demokracija in enakopravnost. Slovenski nacionalni boj se je še vedno izčrpaval predvsem v boju za enakopravnost slovenskega jezika, ki je bila teoretično zagotovljena v letu 1848, vendar so ga na vseh področjih javnega življenja Nemci stalno ogrožali posebno na Koroškem in Štajerskem. Enakopravnost jezika v šolah, uradih in na sodiščih ni bila nikdar dosežena.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Prav tam, str. 541–543, 545–546; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1097–1099; Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 206; Janez Cvirn: *Trdnjavijski trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)*. Maribor 1997, str. 205–214.

Nastajanje modernih političnih strank pri Slovencih

V devetdesetih letih sta si v političnem življenju na Slovenskem stali nasproti predvsem katoliška in liberalna stranka.¹⁵¹ Pod vodstvom Mahniča in Josipa Tonklija se je ob vedno večjih konfliktnih sloga vse bolj razbijala. Državnozbornske volitve leta 1891 so bile zadnje s kandidaturo slogaškega vodstva, na katerih sta že oba tabora nastopila ločeno v dopolnilnih volitvah. Naslednje leto so se ločili tudi v kranjskem deželnem zboru, kjer so nastali trije klubi: liberalni, katoliški in nemški.¹⁵²

Nazorskopolični tabori so na Slovenskem kljub različnemu razumevanju aktualne stvarnosti hitro oblikovali vsaj temeljno okostje svoje organizacijske strukture. Pri vzpostavljanju moderne strankarske izoblikovanosti oziroma razporeditve podalpski prostor ni zaostajal za drugimi regijami habsburške monarhije.¹⁵³

Igor Grdina sodi, da se je v okviru pravkar omenjenega najbolj mudilo Mahničevim pristašem, »ki so bili zelo zadovoljni z izidom 2. *avstrijskega katoliškega shoda* spomladani 1889. Krščanskosocialna usmeritev je na njem doživela opazno afirmacijo, konservativna pa se je morala umakniti v ozadje.«¹⁵⁴

Na osnovi slovenskega konservativnega katoliškega političnega gibanja so januarja 1890 v Ljubljani ustanovili Katoliško politično društvo. Njegova ustanovitev je zlasti po I. slovenskem katoliškem shodu, konec avgusta 1892 v Ljubljani, vzpodbudila oblikovanje vrste okrajnih katoliških političnih društev na Kranjskem. S tem je bila vzpostavljena široko razvejana katoliška politična organizacija, ki so jo oktobra 1895, pred volitvami v kranjski deželni zbor konec novembra 1895, začeli imenovati Katoliška narodna stranka. Marca 1890 so v Celovcu ustanovili še Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem. Obe organizaciji sta navezali svoje delovanje na gibanje laiškega katolicizma v Evropi. Organizirali sta številne ljudske shode, torej sta že stavili na množičnost, medtem ko so se liberalci še oklepali starih, iz dneva v dan bolj anahronističnih oblik delovanja (parlamentarni klubi, čitalnice oziroma narodni domovi). Prvi slovenski katoliški shod dobri dve leti kasneje je vsestransko pretresel aktualne razmere ter začr-

151 O idejnem in političnem nasprotovanju med katoliškim in liberalnim taborom v tem času glej Zvonko Bergant: *Kranjska med dvema Ivanoma: idejno politično soočenje slovenskega političnega katolicizma in liberalizma na prehodu iz 19. v 20. stoletje*. Ljubljana 2004 (Bergant, *Kranjska med dvema Ivanoma*).

152 *ZS*, str. 560; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1084.

153 K temu je, kakor pravi Igor Grdina, »najbrž veliko prispevala odsotnost historistične ideološke navlake, ki je močno vklepala miselnost elit posameznih narodov pod Francjožefovim žezlom (Poljaki, Madžari, Hrvatje, deloma tudi Čehi).« - Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 138.

154 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 137–138. Glej tudi Pirc *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 48–49; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1085.

tal smernice za nadaljnji sistematični razvoj katoliškega tabora.¹⁵⁵ »Slovenski katoliški shod je pod pokroviteljstvom škofa Missie vzbudil politično delovanje katoličanov, ko je zahteval poživitev in prenovo vsega življenja v Kristusu,«¹⁵⁶ oziroma je v svojih resolucijah zahteval, da se morajo znanost, umetnost, vzgoja, tisk, socialno in politično delo ravnati po katoliških načelih. Prvi slovenski katoliški shod je zato po mnenju nekaterih dobrih poznavalcev katoliškega gibanja eden najpomembnejših dogodkov v politični in kulturni zgodovini slovenskega naroda, saj je začrtal jasne smernice delu vse katoliške generacije, ki mu je sledila, s tem pa odločilno vplival na potek vsega nadaljnjega slovenskega javnega življenja.¹⁵⁷

Na vseh področjih in pri vseh stanovih se je začelo živahno delo, ki je zaoralo globoke brazde v vse javno in duhovno življenje naroda. Začela so se oblikovati stanovska društva, ki naj bi sčasoma postala prave korporacije.¹⁵⁸ »Vogelsangov novi red naj bi postopoma preraščal kaotični parlamentarizem, medtem ko je bil revolucionarni ‚prevzem oblasti‘ izključen (razen ob morebitnem *oktroaju* vladarja po milosti božji). Le malce kasneje so zaživeli še številni konzumi, hranilnice, posojilnice in zadruge, ki so predstavljali najtrdnejši temelj gospodarske moči našega katoliškega političnega gibanja.«¹⁵⁹

Slovensko katoliško gibanje se je razvijalo v smeri splošnega preporoda katoliške Cerkve pod papežem Leonom XIII. V prejšnji dobi so orali ledino katoliškega gibanja predvsem skromni in neumorni Luka Jeran, Karel Klun in Josip Marn. Z Mahničevim prihodom pa je nastopilo na javnem prizorišču vedno več duhovnikov in laikov, ki so se osamosvojili od podobnega gibanja med avstrijskimi katoliki nemške narodnosti. Na delo med ljudstvom so jih spodbujale tudi papeške okrožnice, pozornost socialnim vprašanjem pa je povečalo zopet poživljeno socialnodemokratsko gibanje na Slovenskem, kar se je kazalo zlasti v zanimanju za nova delavska društva in njihovem ustanavljanju.¹⁶⁰

Korenine prve stranke, zgrajene na katoliških socialnih naukih, segajo nazaj v dobo objave znamenite papeške okrožnice Leona XIII., *Rerum novarum* iz leta 1891,¹⁶¹ ko so po nekaterih evropskih deželah začeli ustanavljati študijske krožke in politična gibanja.¹⁶²

155 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1085; ZS, str. 560; Jurij Perovšek: *Politične razmere na Slovenskem na prehodu iz 19. v 20. stoletje*, v: Zbornik simpozija ob obletnici začetka gradnje prve slovenske gimnazije. Ljubljana 2002, str. 29 (Perovšek, *Politične razmere na prehodu iz 19. v 20. stoletje*); Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 138.

156 Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 206.

157 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1085–1089; Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 49.

158 Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1089; Stane Granda: *I. in II. slovenski katoliški shod*, v: Missiev simpozij v Rimu. Celje 1988, str. 95–109.

159 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 137–138.

160 Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 48; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1085.

161 Anton Strcs: *Oseba in družba*. Celje 1991, str. 11–16 (Stres, *Oseba in družba*).

162 »Ideja okrožnice je bila, naj Cerkev izdela duhovno podstavo razvijajoči se moderni demokratični državi. Leon

Okrožnica je tudi na Slovenskem potisnila v ozadje problem državne oblike, naglasila potrebo legalnega vplivanja na zakonodajo in učvrstitev moralne sile Cerkve s povečano socialno dejavnostjo.¹⁶³

Katoliška narodna stranka je predstavljala najširši politični okvir za delovanje ljudskih voditeljev novega časa – Ivana Šusteršiča, Janeza Ev. Kreka, Ignacija Žitnika in Vinka Gregorčiča, medtem ko je kanonik Karel Klun, ki se je posvečal predvsem delu v dunajskem parlamentu, vse bolj postajal politična ikona zaradi nezmožnosti prilagajanja hitrim spremembam. Veliko posebnost med slovenskimi katoliškimi prvaki je na Goriškem predstavljal Anton Gregorčič, saj je vseskozi ubiral svoja pota, se povezoval tako s slovenskimi kot italijanskimi liberalci ter s številnimi presenetljivimi političnimi dejavnostmi močno poživiljal javno prizorišče in tako zadajal precej glavobola ljubljanskim in lokalnim mahničevcem.¹⁶⁴

Katoliška narodna stranka je zbrala v svoji organizaciji večino slovenskega ljudstva. Svojo politično moč je naslanjala predvsem na kmečke množice, ki so se zatele vanjo pred izkoriščanjem kapitalističnih elementov na vasi. V njenih vrstah se je počasi množilo tudi drobno meščanstvo v mestih in trgih. Vodilna politična sila v stranki pa je bila duhovščina, ki se ji je pridruževal večji del svetne inteligence. Stranka je kasneje, po letu 1907, na Kranjskem dobila vso oblast.¹⁶⁵ »Njen program je obsegal borbo za demokratizacijo političnega življenja, prizadevanje za rešitev socialnih problemov, uveljavljanje pravic Slovencev znotraj Avstro-Ogrske ter prosvetno vzgojo in dvig naroda. Pod vplivom neprestanih pozivov ‚socialnega‘ papeža Leona XIII. se je znotraj strankinega okvira najmočneje razmahnilo socialno gibanje.«¹⁶⁶ Glavni nosilec krščanskosocialnih idej in glavni orga-

XIII. je imel že kot papeški nuncij v Belgiji priliko, seznaniti se od blizu s političnimi oblikami modernega laiškega katolicizma, katerega uveljavitev v parlamentarnem in socialnem delokrogu je sam doživel. – Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 140.

163 Stres, *Oseba in družba*, str. 16–18.

164 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 139–140; Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 1089.

165 ZS, str. 560.

166 Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 49. – Podlaga strankinega programa so bile resolucije prvega katoliškega shoda, ki je oblikoval celovit slovenski katoliški program v idejnopoličnih in kulturnih pogledih. KNS je zagovarjala oblikovanje družbe, v kateri bodo uveljavljena katoliška načela v verskem, kulturnem, socialnem in političnem življenju. Odločno je nasprotovala liberalizmu in marksističnemu socializmu. Terjala je šolo na verski podlagi in uvedbo slovenskega učnega jezika povsod, kjer živijo Slovenci. Zavzemala se je za ustanovitev slovenske katoliške gimnazije, združene z vzgojnim zavodom. Podpirala je tudi zahtevo po ustanovitvi slovenske univerze. V narodnem vprašanju se je zavzemala za narodno avtonomijo v okviru avstrijske državne polovice. KNS je na socialnem področju namenila veliko pozornost oblikovanju goste mreže kmečkih in delavskih kreditnih in konzumnih zadrug, ki je bila njena pomembna politična opora. Njen središčni politični cilj, ki si ga je zastavila po političnostrankarskem izoblikovanju katoliškega tabora, pa je bila demokratizacija političnega življenja, utemeljena v uresničitvi zahteve po splošni in enaki, neposredni in tajni volilni pravici. Z zahtevo po uvedbi splošne, enake, neposredne in tajne volilne pravice (vsaj moških) je KNS uspešno

nizator oziroma začetnik in voditelj kmečkega in delavskega krščanskosocialnega gibanja na Slovenskem je bil duhovnik in profesor bogoslovja v Ljubljani Janez Ev. Krek, ki je zrasel iz dunajske krščanskosocialne šole Karla Vogelsanga in njegovih učencev.¹⁶⁷ Krek je hotel delovne stanove najprej izobraziti in jih na podlagi tega tudi organizirati. Pod njegovim vplivom so nastajala različna društva, ki so dopolnjevala strokovno in splošno prosveto ljudskih množic. Ustanavljal je tudi kmečka in delavska strokovna društva, ki naj bi se neposredno borila za socialne pravice. Zlasti pa se je na njegovo pobudo razmahnilo združništvo. Prva rajfajznovka (Raiffeisenkasse), ki je dobila ime po svojem ustanovitelju, je bila ustanovljena leta 1894. Naslednje leto je bila ustanovljena že Zveza kranjskih hranilnic. Za njo je postala Gospodarska zveza nova krovna organizacija kmetijskih združenj, rajfajznovk, kmetijskih društev itd. To je bila organizacija vseh družbenih razredov, ki so delali v narodnem gospodarstvu: kmetov, delavcev in trgovcev. »Združništvo se je na Slovenskem tako razmahnilo, da ni šlo le za samopomoč, ampak za poskus splošnega preoblikovanja krivičnega kapitalizma v pravičnejšo družbeno ureditev. Imelo je tudi politični namen, namreč demokratično osveščati ljudske množice in spodbujati njihovo odgovornost za skupno dobro.«¹⁶⁸

Kot politik oziroma kot državni in deželni poslanec je Krek zastopal Katoliško narodno stranko oziroma kasneje še Slovensko ljudsko stranko. Slovenski narod je s pomočjo svojih sodelavcev organiziral v prosvetni, združni in politični organizaciji. S tem si je pridobil zaupanje večine slovenskega ljudstva. Svobodomiselnost meščanstvo je imelo pri tem le malo vpliva. Krek se je v okviru svoje stranke zavzemal za splošno volilno pravico in za Zedinjeno Slovenijo, njegov cilj pa je bil doseči popolno enakopravnost slovenskega naroda na gospodarski, kulturni in politični ravni. Bil je neumoren in vztrajen organizator, ljudski govornik, človek širokih konceptov, poln simpatije in ljubezni do malega človeka, njegovega trpljenja in njegovih potreb. Kakor je bil po eni strani zaprt v ozke okvire katoliške politike in njenih načel, tako jih je na drugi strani široko presegal, zlasti v zadnjih letih življenja, zato so ga skoraj vsa politična gibanja na Slovenskem v nekem smislu imela za svojega.¹⁶⁹

Katoliška stranka ni bila na znotraj nikoli povsem enotna. Razlike so se večale posebej med konservativnejšim Šusteršičem ter bolj demokratičnim Krekom in njegovim socialnim gibanjem.

sledila tedanjemu evropskemu demokratičnemu parlamentarizmu. Njena uresničitve bi katoliškemu gibanju na Slovenskem obenem pomagala doseči popolno politično prevlado. (Perovšek, *Politične razmere na prehodu iz 19. v 20. stoletje*, str. 30)

¹⁶⁷ Delavstva takrat še ni bilo veliko, ker je šele nastajalo. Medtem, ko je kmet imel volilno pravico, če je plačeval dovolj davka, in se ga je vsaj pri volitvah upoštevalo, se za delavstvo tudi pri volitvah ni nihče zmenil, saj ni imelo volilne pravice. – Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 145; Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 49; ZS, str. 562.

¹⁶⁸ Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 50.

¹⁶⁹ Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 146; ZS, str. 562–563; Juhant, *Versko in cerkveno življenje*, str. 207.

Liberalci so sledili katoliškemu gibanju in kot odgovor nanj leta 1891 ustanovili Slovensko društvo, ki se je leta 1894 preimenovalo v Narodno stranko za Kranjsko, kasneje pa v Narodno napredno stranko. Liberalci so se organizirali še na Goriškem in Štajerskem, na Koroškem pa so bili prešibki za samostojni nastop.

V Narodno napredni stranki se je organiziralo predvsem slovensko liberalno meščanstvo. Opiralo se je v glavnem na inteligenco, zlasti na učitelje in uradnike, meščanstvo in na vaše mogotce. Stranka je v središče svojega dela postavila narodni program. Zahtevala je narodno avtonomijo, zagovarjala je tudi splošno volilno pravico, vendar nikakor ni podpirala enake volilne pravice. Pogosto je na prvo mesto postavljala svoje politično-strankarske koristi, kar se je pokazalo ob njeni dolgoletni koaliciji z Nemci v kranjskem deželnem zboru (1896–1908). Čeprav so bili liberalci na oblasti, jih je zaradi bolj izdelanega socialnogospodarskega programa in s tem večje podpore množic nadvladovala KNS. Najšibkejša točka stranke je bilo prav pomanjkanje lastnega socialnega programa. Zaradi značilne kapitalistične miselnosti so liberalci ostali neobčutljivi za potrebe malega človeka, kar je bilo razvidno tudi iz njihovega ostrega nastopa proti Krekovemu združništvu. Kljub temu pa so se dobro zavedali svojih slabosti. Da bi pridobili politični vpliv, so se izrekli za katoliška načela. Še vedno so računali na slogo, kajti ločitev duhov sprva še ni bila trdna. Narodno napredna stranka je simpatije s kmečkim združništvom izražala zato, da bi obdržala vpliv med kmečkimi množicami. Sprva je pozdravljala tudi krščanski socializem, a le zaradi tega, ker je v njem videla protiutež socialnodemokratskemu gibanju. Ko je videla, da imata tako eno kakor drugo gibanje zanj pogubne posledice, je nastopila tudi proti krščanskemu socializmu.¹⁷⁰ »Tudi cepljenje stranke na meščanski in kmečki del ter na radikalno strujo mlade inteligence ni bistveno popravilo njenega položaja. Pred poletom katoliškega kulturnega in političnega gibanja je ostala brez moči ter se zato čisto zatekala v nečastno „protifarško gonjo“.«¹⁷¹

Od ustanovitve Jugoslovanske socialdemokratske stranke (JSDS) 1896 so na Slovenskem delovale tri politične stranke, ki so se med seboj borile za glasove na volitvah, da bi dobile večino v deželnih zbora in z njo deželno upravo. Vendar so spori sredi devetdesetih let prišli že v tako akutno fazo, da so onemogočali normalno delovanje kranjskega deželnega zbora. Diferenciacijska ihta je zajela številna društva, organizacije in institucije. Na vsa področja življenja se je pretihotapila politika, kajti po naziranju naših rodoljubov tistega časa je bilo vse stvar politike.¹⁷² V strankarskopoličnih bojih, pri katerih je šlo tudi za čim močnejše zastopstvo v dunajskem parlamentu, je zaradi vse večje napadalnosti in samozavesti klera, ki je prešel pod vplivom Antona Mahniča v vedno ostrejši napad proti liberalizmu, to

170 ZS, str. 561; Perovšek, *Na poti v moderno*, str. 49–59; Bergant, *Slovenski klasični liberalizem*, str. 103–104, 127–130.

171 Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 51.

172 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 142.

gibanje dobilo naziv klerikalizem. Pri tem je šlo za oblike pretiranega gibanja in zmaličnega naziranja, da se mora slovensko ljudstvo v vsem javnem življenju dosledno ravnati po predpisih katoliške Cerkve.¹⁷³ Med mlajšimi Mahničevimi pripadniki so se namreč v kratkem času oblikovale čvrste falange nazorsko »prepariranih«¹⁷⁴ bojnikov, kaplanov in župnikov, ki so prisegali na idejno kremenitost *Rimskega katolika*, križarili po deželi in poskušali onemogočiti celo delovanje svojih liberalnokatoliških tovarišev. Brezkompromisno so odklanjali vsako možnost sprave z ljudmi, ki so si jih izbrali za nasprotnike.¹⁷⁴ Vendar pa si tudi Ivan Tavčar, ki je idejnopolitično vodil liberalni tabor, v svojih proticerkvenih polemikah ni prizadeval za umiritev strasti na domačem terenu. Sodil je, da mu daje sporazum s kranjskimi Nemci dovolj manevrskega prostora za obračun z mahničevci.¹⁷⁵

Ločitev duhov, ki se je iz političnega področja prenesla tudi na druga področja narodnostnega življenja, dolgoročno gledano ni privedla do zrelega in plodnega pluralizma idej in oblik, čeprav je bila zaradi preloma z neperspektivno politiko slogaštva v Mahničevem času neobhodno potrebna. Sčasoma pa je zaradi tega, ker ločitev duhov skoraj vedno pomeni hkrati sovražno ali celo napadalno ločitev članov istega naroda med seboj, postala cokla v razvoju in uveljavljanju slovenskega naroda.¹⁷⁶

Premiki v kulturnem življenju

Tako znanost kakor umetnost sta v zadnjem desetletju 19. stoletja vidno napredovali in dosegli kvalitetnejšo stopnjo. Na znanstvenem področju so v tem obdobju nastajale že široko zasnovane originalne in obsežne kritične izdaje gradiva. V letih 1893–1895 je v redakciji Maksa Pleteršnika izšel *Slovensko-nemški slovar*, klasično delo slovenske leksikografije. Slovenska matica je v tem obdobju začela izdajati »opis slovenskih pokrajin v prirodnoznanstvem, statističnem, kulturnem in zgodovinskem oziru«¹⁷⁷ z monografijami po posameznih deželah, široko zasnovano zgodovino slovenskega slovstva v štirih knjigah, ki jo je napisal Karel Glaser, znanstveno urejeno zbirko slovenskih narodnih pesmi pod uredništvom Karla Štreklja in nekoliko kasneje še slovensko bibliografijo od leta 1550–1900. Vedno večje je bilo tudi število znanstvenih monografij in razprav, vendar je treba poudariti, da se vse znanosti niso enakomerno razvijale. Ustvarjanje v slovenščini je mnogo bolj napredovalo v zgodovinskih, literarnozgodovinskih, pravnih in nasploh družbenih vedah, kakor pa na področju medicine in tehnike.¹⁷⁷

173 Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 141.

174 Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 141.

175 Bergant, *Kranjska med dvema Ivanoma*, str. 476–477. Glej tudi Grdina, *Slovenci med tradicijo in perspektivo*, str. 145.

176 Pirc, *Ušeničnik in znamenja časov*, str. 47; ZS, str. 561.

177 Dolenc, *Kulturni boj*, str. 23–87; ZS, str. 554–556.

Tudi umetnost je v tem obdobju preraščala značilnosti provincializma in poskušala ujeti stopnjo razvoja v Evropi. To obdobje na splošno označujemo kot dobo moderne, ki v literaturi zajema vse nove tokove od devetdesetih let naprej, med katerimi je potrebno omeniti naturalizem in vplive simbolizma, secesije in dekadence. Naturalizem in moderna sta pri nas zaradi precejšnje zakasnitve prvega skorajda sočasna, vzporedna pojava, zlasti če oba rodova naturalistov (Fran Govekar, Josip Kostanjevec, Lojz Kraigher, Zofka Kvedrova, Rado Murnik, Milan Pugelj, Ivo Šorli) štejemo za celoto. V noveli, romanu in drami predstavlja moderno kot njen najvidnejši predstavnik Ivan Cankar, v pesništvu Dragotin Kette, Josip Murn in Oton Župančič. Značilen za literaturo tega časa je nov kritični pristop oziroma obtožujoči in uporniški odnos do stvarnosti. Prejšnje, pogosto idilične slike iz življenja, se izgubljajo in do izraza prihajajo težki problemi in razmere, v katerih je živel slovenski človek. »Umetnost dobiva samostojne cilje, postavi temelje novemu estetskemu okusu, propagira sama svoje ideje, nastopa tudi nenaprošena, postaja bistven del javnega, družbenega življenja, uveljavi se kot samostojen kulturni činitelj, umetniški stan pa v svojih mejah kot premišljeno usmerjen sloj.«¹⁷⁸

Nastop in razvoj moderne slovenske poezije pri Slovencih se je izvršil sočasno z nastopom in razvojem moderne umetnosti. Moderna nam je v likovni umetnosti prinesla predvsem impresionizem in secesijo. Realizem preide pri Slovencih brez prehoda v impresionizem, ki se kaže v slikarstvu kot najmočnejša smer. Podobo slovenskega realizma nam je obogatila Ivana Kobilica. Vidni predstavniki slovenskega impresionizma, ki je pomenil prvi razcvet sodobnega slovenskega slikarstva, pa so: Anton Ažbe, Ivan Grohar, voditelj slovenskega impresionizma Rihard Jakopič, Matija Jama, Matej Sternen in Ferdo Vesel. Z impresionisti se začenja med Slovenci organizirano prizadevanje slikarjev, da bi dosegli evropsko kvaliteto, samostojno reševali probleme sodobnega slikarstva in izrazili bistvene značilnosti slovenske zemlje in njenih ljudi. V njem je bolj kakor kdajkoli prej zaživela slovenska pokrajina v vsej svoji liričnosti. Med drugim so se razmahnile tudi karikatura, knjižna oprema in grafika. Napredovala sta tudi kiparstvo in arhitektura, še posebno v obdobju po potresu leta 1895, ki je močno prizadel Ljubljano. Moderno smer je zlasti gojil Maks Fabiani. Ta doba je prinesla tudi prvo organizacijsko povezavo slovenskih umetnikov. Leta 1900 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Slovensko umetniško društvo in prirejena prva umetniška razstava.¹⁷⁹

Na glasbenem področju sta se v tem času uveljavljali novoromantična in impresionistična smer. Zelo pomembno vlogo je imela revija *Novi akordi* (1901–1914), okrog katere so se zbirali slovenski skladatelji. Prinašala je izvirne slovenske skladbe, pozneje pa tudi glasbene razprave, članke, ocene in poročila. Leta 1894 je bila ustanovljena Zveza slovenskih pevskih društev, ki je nekaj let pred prvo svetovno vojno združevala čez tristo pevskih

178 Mahnič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 18–19; Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 148; ZS, str. 556.

179 Inzko, *Zgodovina Slovencev*, str. 148.

zborov. V Slovenskem deželnem gledališču so sledili evropskemu opernemu repertoarju, predvajali pa so tudi nova slovenska dela. Krepile so se vrste domačih solistov, glasbena publicistika in glasbena kritika.¹⁸⁰

Slovenska kultura se je povsem izoblikovala do prve svetovne vojne. Bila je trdno zakoreninjena, polna življenjske in ustvarjalne sile. Idejna in politična diferenciacija, ki je nasledila slogaštvo, je kulturni rasti v marsičem pripomogla in ji odprla širšo pot. Tako v umetnosti kakor v znanosti so ustvarjali pripadniki različnih smeri in svetovnih nazorov, vendar se je novemu in kvalitetno višjemu kulturnemu ustvarjanju postavljala tudi v tem obdobju vrsta zaprek. Vpliv ozkega mahničevskega gledanja na umetnost se je še vedno kazal. Ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič je npr. dal leta 1899 pokupiti dosegljive izvode Cankarjeve *Erotike* in jih sežgati v pečeh škofijske palače. Vendar so imeli taki posegi manjši učinek in tudi v katoliškem taboru so se že začeli uveljavljati drugačni pogledi na umetnost.¹⁸¹

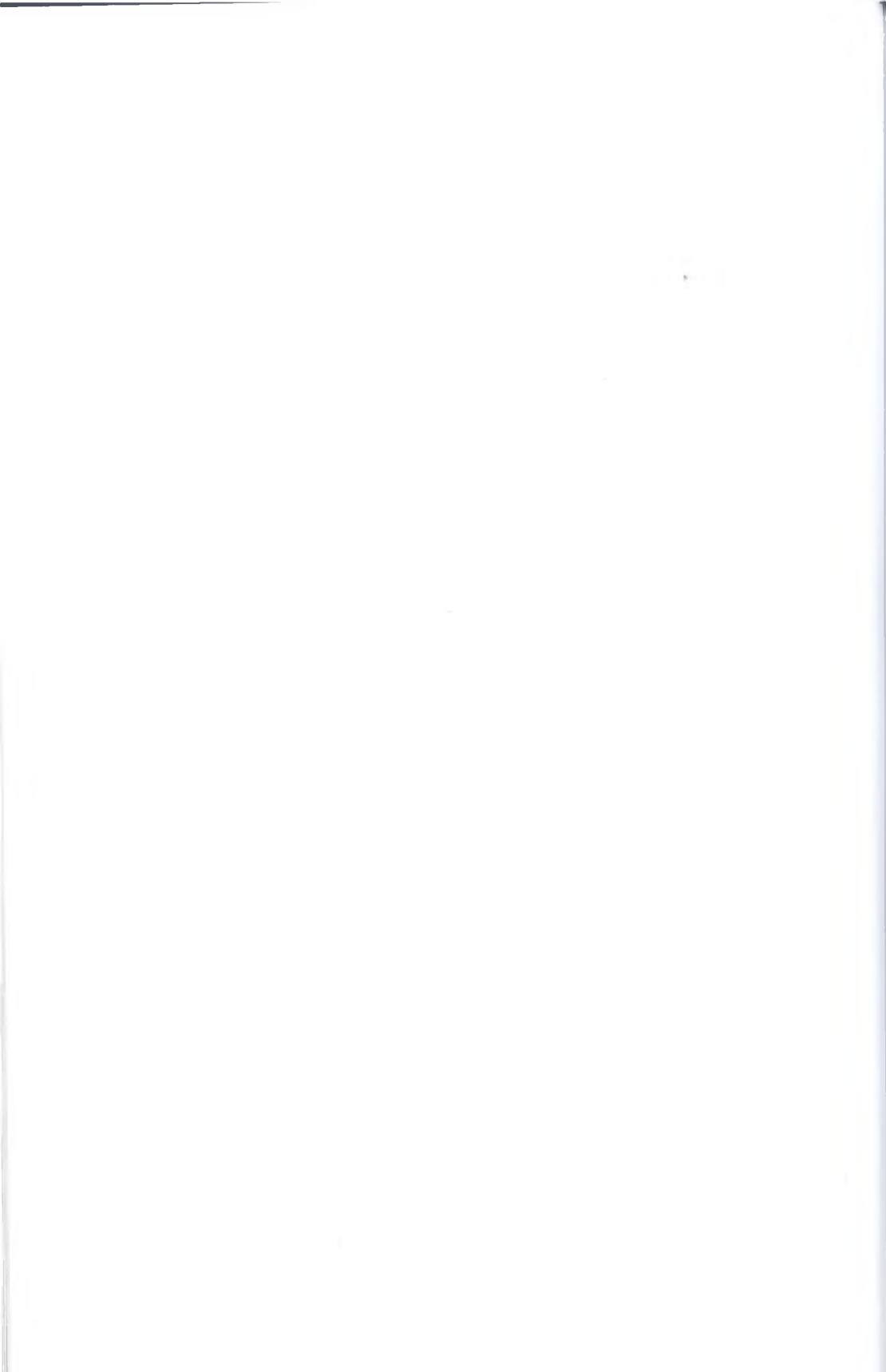
Še večjo oviro za osebni razvoj umetnikov je verjetno predstavljal odpor velikega dela slovenske meščanske in malomeščanske družbe do moderne. Cankarjeva dela je skoraj vsa kritika dolgo časa zavračala kot idejno negativna, ki zgolj podirajo, ne gradijo, sveta pa jim ni ne morala, ne vera, ne domovina. Tudi impresioniste so ob njihovih prvih razstavah popolnoma odklanjali in jih začeli priznavati šele potem, ko so dosegli priznanje v tujini. Vendar pa te ovire v mnogo bolj razvitem in razgibanem okolju in z drugačnimi možnostmi uveljavljanja umetnikov kakor pred desetletji niso mogle v večji meri zadrževati kulturnega ustvarjanja, kakor so ga v Prešernovih ali Levstikovih časih.¹⁸²

Neustavljivega procesa napredka na vseh področjih narodnega in kulturnega življenja, v katerem so sodelovali mnogi zavedni Slovenci, ni bilo mogoče zaustaviti. V ta močan življenjski tok nenehnega spreminjanja je bilo vpeto tudi življenje in delo znanstvenega in kulturnega delavca Franciška Lampeta.

180 ZS, str. 556; Dolenc, *Kulturni boj*, str. 23–87.

181 ZS, str. 556–557; Cajnkar, *Finžgar in njegova doba*, str. 51–54.

182 ZS, str. 557.

FRANČIŠEK LAMPE
V VRTINCU
RAZVOJNIH SPREMEMB
IN NJEGOV ODZIV
NA ZNAMENJA ČASA

Življenjska pot

Frančišek Lampe se je rodil 23. februarja 1859 v Zadlogu pri Črnem vrhu nad Idrijo. V družini so se ukvarjali večidel s kmetovanjem.¹⁸³ Kot otrok je bil Frančišek zelo slaboten in bolehen, zato ga je mati kljub očetovemu neodobravanju določila za šolanje.¹⁸⁴ Ljudsko šolo je obiskoval v Črnem vrhu in v Idriji. Zaradi svoje bolehnosti je ni mogel redno obiskovati in šele njegov zadnji učitelj Feliks Stegnar, ki je poučeval Frančiška v četrtem razredu, je spoznal njegovo izjemno nadarjenost. Po končani ljudski šoli je prišel v Ljubljano in vstopil v gimnazijo. Zaradi norčevanja sovrstnikov se je zelo težko soočal s svojo telesno šibkostjo. Poleg tega mu je kmalu po vstopu v gimnazijo, komaj dvanajstletnemu dečku, leta 1871 umrla mati. Po pričevanju Evgena Lampeta je bil to zanj hud udarec, še posebej zato, ker mu je mati predstavljala poglavitno oporo pri učenju.¹⁸⁵ V njegovem značaju in osebnosti je to pustilo trajne sledove. Kljub težavam, ki jih je preživljal, se je življenjsko kolo sreče v istem letu obrnilo na njegovo stran, saj je bil 8. avgusta 1871 sprejet v dijaški zavod Alojzijevejšče. Kot brezplačno nastanjen gojenec je bil rešen gmotnih skrbi, zato se je lahko v celoti posvetil izobraževanju. Na njegov razvoj so v gimnazijskih letih vplivali profesorji Gnejzda, Zupančič, Melzer, Wurner, Konschegg, Marn, Pleteršnik, Tušek, Skubic, Podgoršek, Žakelj, Ahn, Gogala, Vavru in Heinrich, v sedmem in osmem razredu pa še posebej profesor Nejedli, ki je Frančiška navdušil za filozofijo.¹⁸⁶ Gimnazijo je dokončal kot odličnjak in najboljši učenec med svojimi vrstniki in se kakor vsi ostali mladostniki znašel na težavnem razpotju glede izbire poklica oziroma stanu in svetovnega nazora. Kot abiturienta ga je najprej mikal študij filozofije in šele po daljšem notranjem boju se je na pobudo škofa Pogačarja odločil za teologijo, prepričan, da ga to ne bo oviralo pri njegovi znanstveni usmeritvi in leposlovnem delu. V svoji prošnji za sprejem v semenišče, ki jo je vložil 13. avgusta leta 1878, obljublja, »da si bo

183 Prebivalci Zadloga, tako kot tudi družina Lampe, so se ukvarjali s kmetovanjem. Praded Andrej, ded Matevž in oče Matija so bili rojeni v isti hiši, v njej so gospodarili in umrli. Oče Matija je bil drugič poročen z Marijo Habe in iz tega zakona je bil kot najmlajši sin rojen Frančišek Lampe. Lastništvo njegove rojstne hiše je prevzel Jakob Rupnik, ki se je poročil z njegovo sestro Ivano. – Evgen Lampe: *Spomini na dr. Frančiška Lampeta*, v: Dom in svet, 1900, str. 610 (E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*).

184 Frančišek je kot otrok slabo prenašal sončno svetlobo. Zelo so ga bolele oči, tako da včasih po več mesecev ni mogel na sonce. Oče ga je kljub njegovi nezmožnosti opravljati težavna kmečka dela sprva hotel obdržati doma, saj sta se tudi starejša dva sinova šolala. – E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 610.

185 E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 610.

186 Lampe in Nejedli sta se spoprijateljila in se tudi kasneje, ko je bil Lampe že sam profesor, shajala in se pogovarjala o filozofskih predmetih, še posebno takrat, ko je pisal *Dušešlovje*. Zanimiv je tudi podatek, da je Lampe do smrti ohranil zapiske Nejedlijevih filozofskih predavanj. – E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 610.

od Boga izprosil poklic, in da bo z vzglednim vedenjem, z neutrudno pridnostjo in z gorečo vnemo za znanost tega poklica se izkušal izkazati hvaležnega za milost sprejema.¹⁸⁷

24. avgusta 1878 je bil sprejet v ljubljansko bogoslovje, kjer se je zanj začelo novo življenje. Šele po odločitvi za duhovniški poklic, saj ga je pred tem begalo razmišljanje o različnih življenjskih poteh, se je lahko popolnoma posvetil svoji stanovski izobrazbi. Že v začetku semeniškega življenja je bilo Frančišku jasno, da prava učenost vzporedno napreduje le s pravo askezo, zato je vstajal ob štirih zjutraj in pričel dan z molitvijo, potem pa neprestano, brez odmora delal do poznega večera. Njegov napredek je bil viden tudi pri ocenah, saj je bil pri vseh predmetih odličen.¹⁸⁸ Ob koncu tretjega letnika je bil v Ljubljani 27. julija 1881 posvečen v duhovnika.¹⁸⁹

Filozofski in teološki študij je nadaljeval v Gradcu, kjer je 28. junija 1883 promoviral za doktorja teologije. Nato je bil imenovan za podvodjo in ekonoma v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. V tej službi je z vso zavzetostjo in pridnostjo nadaljeval svoj študij, čeprav mu je študijsko delo precej otežila smrt vodje, Janeza Gogale, 4. aprila 1884.¹⁹⁰ Mladi Lampe se je bil pripravljen soočiti s kakršnimkoli življenjskim položajem, zato se je kmalu privadil različnim odgovornostim in delu. Dobro je vodil hišno gospodarstvo, poleg tega pa prostovoljno dvakrat na teden bogoslovce poučeval filozofijo in jih vsestransko navduševal za znanstveno delo in pisateljstvo. Hkrati se je temeljito posvetil tudi študiju filozofije in 6. maja 1885 promoviral za doktorja filozofije z doktorsko disertacijo *Die Causalität – ein Beitrag zur Erkenntnistheorie* (*Vzročnost – prispevek k spoznavni teoriji*).

Na pobudo Vincencijeve družbe je 24. septembra 1885 postal vodja deškega sirotišča v Marijanišču in to službo opravljal do smrti.¹⁹¹ 1. oktobra 1885 je nastopil tudi službo profesorja na prosti stolici za dogmatiko in osnovno bogoslovje na ljubljanskem bogoslovnem učilišču, kjer je nasledil pokojnega Andreja Čebaška.¹⁹² 8. septembra 1886 je dosegel državno kvalifikacijo ljudsko-šolskega učitelja in bil hkrati imenovan za šolskega ravnatelja in učitelja verouka na marijaniški šoli, ki se je pod njegovim vodstvom iz enorazredni-

187 Tej obljudi je ostal zvest do konca in nič ga ni premotilo, da bi bil kdaj le v najmanjši stvari odstopil od nje. – E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 610.

188 Pri študiju je imel Frančišek Lampe še vedno velike težave z očmi. Zaradi hudih bolečin velikokrat ni mogel brati sam. Pomagali so mu njegovi kolegi. Imel je izreden spomin, zato si je vse, kar so mu prebrali drugi, temeljito zapomnil. – E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 611.

189 Novo mašo je imel 7. 8. 1881 v Preski pri Medvodah. – E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 611.

190 E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 611.

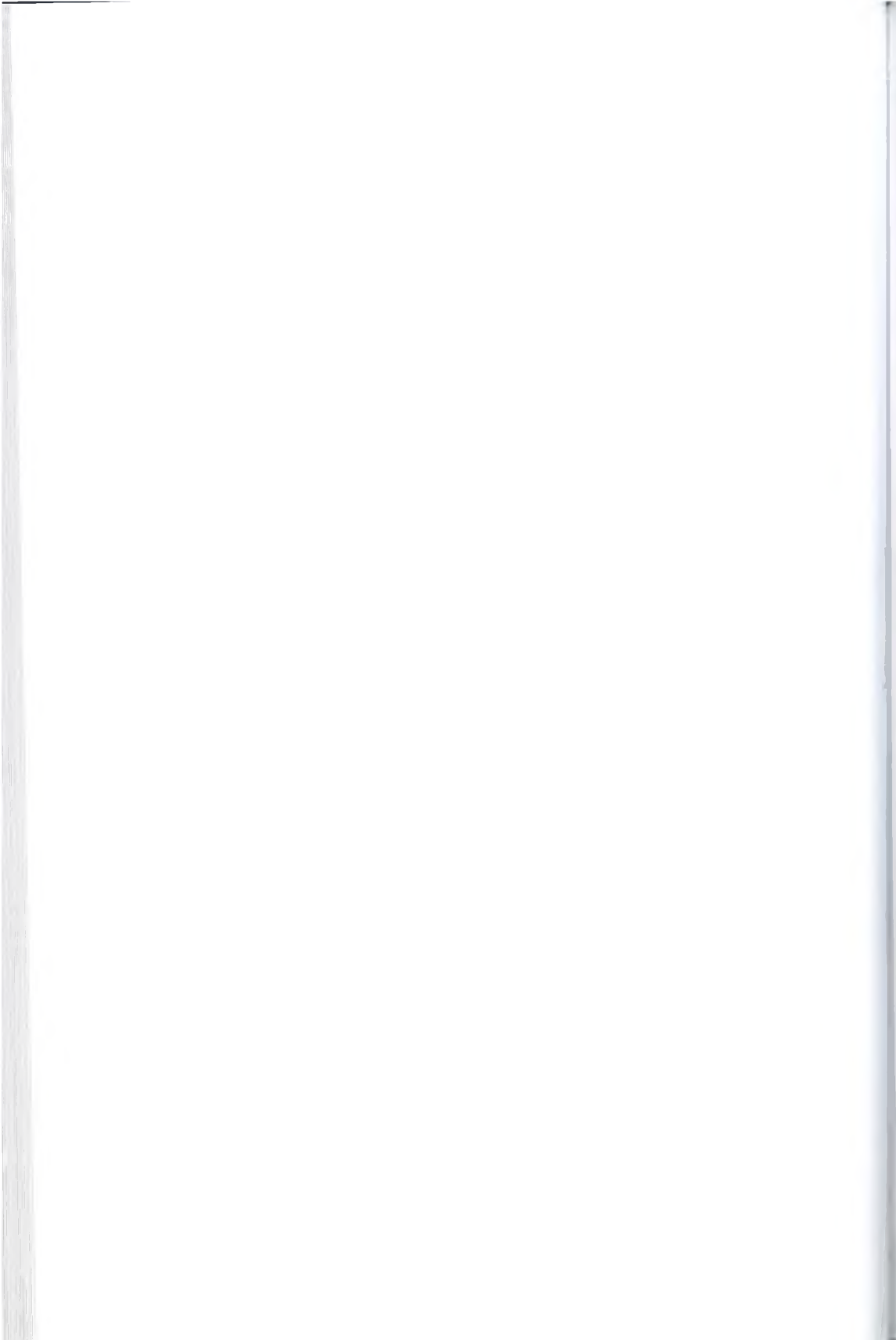
191 Željo Vincencijeve družbe, ki je Lampeta spodbudila k prevzemu vodstva mladega, pričakovanja polnega in tedaj še zelo siromašnega Marijanišča, je smatral za prst Božji, kot je sam rekel. Ker je že v semenišču dobil veselje do mladinske vzgoje, se je odločil, da bo prevzel vodstvo tega zavoda. Vincencijeva družba je njegov sklep z veseljem sprejela in mu po svojem predsedniku proštu Antonu Jarcu izročila vodstvo Marijanišča.

192 F. Lampetu je 28. 5. 1885 na podlagi razpisa službo podelil novi škof Jakob Missia. – E. Lampe, *Spomini na Frančiška Lampeta*, str. 611.

ce razvila v štirirazrednico. Verouk je predaval še na Mahrovi trgovski šoli v italijanskem jeziku. Leta 1888 je Lampe ustanovil literarno revijo *Dom in svet* in bil njen urednik do smrti.¹⁹³ Bil je tudi odbornik in podpredsednik Slovenske matice in Leonove družbe. Postal je prvi predsednik na novo ustanovljenega Čebelarskega društva, januarja 1900 pa je bil imenovan še za kanonika ljubljanskega stolnega kapitlja (Lambergov kanonikat). Ljubljanski škof Missia ga je imenoval za konzistorialnega svetnika, od leta 1894 pa je opravljal še škofijsko službo prosinodalnega eksaminatorja. Svojo življenjsko pot je Frančišek Lampe končal 24. septembra 1900, star komaj 41 let.¹⁹⁴

193 Po smrti Frančiška Lampeta so *Dom in svet* do konca izhajanja leta 1944 urejevali Evgen Lampe, Mihael Opeka, Andrej Kalan, Izidor Cankar, Jože Debevc, Joža Lovrenčič, France Stelē, Alojzij Merhar, France Koblar, Anton Vodnik, Tine Debeljak in Rajko Ložar.

194 Franc Kralj: *Lampe Frančišek*, v: Primorski slovenski biografski leksikon, 9. Gorica 1983, str. 239 (Kralj, *Lampe*).

Lampe kot utemeljitelj in razširjevalec tomistične filozofije

Okrožnica *Aeterni patris* in novotomizem

Lampetova vloga v katoliškem gibanju na Slovenskem je povezana predvsem z razvojem novotomizma, ki je odločilno zaznamoval evropsko krščansko filozofijo v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja.¹⁹⁵

Cerkev se je v 19. stoletju znašla v popolnoma spremenjenem intelektualnem vzdušju, zaradi česar je bila izpostavljena posebnim preizkušnjam.¹⁹⁶ Evropska laična filozofija oziroma vsa novoveška filozofija z nemško klasično filozofijo vred je na idejnem področju prevladala in Cerkev potisnila povsem ob rob dogajanj. Na to so vplivali tudi mednarodni politični dogodki. Še zlasti po meščanski marčni revoluciji je Cerkev začutila, kako zelo sta ogrožena njena politična in idejna neomajnost. Pojav marksizma in z njim povezana komunistična in sploh socialna gibanja so skoraj brez izjeme temeljila na ateističnih načelih in tako zmanjševala so-

¹⁹⁵ Krščanska filozofska šola je v širšem smislu gledano šola z najdaljšo tradicijo. Sega v prva stoletja po Kristusu, v 4. in 5. stoletju doživi enega izmed prvih vrhov v Avguštinovi filozofiji in spet oživi v 9. stoletju oziroma v dobi karolinške renesanse. Svoj nesporni vrh doseže v 12. in 13. stoletju s filozofsko mislijo sv. Tomaža Akvinskega, Dunsca Scota in Viljema Okamskega, ki jim sledi Španec Francisco Suarez. V stoletjih, ki so sledila srednjemu veku, je bila krščanska filozofija bolj kabinetnega značaja, prevladovala je med teologi, duhovniki, na katoliških univerzah in predvsem v Vatikanu. Politična cerkvena doktrina se je prvič zamajala ob pojavu protestantizma, vendar je katolicizem našel v sebi idejno in moralno moč, da je utrdil svoj položaj na tistih okopih, ki so mu še ostali. Cerkev se je začela po protestantskem zgledu posluževati narodnih jezikov in skušala dohiteti zamujeno. Zanimanje za novotomizem, ki je izhajal predvsem iz preнове katolicizma v 19. in v začetku 20. stoletja, se je v drugi polovici 20. stoletja razširilo v ZDA, kjer se med drugimi nanj sklicujejo tudi predstavniki sodobne komunitarne filozofije. Različnim novotomističnim usmeritvam je skupno, da v duhu sv. Tomaža Akvinskega poskušajo odgovoriti na sodobna vprašanja vere in misli, razhajajo pa se v svojih pristopih, med katerimi so eni bolj sistematični, drugi bolj filozofsko-zgodovinski. Predstava o uniformiranosti novotomistične filozofije je zato zmotna. – Robert Petkovšek: *Novotomizem in vprašanje spoznavoslovja pri Janžekoviču*, v: Filozof Janez Janžekovič : mislec in kolesja ideologij. Ljubljana 2002, str. 89–90 (Petkovšek, *Novotomizem pri Janžekoviču*); Frane Jerman: *Slovenska modroslovna pamet*. Ljubljana 1987, str. 88 (Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*).

¹⁹⁶ *Zgodovina Cerkve, 5: od cerkvene države do svetovne Cerkve (od 1848 do drugega vatikanskega koncila)*. Ljubljana 2000, str. 153–154 (*Zgodovina Cerkve, 5*).

cialno veljavo Cerkve. Po idejni plati je bila namreč meščanska filozofija mnogo bolj prodorna od tomizma in čeprav ni bila v vseh primerih odkrito ateistična, njen pogled na krščansko vero ni bil skoraj v nobenem primeru istoveten s cerkvenim. K zmanjševanju vloge Cerkve v družbenem življenju je prispeval tudi razvoj znanosti ter vedno večja priljubljenost nekaterih iracionalističnih smeri, kot sta npr. Schopenhauerjev pesimistični voluntarizem in Nietzschejeva ateistična kulturno-aristokratska nihilistična filozofija. To so bili dovolj tehtni razlogi, da je Cerkev napela vse svoje politične in idejne sile, da bi se – kakor se je v preteklih zgodovinskih obdobjih – v ideološkem pogledu ponovno uveljavila kot velesila.¹⁹⁷

Zgodovina novega prodora cerkvene filozofije je tesno povezana z dejavnostjo papeža Leona XIII., ki je glede na svetovni položaj, v katerem je bila v tem obdobju katoliška Cerkev, zgodaj spoznal potrebo po tem, da se podpre cerkvena znanost in vzdigne intelektualna raven duhovščine in vernikov, da bi mogli kot kristjani učinkovito premišljati o spekulativnih in o praktičnih aktualnih vprašanjih svojega časa oziroma ohraniti svojo vero v skladu z napredkom v raznih znanostih. Pred svojim pontifikatom je kot kardinal Pecci leta 1875 predlagal sveti stolici, naj oživi filozofski študij in ga kot obvezen predmet uvede v vse svoje bogoslovne šole. Njegovo pobudo je Vatikan sprejel in jo tudi organizacijsko uredno hitro izpeljal. Tako je širjenje filozofije Tomaža Akvinskega oziroma novotomizem postalo dolgoročno in trajna naloga katoliškega bogoslovja. Tomizem si je kmalu pridobil tudi svoje laične privrženice, ki so v velikem dominikancu našli izhodišče za reševanje problemov sodobne filozofije.¹⁹⁸

Novi papež se je dolgo posvečal sodobnim vprašanjem, ki so zadevala ob katoliško filozofijo in za katero si je želel, da bi dobila novo življenjsko silo, s katero bi bilo mogoče »versko politiko« Svetega sedeža obrniti v novo smer. Predvsem se je dobro zavedal pomena »intelektualne fronte«, kar naznanja tudi njegova usmeritev pri imenovanju prvih kardinalov – kardinalsko čast so prejeli štirje duhovniki, ki so se izrecno posvetili študiju: J. H. Newmann, ki je bil v rimskih krogih dolgo sumljiv, slavní raziskovalec cerkvene zgodovine Hergenröther in utemeljitelj tomistične obnove, Leonov brat J. Pecci in dominikanec Zigliara. Najbolj izrazito je Leon XIII. posegel na področje filozofije kot temelja cerkvenih študij. Pravzaprav se je gibanje začelo že pred njim. Odpor proti modernim duhovnim tokovom, ki naj bi bili odgovorni za nemir v družbi, in romantično navdušenje za srednji vek sta že pred sredino stoletja vzbudila zanimanje za sholastiko.¹⁹⁹

Vendar so v času po Kantu veliki idealistični sistemi še vedno vplivali na velik del nemško govorečega področja, tradicionalizem in ontologizem pa sta ohranila svoje pristaše v

197 Janez Juhant: *Ideje slovenskih filozofov*, v: Bogoslovni vestnik, 1980/3, str. 321 (Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*); Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 88–89.

198 *Zgodovina človeštva: devetnajsto stoletje 1775–1905*, 3. Ljubljana 1998, str. 271 (*Zgodovina človeštva*, 3); Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 89.

199 *Zgodovina človeštva: razvoj kulture in znanosti*, 5. Ljubljana 1976, str. 2, 267 (*Zgodovina človeštva*, 5); *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 157–158.

Franciji in Italiji. Na drugi strani je bila večina novosholastikov 19. stoletja eklektikov in so bili pod močnim vplivom Descartesovega ali Suarezovega nauka. Polagoma pa je bilo vedno več zagovornikov vrnitve k pravemu tomizmu; v Nemčiji npr. Jakob Clemens, Hermann Plaßmann, Konstantin Schüzler, Albert Stöckl in predvsem Joseph Kleutgen, ki je pripravil osnutek za okrožnico *Aeterni patris*. Kleutgen je v svojih delih (*Die Theologie der Vorzeit*, 1853–1870, in *Die Philosophie der Vorzeit*, 1860–1863) zavračal Descartesov dualizem duha in telesa ter se zavzemal za novoaristotelizem, v luči katerega je utemeljeval enost človeške osebe kot psihofizične substance.²⁰⁰

V Španiji je skupina okrog dominikanca Gonzalesa leta 1853 ustanovila novotomistični časopis *La ciencia cristiana*. V Franciji je bil viden M. d'Hulst, v Belgiji E. A. Dupont, profesor dogmatike na katoliški univerzi. Novotomizem se je razvil predvsem v Italiji. Collegium Romanum je sicer prav do začetka vladanja Leona XIII. ostal trdnjava Suarezovih pristašev, vendar so jezuiti okrog Civiltà Cattolica kmalu postali strogi zagovorniki tomizma, predvsem M. Liberatore. Glavni središči sta bila Piacenza s Collegio Alberoni in Napoli, kjer je G. Sanseverino, ki ga je spodbujal njegov škof in prijatelj kardinala Peccija Riario Sforza, že leta 1846 ustanovil tomistično akademijo. Poleg tega je za širjenje svojih idej izdajal časopis *Scienza e fede*. Po njegovi smrti je njegovo delo nadaljeval S. Talamo. V Bologni je jezuit Cornoldi ustanovil bojevit tomistični časopis *La scienza italiana*. V Perugii pa je kardinal Pecci s pomočjo svojega brata, ki je bil jezuit, in nekaterih dominikancev ustanovil Accademia San Tomaso, kjer je lahko v miru razvijal svoj program reforme cerkvenih študij.²⁰¹

Vloga filozofije v katoliški teologiji, s katero so se ukvarjali prej omenjeni avtorji, je zadevala že dlje časa pereče vprašanje o razmerju med vero in razumom, ki je po francoski revoluciji burilo teologe in filozofe predvsem v Franciji, Belgiji in Italiji in jih delilo na različne smeri; pretežno na fideiste in kartezijance Malebranchovega tipa.²⁰² Razmerje med vero in razumom pa ni bilo le predmet spora med tradicionalisti in ontologisti, ampak je zaposlovalo tudi druge tedanje filozofske usmeritve, ki so bile razpete med empirizmom in racionalizmom, med materializmom in idealizmom. Če je bilo za omenjene filozofske usmeritve značilno prepričanje o nezdružljivosti vere in razuma, pa so italijanski in španski dominikanci po zgledu sv. Tomaža zagovarjali združljivost vere in razuma. To misel je pred papežem Leonom XIII. podpiral tudi papež Pij IX., ki je dvakrat (leta 1855 in 1866) uradno zavrnil tradicionalistična in ontologistična stališča in s tem okrepil težnje po tomistični prenovi krščanske filozofije.²⁰³ Kljub temu je v času njegovega pontifikata sholastična filozofija izgubljala določeno življenjsko dinamiko, potrebno za soočenje z miselnostjo

200 *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 158; Petkovšek, *Novotomizem pri Janžekoviču*, str. 89–90.

201 *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 158.

202 Prvi – tradicionalisti – zavračajo možnost razumske razločljivosti vere, drugi – ontologisti – prav razumu pripisujejo možnost zrenja Boga in idej, ki so v Bogu. – Petkovšek, *Novotomizem pri Janžekoviču*, str. 89–90.

203 Petkovšek, *Novotomizem pri Janžekoviču*, str. 89–90.

tedanje dobe, in se zapirala v pojmovne sisteme, ki niso zmogli več doseči stvarne osnove. Zaradi revolucije 1848 in uporov v papeški državi, je papež Pij IX. postal odločen nasprotnik modernih tokov.²⁰⁴ Cerkev je poleg tradicionalizma in ontologizma obsodila vse moderne filozofske smeri, ki so zapirale pot razodetju in razumu, med njimi liberalizem in indiferentizem, pred prvim vatikanskim koncilom (1869/70) pa ponovno vse zmote, ki so zbrane v znanem *Syllabusu*²⁰⁵ Pija IX. iz leta 1864, med njimi racionalizem, panteizem in naturalizem. Vse te obsodbe kažejo splošno težnjo takratnega cerkvenega nauka, ki je odločno zavračal vsak poskus, da bi lahko drugačno mišljenje prineslo cerkvenemu nauku kakršnokoli obogatitev. To npr. velja tudi za poskus soočanja novoveške misli s sholastiko Georga Hermesa, ki je svoje filozofske osnove oziroma transendentalno sistematiko gradil ob Kantovi in Fichtejevi filozofiji.²⁰⁶

Z novim papežem Leonom XIII. (1878), poprej papeškim nuncijem v Bruslju in pozneje nadškofom v Perugi, se je v skladu s potrebnimi spremembami nezadovoljiv položaj popravil. Rezultati so bili vidni predvsem na področju katoliškega nauka, kjer se je smer očitno spremenila,²⁰⁷ saj se je začelo uvajati novih metod, ki so hkrati naznanjale novo politiko Svetega sedeža. Leon XIII. je bolj kakor Pij IX. sprejemal nekatere zahteve modernega sveta, posebej zahteve za delavske pravice, čeprav je Cerkev potrebovala veliko časa, da je sprejela nekatera demokratična načela moderne, še posebej, če mislimo na upoštevanje vseh človekovih pravic.²⁰⁸

204 Janez Juhant: *Miselni svet Aleša Ušeničnika*, v: Aleš Ušeničnik: Filozofski slovar. Ljubljana 2003, str. 109 (Juhant, *Miselni svet Ušeničnika*)

205 Decembra 1846 je Pij IX. objavil *Quanta cura* s seznamom 80 stavkov, ki so veljali kot nespremenljivi: *Syllabus errorum*. Nekateri stavki so zadevali krivoverstva ali zmote, ki so jih teološke šole na splošno zavrgle. Drugi so svarili pred državnim absolutizmom hegeljanskega tipa in pred zlorabljanjem gospodarskega liberalizma na družbenem področju. Del obeh dokumentov ostro graja in obsoja liberalno razumevanje vere in države: državni monopol nad šolstvom, boj proti redovnim družbam, trditve, da so vse vere enakovredne, da človeška družba ni več odgovorna veri, ampak je kot posledica tega potrebna zahteva po laizaciji vseh ustanov, ločitev Cerkve od države, popolna svoboda bogočastja in tiska. Na široko občinstvo je naredila vtis predvsem zadnja trditev. Stavki iz *Syllabusa*. iztrgani iz besedila, so namreč ljudi zelo begali. Vse to je zaostri la še razlaga dela ultramontanega tiska, ki popolnoma priznava cerkvene dogme in papeževo oblast. Mnogi katoličani so v *Syllabusu* že na prvi pogled videli jasen dokaz, da katoliški nauk ni združljiv z načinom mišljenja in življenja 19. stoletja oziroma da je bistveno pripomogel k temu, da sta se obe strani vedno bolj odtujevali. – *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 41; Janez Juhant: *Pomen Hermesove transendentalne misli za razvoj krščanske filozofije*, v: Bogoslovni vestnik, 1978/3, str. 316 (Juhant, *Pomen Hermesove misli*).

206 V Hermesovem miselnem poskusu se nakazujejo transendentalne lastnosti in zato predstavlja soočenje novoveške misli s sholastiko. Del Hermesovih spisov je bil obsojen leta 1835, in sicer šele po njegovi smrti leta 1831. – Juhant, *Pomen Hermesove misli*, str. 315, 316, 318, 332.

207 Pontifikat Pija IX. so sicer pogosto pretirano postavljali nasproti pontifikatu Leona XIII., vendar pa je bila ena glavnih slabosti Pija IX. v tem, da je na področju znanosti poudarjal utrjevanje v obrambi. Omejil se je skoraj izključno na obsodbe in na osnovi slučajnih okoliščin izjavljal, da je ta ali ona smer raziskovanja nespremenljiva. – *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 157.

208 *Zgodovina človeštva*, 5, str. 267; Juhant, *Miselni svet Ušeničnika*, str. 109.

Začetek ofenzive novega tomizma, ki ga je Leon XIII. označil kot »pravo italijansko šolo«, je bila papeška enciklika *Aeterni patris*, izdana 4. avgusta 1879. Okrožnica obravnava vlogo filozofije v katoliški teologiji in s tem povezano vprašanje med vero in razumom in pomeni razvoj in razširitev »krščanske filozofije«, to je filozofije velikega srednjeveškega učenjaka sv. Tomaža Akvinskega, ki jo je papež postavil za merilo krščanskega mišljenja. Leon XIII. je katoličanom priporočil sistem sv. Tomaža kot filozofsko avtoriteto, predvsem pri poučevanju mladih duhovnikov, pa tudi pri zasebnem raziskovanju. Ta okrožnica je v določenem smislu tradicionalistična, vendar je glede na do tedaj običajno metodo videti precej revolucionarna. Tomiste npr. opominja, naj sežejo po virih samih, torej po delih sv. Tomaža, kar se do takrat ni dogajalo pogosto. Okrožnica je bila sprejeta kritično in marsikje so menili, da bo vrnitev k srednjemu veku Cerkev odrezala od modernega sveta in njegovih vprašanj. Vendar se je papež odločil, da bo te odpore zlomil.²⁰⁹

Papež Leon XIII. si je zelo prizadeval za prenovo novotomizma in z izdajo okrožnice mu je dejansko uspelo spodbuditi mladi rod mislecev, ki so na novo, v duhu sodobnih problemov, opredeljevali Tomaževa filozofska načela. V okrožnici je zapisal naslednjo trditev: »Nobenega dela filozofije ni, ki ga Tomaž Akvinski ne bi pronicljivo in hkrati skrbno obdelal. Njegovi filozofski zaključki so zelo daljnosežni in vsebujejo zarodke tako rekoč neskončnih resnic.«²¹⁰ Ob tem papež opozarja na Tomaževa filozofska načela kot »na rešitev iz zmotnih naziranj in pogubnostnih gesel«. ²¹¹ S tem je dejansko zadeto bistvo tomizma, njegov kompilatorni značaj, urejena sistematičnost ter možnost izpeljevanja različnih uporabnih tez, ki zmorejo tekmovati s tezami sodobne filozofije. Tako je omogočil, da je lahko relativno ustrezno tekmoval in polemiziral s sodobno filozofijo – od angleškega empirizma in Descartesovega racionalizma do Heideggerjeve filozofije eksistence idr.²¹² Pokazal je, da filozofski in teološki sistem Tomaža Akvinskega vsebuje »realizem«, ki postavlja na pravo mesto strogi razum in razodetje, in ga predložil kot najboljše in najbolj zanesljivo orodje za delo, za temelj cerkvenim študijam. S tem jim je dal novo moč in po vsej Evropi se je začel boj proti sodobnim filozofskim tokovom.²¹³

209 *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 158–159; Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 89; Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 330.

210 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 89–90.

211 Kritika sholastike je postala osnova za sodobno znanstveno misel. Temelje sodobne znanstvene misli pa je potrebno iskati na pragu novega veka, kjer gre predvsem za dilemo angleškega empirizma in francoskega racionalizma. – Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 330.

212 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 88–90.

213 *Zgodovina človeštva*, 3, str. 271. – Da bi bolje razumeli, na kaj je Leon XIII. hotel opozoriti s poudarjanjem Tomaževih filozofskih načel, si moramo na kratko ogledati, kaj je pravzaprav sholastični ideal znanosti. Značilnost sholastične znanosti je »objektivni sistem«. Njen ideal je teologija kot najvišja znanost. Tomažu pri tem ne gre za osebno vero, ampak za objektivno učno vsebino »sacre doctrine«, ki jo vsebuje Sveto pismo. Njeni principi so zajeti v poglavjih veroizpovedi. Tomaž jo imenuje znanost, kajti njena spoznanja so povezana med seboj po evidentnih principih in njen predmet je mogoče raziskovati z enotnega zornega kota. Za naš namen

V okviru prenove novotomizma je Leon XIII. sklenil, da bo preoblikoval rimske univerze, ki se niso pridružile tomističnemu gibanju, predvsem Gregoriano. Nadzor nad tem učnim zavodom je bil še posebno pomemben zato, ker se je tu izobraževalo vedno večje število semenišnikov iz drugih dežel. V Liberatorejevem duhu se je izobrazila skupina profesorjev, ki je po dveh ali treh letih stopila na mesto starih. Imenovanje L. Billota za profesorja dogmatike leta 1885 je to smer še okrepilo. Papež je v Rim poklical tudi Talama in Cornoldija, da bi na novo organizirala Tomaževo akademijo. Na čelo kongregacije za študij pa je postavil uglednega tomista iz Minerve, dominikanca Zigliara. Obenem je spodbujal novi časopis profesorjev kolegija Alberoni v Piacenzi *Divus Thomas*. Skupini rimskih tomistov, ki jo je podpiral Leon XIII., je uspelo dokončno premagati tradicionalizem, ontologizem in duhovni eklekticizem. V mladem rodu teologov so vzbudili zanimanje za skladno sintezo, kakršno najdemo pri Tomažu.²¹⁴ »Očitne pa so tudi meje in pomanjklji-

zadostuje, če poudarimo odločilno lastnost te znanosti: Respondeo dicendum quod, cum ista scientia quantum ad aliquid sit speculativa, et quantum ad aliquid sit practica omnes transcendit tam speculativas quam practicas. Teologija je torej najodličnejša znanost, presega vse ostale znanosti. Kakšen ideal znanosti ima Tomaž? Gledano s stališča modernih in postmodernih filozofskih tokov, ko je pri znanstveni metodi poudarek na subjektu, poudarja Tomaž predvsem objektivno stran univerzalnega znanstvenega sistema, ki ga je mogoče dojeti s pomočjo intuicije – razvidnosti prvih principov. Ti principi niso zaradi nepopolnosti človeškega uma v teologiji popolnoma dosegljivi. Česar človek ne zmore, dopolni Bog s svojim božjim razodetjem. Te resnice so jasne Bogu in svetnikom in teologija se jim mora »podrediti«, da pomagajo naši nezmožnosti v razvidnosti. Podobno delajo tudi druge znanosti. Optika si npr. pri višji znanosti matematiki »sposodi« njene principe, da lahko utemelji samo sebe. Razodetje objektivno posreduje to »subalternacijo«. Lahko rečemo, da Bog nadomesti človeško nemoč v razvidnosti. Vendar pa s tem seveda človek še ne more biti podoben »Bogu in svetim« pri spoznanju razodetih resnic. Spoznati more samo razodetje kot božje delovanje, ne pa tudi samega načina. Tomaž s tem ne trdi, da teologija lahko shaja brez razuma ali da v njej ni mogoče razumeti – razumevati. Če bi namreč bilo tako, bi učila prazne resnice. Med vero in znanjem pa Tomaž vendar vidi neko nasprotje. Že Anselm iz Canterburyja je poudaril »verni razum«; šele ta lahko išče resnico. In tudi Tomaž posebej meni, da je vera odločilna, in da šele v veri lahko človek pride do »gledanja Boga«. Takšno početje pa se medtem v filozofiji ponesreči, ker mora razum obupati, preden pride »do konca«. Tomaževa razmišljanja o božji naravi so nekaj najglobljega, kar je človeški um dognal o Bogu. Skrbno se je izogibal tudi antropomorfizmom. Bog je zanj nedoumljiva skrivnost. »O Bogu vemo pač, kaj ni, kaj pa je, nam ostane povsem neznano.« (*S. c. gen., III, 49*) »Ker naš razum ni sorazmeren z božjim bistvom, ostane prav to, kaj božje bistvo je, nekaj naš razum presegajočega in zato nam prikritega. To je razlog, da je višek človeškega spoznanja o Bogu v tem, da uvidi, da Boga ne pozna, kolikor dožene, da tisto nekaj, kar je Bog, presega vse ono, kar o njem doumemo.« (*De pot. 7, ad 14*) Za Tomaža je značilno tudi to, da uporablja za Boga srednji spol: tisto nekaj, illud quod. Sistem Tomaževe znanosti je torej utemeljen v božji zmožnosti »gledanja«, medtem ko se človek temu približa samo v »moči vere«. To je osnova sholastične znanosti in šele na tej osnovi je mogoča nadaljnja »klasifikacija« bitij, ki jo dosežemo preko filozofske metode, znane že pri Aristotelu; od posebnega k splošnemu. Pri tem pa je pomembno splošno spoznanje, preko katerega je mogoče vsa bitja urediti v sistem. Odločilni moment za utemeljitev znanstvene metode in njenih principov je tukaj razvidnost, ki tudi kasneje sestavlja temelj sholastične filozofije in teologije. Ta kriterij pa je postal z razvojem novodobne misli, posebno z nastopom Kanta, vprašljiv in njegov sholastični sodobnik Hermes (in še nekateri drugi) je poskušal tudi v teologiji ubrati nove poti. – Janez Juhant: *Ali vemo, kaj je naš svet?*, v: Bogoslovni vestnik, 1979/4, str. 464–465. Glej tudi Janez Janžekovič: *Osnove spoznavoslovja in druge razprave*. Celje 1978, str. 222.

214 *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 159.

vosti novotomistične smeri. Filozofija, ki so jo nudili na svojih predavanjih in v priročnikih, je bila izdelana preveč neposredno iz teologije. S tem pa se je v očeh znanstvenikov njena 'verodostojnost' zmanjšala. Preveč so uporabljali dokaze iz avtoritet in se zlahka zadovoljili s površno besedno dialektiko, ki se je opirala na vnaprej določene definicije.²¹⁵ Uporaba latinščine je namesto iščočega mišljenja okrepila nagnjenje po postavljanju že uporabljenih obrazcev. Končno lahko rečemo, da so v svojih vrstah premalo poznali ne le moderno filozofijo, ampak tudi moderne znanstvene metode. Tako je nastal splošen vtis, da je bil tomizem, ki se je četrto stoletja po encikliki *Aeterni patris* razvil na rimskih univerzah, manj kvaliteten kot tomizem predhodne generacije. Razen Billota nihče izmed profesorjev ni ohranil pomembnosti preko svojega časa, in v tem je stvaren dokaz nezadostnosti opravljenega dela. Če so filozofska javnost in izobraženci vendarle prisluhnili novotomizmu, je to izšlo iz drugega središča.

Leon XIII. je iskal druge možnosti pospeševanja tomistične obnove tudi v ostalih novotomističnih središčih, predvsem na univerzi v Louvainu, ki je bila takrat edina katoliška univerza na svetu. Belgijski škofje so oktobra 1882 odprli Višji tečaj tomistične filozofije, vodstvo tečaja pa so zaupali Mercieru. Predavanja so bila v francoščini in so tudi pri laičnih študentih dosegla sijajen uspeh. Mladi profesor je temeljito izoblikovan nauk povezoval s široko izobrazbo in živim občutkom za moderna vprašanja. Na Mercierovo pobudo je bil poleg Fakultete za filozofijo in literaturo ustanovljen še Višji inštitut za filozofijo - postal naj bi središče poučevanja na višji stopnji, kjer naj bi študente v vzdušju popolne neodvisnosti od teologije uvajali v samostojno delo. V tem raziskovalnem središču naj bi na novo premislili tomistična vprašanja in rešitve, ker so se njihove konkretne predpostavke zaradi napredka filozofske misli, pa tudi eksperimentalnih znanosti, v temelju spremenile. Zaradi pozitivističnega vzdušja svojega časa jim je Mercier pripisoval poseben pomen. Prav zaradi tega so ga številne skupine, ki so sicer prezirale krščansko filozofijo, priznale kot sogovornika. Leta 1894 je ustanovitev *Revue néoscolastique* louvainski šoli in njenim nazorom »odprtega tomizma« dala revijo mednarodnega pomena.²¹⁶ Vendar se je tako v Belgiji kakor tudi v drugih novotomističnih središčih kmalu pokazal odpor proti Mercierovim prizadevanjem. Tudi v Rimu je prevladalo nasprotovanje. Novi prefekt študijske kongregacije kardinal Mazzella je Marcieru očital, da se njegova smer preveč razlikuje od rimskega novotomizma oziroma da pripisuje prevelik pomen pouku o naravoslovju in daje svobodnemu raziskovanju preveč svobode na račun sistematičnega obravnavanja točk, ki so pomembne za teologijo. S pomočjo novega kardinala, ki je zamenjal Mazzella in Lemiusa, ki je bil zelo predan louvainski stvari, pa se je od leta 1898 Mercierov položaj in položaj njegovega inštituta vendarle utrdil.²¹⁷

215 Prav tam. - Za tomizem prejšnje generacije sta tukaj mišljena predvsem Liberatore in Sanseverino.

216 *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 159-160.

217 »Oba pola novotomističnega gibanja sta bila v času Leona XIII. gotovo Rim in Louvain. Poleg tega sta bili Italija in Francija deželi, kjer se je novotomistično gibanje najbolj razširilo. Zaradi ugleda knjig in časopisov te

V Freiburgu v Švici je prisotnost dominikancev zagotavljala neoporečen tomizem. Prav tako v Španiji, kjer je bil močan vpliv pridigarških bratov. Jezuiti, ki so bili zelo vplivni, pa so se še naprej držali Suareza. V Nemčiji in Avstriji je bilo priključevanje novotomizmu manj razširjeno – po zgodnji Scheebenovi smrti tu ni bilo Mercieru ali d'Hulstu podobnega odprtega duha. Katoliška Nemčija je dala dragocen prispevek predvsem k zgodovini srednjeveške sholastike. Raziskovanje se je začelo že pred Leonom XIII. Njegov poziv, naj gredo nazaj k virom, je to raziskovanje dodatno spodbudilo. Začetnik teh preučevanj je bil Baumker, pisec številnih monografij in 1891 ustanovitelj časopisa *Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters*. Kasneje sta se odlikovala še Denifle in Ehrle. Deset let kasneje se je v zgodovino srednjeveške filozofije usmeril tudi Mercierov učenec Maurice de Wulf, ki je pričel objavljati zbirko *Philosophes belges*. To raziskovalno delo je natančneje začrtalo zgodovinski okvir in psihološke okoliščine časa, v katerem so nastala Akvinčeva dela. Hkrati je opozorilo tudi na novoplatonske tokove v srednjem veku oziroma razkrilo pluralizem srednjeveške sholastike, ki je bila mnogo bolj raznolika, kakor so si dolgo predstavljali. Publikacije frančiškanov iz Quaracchija so te ugotovitve iz leta v leto bolj potrjevale oziroma raziskovalce prisilile k temu, da so vedno bolj natančno omejevali nekakšno tomistično izjemnost oziroma izključnost, ki je zgodovina ni potrjevala in je v tomističnih krogih vladala skoraj do leta 1914. Nekateri frančiškane je to spodbudilo tudi k dokazovanju, da je misel sv. Bonaventure in celo Dunska Scota zelo blizu misli sv. Tomaža. Drugi so si prizadevali, da bi podobno dokazali za sv. Avgušтина. Nekateri raziskovalci pa so menili, da bi v splošen okvir sholastične misli morali sprejeti različne filozofske usmeritve z lastnimi, izvirnimi značilnostmi. Medtem ko so nekateri poleg Akvinčevega krščanskega aristotelizma uveljavljali Avguštinovo mistično misel, so drugi, posebno P. Deodat iz Baslyja, poskušali uveljaviti skotistično izročilo. Celu suarezijanci niso hoteli priznati poraza. Ni jim sicer uspel poskus, da bi Louisa Billota izrinili z Gregoriane in se tam ponovno uveljavili, a so v Španiji branili trdne položaje. Kasneje je Pedro Descoqs postal v Franciji velik borec za Suarezovo metafiziko.²¹⁸

V tej raznovrstnosti katoliških filozofskih smeri, ki so se poskušale uveljaviti, je torej razumljiv tudi odpor proti papeževemu novotomizmu, ki sicer ni spodbudil drugih

dežele po vsem svetu je imela daljnosežen vpliv. Medtem ko sta se Institut catholique v Parizu in Société St. Thomas D'Aquin z nekaj izjemami bolj nagibala k tomizmu, ki se je kot Mercierjev manj zanimal za črko in bolj za duha, se je večina sholastikov in semenišč raje priključila tomizmu Gregoriane. V tem v Francijo presajenem 'rimskem tomizmu' so se še jasneje pokazale nekatere prej omenjene pomanjkljivosti. Zelo pogosto so črpali le iz *Ad mentem s. Thomae* izdanih priročnikov, torej iz drugotnega vira, namesto iz njegovih del samih. Pod plaščem togih obrazcev so podajali nauk, ki je bil filozofija le še po imenu in sploh ni poznal mneneja nasprotnikov. Ti tako imenovani tomisti, ki so si lastili monopol nad pravovernostjo, so potem z 'enostranskostjo, ki je dosledno prešla v absolutizem' (Lecanuet), pričnili ostre spore proti vsem, ki se niso ravnali po njih.« – *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 160–161

²¹⁸ *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 161.

tokov katoliške filozofije, je pa predstavljal določeno stvarno nevarnost za zaviranje pluralizma različnih usmeritev, ki so preprečevale razvoj enostranske perspektive razreševanja filozofskih problemov. V severni Italiji je bila filozofija pod močnim Rosminijevim vplivom, čeprav je Sveti oficij leta 1887 obsodil štirideset stavkov iz njegovega dela. V Nemčiji je večina katoliških filozofov, posebno laikov, ostala pod vplivom novokantovstva. Odpor katoliških krogov proti novosholastiki je še okrepil uspeh Schellove filozofsko-teološke sinteze.²¹⁹ V Franciji so se v istem času ukvarjali z vprašanjem spoznanja, ki je ponovno okrepil zanimanje za Avguštinov in Pascalov miselni svet. Blondelove *Action* so izzvale strastna razpravljanja o naravi verskega spoznanja oziroma o metodah apologetike, ki niso dovolj upoštevale psihologije spoznavajočega subjekta in bistveno verskega značaja vernikove pritrditve. Blondel je v znamenitem *Pismu apologetiki o zahtevah današnje misli* (1896) izvedel zaključke, ki za krščansko misel sledijo iz njegovih filozofskih tez. Vplival je na veliko število izobražencev, predvsem na tiste, ki so oblikovali prakso modernega katolicizma. Med njegovimi privrženci kot najbolj pomemben izstopa Lucien Laberthonniere. Blondelovi učenci so v zaničevanju racionalistične sholastike pogosto šli predaleč. Poudarjanje gesla: »Resnici moramo iti naproti z vso dušo«, jih je privedlo do podcenjevanja točno opredeljenih pojmov in natančnega načina razmišljanja. Vendar je prav Blondel vprašanje verovanja končno privedel nazaj na stvarna, verska tla, poudaril pomen volje v duhovnem življenju, pozornost obrnil na način mišljenja, ki ne potrebuje logike in ga je sholastika zanemarjala, je pa bistvenega pomena na področju verskega spoznavanja.²²⁰

Iz preнове Leona XIII. se je torej razvilo več novosholastičnih smeri, iz katerih so izšli mnogi pomembni misleci. Najpomembnejšo smer, ki smo jo omenili v tem pregledu, je predstavljala belgijska leuvenska šola (kardinal Mercier, M. de Wulf, M. Grabmann), ki je Tomaževo misel nadgrajevala z izsledki kartezijanske transcendentalistične epistemologije. Prepričanje, da je mogoče povezovati Kantovo kritično filozofijo s Tomaževim transcendentalnim realizmom in teizmom, je kasneje razvijal »transcendentalni tomizem« (J. Maréchal, K. Rahner, B. Lonergan). Drugo pomembnejšo usmeritev je predstavljala poljska lubinska šola, ki je povezovala francoske novotomiste in realistično fenomenologijo (R. Ingarden) z logiko ter filozofijo znanosti. Iz te šole je izšel papež Janez Pavel II. Med najpomembnejšimi prenovitelji tomizma pa sta bila francoska filozofa Jacques Maritain in E. Gilson, ki sta novotomizem razvijala na pariškem Katoliškem inštitutu in Sorboni,

219 Herman Schell je bil od leta 1884 profesor apologetike v Würzburgu. Bil je globok in izviren duh, prepojen s krščanskim platonizmom. Za tedanje teologije je razvijal nenavadne teme, npr. o verski svobodi, vlogi Svetega Duha, položaju laika v Cerkvi idr. Njegovi drzni nazori in nekatere jezikovno netočne opredelitve so kritiki nudile točke, v katerih ga je lahko napadala. Schell je tradicionalni nauk podal v osebnem razumevanju, zato bi ga lahko smatrali za predhodnika krščanskega eksistencializma. Njegov vpliv ni nikoli segel preko meja Nemčije in je bil še bolj zavrt, ko so bila leta 1898 njegova glavna dela postavljena na indeks. – *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 162.

220 *Zgodovina Cerkve*, 5, str. 161–162.

prenesla pa sta ga tudi v Kanado (Toronto) in ZDA (University of Notre-Dame, Indiana), kjer novotomizem navdihuje in usmerja aktualne filozofske raziskave (A. MacIntyre, G. Anscombe, M. Dummett, P. Geach, R. McInterny).²²¹

Razvoj novotomizma na Slovenskem

Odmev na organiziran poziv k oživiljanju tomizma je tudi našo deželo dosegel sorazmerno kmalu. V obrambo vere pred modernimi filozofskimi tokovi pa je v politiki in literaturi prehitel celo samo encikliko *Aeterni patris*. Katoliška Cerkev se je namreč v času industrijske revolucije tudi v Avstriji znašla v defenzivi. V ta položaj jo je, prav tako kakor drugod po svetu, potisnil silovit napad novih svetovnih nazorov, kot so racionalizem, liberalizem in marksizem. Razum je začel ogrožati mesto razodetja in čedalje bolj je prodiralo prepričanje, da sta država in družba človeško delo, zato je zanju odgovoren človek. Tako naziranje je bilo v diametralnem nasprotju s hierarhično razčlenjeno, stanovsko-fevdalno družbo, kot jo je zagovarjala Cerkev. Močna navezanost na Rim ter v predmarčni dobi ponovno vzpostavljena edinstvo prestola in oltarja sta določali izrazito konservativno usmerjenost katoliške Cerkve v Avstriji. Iz tradicije jožefinizma izhajajoči »razsvetljeni« ali »liberalni« katolicizem, katerega različni tokovi so pozneje dobili skupno označbo »modernizem« ali tudi »reformni katolicizem«, se ni mogel uveljaviti in je podlegel idejnemu konservativizmu.²²²

Pri Slovencih, ki so bili pretežno kmečkega rodu, je bil katolicizem tradicionalno močno zakoreninjen. Osrednja slovenska dežela – Kranjska – je sodila skupaj s Tirolsko med najbolj katoliške dežele Avstrije. Po mnenju škofa Jakoba Missie je bila Slovencem vernost, kot se je izrazil, »nekako prirojena«. Liberalno meščanstvo se je, kakor smo omenili že v prvem delu študije, razvijalo polagoma in se je oblikovalo predvsem na kulturnem področju. V politiki pa je prevladovalo konservativno katoliško vodstvo, ki se je naslanjalo na duhovščino in premožnejše kmete. Duhovščina je bila pri nas, drugače kakor drugod v Avstriji, ožje povezana s širokimi ljudskimi sloji. Pri tem ni izvzet niti visoki kler, če pomislimo le na lavantinskega škofa Antona Martina Slomška, ki pa je bil na drugi strani še izrazit predstavnik že omenjenih »starih sil« in restavracijskega katolicizma. Skupaj z Luko Jeranom, urednikom *Zgodnje Danice*, ki je nastala po preimenovanju *Slovenskega cerkvenega lista*²²³ in bila namenjena izključno verski vzgoji, je od leta 1849 položil prve temelje ideologiji slovenskega političnega katolicizma. Katolicizem se je tako postavil po robu ateizmu in vsem posledicam liberalizma že v sredini 19. stoletja. Temu cilju pa je ka-

221 Petkovšek, *Novotomizem pri Janžekoviču*, str. 89–90.

222 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 90; Walter Lukan: *Socialni katolicizem v Avstriji in pri Slovencih v drugi polovici 19. stoletja*, v: Missiev simpozij v Rimu. Celje 1988, str. 110–111.

223 Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 330.

sneje sledil ves verski tisk, ki je imel pri oblikovanju stališč vernikov izjemno pomembno vlogo. Najvažnejša je bila gotovo ustanovitev časopisa *Slovenec*, ki je začel izhajati leta 1873 v Ljubljani in se je po letu 1883, ko je postal dnevnik, razvil v najpomembnejše glasilo političnega katolicizma na Slovenskem. Pomembno katoliško glasilo je bil tudi *Slovenski gospodar*, ki je začel izhajati leta 1867 v Mariboru. Precej razširjen je bil tudi *Vaterland*. V času prenehanja nemškoliberalnega vladanja leta 1879 in začetka Taffejeve dobe je bila izdana papeška okrožnica *Aeterni patris* Leona XIII. Tedaj je sholastično mišljenje tudi pri nas doživelo pravi razcvet. Slogaška politika je postopoma postala anahronizem in do dosledne, v primerjavi z razvitimi narodi zelo pozne ločitve duhov, je privedel nastop škofa Missie in Mahniča leta 1886. Oba sta zagovarjala radikalno katoliško obnovo. V istem smislu kot Mahnič je tudi Missia hotel, kot je zapisal v pastirskem listu leta 1886, »zopet uveljaviti gospodstvo Kristusovo« in »s krščanskim principom zopet prekvasiti vse narodno življenje, umsko in нравno, zasebno in javno, politično in socialno!« Zelo jasno je povedal, da ima škof kot Kristusov namestnik, torej on sam, odločilno besedo tudi v slovenski politiki.²²⁴ V tej smeri je bil jasno zastavljen tudi Missiev pastoralni program. Od vernikov in duhovnikov je zahteval dosledno življenje po božjih in cerkvenih zapovedih tako v zasebnem kakor v javnem življenju. Obsojal je polovičarstvo in poudarjal, naj se kristjan ne sramuje svoje vere in Cerkve, kateri pripada. Missia je vernike vzgajal v pastirskih pismih, v katerih se je dotaknil vseh velikih pastoralnih problemov, ki so pretresali avstrijsko družbo in našli odmev tudi v njegovi škofiji.²²⁵ Mahnič pa je obsodil neznačajno slogaško politiko in nastopil v *Rimskem katoliku* povsem v smislu konservativizma, torej tudi proti liberalnemu katolicizmu, ki ga je v okviru katoliškega gibanja označil kot pravega škodljivca. Že samo ime časnika je predstavljalo program glasila radikalne katoliške struje, ki je imela svojo utemeljitev v sholastično opredeljeni veri. Veliko bolj zmer-

224 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 90. Prim. Lukan, *Socialni katolicizem*, str. 115–116.

225 France Martin Dolinar: *Skrb za prenovu Cerkve v ljubljanski škofiji*, v: Missiev simpozij v Rimu. Celje 1988, str. 124 (Dolinar, *Skrb za prenovu Cerkve*). – V tej smeri in z veliko skrbjo je Missia spremljal tudi bogoslovno učilišče, ki ga je vodil Leonard Klofutar. »Ob Missievem priходу v Ljubljano so v bogoslovju predavali naslednji profesorji: novo zavezo dr. Leonard Klofutar, staro zavezo in orientalne jezike dr. Janez Semen, fundamentalno teologijo in dogmatiko dr. Andrej Čebašek, pastoralko, katehetiko in pedagogiko dr. Anton Zupančič, cerkveno zgodovino in cerkveno pravo dr. Jožef Smrekar, moralno Matija Leben, govorništvo, liturgiko in cerkveno umetnost pa semeniški spiritual Janez Flis. V naslednjih letih je prišlo do nekaterih zamenjav. Tako je leta 1886 dr. Franc Lampe zamenjal Čebaška za fundamentalno teologijo in dogmatiko, leta 1887 pa je Lampe obdržal samo dogmatiko (dogmatica specialis), fundamentalno teologijo pa je prepustil dr. Janezu Ev. Kreku, ki je obenem poučeval še tomistično filozofijo. Istega leta je dr. Jožef Janežič prevzel moralno, dr. Jože Dolenc je od Semena prevzel staro zavezo, dr. Jože Lesar pa od Klofutarja razlago nove zaveze. Jože Flis je še naprej predaval govorništvo in liturgiko. P. Hugolinu Sattnerju so zaupali poučevanje koralnega petja. V skrbi za nov proforski kader v bogoslovju je Missia poslal več gojencev v rimski kolegij Germanik. V času njegovega škofovanja so v Germaniku študirali Janez Juvan, Ernst Kautsky, Janez Koren, Mihael Opeka, Franc Ušeničnik in Aleš Ušeničnik. Ignacij Žitnik in Andrej Karlin sta študije v Rimu nadaljevala kot gojenca zavoda S. Maria dell'Anima, Gregorij Pečjak je študiral v Innsbrucku, Janez Evangelist Krek pa na Dunaju.« (Prav tam, str. 129)

je bila revija *Dom in svet*, ki jo je leta 1888 ustanovil Frančišek Lampe. Lampe si je v okviru katoliške obnove zastavil drugačne cilje. Glede na Mahničovo politično premoč jih je lahko uresničeval tako, da si je za svoje delovanje izbral drugačno ciljno skupino. Posvetil se je predvsem vzgoji mladine in srednjim stanovom ter pospeševanju razvoja leposlovja, znanosti in umetnosti, kar je imelo, predvsem z vidika prilaganja evropskim in svetovnim sodobnim trendom, veliko močnejše in trajnejše posledice.²²⁶

Katoliški obzornik je od leta 1897 dalje nadaljeval tradicijo *Rimskega katolika*. Zaradi filozofskih prispevkov je bila pomembna tudi revija *Voditelj v bogoslovnih vedah*, ki je izhajala od leta 1897 dalje. Od leta 1907 dalje pa je bila najpomembnejša katoliška revija *Čas*, ki ga je dolga leta urejeval vodilni tomistični filozof in teolog Aleš Ušeničnik.²²⁷

Ti časopisi in revije so še posebej po izidu okrožnice *Aeterni patris* dali krščanskim mislecem dovolj možnosti za uveljavitev krščanske misli, ki temelji na osnovnih načelih filozofije Tomaža Akvinskega. Z okrožnico *Aeterni patris* se je torej tudi pri nas okrepilo prizadevanje, da bi tomizem postal trajna filozofija katoliške Cerkve. Papeževo spodbudo, naj zlato modrost svetega Tomaža Akvinskega ohranjajo in pospešujejo za varstvo in okras katoliške vere, za dobro družbe in za napredek vseh znanosti, je večina od njih razumela kot napad na vse moderne miselne tokove, obenem pa tudi kot zavrnitev vsakega poskusa uveljavljanja nekatoliških in necerkvenih vplivov.²²⁸

Najpomembnejši tomistični misleci novega obdobja sholastike, ki so sredi in konec 19. stoletja vplivali na razvoj slovenske narodnostne, kulturne in politične zgodovine, so: Luka Jeran, Franc Kosec, Anton B. Jeglič, Anton Mahnič, Ivan Svetina, Frančišek Lampe, Janez Ev. Krek, Andrej Pavlica, Fran Kovačič, Ivan Jurič in Aleš Ušeničnik.²²⁹

Jeran, Pavlica in Jurič so se v okviru tomističnega mišljenja ukvarjali tudi s Kantom in še posebej Jeran je videl v Kantovem praktičnem filozofiranju pobudo za razmišljanje o vprašanju razmerja med človekom in vesoljnostjo oziroma razmerja med človekom kot bivajočim in bivajočim v celoti, ki je temeljno vprašanje vse evropske metafizike v vsej njeni zgodovini in s tem tudi osnova filozofije. Vendar pa je bila v tem obdobju slovenska filozofska in družbena misel še vedno prepojena z idejnimi tokovi krščanskega izročila, ki je v pretežni meri določalo in usmerjalo tudi njen razvoj. V največji meri to velja za sholastiko

226 Lukan, *Socialni katolicizem*, str. 115–116; Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 331.

227 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 90. – *Čas* je bila revija Leonove družbe, imenovane po papežu Leonu XIII. Leonova družba je nastala v Avstriji leta 1892, na Slovenskem pa formalno šele 19. 11. 1896. Imela je svojo revijo *Katoliški obzornik*, ki jo je urejal Aleš Ušeničnik, tajnik Leonove družbe. Tej reviji je leta 1907 sledil *Čas*. Sicer pa je delovanje Leonove družbe z *Rimskim katolikom* in s svojo drugo dejavnostjo pripravljala Anton Mahnič, ko je širil ideje Leona XIII. na Slovenskem. Po Mahničevem odhodu je njegovo delo nadaljeval Ušeničnik. (Juhant, *Miselni svet Ušeničnika*, str. 108)

228 Juhant, *Miselni svet Ušeničnika*, str. 118; isti, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 331.

229 Pomembna slovenska predstavnikova novosholastika sta bila kasneje še Janez Janžekovič in Anton Trstenjak. – Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 329–333.

kot edini in univerzalni filozofski okvir katoliške misli, saj je celotno prizadevanje v okviru splošne katoliške prenovе veljalo utrditi sholastične metode in tako vzpostaviti spo-znanja vere na njenih metodičnih prijemih, kakor so jih načenjali novoveški tokovi.²³⁰

Jeglič je poudarjal predvsem pomen filozofije in idej za utrditev vere. Oster in zavzet branitelj krščanskih kulturnih in estetskih načel in po svoje tudi jasen in pogumen mislec je bil Mahnič, saj je s svojo temeljito filozofsko izobrazbo ter pisateljsko in uredniško dejavnostjo močno vplival na krog slovenske katoliške inteligence oziroma na kulturni in politični razvoj pri nas. Frančišek Lampe je pripravil pot naslednikom tomistične misli pri nas, predvsem Kovačiču in Ušeničniku. Fran Kovačič je pomemben pisec v razvoju novotomizma predvsem zaradi svoje široke razgledanosti in ker je s svojim filozofskim ustvarjanjem razvil filozofsko terminologijo ter tako pripomogel k razvoju slovenskega jezika. Kot praktični socialno-politični delavec je pomemben sholastik Janez Ev. Krek, ki je sicer sprejemal novoveške nastavke (subjektivnost) kot pomembno dopolnilo filozofsko-teološkega sistema, vendar je to pomenilo le vstop v sistem, nikakor pa ne njegovega relativiziranja. Njegovo socialno prepričanje je imelo filozofske temelje v tomizmu. Iz njega je črpal ideje za krščanski socializem, ki je imel pomembno vlogo v življenju našega naroda. Najpomembnejši in najvplivnejši sholastični mislec, ki je bil hkrati tudi vodilni ideolog katoliškega gibanja prve polovice dvajsetega stoletja na Slovenskem, pa je Aleš Ušeničnik. Njegov značilni cilj filozofskega razglabljanja je bil utrditi človekov um za dojetje vere. Poleg estetskih nazorov in pomena za slovensko izrazoslovje pa je v filozofskem in idejnem pogledu pomemben tudi z vidika razlage marksizma.²³¹

Z uveljavitvijo filozofije Tomaža Akvinskega je katoliška Cerkev nasproti izzivom modernih filozofskih smeri od protestantizma dalje vztrajala pri celostnem filozofsko-teološkem sistemu resničnosti. Za »šibko mišljenje«, ki temelji na subjektu in sprejema njegovo omejenost, relativnost in odprtost – kot je Gianni Vattimo označil mišljenje, ki sta ga nakazala Nietzsche in Heidegger –, tam ni bilo prostora. »Šibko mišljenje« je moderna nakazala v izhajanju iz subjektivnosti, ki pa je ostala še sistemska, medtem ko ga postmoderna uveljavlja in odpravlja tudi »velike zgodbe«. Katoliška Cerkev je z neosholastiko poskušala konkurirati modernim sistemom in pokazati svojo idejno urejenost ter duhovno svežino.²³²

Po mnenju Ivana Urbančiča pa se neotomizem ali neosholastika »principalno in nepopravljivo razločuje od celotne novoveške filozofije ali metafizike subjektivitete« v tem, da ne prizna človeka kot odlikovan subjekt vsega objektivnega, in tako predstavlja, sku-

230 Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 329–330; isti: *Filozofske vsebine in njihov idejni vpliv*, v: Cerkev, kultura in politika 1890–1941 Ljubljana 1993, str. 121 (Juhant, *Filozofske vsebine*).

231 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 90–105; Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 329–333.

232 Juhant, *Miselni Aleša Ušeničnika*, str. 118–119; Robert B. Pippin: *Modernism as a philosophical problem: on the dissatisfactions of European high culture*. Oxford 1991.

paj z bistvom slovenstva, poglavitni razlog za tradicionalno, skoraj neverjetno slovensko »nerazumevanje« transcendentalne filozofske misli in trmasto, zabito zapiranje oči pred »zračnim idealizmom«, »skepticismom« ali pa – še huje – »nihilizmom«. To je po njegovem mnenju tudi eden izmed razlogov za neodgovorno zavračanje največjih mislecev noveške Evrope, kar naj bi kazalo na grobo slepoto za zgodovinsko nepoljubno samorazumevanje evropskega človeštva in s tem povezan poskus zapreti Slovence v provincialno izolacijo in zaustaviti tisto, česar ni mogoče zaustaviti.²³³

Kot ugotavlja Juhant, je to nesoglasje med stanjem filozofske misli pri nas in ravni, ki jo je dosegla v evropskem merilu, res tisto, kar bi lahko označili s pojmom slovenske filozofske zaostalosti. V oblikovanju slovenske filozofije se ta zaostalost najočitneje kaže v tem, da pri nas Heglova filozofija oziroma smeri, ki so izšle iz razkroja Heglove šole niso imele posebnega vpliva. Zato je bila veliko let bolj ali manj uradna filozofija na Slovenskem prav katoliška filozofija, ob kateri so životarile različne smeri laiške filozofije. Novosholastiki so torej bistveno sooblikovali slovenski idejni in kulturni razvoj tega obdobja in tako prispevali predvsem k utrditvi katoliške miselnosti na Slovenskem. To je bilo tembolj učinkovito, ker je katoliški strani – nasproti liberalizmu in v tem času tudi marksizmu – uspelo ponuditi ideje, ki so uspešno gradile tudi slovensko narodno identiteto. Ob tem seveda ne moremo mimo dejstva, da je bilo slovensko ljudstvo v večini katoliško in zato tesno povezano z življenjem Cerkve, duhovnik pa dolgo časa edini izobraženec na Slovenskem, ki je lahko dejavno posegal v razvoj družbenega življenja.²³⁴

233 Ivan Urbančič: *Med sholastiko in neosholastiko*. Ljubljana 1970, str. 309 (Urbančič, *Med sholastiko in neosholastiko*).

234 Juhant, *Filozofske vsebine*, str. 125. – Laično filozofijo so v 19. stoletju nadaljevali filozofi, ki so poskušali v smislu Leibnizevega idcala filozofije matematizirati človeško misel in priti do temeljnih struktur stvarnosti. Najznačilnejša predstavnika te smeri pri nas sta bila zdravnik, fizik in filozof Jožef Peter Al. Mislej, doma iz Podrage pri Vipavi, in naravoslovec ter filozof Georg Mally iz Lipnice. Za oba je značilno, da sta poskušala preko matematike prodreti k temeljem stvari. Nekateri laični filozofi 19. stoletja so že pisali v slovenskem jeziku in dali prve osnove za slovensko filozofsko terminologijo. Najpomembnejši med njimi je Janko Pajk. Osnovna misel njegove filozofije je teorija posnemanja. Ta je gonilna sila človekove dejavnosti in pomaga človeku pri samoohranitvi in rasti. Značilnost Pajkove etične usmeritve je, da povezuje celotno človekovo dejavnost. Posebno v praktični filozofiji je zagovarjal Kantove ideje in menil, da ni mogoče mimo njega. Zato je po Urbančičevem mnenju Pajk redek slovenski filozof, ki je sprejel v svojo filozofijo sodobne miselne tokove. Od drugih filozofov je Josip Srnec zagovarjal materializem in postavil že nekatere temelje samoupravne misli. S članki v slovenskem jeziku se je odlikoval Fran Podgornik v *Zori* in v *Ljubljanskem zvonu*. Josip Križan je kot matematik in fizik gojil tudi filozofijo in napisal *Logiko*. Anton Bezenšek, doma iz Bukovja pri Celju, pa je v Sofiji izdal *Etiko in nravoslovje* (1894). Bil je gimnazijski profesor v Plovidvu in uvedel na šoli kot poseben predmet tudi etiko. (Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 328–329; Urbančič, *Med sholastiko in neosholastiko*, str. 204–224)

Novotomizem Frančiška Lampeta in njegov odziv na moderno

Izviren mislec v smislu novoveških nastavkov, ki je imel na Slovenskem vpliv na razvoj družbenih tokov, je bil tudi Frančišek Lampe. S svojo bistrino duha, filozofsko izobrazbo in doslednostjo zavzema v slovenski filozofiji nedvomno izredno mesto. Da je bila takrat tomistična filozofija na Slovenskem najmočnejša, je predvsem njegova zasluga. V svojem filozofiranju se je ravnal po navodilih papeža Leona XIII. in prav tako, kakor ostali novotomisti na Slovenskem, razvijal Tomaževa načela. Vendar pa je zaradi poudarka na aristotelskih prvinah gojil veliko bolj zmerno in strpno filozofijo kakor njegov devet let starejši kolega Anton Mahnič in njegovi somišljeniki pri *Rimskem katoliku* (npr. Jurič, Pavlica, Evgen Lampe idr.). Lampetovo filozofsko udejstvovanje je zaznamovano z njegovimi značajskimi potezami, ki so se ujemale z aristotelsko-tomističnim »realizmom«. Povezano pa je tudi z njegovo neustavljivo željo po pridobivanju znanja in praktično usmerjenostjo, ki jo je uresničeval v svojem življenjskem poslanstvu. Kot modroslovec si ga je zadal že zelo zgodaj: slovenskemu izobražencu, predvsem pa mladini, razložiti osnove tomistične filozofije.²³⁵ To je razvidno iz že omenjenega Lampetovega pisma Andreju Kalanu, v katerem je svoje delo opredelil kot prizadevanje za resnico in narodovo srečo, ki bo izhajalo iz njegovega življenjskega vodila: *Zmerno, z ljubeznijo*.²³⁶ Lampe je bil izredno dober človek in velik rodoljub. Svoje kratko življenje je posvetil predvsem razvijanju in razširjanju tomistične filozofije.

V svojih spisih je poskušal bralce utrditi v pravem prepričanju predvsem s temeljitim filozofskim in verskim preučevanjem, ki človeka navdušuje za modrost in ljubezen in ga utrjuje v zapovedi ljubezni do Boga in do bližnjega.²³⁷ Da bi ljudje prišli do prave modrosti, Lampe poudarja, da je »treba resničnega modroslovja«,²³⁸ ki se oblikuje po znanstvenih načelih in temeljih sv. Tomaža Akvinskega.²³⁹ Le-tega je potrebno postaviti kot protiutež sodobnim nekrščanskim in protikrščanskim nazorom, saj »nobena druga veda ni storila človeštvu s svojimi zmotami toliko zla kot krivo modroslovje (...). Krivemu modroslovju se moramo ustavljati z resničnim modroslovjem. Pravo modroslovje moramo ljudem pokazati tako, da ga umevajo, sprejemajo in ljubijo.«²⁴⁰

²³⁵ Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 98.

²³⁶ Kalan, *Spomini na Lampeta*, str. 675.

²³⁷ Frančišek Lampe: *Cvetje s polja modroslovskega*. Ljubljana 1898, str. 4–5 (Lampe, *Cvetje*).

²³⁸ Prav tam, str. 4.

²³⁹ Frančišek Lampe: *Sv. Tomaž – naša zvezda v vedi in čednosti: beseda slovenskim bogoslovcem*, v: *Rimski katolik*, 1891, str. 142–145.

²⁴⁰ Lampe, *Cvetje*, str. 4.

Lampe je pri obravnavanju filozofskih vprašanj, ki jih je nizal v svojih delih, vseskozi upošteval umske zmožnosti bolj ali manj izobraženega bralca. V tem ga je vodilo prepričanje, da je vsak človek kot umsko ali logično bitje sposoben refleksije v odnosu do samega sebe in do svojega sveta oziroma da je sposoben priti do temeljev biti. To pa je osnovna težnja Aristotelove in Tomaževe filozofske poti. Lampe vidi človeka kot umsko bitje, ki spoznava prek svoje spoznavne dejavnosti oziroma prek filozofske poti. Tako vzpostavlja temelje biti in spoznava svet v svoji bitnosti kot resničen. Filozofija je zanj pot, je metoda, kako priti do teh temeljev in jih opredeliti v konkretnem kulturnem oziroma miselnem kontekstu. V tem umnem procesu je teologija hkrati končni cilj in tudi temelj. Ker najde človekov um svoj mir šele v izpopolnitvi naravnega teženja za resnico, morata filozofija in teologija ustrezno sodelovati. Lampe razlaga, da je resnica stvarnosti obenem tudi božanska resnica, kar pomeni, da je vsak človek po svojem naravnem teženju k spoznavanju resnice sposoben spoznati resnico tudi kot resnico Boga.²⁴¹ To resničnost postavlja v univerzalni religiološki kontekst, ki ga obravnava filozofsko. Vendar pa je njegova filozofija, kakor pri ostalih novotomistih, apologetsko naravnana veda, ki pojasnjuje in brani osnove krščanske vere. Lampe je tako svoje filozofsko-teološko razglabljanje usmeril predvsem v obrambo vere proti različnim zmotam. Vendar je treba poudariti, da pri tem ni slepo metal v en koš vse tiste filozofije, ki ni izhajala iz misli Tomaža Akvinskega, ampak je poskušal upoštevati tudi pozitivne plati tistih šol, ki se s tomizmom niso ujemale.²⁴²

V svojih spisih je Lampe prvi zares sistematično prikazal tomistično filozofijo. To je dokazal že njegov knjižni filozofski prvenec *Vvod v modroslovje* iz leta 1887, ki se po letnici ujema s knjižno izdajo Mahničevih *Dvanajst večerov*. Knjigi je dodan tudi slovarček filozofskih izrazov, kar je bil na Slovenskem prvi takšen poskus. *Vvod v modroslovje* je avtorju pomenil načrt za izdelavo strokovnih monografij o vseh filozofskih panogah: *psihologije, logike, spoznavne teorije ali noetike* (ta termin je uporabljal namesto *gnoseologije*), *metafizike, etike, in estetike*.²⁴³ Zaradi prezgodnje smrti mu je uspelo monografsko obdelati le psihologijo v knjižnem delu *Dušeslovje I-II*, ki je izšlo v letih 1889–1890, deloma pa tudi estetiko v nedokončani razpravi *O lepoti*. Razprava je v nadaljevanjih leta 1900 izhajala pri reviji *Dom in svet*.

Leta 1898 je bila izdana tudi Lampetova drobna knjižica z naslovom *Cvetje s polja modroslovskega: kratak sestav glavnih modroslovskih nauk*; besedilo knjižice je naj-

241 Francišek Lampe: *Vvod v modroslovje*. Ljubljana 1887, str. 85–88 (Lampe, *Vvod*).

242 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 99.

243 Ušeničnik ugotavlja, da je v tem delu Lampe na kratko podal vse, »kar je potrebno tistim, ki se šele začenejo učiti modroslovja: pojem modroslovja, razdelitev, metodo, zgodovinski pregled in znanstveni ter življenjski pomen, ozirajoč se vedno na ‚splošno omikano občinstvo‘, a vendar kolikor mogoče znanstveno. Iz tega Vvoda je tudi vidno, v kakšni vrsti je nameraval obdelati posamezne dele (A. Dušeslovje, B. Logika, C. Noetika, D. Metafizika, E. Etika, F. Estetika).« To, da je Lampe postavil v svoj filozofski sistem na prvo mesto *Dušeslovje*, je bila za Ušeničnika »metodična pogreška, ki se pa nahaja tudi pri modernih«. – Aleš Ušeničnik: *Lampe Francišek*, v: Slovenski biografski leksikon, 4. Ljubljana 1932, str. 611 (Ušeničnik, *Lampe*).

prej leta 1897 izhajalo v *Domu in svetu*. V *Cvetju* Lampe tako kakor v *Vvodu* opredeljuje vsebino posameznih filozofskih panog, vendar je besedilo v *Cvetju* dovolj poljudno tudi za laike.²⁴⁴ V tem delu se pokaže, da svojih temeljnih filozofskih stališč ni spreminjal, kar je bila na splošno lastnost vseh novotomističnih filozofov.

Zanimivi so tudi Lampetovi *Apologetični razgovori ali Pot do resnice*, ki so v letih 1887 in 1889 izšli v dveh zvezkih. Leta 1890 so izšli še *Obrambni govori: Slovencem v premislek in prid*. V tem delu Lampe nadaljuje svoje poslanstvo apologetskega značaja, ko pravi: »Apologetični razgovori‘ so zagovarjali in bodo zagovarjali glavne resnice o človeku, o Bogu in o cerkvi, zagovarjali proti zmotam, (...) da bi milim rojakom govoril naravnost o onih zadevah, ki nas morajo najbolj zanimati v sedanjosti, ki so pa tudi važne ob vsakem času. (...) Zakaj pa sem se odločil za govore? Neko obliko sem si moral izbrati, oblika govorov se mi je zdela za moj namen najprimernejša. Upam, da bodo čitatelji to sami priznali. Te govore imenujem: *obrambne govore*, da kaže ime, kakšen namen imajo. Braniti hočejo mir, narodovo svetinjo – sv. vero in njegovo večno srečo proti domačim in tujim sovražnikom.«²⁴⁵ Ker se Lampe ni aktivno udeleževal v strankarskem političnem življenju, je obrambne govore izdal v knjižni obliki, z namenom odkrivati »resnico in pravo« oziroma odkrivati razloge, ki so privedli do razdvajanja Slovencev med seboj. Hkrati so govori namenjeni tudi pomirjevanju strasti, ki izhajajo iz strankarskih bojev.²⁴⁶

Lampetova utemeljitev filozofije v umskih razlogih za verovanje

Pri utemeljevanju filozofije izhaja Lampe iz klasične aristotelsko-tomistične tradicije razvijanja filozofskih načel, ki v okviru razlikovanja med kraljestvom razuma in kraljestvom razodetja znotraj krščanske misli ustvarjajo prostor za razmeroma visoko spoštovanje naravnega sveta in človeškega poznavanja narave. Pri tem se Lampe zgleduje po Tomažu, ki je aristotelsko filozofijo nadgradil z razumevanjem nadnaravnega in ni le prikazoval naravnega sveta kot resničnega in spoznavnega, ampak je v njem videl tudi odsev Božjega zakona. Ker je Bog podelil bitjem svojega stvarstva posebno naravo, je stvarjenje zahtevalo medsebojni odnos različnih narav stvari v posebnem redu. Bog je torej določil naravne zakone na temelju svojega lastnega božanskega zakona. S tem ko človeška bitja z razumom prepoznavajo umno strukturo sveta skozi vsakdanje izkušnje, dobivajo tudi vpogled v Božji um. To pa je v nasprotju z bolj platonsko-avguštinsko obarvano krščansko mislijo in poudarjanjem neresničnosti naravnega sveta v primerjavi z resničnim, nebeškim svetom, ki jo je zagovarjal Mahnič.

²⁴⁴ Lampe, *Cvetje*, str. 5.

²⁴⁵ Francišek Lampe: *Obrambni govori: Slovencem v premislek in prid*. Ljubljana 1890, str. 1-2 (Lampe, *Obrambni govori*).

²⁴⁶ Prav tam, str. 2.

Lampe opredeli filozofijo kot temeljno znanost, ki se ukvarja z zadnjimi vzroki stvari, saj je celotna metafizika, ki se ukvarja z bivajočim v okviru naravnega sveta, zaradi razvidnosti delovanja Božjega zakona usmerjena k spoznanju Boga. Iz tega »vrhovnega« razloga so ji druge znanosti podrejene, kakor je bilo to že pri Aristotelu in Tomažu in kasneje še pri Descartesu. Pri njih so znanosti še podrejene filozofiji, vendar je Descartes že ločil teologijo od filozofije.²⁴⁷

Nasproti modernim filozofom, ki zanikajo tako primat filozofije pred znanostmi kakor tudi vlogo Boga v metafiziki, poskuša Lampe v obrambo »prave modrosti«, ki je povezana z vero v Boga, podati tomistično opredelitev filozofije. Pojem modroslovja preprosto in nazorno izpeljuje z upoštevanjem *človeške narave* oziroma z obravnavanjem sposobnosti človekove pameti ali uma, z *zgodovino nastajanja same filozofske misli*, in nazadnje s *semantično, pomensko analizo termina filozofija ali modroslovje*.²⁴⁸

Po prvi poti Lampe dokazuje, da je človeku vrojena vedoželjnost, se pravi strast po spoznavanju vzrokov vseh stvari, ki človeka privede do modrosti: »Oni naravni nagon, da bi kaj spoznali in vedeli, kaže se najprej v *čudenji*. Ko zagledamo kaj nenavadnega, čudimo se in iščemo vzroka. Zato pravita Platon in Aristotel, da je čudenje začetek modroslovja. Kako da človek hrepeni, po polnem spoznanju po celi resnici, to je bilo že mnogokrat opisano in opevano. Zares se kaže v tem hrepenenju, kako plemenita je naša narava. Zato je plemenita modrost. Najvišjo popolnost svojega uma smemo imenovati modrost.«²⁴⁹ Filozofija (modroznanstvo, modroslovje ali veda modrosti) je torej tista veda, ki naredi človeka modrega. Modrost pa pomeni najvišjo stopnjo človeškega spoznavanja, ki obsega zadnje vzroke vseh stvari in ki nam kaže, kako so razni vzroki sklenjeni med seboj. Lampe poudari predvsem praktično korist modroslovja.²⁵⁰

Pojem modroslovja poskuša razviti tudi iz zgodovine človeštva. Med kulturnimi ali omikanimi narodi, ki so se ukvarjali s filozofijo, izpostavi Grke, ker se za razliko od ostalih ljudstev niso več zadovoljili z mitološkimi razlagami nastanka sveta in bogov, ampak so poskušali mnogoštevilne pojave razlagati iz enega vzroka, ko so se spraševali o stalnem v nestalni naravi oziroma kateri je splošni naravni vzrok vsem stvarjem, katero je splošno bitje, iz katerega vse nastaja in obstaja, kako doseči najvišjo srečo itd. Filozofi so torej spoznali, da lahko svet okrog sebe prav spoznavajo šele na podlagi spoznavanja človeške pameti. Vednost se tako ni začela s premišljevanjem, ampak šele takrat, ko so filozofi začeli svoje trditve tudi dokazovati. Polagoma pa sta si segli v roko tudi vera in modrost. Tako so soglasje med filozofijo in vero iskali predvsem sv. Avguštin, Janez Damaščan, Albert Veliki in sv. Tomaž Akvinski. Temu zgledu pa je na osnovi Aristotelovih nauk sledil tudi Lampe. Po Lampetu je tako pra-

247 Juhant, *Miselni svet Ušeničnika*, str. 115.

248 Lampe, *Vvod*, str. 15–16.

249 Prav tam, str. 19.

250 Prav tam, str. 18–19.

va veda tista, ki uči resnico in raste polagoma od stoletja do stoletja. Iz zgodovine lahko torej spoznamo, da se filozofija ukvarja z najbolj splošnimi vprašanji, s katerimi hočemo odkriti splošne zakone in zadnje vzroke vesoljstva.²⁵¹ Tudi v tem kontekstu pomeni modrovati »iskati zadnje vzroke stvari, ono snov ali ono bitje, iz katerega je vse nastalo.«²⁵²

Po tretji, filološki poti se Lampe ukvarja s prevodom ali razlago besede filozofija: »Nam Slovencem kaže najbolj, da se držimo domačega imena: modroslovje, ki nam po svojih prvotnih delih pomenja vednost o onih predmetih, ktere spoznava modri, ali ono vednost, s katero si pridobimo modrost.«²⁵³ Ta predlog se sicer ni obdržal v splošni rabi, vendar pa danes, poleg uveljavljenega poimenovanja, uporabljamo tudi ta termin.²⁵⁴

Besedo »filozofija« Lampe predstavi kot ljubezen do modrosti ali »modroljubje«.²⁵⁵ V tem pomenu besede je filozofija tista vednost, ki je bolj prizadevanje za modrost in ne toliko modrost sama, kajti nobena beseda, nobeno ime ni samo na sebi tako jasno in določno, da bi lahko po njem dovolj natančno spoznali tudi stvar samo. Da bi spoznali pravi pojem modroslovja, si moramo zato ogledati še druge pripomočke.²⁵⁶

Po Lampetu obstaja še ena pot, po kateri lahko pridemo do filozofije, in sicer tako, da izvajamo modroslovje iz drugih vednosti ali znanosti. Samo znanost Lampe definira kot utrjeno, enotno znanje o določeni vrsti pojavov. Tako se srečamo na primer z naravoslovjem. Da bi spoznali enotnost njenega predmeta, mora biti nad posameznimi znanostmi še neka splošna znanost: to pa je filozofija.²⁵⁷ Obstoj in potrebnost filozofije kot posebne vede Lampe utemelji z naslednjo trditvijo: »Taka vednost je res vrhovna vednost, je vednost o celotnem vesoljstvu, kakor tudi o vednostih in je torej vrhunec, kakor tudi središče vseh vednosti. Vednost o kateri govorimo, spaja posamezne vednosti med seboj tako, da postanejo vse vednosti ali vede *ena sama popolna* in celotna veda. Taka veda je posameznim vedam tudi podlaga, kajti one resnice, na katerih je zidana kaka veda, so prevzete iz splošne vede. Vsaka veda se opira vsaj na nekaj gotovih resnic; teh resnic ne dokazuje dotična veda, ampak jih kar sprejme, ne da bi jih dognala do zadnjega. Storiti pa mora to ona veda, ki se peča z občnimi predmeti, z najvišimi zakoni. (...). Taka veda je pa modroslovje.«²⁵⁸

Po Lampetu izpolnjuje filozofija namen tako glede človeškega uma kakor tudi glede vednosti samih na sebi. Filozofija je tako po eni strani tista veda, ki vodi človeškega duha do spoznanja, ki obsega vse stvari in se imenuje tudi najvišje spoznanje, po drugi strani pa

251 Prav tam, str. 19–23; Lampe, *Cvetje*, str. 13–16.

252 Lampe, *Vvod*, str. 21.

253 Prav tam, str. 27.

254 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 100.

255 Lampe, *Vvod*, str. 24.

256 Prav tam, str. 27.

257 Prav tam, str. 28–29.

258 Prav tam, str. 30–31.

je filozofija tudi veda, ki dokončuje vse ostale vede, jih združuje, se opira nanje in je tako tudi podlaga vsem vedam. To pa je povezano s samo naravo spoznavanja oziroma filozofije, ki gradi na čutni podlagi in se poskuša dvigati dalje, dokler ne omagajo umske moči. Kar človek spozna s svojimi notranjimi ali zunanjimi čutili, se imenuje čutno (sensibel). To je posebno – individualno in partikularno, ki se nahaja v čutnem svetu. Nasproti temu pa se imenuje to, kar je splošno, kar spoznava človek s svojim umom (intellectus) in kar iz stvari nekako izbira (inters legere), nadčutno (intelligibel). Filozofija je torej veda, ki preiskuje in dokazuje samo takšne resnice, ki jih more v premišljevanju najti le naš um.²⁵⁹

Lampe iz dosedanje razlage določi pojem filozofije ali modroslovja glede na druge znanosti. S pojmom filozofije pa določi tudi stališče in predmet filozofije, ki ga takole opredeli: *»Modroslovje je najbolj splošna veda, ki razpravlja najvišje in zadnje vzroke in razloge vseh stvari, kakor so in kakor jih spoznamo.«*²⁶⁰ Na koncu se odloči za najkrajšo možnost: *»Modroslovje je veda o najvišjih principih.«*²⁶¹

Lampetova opredelitev filozofije se, kot vsaka dobra opredelitev, ravna po logičnih pravilih in poskuša označiti to, kar so po njegovem mnenju podali v svojih opredelitvah filozofi stare in nove dobe, kot so: Aristotel, Bouterwek, Sanseverino in Stöckl. Ta opredelitev je jasna, razumljiva in kratka, naznanja vrsto predmeta in njegove posebne znake in tudi, kolikor je mogoče, samo pravi predmet in obseg filozofije.²⁶²

Po Lampetovem prepričanju je znanstveno obdelovanje filozofije mogoče šele na podlagi poznavanja njenih posameznih delov oziroma prave razdelitve snovi, ki ima svoje notranje ali stvarne razloge.²⁶³ Posamezne filozofske panoge razlaga nepristransko, se pravi objektivno in hkrati tudi zgodovinsko in zdravorazumsko: »V razkladanji modroslovnega predmeta nam bode merodajno ono stališče, ktero je torej potrdila zgodovina in ktero najbolj potrjuje zdrava pamet in nepretirano premišljevanje.«²⁶⁴ Predmet filozofije je svet in njegov vzrok, ki je Bog. Človek ima v svetu posebno mesto, ker ga je Bog ustvaril po svoji podobi in je tako krona stvarstva. Človekov um po naravi teži (desiderium naturale) za resnico in šele v izpolnitvi tega teženja najde svoj mir. Da bi um dosegel ta cilj, se morata filozofija in teologija medsebojno podpirati.²⁶⁵

Sicer pa Lampe filozofijo glede na odnos med subjektom in objektom deli na dva velika dela.

259 Prav tam, str. 31, 39.

260 Prav tam, str. 31.

261 Prav tam, str. 33.

262 Prav tam, str. 35.

263 Prav tam, str. 41.

264 Prav tam, str. 42.

265 Janez Juhant: *Zgodovina filozofije: stari in srednji vek*. Ljubljana 2001, str. 167 (Juhant, *Zgodovina filozofije*).

Logika

Prvi veliki del, ki se ukvarja s spoznavanjem, razdeli Lampe v dva sklopa. Prvi razlaga zakone in oblike našega mišljenja in se imenuje *nauk o mišljenju* ali *logika*. Po Lampetu kaže logika spoznavanje, ki se da izvajati in uravnavati iz naše narave, iz ideje ali iz najvišjega pravila resnice. To pravilo je »Misli resnično!«²⁶⁶ Do jasnih in trdnih resnic vodijo zmožnosti, kot so: razum, pamet in um, medtem ko je resnica tista »glavna vodnica našega uma, ki mu kaže jasno in gotovo pot v spoznavanju.«²⁶⁷ Zakoni, po katerih se ravna naše mišljenje, so zakon istovetnosti, zakon protislovja, zakon izključenega tretjega in zakon zadostnega razloga.²⁶⁸ Najbolj enostavne oblike mišljenja so zaznave in predstave, na katerih slonijo pojmi, ki jih razlikujemo na osnovi zmožnosti sklepanja oziroma podajanja sodb, silogizmov itd., dokler skupine naukov ali trditev, razlogov in dokazov ne sklenemo v znanstveni sestav ali vedo. Pri pridobivanju posameznih resnic se uporabljata dve poti: razstavna pot ali indukcija, ki se drugače imenuje tudi analitična metoda, oziroma sestavna pot ali dedukcija, ki se drugače imenuje tudi sintetična metoda.²⁶⁹ Lampetovo spoznavno-kritično stališče glede pomena in uporabe logike se na koncu glasi: »Logika uči, kdaj rabimo eno metodo, kdaj drugo in po katerih pravilih se moramo vselej ravnati. S tem je logika sama dovršena.«²⁷⁰

Noetika

Drugi sklop je posvečen izviru spoznavanja in se imenuje *gnoseologija*, *noetika* ali po naše *spoznavna teorija*. V tem delu Lampe razlaga, od kod zajemamo svoje znanje, svoje pojme in ideje, ali se ujemajo z resnico ali ne, kdaj je spoznanje resnično, kdaj je gotovo ali nedvomno, koliko vrst znanja moremo ločiti itd.²⁷¹ Noetika je torej tista filozofska panoga, ki obravnava izvor, strukturo, metodo spoznavanja in veljavnost spoznanja samega. Prikazuje pa tudi obseg, podlago, pogoje in meje spoznavanja, ki jih ne smemo prekoračiti, izpodbija razne napačne in enostranske nazore, kot je npr. skepticizem, in tako pomaga vsakemu filozofu v tem, da se nazorsko utrjuje, se oblikuje in mu na ta način pomaga izoblikovati celotno prepričanje.²⁷²

266 Lampe, *Vvod*, str. 66.

267 Lampe, *Cvetje*, str. 26–27.

268 Prav tam, str. 32–34. Glej tudi Frančišek Lampe: *Dušeslovje*. Ljubljana 1890, str. 363–364 (Lampe, *Dušeslovje*).

269 Lampe, *Cvetje*, str. 32–39; isti, *Vvod*, str. 67–70.

270 Lampe, *Vvod*, str. 70.

271 Prav tam, str. 50. Glej tudi Lampe, *Cvetje*, str. 10–11.

272 Lampe, *Vvod*, str. 67.

Metafizika

Drugi, veliki del filozofije je posvečen predmetu oziroma objektu spoznavanja, ki je vesoljstvo po svojih zadnjih vzrokih. Ker ima vesoljstvo obče znake in vzroke, ima tudi obče ali za vse predmete veljavne zakone. Panoga, ki se ukvarja s temelji bivajočega, je Lampe-tu jedro vse filozofije in se imenuje *metafizika* ali *nadnaravoslovje*: »Ta veda namreč *ni naravoslovna*, pač pa je na podlagi naravoslovja, kajti obravnava naravo, toda ne po čutnih pojavih, ampak *nadčutni* del v naravi je *predmet* metafiziki. (...) Vse, karkoli je, moremo s svojim umom obsezati ter spoznati, kaj je skupnega pri vseh stvareh. Že to je skupno, da *so* ali *bivajo*. Vsa bitja imajo neko bistvo, ki je nespremenljivo in imajo tudi na sebi kaj nebistvenega, ki se spreminja. Kdo ne ve, da razločujemo stvari po njihovi lepoti ali popolnosti, dobroti, resničnosti ali istinitosti? Kdo ne ve, da so stvari med seboj v raznih razmerah, da imajo razne vzroke in razne prvine, iz katerih so sestavljene? Zato obdeluje metafizika ta vprašanja, ki so prav težavna in nikakor ne vsakdanja, toda ogniti se jih veda ne sme in ne more. – In o svetu – koliko vprašanj! O človeku in njegovi duši, o Bogu! Kakor pregleduje oko z visoke gore višave in nižave v širnem obzoru, kakor primerja med seboj oblike najviših predmetov in se zanima za majhne stvari, živali in rastline: tako pregledujemo v metafiziki *najviše* predmete, katerih se more lotiti naše spoznavanje.«²⁷³

Kakor lahko vidimo, Lampe opredeljuje metafiziko kot filozofsko vedo, ki obravnava načela stvarnosti, ki so s čuti nedostopna oziroma nedoumljiva. Lampe razdeli *metafiziko* v več manjših in ločenih sklopov. Prvi, manjši sklop obravnava osnove, vzroke in najsposobnejše lastnosti stvarnosti, s katerim se ukvarja *nauk o biti* ali *ontologija*. Lampe razlaga splošne znake in lastnosti, ki jih imajo vsa bitja, oziroma govori o biti sami: »Karkoli je, to imenujemo bitje. Bitje je torej reč, o kateri ne povemo nič drugega, kakor da je. Oni znak, katerega prevdarjamo na bitji, je bit (das Sein). Nasprotno biti je ne-bit (Nichtsein). O ne-biti se ne more drugega naznaniti, kakor da je ni. Ne-bit je torej goli pojem.«²⁷⁴ Pri obravnavanju biti se Lampe ravna po treh glavnih zakonih biti: »1. Eno in isto bitje ne more v enem in istem oziru hkrati biti in ne-biti. 2. Določeno bitje more v enem in istem oziru biti ali ne-biti, tretje možnosti ni. 3. Vsako bitje mora imeti dovolj vzroka (zadosten razlog), da je, drugače ga ne bi bilo.« Ontologija tako razloži zakone vseh bitij, razloži pa tudi različne načine, po katerih more kakšno bitje biti. Če se bitje razvije iz vzroka, obstaja v resnici oziroma je to bitje resnično. Kadar pa se mora razviti iz vzroka, je nujno. Ti pojmi so v ontologiji zelo potrebni in pomembni, da bi lahko spoznali in določili, kako se posamezne stvari razvijajo druga iz druge in v kakšnem razmerju so.²⁷⁵ Vendar obstajajo »razne vrste bitij in tedaj tudi razne vrste biti ali bivanja (essendi)«, ²⁷⁶ ki jih po zgledu Aristotela Lampe razvrsti

273 Prav tam, str. 77–78.

274 Prav tam, str. 80.

275 Prav tam, str. 80–81.

276 Prav tam, str. 81.

v deset kategorij. Med temi so zelo pomembne naslednje kategorije: *substancia (podstat)* in *relacija (odnos)* in med relacijami posebno *vzrok* in *učinek*. Na substanci so *akcidence (pritiike)*, ki se spreminjajo. Substanca pa je vedno ista do takrat, dokler je stvar ista in obratno. Substanca je torej temelj biti in bivajočega, ki za svojo eksistenco ne potrebuje nič drugega, medtem ko so akcidence tiste nebistvene, stranske lastnosti, ki ne vplivajo na naravo stvari in se stalno spreminjajo. Pri vseh spremembah se nahajata vzrok in učinek, ki sta najtesneje združena tako, da nikdar ni enega brez drugega. Zakon, ki pravi, da mora za vzrokom vedno priti učinek, se imenuje zakon vzročnosti ali kavzalnosti. Ta zakon je obče veljaven in ga dokazujemo o bitjih na splošno.²⁷⁷ Lampe loči več vrst vzrokov, v katerih veljajo določeni zakoni, ki so vsakemu vzroku primerni: »Lahko dokažemo in razkažemo, da velja v vseh bitjih ali v vsem bivanju zakonitost. Ta zakonitost (Gesetzmässigkeit) je vesoljni red, ki vlada povsodi in ki se sme imenovati *način*, po katerem *delujejo* bitja.«²⁷⁸

Drugi, manjši sklop govori o stvarstvu, ki je bistveno drugačno od Boga, zato ga Lampe posebej obravnava v *nauku o vesoljnem stvarstvu (svetu)* ali *kozmozlogiji*. Ta del govori, kaj in kakšen je svet, kakšna so na svetu živa in neživa bitja, od kod prihaja življenje, kateri so glavni zakoni, po katerih se ravna svet itd.: »Vse, kar vidimo in sploh dosežemo s čutili, kakor tudi vse ono, kar spoznavamo z umom, razun duše in Boga, obravnavamo v tem modroslovnem delu.«²⁷⁹

Lampe loči dva reda bitij oziroma »kraljestev«: *organski* in *neorganski svet*. Neorganski svet je podlaga organskemu in se imenuje tudi telesni svet. Vsa telesa so sestavljena iz dveh delov oziroma principov: 1. *materije (snovi)*, ki je spremenljiva in sprejemljiva za razne moči ali zmožnosti, in 2. *forme (lika)*, ki deluje in spreminja in se zaradi tega imenuje bistveni ali podstatni (substancialni) lik.²⁸⁰ Ta dva dela sta nerazdružljiva celota in eden brez drugega ne moreta obstajati: »Tvar je le tedaj nekaj, ako ima tudi lik, lik pa je samo v stvari. Naš nauk pravi le to, da sta v telesih dva vira za različne lastnosti, da sta dve strani, dva principa tako združena, da je iz obeh in v obeh čudovita naravna celota.«²⁸¹

Lampe poudari, da se kozmozlogija tesno dotika naravoslovja, zato mora iz njega zajemati tiste nauke ali sistem spoznanj, na katerih gradi svoje splošnejše nauke. To je pomembno predvsem zaradi tega, ker preiskuje naravo organskih ali živih bitij, v katerih se nahaja življenje oziroma neka moč sama zase, in zaradi katere se organska bitja razlikujejo od neorganskih. Iz tega pa sledi, da se je moralo tudi življenje začeti drugače, torej ne le po mehaniki ali kemijski poti. Vendar je to vprašanje težavno, potrebno ga je obravnavati celostno. S pomočjo spoznanj naravoslovnih znanosti mora filozofija kot temeljna znanost opredeliti

277 Prav tam, str. 81.

278 Prav tam, str. 81–82.

279 Prav tam, str. 82.

280 Lampe, *Cvetje*, str. 73–75.

281 Prav tam, str. 75–76.

bistvo življenja oziroma razložiti bistvene razlike med živimi in neživimi telesi.²⁸² Živa bitja se gibljejo sama od sebe, neživa telesa je potrebno gibati od zunaj. Življenje je torej bistvena stvar, je notranji vir omenjenega samosvojega gibanja in prav posebna moč ali sila, ki vlada in uravnava tudi druge sile. Lampe razlikuje med različnimi kvalitativnimi stopnjami bitij, med katerimi so na najnižji stopnji rastline, sledijo jim živali, na najvišji stopnji pa je zaradi svoje umne narave človek. Vendar je vse stvarstvo teleološko naravnano in med seboj povezano po smislu svojega obstoja ali namenu vsega, kar je: »Kadar se namreč prepričamo, da vlada v celi naravi trden, stalen in enoten red, potem lahko sklepamo, da se po tem redu da soditi o posameznih delih narave. Tako spoznamo iz posameznih stvari vesoljni red in splošni zakon: iz vesoljnega reda pa zopet spoznamo natančnejše posamezne predmete. Naravoslovje prevdarja naravo samo tako, da išče vzrokov za pojave in spremembe ter določuje zakone, ki veljajo v naravi. Modroslovje pa vpraša tudi: Čemu je svet, čemu so te stvari, spremembe, ti pojavi? Torej skuša zvedeti tudi *namen* ali smoter. Kajti treba je naravo opazovati le površno, da se prepričamo o tem občnem namenu ali smotru. Posamezne stvari imajo posebne smotre in vesoljstvo ima tudi svoj smoter, katerega vselej tudi doseza.«²⁸³

Z vidika smotrnosti se v marsičem odlikuje človek, predvsem po svojem nesnovnem delu, ki je po svoji naravi združen s snovnim delom ali telesom: »Oni netvarinski del imenujemo *duha* ali *dušo*. Duh se razlikuje mnogostransko in bistveno od tvarine, zato je treba obravnavati ga v posebnem delu metafizike.«²⁸⁴

Ker je najpomembnejši del človeka njegova duša, »kajti njegovo telesno življenje je enako življenju drugih živih bitij«, Lampe v tretjem sklopu obravnava *racionalno psihologijo* ali *dušeslovje*. Lampe jo uvrsti med empirične vede in za njeno znanstveno metodo priznava introspekcijo ali samoopazovanje. Toda kolikor je dušeslovje tudi filozofska disciplina, se mora opirati predvsem na »umevanje«. S tem razdeli psihologijo na racionalno in empirično dušeslovje, pri čemer naj bi bilo prvo pogoj drugemu. Lampe dokazuje, da se duševna substanca razlikuje od telesne, vendar pa obe v bistveni povezanosti ali sklenjenosti tvorita celoto: »Kaj da je duša, od kod je in kakšna da bode njena prihodna osoda, to razkazuje metafizika, ki obdeluje naravo in bistvo vseh stvari. Kaj da je duša, to spoznamo, ako prevdarjamo duševne pojave. Ker duševni pojavi niso taki, kakoršni so tvarinski, zato tudi substancija duševna ne more biti taka, kakoršna je tvarinska. Duša ni tvarinska, duša tudi ni samo prazna beseda, ki bi zaznamovala neko vrsto notranjih pojavov: ampak duša je pravo, samostojno in posebno bitje, kakoršno zaznamujemo z besedo substancija. Med tem, ko se spreminjajo vsi telesni deli, se duša ne spreminja; akoravno je teh telesnih delov mnogo, je pa duša samo ena in v njej se strinja vse duševno, pa tudi tele-

282 Lampe, *Vvod*, str. 83–84.

283 Prav tam, str. 84.

284 Prav tam.

sno življenje. V duši je središče tudi telesnega življenja.²⁸⁵ Človek je torej sestavljen iz snovi (materije), ki se razodeva v telesu, in lika (forme), ki se razodeva v duši kot vir mišljenja in volje, pa tudi vsega našega čutenja, življenja in delovanja. Oba dela skupaj tvorita celoto enega bitja in bistva. Lampe povezuje nesnovnost duše z njeno neminljivostjo, ki je razlog za posmrtno življenje. Vanj se po smrti prenesejo dejavnosti duševnega značaja, med njimi: znanje, zavest, mišljenje in volja.²⁸⁶ »Zavedali se bomo, da smo ravno tisti, kateri smo bili v zemskem življenju. Četudi ne bomo imeli čutnega življenja, a nadčutno bo veliko bogatejše, kakor je bilo tukaj. Naše življenje in delovanje se tamkaj še mnogo izpopolni in povzdigne; saj hrepeni naša narava po tem, da bi bila čim dalje popolnejša in boljša. To njeno hrepenenje se prav izpolni šele po smrti. Dalje pa ne sega naše trdno modroslovno znanje, tu začenja verski nauk, ki nas poučuje o naši bodočnosti po smrti.«²⁸⁷

V zadnjem, četrtem sklopu *metafizike* se Lampe ukvarja z vprašanji razmerja med svetom in Bogom. Ker je izvir vsega Bog, je po njegovem mnenju ena od prvih ali pomembnejših filozofskih panog *bogoslovje* ali *racionalna teologija*. Ta se loči od razodete ali nadnaravne teologije in predstavlja vrhunec vsega človeškega znanja.²⁸⁸ »Bog je namreč najvišje bitje, neskončno ali kakor pravimo navadno: absolutno bitje. Kar vemo o tem bitji, to sicer razlikuje od našega drugega znanja, toda v ozki zvezi je to znanje z vsem, kar vemo o drugih bitjih. Še le ko spoznamo ta vesoljni vzrok, imamo dovršeno spoznanje. Naš duh ne miruje preje, predno ni dospel do tega spoznanja. Pamet hoče spoznati zadnji vzrok, in dokler ga ne najde, ni pamet mirna in duh sili dalje. Kadar spoznamo absolutno bitje, takrat seveda nimamo že popolnega znanja, da ne bi mogli vedeti še kaj več: toda naše znanje ima trdno *podlago*, ima tudi svoj *vrhunec* in zato ima neko *popolnost*.«²⁸⁹

Metafizika v vseh svojih delih Lampetu predstavlja temeljno znanost, saj gre do izvi-
ra, do vzroka, vsega kar je. Le-ta je hkrati tudi najpopolnejši namen vsega, kar je. To po-
meni, da so tudi vse ostale znanosti podrejene metafiziki, saj lahko šele v njej najdejo svoj
končni namen in utemeljitev: »Ker je Bog sveta začetnik, zato teži svet na Boga. Svet je
vstvarjen zaradi Boga in svet pride do svojega namena le, ako pride do Boga, ako povelj-
čuje njega in povzdiguje njegovo slavo. Ker je Bog neskončno umno bitje, ni vstvaril sveta
brez namena. Vsaka stvar razvija se do svojega namena.«²⁹⁰ V splošnem imajo Lampetovi
argumenti po zgledu Tomaža obliko *kozmološkega dokaza*, ki z dejanskega obstoja ne-
česa sklepa na njegovo končno pojasnilo.²⁹¹

285 Prav tam.

286 Lampe, *Cvetje*, str. 92–112.

287 Prav tam, str. 112.

288 Lampe, *Vvod*, str. 87; isti, *Cvetje*, str. 121.

289 Lampe, *Vvod*, str. 87–88.

290 Prav tam, str. 87.

291 Prav tam. – Tako je na primer gibanje naključnih stvari vzročno odvisno od drugih stvari, ki jih gibljejo. Tako

Etika

Naslednji temeljni del Lampetove filozofije je *etika*. Ta je za človeka, še posebej glede njegove usode, najbolj zanimiva in pomembna. Lampe ji pripisuje velik pomen, saj se zelo ozko dotika našega delovanja oziroma našega namena:²⁹² »Vsak predmet nas zanima toliko bolj, kolikor ože se ga oklepajo naša čustva. Naša čustva se pa vzbujajo toliko obilnejše, kolikor bolj pospešuje oni predmet – ali pa tudi zavira – našo srečo. Ako spolnjujemo nravni zakon, prišli bomo do svojega namena in dosegli svojo srečo.«²⁹³

Po Lampetu je *etika* tista filozofska panoga, ki obravnava merila človeškega hotenja in ravnanja glede na dobro in zlo. Čeprav je njen prvi namen, da razlaga in dokazuje zakone našega delovanja, je njen zadnji namen vendarle praktični, ker uravnava človeško delovanje; njena pravila se uresničujejo v dejanjih. *Etika* je torej takšna, kakršni so metafizični nauki. Če so metafizični nauki napačni, se ta napačnost posebno jasno kaže v etiki. Etični zakoni so torej globoko vtisnjeni v našo naravo in se pojavljajo v naši vesti, ki nam zapoveduje in prepoveduje. Zadosten razlog za tako vesoljno uravnavo je lahko samo Bog, kajti nramnost sama na sebi ne more imeti trdne podlage, namena ali smisla, če ni nad njo še višje bitje.²⁹⁴ Pomen nramnega reda je po Lampetu sledeči: »Nramni red obsega umna bitja, določuje zakone za našo prosto voljo in nam kaže pot najvišje zemeljske popolnosti, namreč do nramne popolnosti (...), v kateri se človek povspne do najvišje stopinje duševnega razvoja.«²⁹⁵ *Etika* kot nauk o nramnosti tako ni samo teoretična, ampak tudi praktična veda. Filozofi imajo na razpolago dve poti pri razlaganju etičnih zakonov, vtisnjenih v človekovo naravo – opisno ali aposteriorno pot in vnaprejšnjo ali apriorno, se pravi takšno, ki govori o tem, kakšno bi moralo biti naše življenje, da bi bilo etično pravilno.²⁹⁶ Lampe se ni do konca odločil za nobeno od teh dveh poti, ampak je ubral nekakšno srednjo pot: »Nramni zakoni so za človeka: oni morajo prilegati se njegovi naravi, njegovim potrebam in močem. Kdor hoče nramne zakone prav dokazovati in pojasnjevati, tisti mora ozirati se na dejansko nramnost, na to, kar človek stori in spolnjuje v istini.«²⁹⁷

kot sta Aristotel in Tomaž verjela, da je neskončen niz nezamisljiv, je bil tudi Lampe prepričan, da bo ta ugotovitev vodila um k iskanju prvega gibalca. Prvi gibalec, o katerem um sklepa, da mora obstajati, je po Tomažu Bog. V vsakem od njegovih petih dokazov za Božji obstoj (tako imenovanih »petih poti«) stori Tomaž podoben korak ter sklepa, da je naključna bit stvar v nramnem svetu odvisna od nečesa, kar jih presega, namreč od Boga. (Robert C. Solomon, Kathleen M. Higgins: *Kratka zgodovina filozofije*. Ljubljana 1998, str. 220–221)

292 Lampe, *Vvod*, str. 89; isti, *Cvetje*, str. 123.

293 Lampe, *Vvod*, str. 89.

294 Lampe, *Cvetje*, str. 127–130.

295 Prav tam, str. 130–131.

296 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 102.

297 Lampe, *Vvod*, str. 90.

Prvi del *etike* se ukvarja z razmerjem, ki se nahaja med našim delovanjem in med nravno postavo in se imenuje *nравoslovje*. Na vprašanje, od kod je postava in zakaj smo jo dolžni izpolnjevati, Lampe odgovarja: »Metafizika odgovarja, da je vse vstvarjeno od Boga; torej je tudi npravna postava od Boga. Ker je Bog najvišje bitje, more in hoče nam on tudi veleovati, kako da naj ravnamo in mi smo dolžni postavo spolnjevati.«²⁹⁸ Nравoslovje mora torej pokazati, kaj in katere so naše dolžnosti, ki so po Lampetu tista npravna moč ali sila, ki vlada v našem življenju in ga tudi uravnava. To čustvo je v različnih ljudeh različno in je posebej odvisno od vzgoje. V npravnem življenju je neprecenljive vrednosti tudi vest, s katero spoznavamo, kaj je dobro in kaj slabo:²⁹⁹ »Kakor imamo čustvo za lepoto, za vzvišenost, za popolnost, tako imamo čustvo tudi za dobro. To čustvo imenujemo *npravno čustvo*. Brez tega čustva bi ne imeli npravnosti. Ono nas vzbudi, da začenjamo spoznavati npravno postavo in da si nazadnje vstvarimo tudi *idejo npravne dobrosti*. Ko je ta ideja v človeku dovršena, vlada v vsem našem spoznavanju in delovanju. Vse se mora ravnati po tej ideji: tudi ideja lepote in ideja resnice klanjate se ideji npravne dobrosti. Kadar želimo, da bi se naša dejanja popolnoma ujemala z idejo, imenujemo idejo tisto – *ideal*. Namen in poklic človekov na tem svetu je, da dosega npravni ideal. Kolikor čistejša je ideja dobrosti, toliko čistejše je tudi npravno čustvo. Npravno čustvo ima za naše življenje neprecenljiv pomen. Zato je treba to čustvo vedno čistiti in krepiti.«³⁰⁰ Med krepostmi, ki uravnavaajo štiri glavne vire dejanj so Lampetu najpomembnejše: *modrost*, ki uravnava pamet; *pravičnost*, ki uravnava voljo; *srčnost*, ki uravnava našo razdražljivost in vnemo; ter *zmernost*, ki uravnava naše poželenje. Vse štiri glavne ali temeljne kreposti so med seboj najtesneje združene in človeka usposabljaajo za dobra dejanja. Druge kreposti so z omenjenimi bolj ali manj v zvezi in uravnavaajo naše življenje po enotnem načinu oziroma ga nagibajo k popolnosti.³⁰¹ Etični ideal pa Lampetu ni pobožen človek, ampak je »vzor človeške popolnosti (...) človek, ki se je povzdignil s svojim *spoznavanjem* do temeljite *modrosti* in ki spolnjuje s krepko *voljo* ne samo npravne *dolžnosti*, ampak skuša z vsemi silami svojega telesa in svojega duha v *dejanji* izvrševati vse, kar je *dobro*«. ³⁰² Pripomniti velja, da se je Lampe zelo trudil za pravo etiko, ne za golo in zato tudi prazno moraliziranje.³⁰³

Drugi del *etike* tvorita *nauk o pravu* in *nauk o družbi*, ki se ukvarjata z razmerji med posameznimi člani človeške družbe. Oba skupaj predstavljata celoto, kajti »ni mogoče razložiti in razumeti, kaj je pravica, ako ne razumemo, kaj je družba. Pravica velja le v družbi in da more veljati, zato se osnuje družba. Nauk, ki nas uči, kako nastanejo pravice,

298 Prav tam, str. 91.

299 Prav tam, str. 92. Glej tudi isti, *Cvetje*, str. 142–144.

300 Lampe, *Vvod*, str. 92.

301 Prav tam. Glej tudi isti, *Cvetje*, str. 166–172.

302 Lampe, *Vvod*, str. 93.

303 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 103.

ktero podlago imajo, kako se razvijajo in v kaki zvezi so posamezne pravice med seboj, imenuje se *pravoslovje*. Ker pa obstoji pravo ali pravica samo v družbi, zato ni moči ločiti pravoslovja od družboslovja, t.j. nauka o človeški družbi, njenem izviru, njeni podlagi in potrebi, o raznih oblikah in o raznih delih, iz katerih je sestavljena prav vrejena človeška družba.«³⁰⁴

Ta nauk je po Lampetu tako teoretičen, ker kaže, kakšna bi morala biti človeška družba, kakor tudi praktičen, ker kaže, kakšen je pravi izvir, namen in trdna podlaga človeške družbe. Da bi družba dosegla svoj namen, mora vsak posameznik izpolnjevati od Stvarnika določen red. Medsebojna razmerja in večje ali manjše družbe po Lampetu ne nastanejo šele na podlagi medsebojnega dogovarjanja, ampak na podlagi нравnih nagibov. Kakor nastane po naravi družina, nastane tudi večja družba oziroma država. Zakoni določajo notranji red, po katerem se mora ravnati skupnost posameznih članov določene države. Za ohranitev reda je potrebna oblast ali veljava (pravica ali skupina pravic), ki se mora v skladu z Božjo postavo ravnati po ustavnih določbah in je središče celotne družbe. Najboljša je tista oblika vladanja, kjer sta v pravi meri usklajena državni red in svoboda državljanov.³⁰⁵ V tem smislu je Lampe pristajal tudi na obstoj političnih strank. Kot je zapisal pred I. slovenskim katoliškim shodom, je bilo zanj razumljivo, »da so v vsaki družbi, tudi v narodnih skupinah, stranke. Seveda je nesreča za narod, *da so* stranke; vendar morejo in morajo tudi posamezne stranke delati za srečo narodovo s tem, da se jediniijo v glavnih vprašanjih.«³⁰⁶

Država po Lampetu ne sme biti liberalna v tem smislu, da bi ljudje lahko počeli karkoli, ampak mora biti liberalna v smislu svobodoljubja. To pomeni, da mora vsem državljanom, tudi najubožnejšim, zagotoviti dovolj možnosti in vzpodbude za normalen razvoj in napredek. Lampe se v tem kontekstu ozira na prvotne in najvažnejše pravice, ki jih lahko izvajamo in dokazujemo iz človeške narave: pravico do življenja, imetja, mirnega delovanja in razvoja in do spoštovanja posameznika. Skupina vseh pravic tvori pravo, iz katerih izhaja več vrst prava oziroma iz njega izhajajočih dolžnosti: obče ali javno pravo, državno pravo in mednarodno pravo. Naravno pravo je tisto, ki zajema iz človeške narave, pozitivno pravo (to je dano ali določeno pravo) je tisto, ki ga določi zakonodajna oblast. V filozofijo spada samo naravno pravo. Po Lampetu se pravo ne sme ločiti od нравnosti, ampak ji mora biti podrejeno. Tudi sociologija je potrebna in koristna, vendar lahko hkrati tudi zelo težavna in nevarna, če se ne ujema z naravo človeške družbe. Tedaj vodi ljudi v zmoto oziroma v zlorabe državnega reda.³⁰⁷ V tem delu se je Lampe izkazal za nasprotnika Rousseaujeve teorije o družbeni pogodbi, ker je družba po njegovem naravna tvorba in

304 Lampe, *Vvod*, str. 94.

305 Lampe, *Vvod*, str. 93–94, 96. Glej tudi isti, *Cvetje*, str. 172–200.

306 (Francišek Lampe): *Prvi slovenski katoliški shod*, v: Dom in svet, 1892, str. 432.

307 Lampe, *Vvod*, str. 93–94, 96. Glej tudi isti, *Cvetje*, str. 172–200.

ni rezultat dogovarjanja. Kljub temu, da je poudaril pomen sociologije, lahko ugotovimo, da je vsa takratna slovenska novotomistična sociologija precej zaostajala za moderno sociologijo (le-ta se je npr. močno ukvarjala z marksistično socialno teorijo), saj v marsikaterem pogledu ni segla niti do francoskega razsvetljenstva. To sta kasneje ugotavljala tako Jancz Ev. Krek, kakor tudi Aleš Ušeničnik.³⁰⁸

Estetika

Na poseben in za takratno novotomistično filozofijo neobičajen način je Lampe obravnaval vprašanje *estetike* oziroma človekovega odnosa do lepote. Kot estetik je Lampe v bistvenih potezah aristotelik, saj je svojo estetiko zasnoval izrazito na Aristotelovem stališču. Pri obeh nastaja estetsko ugodje prek mišljenja, pri čemer je Lampe zelo pozoren na ravnesje s čutnim ugodjem. Lampe utemeljuje estetske zakone psihološko, ne metafizično, kar pomeni, da umetnost ne služi namenu zunaj sebe, temveč ima svoj lasten cilj.³⁰⁹

»Ker nobena čutna stvar ni brez *oblike* in ker veljajo tudi za zunanje oblike gotovi principi, mora modroslovje razložiti tudi te principe.«³¹⁰ Po Lampetu je lepota v stvareh ali v predmetih samih, je v njihovi iz bistva izvirajoči obliki, ki jo Lampe poimenuje *bistvena oblika*. To je tista oblika, v kateri se stvar kaže, kakršna je, ki nastane tedaj, ko nastane stvar. Nobena čutna stvar ne more biti brez take oblike, kakor tudi ne nadčutni predmeti, ki se prav tako javljajo po svojih oblikah v krepostih, naukih.³¹¹ »*Bistvena oblika* nam ne pomenja čisto tega, kar *forma substantialis*, temveč ono individualno obliko, ki izvira iz bistva kake stvari.«³¹² Oblika je bistven del stvari, torej mora o njej govoriti metafizika, ki razkazuje splošne dele stvari: »Ako je lepota – popolnost zunanje oblike, torej je lepo-

308 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 103.

309 »Za umestitev Frančiška Lampeta v tokove estetike je zanimiva tudi izpeljava Władysława Tatarkiewicza, da so sholastični filozofi ustvarili specifično koncepcijo lepega, ko so Pseudo-Dionizijevo definicijo (lepota temelji na *proporciji* in *sijaju* – *claritas*) povezali z Aristotelovo terminologijo. Takrat so *claritas* poistovetili z Aristotelovo *formo*. Tako je nastala koncepcija, po kateri je lepo odvisno od metafizičnega bistva stvari: 'Stvar naredi lepo njeno bistvo, ki se kaže v njeni zunanosti. To interpretacijo je ustvaril, kot je videti, Albert Veliki (*Opusculum de pulchro et bono*, V. 420). Lepo, piše Albert, temelji na sijaju substancialne forme, ki se razkriva v materiji. Razkriva pa se le, kadar je proporcionalno zgrajena.' Bistvena oblika, ki je jedro Lampetove estetske misli, pa tudi zakoni lepote (proporcija) kot pogoji za njeno pojavljanje, vse to bi po Tatarkiewiczu lahko segalo k sholastikom, zlasti k Albertu. Zanimivo je, da po mnenju poljskega zgodovinarja takšne koncepcije lepega po zatonu sholastike ni več najti, zlasti pa naj bi je nihče ne uporabljal v 19. stoletju. Frančišek Lampe bi bil tako med redkimi esteti, morda celo edini, ki jo je gojil, v tem pa se izpričuje njegova povezanost s filozofskim svetom visoke sholastike.« – Matija Ogrin: *Literarno vrednotenje na Slovenskem: od Frana Levstika do Izidorja Cankarja*. Ljubljana 2002, str. 200–201 (Ogrin, *Literarno vrednotenje*).

310 Lampe, *Vvod*, str. 96–97.

311 Frančišek Lampe: *O lepoti*, v: Dom in svet, 1900, str. 98 (Lampe, *O lepoti*).

312 Prav tam, str. 99.

ta nekaj sama na sebi, in ni samo čustvo. Zato ima ta veda istinit predmet in zato je tudi prava veda. Estetika je modroslovna veda, ker razlaga najvišje principe. Kakor razlagata logika in noetika najvišje principe, po katerih spoznamo resnico, kakor nam razkazuje etika, kar je npravno dobro, tako nam razlaga estetika, kaj je lepo.«³¹³ Po Lampetu ne more biti nič lepo, če ni tudi dobro in v skladu z resnico, saj je lepota v prvi vrsti predmet spoznavanja, ki je v najtesnejši povezanosti z voljo oziroma z ugodnim stanjem, ki pomeni posamezniku nekaj, kar je zanj tudi dobro. »Prav zato, ker nam ugaja lepi predmet in je vzrok ugodnemu stanju in duševnemu užitku, cenimo ga in imamo za dobro stvar – v fizičnem smislu. (...) Lepota je tak predmet, ki si prisvoji spoznavanje, lepota je umerjena za spoznavanje, in spoznavanje za lepoto. Spoznavanje ima merilo, ima pravila za lepoto, ima lepočutje.«³¹⁴ Lepe oblike imajo namreč to posebno lastnost, da vzbujajo v našem duhu prijetna čustva ali občutja lepote, *estetska čustva*,³¹⁵ ki izhajajo iz občutkov, predstav ali iz kakšnega drugega duševnega stanja.³¹⁶ V estetskih čustvih pa se nam odkrije tudi neka višja vrednota, ki je hkrati antropološko imanentne kot tudi transcendentne narave. Navezuje se na razmerje med idejami resnice, dobrote in lepote, ki po Lampetu ni samo zunanje, ampak so med seboj tesno povezane v ideji popolnosti. Umetnik se torej mora ravnati po najvišjih principih ali pravilih, ki jih razlaga estetika. Objektivno lepa je tista stvar, ki se v svoji obliki ujema z Božjo idejo.³¹⁷ Zakoni lepote se strinjajo z njenim bistvom in so vsak zase posamičen vidik skladnosti ali harmonije.³¹⁸ Da je kaka oblika lepa, mora biti med posameznimi deli neko razmerje, ki ga je mogoče precej natančno določiti. To medsebojno razmerje, soglasje ali red pa je tam, kjer je mnogo stvari primerno združeno v celoto. Ker je to soglasje različno, imamo tudi več vrst lepote, ki jih mora *estetika* razla-

313 Prav tam, str. 98.

314 Prav tam, str. 164.

315 Lampetove misli o estetskem čustvu, bistvu in obliki umetniškega dela se povezujejo z naslednjim pomembnim elementom njegove umetnostne misli, to je z idejo o estetski iluziji, o kateri z globokim umevanjem psiholoških fenomenov in z uvidom v njihov pomen za umetnost poglobljeno razpravlja v *Dušeslovju*. »Vse, s čimer Lampe pojasnjuje koncept estetske iluzije, nam široko odpira vrata naprej v moderno umetnost. Domišljija in iluzija postaneta v umetnosti temeljno načelo, ki stoji nasproti posnemanju narave. Pri tem velja omeniti, da umetnikov svet, v katerega se vzpnemo po umetnini, ni idealni metafizični svet kot pri Mahničju, temveč le posebno ogledalo navadnega sveta. To ogledalo pa ne more biti nič drugega kot umetnikova subjektivnost. S te strani se razločno kaže razlika med naravo in umetniško lepoto. Slednja je odločilno povezana z umetnikovo notranjo predstavo ali *vzorom*, prek lepe bistvene oblike se prenese v bralca ali opazovalca in v njem vzbuja estetsko iluzijo in estetska čustva. Tudi naravna lepota vzbuja v nas estetska čustva, ne pa estetske iluzije; iz Lampetovih izjav o pomenu iluzije v umetnosti bi sledilo, da doživetje v naravi zato ne more biti tako globoko in vredno kakor v umetnosti, saj nam estetska iluzija odpira višji svet v umetnikovem izčiščenem 'ogledalu'. V doživetju naravne lepote, ki tega človeškega in ustvarjalnega elementa ne vključuje, kaj takega ni mogoče. V tem bi torej bilo Lampetovo razlikovanje med umetniško in naravno lepoto « – Ogrin, *Literarno vrednotenje*, str. 107

316 Lampe, *O lepoti*, str. 97–98.

317 Prav tam, str. 194.

318 Lampe, *Vvod*, str. 100; isti, *O lepoti*, str. 225.

gati po enotnem načelu.³¹⁹ V neizmernem kraljestvu lepote, ki se kaže v naravi, zavzema človek posebno mesto. Po Lampetu je človek najvišje razvito bitje tudi glede na telesno obliko. »Človek je mali svet, mikrokozmos. V njegovi duši se zrcali vse, kar dosega s svojimi čutili. Odsevajo zlasti lepe oblike v njegovi duši, v njegovem čustvu, ker imajo do nje posebno moč. Zato je človeku prirojeno, da skuša tudi v svojem delovanju ravnati se po ideji lepote. In ne samo to: on more različno posnemati zunanje oblike v svojih delih in izdelkih. Ker ima lepota sama na sebi za človeka veliko vrednost, zato je posebna vrsta človeškega delovanja, ki se peča z lepimi izdelki. To delovanje je *umetnost*.«³²⁰ *Estetika* mora torej razlagati, kaj je bistvo umetnosti in zlasti, kakšno je razmerje med umetnostjo in naravo. Lampe ugotavlja, da umetnost za življenje ni neizogibno potrebna in da lahko človek preživi tudi brez nje. »Zato pa ne spada umetnost sama pod idejo dobrote in pravice, marveč je prosto človeško delo, katero se sklada povsem le z idejo lepote. Noben naravni zakon nam ne veleva, naj vsi ljudje slikamo ali godemo na gosli; tudi ne zahteva pravica, da bi delali kipe ali zlagali lepe pesmi. Potemtakem tudi umetnost ne ustreza potrebam življenja, marveč samo lepša, kakor pravimo, življenje naše. Njen namen ni drug, kakor izvajati ali stvarjati lepe stvari.«³²¹ Ali na drugem mestu, ko pravi: »V glasbi se nam kaže umetnost v najčistejši obliki. Glasba ne služi nikaki potrebi kakor stavbarstvo, ne poučuje kakor semtertje pesništvo, ne nagiblje in ne prepričuje kakor govornišstvo, marveč samo zato deluje, da ugaja in razveseljuje.«³²²

To stališče Lampetu omogoči, da umetnost osvobodi zunanjih drugotnih funkcij in tako postane prvi predstavnik katoliške kulture, ki umetnosti daje avtonomno mesto. Umetnost ne služi potrebam zunaj sebe, temveč je njen namen ustvarjanje lepega. To pa ne pomeni, da je vsa lepota le v obliki in da umetnost ne služi ničemur. Lampetov odnos do umetnosti ima neko drugo vsebino. Umetnost »ne služi ničemur«, ker je ravno v njej sami skrit nekakšen sij najvišje vrednote. Lepota kot nesovna lastnost lepih snovnih predmetov človeku razkriva tisto višjo vrednost, čeprav je njen namen v njej sami. Cilj umetnosti je le kreacija lepote, toda lepota ima v sebi nekaj, kar sega prek nje in o čemer Lampe vztrajno ponavlja, da je nerazložljivo in nedoumljivo. Po Lampetu umetnost ni svobodna zato, ker bi nad njo ne bilo ničesar, ampak ker je v njej nekaj, kar jo povezuje z najvišjo vrednoto. Zato ni podrejena nobeni delni, nižji funkciji. To je povsem novo utemeljevanje umetniške svobode in avtonomije. Vendar pa Lampe poudarja veljavo npravnosti tudi v umetnosti, kar pomeni, da je temeljna skladnost umetniškega dela z npravnim zakonom imanentna podlaga vse umetniške lepote. S tem, ko je npravnost umetnosti nekaj notranjega in imanentnega, seveda ni več ničesar, kar bi umetnost bistveno določalo od

319 Lampe, *O lepoti*, str. 226–227.

320 Lampe, *Vvod*, str. 101.

321 Lampe, *Cvetje*, str. 231.

322 Prav tam, str. 245.

zunaj. To pa pomeni, da je umetnosti v odločilni meri zagotovljena avtonomnost. Seveda pa mora nravnost upoštevati zato, ker je lepota v umetnosti lahko tudi navidezna, kolikor izrablja samo čutnost in s tem služi temu, kar je v človeku slabo, zlo. Vendar je z Lampetom vez med etiko in estetiko, ki je bila pri Mahničju naravnost aksiom, zrahljana. V tem je tudi njegova velika teoretska zasluga in vrednost.³²³

Prilagoditev novoveških problemov

Iz Lampetovega filozofskega razpravljanja lahko razberemo, da je za svoje teoretsko izhodišče vzel filozofijo Tomaža Akvinskega. Vendar jo je, kjer je bilo le mogoče, razvijal v skladu z razvojem empiričnih ved, pri čemer se je opiral tudi na nekatere sodobne tomistične vzornike. Poleg tega je ob razlagi filozofskih panog med drugim pokazal tudi smisel za zgodovino. S tega vidika lahko ocenimo njegovo filozofsko prizadevanje kot tiho nasprotovanje Mahničju, ki je poudarjal predvsem platonske prvine.³²⁴

Lampeta lahko uvrstimo med samostojnejše filozofe, saj je znotraj tomistične filozofije uveljavil nove smeri; predvsem je to očitno v *Dušeslovju* in v *Vvodu v modroslovje*, kjer se zavzema za empirično utrditev mišljenja. Čeprav utemeljuje filozofijo na načelih Tomaža Akvinskega, zelo dobro pozna tudi sodobne smeri. V svojih delih nakuže njihove probleme, vendar pa subjektivnosti novoveškega tipa pojmovanja človeka, ki gradi na antropocentrizmu oziroma se v naslonitvi na sebe vedno bolj osamosvaja in se v svoji modernosti v različnih ideologijah obrača proti krščanstvu, ne sprejema. Vprašanje vere in nevere, ki se je v evropski misli tistega časa reševalo v okviru vprašanja med znanostjo in vero oziroma med razumom in vero (to vprašanje je pred razsvetljenstvom sprožil že protestantizem, pred njim pa v srednjem veku nominalizem), je poskušal Lampe reševati v okviru tomističnega utemeljevanja filozofije. Lampe je ovrednotil zgodovinsko razodetje Boga preko vzajemnega sodelovanja filozofije in teologije. Ker pa je bila znanost v tem obdobju izrazito napadalno ateistična in je vendarle tudi nehote oddaljevala ljudi od religije, se je odločil za filozofsko metodo, ki je upoštevala izsledke moderne znanosti. Na ta način Lampe poskuša v smeri vračanja k izvirom evropske civilizacije, v kateri je modernost povezana s krščanstvom, spodbujati človekovo samostojno umsko dejavnost. Namen Lampetovega filozofskega prizadevanja je v ponovnem ovrednotenju religije v življenju posameznika. Vir njegove objektivnosti je kljub zanimanju za znanost, ki je subjektivistično naravnana, v iskanju Boga in v smeri potrditve uveljavljene avtoritete Cerkve ter od Boga postavljenih političnih voditeljev. V okviru tomistične filozofije Lampe nadalje poskuša ovrednotiti tudi narodno zavest kot posledico moderne dobe.

323 Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 104.

324 Prav tam, str. 104–105.

Posledica instrumentalnega razuma je prestrukturiranje družbe, v kateri stopa v ospredje enoumnost ločenih dejavnosti. To je hkrati tudi razlog za vedno večje konflikte med občestvom in posameznikom, ko na koncu prevlada posameznik, vendar osamljen in izgubljen v udejanjanju delitev svetega od profanega, religioznega od posvetnega. V teh razlogih vidi Lampe povod za uveljavljanje novih smeri v tomistični filozofiji. To se kaže predvsem v poudarjanju psihologije, s katero poskuša v razlagi duševnih pojavov pridobiti na simbolični razsežnosti, ki jo sicer na poseben način izpostavi tudi v estetiki, povezani z religioznim pojmovanjem večplastnosti in večnamenskosti človekove dejavnosti, ki pa je sicer še vedno značilnost predmoderne dobe.³²⁵

Iz psihologije in estetike, kjer je Lampe nakazoval določene nove smeri v tomistični filozofiji, je razvidno, da je zavzel bolj široko stališče glede vloge sodobnih tokov v filozofiji, vendar pa se v temeljni razmislek moderne filozofije ni spustil. V njegovih delih vidimo, da je novoveško filozofijo dobro poznal, jo v določenih shematskih pogledih tudi uporabljal in se po njej zgledoval. To je razvidno iz *Vvoda v modroslovje*, kjer pravi: »Viri za vvod niso drugačni, kakor za modroslovje sploh in ti so *spisi* modroslovcev. Izmed takih spisov pa, ki imajo precej enak namen, kakor *naš, vvod*«, akoprav ga hočejo doseči drugače in hočejo pripravljati za kake posebne modroslovne nauke«, ³²⁶ Lampe omeni naslednje pomembnejše avtorje filozofije novega veka: Descartesa, Kanta, Fichteja, Herbarta, Bouterweka, Deutingerja, Noacka, Frohschammerja, Plaßmanna, Sanseverina, Rosenkranza, Balmesa, Schütza, Haffnerja, Spencerja, Milla, Whewella, Bucklea in Drapierja.

Vendar Lampe ostaja glede vloge filozofije v družbenem in osebnem življenju človeka na stališču: filozofija je apologija vere. Lampe presoja novoveško filozofijo predvsem z novotomističnega filozofskega izhodišča metafizike Boga. V tem oziru je razumljiv njegov odklon od pomembnih avtorjev novoveške filozofije racionalizma (Descartesa, Malebrancha, Spinoze, Leibniza), empirizma (Bacona, Hobbsa, Locka, Berkeleyja, Huma), idealizma (Kanta, Fichteja, Schellinga, Hegla), materializma (Feuerbacha, Marxa), pozitivizma (Comta, Milla) idr. Lampetu »nasprotni nazori« so: ateizem, skepticizem, pozitivizem, empirizem, materializem, panteizem, idealizem, spiritualizem, subjektivizem, pesimizem, politeizem in dualizem.³²⁷ Vendar je treba pripomniti, da njegovo presojanje novoveških tokov velikokrat ni strogo znanstvenega značaja, ampak predvsem bolj praktično življenjskega. Lampe je prepričan, da človek ne more biti notranje zadovoljen in miren, dokler se ne sooči

325 Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 332; Anton Stres: *Marksistična kritika religije*, v: Kaj pomeni religija za človeka: znanstvena podoba religije. Ljubljana 2000, str. 30–31; isti: *Zgodovina novoveške filozofije: predstavniki glavnih smeri*. Ljubljana 1998, str. 10; Charles Taylor: *The Malaise of Modernity*. Concord 1994, str. 4–5, 98; Ernst Cassirer: *Filozofija razsvetljenstva*. Ljubljana 1998, str. 130–131.

326 Lampe, *Vvod*, str. 13.

327 Francišek Lampe: *Apologetični razgovori: pot do resnice, II*. Ljubljana 1889, str. 162–224 (Lampe, *Apologetični razgovori*).

z Bogom. Sam pravi, da je »nemirno naše srce, dokler ne počiva v Bogu«. ³²⁸ Kot primer bolj praktičnega razmišljanja bomo navedli Lampetovo videnje človeške družbe, utemeljene v materialističnih nazorih: »Kolikor bolj se širijo v človeški družbi materijališki nazoni, kolikor bolj izginja vera v ideale, v neumrljivost in splošno pravičnost (t. j. božjo previdnost), toliko surovejša postane družba. Brez idealov, brez vere v viši naš namen ni posameznik nič drugega, kakor *žival više vrste*, *žival* z boljšimi telesnimi orodji, *žival strašnejša*, nego so druge, kadar jo zgrabijo strasti, nagoni in poželenja, in sicer strašnejša zaradi svoje pameti, prekanjenosti: kolikor prebrisanejša, toliko strašnejša. Vsak človek skuša doseči svoj nizki namen z vsemi močmi, z vsemi strastmi in željami, z vsemi pripomočki, naj je bližnjemu prav, naj je pravično in dobro, ali ne. Zato pa nastane strašen boj vseh proti vsem, *živalski boj za obstanek*. V tem boji zmagajo najmočnejši, oni, ki imajo denar, ki rabijo silo, ki delajo brezobzirno, premeteno, hudobno: da, hudobneži zmagujejo! Materijalizem torej slavi na mesto bratovske ljubezni brezobzirnost, na mesto enakosti sužnost, na mesto svobode trinoštvo. (...) Kaj storé neki oblastniki, ki naj bi narode v miru vladali? Oni pospešujejo take nazore in težnje, kakor bi se bili v to zakleli. 'Mi, ki imamo v rokah vajeti, mi smo Bog', pravijo. 'Našim postavam se mora vse udati. Naša pravica je pred božjo pravico.' (...) Tako vladanje, tako javno življenje mora delati največo škodo zasebnemu življenju. Tu sem pa segajo knjige in časopisi s svojim morilnim strupom. Časopisja, ki deluje za materijalizem, je kaj veliko. To časopisje smemo imenovati najmočnejši pripomoček za razširjanje materializma. Ono ne pozna ne npravnosti, ne resničnosti, ne doslednosti, marveč samo načelo: pobijaj duha, draži meso in laskaj se mu! Vprašati bi utegnil marsikdo, odkod neki izvira ta pogubna bolezen sedanjega časa? Saj ima tudi v pravem telesu vsaka bolezen vzroke, in tako jih mora imeti tudi materijalizem, ki je res huda, smrtna bolezen naše družbe. Glavni vir je neizmerni *napuh*. Ni bilo morebiti dobe v zgodovini, v kateri bi napuh tako silovito vladal v vseh stanovih in na vseh krajih, kakor dandanes. (...) Kakor ima vsaka doba svoj značaj, tako bode pač prihodnja doba imela ta značaj, da bode duhu priznala njegove pravice.« ³²⁹ Lampe je prepričan, da materializem in njemu podobni ateistični nazoni vodijo v nazadovanje in samomor človeškega duha, v propad omikanega človeštva, saj mu v svojih temeljih ne zmorejo realno zagotoviti ustreznega osrečujočega napredka. V kulturni črtici *Za kaj se gre?* komentira aktualno problematiko, ki se navezuje na razvoj socializma in liberalizma: »Najprej je jasno, da je sedanji tok jako *nasproten* krščanski veri, posebej še *katoliški cerkvi*. Odkar je prah zasul knjige francoskih enciklopedistov, niso prišle več med občinstvo knjige, tako sovražne veri, kakor so sedanji socijališki spisi in spisi modernih struj. (...) Namen onih, ki so udani temu socijalnemu toku, je ta, da bi sedanji družbeni red prevrgli in novega osnovali na neverski podlagi. A kako kratkovidni so! Ne izpredijo, da družabni red mora sloneti na kulturi narodu, ki ni samo umsko znanje, ni samo zunanja olika, marveč je tudi moč volje in plemenitost srca. Današnji tok imenujejo kulturni

328 Prav tam, str. 4.

329 Prav tam, str. 191–196.

boj, češ, za kulturo se bore. A v resnici se bore zoper kulturo. (...) Kdor zna le količkaj misliti, vidi, da bodoča država – ako se bo snovala po načrtih današnjih osrečevalcev, – bo prava jama razbojnikov. Da, sedanje razmere človeške treba premeniti in popraviti, toda le po naravnem razvoju in po tisti poti, katero nam kaže vedno živo, novo in čvrsto krščanstvo. Človeka treba ozdraviti, dokler je še živ; treba mu je ohraniti življenje, ne pa ubijati ga, češ, potem ga vnovič oživimo. (...) Med najhujše hudobije današnjega modernega gibanja štejemo to, da *razdira družino* ali famijilo. (...) In da naposled še jedno omenjamo, kaj hoče sedanjí tok, pravimo: uničiti hoče *kmetiški stan*. (...) Novodobni osrečevalci, socijalisti in sodrugi, so večkrat povedali in na vsa usta povedo, da za kmeta jim ni mar; oni delajo le za 'delavca'. Tudi namerjajo naravnost kmeta pustiti ali celó tirati v to, da popolnoma propade, češ, potem šele bo sposoben za nove nazore, za novo družbo, novo socijalsko državo. Ali ni vse to popolnoma resnično? In ker je resnično, ali ni s tem dokazano, da koplje sedanjí ali moderni tok človeštvu grob? Uniči človeštvu težko in dolgo pridobljeno kulturo, uničil si mu dušo. Uniči družino, uničil si vir človeštvu. Uniči kmečki stan, pa si odsekal korenino po kateri dobiva drevo človeštva hrano za življenje. Sedanja teorija, katero priznava liberalizem in socijalna demokracija, pripravlja človeštvu brezkončno nesrečo. Mislita, da bodeta osrečila človeka, a ga le pogubljata. Zato pa mora vsak zaveden mož delati z vsemi močmi proti sedanjemu toku: zakaj tu se gre za našo kulturo, gre se za družinsko sveto vez, gre se za steber v vsaki državi – za kmetiški stan, gre se torej za posvetno, še veliko bolj za večno srečo, ob katero hočejo pripraviti krščansko ljudstvo.«³³⁰

Iz zgoraj poudarjenih splošnih življenjskih razlogov Lampe meni, da je nenaklonjenost sodobnega modroslovja do metafizike po Humu in Kantu neupravičena, saj je najstarejša filozofska veda, ki vključuje praktična vprašanja in jim daje filozofske temelje, zaradi česar jo potrjuje razum in večina mislecev. Lampe ugotavlja, »da enostranski principi morajo zvoditi modroslovje na kriva pota (...) Zato se prizadeva sedanja doba modroslovje obdelovati kot najbolj splošno vedo, h krati pa skuša večinoma ostati na trdnih tleh skušnje. Modroslovna tradicija, modroslovni nauk prejšnjih vekov ima – seveda, ne da bi prezirali novejših pridobitev – vedno več veljave. Obzor modroslovni je zaradi pridnega raziskovanja zgodovine modroslovja vedno širji, zaradi napredovanja v naravoslovnih vedah je metoda natančna, zlasti pa ima staro modroslovje, ki je nekđaj cvelo v šolah, pri mnogih modroslovcih zasluženó veljavo. Tako se pripravlja modroslovju boljša prihodnost, kajti sedanjí čas nam ne kaže še vrhunca v tem razvoju.«³³¹

Lampe se iskreno veseli napredka na različnih področjih, predvsem v filozofiji, naravoslovju in zgodovini. V tem pogledu zavrača tradicionalizem in ontologizem ter priporoča katoliške avtorje, ki praviloma gradijo na aristotelskih prvinah: Suarez, Balmsa, Hauréauja, Rémusata, Sanseverina, Stöckla, Hagemanna, Gautreleta idr. Lampe poudari

330 Frančišek Lampe: *Za kaj se gre?*, v: Dom in svet, 1897, str. 122–123.

331 Lampe, *Vvod*, str. 149–150.

pomen katoliškega gibanja, ki se je še posebej »okrepilo in razširilo, odkar je slavní rimski papež Leon XIII. z vso energijo in z vso svojo odločilno veljavo začel pospeševati modroslovno gibanje na oni podlagi, na kateri je stalo od nekdaj, tedaj na podlagi najbolj trdne in zanesljive tradicije, kakor tudi na podlagi vseh novejših znanstvenih pridobitev«. ³³² V okviru razvoja naravoslovja, za katerega se Lampe sicer navdušuje, v strogem apologetskem duhu kritizira in zavrača sodobne poglede znanosti, ki so gradili na izhodiščih Darwinove teorije evolucije, dvomili v vrednost pripovedi o stvarjenju v Genezi in na splošno teologe soočali z dosežki razvojne znanosti. ³³³ Vendar je treba poudariti, da znanstveniki še danes niso enotni glede vprašanja evolucije.

Najbolj uspešno se Lampe sooča z dosežki moderne znanosti v psihologiji, ki je nekakšen nov pristop logike vključevanja dosežkov znanosti v tomističnem konceptu utemeljevanja filozofije, ki se z umskimi razlogi za verovanje ne izključuje.

Ker je pri Lampetu viden precej obširen razgled po sodobni psihologiji 19. stoletja, bomo naredili kratek pregled poudarkov, ki zajemajo v Lampetovi psihologiji tedanje moderne poglede in po Jermanovem mnenju med drugim napovedujejo tudi posebno fenomenološko filozofijo. ³³⁴

Lampe se v svojih spisih v glavnem ukvarja z odnosom filozofije do ostalih ved, vendar pa po njegovem mnenju noben nauk ne doprinese toliko k filozofiji kakor psihologija. V *Vvodu v modroslovje* jo obravnava pred logiko, se pravi na prvem mestu, in sicer zaradi propedevtičnega značaja empirične psihologije, ki posameznika uvaja tudi v boljše razumevanje filozofskih problemov, povezanih z vsestranskim duševnim delovanjem, z zakonitostmi mišljenja oziroma z logiko, ki se na psihologijo navezuje predvsem z vidika postavitve primerne podlage filozofiji.

Pri razdelitvi filozofskega sistema, kjer zavzema prvo mesto psihologija, se Lampe ravna po zgledu ostalih novoveških filozofov (prim. Schütz, Stöckl, Nejedli idr.), ki se ozirajo bolj na potrebe in razsežnost človekovega učenja kakor pa na predmet sam. ³³⁵

Lampe je s področja psihologije napisal štiri pomembne prispevke: *Spomin v Letopisu Matice Slovenske* (1886), poglavje *Dušeslovje v Vvodu v modroslovje* (1887), monografsko obdelavo psihologije v knjižnem delu *Dušeslovje I-II* (1890) in *Dušeslovna pisma v Domu in Svetu* (1894).

Najpomembnejše je precej obsežno delo *Dušeslovje*, ³³⁶ saj ima kar 528 strani (po številu strani so jo presegle šele nekatere Trstenjakove knjige). Po Pečjakovem mnenju je v

³³² Prav tam, str. 151–152.

³³³ Lampe, *Cvetje*, str. 89–92.

³³⁴ Jerman, *Slovenska modroslovna pamet*, str. 102.

³³⁵ Lampe, *Vvod*, str. 49–56; isti, *Cvetje*, str. 10–13.

³³⁶ »Dolgo je veljalo za prvo psihološko knjigo, napisano v slovenskem jeziku, Lampetovo *Dušeslovje* (1890), kar navajajo Trstenjak, Hučvarjeva in Slak. Slak na podlagi pripisa enega od kupcev knjige sklepa, da je bila

Lampetovem *Dušeslovju* pomemben predvsem strokovni vidik, ki pomeni velik korak naprej od Gabrškovega *Izkustvenega dušeslovja* in presega celo veliko kasnejši *Psihologiji* Vebra in Ozvalda.³³⁷ Nadaljevanje pisanja na takšnem strokovnem nivoju pomenijo po Pečjakovem mnenju šele Rostoharjeve *Osnove obče psihologije* (1964) in Trstenjakov *Oris sodobne psihologije* (1969). Po Slakovem mnenju pa lahko Lampetovo delo primerjamo tudi s psihološkimi priročniki, ki so tedaj izhajali v Ameriki.³³⁸

Lampetovo *Dušeslovje* je izredno vsestranska knjiga in predstavlja dokaj ustrezen prikaz tega, kar je dosegla psihologija ob koncu 19. stoletja, čeprav v njej prevladuje analitično-strukturna usmeritev. Verbinc je presodil knjigo kot sintezo neotomizma s sodobno znanostjo, po oceni Slaka pa to velja le za integrativni del knjige, ne pa tudi za zelo objektivni prikaz takratne psihologije, ki daje polno priznanje tedanjim empiričnim metodam in smerem. Zanimivi so podatki o citiranih knjigah in avtorjih v Lampetovem delu: 69 % je nemških del, 18 % latinskih, 5 % francoskih, 4 % slovenskih in 2 % angleških. Med nemškimi avtorji je v ospredju Wundt, čigar *Osnove fiziološke psihologije* so še posebej poudarjene. Wundt je vplival tudi na Lampetov opis metode samoopazovanja. Avtor pravi, da introspektivna analiza ne sme iti predaleč, ker mnogih pojavov ni mogoče razčleniti. Citirani so tudi drugi pomembni psihologi 19. stoletja, npr. Weber, Brentano, Helmholtz, Stumpf, Lotze, Kraepelin, Höfding idr. Lampe ni samo prevzemal pojmovanja drugih psihologov, temveč je sistematiziral njihova spoznanja v svoj psihološki sistem.³³⁹ V njem

knjiga tiskana leta 1889. Dejansko je prvi zvezek knjige (str. 1-240) izšel decembra 1889, drugi zvezek (str. 241-528) pa decembra 1890 z naslovnim listom za oba zvezka. Zatorej le ni povsem izključena možnost, da je prvi zvezek *Dušeslovja* najstarejša psihološka knjiga v slovenskem jeziku, čeprav je verjetnost majhna.« – Vid Pečjak: *Poskus zgodovine psihologije na Slovenskem*, v: Zgodovinski časopis, 1982/1-2, str. 86 (Pečjak, *Poskus zgodovine psihologije*). Prvo psihološko knjigo na Slovenskem je po Pečjakovem mnenju verjetno napisal Fran Gabršek, ki je svoje *Izkustveno dušeslovje* izdal leta 1889 v Ljubljani. (Pečjak, *Poskus zgodovine psihologije*, str. 86)

337 Pečjak, *Poskus zgodovine psihologije*, str. 86-87.

338 Pečjak, *Poskus zgodovine psihologije*, str. 87. – Navdušenje za znanost je v drugi polovici 19. stoletja povzročilo, da so eksperimentalne metode vpeljali v preučevanje človeških pojavov. Tako so nastale psihologija, sociologija in etnologija. Vrsta učenjakov in filozofov je pripomogla, da je psihologija postala znanost, med njimi: Taine, Ribot, Wundt, Pavlov, Janet, Binet in Freud. V Nemčiji je bil v tem času ustanovljen prvi laboratorij za eksperimentalno psihologijo; Heinrich Weber je v psihologijo vpeljal merjenje in odkril diferencialni prag občutkov (1846); leta 1860 je to odkritje matematično izrazil Fechner, Wundt pa je postavil in opremil prednika modernih psiholoških laboratorijev v Leipzigu leta 1876. Po isti poti pa so stopali še drugi, med njimi Richet in Beaunis v Franciji in Sergi v Italiji. V teh letih je tudi Sigmund Freud začel raziskave, ki so pripeljale k psihoanalizi. (*Zgodovina človeštva*, 3, str. 216) Iz Wundtove šole pa so, kakor Lampe, izšli tudi mnogi utemeljitelji ameriške psihologije: Stanley Hall, J. Mc K. Cattell, Scripture, Angell, Titchener, Howard Cr. Warren, G. M. Stratton, Ch. H. Judd, H. S. Langfeld in mnogi drugi. (Anton Trstenjak: *Oris sodobne psihologije*, I. Maribor 1974, str. 26-27)

339 Pečjak, *Poskus zgodovine psihologije*, str. 87. – Nekateri avtorji, ki jih Lampe uporablja v svojem *Dušeslovju*, se bolj kot z empirično psihologijo ukvarjajo z racionalno psihologijo, pri čemer izhajajo iz aristotelskih prvin. Med njimi so pomembni predvsem: Kleutgen, Stöckl, Jungmann, Sanseverino, Liberatore in Lahousse. (Lampe, *Dušeslovje*, str. 72-75)

obravnavajo pomembne razsežnosti človekovega duševnega delovanja, kot so: fiziologija našega čutenja, zaznavanje in čutenje, predstavljanje, umsko delovanje, želenje, duševno življenje itd. V Lampetovi psihologiji prihajajo v poštev opazovanje, analiza in umevanje. Glavni vir pa je izkušnja oziroma opazovanje samega sebe, opazovanje drugih, zgodovina in pesništvo.³⁴⁰

Lampe opredeljuje čutno delovanje kot prejetje informacij s čutnimi organi oziroma kot njihovo dopolnitev in shranjevanje. Umsko delovanje presega čutne izkušnje in prodira v bistva. Vsako od teh delovanj ima dva vidika: čutne težnje so produkt čutnih izkušenj, volja pa razumskega delovanja. Volja je svobodna, čeprav Lampe ni povsem zavrnil pogojenosti. V sintetičnem delu *Dušeslovja* je Lampe prikazal svojsko teorijo osebnosti z dinamičnega in razvojnega vidika, ki ni povsem brez povezave s sodobno psihologijo: »Duša in telo sta *eden človek*, eno bitje in eno bistvo. (...) V vseh pojavih se kaže vzajemnost duše in telesa, taka vzajemnost, da je njuno delo eno samo delo.«³⁴¹ V tem monizmu spoznamo Aristotelovo filozofijo, na katero se Lampe posebej sklicuje. Z malo prej omenjeno teorijo pa je povezana tudi Lampetova pomembna opredelitev razlik med spoloma, ki jo razlaga z vidika anatomske oziroma fiziološke zgradbe telesa, ki se odraža v duševnem življenju moškega ali ženske in je posledica skupka človekovih lastnosti, iz katerih izhaja njegovo ravnanje. Lampe zagovarja naslednje stališče: »Ta razlika izvira iz različne telesnosti, telesnost je z duševnostjo sklenena bistveno. Duševno življenje moških oseb ima večinoma več *jakosti* (intenzivnosti) nego ženskih oseb; ni pa resnično, da bi se v ženskah duševno življenje moralo umikati telesnim silam in njih delovanju. (...) Vsako teženje se v ženski hitreje javlja nego v moškem: vegetativno in simpatično živčevje je v ženski bolj razvito, torej tudi krepkeje nego v moškem. (...) Napačna je misel, da je ženska čud in narava že sama po sebi slaba, ali k slabemu nagnena. V nravnem oziru je človek, bodisi moški ali ženska to, kar stori sam iz sebe, duševno življenje prvega kakor druge je toliko vredno, kolikor se trudi za doseganje nravnega vzora; v tem je ženska moškemu popolnoma kos in enakopravna.«³⁴² Takšno pojmovanje pa je, kot smo lahko videli v prvem delu študije, popolnoma v nasprotju z Mahničevim pogledom na žensko kot osebnost in na njeno vlogo v sodobnem svetu.

Pomembno je tudi Lampetovo pojmovanje družbe in njenih razsežnosti. Pri razvoju posameznika upošteva predvsem pomen jezika, ki je zanj v okviru spoznavanih možnosti bistven in predstavlja neko obče duševno življenje. To se vidi še zlasti v vzgoji, kjer se duševno življenje pretaka iz duše v dušo tako, da se družita v soglasje ali v enoto. Posameznikov razvoj je odvisen od družbe, saj mu le-ta omogoča spoznavati njegov lasten namen. Ta pa je bistveno odvisen od dobrih medčloveških odnosov. V tem pogledu je pomembna

340 Lampe, *Dušeslovje*, str. 75–77.

341 Prav tam, str. 521–552.

342 Prav tam str. 494–495.

Lampetova ugotovitev, da je vedenje obča last vseh ljudi in zrcalo skupnega duševnega življenja in delovanja.³⁴³

Po Pečjakovem mnenju je Lampetovemu delu, če izvezamo nekatere krajše in manj pomembne spise, sledilo 30 let psihološkega molka.³⁴⁴

Na psihologijo se v okviru Lampetove tomistične filozofije navezuje tudi nova smer v pojmovanju estetike, ki je za Slovence izrednega pomena in je povezana predvsem z odnosom do Mahniča. V Lampetovih estetskih formulacijah se ves čas skriva njegovo močno notranje neskladje z Mahničem, saj je bila njegova misel naravi umetnosti neprimerljivo bolj ustrezna in lastna kakor Mahničeva. To je razvidno iz Lampetovih kritik Mahniča po njegovih *Dvanajstih večerih*, ki jih je objavil v *Vvodu v modroslovje*, v uvodnem delu spisa *Lepota in nравnost* iz leta 1888 in v uvodu k njegovemu glavnemu delu o estetiki, nedokončani razpravi *O lepoti* iz leta 1900. Lampe v svojih kritikah opozarja na to, da ima v drugih vejah modroslovja poglobljeno vlogo naš um, medtem ko se estetika opira predvsem na *zdravo čustvo*.³⁴⁵ Pri estetiki se je treba zato paziti dveh nevarnosti – prvo opozorilo meri direktno proti Mahniču: »Da se ne zakopljemo v kak enostransko modroslovni nauk in po tistem nauku – kakor po kopitu – ne razpravljamo cele estetike. Tako ravnanje mnogokrat silo dela posamnim pojavom.«³⁴⁶ Druga pomembna izjava na račun Mahniča se glasi: »Temeljnih sestavkov o podlagi lepoznanstva, o lepoti v obče in njenih pogojih, o njenih razmerah do drugih idej, npr. do dobrega, pravega in resničnega, pisalo se je pri nas samo mimogrede, a nikoli ne po znanstvenih načelih, določno in temeljito. In vendar so taka preiskovanja neobhodno potrebna. Brez resničnih načel, brez jasnih pojmov, brez trdne podlage ni mogoče o kakem znanstvenem predmetu razpravljati.«³⁴⁷ V tej kritiki Lampe odreja Mahniču tisto znanstveno temeljitost, ki naj bi jo Mahnič v *Dvanajstih večerih* dosegel ob podajanju temeljnih načel, ko gre za filozofsko utemeljevanje lepote in njenih razmerij do resnice in dobrega.³⁴⁸

Tretja tovrstna Lampetova kritika pa se navezuje na dva spisa o estetiki: *Kaj je lepo?* Josipa Grilovca, objavljen leta 1892 v *Rimskem katoliku*, in *Nekaj o lepem* mladega filozofa Ivana Bernika, objavljen v *Vesni* leta 1894. Vse obsežne razprave in polemike, ki jih je v *Rimskem katoliku* napisal Mahnič, Lampe brez priziva prezre in kot referenco navede predvsem Bernikovo razpravo *Nekaj o lepem*, ki jo je Mahnič v *Rimskem katoliku* ostro obdelal kot pojav protikrščanskega formalizma. Ker je Bernik v omenjeni razpravi ostro polemiziral z Mahničem in se tako izkazal kot edini predstavnik, ki je bil zmožen

343 Prav tam, str. 498–500.

344 Pečjak, *Poskus zgodovine psihologije*, str. 87.

345 Ogrin, *Literarno vrednotenje*, str. 201.

346 Lampe, *Vvod*, str. 103.

347 Frančišek Lampe: *Lepota in nравnost*, v: Dom in svet, 1888, str. 142 (Lampe, *Lepota in nравnost*).

348 Ogrin, *Literarno vrednotenje*, str. 202.

načelne, filozofske argumentirane polemike z njim, ga je Lampe hvalil in s tem pokazal, da Mahničevih spisov ni prišteval k resnim razpravam o estetiki. To kazal tudi na to, da se je katoliška estetika že v samih začetkih diferencirala, ne da bi žrtvovala temeljno načelo »skladnost lepote in npravnosti«. Po Ogrinovi sodbi gre za konflikt med dvema usmeritvama; prvo v večji meri zaznamuje platonizem in avguštinizem, drugo pa prvenstveno aristotelizem in tomizem. »Lampetova aristotelsko-tomistična usmeritev je imela v tem soočenju zaradi avtorjeve zgodnje smrti mnogo manjši socialni vpliv in odmev kot Mahničeva. K temu razlogu gre prišteti še veliko razliko v njunih značajih, načinu javnega nastopanja itn. Predvsem pa je bil Mahničev vpliv mnogo močnejši že zato, ker je nadaljeval močno tradicijo Jerana in drugih rigoristov tja do Pauška v Prešernovem času. Umetnosti naklonjena empiristična, formalistična, aristotelska pršina, ki smo jo nasproti rigoristični, idealistični katoliški kulturi Slovenci tako zelo potrebovali, je z Lampetom doživela pri nas svoj pozni in hipni razcvet, ki se je žal že leta 1900 pretrgal z njegovo smrtjo. Vseeno je Lampetov prispevek izjemno pomemben, saj je prvi utemeljitelj umetnostnega formalizma in avtonomije umetnosti v slovenski katoliški kulturi.«³⁴⁹

Francišek Lampe je v svojih estetskih spisih utemeljil umetnost kot dejavnost, katere namen je le ustvarjati lepe predmete na podlagi resnice. Njegove zahteve v literarnih kritikah pa obsegajo tudi vzornost, upoštevanje »narodnega duha« itd. Literarna dela včasih presoja predvsem po snovnih, že kar zunajliterarnih vidikih. S tem pa se v svoji kritiki od pozicije, ki bi umetnosti zagotavljala avtonomnost, oddalji. Vendar pa je Lampe v svojih kritičnih sodbah zelo blag in zmeren, kar je ne le v katoliški, temveč celotni slovenski publicistiki njegovega časa velika redkost. Razlika med Lampetom in Mahničem se kaže v tem, da je bil Mahnič povsem konsekventen in skladen s svojimi načelnimi stališči tudi v kritiki, pri Lampetu pa obstaja med obema področjema razlika. Svojo teoretsko estetsko misel postavlja na mnogo višjo raven kot svojo literarno kritiko. Kot literarni kritik je očitno čutil dolžnost, da nastopa tudi kot urednik katoliške revije, kot duhovnik in vzgojitelj. Urednik in filozof sta se v njem očitno razlikovala.³⁵⁰ »Šele, ko je njegova refleksija segla na abstraktno raven čistega modroslovja, je lahko Francišek Lampe pokazal vse svoje odlike in tudi modernost. V tem moramo seveda videti ne le pomemben napredek v ra-

349 Prav tam, str. 203–204.

350 Lampe je napisal ocene Erjavčevih, Stritarjevih in Jurčičevih zbranih spisov. Z vidika literarne kritike pa je pomembna zlasti njegova obsežna ocena Aškerčevih *Balad in romanc*, objavljena leta 1890. Pomembna je tudi obsežnejša ocena Aškerčevih *Lirskih in epskih poezij*. Lampe je napisal tudi tri poročila oziroma ocene Levstikovih *Zbranih spisov* in kratek zapis ob prvi izdaji Kettejevih *Poezij*, objavljen leta 1900. Še posebej v kritiki Ketteja prideta do izraza Lampetov vrednostni odnos in nezaupanje do sodobne zahodnoevropske »struje« oziroma »kulture«, s čimer je najbrž mislil na noveše literarne tokove neoromantike in simbolizma ter njihove duhovne podlage v različnih oblikah panteizma, idealizma in pesimizma. Te so se očitno tako Mahniču kakor tudi Lampetu zdale nazorsko in moralno nesprejemljive, v nacionalnem smislu pa za slovensko kulturo nevarne. S tega gledišča je videti, da se zgornja dejstva skladajo s Kosovo tezo, po kateri so katoliški teologi tudi proti koncu 19. stoletja slovenski narod še vedno razumeli predvsem ali izključno v smislu ljudstva, precej manj pa kot v sebi razvejan, kompleksen narodni subjekt. – Ogrin, *Literarno vrednotenje*, str. 207–209.

zvoju slovenske estetske misli, marveč tudi začetek in temelj za poznejše moderne smeri umetnostnega formalizma v estetiki z deli Ivana Bernika in Izidorja Cankarja.³⁵¹

Lampetovo historično in razvojno stališče je bilo torej v okviru tedanje tomistične filozofije precej bolj v skladu z zahtevami znanosti in filozofije kakor Mahničovo, kar je povezano tudi z razumevanjem življenjskih vlog, ki sta jih kot filozofa in teologa različno interpretirala. Medtem ko je Mahnič videl svoje poslanstvo predvsem v uveljavljanju strogo katoliških načelnih stališč v kulturi in politiki, je Lampe videl svoje poslanstvo v utemeljevanju tomistične filozofije oziroma v utrditvi znanstvenih in kulturnih načel na katoliški osnovi, pomembnih za vsestranski kulturno-duhovni razvoj slovenskega naroda. To pa se je jasno pokazalo v njegovem vsestranskem pisateljskem, uredniškem in vzgojno-pedagoškem delu.³⁵²

351 Ogrin, *Literarno vrednotenje*, str. 209.

352 Prim. Mateja Tominšek: *Zgled za današnje čase: Frančišek Lampe (1859-1900): katoliški filozof in kulturni delavec*, v: Zvon, 2002/2, str. 85-90; ista: *Frančišek Lampe (1859-1900): katoliški filozof in kulturni delavec*, v: Tretji dan, 2003/3, str. 63-72.

Lampetovo pisateljsko in uredniško delo družbeno-kulturnega značaja

Francišek Lampe je začel pisateljati v rokopisni list *Domače vaje* že kot gojenec Alojzijevišča. Kot 17-letni gimnazijec je sodeloval s prevodom Terencija in Ajshila pri Stritarjevem *Zvonu*.³⁵³ Leta 1877 je pod psevdonimom F. L. Črnogorski v *Letopisu Matice slovenske* objavil spis *O starem rimskem malikoslovju sploh*. V študijskih letih se je posvečal predvsem strokovnemu učenju, vendar je nenehno mislil tudi na leposlovno delo. Med drugim je prevedel tudi Lessingovo tragedijo *Emilia Galotti*. Kot bogoslovec je leta 1881 v ljubljanskem semenišču ustanovil pisateljsko društvo z imenom Cirilsko društvo. Namenjeno je bilo vzgoji bogoslovcev za pesnike in pisatelje, ki bi v duhu sv. Cirila pisali v slovenskem jeziku. Lampe je z veliko pozornostjo sledil vsakemu pojavu v slovenski literaturi, se o tem pogovarjal s svojimi prijatelji in poskušal vzbuditi v krogu cirilcev vsaj nekaj pisateljskih moči.³⁵⁴ Obenem je, pod psevdonimom Svetilko, Fr. Svetilko, Sr. Svetli, L.,

353 Andrej Kalan navaja pismo iz njegove zapuščine, namenjeno uredništvu lista, pri katerem je Lampe hotel sodelovati. V pismu se kaže njegovo izredno zrelo, odraslo razmišljanje, ki ni značilno za mladostnika, starega 17 let: »Jaz imam mnogo veselja do študij klasične starodavnosti in pridno berem njena dela. Izkušeni učenjaki trdijo, da je to važna podlaga omiki posameznega človeka kakor tudi celih narodov. Seveda jaz tega ne morem vedeti, vendar bi iz tega, kar berem v slovstvenih zgodovinah, to sklepal. Če se ozremo po našem malem slovtvu, vidimo, da imamo še čuda malo klasičnih cvetic presajenih na naš vrt. Rad bi vedel, kako bi bilo občinstvo zadovoljno s takimi prevodi. Z dobrimi prevodi bi se neznano koristilo, vsaj okus bi se na priprosto – veličastnih starih delih zboljšal. To prevdarjaje sem si mislil: Kaj ko bi se tudi ti začel vaditi s prevajanjem, sčasoma bi se že kaj naredilo, saj se tudi ženij mora vaditi, ako hoče kaj doseči. In vadil sem se in se še vadam. Kakšni da so ti prevodi, ne morem sam soditi, ali pa upam, da bodo vedno boljši. Lotil sem se pa tudi vselej je kaj takega, da je mojemu umu primerno, zato smem upati, da mi ne bodete podtikali arogantnosti, ker to bi bilo prav lahko; kajti le mož, ki je mnogo skusil, čital in ki pozna dobro sedanji svet, more trditi, da razume starodavnost. V počitnicah dijaki praznujejo, jaz sem sklenil ta čas porabiti za prevajo dveh del, namreč Terencijevo komedijo *Hautos timorumenos* in Ajshilovega *Agamemnona*. Potrebne pripomočke sem si oskrbel in mislim, da bom prvo prav lahko izvršil; za zadnje se malo bojim, ker prestava takega dela kot je Agamemnon je, kakor pravi Humboldt, prva grška tragedija. Sicer se je pa v tem oziru v novejšem času mnogo storilo, posebno nemški filologi so si pridobili obilo zaslug z natanko kritiko starih del, in prestavljalcem je s tem delo zelo olajšano. Vsem se podvržem Vaši sodbi: Vi dobro veste, kaj bi najbolj ugajalo, in to mi izvolite povedati. Morebiti imajo Slovenci res raje veselo- nego žalo-igre. Plavtove komedije so izvrstne, ali dvomil bi, če ne bi njegove precej robate šalile tenkega slovenskega uha. – Če se Vam zdi, da bi Vam mogel biti koristen, prosim, blagovolite mi to naznaniti.« – Andrej Kalan: *Ustanovitelj Dom in Sveta*, v: Dom in svet, 1917, str. 2 (Kalan, *Ustanovitelj DS*).

354 Viktor Steska: *Pred rojstvom Dom in Sveta*, v: Dom in svet, 1917, str. 4 (Steska, *Pred rojstvom DS*); Kalan,

z raznimi članki o kulturnih vprašanjih pod nazivom *Vevnica* in o *Modroslovju* pridno zalagal tedanja glasila. Pisal je za *Slovenca*, *Zgodnjo danico* in Mohorjevo družbo. Pri Mohorjevi družbi je leta 1883 objavil *Slovenske večernice* in *Trojni strup za naše ljudstvo* (tobak, žganje in nevednost). Za *Koledar družbe sv. Mohorja* je napisal spodbudo *Družbenikom sv. Mohora*, v *Glasih katoliške družbe* je leta 1884 napisal sestavek o slovanski liturgiji (*Delo Metodovo*), v *Koledarju družbe sv. Mohorja* pa je leta 1885 objavil biografijo Janeza Krizostoma Pogačarja.³⁵⁵

Po zaključku rednega študija leta 1885 je Lampetovo znanstveno in leposlovno delo doživelo pravi razcvet. Uveljavil se je s številnimi spisi na pastoralno-teološkem, filozofskem, psihološkem in leposlovnem področju. Z Jegličevim odhodom v Sarajevo je leta 1885 prevzel uredništvo *Glasov katoliške družbe*. Uredil je devetnajsti zvezek in v njem napisal več razprav in življenjepisov: *Ciril in Metod vzornika pisateljem*, *Naša trobojnica*, *Pomoč v skušnjavah* itd. Tudi dvajseti zvezek (1886), v katerem je objavil članke *Resni dnovi*, *Ob začetku svetega leta* idr., je njegovo delo. Leta 1887 je namesto *Glasov* oživil Slomškove *Drobtinice*. Namen tega leposlovnega zbornika je bil »vnemati za krščansko življenje« s pomočjo »one književnosti, ki najlepše vodi do Boga in njegove ljubezni«, in sicer z »malimi stvarmi, z drobtinami«. Vendar je v njih objavljaj tudi daljše prispevke, npr. obširno razpravo o duhu sv. Frančiška Saleškega (po delu škofa Camusa); njegov duh »milobe do bližnjega«, ki je bil tudi duh »našega Slomškega«, naj bi tudi nas vse bolj prevzel. Napisal je tudi pomembno biografijo prvega krščanskega sociologa Ivana Belca (1889) in Ljudevita Perona (1891), članek *Beseda o prvem slovenskem katoliškem shodu* (1892) in *Sv. oče Leon XIII.* (1893).³⁵⁶

V duhu prenove tomizma po navodilih Leona XIII. in obrambi pred takratnimi modernimi filozofskimi tokovi, predvsem proti liberalizmu, je bilo tudi njegovo sodelovanje na I. slovenskem katoliškem shodu. V okviru odseka za tisk je bila sprejeta resolucija, ki jo je na podlagi sprememb v točki 1. a) predlagal Lampe. Resolucija se glasi: »Časnike pa, ki so nekoliko omahljivi, pa se še niso udali liberalstvu, naj vplivni katoličani tako preustrojijo, da se postavijo na dobro stran.«³⁵⁷ Poleg tega je poudaril avtonomnost urednikov pri uredni-

Ustanovitelj DS, str. 3.

355 Kralj, *Lampe*, str. 240.

356 Prav tam, str. 239–240.

357 *Poročilo pripravljalnega odbora o I. slovenskem katoliškem shodu, kateri se je vršil 1892. leta v Ljubljani*. Ljubljana 1893, str. 122, 127 (*Poročilo o I. katoliškem shodu*). – Glede Lampetovega odnosa do liberalnega političnega tiska lahko opozorimo tudi na njegov odziv na Jegličevo posredovanje v sporu med urednikom liberalnega *Slovenskega naroda* in enim od najvidnejših nosilcev liberalnega kulturnega boja proti katoliškemu gibanju, Miroslavom Malovrhom, in kuratom Antonom Koblarjem. Jeglič je namreč Koblarju predlagal, naj odstopi od tožbe proti Malovrhu, ker ga je le-ta v parku Zvezda v Ljubljani oklohtal. Koblar je bil od tožbe pripravljen odstopiti, zaradi spravljivosti, ki jo je Jeglič pokazal do *Narodovega* urednika, pa mu je, kot piše Jeglič v svojem Dnevniku, Lampe pisal, da se čudi, »kako sem mogel posredovati in mu (Malovrhu – op. M. T. P.) tako rekoč zopet pomagati, da bo mogel svoje satansko hudobno delo nadaljevati. Prav vesel sem teh

škem delu: »Kako pa bi pri občinstvu imeli zaupanje, ako to niso. Seveda se morajo ozirati in se ozirajo radi na mnenje drugih, ki marsikaj več vedo, posebno o lokalnih zadevah.«³⁵⁸ Na slovesnem in sklepnem shodu je bil izvoljen tudi za namestnika referenta o delu odseka Antona Kržičarja.³⁵⁹

Že pred shodom pa je na nevarnost pred vplivi modernih ideologij opozoril v *Apologetičnih razgovorih*, ki jih je objavil v letih 1886–1889 v *Duhovnem pastirju*. Z *Razgovori* o dvomu, o resnosti v mišljenju, o ateizmu in drugih pomembnih vprašanih je hotel dvigniti predvsem apologetično izobrazbo duhovščine. Naslednja leta so *Razgovori* izhajali kot priloga in nato izšli v dveh zvezkih: *Apologetični razgovori ali Pot do resnice, I. zvezek: O človeku* (1887) in *II. zvezek: Ali je Bog?* (1889). V prvem zvezku dokazuje neumrljivost in nesnovnost človeške duše ter prostost človeške volje, v drugem zvezku pa dokazuje božje bivanje in zavrača ateizem, materializem, panteizem in idealizem.³⁶⁰

Leta 1890 je objavil *Obrambne govore: Slovincem v premislek in prid. Govori* so beseda za »mir in spravo« na podlagi »jasnosti in krepkosti v načelih«, a »milobe in bratovske ljubezni v obliki«.

Od leta 1890 do smrti je intenzivno spremljal teološko in filozofsko literaturo, kar kažejo številne ocene del, v glavnem napisanih v nemškem in latinskem jeziku. Pastoralno bogoslovje je obogatil tudi s prevodom Cramerjevega dela *Apostolski dušni pastir* (1890).

Izredno plodno je bilo tudi njegovo sodelovanje z Mohorjevo družbo, ne samo v času študija in strokovnega usposabljanja, ampak tudi v letih službovanja. Najpomembnejši Lampetov prispevek za Mohorjevo družbo je delo s področja biblicistike. Sprejel je ponudbo, da za člane Družbe priredi *Zgodbe Svetega pisma*. V predgovoru teh znamenitih *Zgodb* pravi: »Ta ponudba mi je bila jako všeč, ker se je tako lepo strinjala z mojimi nameni in tudi z mojim javnim učenjem v ljubljanski bogoslovnici. Ker sem pisal marsikaj o posvetnih vedah v prid našega naroda, zdelo se mi je, kakor bi me klical Bog, naj pišem tudi kaj verskega naravnost v Njegovo čast in v izveličanje svojih rojakov. Vendar mi ni bilo po misli, da bi se ravnal po nemški knjigi, ker tako delo bi ne bilo za potrebe našega ljudstva, temveč sklenil sem ustvariti delo, pripravno za ljudstvo.«³⁶¹

Lampe se je za to precej zahtevno nalogo pripravil tako, da je od srede februarja do začetka maja 1891 študijsko potoval v Egipt in Palestino. Nato je opisal znamenitosti sve-

odkritosrčnih besedi«, je k temu pripisal Jeglič. (Arhiv Republike Slovenije, AS 1871, Jeglič, dr. Anton Bonaventura, *Dnevnik (Prepis)*, fasc. 1, leto 1899–1905, zv. 1, zapis z dne 12. novembra 1899)

358 Poročilo o I. katoliškem shodu, str. 124.

359 Prav tam, str. 126.

360 Ušeničnik navaja Einspillerja, ki pravi, da so Lampetovi *Apologetični razgovori* »pravi kinč« oziroma »pravi božji dar«. – Ušeničnik, *Lampe*, str. 611.

361 Frančišek Lampe: *Zgodbe Svetega pisma, I. del: zgodbe starega zakona*. Celovec 1894, str. 4.

tih krajev in bralcem mohorjevk predstavil Sveto deželo s knjigo v dveh zvezkih: najprej je izšel *Jeruzalemski romar* (1892 in 1893) s slikami in risbami, deloma po Lampetovih črticah in fotografijah. Leta 1894 pa je izšel že prvi snopič *Zgodb* (*Zgodbe Svetega pisma, I.del: zgodbe starega zakona*) s skrbno sestavljenim uvodom. Njegove *Zgodbe Svetega pisma* so nato izhajale vsako leto. Za biblično besedilo je uporabljal in izboljševal predvsem Wolfovo izdajo (prevod je iz Vulgate). Razlago Sv. pisma pa je gradil na osnovi različne biblične literature, mnenj sv. očetov in drugih razlagalcev. Besedilo je dopolnil z zbirko svetopisemskih slik, »da nekatere kažejo, kako je v sv. krajih še dandanes, druge pa izkušajo predočiti, kakšni so bili sveti dogodki«. Slikovno gradivo je bilo namenjeno tako izobraženim bralcem kot tudi mladini kot vzgojni in izobraževalni pripomoček. Lampe je bil prepričan, da »nobena reč, nobeno bitje, nobena moč, nobena knjiga nam ne priča ljubezni božje tako, kakor sv. pismo. Zato bo gotovo tudi Slovence vnemalo za ljubezen božjo.« Poleg tega je vseskozi poudarjal pomen in lepoto slovenskega jezika. Na koncu svojega predgovora je Slovence nagovoril z naslednjimi besedami: »Dragi Slovenci! Učite se ljubiti našo nebeško vero, ki vam jo oznanja ta knjiga. Ne zaničujte pa tudi ne mile domače slovenske govorice, v kateri vam prihaja v tej knjigi sv. beseda pred oči. Le prepričajte se, kako lepo se glasi božja beseda v slovenskem jeziku!«³⁶²

Zgodbe Svetega pisma so svojevrsten biblicistični knjižni prvenec na Slovenskem, napisan z veliko mero ljubezni, mnogimi odrekani, garaškim delom in časovno stisko, povezano z različnim usklajevanjem z založniško hišo. To se lepo vidi iz njegove večletne korespondence (1891–1900) z vodjo Tiskarne družbe sv. Mohorja v Celovcu in narodnim agitatorjem Vekoslavom Legatom, ki je Lampeta tudi osebno zelo cenil. Značilen odlomek iz njune korespondence, ki je po letu 1895 zadevala predvsem tiskanje *Zgodb*, bremo v Legatovem pismu Lampetu z dne 23. aprila 1898: »Prihodnje leto bomo za ‚Zgodbe‘ zanesljivo odločili 10 pol in tudi pozneje po toliko, da bode delo prej v celoti končano. – Opombe o psalmih, ako so važne, bilo bi pa bolje ako bi je prihodnje leto na koncu psalmov navedli, da se ne poizgubijo. Ako natisnemo tiske na platnicah, bodo potem pri vezani knjigi prišle v izgubo, ker se zavitek navadno zavrže. Storite pa, kakor Vam drago. Rokopis nam lahko takoj pošljete, ako bi le hoteli dotične opombe imeti natisnjene na zavitku. Iz srca Vam privoščimo, prečastiti gospod doktor, primernejšo službo, da boste ložje delali na ‚Zgodbah‘, na tej v istini prekrasni knjigi. Vi sicer vse preveč delate; preveč se trudite. Paziti morate malo tudi na Svoje zdravje. Mili Bog naj Vam podeli moč in krepko zdravje tudi v bodoče! Najraje pa bi videli, ko bi ‚Zgodbe‘ mogli pisati vsako leto tu pri nas v Celovcu. Imeli bi tu še največ pokoja in miru. Tudi zrak bi Vam ugajal. – Bodite iskreno pozdravljeni! Odličnim spoštovanjem sem Vam ves udani V. Legat.«³⁶³

362 Prav tam, str. 5–6.

363 Nadškofijski arhiv v Ljubljani, Zapuščine, *Frančišek Lampe*, fasc. 35 (NŠAL, *Lampe*). – Legatova želja, da bi Lampe *Zgodbe* pisal v Celovcu, se je verjetno navezovala tudi na Lampetovo dilemo iz srede devetdesetih let, da bi zaradi preobremenjenosti poiskal novo službo izven Ljubljane. To lahko razberemo iz pisma, ki ga je Le-

S semantičnega in sintaktičnega vidika so *Zgodbe* zelo skrbno pripravljeno delo, pisano tekoče, razumljivo, v lepem slovenskem jeziku. Celovitejšo podobo o njem bi seveda lahko podali biblicisti in literarni kritiki. Knjiga je oblikovno zelo lepo izdelana in zaradi posebne estetske opreme posebej pritegne tudi današnjega bralca. Žal Lampe zaradi zgodnje smrti ni uspel dokončati niti zgodb Stare zaveze. Pisanje *Zgodb Svetega pisma* je po njegovi smrti nadaljeval Janez Ev. Krek.³⁶⁴

Medtem ko je bila po njegovi oceni zaradi razširjenosti njenih knjig med ljudmi za izdajanje *Zgodb Svetega pisma* najbolj ustrezna Mohorjeva družba, je Lampe svoja znanstvena, modroslovna dela objavil pri Matici Slovenski. Že leta 1886 je v *Letopisu Matice Slovenske* objavil študijo o spominu. Kasneje pa so pri Matici izšla še njegova filozofska dela *Vvod v modroslovje* (1887), *Dušeslovje I-II* (1889/90) in *Cvetje s polja modroslovskega* (1897).

Dom in svet

Frančišek Lampe je že pred Mahničevim nastopom leta 1881 v ljubljanskem semenišču z ustanovitvijo Cirilskega društva zasnoval idejo za nov leposloven list. V študijskih letih je ob nadaljevanju bogoslovnih in modroslovnih študijev v Gradcu s pismi navduševal cirilce za leposlovno delo in se tudi pozneje, ko je bil že podvodja in profesor bogoslovja, z veseljem udeleževal sestankov društva. Lampetovo navodilo cirilcem je bilo: »Cirilci naj gledajo na to, da si pridobe stanovitno voljo ostati in delovati na tej poti, da jim postane pisateljevanje potreba (...), da ohranijo živo ljubezen do našega slovstva in idealnega duhovskega življenja.«³⁶⁵

V tistem času so izhajali štirje slovenski leposlovni listi: *Ljubljanski zvon*, *Kres*, *Slovan* in *Vrtec*. Toda slovenska javnost še ni bila dovolj prebujena, da bi lahko vzdrževala

gat pisal Lampetu 11. I. 1896: »Kar se tiče službe v Celovcu, smo prav radi in z največjim veseljem pripravljeni, Vam jo oskrbeti. Predragi gospod doktor, le odločite se, pridite semkaj k nam. Naša skrb bode, Vam v vseh zadevah iti na roko. Vse Vam bode na razpolaganje. Za 'Dom in svet' naročim Vam takoj nov stroj. Stanovanje dobite v naši novi hiši, dohodke Vam zagotovimo, kakoršne imate v Ljubljani itd. Le pridite, pridite! Tudi se bodele pri nas lahko odpočili in ne bodele teko preobloženi z delom, nego ste v Ljubljani. Torci, na noge / hajd na Koroško, mi Vas sprejmemo z odprtimi rokami.« (Prav tam)

364 V 19. stoletju se je vmea za prevajanje Svetega pisma na katoliški strani nadaljevala (prevajanje *Svetega pisma* se je precej razmahnilo v drugi polovici 18. stoletja). Svojevrstno delo so opravili Ivan Vesel-Vesnin, Anton Medved, Simon Gregorčič, Frančišek Lampe in Janez Ev. Krek. Vesel je izdal knjigo *Psalmi* (1893) skupaj z dovršenim Gregorčičevim prevodom Ps 118 (Heb. 119) v 22 pesmih, Medved je prevedel *Jeremijeve žalostinke* (1894 in 1906), *Joba* (1904) in *Jeremijo* (1909), Gregorčič pa je izdal pesniški prevod *Svetopisemska knjiga Job in Psalm 118* (1904) in malo pred smrtjo končal *Jeremijeve žalostinke*. Lampe in Krek sta v letih 1894–1912 izdala znamenite *Zgodbe Svetega pisma*. (*Splošni uvod v Sveto pismo*, v: *Sveto pismo Stare in Nove zaveze*: slovenski standardni prevod. Ljubljana 1997, str. 40–42)

365 Jože Dolenc: *Uredniki Doma in Sveta*, v: *Dom in svet 1888–1988*: zbornik ob stoletnici. Celje 1988, str. 9 (Dolenc, *Uredniki DS*).

toliko listov. Manjkalo jim je zadostno število primernih spisov in tudi naročnikov. Najprej je omagal *Kres*, ki je bil do leta 1886 »leposloven in znanstven list«, dokler se ni preoblikoval v »poučen in znanstven list«, vendar ga tudi to ni rešilo.³⁶⁶ Za *Kresom* je prišel na vrsto *Slovan*, »ilustrovan leposlovni list«, ki sta ga izdajala Ivan Hribar in Ivan Tavčar. *Slovan* je prenehal s četrtem letnikom, dne 20. decembra 1887.³⁶⁷

Ostala sta torej le še dva leposlovna lista *Zvon* in *Vrtec*, kar je predstavljalo zadosten razlog in povod za izpeljavo Lampetovega zastavljenega načrta. Navdušenemu domoljubu Lampetu se je zdelo, da je napočil primeren trenutek za ustanovitev novega leposlovnega in poučnega lista, zato je v ta namen pod vodstvom Janeza Ev. Kreka, predsednika Cirilskega društva, sklical izredni sestanek in pred božičem, 24. decembra 1887, nagovoril cirilce z naslednjimi besedami: »Dragi gospodje! Prosil sem Vas, da bi se danes izredno sešli, ker Vam nameravam razodeti važen namen, ki pa še ne sme priti v javnost, dokler ne dozori. V Cirilskem društvu se je marsikaj dobrega in koristnega sklenilo, zato upam, da bo tudi uspeh današnjega posveta blagodaren. Naše leposlovno in znanstveno delovanje nima posebne sreče. Lani je izdihnil ‚Kres‘, pred dnevi je naznanil ‚Slovan‘, da ne bo več izhajal. Slovenci pa ne smemo propadati in nazadovati, naše geslo marveč bodi: Kvišku in naprej! Kaj naj torej storimo? Prišla mi je misel, da bi pričel z novim listom. ‚Zvon‘ je namenjen bolj inteligenci, ‚Vrtec‘ mladini; za dijake in srednje stanove pa nimamo lista. Kako prav bi došel tak list! Gradiva bi mu ne primanjkovalo, saj se že udje Cirilskega društva letos tako pridno sučejo, da me ni strah z listom pričeti. Sčasoma pa dobi list še novih sotrudnikov in uspeh nam je zagotovljen. Kaj pa z naročniki? Za te sem nekoliko bolj v skrbeh, vendar me navdaja veselo upanje. Preden pa začnem to idejo izvrševati, Vas prosim, da bi mi izjavili svoje mnenje.«³⁶⁸

366 Viktor Steska navaja urednikove besede, ki ob prenehanju izhajanja lista izraža obžalovanje, da vloženi napor v razvoj znanosti oziroma bolj splošno rečeno v razvoj slovenske kulture v tem času še niso obrodili želenih sadov: »Na koncu tega (VI.) letnika sporoča uredništvo in založništvo dne 31. oktobra 1886: ‚Ko smo lansko leto, oziraje se na domače literarne razmere, pretvorili *Kres* v znanstven list, vodilo nas je prepričanje, da je neobhodno potrebno, našo znanstveno literaturo v višji meri gojiti, kakor se je to godilo do sedaj. V svesti smo si bili vseh težkoč, ki stopajo pri nas samostalnemu znanstvenemu časopisu na pot. Te ovire se še niso pri Slovencih niti od daleč ne odstranile in preteklo še bode marsikatero leto, predno se ojači na domačih tleh znanstveno delovanje. – Razni vzroki nas silijo tedaj naznaniti tukaj slavnemu p. n. občinstvu, da ustavimo s šestim letnikom svoj list.« (Steska, *Pred rojstvom DS*, str. 4)

367 Hribar in Tavčar sta ob prenehanju izhajanja *Slovana* zapisala: »Denašnja številka je zadnja številka ‚Slovanova‘. Želela sva ohraniti Slovincem prvi redno ilustrovan list, a ni nama bilo mogoče. Prva tri leta delovala sva oba marljivo pri listu, morebiti celo na škodo stanovskim svojim dolžnostim. Delovala sva rada, ker sva se trudila za idejo, katera nama je bila in nama ostane vse življenje zvezda vodnica. Poleg tega truda pa sva imela tudi denarnih žrtev, kajti slike so stale ogromnega denarja. Dasi se ‚Slovana‘ nikdar ni tiskalo izpod 900 izvodov, vendar niso zadoščevali dohodki, da bi se bili pokrivali troški, in do danes, ko preneha izdajati list, naraslo nama je izgube 1952 goldinarjev. Večjih žrtev se od naju, katerima Rojenice niso sipale zlata v zibel, ne more zahtevati.« – Steska, *Pred rojstvom DS*, str. 5.

368 Steska, *Pred rojstvom DS*, str. 5.

Iz Steskovega pričevanja lahko razberemo, da so se cirilci soočali z različnimi dilemami, ki so bile povezane z izdajo novega lista, vendar pa so jih na srečo različno interpretirali in sledili večinskemu mnenju. Med njimi je kot takratni predsednik Cirilskega društva najprej povzel besedo Janez Ev. Krek: »Nameravani list bi bil gotovo koristen in potreben. Kako dobro bi bilo, da bi imeli dijaki list, ki bi jim bil primeren in ki bi jih v leposlovju in znanstvu vodil po pravem tiru. V tem oziru misel pozdravljam. Drugo vprašanje pa je: Ali bo našel list med dijaki naročnikov in prijateljev? Po mojem mnenju ne. Naši dijaki so na 'Zvon' tako navezani, da bi jim manjši list, in tak bo novi list vsaj v začetku, ne ugajal, zato ga ne bodo naročali in tudi ne brali. Če pa med dijaki ne bo imel naročnikov, jih dosti tudi druge ne bo našel. Zato list gmotno ne bo mogel izhajati.«³⁶⁹

Vendar se ostali člani društva s Krekovim stališčem niso strinjali. Steska se tega spominja z naslednjimi besedami: »Te besede so nas druge osupnile. Bili smo drugega mnenja. Svojim nadam smo dajali duška in zagotavljali profesorju dr. Lampetu, da se bodo dijaki zlasti njim namenjenega lista prav radi oprijeli, posebno ako ne bo predrag, ker dijaki sicer nimajo denarja, pač pa dovolj gorečnosti in navdušenosti.«³⁷⁰

Z dovoljenjem knezoškofa Jakoba Missie je tako 20. januarja 1888 izšla prva številka novega slovenskega lista *Dom in svet*, ki je bil »namenjen mladini v prvi vrsti«, s podnaslovom »Zabavi in pouku«, in sicer brez ovitka, torej kot pravi »samosrajčnik«, kakor je ustanovitelj sam imenoval list.³⁷¹

Dom in svet je med drugim nastal tudi iz Lampetove kulturne zavesti in iz skrbi pred očitki liberalizma, da so slovenski katoličani kulturno zaostali. Kot navdušenec za leposlovje je hotel biti pobudnik in idejni voditelj sodobne, resnične in zanimive, čeprav v krščanski miselnosti in morali temelječe literarne smeri. Lampe je kot glasnik religiozno in nraavstveno neoporečnega slovstva hotel s pomočjo članov Cirilskega društva pridobiti od *Zvona* literarni naraščaj in obenem prehiteti bolj rigoroznega Antona Mahniča, ki je v svojem duhu in po svojem okusu pripravljaj v Gorici svoj literarni časopis *Rimski katolik*.³⁷²

369 Prav tam.

370 Prav tam.

371 Fran Saleški Finžgar: *Dominsvetovci*, v: *Dom in svet*, 1917, str. 8; Dolenc, *Uredniki DS*, str. 9. – Viktor Steska omenja med drugim tudi naslednji razlog, ki je Lampetu predstavljal povod za ustanovitev *Doma in sveta*: »Ko je leta 1891. obhajal pesnik Anton Hribar na Krki svojo novo mašo, mu je hvaležni urednik prof. dr. Lampe pridigoval. Pri obedu je pri napitnici dejal tudi to-le: „Ko sem ustanavljal ‚Dom in Svet‘, mi je dajalo največ poguma delovanje današnjega slavljenca. Imel sem pesnika, priljubljenega v ožjem krogu; upal sem, da ga bo javnost z veseljem pozdravila. Nisem se varal. Ostal mi je skozi štiri leta zvest sotrudnik. Tukaj lahko slovesno rečem: Brez Antona Hribarja bi tedaj tudi še ‚Dom in Sveta‘ ne bilo.“» (Steska, *Pred rojstvom DS*, str. 5)

372 Literarno revijo *Dom in svet* je Lampe ustanovil pol leta pred Mahničevim *Rimskim katolikom*. Lampe je bil nekoliko mlajši Mahničev sodobnik. V javnosti je nastopil skoraj istočasno. Oba sta se, vsak na svoj način, vneto ukvarjala s filozofijo in urejala vsak svojo revijo. Nasproti Mahničevi bojeviti, nepopustljivi, tudi napadalni usmeritvi je bil Lampe izrazito miren, zmeren, blag, zlasti pa prepričan, da njegov časopis ne sme slu-

Lampe in Mahnič sta kljub načelnim razlikam prijateljela in kolikor je bilo mogoče tudi sodelovala. Iz Mahničevega pisma Lampetu z dne 22. decembra 1888 vidimo, da je tudi Mahnič z veseljem podprl izdajo *Doma in sveta*: »Premili prijatelj! (...) Veseli me ne izrečeno, da Tvoj list res napreduje i po obsegu i po vsebini; v kratkem bo, upam, ‚Zvon‘ brezpotreben in gotovo tudi prenehal. Iz srca mu bom voščil mir in pokoj. Pošiljam ti zdaj ‚socijalno‘ črtico; mogoče, da ti vgodim; jezik in slog precej lep; vsebine seveda ni dosti. Zatorej presodi; saj veš, da mej nami ni zamere, tudi če zavržeš. (...) Pisal si mi, kako to, da je ‚Dom in svet‘ v bogoslovnici prepovedan. Jaz sem sam vprašal prevzv. nadškofa o ti stvari, in mi je rekel, da On ni prepovedal, nego le politične liste, da torej prepoved ne zadeva tudi ‚Dom in svet‘, in da rad vidi, ako ga naročajo in berō. Ne vem, tedaj, kako to, da se ti je poročalo o omenjeni prepovedi. Bodi pa prepričan, da Tvojemu podjetju nihče ne nasprotuje, ampak je sploh Tebi in Tvojemu listu javno mnenje mej tukajšnjimi Slovenci jako vgodno. Le pogumno naprej! Sicer pa te moram zagotoviti, da bi znal kak posameznik, tudi mej duhovni, biti nasprotnik kakor Tebi, tako i Tvojemu listu in delovanju; v lastnem taboru smo imeli zmeraj nasprotnikov, in taki so navadno najbolj zagrizeni. Znajo biti tudi taki – Slovenci – katerim kaže slovenščino zatirati, da se prikupē tam, od koder kaj upajo. Bog Ti daj srečne praznike in veselo novo leto. Ves Tvoj v Kristusu, Mahnič.«³⁷³

Lampe je z izdajo *Doma in sveta* stopil pred javnost z velikimi željami. V najskromnejših razmerah se je v Marijanišču posvetil delu za novi list in v glavnem vse delal sam, pomagalo mu je le nekaj šolskih sester. Bil je urednik, upravnik in tisti, ki je opravil vsa tehnična dela, potrebna za izdajanje in razpošiljanje lista. Čeprav je bil po svoji naravi odločen za samotarsko učenjaško življenje, je stopil v najtesnejšo zvezo s svetom, se posvetoval s širšo slovensko publiko in iskal stika predvsem z mladimi. To se vidi iz njegove obširne korespondence, saj si je kot urednik *Doma in sveta* dopisoval s celotno slovensko populacijo; s takratnimi pomembnimi slovenskimi izobraženci in vplivnimi ljudmi doma in v tujini, z duhovniki, profesorji, pisatelji, slikarji, glasbeniki, fotografi, naravoslovci, inženirji, študenti, popotniki, misijonarji, podjetniki, čebelarji in preprostim neizobraženimi ljudmi, ljubitelji revije *Dom in svet*. Ti so iz svojih osebnih nagibov po izobraževanju in v želji prijateljsko podpreli Lampeta z njim sodelovali tako, da so postali naročniki *Doma in sveta*. Za boljši vpogled v razsežnost Lampetovega delovanja, naj naštejemo le nekaj vidnih Slovencev doma in v tujini, ki so si z njim dopisovali:

žiti načelnemu boju proti liberalni kulturi, temveč pozitivnemu umetniškemu in vzgojnemu delu. (Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva*, 2, str. 224–225; Ogrin, *Literarno vrednotenje*, str. 83) – Kljub ideološkemu in ekskluzivističnemu ocenjevanju Lampeta in njegovega *Doma in sveta*, ki ga je navezoval izključno na svetovnonazorska in politična nasprotja med Slovenci, in nepoznavanju novotomizma, v katerem je Lampe utemeljeval svoje delovanje, je tudi Ivan Prijatelj za revijo in njenega urednika našel nekaj, sicer relativiziranih pozitivnih besed, ter reviji priznal eksistenčno upravičenost. (Ivan Prijatelj: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848–1895*, V. Ljubljana 1966, str. 344; isti: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848–1895*, VI. Ljubljana 1985, str. 302–312, 320–328, 383–394, 402, 405, 412–414)

373 NSAL, Lampe, fasc. 36.

teolog, skladatelj in planinski pisec **Jakob Aljaž**, zgodovinar **Josip Apih**, teolog, zgodovinar, glasbeni pisec in etnobotanik **Janko Barle** (v študijskih letih), pisatelj, literarni in umetnostni kritik **Josip Benkovič**, teolog **Valentin Bernik**, pisatelj **Ignacij Burgar**, pisatelj **Valentin Cajnko**, teolog **Alojzij Cigoj**, teolog **Andrej Čebašek**, pisatelj **Fran Detela**, misijonar **Emmanuel Drevenšek**, politik in gospodarstvenik **Lambert Einspieler**, pripovednik in dramatik **Fran Saleški Finžgar**, književnik in prosvetni delavec **Engelbert Gangl**, narodni in prosvetni delavec **Urban Golmajer**, pisatelj in dramatik **Fran Govekar**, pesnik **Simon Gregorčič**, politik **Gustav Gregorin**, slikar **Ivan Grohar**, skladatelj **Angelik Hribar**, pesnik **Anton Hribar**, skladatelj **Benjamin Ipavec**, filolog **Vatroslav Jagić**, slikar **Matija Jama**, kanonik vrhbosanskega kapitlja v Sarajevu in kasnejši ljubljanski knezoškof **Anton Bonaventura Jeglič**, teolog, filozof, pesnik in pisatelj **Luka Jeran**, fotograf **Anton Jerkič**, pesnik, publicist in politik **Janko Kersnik**, pisatelj **Jožef Klekl ml.**, teolog in politik **Karel Klun**, slikarka **Ivana Kobilica**, prosvetni delavec, organizator planinstva in publicist **Fran Kocbek**, zgodovinar **Franc Kos**, teolog, zgodovinar in narodni delavec **Fran Kovačič**, teolog in politik **Janez Ev. Krek**, politik, gospodarstvenik in publicist **Anton Kristan** (v študijskih letih), matematik, fizik in filozof **Josip Križan**, pesnik **Janko Leban**, jezikoslovec, literarni zgodovinar in kritik **Franc Lekše**, teolog, filozof in publicist **Leopold Lenard**, literarni kritik, zgodovinar, urednik in prosvetni delavec **Fran Levec**, škof, pisatelj, kritik in urednik **Anton Mahnič**, pravnik, politik in kulturni delavec **Danilo Majaron**, pripovednik, publicist in urednik **Miroslav Malovrh**, muzikolog in umetnostni zgodovinar **Josip Mantuani**, literarni zgodovinar in časnikar **Josip Marn**, pesnik in dramatik **Anton Medved**, pisatelj, dramatik in pesnik **Franc Ksaver Meško**, literarni in kulturni zgodovinar ter etnolog **Matija Murko**, narodni delavec **Ivan Murnik**, lavantinski škof **Mihael Napotnik**, urednik, slavist in narodopisec **Ivan Navratil**, slikar in ilustrator **Simon Ogrin**, teolog in pesnik **Mihael Opeka**, teolog, etnolog in zgodovinar **Jože Pajek**, popotnik in fotograf **Kristijan Pajer**, filozof in literarni teoretik **Janko Pajk**, pesnica in pisateljica **Pavlina Pajk**, teolog in narodni delavec **Josip Pavlica**, zdravnik patolog in anatom **Janez Plečnik** (v študijskih letih), arhitekt **Josip Plečnik** (v študijskih letih), politik **Franc Povše**, frančiškan, socialni delavec in dopisnik iz Aleksandrije **Hubert Rant**, psiholog **Mihajlo Rostohar** (v študijskih letih), teolog in pesnik **Silvin Sardenko** (Alojzij Merhar), skladatelj **Hugolin Sattner** (Franc Sattner), dvorni kaplan, knjižničar in ekonom v Avguštineju na Dunaju **Frančišek Borgia Sedej** (kasneje goriški nadškof in metropolit), teolog, jezikoslovec in narodnogospodarski in politični delavec **Matija Sila**, slikar **Matej Sternen** (v študijskih letih), kulturni in umetnostni zgodovinar **Viktor Steška**, pravnik, politik in gospodarstvenik **Jožef Suppan**, teolog, narodopisec in zgodovinar **Ivan Šašelj**, naravoslovec in organizator šolstva **Ivan Šubic**, fizik **Simon Šubic**, duhovnik, urednik, narodni delavec in predsednik Zveze slovenskih duhovnikov v

ZDA **Frančišek Saleški Šušteršič**, mecen, publicist in vzgojitelj **Pavel Turner**, filozof in teolog **Aleš Ušeničnik**, slikar, ilustrator in scenograf **Ivan Vavpotič** (v študijskih letih), skladatelj **Hrabroslav Volarič**, politik **Andrej Winkler**, kritik in pisatelj **Miljutin Zarnik**, teolog, politik in časnikar **Ignacij Žitnik** in pesnik, dramatik, esejist in prevajalec **Oton Župančič** (v študijskih letih). Z Lampetom so si dopisovali tudi akademsko društvo **Danica, Slovenija** in **Klub slovenskih tehnikov** na Dunaju, **Akademsko tehniško društvo Triglav** iz Gradca, **Hrvaško akademsko društvo Velebit** in **Zastava** iz Zagreba ter **Zbor duhovne mladeži Đakovačke**.³⁷⁴

Dober glas o Lampetu in njegovem listu se je kmalu razširil po svetu, zato je našel ustrezno podporo s strani Slovencev v tujini, v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi, Afriki, Aziji, Avstraliji in Ameriki. Lampeta so mnogi prosili, naj jim pošlje razno gradivo za izobraževanje in krepitev izseljeniške kulture Slovencev ali jim pomaga tudi na druge načine. Marsikdo je bil s svojimi prispevki pripravljen tudi sodelovati pri *Domu in svetu*. To lahko vidimo iz jezikovno svojevrstnega pisma Jakoba Šobe, ki ga v besedilo uvrščamo kot zanimivost. Kot izseljeniški Slovenec je pisal Lampetu iz Sant Pavla v Braziliji (datum ni znan): »Častiti gospod prosim pošlite mi Mohorske knjige, lanske in letošni kolendar in sveto pismo tako na poštno zročilo bom jaz tuki plaču kolko bo koštalo, Jas sim že društvo prosu pa mi nočejo poslati pa vem da so dobili moje pismo, bil sem več let v družbi insim saboj vzel več knjig sveto pismo ot vsejih let in tudi romenje kir ga vsako nedeljo prebiram in se zmislim navas in občudujem vaše popise tako razumlive in podučne. Tudi ta Brazilije je vredno popisati jaz bi rad pisal kako se tuki godi kaj raste kako se zemlja obdeluje kako je domača in divje žival kako govorijo in kako se kofe obdeluje, Pa moj rokopis nebi htelo društvo natisniti ko bi ga vi prepisali in kaj nebi blo prav bi van postili če bi pa felilo bipa dostavili če blo pisano z mojim imenom ali bipa kakovo drugo zato mi neblo žal Prosim dajte mi znati če bi to stvar storili Jaz sim Štajerc dekanije Videm, bil sim vrižba pisan župnije Dobova, Sant Pavel Brazil Amerika.«³⁷⁵

Uredniško delo je Lampeta precej izčrpavalo, saj se je moral za vsako izdano številko *Doma in sveta* spopadati z mnogimi problemi. Kako se mu je v tem pogledu godilo, Lampe piše v pismu predsedniku Katoliškega tiskovnega društva monsignoru Antonu Zupančiču, z dne 30. septembra 1893. Pismo v preprostih besedah izraža nekaj pragmatičnih točk o težkem, kočljivem delokrogu krščanskega leposlovnega lista. Opozarja na neizbežne težave urednikovanja, ki bodo vedno obstajale, naj urejuje tak list kdorkoli. Lampe v pismu med drugim pravi: »Kot predsedniku društva stavim Vam ponudbo, naj K. T. D. sprejme moj list samo v svojo založbo. Dam mu ga brezplačno. Tudi uredništvo prepustim

374 Prav tam, fasc. 34–37.

375 Prav tam, fasc. 37.

rad; ako bi bilo pa želeli, da urejam list sam, nadaljeval bom rad za polovico tega, kar dobiva 'Zvonov' ali 'Pastirjev' ali katerikoli urednik. Če mi pa uredništvo odvzamete, pisal bom v zahvalo za list brezplačno, kolikor bom mogel. Ko bi Vi poznali moje težave, mojo grenkobo, moje boje, ki jih imam pri listu, čudili bi se le temu, da nisem take želje in ponudbe izrazil že poprej. (...) Vem dobro, da se mojemu listu očita mlačnost, morda še kaj hujšega. Rečem pa le: Z nobeno rečjo ne ustrezemo nasprotnikom toliko in ne udarimo sami sebe toliko, kakor če nehamo z 'Dom in Svetom'. Vsakdo mi bo priznal, da sem delal za dobro stvar, nesebično. Če danes neham, neham brez lastne sramote. Ne zamerite: Malo bolelo me je, da se smatra 'Dom in Svet' kot nekaka ptuja stvar. Torej – prevzemite ga in naredite ž njim, kar hočete. Če pa tega nočete, idite mu na roko toliko, kolikor menite, da je vreden podpore od Katol. Tiskovnega društva. Četudi ne prinaša pridig, vendar misijonari po svoje med mladino in olikanci. (...) Res 'Dom in Svet' nima deficita doslej. Tudi ga ne bo imel, dokler morem sam delati in dokler mi kaj pišejo prijatelji zastonj. A vsi nečejo in ne morejo. Pa tudi žalostno je, ko je treba ravnati vedno na podlagi 'Bog plati!'»³⁷⁶

Kot primer enega izmed mnogih pisateljev, ki so živeli v pomanjkanju in so izrazili neustavljivo potrebo po ustvarjanju in objavljanju svojih prispevkov v *Domu in svetu*, navedemo Antona Medveda v značilnem pismu Lampetu, z dne 31. marca 1896: »Prečastiti gospod profesor! Naznanjam Vam, da sem dovršil Kacijanarja. Sladko čustvo me prevzema, ko gledam pred seboj polletnega napornega truda gotovo. Seveda mi je zdaj še delo pregledovati, pristrizati, dostavljati, piliti, gladiti in naposled na lepo prepisavati, a glavni trud je vendar le končan. Obseg je blizu tri krat tolik, kot Ostrovrharjev. Upam, da boste z delom zadovoljni. Prvi del (drama) ni povse samostalen z dokončnim estetiškim utiskom (kakor tudi Schillerjev, Piccolomini ni), temveč je obsežna dramatiška ekspozicija k tragediji, a vendar ima dosti zanimljivih dramatiških momentov. Do julija meseca vam pošljem opisano in prepisano dramo, katero smete priobčevati, s tem ko bodem jaz prepisaval tragedijo. Ne dvomim namreč, da vam bode ugajala tragedija, ako vam bode povšeči drama. A ker želim, da se delo objavi že v tem letniku in ker mi bode morda težko vse delo do onega časa prepisati, zato želim, da mi izpolnite predzadnjega stavka misel. Konec majnika pride že Ušeničnik Aleksij iz Rima, kakor mi je pisal Benkovič. Novo poživljeni bomo delovali za lepo slovstvo slovensko. Nedavno sem bil v Celji, kjer sem obiskal sestro in nje soproga dr. Janežiča. Vse je navdušeno za Vaš list in posebej za Vašo osobo. Zdaj imamo precej izpovedovanja, vendar se lahko zmerom kaj piše. Jaz sem zdrav. Samó, samó v trdih denarnih razmerah. Zató – Bog vé, kako nerad pišem naslednje vrste – zató mi bi bil kakor četudi skromen honorar od Vašega lista vsaj za to leto dobrodošel. Oprostite, nimam se kam obrniti. Ne menim nikakor, da s svojim delovanjem v resnici kaj zaslužim, hkrati sem pripravljen tako delovati naprej, kot doslej, najsi zato nimam nikakega gmotnega dobička, ali sila kola lomi. Jaz upam, da mi té prošnje vsaj ne zamerite, če vam je že ni moči uslišati.

376 Kalan, *Ustanovitelj DS*, str. 3-4.

Udano se poklanjam in ostajam Vaš verno udani Ant. Medved.«³⁷⁷

Finančni problemi *Doma in sveta* so izhajali predvsem iz vsesplošne revščine, tako tistih, ki so v listu objavljali, kot tudi tistih, ki so bili naročeni na list. Naročniki velikokrat niso zmogli v celoti plačevati naročnine, zato so prosili, ali za odlog plačila, ali za znižanje naročnine, ali tudi za brezplačno prejemanje *Doma in sveta*. To je bilo za Lampeta veliko breme, saj je zaradi svoje dobrote pri tem največkrat popustil, skoraj vsem mladim društvom pošiljal brezplačne izvide lista, avtorjem, ki so objavljali in bili v stiski pa velikokrat plačeval iz svojega žepa. Dodatno so razširjanje *Doma in sveta* oteževali nemškutarski krogi, ki so bili v določenih sredinah tako močni, da so revijo prepovedali in jo odtegnili mladini v šolah.³⁷⁸

Sprva zelo skromen list se je iz leta v leto izpopolnjeval in postopoma postal iz neke vrste slovstvene vadnice za versko neoporečno domačijsko slovstvo zavesten organ spodbujanja katoliške kulture, ki se je povzdignil do veljave uglednega literarnega lista. Prvih pet letnikov je bilo bolj vzgojnega in družbenega kakor slovstvenega pomena. Namenjeni so bili »poduku in zabavi«, po zgledu družinske revije *Besednikove vrste*, a na višji osnovi, saj je bil list namenjen zlasti dijakom in srednjim slojem. Od šestega letnika je imel v naslovu oznako »ilustrovan list za leposlovje in znanstvo«, »list za slovenske družine«, »za omikane Slovence sploh«. Prvih osem let je izhajal kot mesečnik, potem od leta 1896 nekaj časa po dvakrat na mesec.³⁷⁹

Lampe je v prvih letnikih *Doma in sveta* razvil tiste osnove, na katerih se je v listu dejansko razvijalo vse leposlovno delo naslednjih let. Med prvimi avtorji *Doma in sveta* so prevladovali Josip Benkovič, Valentin Bernik, Peter Bohinjec, Jože Debevec, Anton Funtek, Engelbert Gangl, Anton Hribar, Franc Jaklič, Anton Medved, Mihael Opeka, Pavlina Pajk in Ivo Trošt. Kasneje so se jim pridružili še vidnejši slovenski pisatelji Fran Saleški Finžgar, Ivan Lah, Ksaver Meško, Matija Prelesnik in Milan Pugelj.

Lampe je tudi sam veliko pisal v list in na ovitek, sproti je razvijal in utemeljeval svojo estetiko, svoje poglede na književnost, pisal o lepoti in umetnosti, objavljал modroslovne spise, življenjepise, potopise idr. Še posebej rad je razlagal svoje leposlovne nazore o ljubezni in zbiral zanimivo gradivo z vseh področij vsakdanjega življenja. Poudarjal je pomen ljubezni kot silnice Božje stvariteljske moči, potrebne za umetniško ustvarjalnost, sposobne prikazovanja življenja kot čudovitega gibanja človeškega rodu, ki črpa svoj navdih iz raznovrstnih življenjskih poti in iz moči resnice. Zagovarjal je stališče, da je umetnost bistven del narodovega duševnega življenja in napredovanja, zato naj bi bil *Dom in svet* verna knjiga življenja kot zrcala resnice. Poudarjal je tudi pomen trpljenja v življenju – prepričan je bil, da se posameznik nazorsko pravilno krepi in duhovno raste predvsem preko težkih življenjskih

377 NŠAL, *Lampe*, fasc. 36.

378 O odklonilnem odnosu do *Doma in sveta* v nemškutarskem okolju prepričljivo govori pismo Jakoba Šketa iz leta 1891. – NŠAL, *Lampe*, fasc. 37.

379 Dolenc, *Uredniki DS*, str. 9.

preizkušenj, ki najdejo svoj končni smisel v religioznih postavkah. Pravilnost svojih idej je dokazoval tudi proti kritikam v *Ljubljanskem Zvonu*, ki so Lampetu sicer priznavale, da je njegov filozofski jezik lep in jasen, terminologija dobra, vendar vsebinsko neprimerna, ker je v službi tendence. Lampe je odločno branil svojo filozofijo kot izraz znanstvenega prepričanja, ki ima svojo zgodovinsko in realno življenjsko utemeljitev. Objavil je tudi mnogo zanimivih kratkih zapisov. V njih je med drugim branil svoje ime proti očitku, da je nemško. Tolmačil ga je kot domače – iz Lampreht Lampert, Lambert, kakor je iz Ozvalda Ažbe, iz Bernarda Perne, iz Mihaela Mehle, iz Šimona Šeme, iz Jeronima Rome. Bralce je tudi prosil, naj mu sporočajo o umetninah po cerkvah, gradovih in po zasebnih zbirkah, naj predstavijo, od kod izvirajo, kakšne so in kako so ohranjene, naj jih, če je le mogoče, tudi fotografirajo, da se bo tako vzpostavljala umetnostna zgodovina slovenskih pokrajin.³⁸⁰

Ljudje so Lampetu z veseljem prisluhnili in mu pošiljali raznovrstno gradivo: ljudske pesmi, črtice, pregovore, fotografije in spise o znamenitostih slovenskih krajev na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Goriškem. Duhovniki, misijonarji in popotniki, ki so službovali drugod po svetu, pa so mu pošiljali spise o tujih krajih in navadah njihovih prebivalcev. Tako so Slovenci spoznavali svet, dobili osnovne informacije o obrednih praksah in kulturi nekrščanskih narodov, se seznanjali z različnimi idejnimi tokovi, umetnostjo, razvojem tehničnega napredka in z življenjem v pomembnih svetovnih prestolnicah.³⁸¹

Z Lampetom si je redno dopisoval Anton B. Jeglič, ko je služboval v Bosni in Hercegovini. Pošiljal mu je fotografije, jih opisoval in Lampeta obveščal o življenju tamkajšnjih ljudi. Tipično je njegovo pismo iz Sarajeva, z dne 20. oktobra 1889: »Dragi gospod profesor! Hvala na fotografiji. Dosta sem se nasmejal, ko sem ji dobil. – Mislim, da ste že dobili ‚Sarajevo‘ in nekoliko fotografij, katerim sem na hrbtu napisal, kaj da predstavljajo. Ako imate sliko pred seboj, Vam je na desno iztok, na levo zapad. Na sredini vidite dve večje crkve. Ona, ki ima dva zvonika, to je naša Katedrala; druga pa, ki ima kuple, to je razkolniška. Ravno pred seboj na jugu bote našli malo crkvico, to je naša prejšnja Katedrala, sedaj pa imajo franjevci. – Sarajevo je l. 1511 utemelil vezir Usren – beg. Do leta 1857 so z njim vladali janičari, kateri tudi Sultana niso dosti slušali. Ali 1857. l. jih je Omar paša popolnoma pokončal in Sarajevo je postalo glavno mesto. Ima sedaj blizu 30000 stanovnikov; katoličana nas je blizu 4000, razkolnikov nekoliko več, muhamedancev okoli 18000, židov blizu 3000. – Katoličani imamo nadškofa, kapitel, župnika s kapelanom, provincijala franjevskega s sekretarom, milosrdnice in sestre iz družbe kčera Božje ljubezni. – Pravoslavni imajo metropolita, konzistorij, župnika, dve konfesionalne šole. – Muhamdovci imajo svojega ‚reis el ulema‘, svoje hodže, dervise, mnogo šol, okoli 160 džamij – Židovi imajo svojega rabina in sinagogo – U mestu je zemaljska vlada in vrhovno vojno zapovedništvo za Bosno in Hercegovino. – Razun gornjih šol imamo še: gimna-

380 Prav tam, str. 10; Ušeničnik, *Lampe*, str. 612; Kralj, *Lampe*, str. 241.

381 NŠAL, *Lampe*, fasc. 33–40.

zijo, učiteljsko pripravnico, moško in žensko šolo. – Raznih listov imamo: a) političnih pet: Sarajevski list in Bosnische Post izhajajo po dvakrat na teden (vladini listi); Bošnjak in še 1 list v turskem jeziku po enkrat na teden (pod nadzorom vlade); Napredak, list srbski po 1 na teden. Cerkevna lista imamo tri: Vrhbosna (vlastnik Kaptolvrhbosanski), Glasnik dobro – bosanski (vlastnik pravoslavna Konzistorija), Glasnik jugoslovanskih franjevac. Znanstveni list jedan: Glasnik zemaljskoga muzeja. Beletristični list jedan: Vila – Tiskarne imamo 4: 1 je vladina, 1 srbska, 2 privatnih oseb. To imate nekoliko podatkov, morebiti, da Vam kaj koristijo. Bog daj zdravje Vam, zavod Vaš pa naj se širi i raste! Z Bogom! Dr. Anton Jeglič»³⁸²

Ob pozivih Lampeta po vsesplošnem ustvarjanju in napredovanju je mnogo mladih umetnikov navezalo stik z njim. Lampe jim je kot mentor, zvesti pomočnik, sodelavec in prijatelj svetoval, da so pridobili vso potrebno domačo in tujo literaturo, jih vzgajal v umetnosti in jim na različne načine pomagal prebroditi ustvarjalne težave. To vidimo iz dopisovanja med Lampetom in mladim umetnikom Josipom Zazulo. Zazula je takole pisal Lampetu: »Spoštovani gospod urednik! Zopet smo dobili nov mesečnik, ki sem se ga zelo razveselil; v prvi vrsti bo budil in kratkočasil mladino, koja v izvenšolskem času še nima primerne duševnega razvedrila. V našem slovstvu imamo sicer lepo število knjig, a največ je prevodov, izvirnega je malo; posamezni članki so bolj podobni daljšim šolskim nalogam, kakor resnim slovstvenim proizvodom. (...) Ne vem, ali je vse tako, kakor vidim sam; a dobro vem, da ni vse takó, kakor bi moralo biti. Listi so preveč razdvojeni; mesto resnega dela je glavni smoter medsebojni prepir za prazna načela. Zato iskreno želim, da bi se Vaši nameni z Dom in svetom popolnoma izpolnili. Tudi jaz sem se odločil po skromnih močeh sodelovati in pošiljam v ta namen nekaj gradiva. Ako Vam bo ugajalo, ga blagovolite priobčiti. Zbral sem si psevdonime Bolislav, Vladimir, ali tudi kratico J. Z. Odličnim spoštovanjem ... J. Z., V Logatcu 2. svečana 1888.«³⁸³

Lampe je Zazuli v nekaj dneh odgovoril z dopisnico: »Cenjeni mladi prijatelj! Lepo prosim, da oprostite, ker nisem precej odgovoril: delo me tlači. Brez poklonov Vam povem rad, da nič ne dvomim o Vaši pesniški nadarjenosti in sposobnosti. Upam, da pride poslano blago kmalu na vrsto. Le naprej, le delajte! Prav razveselil sem se! O priliki Vam bo dal nekaj nasvetov o vsebini in obliki. Le pridno berite dobre pisatelje, a še pridneje opazujte sebe, srce svoje in tudi svet: opazujte bistro, s čistim očesom, jasno glavo, gorkim srcem in vročim navdušenjem za lepo, resnično in blago – dobro! Pesnik je kakor svečenik med naravo-človeštvom in božanstvom; on tolmači glasove – temne in nerazumne naravine, a tolmači tudi glas božji kakor prerok. Bog Vas blagoslovi! Žal, da Vam sedaj ne morem pisati več! Prosim priporočite tudi list v uradniških krogih in pišite mi odkrito: ako kaj

382 Prav tam, fasc. 35.

383 Korespondenca Josipa Zazule in Frančiška Lampeta se je ohranila v *Zapuščini dr. Rajka Ložarja*. Omenjeno korespondenco je Helena Ložar Podlogar posredovala dr. Matiji Ogrinu, ki mi jo je prijateljsko dal na razpolago. Za to se mu najlepše zahvaljujem. (*Korespondenca Zazula-Lampe*.)

ljubim tu na svetu goreče, je to mladež naša, katero Bog živi! Vaš Fr. Lampe., Ljubljana 8. feb. 1888.«³⁸⁴

Zazula je v kratkih zapisih ob korespondenci opisal njuno sodelovanje: »Kakor sem jaz nosil knjige v Ljubljano, jih je dr. Lampe nosil meni v Škofjo Loko. List je hotel vsebinsko vsestransko razširiti, zato mi je prinesel Zlato Praho in nekaj drugih knjig iz katerih sem jemal za platnice kratke sestavke. Pri tem pa se nikoli nisva mogla zediniti: on je povdarjal naj pišem tako, da bodo vsi razumeli; jaz sem trdil, da tega radi terminov ne morem in naj čitatelji sami uče, kakor sem se jaz. Saj tudi mene nihče ne vpraša, ali vem kaj je lemež, ogon, sora, oje; tako tudi jaz drugim ne bom razlagal kaj je cilinder, kalorija, šeson, jaček, horicont itd. Za moje Rudarske pesmi /Dom in svet 1892/ je bila terminologija pač potrebna, sicer bi se dogajale take stvari, kakor sem jih doživel z Sonetnim vencem Slava rudarstvu! /1906/ (...) Dr. Frančišek Lampe se je v moje mišljenje uživel in z veseljem dal prostor takim proizvodom v svojem listu. S tega stališča je tudi hitro spoznal, kako brezpomembna je bila Vadnica, ki jo je v 7. pismu napovedal. Vadnica je bila posnetek Stritarjeve Vadnice 1879, ki je imela 17 pogovorov; Lampetova, 1889, jih je imela samo pet. Te vadnice niso bile umestne; vadničar je mogočno sedel na pesniškem prestolu in z sarkazmom odbijal svoje učence, a občinstvo se je smejalo in zabavalo.«³⁸⁵

Poleg sodelovanja na pesniškem področju, je bilo zelo zanimivo tudi njuno sodelovanje na področju grafičnega ustvarjanja, ki se ga Zazula spominja v naslednjih vrsticah: »Grafička je v 80. letih preteklega stoletja delala v prvi vrsti z ogljem in tušem na kemični papir in z nožičem na rastriran papir. Seveda smo imeli še lesoreze, bakroreze in cinkografijo, poleg kamnotiska, toda takih zavodov je bilo malo: Dunaj, Praga, Mnihovo, so odločevali. Ker pa so bili klišei dragi /zlasti po izvirniku/, si je dr. Lampe kupil papirje sem, in marsikateri večer sva skoraj do polnoči amaterila v Marijanišču s tušem in nožičem, saj se poleg njega takrat razun Blaznika, najbrže nihče ni v Ljubljani za take 'igračke' zanimal. Jaz pa sem se vozil iz Škofje Loke, nosil doli razne mesečnike in doma narejene slike, nazaj – grede pa prinašal razočaranja, kajti kemični, kakor rastrirani papirji so bili primerni le za gotove metode in za izvežbano roko, kar o sebi z urednikom nisva mogla trditi. Tako se je torej zgodilo, da so bile moje inicijale prav čedne, ko pa so prišle v stroj, se je poznal čisto vsak prstek ali maroga. Kakor bi jih pričaral, so lezle iz klišaja in Lampe jih seveda ni mogel odobriti. Na takih potegavščinah smo trpeli tri leta; potem je odkril nekaj praktičnih talentov in mladi umetniki so mu delali precej dobre slike, zlasti marljivi Zepichal je prinašal v list lepe stvari na rastiran papir, pa tudi Germ, Dejak in drugi. (...) Omenil sem že, kako sem nosil v Ljubljano knjige; Prva je bila Bongova: Moderne Kunst, /11 Dr. Lampe je učil od Mod Kunst tudi zunanje opreme. Navihani Bong listu ni natisnil letnice in je inozemskim novim naročnikom pošiljal naprej stare letnike, a mislili smo, da čitamo najnovejše! V Berolinu je bilo namreč nastalo novo

384 Korespondenca Zazula-Lampe.

385 Prav tam.

grafično podjetje, ki je gojilo najbolj lesorezov v resnično dovršeni meri. Ko je Lampe prvič zagledal na celo stran in celo na celo odprto knjigo velike četrti razprostrte lesoreze z raznimi boginjami, nimfami, grškimi in rimskimi lepoticami, se je malo posmejal in pripomnil, tukaj veliko gole kože prodajajo'. Toda hitro je pozabil na golo polt in se zamislil v poteze lesoreza: malo je požvižgal in pristavil, 'kako pač znajo po svetu!' In zopet je obrnil novo stran, še bolj požvižgal potem pa me prosil, naj mu jih za nekaj časa posodim. Seveda, sem jih nato doli prinesel! Tisti, 'posodim' je trajal toliko časa, dokler sem služil v Škofji Loki in Vipavi; šele 1897, ko sem prišel službeno v Ljubljano, sem jih zopet nesel domov.«³⁸⁶

Lampe in Zazula sta se po neuspehlih poskusih grafičnega ustvarjanja lotila fotografije. Kot je zapisal Zazula, »sta oba dosegla v listu, pa tudi izven lista, prav lepe uspehe: pokrajinske slike, povečave, slike na daljavo z objektivskim stavkom in (...) po lastnem načrtu narejene aparate«.³⁸⁷

Lampe je bil velik ljubitelj fotografije. Izjemno pozornost ji je posvetil kot fotoamater in privrženec spodbujanja fotografske slike. Med leti 1889–1900 je v *Domu in svetu* objavljал številne fotografije amaterjev in poklicnih fotografov. Tudi sam je bil dober fotograf, loteval se je posnetkov v eksterieru in interieru in jih objavljал v svoji reviji. Po Kambičevem mnenju so klišejsko reproducirane slike po letu 1889 vredne pozornosti v evropskem merilu. V *Domu in svetu* je objavil obširno pripoved popotnika in fotografa Kristijana Pajerja o njegovem fotografskem popotovanju po Egiptu in Palestini. Leta 1893 je objavil tudi prispevek o Janezu Puharju, slovenskem izumitelju fotografije na steklo. Slovensko javnost je seznanjal tudi s kratkimi fotografskimi novicami in opisi reprodukcij.³⁸⁸ Fotoamater Anton Tramte, kaplan v Dobropolju, je leta 1890 v *Domu in svetu* objavil zelo zanimive informacije o novem klubu fotoamaterjev v Ljubljani ter hkrati nazorno opisal naprave za stereofotografijo. Navedel je tudi šest različnih fotografskih tehnik, med katerimi sta bili vsaj dve povezani z množično fotografsko reprodukcijo, to je z možnostjo tiskanja fotografske podobe in ne le z možnostjo povečevanja in neposrednega ali ročnega razmnoževanja slik. To sta bili fotocinkografija in fotolitografija. Po Krečičevem mnenju je poročilo zašlo v *Dom in svet* pravočasno, saj je revija že v prejšnjem letniku (1888/1889) prinesla poleg slik, reproduciranih v bakrotisku, tudi prave fotografske reprodukcije v tehniki cinkografije. Gre za posnetke z vatikanske razstave, posebej cerkvenega posodja, in imenitno pročelje tedaj nove stolne cerkve Srca Jezusovega v Sarajevu. Lampetova slikovna naravnost pri *Domu in svetu* je vplivala tudi na spremembo koncepta revije. Po letu 1892 se je imenovala *Dom in svet*, »ilustrovan list za leposlovje in znanstvo«. Razvijanje koncepta ilustrirane revije, v kateri se je vse bolj

386 Prav tam.

387 Prav tam.

388 Mirko Kambič: *Fotografija na Slovenskem od 1839 do 1989*, v: 150 let fotografije na Slovenskem 1839–1989. Ljubljana 1989, str. 26, 28.

uveljavljala prav reproducirana fotografija, ne nazadnje tudi zato, ker je Lampe sam bil fotograf, jo je v času do začetka prve svetovne vojne privedlo v položaj najpomembnejše slovenske revije za fotografijo. *Dom in svet* je imel na področju fotografije pred tedanjimi slovenskimi mesečniki (*Planinski vestnik*) pomembno prednost, saj je fotografije objavljala kontinuirano. Med drugim je objavljala tudi dela slovenskih fotografov, jih afirmiral s skoraj povsem doslednim navajanjem imen ob njihovih izdelkih in skrbel za kvalitetno reprodukcijo. Tako je potrdil civilizacijski napredek slovenskega prostora, ki je dovolj zgodaj sprejel sodobnejšo, na fotografijo oprto kulturno življenje in ustvarjanje. Obenem je dokazoval, da je bilo mogoče v takratnem času pridobiti dovolj slikovnega gradiva tako iz domačih kot tudi iz tujih virov.

Lampe je v *Domu in svetu* zelo zgodaj uvedel komentarje k objavljenim slikam v razdelku *Naše slike*. V razlagah se je posvečal praviloma dogodkom, ki so jih prikazovale fotografije, skoraj nikoli pa se ni posvetil njihovi likovni vsebini. Po Krečičevem mnenju se je Lampe kljub temu zavedal njihove domače zgodovinske usidranosti. O tem pričajo nekatere starejše objavljene fotografije, na primer *Bumba ali pinja* Alojza Knafelca iz leta 1861 in fotografija *Kranj pred letom 1871* Kristijana Pajerja. Lampe je v koncept revije vgradil selektivnost, kjer merilo izbiranja ni bila zgolj likovna kvaliteta. V enaki ali nemara celo v večji meri ga je zanimal dogodek na fotografiji, njegova pričevalnost, posebnost oziroma enkratnost dogodka. Lampe je imel veliko veselje s fotografiranjem prireditve gojencev v Marijanišču, kjer je bil predstojnik. Tako je sam prispeval redko ikonografsko temo živih slik ali alegorij, kot so na primer *Mlada junaška četa*, *Slava sv. Jožefu* in *Živele Avstrija*. Dobro obvladovanje kompozicije in opuščanje patetičnih scen prikazuje njegova slika marijaniških otrok pri delu. V krajinski fotografiji oziroma slikah stavb in posameznih kosov opreme je bil povsem stvaren in zadržan. »Dogodke«, med katere lahko uvrstimo tudi vsakovrstne shode ali arheološka izkopavanja, ves čas spremljajo podobe domačih krajev in portreti osebnosti iz slovenskega javnega kulturnega in političnega življenja, od leta 1892 pa pogosto tudi prizori z bližnjega in daljnega Orienta, Afrike, pozneje Severne in Južne Amerike, Rusije in Severne Evrope do njenega pola (povezano z Nansenovo odpravo na severni pol). Celo prva fotografska obvestila iz južnoslovanskega sveta sodijo v ta dominsvetovski eksotični kontekst.

Velik del fotografskega gradiva, ki ga je prinašal *Dom in svet* v letu 1895, se nanaša na prizore po velikem ljubljanskem potresu. Kvaliteta posnetkov, predvsem slovenskih fotografov Ljubljančanov Julija Müllerja in Hinka Dolenca, Goričana Antona Jerkiča in Celovčana Aloisa Beera, je tolikšna, da lahko upravičeno govorimo o prvi zrelosti starejše slovenske fotografije. Kasneje se je fotografska podoba revije nekoliko umirila in pozornost se je usmerila v podobe slovenskih krajev, kot se kažejo v fotografskih objektivih krajevnih fotografov: Celje in okolje na slikah Antona Arzenška, Idrija Ivana Vončine, Logatec in bližnji Kras Antona Vilarja pa tudi tujih fotografov, na primer Velenje Maxa Helffa ali Ptuj z okolico Johanna Winklerja. Ob konkretnem krajinskem izrezu se je uveljavil še slo-

šnejši, »umetniško« predstavljen fotografski motiv, ki je opozoril na vsebinsko ali likovno poglobljeno fotografijo.

Proti koncu stoletja se je z običajnih slik krajev in nižinskih predelov pozornost preusmerila na fotografije visokogorske krajine. Njen pojav je bil povezan s splošnim širjenjem narodne zavesti in temu ustrezno uredniško politiko *Doma in sveta*. Poleg drugih listov je *Dom in svet* z objavljanjem fotografij iz Beneške Slovenije, Koroške, Istre, Štajerske in Kočevskega spregovoril o mejah slovenstva. Uspešni fotografi gorā v zgodnejšem razdobju *Doma in sveta* so bili Ivan Sušnik, Anton Gregorc in Benedikt Lergetporer. Pozneje so se uveljavili še Bogumil Brinšek, Rudolf Badiura in Franjo Kunaver. *Dom in svet* je tako prinesel na svoje strani izbrano in že vrsto let gojeno fotografijo gorā, kakršna se je razvijala na straneh *Planinskega vestnika*. Pomen te fotografije je v čisto umetnostnem pogledu revija poudarila s tem, da je v začetku stoletja začela objavljati fotografije celostransko, tiskane na umetniškem papirju kot priloge.³⁸⁹

Iz Lampetove korespondence lahko vidimo, da si je redno dopisoval s številnimi poklicnimi in amaterskimi fotografi, npr. z Josipom Arničem, Hinkom Dolencem, Antonom Jerkičem in Srečkom Magoličem, in se seznanjal z novostmi na področju fotografije. Kot fotograf in slikar je bil zvest Lampetov sodelavec tudi slikar Matija Jama.

Dom in svet si je torej na različnih ravneh utiral pot med ljudi tako, da je spodbudil narodove najbolj vitalne sile, ki so razgibale slovenski ustvarjalni prostor in se počasi izvijale iz oklepa predmodernih idejnih shem.

V obračunu Ob desetletnici je Lampe zapisal: »Prebil je Dom in svet deset let. (...) List je premagal prve težave, podrl zidovje nezaupnosti, utrdil si roko, pripravil si orodje in orožje ter delal, kolikor je mogel. Pristopili so vrli pisatelji, oklenili so se ga naročniki, list je rastel od leta do leta: tako je Dom in svet danes list, ki je znan ne samo Slovencem, ampak tudi drugim Slovanom (...) Veselo je tudi to, da je Dom in svet vzgojil naši književnosti nekaj pisateljev, ki ji so in bodo vedno v čast.« O nalogi lista za prihodnost pa je v istem jubilejnem zapisu napisal: »Teženje našega lista ostane v bodočnosti tisto, kakoršno je bilo doslej: Vsestranski napredek znanstva, umetnosti, narodne izobrazbe, za gmotno izboljšanje slovenskega kmeta in delavca – a tako, da se v narodu okrepi verski duh in utrdi nrvnost, brez katere ni narod nikdar močan, nikdar srečen.«³⁹⁰

Lampetovo poudarjanje kulturno-umetniške dejavnosti pred politično velikokrat ni bilo prav razumljeno. O tem je ob 30-letnici *Doma in sveta* spregovoril tudi Janez Ev. Krek: »Na neko posebnost v mišljenju Frančiška Lampeta kaže posebej opozoriti zlasti sedaj. Leta 1892. smo imeli prvi katoliški shod v Ljubljani. Po njem se je začelo živahno zbiranje čet pod gesli, ki jih je razvil ta shod. Posebno se je poudarjala ločitev duhov, ki se je jela kazati

389 Peter Krečič: *O starejših objavah fotografije v slovenskem revialnem tisku*, v: 150 let fotografije na Slovenskem 1839–1989. Ljubljana 1989, str. 38–40.

390 Frančišek Lampe: *Ob desetletnici*, v: *Dom in Svet*, 1898, str. 766–768.

najprej na političnem polju. Strankotvorne moči so se razvile in so začele živeti. Pričel se je boj, ki je imel na sebi vsa svojstva političnih bojev. Dr. Frančišek Lampe je stal v tem boju ob strani. Nikdar sicer ni izrekel nobene besede proti potrebi, da se očisti javno ozračje in ločijo duhovi. Tudi proti političnemu delu tega boja se ni nikdar izjavil; nasprotno je poudarjal, naj se ožja zveza somišljenikov katoliškega prepričanja čim najbolj poglobi in pripravi za skupno dalekosežno delo. Toda pri tem mu je večkrat ušla izpod peresa beseda, katero smo takrat šteli za neumestno, češ, da diši po kvarnem slogaštvu. Zdaj, ko je minula vrsta let, odkar počiva Frančiška Lampeta truplo v grobu, in ko so nam izkušnje prinesle mnogo dragocenih pridobitev, moremo njegovo mišljenje objektivneje presoјati. Politični boji in kar je ž njimi v zvezi, so se zdeli Frančišku Lampetu mnogo manj stalne vrednosti, nego kulturno delo. Politika, ki je praktično samo nanizana vrsta raznovrstnih kompromisov, ne more imeti – tako si je mislil in tako je tudi sodil rajni Frančišek Lampe – tako trajnih in globokih uspehov, da se oživi katoliško načelo, kakor neumorno delo na kulturnem polju. Sam je tudi v pogovorih večkrat izrazil strah, da utegne politika odvrniti veliko sposobnih delavcev od znanstvenega in umetniškega dela, in da ima politični boj tudi koruptivne kali v sebi. (...) Pravzaprav je še mlad legel v grob; toda kljub temu smo slišali besede iz njegovih ust, s katerimi je poudarjal, da je prva naša dolžnost, skrbeti za naraščaj, ki more in mora polagoma zasesti mesta starejših. Kdor se stara, naj se tudi zaveda, da se z vsakim dnem bliža koncu, in da se mora njegova ljubezen do stvari, katero zastopa, meriti po tem, koliko jih je vzgojil sposobnih, pripravnih za to, da nadaljujejo njegovo delo. Tako je bilo njegovo stališče do mladine, ki je vedela, da ima v njem svojega resničnega prijatelja in zagovornika. Marsikatera burja je potegnila preko vrst tiste peščice mladih talentov, ki jih je za leposlovno delo zbiral Frančišek Lampe. Vselej so našli v njem svojega krepkega zaščitnika. Bila je usodepolna, za razvoj našega naroda izredno važna doba, katere začetkov se danes ob tridesetletnici Dom in Sveta živo spominjamo. (...) Zorimo pač ne samo z uspehi, nego tudi s porazi in zmotami. To globoko resnico povzemam tudi iz Frančiška Lampeta velikega dela. In še nekaj. V dobi, ko se je pričel Dom in Svet, nismo poznali pravzaprav leposlovnih umetnikov, ki bi jim bilo njihovo delo življenjski poklic. To delo se je štelo za nekaj privesek, nekaj postranskega, na kar se ne more zidati življenje z vsemi svojimi potrebami. Sodili smo, da se mora slovstveno delati zastonj. Dr. Frančišek Lampe je odločno prelomil to načelo. Vedel je, da je leposlovno delo v pravem besede pomenu delo, ki zahteva in potrebuje zato tudi primerne nagrade in ki se sploh razviti ne more, ako se pošteno ne plača. Ne morem soditi, koliko smo napredovali v tem oziru zadnjih trideset let; toliko pa vem, da je vendar ta napredek še zelo neznaten in da je usoda umetnikova slejkoprej proletarska v pravem besede pomenu. Gotovo pa je, da bi se mnogo lepih sil, ki so se razvile na umetniškem polju in s katerimi se po pravici ponašamo doma in pred svetom, ne bilo razvilo, ko bi ne bilo dr. Frančiška Lampeta in njegovega Dom in Sveta.«³⁹¹

391 Janez Evangelist Krek: *Dom in svet živi*, v: Dom in Svet, 1917, str. 6–7 (Krek, *Dom in svet živi*).

Tudi Izidor Cankar je ob 30-letnici *Doma in sveta* poudaril velik pomen Lampetovega dela za slovensko kulturo, ki si je v svojih majhnih začetkih utirala pot preko žrtev in življenjskih moči posameznikov, kakršen je bil Lampe. Cankarjeve besede so pomenljive tudi za današnji čas: »Frančišku Lampetu posvečujemo ob tridesetletnici *Dom in Sveta* to knjigo. Njegova je. On je prvi mislil na njo in ob času, ko so bile zvezde slovstvu manj prijazne; ko se o umetnosti še skoraj ni vedelo, ali je. Zamislil je to knjigo vse lepšo, toda če ni popolna, je vsaj dovolj verna slika sodobnega slovenstva; in kar je dobrega v njej, je tudi njegovo delo. Njegov duh jo preveva. Njegova čista in iskrena ljubezen do resnice in lepote, njegova živa želja, da pridi našim izmučenim srcem ta skrivnostna moč, ta rosa iz večnosti, jo je pisala. Frančišku Lampetu, ki *Dom in Sveta* ni ustvaril, ki je marveč od lastnega življenja vzel, da ga je njemu dal. (...) Na nas pa je, da njegovo delo nadaljujemo, kajti jubilej nas uči, kaj smo storili, in še bolj česa nismo. Svobodno naj se tedaj razgibljejo dobre sile, in radostno!«³⁹²

Lampe je z ustanovitvijo *Doma in sveta*, ki ga je urejal od njegove ustanovitve 1888 do svoje smrti 1900, nedvomno prinesel med ljudi veliko nepoznanih in še neutrjenih tem, ki so kazale trenutno razvojno raven družbe doma in v svetu. S samim naslovom lista je poskušal vnaprej določiti programsko usmerjenost kulturno-duhovnega in umetniškega delovanja sodelavcev pri *Domu in svetu* in lahko bi rekli, da mu je uspelo preseči zavezanost zgolj *političnemu*, kar je bilo značilno za tedanje javno življenje na Slovenskem. Poleg tega je beletristično razsežnost lista razširil in dopolnil z vrsto aktualnih vsebin iz različnih področij, ki so bile za bralce zanimive tako iz vzgojnih ali etično-moralnih kot tudi iz družbeno-gospodarskih vidikov. Z *Domom in svetom* je Lampe uresničil svoja pričakovanja po splošnem kulturnem napredovanju slovenskega naroda. Med najširšimi sloji je zbudil zanimanje za znanost, leposlovje in umetnost, slovenski jezik in lepoto domačih in tujih krajev, obenem pa je pridobil in vzgojil tudi mnogo kulturnih delavcev.

392 Izidor Cankar: *Frančišku Lampetu*, v: *Dom in svet*, 1917, str. 1. – *Dom in svet* je »sčasoma postajal vse pomembnejše glasilo krščansko usmerjenega izobraženstva, 'list za leposlovje in znanstvo', posvečen 'književnosti, umetnosti'. Pridobival si je vedno nove sodelavce, tudi nadarjene mislece in književnike, in v začetku 20. stoletja, zlasti pa v času med svetovnjima vojnama, postal ena vodilnih slovenskih kulturnih revij z vrsto odličnih urednikov in sodelavcev. Iz njega je bilo mogoče razbrati dinamično rast, višino in moč celotnega kulturnega življenja na Slovenskem, posebej še v književnosti. Ideološka trenja, druga svetovna vojna z revolucijo na slovenskih tleh in povsem spremenjene razmere po vojni so ustvarjalno pot *Doma in sveta* ustavile (zadnji, 56. letnik, je izšel leta 1944, v dveh zbornikih). Sodelavci so se razkropili na več strani sveta, se zaprli sami vase ali pa našli prostor za svoje objave v drugih revijah in listih.« (Stanko Janežič: *Pred sto leti*, v: *Dom in svet 1888–1988*: zbornik ob stoletnici. Celje 1988, str. 5)

Lampetovo poslanstvo duhovnika in vzgojitelja v vzgojnem zavodu Marijanišče (Collegium Marianum)

Frančišek Lampe je bil kot duhovnik in vzgojitelj prizadeven na vseh področjih svojega delovanja. Posebej pa je treba poudariti tudi njegovo dobrodelno delovanje v vzgojnem zavodu Marijanišče, ki mu je posvetil precejšen del svoje življenjske energije v delu z osirotelimi dečki.³⁹³ Lampe je dejavno sodeloval pri oblikovanju vzgojno-pedagoškega dela v Marijanišču in s tem opozoril na mesto, vlogo in na pomen, ki ga lahko ima takšen zavod v kulturnem življenju in razvoju naroda. Hkrati je opozoril tudi na pomen solidarnosti in medsebojne povezanosti v življenju, na soodvisnost posameznika od družbe in obratno, ter na potrebo po zagotavljanju pomoči tistim, ki jo potrebujejo. Pri tem je posebej poudarjal pomen dela z otroki in mladino, ki je izhajala iz družbenega obrobja. V prispevku *Marijanišče v Ljubljani* (1898) je zapisal: »Kranjska dežela jako veliko stori za dobre namene, kakor za misijone, za nove cerkve, za ponesrečence; v novejšem času ima tudi velike dobrodelne hiše, posebno še za mladino, in jih podpira po svojih najboljših močeh. Dobro namreč ve, da ni boljšega dela, kakor je za mladino. Med temi dobrodelnimi hišami, ki skrbе za kranjsko mladino na duši in na telesu je v prvi vrsti *Marijanišče* v Ljubljani. *Marijanišče* pomenja hišo, ki je posvečena Mariji, ali pa hišo, kjer prebivajo Marijanci ali Marijini otroci. To ime ima velika hiša na Spodnjih Poljanah v Ljubljani, ki ima nad glavnimi vrati podobo lavretanske Matere Božje in pa nadpis *Collegium Marianum*, to je zbirališče ali zavod Mariji posvečen.«³⁹⁴

³⁹³ Marijanišče je predhodnik Dijaškega doma Ivana Cankarja v Ljubljani, ki deluje še danes. – Rado Romih: *Kratek pregled zgodovine Dijaškega doma Ivana Cankarja 1882–1997*, v: DIC 1882–1997: zbornik ob 115-letnici Marijanišča in 50-letnici Dijaškega doma Ivana Cankarja. Ljubljana 1997, str. 9 (Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*).

³⁹⁴ Frančišek Lampe: *Marijanišče v Ljubljani*, v: Drobtinice, 1898, str. 169 (Lampe, *Marijanišče v Ljubljani*).

Nastanek Marijanišča

O tem, »kdaj in kako je nastalo Marijanišče«, je Lampe zapisal: »Kristus je napovedal, da bomo imeli ubožce med seboj. Saj vemo, da pride tudi bogatin na beraško palico. Ker nam zapoveduje naša vera pomagati siromakom, zato sveta cerkev že od nekdaj skrbi za nje. V novejšem času ustanavljajo dobri katoličani jako radi *Vincencijeve družbe* za podporo siromakov. Tudi v Ljubljani so ustanovili Vincencijevo družbo in sicer leta 1876. Njen predsednik ali voditelj je bil neki blagi in pobožen mašnik dr. Janez Gogala, ki je bil pozneje imenovan za škofa, pa je poprej umrl (dně 4. maja l. 1884), predno so ga za škofa tudi posvetili. Ta je ljubil ne samo siromake sploh, ampak posebno še siromašno in zapuščeno mladino.«³⁹⁵

Vincencijeva družba je leta 1880 v predmestju Ljubljane, na Spodnjih Poljanah, ob »Mahkotovi ubožnici«, kupila posestvo sester Jager in sosednjo Vernikovo domačijo. Del gospodarskega poslopja na tem posestvu so preuredili v dnevno zavetišče sirot in novembra 1880 sprejeli 11 dečkov, ki so hodili v javne ljudske šole v mestu. V zavetišču so jih oskrbovale sestre usmiljenke sv. Vincencija Pavelskega. Medtem se je začela gradnja sirotišnice, ki jo je nadzoroval Janez Gogala. Dve tretjini poslopja ob Poljanski cesti so zgradili do 2. novembra 1882, ko se je vselilo 54 sirot. Svečana otvoritev sirotišnice z uradnim imenom Collegium Marianum je bila 12. novembra 1882. Ustanovo, posvečeno Mariji, je blagoslovil škof Janez Zlatoust Pogačar.³⁹⁶ Med številnim občinstvom so se tega pomembnega dogodka udeležili tudi deželni glavar Gustav Thurn, deželni predsednik baron Andrej Winkler in mestni župan Peter Grasselli. Leta 1883 je Marijanišče obiskal cesar Franc Jožef, ki je bil po Lampetovih pripovedovanjih vesel lepe hiše in zdravih otrok. Tedaj je bilo v sirotišnici 48 dečkov in med njimi je bilo tudi nekaj sirot iz drugih slovenskih krajev. Januarja 1884 so v sirotišnici odprli zasebno enorazredno šolo. Prva učitelja sta bila Ema Ravnacher in upokojeni nadučitelj Jernej Vrančič, poučevanje verouka pa je prevzel frančiškan pater Placid, ki je to nalogo opravljal celih 42 let, vse do svoje smrti leta 1926.³⁹⁷

Vodstvo Vincencijeve družbe je leta 1883 pripravilo osnutek Statuta deške sirotišnice Collegium Marianum in ga predložilo v oceno cesarsko-kraljevi deželni vladi. Ta si je z nekaterimi vsebinskimi popravki zagotovila tako formalni nadzor nad ustanovo kot tudi sprejemanje svojih gojencev – podpirancev deželnega sirotinskega sklada. Statut ustanove in navodila za šolskega oziroma pedagoškega vodjo skupaj s hišnim redom je potrdil »slavni deželni zbor« na seji konec leta 1884.

Po tem statutu je bilo Marijanišče zasebni zavod, ki sprejema uboge in zapuščene dečke katoliške vere, ki se »ondi preskrbujejo, odgojujejo in podučujejo, da se jim bode v pri-

395 (Frančišek Lampe): *Marijanišče: ljubljansko deško sirotišče*. Ljubljana 1898, str. 2 (Lampe, *Marijanišče*).

396 Lampe, *Marijanišče v Ljubljani*, str. 170.

397 Lampe, *Marijanišče*, str. 5; Romih, Kratek pregled DIC, str. 15.

hodnje mogoče preživeti in vstopiti v državljansko službo«. Naloge zavoda so bile predvsem: »krščansko-nravstvena vzgoja, poduk v vseh, za ljudsko šolo predpisanih predmetih, kakor tudi prisvojitve obeh deželnih jezikov v govoru in pisavi«. ³⁹⁸

Za versko vzgojo je zavod potreboval tudi primeren prostor za molitev, kajti »za tako hišo je želeli, da ima svojo domačo hišo božjo ali kapelo, ker je jako težavno in zamudno, dan na dan hoditi v cerkev med druge ljudi. Posebno pa treba gledati še na drugo stran. Vse življenje v taki hiši mora biti prešinjeno z živo vero, vsa vzgoja mora biti verska. Verskemu življenju duša pa je molitev, in za molitev treba pripravnega prostora.« ³⁹⁹

Po nekajmesečni uspešni akciji zbiranja denarnih prispevkov se je spomladi leta 1885 gradnja kapele začela. Še isto leto so bila dela dokončana. Kapela je postala središče življenja v zavodu oziroma kraj, kjer se je »marijaniška družina«, sestavljena iz gojencev in zaposlenih, zbrala trikrat na dan. Ob praznikih in nedeljah pa so bile v njej redne maše.

Po smrti Gogale je leta 1884 vodstvo sirotišnice začasno prevzel novi predsednik Vincencijeve družbe, prošt Anton Jarc. Prvi uradni ravnatelj Marijanišča pa je leta 1885 postal komaj 26-letni Frančišek Lampe. Pod njegovim vodstvom se je nadaljevala izgradnja zavoda. Zasebna deška šola v Marijanišču je leta 1886 dobila tako imenovano pravico javnosti in dve leti kasneje je postala dvorazrednica. Šola je nujno potrebovala nove učilnice za višje razrede, saj je del gojencev še vedno moral hoditi v šole v mesto: predvsem k sv. Jakobu na Graben in tudi v dekliško šolo v Lichtenturn. ⁴⁰⁰ Ker je primanjkovalo denarja, si je predstojništvo Vincencijeve družbe pomagalo z nabiranjem prispevkov dobrotnikov, ki so se odzvali na javne pozive po pomoči. To lahko vidimo iz »Prošnje za pripomočke, da bi se dozidalo Marijanišče«, ki sta jo predstojništvo Vincencijeve družbe in Lampe oblikovala leta 1887: »Težko pričakuje kmetovalec ljube spomladi, ko zamore začeti svoje delo na polji. Še teže pričakuje jeseni, da bi mogel spraviti domū hišne pridelke. Kolika je njegova žalost, kadar ga nevihte zavirajo in mudijo pri delu! Težko je pričakovala družba sv. Vincencija v Ljubljani ugodnega trenutka, da bi mogla začeti zidati tako potrebno deško sirotišče. Zidala je l. 1881 in 1882, zidala z velikimi žrtvami, a sredi dela, ko ste bili dovršeni dve tretjini, bilo je treba nehati: zmanjkalo je pripomočkov in dolg se je kopičil. Za prvo silo je zadostovalo. Vincencijeva družba, mati revežev in sirot, bila si je svesta, da je stori-la, kar je le mogla. Sirote so dobile primerno domovje, veselile so se lahko v svoji hiši, ki je bila izročena Mariji v varstvo, in predlanskem dobile so sirote tudi lično in zalo kapelo, da zamorejo moliti v veselji Boga in poveličevati svojo nebeško mater Marijo. To božjo hišico, to Marijino svetišče zidala je dobrodelnost vrlih Kranjcev. Bog jim tisočkrat plačaj! Pa začeto delo ni še dovršeno. Dobra tretjina mora se še dozidati, da bode hiša po načrtu cela. In ne samo to teži družbo Vincencijevo. Sedanji prostori so premajhni za sedanje razmere,

³⁹⁸ Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 15–16.

³⁹⁹ Lampe, *Marijanišče v Ljubljani*, str. 170.

⁴⁰⁰ Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 17–18; Lampe, *Marijanišče*, str. 5–14.

akoravno družba sedaj le v nujnih primerih pomaga. Kaj pa naj stori s toliko potrebnimi prosilci, kako naj ustreže tako milim prošnjam od vseh strani, kam naj dene otročiče, ki silijo v sirotišče? Vincencijeva družba je poslušala toraj le glas nujne potrebe, ko je sklenila zaupajoča v božjo pomoč dozidati hišo in tako izvršiti začeto delo. Previdnost božja sama spodbudila jo je, ko je družbi naklonila pomoč za tretjino stroškov, ki bodo skupno znašali 27.000 gld. In kar še manjka? Kam naj se obrača drugam, kakor do dobrotnih src Kranjcev in drugih prijateljev siromašne mladine naše? Saj kranjskim sirotam namenjeno je Marijanišče in hiša je tudi gotovo kranjski deželi v čast in tolažbo. Družba sv. Vincencija v Ljubljani torej goreče in zaupno prosi, da bi blagi dobrotniki pomagali jej z doneski kakoršnimi koli. Dan na dan bodo vzdigovala se molitve srčne hvaležnosti v Marijini kapeli iz src dobrih otrok pred Božji prestol za blage dobrotnike. Daritev sv. maše v tej kapeli bode združevala dobrotnike pred Božjim Jagnjetom. Prečast. g. župnike prosimo srčno, da bi prevzemali in podpisanim pošiljali darove onih dobrotnikov, ki ne pošljejo naravnost. Darovi bodo zapisani v bukvah življenja. Družba bode darovalce objavila v svojem letnem poročilu. Za družbo prevzema darove predstojništvo, vodstvo Marijanišča in vredništvo „Zgodnje Danice“ v Ljubljani. Predstojništvo Vincencijeve družbe. V Ljubljani, dné 17. aprila 1887. Dr. Ant. Jarc, predsednik, Friderik pl. Lašan, podpredsednik, Dr. Fr. Lampe, vodja Marijanišča.«⁴⁰¹

Tako so se nadaljevala gradbena dela in leta 1887 so zgradili gospodarski del: hlev, rastlinjak, čebelnjak in vrtnarsko hišico. Naslednje leto so končali še z gradnjo zadnje tretjine poslopja ob Poljanski cesti, v katerem so pridobili eno spalnico za gojence in dvorano za prireditve.

Vincencijeva družba je leta 1890 kupila sosednjo Piškurjevo hišo z nekaj zemljišča in na tem mestu so začeli graditi stransko krilo glavnega poslopja. V tem delu, ki je bil dograjen leta 1892, so bile štiri šolske učilnice, v kleti stavbe pa je bila dobro opremljena telovadnica. Šola v Marijanišču, ki je bila leta 1892 razširjena v štirirazrednico, je lahko sprejela 160 učencev, od tega je bilo v devetdesetih letih okrog 50 »zunanjih«.⁴⁰²

Sprejem dečkov v Marijanišče

Iz Lampetove korespondence lahko vidimo, da je bilo prosilcev za sprejem v Marijanišče zelo veliko. Predstojništvu zavoda je uspelo rešiti marsikaterega dečka iz skrajno neurejenih družinskih razmer, katerim je največkrat botrovala revščina. Kljub razumevanju takratnega življenjskega položaja obrobni ljudi pa zaradi prevelikega števila prošenj velikokrat ni moglo ustreči prosilcem. Prošnje, naslovljene na Lampeta, so imele navadno podobno vsebino. Napisali so jih bodisi starši bodisi sorodniki, velikokrat pa tudi dru-

401 NŠAL, Lampe, fasc. 33.

402 Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 17–18; Lampe, *Marijanišče*, str. 5–14.

gi prosilci. Tipična prošnja, naslovljena na Lampeta, je pismo Svetine (datum ni znan): »Predragi gospod doktor! Ne vem, pod kakimi pogoji sprejemate dečke v Marijanišče, a mlad mož, ki ti prinese to pismo me prosi, da bi mu ,kaj prigovoril', da bi njegovega dečka sprejeli. Prosim torej, ako ima kaj upanja, da bi mu prošnjo uslišali, poduči ga, kaj mu je storiti, ako ne, mu pa tudi naravnost povej, da ni mogoče. Mož je moj rojak Brezničan. Pozdravljen! Dr. Svetina.«⁴⁰³

Pravila, po katerih so sprejemali dečke v Marijanišče, je Lampe objavil na platnicah knjižice *Marijanišče ljubljansko deško sirotišče*: »V Marijanišču bivajo redoma dečki od 6. do 14. ali 15. leta, *sprejemajo* pa se le dečki od 6. do 12. leta. Ako so mlajši ali starejši, ne morejo se sprejeti. – Sprejemajo se redoma dečki, ki spadajo na Kranjsko, v važnih slučajih tudi dečki iz drugih dežel. Dečki, ki naj bi se sprejeli, morajo biti po duhu in po telesu *popolnoma zdravi*. V ta namen naj se prošnji priloži zdravniško spričevalo, ali pa naj gosp. župnik ali učitelj potrdita, da je otrok zdrav. Najboljše je, da se vloži pismena prošnja in sicer tudi tedaj, ako kdo prosi ustno ali osebno. Pošlje ali prinese naj se *predstojništvu Marijanišča v Ljubljani*'. Naznani naj vse razloge, na katere se prošnjik opira: kdo je, od kod je, v kakih razmerah živi. Prilože se ti-le listi: krstni, domovinski list in spričevalo ubožnosti. Ni treba za ta namen, da bi bila spričevala kolekovana, pač pa, da imajo uradno obliko in uradni pečat. Prošnje naj se vložé vsaj do 15. avgusta. Na poznejše prošnje se predstojništvo navadno ne bo oziralo. Kdor želi za vsak slučaj odgovora na prošnjo, naj priloži tudi poštno znamko. Prošnje se rešijo in gojenci za prihodnje leto se sprejmó konec avgusta. Onim prošnjikom, katerim se je prošnja uslišala, naznani se to ob koncu meseca avgusta. Onim pa, katerim se prošnja ni uslišala, navadno ne dobé nobenega naznanila, ako tega ne želé posebej. (Prošenj namreč doide jako veliko. Nihče pa ne more zahtevati od zavoda, da bi vsakomur odgovarjal. Za ta namen bi moral imeti posebno pisarno, a kdo naj pisarja plača?) Ker ima deželni odbor v Ljubljani v zavodu svoje sirotne ustanovljence, naj napravijo jako ubožnim in potrebnim sirotam gg. župniki ali župani prošnje tudi na veleslavni deželni odbor (uradno) s potrebnimi prilogami. Deželni odbor oddá vsako leto kakih dvanajst ustanov in s tem pošlje dotične ustanovljence v zavod. Deželnemu odboru pa naj se prošnje pošljejo do konca meseca junija. V obče velja pri vseh teh prošnjah, da predstojništvo mnogo *rajše sprejema mlajše*, šest- do osemletne dečke, kakor pa starejše. Pri mlajših vzgoja veliko stori, starejši pa se ne dadó radi ukloniti, ako imajo že slabe navade. Marijanišče je zavod za take dečke, katerim je nesreča odvzela ali skrbe stariše ali druge varihe, ali katerim želé dati njih svojci dobro varstvo v njih nežnih letih. Nikakor pa ni Marijanišče kaka strahovalnica za poredne in razposajene dečke. Zato naj ne silijo prošnjiki v zavod pokvarjenih in zanemarjenih otrok, s katerimi bi se mu naložil največji križ in bi se tudi drugim gojencem pripravila velika nevarnost. Tudi telesno nesnažnih otrok ne more zavod sprejemati. Med šolskim letom se novi gojenci ne morejo

403 NŠAL, Lampe, fasc. 37.

sprejemati. Take prošnje se odlože za prihodnje šolsko leto. Kar se tiče šol, sprejemajo se gojenci redno le za ljudsko šolo. Za realko se nikakor ne sprejemajo; izjemoma se sprejmejo za gimnazijo, obrtno ali orglarsko šolo, ali tudi za krojaštvo in vrtnarstvo. Vsak prijatelj mladine si zavod lahko ogleda ob primernem času, vsakdo se lahko vedno prepriča o stanju in zdravju otrok, na katere pazi skrbni domači zdravnik; jednako se lahko udeleži tudi domače službe božje. Bog daj, da bi zavod dobival tudi čim dalje več pomočnikov in dobrotnikov, kakor dobiva čim dalje več prošnikov!⁴⁰⁴

Opis Marijanišča

V knjižici *Marijanišče ljubljansko deško sirotišče* je Lampe na kratko opisal zavod: »Vse poslopje ima sedaj nekoliko podoba podkve. Glavni kos gre ob Poljanski cesti po dolgem in se s ceste vidi prav lepo in prijazno kot velika hiša. 1. Glavni del vsega zavoda je *kapela*, 20 m dolga in 7 m široka, posvečena Materi Božji Pomoči kristjanov. Ima ličen oltar, prižnico, izpovednico, križev pot, orgle, klopi, lep tlak. (...) Tukaj je središče vsega življenja v zavodu. Vsa hišna velika družina se tukaj redno zbere trikrat na dan: zjutraj k jutranji molitvi in k daritvi sv. maše; opoldne, da nekoliko počasti sv. Rešnje Telo, in zvečer k rožnemu vencu. Poleg tega še prav pogostoma prihajajo posamezni molit križev pot ali drugačne molitve. Ob nedeljah in praznikih je tukaj redna služba božja, da ni treba gojencem hoditi venkaj v druge cerkve. Ako bi kdo oporekal, da ni treba za sirotni zavod posebne hiše božje, lahko odgovarjamo, da se na tem mestu pač moli mnogo več, kakor v katerikoli si bodi manjši cerkvi in sicer po noči in po dnevu. Koliko molitve se opravi posebno za dobrotnike! 2. Na drugem mestu imenujemo domačo štirirazredno *ljudsko šolo*. Štiri šolske sobe so dovolj velike, svetle in zračne. Ni pa lahka stvar razrediti vse dečke tako, da jih pride zadostno število na vsak razred. V teh šolah, ki imajo pravico javnosti, se učijo vsi predmeti tako kakor na drugih slovenskih ljubljanskih šolah. Spričevala te šole so povsodi popolnoma veljavna. Tukaj se najde marsikateri lepi talent; seveda tudi slabotnežev ne manjka, zakaj predstojniki ne morejo otrok izbirati po talentih, marveč morajo gledati na potrebo; zapuščeni in zanemarjeni otroci pa navadno niso nadarjeni ali pridni. V teh šolah prebijejo dečki po 5, 6 ali 7 let in so po dokončanih naukih toliko zmožni, da odidejo ali v rokodelstvo ali pa v trgovino. Nekateri prav nadarjeni in pridni gredo tudi v latinske šole. Šola ima lepo zbirko raznih pomočkov za prirodopis in naravoslovje, in tudi precejšno knjižnico, da se za potrebo učencem vedno lahko postreže. Ker je telesna vaja za mlade ljudi jako potrebna, zato goji zavod rad *telovadbo* in ima za ta namen v šolskem poslopiju pri tleh jako veliko in lepo dvorano z vsemi telovadnimi pripravami. Zato so pa dečki v telovadbi prav spretni in v vsem kretanju prav gibčni. 3. Kako to, da se nečemo spomniti tako imenitne – *obednice*? Kak poreden in lenuhast dečko ne gre rad v kapelo ali v šolo: vsakdo pa gre rad v obednico. V obednico, ki je jako velika dvo-

404 Lampe, *Marijanišče*, platnice.

rana s postransko sobo, zahajajo dečki trikrat na dan: zjutraj, opoldne in zvečer. Tu dobé iz kuhinje, ki je zraven obednice, vso potrebno hrano. Hrana v takem zavodu ne more biti kakor za bogatine ali sladkosnedeže, pač pa je krepka, zdrava in okusna domača hrana, katera je ravno primerna za otroška leta. Močnik, žganci, kaša, fižol – to daje moč in rast mlademu telesu; mleko nadomestuje ob navadnih dnevih meso, katero se daje večinoma samo ob nedeljah in praznikih, krompir in salata pa tudi ugajata tej dobi, samo da ju otroci ne jedó preobilno. Pri vsakem obedu dobé dečki tudi košček kruha, večji in pa res velik kos kruha dobivajo za malico dvakrat na dan, ob 10. uri dopoldne in ob 4. uri popoldne. Dobrega, prav okusnega kruha imajo v zavodu otroci v obilnosti. Marsikateri deček se je spomnil velikih kosov v Marijanišču tedaj, kadar je prišel iz zavoda h kakemu mojstru. Otrok hitro raste in zato potrebuje primeroma obilne hrane: po tem načelu se ravna vodstvo v zavodu, ki si nalaga s tem ravno za kruh velikanske stroške, toda v največi prid za zdravje otrok. 4. *Spalnice*. Skoro polovico vseh prostorov so spalnice. Temu se ni čuditi: Za toliko postelj treba tudi prostora. Postelje ne smejo biti stlačene kakor slanički v sodu, ampak prostora mora biti dovolj med njimi bodisi za male omarice bodisi tudi zato, da se zrak ponoči ne izpridi. To ni mala stvar, ako čez trideset – do petdeset otrok celo noč biva v jedni sobi skupaj. Seveda so tudi sobe za spanje jako velike, jedna je prav velikanska. Vseh skupaj je pet. V vsaki so tudi priprave za umivanje. V teh prostorih je glavna postava: snažnost. Bodisi tla, bodisi postelje s posteljnino, bodisi druga oprava – vse mora biti snažno. Po dnevu se spalnice pazno prevetrujejo, po zimi proti večeru zmerno kurijo. Gojenci gredo zgodaj spat, kmalu po 8. uri zvečer, in počivajo po zimi do polu šeste, po leti do pete ure. Tako imajo dovolj spanja, a prav malim in slabotnim gojencem se dovoljuje spati še dalje. Seveda oni gojenci, ki hodijo v latinske šole, imajo več učenja in zato tudi nekoliko manj spanja.⁴⁰⁵ 4. (pravilno 5. – op. M. T. P.) *Igrališče*. Za razvedrilo mora imeti lahkoživa mladina dovolj časa. Tudi marijaniški gojenci imajo dopoldne in popoldne dovolj časa za zabavo. Ponajveč se zabavajo na prostornem dvorišču, ki je tudi po zimi prijazno in gorko, ker je zavarovano proti mrzlim vetrovom. V poletnem času pa imajo obširen prostor na polju, na zeleni trati, proč od bliščečih in vročih zidov, da dobé dobrega zraka in se igrajo po svoji volji. Toda v zavodu se igrajo še drugačne igre. Kdo ne vé, da imajo ljudje po mestih gledališča, kjer prirejajo posebni igralci raznotere igre v zabavo? Dečki ne napravljajo posebno težavnih iger, še manj pa spodtikljive ali pregrešne, marveč semtertje prav lepe in vspodbudne, domovinske in verske igre. (...) Nekaterikrat se predstavljajo podobe iz detinske dobe Izveličarjeve ali drugačne izmed svetih zgodeb; drugikrat zopet se prirejajo mične in vspodbudne podobe iz življenja ali svetne zgodovine. – Največ se prirejajo take podobe o božičnem času, le nekaterikrat tudi ob drugih časih. K tem predstavam pridejo dobrotniki, podporniki in imenitni prijatelji hiše, potem pa tudi drugi Ljubljancani in okoličani, ki podaré zavodu ob tej priliki majhen dar. Te igre pridobé hiši marsikaterega prijatelja;

⁴⁰⁵ Lampe, *Marijanišče*, str. 5–8. – Med prvimi gojenci Marijanišča, ki so kasneje šli v »latinske šole«, so bili Josip Murn-Aleksandrov, gojenec že od leta 1884, pesnik Alojzij Merhar – Silvín Sardenko ter pesnik in prevajalec Gregor Koritnik–Griša. (Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 18)

obiskovalci spoznajo vsaj nekoliko življenje in delovanje v zavodu. Za te igre, katere sem ravno opisal, ima zavod posebno prav veliko in lepo *divorano*. Ta je pripravljena prav za igre. Na jedni stran je oder ali vzvišen prostor za igralce, na drugi pa za pevce. Vmes je pa prostora za kakih 300 gostov ali gledalcev. Vse je tako dobro uravnano, da je vsakomur všeč. Škoda le, da se ne prirejajo igre še pogostejše. Ker daje šola gojencem prav obilno opravila, seveda ne smejo mnogo časa porabiti za igre in zabavo. 5. (pravilno 6. – op. M. T. P.) *Delo*. Gojenci se vadijo v zavodu včasih tudi telesnega dela. Tako telesno delo je sploh jako zdravo in tudi potrebno. Ako namreč otroci vedno samo igrajo, ne bo nikdar z njih kaj prida. Zlasti pa je potrebno telesno delo (v pravi meri) takim dečkom, ki si v poznejšem življenju služijo kruha z rokami. Ako se namreč v zgodnji mladosti ne privadijo po malem dela, bodo vedno leni in nemarni. Seveda so taka telesna dela dečkom po njih močeh in starosti primerna. Dečki n. pr. prinašajo drva za kurjavo iz drvarnice v kuhinjo, pometejo kako sobo in posnažijo dvorišče; očistijo posode in orodje za šolo, prinašajo vodo, spravijo svojo obleko itd. Večkrat so se že slišali nasveti in vodstvo samo želi, da bi se dečki še bolj vadili v delu in da bi se za ta namen pripravile velike delalnice. Toda izkušnja kaže tako veliko težav, da se ta misel še ni uresničila. Vendar pa ima zavod tudi za potrebno delo prostore, ne sicer za gojence, ampak za posebne delavce in posle. Tako na pr. ima domače krojaštvo, ki izdeluje vso obleko za dom, ima tudi mizarstvo in celó malo kovačijo za nujno potrebo. Zlasti pa ima prav lepe in dobre priprave za perilo. Ker je v tolikem zavodu treba snažiti prav mnogo belih oblačil, zato se peró in sušé v posebnih pripravah. V enem prostoru n. pr. se s strojem pere, v drugem pa urno suši perilo tudi tedaj, kadar je mrzlo in deževno; v tretjem se spravlja in gladi, v četrtem pa se vse pošije in popravi, kar je raztrganega. Dečkom posebno primerno delo je to, da nabirajo *rožne vence*. To se godi tako-le: V prodajalnici kupijo jagode, bolj ali manj lepe, kakoršen bo namreč rožni venec, potem pa tudi žico (ali drat), na katero naj se jagode naberó. Žica se z malimi kleščami predela v verižico, in med členke se vtaknejo jagode. Vsakdo umeva, da je to delo zamudno; ker pa treba posebne pozornosti ali pazljivosti, zato je za dečke jako pripravno, da se ž njim vadijo mirnosti in pazljivosti. Marsikateri tudi prav lepi molek izdelajo dečki in si s tem prislužijo kak novčič za svoje posebne namene. Pa ko bi tudi tega ne bilo, že uspeh in sad je jako koristen, da se dečki privadijo mirnega dela. Morda se bo v bližnji prihodnosti začelo še kako drugo delo: pa že sedanje kaže, da mali gojenci v zavodu ne prodajajo lenobe, ampak se skrbno pripravljajo, da bi bili kdaj pridni delavci v svojem stanu.«⁴⁰⁶

Vzgoja gojencev v Marijanišču

Vzgojna načela ali pravila, po katerih se je izvajala vzgoja v Marijanišču, je Lampe strnil v pet bistvenih sklopov:

406 Lampe, *Marijanišče*, str. 5–16.

1. Vzgoja temelji na nauku svete vere: »Najprej trdimo lahko, da se vzgajajo in poučujejo vseskozi po *nauku svete vere*. Marijanišče je zidano na podlagi katoliške vere v duhu prave krščanske ljubezni. V tem duhu tudi živi. Brez krščanske dobrotelčnosti bi moralo *Marijanišče* ponehati. Zato je tudi vzgojevanje popolnoma in čisto v tem duhu. Gojencem se oživlja v srcih močna vera in vnemajo se za krščansko življenje iz vere. Vsi predniki in učitelji pa tudi izkusijo, da je verski duh tista moč, ki stori največ za pravi napredek otrok v umu in v srcu. Ako so otroci dobri, so dobri, ker se dajo voditi preprostim in tako močnim verskim naukom.«⁴⁰⁷

2. Gojence se vzgaja kot v domači družini in z ljubeznijo do otrok: »Drug načelo je, da se vsi otroci vzgajajo tako, kakor bi se vzgajali v domači družini, pri očetu in materi. To načelo je – z drugo besedo – *ljubezen* do otrok. Otroci v Marijanišču lahko spoznajo, da jim predniki hočejo prav in dobro; lahko razumejo ljubezen prednikov tudi tedaj, kadar ti kaznujejo. Tako n. pr. vem, da se je že reklo v zavodu: 'Tem ubogim otrokom, ki nimajo starišev ali so daleč od njih, ne moremo dati posebnih dobrot. Toda lahko jim damo nekaj, kar je boljše mimo vsake dobrote, in to je: *ljubezen*. Naj otroci vedo, da jih iz srca ljubimo.' In res, otroci to vedo. Zato se vedno z zaupanjem bližajo prednikom, odkrito jim razodevajo, kar jim je na srcu. – Neizrekljivo veliko dobrega stori to načelo. Otroci so v zavodu večinoma radi, neradi pa gredo iz zavoda: zdi se jim, kakor bi bili tu doma. Gojenci slišijo, da so v taki hiši, ki je sezidana zanje, in zato so kakor bi bili na svojem pravem domu.«⁴⁰⁸

3. Vzgoja je trda, moška: »Tretje načelo je, kakor je izraženo v domačih navodilih: Jarem Gospodov nositi.' Vzgoja v Marijanišču ni mehkužna, ampak krepka, moška. Otroci se morajo utrditi, da bodo kdaj lahko prenašali težave življenja. Le taka vzgoja dela krepke in sposobne ljudi. Zato se ne trpi v hiši nobena mehkužnost, lenoba, postopanje: otroci naj se mnogo gibljejo in vadijo v delu in trpljenju. Četudi ne morejo dečki mnogo delati, vendar se jim mnogokrat pove, kako dobro, blagodejno in srečno je delo. Tako se dečki večinoma dobro pripravijo za svoj poznejši stan.«⁴⁰⁹

4. Potreben je nenehen nadzor nad gojenci: »Četrto načelo pri vzgojevanju je predstojnikom to, da niso otroci *nikdar sami*: vedno je kdo pri njih, ki nanje pazi. Ne samo, da s tem zabranijo prestopke in napake, navadijo se otroci tudi, da se nikdar ne spozabijo, nikdar ne zanemarijo, nikdar ne zaidejo v napake, kakor bi zašli brez nadzorstva. In ako pravimo, da je za človeka čez vse koristno, ako se navadi biti v božji pričujočnosti, tedaj je gotovo to ravnanje prednikov za otroke najboljša vaja in priprava za tako mišljenje ali za neprestani spomin na božjo pričujočnost.«⁴¹⁰

407 Prav tam, str. 27–28.

408 Prav tam, str. 28.

409 Prav tam, str. 29.

410 Prav tam, str. 30.

5. Prestopkov se ne preiskuje, temveč se jih prepoveduje: »Poslednje načelo pri vzgoji v Marijanišču je, da se prestopki in *pregreški* toliko ne zasledujejo in preiskujejo, kolikor se zabranjujejo. To je sila važno. Človeka moramo obvarovati greha; kdor to stori, stori stokrat bolje, kakor da grešniku greh očita, ko je že storjen. Po tem načelu se vedno pazi, da otroci ne zaidejo v nevarnosti ali v slabe prilike; predniki jih svarijo, da tega in onega ne smejo; v vzgledih se jim pojasni, kaj jih čaka sedaj in pozneje, ako se dajo zapeljati izkušnjavi. Seveda se tudi tukaj ne zabranijo vsi grehi in prestopki, pač pa se zabranijo mnogi, in otroci se navadijo tega, kar nam naroča naš Izveličar, ki pravi: *Čujte in molite, da v izkušnjavo ne padete!*«⁴¹¹

V *Navodilih šolskega vodje* so bile zapisane tudi naslednje vzgojne metode in ukrepi:

1. Darila in pohvale – »gojencem se daje v obilnejši meri dobrot, na suknji nosijo odlična znamenja ali se podelijo kake primerne bukve«.

2. Kazni – »opominovanje in navadni ukor, povstreni ukor, pridržanje v sobi med igranjem, pritrga se opoldne ali na večer kaka jed, post ob suhem kruhu in vodi s trdim ležiščem in poslednjič – udarci s šibo po vzadju, vendar s pristojno previdnostjo«. Gojenci, ki so bili večkrat kaznovani, predvsem zaradi »uhajanja«, so bili izključeni: »imajo se odpušiti, oziroma predati postavnim zastopnikom«.

O skrajnih vzgojnih ukrepih je odločal ravnatelj, zato je zelo verjetno, da ti niso bili prav pogosto uporabljeni, saj je Lampe veljal za blagega moža in strpnega katolika. Visoki cerkveni krogi, še posebej škof Mahnič, so mu očitali, da je celo preblag.⁴¹²

Lampe o malo prej navedenih načelih, vzgojnih metodah in ukrepih pravi takole: »Da je vzgoja po teh načelih dobra in plodovita, kažejo nam dosedanja uspehi. Nad 400 dečkov je zavod vzgojil za življenje, odkar deluje. Večinoma ostanejo dobri in pošteni; nekateri pa neso iz zavoda slabe lastnosti, katere so prinesli semkaj, in ti delajo sramoto. Vsako delo človeško je nepopolno; tudi Marijanišče ne more vzgojiti angelov: zadovoljno je, da vzgoji nekoliko dobrih mladeničev. – Nekateri (7), ki so šli v srednje šole, so že duhovni, nekaj manj je učiteljev, kaki štirje so pa misijonarji, drugi trgovci, rokodelci, delavci. Mnogi pridejo pozneje kot krepki mladeniči ali mladi možje pokazat se predstojnikom, njim v veliko veselje. Ne, delo za uboge dečke ni zastonj, vzgoja v Marijanišču ni brez sadu. (...) Zares, kaj bi bilo iz mnogih ubožnih dečkov, ki so letali po cestah in se potikali okrog brez varstva, ako bi ne prišli v zavod! Dandanes tožimo na vseh krajih, da so časi žalostni. Po pravi in resnici. Pa prav tako resnično je, da je teh slabih časov, da je raznih hudobij krivo pomanjkanje dobre vzgoje. Vse dere le za svojim veseljem; stariši puščajo, da hodijo otroci, koder hočejo. Ali, če že skrbe, skrbe samo za jed in obleko, za dušo se malo menijo. Pač ne more biti sad take vzgoje nikakor dober.«⁴¹³

⁴¹¹ Prav tam, str. 30.

⁴¹² Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 20–22.

⁴¹³ Lampe, *Marijanišče*, str. 30–31.

Predstojništvo Marijanišča je dečkom po končanem šolskem letu ali šolanju nudilo tudi pomoč pri nadaljnji usmeritvi. Vzpostavljalo je stike z obrtniki, da so otroci lahko napredovali kot vajenci v različnih strokah. Lampe je o tem zapisal: »Predstojništvo Marijanišča ne skrbi samo, da se dečki naučijo nauk, potrebnih za življenje, ampak tudi za to, da pridejo do poštenega kruha. V ta namen jih rado daje dobrim mojstrom v nauk, kadar so dosegli potrebno starost in telesno moč. Dobri mojstri naj se torej le oglašajo za dečke, kadar jih potrebujejo; upati smejo, da bodo z njimi prav zadovoljni. Da dobijo mojstri, bodisi trgovci ali rokodelci, v Marijanišču vajencev za svoje delo, naj gledajo na te stvari: 1. Gojenci, ki se izpušče iz Marijanišča v obrtni nauk, so zmožni vseh predmetov toliko, kolikor jim je potrebno po navadnih zadevah. Tudi nemščino znajo, tako da nekateri odidejo v popolnoma nemške kraje. 2. Gospodarji morajo biti sposobni, dati svojim učencem veljavno učno spričevalo. 3. Gospodar mora učenca vzgajati v božjem strahu, da bo izpolnjeval vse dolžnosti katoliškega kristjana. 4. Oglašajo naj se mojstri meseca junija in do srede julija, osebno ali pismeno, ker gredo dečki večinoma konec šolskega leta iz zavoda. 5. Dobro je, ako prineseš od svojega župnika potrdilo, da se v njih hišah izpolnjujejo verske dolžnosti.«⁴¹⁴

Iz Lampetove korespondence lahko vidimo, da so se obrtniki glede vajencev redno obračali po pomoč k Lampetu, izjemoma tudi med šolskim letom. Značilno je pismo fotografa Antona Jerkiča z dne 19. novembra 1894: »Prisrčno se Vam zahvaljujem za Vaš prijazni listič, kojemu mi je šele danes prilika odgovarjati. Kar se tiče omenjenega dečka mi bi bilo srčno ljubo, da bi mi ga mogli ob novem letu poslati, ker ga silno potrebujem. Pri meni se dečko lahko uči nemščine v besedi in pisavi, ker sem zmožen popolnoma tega jezika. – Končal sem namreč z dobrim uspehom 4. realni razred na tukajšni c. kr. realki. Časa v podučevanje mu ne bode premankalo v pozimskem času, ker se konča delati o priходу noči, t. j. okoli 5 ure zvečer. Tudi italjanščine se bode lahko naučil, ker imam asistenta pravega Italjana, doma iz Novare, ki ne zna družega kot italjansko. Kar se pa tiče hišnih poslov, Vam moram reči, da za tak posel ne potrebujem učenca, ker imam hvala Bogu zdravo soprogo in v njej skrbno in pridno mater svojim otrokom in služkinjo, koje posel je v hiši in z otroci, pač pa bi moral atelier v vsakem obziru v popolnem redu in neprekosljivi snagi vedno in ob vsakem času držati, ker čistost in red je pri fotografu to, kar je v literaturi a. b. c. Če temu ni privajen, ne bo nikdar pravi fotograf, ampak mazač, kojih je v naši stroki preobilo število! Opravila učencova bi bila pri meni sledeča: Po zimi ob 6. uri zjutraj vstati in k sv. maši iti, kakor storim tudi jaz z mojo soprogo, potem v atelieru pomesti, prah obrisati, vse v red spraviti in vse priprave kakor: 'Camera obscura', (...) i. t. d. očistiti. Ob 8. uri mora biti vse v popolnem redu, da ko pridem jaz notri, lahko začnem poslovati, brez vsake ovire. Dečko bi moral od začetka kopirati, papir pripravljati, barvat pod mojim nadzorstvom, pri fotografovanju mi na roke stati, pomagati, z mano (-entrvi-

⁴¹⁴ Prav tam, str. 31–32.

klat) podobo klicati ali razviti. Ko čas pripušča pozitivno rešutirat. Ko bi se že tem delam deloma privadil, po tem negative retuširat i. t. d. sploh pri meni bi prišel k vsim delom. Čas učenja bi bil štiri leten. Dobil bi hrano in stanovanje. Po dveh letih, ako bode priden, da bo že kaj samostojen, dobi primerno plačilo in če bi kazal posebno marljivost tudi obleko, a pred šterimi leti se ne bi navezal na nikako plačilo. Zelo težko pa bi mi bilo čakati do konca šolskega leta, ker ga v resnici silno potrebujem. (...) Odličnim štovanjem Vam udani Anton Jerkič fotograf.«⁴¹⁵

Žalostni in veseli trenutki Marijanišča

Življenje v Marijanišču je potekalo ustaljeno in brez večjih pretresov. Medtem, ko so žalostne trenutke povzročale predvsem razne bolezni, preveč prosilcev za bivanje dečkov v zavodu in nerazumevanje nasprotnikov zavoda, veselih trenutkov na splošno nikoli ni zmanjkalo. Še posebej veselo je bilo ob posebnih dogodkih v Marijanišču, predvsem ob praznikih in godovanjih. Otroci pa so se praznično počutili tudi v času spravljanja oziroma in v času kolin. Lampe je o tem zapisal: »Marijanišče doživi včasih žalostne, pa tudi mnoge vesele dneve. Ljubi bralec bo spoznal iz teh vrstic življenje v našem zavodu. *Žalostni* dnevi so za Marijanišče, kadar se pritepe vanj kaka bolezen. Zavod ima sicer prav zdravo in lepo lego, obilno svetlobe in gorkote, velike in snažne prostore, vendar zopet bolezen ne pozna doslej nobene brambe. V obče so gojenci v zavodu jako zdravi, a žalostno je bilo, ko se je edenkrat prikradla v hišo egiptovska očesna bolezen, drugič pa ošpiče in zopet drugič je pretila še kaka druga sitnica. Toda hvala Bogu, da se je tak neprijazni gost vselej hitro umaknil in gojencem prizanesel; samo prednikom je napravil veliko skrbij in dela. Še bolj je žalostno, kadar pride kaka garjeva ovca med čredo, kak neroden deček med druge. To je bilo večkrat v prvih letih zavoda. Ker je pa sedaj v hiši trden red in je nadzorstvo natančno, spozna nadzorstvo slabega dečka hitro, in se mora ta ali poboljšati ali pa hišo zapustiti. Silno hudo je za predstojništvo po leti, kadar dojde *prošnjikov* brez konca in kraja. Dan na dan jih pride po več, ali se jih oglasi pismeno. Tu pridejo vdovci in vdove, pridejo stariši, pridejo strici in tete, pridejo jerobi, župniki in župani, občinski možje, razni posredovalci, včasih pa tudi visoki gospodje in gospe – vsi z željo, da bi se sprejel v zavod ta in ta njihov priporočenelec. Kako naj predstojništvo vsem ustreže? Tu si nabira zavod zamero čez zamero; predstojniki imajo žalostne dni. Da bi pač prošnjiki z blagim srcem spoznali, da ni mogoče ustreči vsem, ako je n. pr. priporočencev mnogo več kakor sto, a sprejeti se jih more samo dvajset ali še manj. Marsikako žalost užije zavod tudi zaradi svojih nasprotnikov. Hvala Bogu, da jih ni veliko. Kajpak, vsaka dobra stvar ima tudi

⁴¹⁵ NŠAL, Lampe, fasc. 35.

nasprotnike. Nekateri so hiši nevoščljivi, da kaj ima, bodisi vrt, ali njive, ali kako živinče. (...) Tega pa nečejo pomisliti, koliko zob in želodcev je, ki porabijo vse, naj bi bila zaloga še tako velika. (...) Drugi hočejo zavodu škodovati tako, da govoré o tem, kako slabo da se dečkom godí, ker dobé le malo jesti, tem rajši pa da jih kaznujejo predniki. – Pač je vse zlagano. Dečkom se godi dobro, in kaznujejo se le tedaj, kadar je res potrebno. Ako vodstvo kaj greši, gotovo sedaj bolj greši z dobroto kakor pa z ostrojtjo. Kaznij se rabi v zavodu malo in še te so jako mile. O tem se lahko prepriča vsakdo, ako ne posluša nasprotnikov vsega dobrega, ampak si pride zavod sam ogledat, ob katerem koli času bodi. Pa zavod doživi tudi veliko *veselja* in Bog mu nakloni pogostoma srečne dneve. – Vesel je sploh vsak dan, ko mine brez težave ali nesreče, ki ga preživé Marijaniščniki v strahu božjem. Zlasti pa so veseli dnevi posebne milosti božje. Taki dnevi so četrтки, sobote, nedelje in prazniki, ob katerih gojenci po navadi prejmejo svete zakramente. Vsak gojenec prejme zakrament sv. pokore, in če je dovolj star, tudi sv. Rešnjega Telesa po jedenkrat na mesec, nekateri še pa po večkrat. Vsi pametnejši opravljajo tudi vsako leto pobožnost sv. Alojzija. In tako pristopajo Marijaniščniki prav pogostoma k sv. Zakramentom, vendar pa v pravi meri in s potrebnim premislekom, da prejemanje ni na videz, ampak duši v blagor. Nad vse lep dan je v zavodu dan *prvega svetega obhajila*. Nad trideset gojencev pristopi vsako leto prvič k mizi Gospodovi. Po dobri pripravi pride naposled veseli dan – nedelja pred praznikom sv. Alojzija. Dečki oblečejo najlepša oblačila, vsi jednaka, dobé lep šopek cvetlic na prsi, v roko pa gorečo svečo. Tako pripravljene pride pozdravit domači duhovni pastir in jih slovesno med zvonjenjem domačih štirih kapelskih zvonov in glasnim donenjem orgel popelje v ozaljšano kapelo, kjer so mnogokrat tudi pobožni sorodniki gojencev. Tu molijo, poslušajo vnete besede pridigarjeve, naposled prejmo med mašo Izveličarja sveta. Po maši in po opravljenih zahvalnih molitvah pa gredo v lepo dvorano, kjer jih čaka okusen zajutrek, da jih telesna sladkost spominja čeznaravne sladkosti nebeškega kruha. Vesel dan je večinoma tudi god domače patrone, Matere Božje Pomočnice kristjanov, dne 24. maja. Ta dan obiščejo zavod navadno tudi škof in darujejo v kapeli sv. mašo. Naslednjo nedeljo pa je slovesno duhovno opravilo, h kateremu radi pridejo tudi drugi verniki in darujejo kaj za kapelo. Sploh pa posvečuje zavod ves majnik kakor tudi mesec oktober Mariji na poseben način, in opravljajo se v kapeli Šmarnice kakor tudi rožni venec jako slovesno pred izpostavljenim sv. Reš. Telesom. In sveti *Miklavž* – ta vam je mogočen svetnik za dečke marijaniške! Celo leto mislijo nanj in zopet nanj. Primerilo se je, da je dečko potolažil svojega jokajočega tovariša, kateremu je bilo dolg čas po domu, tako-le: „Ej, le počakaj, pride sv. Miklavž, ta ti bo prinesel!“ Pa tudi res pride in prinese polne skledé različnih darov. Tudi parkelj pride ž njim, grozen strah malim, a izkušnjava srboritim večjim gojencem, ker bi se ž njim radi trgali in rovali. Par tednov po sv. Miklavžu pa je po hiši glušeče piskanje in trobentanje, dokler se ne pokvarijo Miklavževe trobente in orgelce. Božični čas – ta pripravi Marijaniščnikom mnogo veselih dnij, dejal bi, nepretrgano vrsto slovestnostij. Seveda je treba zato veliko priprav in torej veliko truda, toda kdor vidi uspeh, njemu ni žal za

trud. Na Veliko soboto in na praznik sv. Reš. Telesa gredo Marijaniščniki s svojim lepim banderom pri procesiji domače Šempeterske fare. Nedeljo po sv. Rešnjem Telesu gredo tudi s procesijo oo. frančiškanov v priznavanje obilnih zaslug, katero si pridobivajo blagi očetje za ta zavod. Da se veselijo Marijaniščniki o veliki neči piruhov, ob posvečenju cerkve boba, ob vseh svetih prešic ali kosa dobrega kruha itd., to je umevno samo ob sebi. Veselje je za zavod, kadar v jeseni pripeljejo dobri ljubljanski okoličani in drugi bližnji farani kaj živeža. Dečki hitro obsujejo voz; pridno odnašajo darove v shrambe in se nadvse radujejo, ako se dobi vmes kako jabolko za zobe. Fare in občine, ki darujejo v živežu, so posebno te: Šempeterska v Ljubljani, Črnuče, D. M. v Polju, Št. Vid, Preska, Sora, Št. Jakob, Dob, Št. Jurij, Žalina pri Višnji gori, Višnja gora, Vrhnika, Cerklje, Reteče, Vodice, duhovnija Bevke, Brezovica, Polhov gradec, Ig, Šmerije, Sostro. Seveda ne pošiljajo vse te občine darov vsako leto, pač pa včasih jedna, včasih druga. – Semtertje pride kak prijatelj mladine pa daruje par goldinarjev v ta namen, da se otrokom nakupi kaj sadja, katerega tudi sicer včasih dobijo, kadar na trgu ni predrago. Tudi ob godovih prednikov je veselo življenje v Marijanišču. Dolgo se tiho pripravlja to in ono za voščilo in vezilo, a na dan godu je na mizi vsega v obilnosti, tudi vina, da zleze v male glavice. Ej škoda, da ni vsak dan god! Kakor je po drugih hišah veselje, kadar se kolje kaj ščetinastega, tako seveda tudi tukaj, kjer ni brez te vrste živalij. Godlja in klobase niso, da bi jih zaničevali. Take in jednake vesele dogodke doživi gojenec v Marijanišču, da se pokrepča za dneve in ure hudega učenja. Zakaj pridno se mora učiti, kdor hoče dober Marijaniščnik biti.⁴¹⁶

Vzdrževanje in oskrbovanje Marijanišča

Ker so ljudje na splošno sprejeli vzgojo v Marijanišču kot nekaj dobrega, se je zavod financiral v glavnem s strani dobrotnikov, med katerimi se je izkazala Kranjska hranilnica, mnogo duhovnikov in drugih ljudi različnih stanov. Kmetje in posestniki so zavod oskrbovali predvsem s hrano, razne dobrodelne ustanove kranjske dežele so nudile več kot petdesetim sirotam stalno podporo, gojenci, ki pa niso bili popolnoma ubožni, so za oskrbovanje v zavodu tudi nekaj malega plačali, kajti »zavod ni zato, da bi dajal ljudem potuho. Kdor kaj ima, ne sme zahtevati, da naj mu ubožni zavod še daje zastonj hrane in obleke. S tem bi delal krivico popolno ubožnim, ki ničesar nimajo, in pa dobrotnikom.« Precej velik vir oskrbovanja zavoda pa je bilo tudi lastno gospodarstvo ali, kakor pravi Lampe, »lastna pridnost, umno gospodarstvo in skrbljivost predstojnikov. Zavod ima nekaj zemljišča, nekaj pa v najem, da pridela mnogo potrebščin, kakor krompirja, solate, sena za živino itd. Res so delavci jako dragi, a naposled – tudi ti morajo živeti, in če jih zavod nekoliko preskr-

⁴¹⁶ Lampe, *Marijanišče*, str. 22–27.

bi in preživi po poštenu poti, to mu tudi ni v sramoto in škodo. Tudi je za dečke jako koristno, da ali kaj malega sami pomagajo, ali vsaj vidijo, kako se pridobi vsakdanji kruh.«⁴¹⁷

Prva leta so Marijanišče dobro oskrbovali predvsem številni dobrotniki, dokler ni potres, ki je Ljubljano prizadel leta 1895, pahnil mnoge družine v dolgove in hudo pomanjkanje. Zmanjšal se je dotok darov, stanje zavoda pa se je dodatno poslabšalo še s tem, da je bilo potrebno Marijanišče obnoviti.⁴¹⁸

Močan potres, ki je na velikonočni ponedeljek leta 1895 prizadel Ljubljano, namreč tudi Marijanišču ni prizanesel. Poškodovano je bilo celotno poslopje sirotišnice, delno tudi gospodarska poslopja, največ škode pa je utrpela kapela. Na srečo nihče od osebja in gojencev, ki jih je bilo takrat v 153, ni bil poškodovan.

Obnova poslopij je trajala dve leti. Še posebej zahtevna je bila obnova kapele, saj so morali močno poškodovani obokani strop podreti in ga nadomestiti z lesenim. Največ denarja za obnovo je prispevala Kranjska hranilnica, nekaj je primaknila deželna vlada in posamezni dobrotniki, del sredstev pa je zbral tudi »gospojni odbor« Vincencijeve družbe. Z obnovo so končali leta 1897, ko so na temeljih podrtega gospodarskega poslopja iz ostankov ruševin zgradili še enonadstropno stavbo, v kateri je bila naslednje leto odprta kmetijsko-gospodinjska šola. Gospodinjske tečaje za dekleta so vodile šolske sestre. Prva leta je bilo gojenk tečajnic deset, kasneje, med obema vojnama, pa tudi do dvajset.

V tej šoli so občasno organizirali tudi izobraževalne tečaje za učitelje, ki so bili pripravniki marijaniške ljudske šole, saj se je le-ta vztrajno širila in posodabljala. Zbirka učnih pripomočkov za prirodopis in naravoslovje se je večala, obenem pa je rasel tudi knjižni fond v šolski knjižnici. Šola je leta 1901 postala petrazrednica in zmeraj več premožnih meščanov je svoje otroke vpisovalo v marijaniško šolo in dnevno zavetišče. Šolnina teh učencev je postala pomemben vir dohodka ustanove.

Tudi gospodarski del Marijanišča se je krepil. Zemljiška posest se je večala po zaslugi zapuščin, ki so jih posamezniki v oporokah namenjali sirotišnici. Tako so lahko zmeraj več kravjega mleka, vrtno zelenjave in poljščin pridelali sami. Za oskrbo gojencev v sirotišnici in dnevnem zavetišču so skrbele šolske sestre. Pripravljale so hrano za gojence in zaposlene, šivale so oblačila in prale perilo. Pri lažjih hišnih opravilih v kuhinji in na vrtu so pomagali tudi gojenci.⁴¹⁹

Marijanišče se je pod vodstvom Lampeta zelo lepo razvijalo in napredovalo, vendar je Lampe zelo mlad umrl in njegovo delo so morali nadaljevati drugi. Po njegovi smrti, 24. septembra 1900, je vodstvo sirotišnice začasno prevzel njegov nečak, teolog, publicist in politik Evgen Lampe, ki je bil tudi sam nekoč gojenec Marijanišča. Od novembra 1900 pa

417 Lampe, *Marijanišče v Ljubljani*, str. 181–183.

418 Prav tam, str. 184.

419 Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 22–24; Lampe, *Marijanišče*, str. 17–22.

je kot novi ravnatelj Lampetovo delo nadaljeval stolni prošt in generalni vikar Andrej Kalan.⁴²⁰

Lampe je ob smrti zapustil sirotišnici vso svojo dediščino – travnike na barju. Mnogo bolj pomembna za Marijanišče pa je bila njegova zapuščina na vzgojno-pedagoškem področju, saj mu je v petnajstih letih uspelo vzgojiti in za njihov bodoči poklic usposobiti kar prek štiristo varovancev.

Lampe je bil zagovornik takrat še zakoreninjenega modela versko-nravne vzgoje, utemeljene v apostolski avtoriteti.⁴²¹ Pri zagotavljanju vzgojno-pedagoških ciljev se je vedno izogibal uporabi represivnih metod in upošteval tudi posameznikovo voljo. Kot dober človek, ki je imel otroke iskreno rad, in kot dober poznavalec takratne sodobne znanosti, predvsem psihologije, je verjel v uspeh preventivnih vzgojnih ukrepov, ki otroku pomagajo pri njegovi celostni rasti. Lampe se je zavedal tudi vloge sočutja pri ukvarjanju s čustveno prizadetimi otroci iz družbenega obrobja, zato je vzgojne procese prilagajal večjemu samospoštovanju svojih varovancev, ki bi jim pomagalo na poti izgrajevanja svoje osebnosti in pri prevzemanju odgovornosti v javnem življenju. V ta namen je spodbujal religiozno vzgojo, ki temelji na enakosti vseh ljudi pred Bogom ljubezni oziroma v iskrenem prijateljstvu ljudi vseh stanov in starosti. Tako je nevede, tudi zaradi spleta okoliščin, saj so bili otroci največkrat brez enega ali obeh staršev, ustvarjal pozitiven premik iz tradicionalističnih patriarhalnih odnosov in s tem pripomogel k večjemu razumevanju strpnosti in solidarnosti v družbi, predvsem v odnosu do drugačnih ali drugače mislečih. Skupaj s svojimi sodelavci in s pomočjo mnogih dobrotnikov je Lampe ubožnim in tudi drugim otrokom nudil veliko ljubezni, znanja in izkušenj in jim tako zagotovil lepšo in boljšo prihodnost, tedanji družbi pa pomagal vzgojiti vrsto kulturnih in drugih delavcev. Tako je na poseben način utemeljeval svoje poslanstvo duhovnika in vzgojitelja. Njegovo delovanje na vzgojno-pedagoškem področju je zgovoren in prepričljiv dokaz za to, da je mogoče socialno delo uspešno združevati s kulturnim in da so bile ustanove, kakršno je bilo Marijanišče, pomemben zgodovinski dejavnik družbenega razvoja na Slovenskem.

420 Andrej Kalan je vodil Marijanišče naslednjih 33 let in v tem času so bila obnovljena in dozidana gospodarska poslopja, povečala pa se je tudi zemljiška posest ustanove. Tedaj najpomembnejše delo pa je gotovo izgradnja konvikta, hiše, namenjene bivanju, oskrbi in vzgoji srednješolcev. Ta pridobitev je obeležila začetek novega obdobja v razvoju Marijanišča, ki je iz prvotno zgolj socialne ustanove začelo preraščati v pomembno krščansko kulturno žarišče v Ljubljani. (Romih, *Kratek pregled zgodovine DIC*, str. 26)

421 O modelu versko-nravne vzgoje glej podrobneje Robi Kroflič: *Izbrani pedagoški spisi: vstop v kurikularne teorije*. Ljubljana 2002, str. 53–54.

Lampe kot osebnost

Pavlina Pajk⁴²² je ob smrti Frančiška Lampeta zapisala: »Roka Previdnosti nas je zopet zadela s težkim udarcem. Iz kroga naših najdelavnejših sinov je iztrgala najboljšega, najznačajnejšega, najmarlivejšega, najmanj sebičnega, v ljubezni do naroda najbolj vnetega moža (...)! Njegova izguba vidi se nam kot nenadomestljiva. Slabotno telo tega izvenrednega moža je imelo v sebi duha, volje vztrajnosti in marljivosti za najmanj tri delujoče človeške moči. Pri tem je živela v njegovem telesu duša mehka, globokočutna, milobna, kakršna je ona nežnega otroka. Čist neomahljiv značaj, bistrost njegovega razuma ter modrost in blagost srca, to vse združeno je napravilo iz dr. Fr. Lampeta nenavadnega človeka.«⁴²³

Pavlina Pajk si je dopisovala s Frančiškom Lampetom kot urednikom *Doma in sveta* še predno ga je osebno spoznala. Ob njegovi smrti je v spominskem članku podala predvsem njegove značajske lastnosti. O njem je zapisala: »Prikupil se mi je takoj po prvih pismih. Umerjena, trezna, premišljena njegova pisava, s katero se je družila ljubezniva skromnost in dobrohotnost, govorila mi je o njegovem plemenitem in kremenitem značaju. Ko sem ga pozneje osebno spoznala, utrjevalo in množilo se je vedno bolj moje visoko mnenje o njem. V njegovi častiti osebi se je edinila na čudovit način, brez vsakega nesoglasja, vrsta prelepih lastnostij in dragocenih vrlin, kakor jih navadno ne nahajamo pri enem in istem bitju. Pri njem pa so se strinjale kakor umetno sestavljeni sklepi veriži-

422 Pavlina Pajk je bila prva slovenska pesnica in pisateljica, ki je v javnosti spregovorila o ženskem vprašanju.

Leta 1877 je kot zelo razgledana triindvajsetletnica v *Zori* objavljala podlistek *Ženska pisma prijatelju*, leta 1884 pa v *Kresu* članek *Nekoliko besed o ženskem vprašanju*. S predavanjem *Aforizmi o ženstvu* je 13.

1. 1894 nastopila v Slovenskem klubu na Dunaju. Somišljenika je našla tudi v možu Janku Pajku, ki je javno zagovarjal pravice žensk in se zavzemal tudi za večkrat kritizirane ženske pisateljice. Bila je prva ženska, ki je sicer v duhu takratnega časa zapisala zahteve, ki so jih kasneje postavljale feministke. Zavzemala se je za osnovno izobraževanje žensk vseh slojev, za možnost višjega izobraževanja samskih žensk in njihovo zaposlitev. Skozi njena dela se delno odraža zahteva po enakem pravnem položaju moškega in ženske, napredna pa so bila tudi njena spoznanja o globljih zgodovinskih in družbenih vzrokih ženske neenakopravnosti. Že v času njenih največjih uspehov so Pavlino Pajk v nekaterih krogih odklanjali. Z nastopom naturalizma pa se je proti njej začel pravcati upor, zaradi česar se je razočarana umaknila iz javnosti. Kljub temu se je leta 1900 zopet oglasila v *Domu in svetu*. Začela je pisati daljšo povest, toda po smrti njenega zaščitnika Lampeta, s katerim sta spleta lepo prijateljsko vez, ji njegov naslednik Mihael Opeka ni bil naklonjen. Njena literarna in pesniška dela so objavljena v glasilih *Soča*, *Zora*, *Kres*, *Večernice*, *Koledar Mohorjeve družbe*, *Ljubljanski zvon*, *Slovenska knjižnica*, *Slovenski list*, *Dom in svet*, po enkrat tudi v *Slovenskem narodu*, *Narodnem koledarju* in *Knezovi knjižnici*. - Barbara Pešak Mikec: *Pavlina Pajk, zagovornica ženske emancipacije*, v: Splošno žensko društvo 1901–1945. Ljubljana 2003, str. 63–72.

423 Pavlina Pajk: *Spomini na dr. Frančiška Lampeta*, v: *Dom in svet*, 1900, str. 641 (Pajk, *Spomini na Lampeta*).

ce, ki šele združeni v celoto pokažejo svoj kras in svojo vrednost. (...) Eden največjih čarov dr. Fr. Lampeta je bil izvestno ta, da je znal vzbujati neprikrito zaupanje.«⁴²⁴

Pajkova citira odlomke iz Lampetovih poslanih pisem. V njih se zrcali njegov odnos do sebe, soljudi, naroda in do življenja nasploh: »Ali ste še kaj hudi na urednika, Dom in sveta?« jo je vprašal ob neki priložnosti. »In da morete res hudi biti? Trdno upam, da niste več in da tudi ne bodete za naprej. Saj sem miren človek, spoštujem nazore drugih in tako tudi Vaše. Potrpite še tokrat, saj se bom na posled poboljšal.«⁴²⁵

»Kaj bi Vam pisal, gospa, prav posebnega?«, je ob drugi priložnosti odgovarjal Lampe. »Nič ne morem, saj tudi ne mislim nič posebnega. Za svojo osebo imam malo mislij in malo želja: mislim in želim za našo hišo in zlasti še za naš narod, kateremu bi rad kazal pot do lepše bodočnosti. Take stvari mi v srcu žive, zato večinoma vse popisujem za javnost, kar mi roji po glavi. V tem imate vse moje skrivnosti.«

Razlagal je tudi: »Meni poteka življenje med skrbmi in nadami. Vsako leto se nadejam miru, vsako prinese truda in nepokoja dovolj. Obeh pošastij se pa ne bojim!«

»Moji gojenčki mi delajo veliko preglavice, pa tudi veliko veselja« se je pohvalil Lampe. »Bog me je res poslal sem k njim, ker jih imam tako rad! Da bi moja ljubav in moja prizadevanja obrodila sadu!«

Tudi pritoževal se ni veliko: »Kar se mene tiče, ne morem se pritoževati: delam lahko, in to je glavna stvar. Časih nekoliko obnemorem, pa zopet se povrnejo moči. Kadar pa opravi kako težko delo, takrat sem neizrekljivo vesel!«

Lampe se je ustavil tudi pri čebelah: »Od vseh živalic, kar jih je Bog ustvaril, ljubim najbolj čebele. Simbol so mi marljivosti in vztrajnosti. Pri domu sem dal postaviti dva panja. Kadar se čutim utrujenega od napornega dela, hitim na vrt k svojim čebelam. Ob njih vzgledu nasrkam se novih močij k nadaljnemu delovanju.«

Drugje pa je spet kratko pristavil: »Pohvala je sladka, a razpravljanje koristno. Jaz sem neskončno hvaležen, če me kdo opozarja na moje nedostatke.«

»Kako me veseli, da Vam ugajajo moje Zgodbe!«, se je razveselil Lampe. »Sploh lahko rečem, da tudi jaz vedno pišem iz srca in preprosto (...) O, ko bi mogel izraziti z besedo vse, kar nam naznanja sveto pismo! Vse sveto pismo je samo nekak 'dokument' božje ljubezni do nas. To Vam bo razlagala vsaka stran v Zgodbah. Tu imate tudi ključ do najvišje modrosti. Verjemite, gospa, da najtežavnejša modroslovna preiskavanja niso segla v bistvo človekovo tako globoko, kakor segajo besede sv. pisma.«

Pisal je tudi o *Domu in svetu*: »Koliko je prebil nasprotovanj moj Dom in svet! Bil je

424 Pajk, *Spomini na Lampeta*, str. 642.

425 Vir nezadovoljnosti Pavline Pajk so bile Lampetove uredniške škarje, ki so včasih prehudo strigle njene spise. Vendar pa se je po njenih besedah res poboljšal in vedno bolj puščal pisateljem svobodno roko. – Pajk, *Spomini na Lampeta*, str. 642.

dete mojih bolečin, da sem je celo sam hotel že zavreči. A čim več sem pretrpel ž njim, tem bolj se je utrdila moja ljubezen do njega. Mislim, da ni samoljubje, marveč neka sila, vlita mi v srce do Previdnosti božje – ta ljubezen do mojega lista. Tu podarjam svojemu narodu svoje moči, svoje veselje, svoje imetje – svoje življenje. Seveda, drugod dele menda bogate nagrade, urednika vrlo plačujejo: jaz sem idealnejši in podpiram gmotno le ubožnejše pisatelje, druge dohodke porabljam za slike. A prav to mi menda škodi!»⁴²⁶

Da je bilo to res, je potrdil tudi Krek: »Učil se je sam neumorno do konca svojega življenja. Umetnosti je imel ne samo odprto srce, ampak tudi odprto glavo in odprt žep. Pri tem delu je v zgodnjih letih končal svoje zdravje, svoj jekleni telesni organizem. Izkrvavel je v delu. Poleg vede in umetnosti pa je s čudovito vnemo gojil tudi srčno kulturo. Morda se tega sam niti zavedal ni, kako nujno je ta reč zvezana s pravim kulturnim delom, kako še posebej mora biti zvezana s katoliško kulturo. (...) Njegova srčna kultura je bila v najsijajnejšem soglasju z njegovo umsko in umetniško kulturo.«⁴²⁷

Lampe je bil v zasebnem sporazumevanju in nastopanju nežen in ljubezniv. Bil je živahnega vedenja, govoril je hitro, kratko in stvarno. Rad se je pogovarjal s prijatelji in se zanimal predvsem za literarne in druge domače novosti. Vendar prostega časa nikoli ni zapravljjal s praznim besedičenjem, saj je bilo delo zanj preveč dragoceno.⁴²⁸

Njegov prijatelj Mihael Bulovec je o njem zapisal: »Slavohlepnost – ta gotovo ni bila nagib njegovemu delovanju. V tem sem ga poznal dovolj, popolnoma. Vesel je pač bil tega in onega svojega dela, a to le v toliko, v kolikor je mislil, da je ž njim koristil. Da, to je bilo: koristiti je hotel svojemu narodu, koristiti z vsem in povsod. Zato je deloval v vseh strokah, hotel se je izobraziti v vsem, kar le more človeški um vzprejemati, da bi tako vsestransko ustrezal. Ljubil je pokojnik svoj narod, ljubil posebno mladino. Njegova ljubezen pa ni bila sentimentalna, ne ljubezen lepih besedij – zato je bil preveč modroslovec. (...) Zato dr. Lampe ni gojil onih čutnih prijateljstev, ampak je ljubil in ljubil vsakogar z namenom, da ga bo pridobil za svoje vzore, za svoje delo. Ljubil je bolj z razumom, nego s srcem. (...) Vzgojiti dobrih ljudij, pridnih in koristnih družbi, to je bil njegov namen, to njegovo stremljenje. Zato je pa tudi že otroke, ki jih je imel v Marijanišču, z vso skrbjo vzgajal.«⁴²⁹

Tudi Andrej Kalan je Lampeta podobno opisal: »Hvale si je želel le v toliko, kolikor je to pospeševalo njegova blaginji naroda posvečena dela. Osebnostno slavo je drage volje prepuščal drugim, ker je za-se v svojih delih našel zadosti in najsajšega zadoščenja. (...) Oseb-

⁴²⁶ Pajk, *Spomini na Lampeta*, str. 642.

⁴²⁷ Krek, *Dom in svet živi*, str. 6.

⁴²⁸ Pajk, *Spomini na Lampeta*, str. 643. – Tudi Fran Saleški Finžgar je zelo cenil Frančiška Lampeta kot svojega učitelja estetike in urednika *Doma in sveta*, predvsem pa kot velikega in skrbnega prijatelja. (Cajnkari, *Finžgar in njegova doba*, str. 174)

⁴²⁹ Mihael Bulovec: *Spomini na dr. Frančiška Lampeta*, v: *Dom in svet*, 1900, str. 739.

no napadanje in žaljenje mu je mrzelo iz dna duše. Kot posebna uzornika v tem pogledu je posebno ljubil in posnemal svoja zavetnika Frančiška Pavlanskega in Saleškega.⁴³⁰

Brez pomanjkljivosti pa Lampe vendarle ni bil. Glede svojega delovanja je imel velikokrat pomisleke in ga je ocenjeval pretirano samokritično in strogo. Poleg tega je precenjeval svoje telesne moči. Za dobre nasvete prijateljev glede zdravja se ni veliko menil, temveč trmasto vztrajal pri svojem, dokler ga nista prehiteli bolezen in smrt.

O razlogih za Lampetovo neustavljivo potrebo po delu brez premora je pisal Andrej Kalan: »Življenje Lampetovo se je tako snovalo, da je bil mnogo preveč sam: v mladosti v samem učenju, pozneje v samih študijah. Čutil je sam ta nedostatek, napravil je včasih kak naskok in prišel med prijatelje, a le za hip, ker se mu je preveč škoda zdelo časa. Naravno se mu je iz tega razvila neka enostranost, o kateri mi je večkrat tožil, a se je otresti ni mogel vsled razmer, v katerih je živel. – Glavna njegova hiba pa je bila ta, da je precenjeval svoje šibke telesne moči. Ko sva se l. 1885. sprehajala po vrtu župnišča v Preski, hipoma globoko in težko vzdihne ter mi reče: 'Slutim, da bom jaz umrl vsled otrpenja pljuč. Premalo se gibljem v prostem zraku. Treba bo res bolje paziti na zdravje.' Žal, da so taki njegovi sklepi veljali le toliko časa, dokler ni prišel v svojo pisarno, tam pa ga je takoj prevzela strast za delo. (...) To je sam čutil, obžaloval, a premagati se ni mogel. V tem oziru se mi zdi značilno pismo z dne 25. maja 1883, v katerem mi je med drugim pisal: 'Nepremagljivo me žene neka moč delati, in skoro da me bode ona sila gonila do prezgodnjega groba. Ne morem si pomagati. Vsakdo ima strasti in jaz menda največ. Počivati ne morem, in ako me kdo izvabi v kako zabavo, me peče pozneje, kakor da sem se pregrešil z vsakim pogledom in dihljajem.' To je bila pokojnega Lampeta tragična krivda. In tako se je zgodilo, da je zadnje dneve, boreč se s smrtjo, ko mu roka ni več mogla zdržati peresa, že začete svoje spise narekoval ... Toda tudi glas mu je obnemogel, otrpnila so mu pljuča in padel je junak, kakršnih slovenski narod nima na izbero.«⁴³¹

To je v svojih besedah potrdil tudi pisatelj F. S. Finžgar, ki se je Lampeta spominjal kot svojega učitelja in prijatelja: »Nekaj stopinj – stal sem ob njegovem grobu – stal sem kot kip med kipi, s povešeno glavo kakor veja žalujke, z mračno dušo kot grm gostih cipres. V meni je za trenutek potihnil oni duševni hrup, ples spominov se je podel, iz groba je priplavala dolga, koščena postava pokojnikova z nekoliko nagnjeno glavo, živih oči, mislečega čela, a izdelanega, trdnega lica. Vzravнала je ta postava glavo, šla globoko po sape, roko položila na srce potem me pa pogledala tako živo, prodirajoče, a milo in vabljivo, kakor takrat - - -

430 Kalan, *Spomini na Lampeta*, str. 674. – Pavlina Pajk pa je Lampeta označila z vidika moškega delovanja: »Vsako moško delovanje in stremljenje spremlja več ali manj častilakomnost, slavohlepnost. Pri dr. Lampetu je hrepenenje, da bi koristil, pomagal, povzdignil svoj rod do srečne prihodnosti, izpodrinil ta čut. Čut ponosa je pač poznal on navzlic svoji skromnosti in miroljubnosti. Toda moški ponos ni v nikakršnem sorodstvu s častihlepnostjo. V tem, ko je prvi takorekoč krepost močnih in velikih duhov, je druga le navadna slabost puhlih in nadutih duševnih revčkov.« (Pajk, *Spomini na Lampeta*, str. 643)

431 Kalan, *Spomini na Lampeta*, str. 674.

(...). Bil sem neizrecno slabc volje. Pollaščal se me je pesimizem. Nenadoma sem se moral posloviti od prejšnjega ljubega mi kraja, od še ljubših mi ljudi, posloviti od knjig, mojih zvestih družic, svetovavk in tolažiteljic – in prišel sem na goro sv. Jošta *sine pera et sacco* (brez torbe in mošnje – op. M. T. P.). ... Torej na rantah sem slonel pred romarsko hišo sv. Jošta tedaj, ko se prijavi iz grmovja dolga, črna postava – rajnega Lampeta. Iznenadil me je tako, da nisem vedel, ali bi mu hitel naproti, ali bi zbežal, dobro se zavedajoč svojega dušnega stanja. A njegove oči so me že ujele. Lice je bilo nekoliko zardelo, na njem pa blag, dobrohoten smehljaj. Hitim mu nasproti. Podava si roki, in kot bi najhuje solnce posijalo v črne oblake, da se tope in ginejo – tako je najgorja tema hipoma bežala iz moje duše. Da, saj je bil to obisk učitelja, vodnika, svetovavca, često tolažnika – obisk prvi – da je tudi zadnji, nisem slutil. Hotel sem mu prikriti svojo notranjost. A mož ni bil zastoj dušeslovec. Hitro me je spoznal, da ni vse v redu v mojem srcu. Prijel me je za roko, in šla sva pod staro lipo – proti tistemu križu pod borovcem – do smrti ga ne zabim – in molil sem mu ‚Confiteor‘. Oživel sem se, v meni je začelo zopet vreti, in povedal sem mu, da mi je strta moč, da se ne zmenim za nobeno stvar, da ne primem več za pero, ker bi pisal tako črno in tako zbadljivo, da je bolje, da vsaka misel sprhni v srcu in je pokopana z mano. Ni me motil – poslušal je vse do konca. Nato se je pa toli prisrčno nasmejal, pogledal me tako ljubeznivo, a hkrati karajoče, da je pogled veljal za pol knjige najmodrejših rekov. A ni bil mrzel, ne trd. Smilil sem se mu, in bil je on tedaj mož, ki mi je dvignil v trenutku pogum, pregnal oblake, zjasnil ozračje – in spravil mojo bolno dušo v ravnotežje. Šla sva k materi. Razvedril in popolnoma utolažil je tudi njo – in ko je na večer odhajal, gledal sem za njim, kot sem gledal včasih z gore za nevihto, katera mi je pred kratkim pretila uničiti cerkev in dom – a se je umaknila in bila samo mojemu očesu mogočna nebeška razsvetljava. Odšel je Lampe, odvedel nevihto iz srca in pustil v njem jasno nebo in luč. Takrat sem ga zaljubil goreče.«⁴³²

O značaju in osebnosti Franciška Lampeta je med vsemi pričevalci, ki so z njim prijateljevali, nastalo soglasje, da je bil človek izrednega formata. Bil je velik, vsestransko usmerjen učenjak, predvsem pa velik kristjan v življenju. Če so bile njegove misli vedno v službi znanosti, so bila njegova dela vedno v službi bližnjega in v službi naroda. V tej luči je mogoče razumeti tudi njegovo ponižnost, skromnost in predanost Resnici, ki se je razodevala na vseh področjih njegovega delovanja. Tudi iz njegove obsežne korespondence lahko vidimo, da je bil pri ljudeh zelo priljubljen. Vzbuja je veliko zaupanja in ljudje so k njemu pristopali z iskrenostjo. Iz pisma Marije Skrinjar Lampetu z dne 3. avgusta 1894 lahko vidimo posebno zaupanje tudi s strani žensk: »Velečastiti gospod. Oprostite, da se predrzнем Vam pisati; ali veliko spoštovanje do Vas, mi to narekuje. – Da, častiti gospod spoštujem Vas iz cele duše! Spoznala sim Vaše plemenito srce; vneto za vse lepo in blago; edino od Vas še pričakujem rešitev našemu milemu narodu. Strast in politika, sta zmešala možgane popolnoma našim rodoljubom; tako, da sami ne vedo več kam jadrajo. Izginila

⁴³² Fran Saleški Finžgar: *Ob njegovi gomili*, v: Dom in svet, 1901, str. 44–46.

je ljubezen, v nas blagodejna ‚zvezda vodnica‘; toliko priporočena nam, od našega Izveličarja. Mesto nje, sedaj vlada edino zavist in sovraštvo. Boli me – hudo boli; ko gledam ves ta razpor; in pomagati ne morem! – Milo zdihujem h Bogu naj se usmili mojega ubogega naroda; ter naj mu odpre oči, da bi spoznal da sam dirja v pogubo duševno in telesno. – Tudi ne morem pomagati drugači; nego z molitvijo; dasi bi rada tudi drugači, kaj pomagala. A Vi, Velečastiti gospod imate velika sredstva v rokah. – Milo in s povzdignjenimi rokami Vas prosim, rešite ubogo domovino! Odprite oči našim rodoljubom in politikom; se ve da Vas čaka neznosen trud in morda tudi nehvaležnost; ali uzstrajajte! Tudi naš veliki učitelj, Jezus Kristus, je bil preganjan, ker je ljubil! On naj Vam bode uzor in tešitelj, in po trudapolnem delu, Vam poželi zaslužen plačilo. Velečastiti gospod, prosim Vas, da mi pošiljate ‚Dom in Svet‘, v Sežano; kajti bivam tukaj že čez eno leto, ali nisem pred opozrila, da mi pošiljate še vedno v Hočnik. Slednjič Vas še enkrat prosim, da oprostite moji predreznosti. Z udano ponižnostjo Vam poljubljam roko Marija Skrinjarjeva soproga okrajnega načelnika orožništva.«⁴³³

Lampe se je v večini primerov dobro razumel tudi s svojimi stanovskimi prijatelji. Zanimiva je predvsem njegova vez z Antonom Mahničem. Kljub načelnemu nestrinjanju sta bila ves čas zelo povezana. Mahnič mu je iskreno zaupal, kar kaže njegovo pismo z dne 5. oktobra 1883, v katerem prosi Lampeta za nasvet ali namig o tem, kako naj se odloči glede objave svojega spisa *Dvanajst večerov*. Mahnič piše takole: »Kar se tiče mojega spisa ‚Dvanajst večerov‘, katerega sem Vam kazal, ko ste bili pri meni, sam ne vem, kaj bi počel ž njim. Zložen je malo strogo in deloma sarkastično, brezobzirno odločno. Ako ga prijavim, vem, vzbudil bo pri mnogih, posebno pri naših liberalnih mladih, nevoljo in nasprotnost. Potem pa tudi ne vem, v katerem listu bi ga hotel natisniti. ‚Zvon‘ in ‚Kres‘ ga ne sprejmeta; za ‚Danico‘ bi ne bil primeren, tudi udarim na enem mestu močno po nji, ali pravzaprav po njenem dopisniku S., katerega ne poznam ne osebno ne po imenu. ‚Slovenec‘ je političen list, in težko da bi se mu prilegel tak znanstven, deloma filozofičen spis. Poleg tega bi še jaz sam imel marsikaj morda popraviti v omenjenem spisu. Kaj tedaj mislite, da mi je storiti?«⁴³⁴

Po razpoložljivih podatkih ne vemo, kaj je Lampe Mahniču svetoval.⁴³⁵ Spomnimo lahko le, da je Mahnič svojih znanih *Dvanajst večerov* objavil v *Slovincu* novembra in decembra 1884, dodatke k *Dvanajsterim večerom* pa prav tako v *Slovincu* decembra 1884 ter aprila, maja in junija 1885.

Iz pisma Mahniča Lampetu z dne 31. oktobra 1888 lahko tudi razberemo, da sta želela Lampe in Mahnič skupaj delovati v Ljubljani. Vendar se jima načrti niso uresničili. Mahnič

⁴³³ NŠAL, *Lampe*, fasc. 37.

⁴³⁴ NŠAL, *Lampe*, fasc. 36.

⁴³⁵ Na tem mestu naj opozorimo, da se je Lampe v razpravi *O lepoti* (1900) opredelil proti estetskim stališčem, ki jih je Mahnič zagovarjal v *Dvanajstih večerih*.

mu je v zvezi s tem napisal: »Premili prijatelj! Morda se Ti zdi čudno, kako da toliko časa molčim. Toda čakati sem hotel, dokler bi mi bilo mogoče kaj gotovega ti odgovoriti. Zdaj ti morem šele naznaniti, da – ostanem tukaj. Jaz sem storil, kar je bilo v mojih močeh, da bi prišel k tebi. Koj po odhodu Vašega premil. Kneza (ljubljski knezoškof Jakob Missia – op. M. T. P.) se je pokazalo mej tukajšnjo duhovščino splošna nezadovoljnost in bi rekel razburjenost. Posebna deputacija (mej temi prošt in kapitel) je šla k nadškofu (goriški nadškof Alojzij Zorn – op. M. T. P.) prosit zame. Dal se je preprostiti; pisal je Vašemu knezu, da ni mogoče itd. Vaš je odgovoril z dolgim pismom, kjer skuša še enkrat me izprostiti. Nekaj dni potem me Prevzvišeni (Alojzij Zorn – op. M. T. P.) povabi k sebi in mi pojasni razmere, razburjenost itd., želel, da bi jaz prostovoljno odstopil ali preklical besedo dano Vašemu Premilostnemu (Jakob Missia – op. M. T. P.). A jaz sem odločno izrekel, da ostanem pri tem, kar sem obljubil, da hočem v Ljubljano. Na to mi Prevzvišeni reče: Moja volja je, da ostanete v Gorici. In podvrgel sem se ... Kako bi Ti delal v takem slučaju? Drugače nisem mogel. Upam, da tudi Vaš Prem. mi ne bodo zamerili, in da so po Prevzvišenem vže vse zvedeli, kako stojé reči. In tako tedaj so najini načrti vsaj za zdaj splavali po vodi! Da, Tvoje načrte sem radostno odobral, želel ... Tudi jaz sem imel svoje, in ti so tvoje glede smelosti celó presegali. Toda naj ostanejo za zdaj zakopani v najskrivnišem kotu mojega srca, naj spé – na njih grob vtisnem pečat z napisom: sveta pokorščina! Kar me pri tem najbolj tolaži, je to, da se ni zgodila moja volja. In res, vesel sem kakor prej, še bolj. Vse to pa ostani le za te. Shajava se vsak dan v Srci Jezusovem. Ves Tvoj Mahnič.«⁴³⁶

Zaradi večkrat samovoljnega poseganja v različne zadeve, pa si je Lampe nakopal tudi marsikatero kritiko posameznikov, s katerimi je sicer dobro sodeloval. Dober primer je pismo škofa Frančiška Saleskega Šušteršiča iz Jolietu v Illinoisu Lampetu z dne 19. junija 1900: »Velečastiti: – Iz Vašega pisma razvidim, da si domnevate, da sem Vam storil krivico z ono notico v 16. št. ‚A. Sl.‘ (Amerikanskega Slovenca – op. M. T. P.) Ko bi Vam bil storil krivico, bi jo prav z veseljem popravil, a jaz sem odgovoril le na Vaš napad. Morebiti res niste slabo mislili, a jaz Vas ne morem soditi po Vaših mislih, ampak po Vaših besedah, oziroma po tem, kar ste pisali. Preberite še enkrat tiste vrstice in videli bodete, da imam prav. (...) Glede onega ‚materijala‘, se mi tudi čudno zdi, da ga ne umete ali nečete ume-ti. Zdaj bo ravno tri leta, kar je pobegnil Vam dobro znani Bezeljak v Ameriko. Na Kranjskem so ga iskali žandarmi – če ne veste zakaj, vprašajte prvega duhovnika v Ljubljani, ki ga srečate – in nekateri čč. gg. kanoniki – takrat Vi še niste bili kanonik – so mu kupili, ker sam ni imel krajcarja, vožnji listek v Ameriko in jeden čč. gg. je rekel: ‚Za Ameriko bo že dober!‘ Ta Bezeljak, ki je že več kot leto dni suspendiran, je napravil nam slov. duhovnikom in vernikom in vsem ameriškim katoličanom grozno sramoto in pittsburški škof ni preskrbel ondodnim Hrvatom še zdaj hrvaškega svečenika, ker se boji, da bi mu ne poslali kakega takega prešiča, – ipsissima verba škofova‘. – Pred 4. ali petimi leti je začel nek

⁴³⁶ Prav tam.

menih na Kranjskem pohujšljivo živeti. Da bi se ga iznebili, mu je svetoval nek kanonik v Ljubljani, naj gre v Ameriko in mu obljubil dobra spričevala, pa sem takrat jaz preprečil, da ga ni sprejel nobeden tukajšnjih škofov. Vidite, tacega ‚materijela‘ se mi bojimo in se ga bomo branili z vsemi močmi! Da Vaša skrb za ameriške Slovence ni resna, razvidimo tudi iz tega, ker nam nasprotujete, kjer morete. Ko je pred leti nek dober duhovnik sklenil posvetiti svoje delovanje Slovincem v Ameriki in je bil že na pot pripravljen, ste se odpeljali. Vi v pozno noč k njemu in ga tako dolgo pregovarjali, da ste ga pregovorili. Bilo je na Dobrovi, če ste morda tudi to že pozabili. Torej dobrih duhovnikov nam ne privoščite (...). V pismu tudi rožljate z orožjem in žugate meni in č. g. Hribarju z bojem. Samo udarite, gospod kanonik, mi smo pripravljeni! Da ste mi zdravi! Vam udani F. S. Sustersic.«⁴³⁷

Nastala nesoglasja je Lampe poskušal reševati s spravljivostjo, saj prepirljivost ni bila v njegovi naravi. Poleg tega je bil preveč zavezan poslanstvu dobrega. To lahko razberemo tudi iz njegovih pridig. Lampe je veliko maševal in v svojih pridigah vedno poudarjal pomen »čednosti« v življenju kot principu bivanja in pripravi na življenje v onstranstvu. Značilna je njegova pridiga, ki jo je pripravil ob praznovanju velike noči (datum ni znan):

»Na Veliko Noč / Obhajajte veliko noč v opresnih kruhkih čistosti in resnice. I. Cor. 5, 8 / Kadar se po hudem vremenu in viharju zjasni in posije gorko solnce na okrepčano zemljo, takrat se razveseli vsa natura. Tički zapojejo, živina hiti na pašo in z lahkim srcem se verne kmet na svoje polje ter hvali dobrotljivega Boga, da ni bilo kake nesreče. Tako se veseli tudi cerkev na velikonočni praznik. V potu zakrije z žalostjo svoj obraz in opominja verne naj s pokoro opirajo svoje grehe: na veliki petek je njeno žalovanje najhuje, rada bi s tem pretresla grešnike in ga zbudila iz njegovega spanja. Danes pa se raduje, kliče neprenehoma: aleluja in tudi verne zbuja za sveto veselje. (...) Pa za kakšno veselje? To nam pove današnji list, ki smo ga slišali zjutraj: Očistite star kvas, da bodete novo testo ... Ker naše velikonočno jagnje Kr. je darovan. Obhajajte torej vel. noč ne v starem kvasu, tudi ne v kvasu hudobije in malopridnosti, ampak v opresnih kruhkih čistosti in resnice! Kor. 5,7-8 Ravno tisto nam hoče sv. cerkev tudi povedati z današnjim evangelijem. Veliki teden bere se med mašo terpljenje Kristusovo ali pasijon. Sv. cerkev nas pelje na goro Kalvarijo med razbojnike, med divje Jude, rabeljne, preklinjevalce, ki Boga samega zasramujejo in še Judeža izdajavca nam pokaže, ki se v svoji obupanosti obesi. Danes pa vidimo pobožne žene, kako se podvizajo proti h grobu, da bi Jezusovo telo mazile. Med njimi je ena spokornica, namreč sv. Marija Magdalena, ki je bila poprej velika grešnica: pa božji Sin jej je bil grehe odpustil in od takrat je ženska samo za pokoro in za ljubezen božjo. To je ravno tista Marija, ki je v hiši nekega farizeja padla Zveličarju k nogam, jih mazila z dragim balzamom, oblivala s svojimi solzami in brisala se svojimi lasmi. To je ravno tista Marija, od katere je rekel Zveličar: Marija si je boljši del izvolila, kateri jej je ne bo nikdar odvzet. – Zraven Marije Magdalene vidimo tudi Marijo Jezusovo in Salomo, ki so bile obe

437 NŠAL, *Lampe*, fasc. 37.

jako pobožne žene in Kristusa podpirale svojim premoženjem. Te žene tedaj nam kaže današnji evangelije in nam jih stavi za zgled pokore in pravičnosti, kakor nam je stavila pretečeni teden pred oči grešnika, da bi mi prav spoznali kaj je greh. – In zato mislim, da prav storim in delam po mislih sv. cerkve, če vam danes pokažem pokoro in pravičnost ali spokorno in pravično življenje tako pred oči, kakor sem veliki petek pokazal vam greh in grešno življenje. Danes, ko je vse veselo, ko se vse po pravici raduje nad Zveličarjem, da je premagal greh in smrt, naj se tudi mi tukaj veselimo, veselimo nad lepoto spokornega in pravičnega življenja. Kaj pa vidimo v spokornem in pravičnem življenju? Čednost vidimo, čednost ga lepša, čednost je njegovo vse. Zato je prav za prav spokornost in pravičnost v življenju ravno to, kar čednost. Kako lahka je čednost in kakšno plačilo da ima. O Zveličar, ki si umrl in od mrtvih zopet vstal, da bi nas za čednost pridobil, ti mi daj besedi in gorečnost, da bom mogel od čednosti prav vredno in z ospehom govoriti.

1. Kaj je čednost? Odprimo sv. pismo st. test. In berimo ga nekoliko. Kmalu bomo videli, da nas uči, kaj Bog hoče, kako naj živimo. Kaj je prav, kaj ni prav, videli bomo može in žene, ki so Boga služili in njemu dopadli. Z vsem tem, z zgledom in naukom nas uči sv. pismo st. zav. kaj je čednost. In sv. pismo nove zaveze! Kaže nam samega sina božjega, kako je prišel na svet, da bi nas podučil kaj je čednost. Moja jed je, tako je rekel sam, da slavim voljo očetovo, ki je v nebesih. Pa ne samo rekel je on, ampak tudi z dejanji pokazal, se svojim zgledom, kaj da je čednost. In zato je on tolikrat rekel: Hodite za menoj! Zgled sem vam dal. Učite se od mene! – Zraven sina božjega nam kaže sv. pismo nov. test. tudi Marijo, ponižno deklo gospodovo, blaženo med vsemi ženami, ki je bila edina med vsemi ljudmi brez najmanjšega greha. Marija nas uči čednosti. Zveličar si je izbral dvanajst apostelnov in jih poslal oznanovat vero vsem narodom. S svojim naukom, spokornim in pravičnim življenjem nas učijo sv. aposteljni čednost. Kak sveti brez števila zvezdno nebo, tako se sveti v nebesih tudi truma zveličanih, brez števila svetnikov. Njih življenje je opisano v veliko veliko bukvah – in kaj nas svetniki učijo? Učijo nas čednost. Vsako nedeljo, vsak praznik se oznanuje božja beseda iz prižnic enkrat, dvakrat, trikrat; bere se evangelije in listi – Kaj nas sv. cerkev s tem uči? Uči nas čednosti. Dobrotljivi Bog nam je dal na vrhu vsega tega še dobrega spremljevalca na poti skozi življenje, ki nas zmeraj opominja, svari, nagibuje, odsvetuje, to je: dal nam je Bog vest: in tudi vest nas neprenehoma uči kaj je čednost. Kar nas tedaj vest, sv. cerkev, vsi svetniki, aposteljni, Jezus Kristus, vsi pobožni in preroki starega testamenta uče, da naj storimo, da bomo Bogu dopadli – to je čednost. Kako dober si o Bog, da za nas tako skerbiš! Kako bi bilo tedaj mogoče, da bi mi ne vedeli kaj je čednost! Ti si nas naredil iz nič, dobro vemo, da pred kratkim nas ni bilo na svetu, in kmalu nas zopet ne bo: stvaril si nas, da pridemo vsi k tebi, in pri tebi ostanemo vekomaj. Ti si naš začetek, ti si naš konec. Pa tudi zdaj, kaj smo brez tebe? Ali zamorem jaz govoriti, ako ti nočeš, ali zamoremo mi dihati, ako ti nočeš. Ne brez tebe ne moremo nič, brez tebe nismo nič. Le ti si naše vse, kaj je naše premoženje, kaj je čast, kaj so bratje sestre, kaj so starši – en trenutek, pa vsega tega ni – ti pa si večni, ti si zmerom, ti si ne-

skončen. Uboga tvoja stvarca, človek, ki je pred teboj tako majhen. Kaj pa naj stori pred teboj? Kaj stori roža za polje, kaker se prikaže gorko solnce izza gora, od katerega dobiva svojo lepoto, svojo dišavo in vse, kar ima? Odpre svoje lističe, svoje cvetje, strese rosne kaplje in srka vase prijetno gorkoto in svetlobo. Kaj delajo zvezde, katere je Bog priklenil na solnce? Zmerom se sučejo okoli njega, zmerom enako, zmerom dobivajo od njega svojo luč in lepoto. Ko bi le nekoliko ena zašla od svoje poti, zgubila bi se v neskončnem prostoru, razpršila, zapadla v nič. Kaj dela otrok, ki zamore komaj hoditi? Ali on teče daleč proč od matere in se še ne zmeni zanjo? O ne; ko je le par trenutkov ne vidi, pa se začne jokati in klicati mater. Pa kaj so vse te primere, kaj je solnce, kaj je mati – ako jih primerjamo z Bogom? Prašamo tedaj še enkrat? Kaj naj stori človek pred Bogom? Ljubi Boga iz vsega svojega serca, iz vse svoje duše, iz vseh svojih moči! To je nauk, ki ga nam daje sv. pismo. Ti o človek imaš razum in pamet, da spoznaš veliko veliko stvari: pa nikoli jih tako ne poznaš, da bi jih ne mogel še bolj. Ako pa veliko stvari, ustvarjenih reči spoznamo moramo gotovo najprej Boga spoznati, ki je vse in tudi nas ustvaril. Zato glejmo najpred, da prav spoznamo Boga, da bodo naše misli šle za Bogom, da bo naša učenost učenost Božja. – Ti o človek imaš serce in voljo. Koliko reči je na svetu, ki jih tako hudo rad imaš: svojo mater, očeta, brata, sestro, otroke, rad imaš svojo živino, polje, svojo obleko in mnogo mnogo drugega. In kako lahko ljubiš ti te reči; zdi se ti, da ti bo srce počilo, ako zgubiš le eno izmed njih. Ako pa stvari ljubimo in radi imamo, oh da bi pa tebe ne ljubili o Bog, lepota vseh lepot, boljši kot vse matere, bogatejši kot vsi očetje. O serce moje, kako da se veseliš toliko drugih reči, kako da ljubiš posvetno, minljivo, puhlo, Boga mi pa najti ne znaš? Zato, ako je še kaj ljubezni v tebi, o daj jo njemu, ki te je prvi ljubil, daj jo Bogu – Koliko reči poželimo mi, dokler smo zdravi in srečni. Ali bi mi mogel naštet vse, ko bi ti dal čas eno uro, en dan, en mesec? Oh ne pametuj, reci le eno samo besedo in rekel si vse: reci le: Boga želim, svojega Boga – njega hočemo imeti – pa je dosti, več ni treba. Spoznaj Boga, ljubi Boga, poželi Boga – pa si storil vse, in ako storiš to, imaš čednost. To je tedaj čednost, in kakor smo videli, je ona vse za človeka, in ona hoče imeti vse kar je v človeku, njegovo pamet, njegovo serce, in njegovo voljo. Pa kje bi dobil zadosti besedi, da bi vam jo mogel še natančneje popisati, in kdaj bi mogel reči, da sem povedal vse? Zato poglejmo sedaj, kako lepa je čednost, kako prijetna pred ljudem in Bogom.

Morebiti ste že kateri krat slišali praviti od dragega kamena, ki se sveti po noči, kakor močna luč, da je mogoče pri tej luči še delati, šivati, pisati. Ali pa od kamena, ki ima moč, da vsakega človeka ozdravi, ki ga pri sebi nosi. In zopet ste morebiti že slišali praviti o kamnu, ki ima moč, da spremeni vsako reč v zlato, katere se dotakne, ki ima tedaj moč pripravi komu največ bogastva. Tudi od takega kamna se pripoveduje, ki ima moč, da si pridobi tisti, ki ga ima, ljubezen vseh, katerih ljubezen in prijaznost hoče imeti. Zares, taki kamni bi bili zares veliko vredni, ker vsak bi si res želel imeti tudi tak kamen. V resnici pa takega kamna še ni bilo in ga ne bo, in kar ljudje o njem pripovedujejo je vse zmišljeno. Pa vsakdo od nas pozna neko drugo stvar, ki se veliko bolj blišči, kakor vsak dragi kamen,

ki ozdravi vse bolezni, ki spremeni vsako naše djanje, ako je še tako majhno v čisto zlato. – Ki nam pridobi ljubezen in prijaznost vseh dobrih ljudi – ta stvar je spokorna pravična duša, je človeška duša, v kateri prebiva čednost. Ali se ne sveti taka duša bolj, kakor drag kamen, ali ni lepša kakor vsa druga lepota? Ali ne ozdravi pokora in pravičnost vsako bolezen? Ali ne spremeni čednost vsako naše djanje v čisto pravo zlato, ki bo neslo obresti ne en čas, ampak za večno življenje? Ali ne dopade čednost vsem dobrim pravim ljudem? Marsikaj pa je lepega na svetu. Lepa je belorudeča roža v vrtu, lepo je bogato polje, lepa zelena gora, lepo je petje tičev, lepa je mladost, ki cvete na obrazu mladeniča ali deklice, pa kaj je ta lepota, telesna, vstvarjena lepota zraven dušne lepote, lepota čednosti? Rado pogledamo na lep telesni obraz, kako rado se nam vriva misel, morebiti je to le puhla okovja, pod katero je smrad greha, morebiti se te oči veselijo nad grehom, morebiti govorijo le zato nesramnost in nečistost. (...) Kadar pa veje čista nedolžnost na obrazu, prijaznost, pokornost, sramežljivost, strah božji, takrat se veselimo takega obraza, pa ne veselimo se mi telesne lepote, ampak dušne, ki se razodeva zunaj, kakor v ogledalu. O veseli se lepa duša tvoje lepote, ta lepota te ne bo zgarala, se ne bo postarala, ne bo šla v grob, ta lepota je večna lepota, ima svojo vrednost pred Bogom; Bog ljubi tak dar. 3. Tako se bode godilo tistemu, ki je ohranil čednost, ki je ohranil svoje krstno oblačilo. (...) Za Sklep: Predragi možje: Tako bode tudi z nami. Tudi mi smo prejeli pri sv. Krstu belo obleko nedolžnosti. In tisto belo oblačilo je ohranjeno v nebesih. In tudi nam ga bode kazal večni sodnik. Glej, tukaj je oblačilo čednosti, s katerim sem te oblekel, glej tukaj je kri, v kateri se je lahko osnažilo tvoje oblačilo. In zdaj: kakšno si prinesel. – O kaj bo takrat. O da bi takrat belo naše oblačilo ne bilo nam v zatojbo. (...) Zato pa, zdaj ko je še čas, danes na belo nedeljo, stopimo tja h krstnemu kamnu, kjer smo sprejeli belo oblačilo in kjer smo storili krstno obljubo. To obljubo strnimo (naredimo – op. M. T. P.) danes še enkrat, prav tako obljubo strnimo s trdnim sklepom, nikoli je ne prelomiti. Odpovem se danes, Gospod moj in Zveličar, odpovem se hudobnemu duhu kateremu sem tolikokrat zašel; o odpovem se njegovemu napuhu, odpovem se vsem njegovim udom, odpovem se pregrešnemu življenju, katerega sem bil udan dosedaj, odpovem se vsemu pregrešnemu znanju, odpovem se obenem tudi temu, kar mi je najdražje ako mi je zapeljevalo v greh. Odpovem se, o Gospod, zato ker ti to hočeš, zato ker bi bilo meni gorje, ako se ne odpovem. Ti, Gospod moj, pretresi to moje slabo srce, kadar se bode oklepalo sveta, ti ga presuni. Sprejmi o Gospod to mojo odpoved in to mojo obljubo, sprejmi jo, kakor si sprejemal nekdanje belo oblačilo novokrščenih, in daj da ostanemo zvesti tej svoji obljubi do konca svojega življenja. Amen.»⁴³⁸

V Lampetovih pridigah se izražajo njegova filozofska izobrazba in usmerjenost k popolnosti v Bogu. Lampe je bil prepričan, da nas resnica, lepota in krepost vodijo v kraljestvo božjega in neminljivega. V nasprotnem primeru pademo v nizkost, minljivost in podlost. In kakor gotovo je nekaj resničnega, lepega in dobrega, tako gotovo je Bog. K njemu

nas vodi vse, kar nas dviga nad naravo: duh čustev, mišljenja in samozavesti.⁴³⁹ Kot dokaz obstoja neskončnega in osebnega Boga, ki je hkrati tudi Bog neskončne lepote, je proti ateističnim, politeističnim, predvsem pa panteističnim nazorom v apologetičnem duhu spesnil pesem *Cvetica*. Objavil jo je v *Apologetičnih razgovorih* leta 1889. V *Cvetici* lahko odkrivamo njegov skrivnosten odnos do kozmoloških in teleoloških zakonitostih sveta, katerih najvišji namen je estetično veselje, ki »mora biti Bog, ki je sveta bistvo, vzrok in namen, najvišja lepota in zaradi razmere do sveta – vir vsej lepoti.«⁴⁴⁰

Cvetica

Cvetica.

Prelepa stvar v oči mi sije;
In vendar si neznatno mala,
Da jedva med stvarmi poznala –
Opazila bi se – cvetica!

A jaz te motrim;
Z vso dušo te objemam,
Da dušo tvojo si odkrijem,
Z vsem umom te prevzemam,
Da tvojo slast do dna izpijem.
Modrosti iščem.

Sestavljena si umno, cvetka moja,
Napravljena si lepo: vsaka boja
Oblāčila te je; to tvoje krilo
Kraljice krasne pač bi ne grdilo.
To steblo tvoje, vitko sezidāno,
Je kakor stolp, visoko, pa lahano.
In vrh na stebalu drzno se razpenja,
Je pisan in nakičen brez tratenja.
Oko mi tvojim divi se oblikam,
Vonjava tvoja prsi mi vmiruje,
Življenje tvoje pa se v moje snuje:
Z modrostjo še srca se ti dotikam.

439 Lampe, *Apologetični razgovori*, str. 137.

440 Prav tam, str. 138.

In ti cvetica?
O da bi ti odgovorila,
O da bi ti mi razgrnila
Vse želje svoje, misli, dušo, bistvo –
– vse!

Cvetica – nima-li življenja,
Nima-li mišljenja?
O da bi vedel, znal, umel to vse!

Rajska spomlad.
Sapice z juga pihljajo,
Zimo se snegom končajo;
Solnce gorkejšo poljublja
Goro in plan. Poizgublja
Led si in čmernati hlad.

Tla se vzbude:
Dviga zelenje se živo,
Cvetke rasto ljubeznivo;
Bilkica drobna vspne se,
Više in širje sprost se:
Tukaj se čuda gode.

Prav res, prav res!
Zidarjev ni, kiparjev ni,
Nosačev ni, tesarjev ni,
In kviško sili cvetka marno,
Pa trdno, tiho, dobro varno.
Tu jakost je in umnost vmes.

Ne vidim, ne čutim,
Kaj tu se vrši,
A vendar le slutim,
Da delo hiti.
Korenček ti srka –
In goni navzgor –
Jedilo
In pilo
Za lističev zbor –
Natančno, kot pravi ti črka.

In gori in doli
In noter in ven
Ti snuje, deluje,
Ti vleče in meče
Kot mojster zveden:
A cvet se učil ni nikoli.
O da cvetka bi kazala
Svoje umnosti skrivnost,
O da bi mi pomagala
Širiti si učenost!
O da cvetka govorila,
Govorila bi, učila
Meni bi srce hlepeče,
Pameti moč koprneče.

Gledam, cvetka, te zvedavo, -
Kakšna je spoznanja žeja! -
Modroljubje moje pravo
Dela naj me čarodeja:
,Cvetka, cvetka, zdaj govori,
Zdaj odkrij se, to ni težko,
Vem, da ti življenje tvori
Bitje živo, nadčloveško'.

Brezumje!
Tu ni glasů, tu ni srca,
Tu ni življenja umskega.
Atomi sklepajo se redno,
Materija razpada vedno.
Oblike mrzle, gole, prazne,
Poteze, barve - bujne, razne.

In vendar!
Cvetico to moj duh objema,
Podobe, znamenja tu gleda
Zarisana, zapisana -
Tu čitam ja - -
Ni nema, mrtva ta cvetica.

A kdo je tebi dal življenje,
Kdo kras ti dal je, krasotica,
Kaj vzbuja v meni hrepenenje?
Tvarine li samo kopica?

Lepoto Stvarnik dal je cvetu,
In stvarnik dal mu govorico:
Njegovo delo vidim v svetu;
Njegovo misel in resnico
Tu gledam, čujem,
Se ž njim radujem.

Umevam:
V cvetici Stvarnika častim,
Po Stvarniku le hrepenim.
Cvetica Njega je beseda,
Oko mi v njej Božanstvo gleda.
Tako učim se jaz modrosti,
Iz stvarstva dvigam v visokosti.⁴⁴¹

K čaščenju lepote kot doživetju popolnosti v vseh možnih različicah življenja, ki je hkrati tudi izraz ljubečega razdajanja Božjih stvariteljskih moči, je bilo usmerjeno tudi vse Lampetovo življenje.

⁴⁴¹ Lampe, *Apologetični razgovori*, str. 139-140.

SKLEP

Pričujoča študija je poskus široke in vsestranske osvetlitve Frančiška Lampeta v naši cerkveni, politični in kulturni zgodovini. Da bi lahko odgovorili na znanstveno vprašanje »Kakšna je njegova vloga in pomen v zgodovinskih in kulturno-političnih procesih konec 19. stoletja na Slovenskem?«, je bilo potrebno raziskati široko ozadje zgodovinskih okoliščin, v katerih je živel in deloval Lampe. Šele na osnovi tega je namreč mogoče razčleniti Lampetovo predstavitev v spoprijemu s ključnimi vprašanji, dogajanja in osebnostmi njegove dobe. V študiji je bil uporabljen pristop, s katerim lahko preko osvetljevanja posameznika v družbi podamo tudi nekatere nove zaključke o obdobju dozorevanja slovenskega naroda. Pri tem je treba upoštevati dejstvo, da vsak človek nosi v sebi duhovno in kulturno dediščino preteklosti, ki zori v njem v konkretnih okoliščinah, hkrati pa je tudi vsakdo izraz svoje dobe. Kakor nam velike osebnosti naše zgodovine utirajo nova pota, vrezujejo nove poteze v našo duhovno podobo in zbujaajo občudovanje s svojimi drznimi mislimi in koraki, nas hkrati tudi opozarjajo, da so prav tako kot drugi otroci svoje dobe, vklenjeni v spone okoliščin svojega časa ter v ustaljene zakonitosti razvoja človeške družbe.

Vprašanja, ki so se zastavljala v okviru pričujoče študije, se navezujejo predvsem na problematiko narodnostnih, jezikovnih, kulturnih in političnih prizadevanj Slovencev v okviru habsburške monarhije v drugi polovici 19. stoletja. Na eni strani so se uresničevala kot posledica modernih tokov v Evropi v bolj liberalnem duhu, na drugi strani pa kot posledica strahu pred novim, v ohranjanju konservativno-tradicionalističnega. Vendar pa je potrebno poudariti, da je znotraj dogajanj, ki sem jih v študiji lahko le na kratko omenila, še cela vrsta subjektivnih in objektivnih dejavnikov, ki vplivajo na človekovo usmerjenost in delo. Prav tako nam že bežen pogled v Lampetov čas izpričuje, da so bile okoliščine odločanja in delovanja zelo zapletene, zaradi česar jih ni mogoče obravnavati enostransko.

Lampetova vloga v katoliškem gibanju je zaznamovana predvsem s splošnim razvojem katolicizma, ki je bil v takratnem obdobju prežet z militantnim antiliberalizmom. Slovenski izobraženci so se v tem času trgali iz občestva vernih, čeprav so se v večini imeli za kristjane, ki so hoteli ostati člani Cerkve. Vendar so krščanstvo slabo poznali, kajti teološki pouk na srednjih šolah je bil reven, nezanimiv in neprepričljiv. Globljih verskih knjig v slovenskem jeziku ni bilo, zato so zagovarjali poglede, ki jih tudi razgledan in dobrohoten kristjan ni mogel priznati. Tako je imel Mahnič, s katerim najbolj povezujemo »zloglasno« ločitev duhov, sorazmerno lahko delo. Njegovi nasprotniki niso skoraj nikoli dosegli njegove ravni. Zmagoslavna škodoželjnost »svobodoljubov«, ki so se izgubljali v spretnem razpravljanju, seveda ni ničesar rešila, ampak položaj še poslabšala. Na takšen način se je le malokdo lahko vrnil v obljubljeni mir vernega občestva. Iz obupanega klica, ki je vabil domov, je zvenela stroga cerkvena resnica, ni pa bilo slišati krščanske dobrohotnosti. In iz glasnih opominov je bilo mogoče spoznati le voljo gospodarja, ki zahteva vrnitev brez pogojev. Tako je krščanska misel v dolgih stoletjih prežela vse naše medsebojne človeške odnose in razprava o upravičenem odhodu iz verske skupnosti je postala povsem nemogoča. Ker je bila vest krščanskega človeka na videz zgrajena za vse veke, so

se pravice vesti posameznika v tesnobi objektivnih norm izgubile. In zgodilo se je, da so bili resnični bojovníki za svetost in pravice subjektivne vesti razglašeni za najhujše grešnike, za odpadnike in pomočnike pekla. V nazorsko diferenciranem svetu, ki priznava legitimost sleherne iskrene vesti, pa se morajo ljudje vsaj kot občani in državljani zadovoljiti s soglasjem v temeljnih tezah, ki so v skupnem življenju neobhodno potrebne. Obseg teh skupnih spoznanj in norm je nujno različen. Če takega dogovora ni, nastopijo strahote duhovne državljanske vojne, ki poznajo samo radikalne parole in se zadovoljujejo samo z uničenjem nasprotnika. Tako borbo je pri nas, z majhno skupino izredno dobro podkovanih sodelavcev, ki so bili skoraj brez izjeme vsi neizmerno pridni in pošteni, zahteval, zagovarjal in vodil Anton Mahnič. Z nastopom *Rimskega katolika* in posebno še s I. katoliškim shodom se je z veliko ognjevitostjo začela ofenziva slovenskega katoliškega sveta proti vsemu, kar je bilo v ljudskem občestvu »slabega«, to se pravi liberalnega, framasonskega, husitskega, radikalnega, socialističnega in komunističnega.

Kako je na to gledal Lampe, lahko vidimo iz njegovih dejavnosti, ki jih je razvijal v okviru svojih znanstvenih, pisateljskih, uredniških in vzgojno-pedagoških prizadevanj. Lampe je prav tako kakor Mahnič obsojal vsak odpad, vsak samovoljen odhod in še posebej ateizem, ker je zagovarjal misel, da je brez vere v Boga resnična morala nemogoča. To je utemeljeval tudi v svojih apologetskih spisih, vendar pa lahko trdimo, da se mu je uspelo nekoliko izogniti premočrtni krščanski logiki, ki je bila le plod besednega zatrevanja, da Bog obstaja. Lampe je med drugim zagovarjal stališče, da je vera predvsem izraz našega ravnanja in ne samo neke pojmovne abstrakcije. Kajti beseda Bog utegne biti tudi izvotljena, prazna, življenju tuja, povezana z usodnimi historičnimi spomini, s preganjanjem, krivico, krvjo, maščevalnostjo in mnogim drugim, če se uporablja z namenom bojnih parol, ki so velikokrat že v osnovi znamenje poraza. Lampe na takšen boj, ki je nujno surov, trd in neizprosni, ni pristajal, ampak se je pri svojem delu neprestano postavljaval v tiho opozicijo Mahničevi neizprosni politiki, ki je zgrešila smer predvsem v zapostavljanju ljudi iz vrst kulturnikov in umetnikov tudi v duhovniških vrstah. Posledice tega se prav verjetno kažejo tudi v današnjem času.

Vsaka strožja kritika katolicizma, nauka in prakse je utegnila biti označena z imenom modernizem, čeprav je bila meja med pravimi in navideznimi modernisti zelo nejasna. V tem smislu so bili modernisti vsi, ki so hoteli Cerkev približati modernim časom. V skupino takih modernistov bi morda lahko uvrstili tudi Lampeta, saj si je za to ves čas prizadeval. V velikem boju svobodomiselstva proti verskim načelom, zlasti proti katolicizmu, je videl Lampe največjo nevarnost v očitku, da katoličani kulturno zelo zaostajajo, da je katoliška inteligenca pri posameznih narodih kulturno mnogo manj delavna kakor druga, da je indiferentna ali celo protikatoliška. V njegovem titanskem prizadevanju, ki je povezano z iskreno ljubeznijo do Cerkve in slovenskega naroda, je mogoče razbrati močan odpor proti takšnemu očitku, ki se kaže predvsem v njegovi stalni paroli »veda in umečnost«. Ker se je tudi sam temeljito filozofsko izobrazil, je med prvimi poudarjal potrebo

po umskem delu. Lampe je uvidel, da samo globoko, močno miselno delo rodi in vzdržuje pisatelje, ki so kaj vredni. Kajti šele notranja potreba po umskem delovanju prebudi posameznika, ki je v posredovalni moči duha samostojnega razmišljanja sposoben svoje sporočilo prenesti tudi drugim.

Pred očitki, ki so mu bili izrečeni na eni strani iz Mahničevih krogov, na drugi strani pa iz Aškerčevih, se je Lampe branil s stališčem, da katoliška vera ne nasprotuje »ne vedi, ne umetnosti, ne napredku«. Bil je prepričan, da se v krščanstvu izraža najčistejša človečnost, zato tudi katoliško stališče ne more biti enostransko, ampak je lahko le občečloveško. V tem kontekstu je svobodo mišljenja pogojeval z duhom resnice oziroma s tem, da mora biti človek »živo in čisto prepričan« v to, kar uči ali zagovarja.

Mahnič je svoje stroge zakone udejanjil z organizacijo katolištva, pri čemer je pravzaprav zelo natančno razpoznal tudi tisto svobodno mišljenje, ki je velo iz slovenske literature. Lampe pa je videl svoje poslanstvo predvsem v utemeljevanju tomistične filozofije kot racionalne teologije, ki nudi ustrezne podlage za umevanje sveta, človeka, družbe in družbenih institucij, ter v ustvarjalnem delu pri *Domu in svetu*, za katerega je bil prepričan, da ne sme služiti le načelni borbi proti liberalni kulturi, temveč pozitivnemu umetniškemu in vzgojnemu delu.

Lampe se ob uredniškem in pisateljskem delu ni odrekal tudi novim obveznostim. Za Mohorjevo družbo je priredil znamenite *Zgodbe svetega pisma*, redno je predaval osnovno bogoslovje in dogmatiko, pridigal, nastopal z apologetičnimi govori, spovedoval, vzgajal osirotele dečke v Marijanišču idr. Vendar je veljala njegova skrb predvsem *Domu in svetu*, s katerim je poskušal dvigniti splošno kulturno raven slovenskega naroda.

Na osnovi pisnih pričevanj sodobnikov, iz njegovih spisov in iz zapuščine lahko vidimo, da je bil Frančišek Lampe eden najbolj delavnih duhovnikov, kakršnega Slovenija ni imela ne prej ne pozneje. Kako mnogostranski je bil njegov duh, se da soditi tudi po tem, da se je veliko ukvarjal z gospodarskimi in tudi drugimi življenjskimi vprašanji;⁴⁴² zanimal se je za osuševanje Ljubljanskega barja, kjer je tudi sam opravljal tovrstne poskuse, mnogo časa pa je porabil tudi za fotografijo in čebelarstvo, s katerima se je ukvarjal v Marijanišču. Morda ga je prav njegova nemirnost duha, povezana z neustavljivim hrepenenjem po ustvarjanju, privedla do prezgodnje smrti. Svojih načrtov, še posebej na področju filozofije, ni uspel uresničiti. Ob podrobnejši analizi Lampetove vloge v kulturno-duhovnih proce-

⁴⁴² Lampe je med drugim urejal tudi gmotno dediščino slovenske mistikine Magdalene Gornik (1835–1896). Z njo se je dobro razumel in bil tesno povezan. Po Lampetovi zaslugi se je ohranil večji del zapisov Magdaleninih vizij (NŠAL, *Lampe*, fasc. 40/a). Lampe je Magdaleno večkrat tudi fotografiral v stanju zamaknjenja. Ena od teh fotografij se je ohranila do danes. – O življenju Magdalene Gornik (zamaknjenja, videnja, stigme, neuzivanja zemeljske hrane, izpolnjene prerokbe) in njenem sodelovanju z Lampetom glej podrobneje Franc Vidmar: *Gora pri Sodražici in življenje Magdalene Gornik*. Ljubljana 2001, str. 65–94; Martina Kraljič: *Nemogoče živeti brez te velike ljubezni*, v: Božje okolje, 2004, str. 28–30; ista: *Magdalena Gornik (1835–1896) z Gore pri Sodražici: življenje in mistični pojavi: diplomska naloga*, Teloška fakulteta. Ljubljana 2004.

sih na Slovenskem konec 19. stoletja pa lahko ugotovimo, da je njegovo delo za slovenski narod in kulturo temeljno za več področij. V terminološkem pogledu so njegovi spisi podlaga poznejšim konceptom slovenskih filozofov, saj je slovenskemu jeziku dal dovršen del slovenskega filozofskega izrazoslovja, posebej na področju tomizma. Imel je izreden dar, da je težke filozofske (ontološke, gnoseološke, estetske, psihološke itd.) probleme opisoval in razlagal v lepem in razumljivem jeziku. S preprosto besedo je znal pojasniti tudi najbolj pretanjene filozofske pojme. Pomembne razvojne korake je napravil tudi na področju slovenske psihologije in estetike in tako postal posrednik med starim in novim, med že ustaljenim katoliškim in idejno nekoliko bolj modernim izhodiščem, povezanim s takratnim novodobnim pojmovanjem posameznika in družbe. Lampe je s prevrednotenjem idejnih izhodišč na področju psihologije in estetike, ki jih je razvijal v okviru tomistične filozofije, odpiral nov prostor za razvoj duha v umetnosti, kulturi in na področju izobraževanja. Tako je dejavno pripomogel pri uveljavljanju novih družbenih struktur, ki so pomembno vplivale na razvoj slovenskega naroda tudi tako, da je v prenovljenem duhu vzgojil vrsto mladih kulturnih delavcev. Predvsem pa je s svojim velikodušnim ravnanjem, govorjenjem in pisanjem pripravil pot lepšim časom in večjemu prijateljstvu. Temu je botrovala njegova brezmejna iskrenost in izredna človečnost, s katero je odstranjeval razdalje med ljudmi in s tem pokazal, da so takšni možje v vseh časih upanje sveta.

In zakaj bi lahko sklepali, da se je Lampetu uspelo približati modernejšemu konceptu razumevanja sveta? V poplavi različnih vpivov, povezanih s spremembami v razvoju družbe, se posameznikov odnos do življenja in njegova stopnja »duhovne« zrelости odrazi predvsem skozi njegovo ravnanje. Iz njega lahko razpoznavamo dojemljivost tako za ustaljeno kot tudi za vse tisto, kar je povezano z odkrivanjem novega, še neodkrita in skrivnostnega, s sprejetjem nujnega življenjskega tveganja in zaupanjem v pospeševanje napredka. V tem pogledu lahko govorimo tudi o dojemljivosti za »transcendenco«, ki ni nujno odraz religioznosti, ampak predvsem nezavednih procesov v posameznikovi notranjosti, ki ga iz naravne potrebe po spremenjenem stanju bivanja spodbujajo v smeri ustvarjalnega reflektiranja in samorealizacije. To pomeni, da je tudi Lampetova vloga v družbeno kulturnih procesih na Slovenskem in predvsem v katoliškem gibanju, ki so potekali preko interakcije s Krekom, Mahničem, Jegličem, Ušeničnikom in drugimi, povezana z določeno »logiko« zgodovinske nujnosti, neizogibnosti v tem smislu, da smo Slovenci morali poiskati pot v razvoju zavedanja »samih sebe« skozi ugovor vsemu modernemu. Tako se je razvoj v približevanju k spremenjenemu pogledu na človeka in družbo v svoji kritični točki evolutivno preobrazil na podlagi odpora takratnih najboljših slovenskih katoliških umov proti uveljavitvi novejših, sodobnejših družbenih norm. V njihovem odporu in v odporu proti njim pa so se prelamljali zastareli predmoderni vzorci in Slovence skozi različne razvojne stopnje že v takratnem času močno približevali modernejšim družbenim konceptom. Lampe je kljub načelnemu boju proti uveljavitvi subjektivističnih modernih norm vzpostavljal trdno navezo z modernimi koncepti v dejavnostih, ki so pospeševale

razvoj znanosti, kulture, gospodarstva, tehnološkega napredka idr. Vse to ga je namreč življenjsko pritegnilo in izzvalo, medtem ko se je pri drugih pokazalo, da marsikdo med njimi sčasoma ni več uspel slediti družbenim tokovom, ki so se ponekod iz modernosti deloma že nagibali v postmodernost.

Srednjeveška enotnost se je v takratnem času poslovila za vedno. Moderna doba je tako bila osnovana na navideznem nasprotju: »zunanji« svet spoznamo tako, da pogledamo v »notranjost«. Če so novi filozofi vztrajali pri subjektivnosti, so lahko prezrli ali zaničkali uveljavljeno avtoriteto Cerkve in od Boga postavljene politične voditelje. Novi poudarek na subjektivnosti pa je odprl pot izredni enakopravnosti v tem smislu, da je dognanje resnice odvisno od vsakega posameznika, kar obenem pomeni tudi to, da tisto, kar dožemo z uporabo ustreznih metod razuma in izkustva, ne velja le za nas, ampak objektivno in celo absolutno tudi za svet. Moderna filozofija je torej bila rojena iz tega paradoksa: objektivnost – subjektivnost ali aroganca spoznanja skozi navidezno skromnost kritičnega presojanja objektivnega sveta. Prav tako je povezana z odkritjem in kolonizacijo novega sveta in zasedbo daljnih vzhodnih dežel starega sveta. Tako slavljen subjektivnost je bila brez dvoma izrazito evropska subjektivnost. Objektivnost, ki si jo je prisvojila, pa je bila globalna. Zgodbe o moderni filozofiji tako ne moremo prikazati le v luči vzpona znanosti, povzdigovanja razuma in uspešnega odkrivanja znanja. To je tudi zgodba o oblasti in politiki, o krvavem nasilju vojn. Kljub spretnemu prikrivanju tradicionalnih zgodovinarjev moderne filozofije pripoved o njej ni vedno lepa.

Lampe je bil zagovornik tistih temeljnih vrednot, ki so aktualne tudi v današnjem času. Zagovarjal je predvsem pomen družine, rodu, naroda, jezika in vere za celosten razvoj družbe in posameznika v njej. In če pogledamo današnjo perspektivo Evrope, v kateri naj bi se začel proces nove »humanizacije«, je mogoče, da se v smislu malo prej omenjenega evropskega duha le-ta ne bo uresničeval v smeri zelenih ciljev, ampak po zakonitostih metanja bumeranga, ki se vrne, če zgreši cilj. To bi lahko Evropo ponovno pripeljalo v veliko krizo, podobno, kakršno je izkusila v 20. stoletju. Kajti dve svetovni vojni in totalitarizmi, sedanji militarizmi ter terorizmi niso nekaj, kar bi bilo ločeno od evropskega duha ali bi predstavljalo zgolj njegovo odtujitev, ampak so le realizacija njegove notranje protislovnosti. Evropski duh si je namreč zastavil najvišje humane cilje, v imenu katerih je izvrševal tudi največja grozodejstva. To je tisto, kar je duh izničilo v njem samem. Tako smo tudi v postmodernem času podvrženi shizoidnemu vrednotenju. Ob opredeljevanju postmodernih paradigam namreč nujno trčimo tudi ob moderne in celo predmoderne paradigme, ki razkrivajo vrednostne podlage današnjega razvoja posameznih družb. Koliko jih konkretno upoštevamo v smislu razumevanja njihovega nastajanja skozi zgodovinski razvoj, da bi lažje razumeli tudi vlogo posameznika v današnji družbi, razpeti med potrebo po demokratizaciji in procesom globalizacije, pa je danes precej pereče vprašanje.

Današnja demokracija temelji na zavarovanju neodvisnosti vesti, zato naj bi posameznik že od otroštva naprej vseskozi oblikoval sposobnost kritične presoje, ki omogoča svo-

bodno razmišljanje in neodvisno delovanje. Pri tem se pojavi vprašanje ravnotežja med svobodo posameznika in njegovim odnosom do sočloveka. Srečujemo se s pojmi in teorijami, ki opredeljujejo etiko skrbi, pravično skupnost itn. Ob vsem tem pa je ravno v vse-splošni pojmovni poplavi in različnih vrednostnih modelih postmodernega časa težko najti preprosto definicijo »dobrega človeka«, ki se bo zavzemal za spoštovanje človekovih pravic, pluralnost in avtonomno moralo. Zato današnji človek težko obvladuje življenjski položaj, ki od njega kot suverene avtonomne osebnosti zahteva ponotranjeno odzivanje moralno odgovornega posameznika. Pri utrjevanju institucij, povezanih s splošnimi civilizacijskimi spremembami socializacijskih dejavnikov, pa naj gre za družino, medije, množično kulturo ali druge dejavnike, zato še vedno ne moremo mimo antične in judovsko krščanske tradicije, v kateri so se bolj ali manj, v različnih odklonih, izoblikovali trdni vrednostni koncepti zahodnoevropske kulture, strukturirane na pojmovanju vrednot, ki opredeljujejo medčloveške odnose na načelih ljubezni, resnice, pravičnosti, strpnosti, solidarnosti in odpuščanja. Za napredovanje v modrosti, ki vključuje vsa prej naštetna načela, si je prizadeval tudi Lampe.

Zato je za nas Slovence izredno pomembno, da poleg negativnih še posebej ovrednotimo vse tiste zgodovinske procese, ki so se odvijali v perspektivi kulture *ljubezni* in si prizadevali za duha *bratstva* oziroma *sestrstva* med ljudmi. V tem pogledu je zavest o delu Frančiška Lampeta še posebej dobrodošla in aktualna za narodov zgodovinski spomin. Lampe je namreč svoje poslanstvo gradil na osnovah, ki v resnici nikoli ne zastarajo. Iz takšnih zgodovinskih zgledov bi morda lahko presegli tudi nezavedanje o narodni zgodovini, ki je po eni strani posledica totalitarnih idej, po drugi strani pa tudi vsesplošne nagnjenosti k lagodju kot izrazu pomanjkanja volje po zgodovinski utemeljitvi posameznikove identitete; šele ta namreč zagotavlja preboj v univerzalnost, kjer se lahko posameznik ure-sničuje kot svobodno bitje. To pa pomeni, da morajo vse družbe prevzeti odgovornost za življenje v skupnosti, ki ga v državi določa politično *bratstvo*. Le tako se lahko zblížajo ljudje, ki imajo zelo različne, celo nasprotne si metafizične ali verske poglede. Najdejo pa se ne s pomočjo istovetnosti nauk, ampak s pomočjo analogije oziroma praktičnih načel, v katerih na enak način, pa čeprav iz zelo različnih razlogov, lahko spoštujejo resnico in razumnost, človeško dostojanstvo, svobodo, ljubezen in absolutno zavezanost *dobremu*. V tem smislu lahko tudi danes sledimo navodilom največjega tomista novejšega časa, filozofu Jacquesu Maritainu, ki si v krščanskem duhu aristotelsko-tomistične tradicije med drugim prizadeva za odpravljanje nejasnosti, ki so povezane s totalitarnim načinom razmišljanja in ravnanja v vseh razsežnostih življenja. In v tem smislu je lahko tudi Frančišek Lampe s svojo široko življenjsko dejavnostjo, ki je izhajala iz spoznanja novotomističnega razumevanja človeškega in Božjega, ter z izogibanjem skrajnim odzivom na različne življenjske in družbene položaje, zgled razbremenjujočega pogleda na našo novejšo zgodovino, ki jo prevečkrat vidimo samo v skrajnostih kulturnobojnega razumevanja razvoja slovenskega naroda.

POVZETEK

Frančišek Lampe (1859–1900) je v svojem času pomembno vplival na slovensko katoliško gibanje in kulturno dogajanje na Slovenskem. Za svoje teoretsko izhodišče je sprejel filozofijo Tomaža Akvinskega, vendar jo je, kjer je to le bilo mogoče, razvijal v skladu z razvojem empiričnih ved, pri čemer se je oziral tudi na nekatere sodobne tomistične vzornike. Kompleksnost in celostnost problematike, ki je povezana z Lampetovo novotomistično mislijo, je povezana tudi z njegovo vlogo v katoliškem gibanju na Slovenskem konec 19. stoletja. Njegovo delo je za slovenski narod in kulturo temeljno na več področjih: v terminološkem pogledu so njegovi spisi podlaga poznejšim konceptom slovenskih filozofov, saj je slovenskemu jeziku dal dovršen del slovenskega filozofskega izrazoslovja, posebej na področju tomizma. Pomembne korake je napravil tudi v razvoju slovenske psihologije in estetike, s čimer je postal neke vrste posrednik med starim in novim, ki se je sicer še vedno navezovalo na takratne ustaljene katoliške novotomistične temelje, vendar se je idejno že nekoliko bolj približevalo modernim znanstvenim, kulturnim, umetniškim idr. izhodiščem, povezanim s takratnim pojmovanjem posameznika in družbe. Lampe je s prevrednotenjem določenih izhodišč z gledišča upoštevanja psihologije in estetskih načel, ki jih je razvijal, na področju umetnosti, kulture in izobraževanja odpiral nov prostor za razvoj duha in s tem pripomogel pri uveljavljanju novih družbenih struktur, ki so pomembno vplivale na razvoj slovenskega naroda. To je razvidno predvsem iz njegovega delovanja pri *Domu in svetu*, s katerim je poskušal dvigniti splošno kulturno raven slovenskega naroda in tako pomagati pri razvoju tedanje družbe. Etični ideal, ki je razviden iz Lampetovega odprtega delovanja, ni le pobožen človek, ampak, kakor sam pravi, »vzor človeške popolnosti je človek, ki se je povzdignil s svojim spoznanjem do temeljne modrosti in ki spolnjuje s krepko voljo ne samo нравne dolžnosti, ampak skuša z vsemi silami svojega telesa in svojega duha v dejanji izvrševati vse, kar je dobro«.

Lampetov idejni in kulturni vpliv je bil posebej zaradi *Doma in sveta* zelo pomemben za slovenski nacionalni razvoj. Njegova širina in človekoljubnost, ki se je pokazala posebej v vzgojnih in estetskih stališčih, je ugodno vplivala na mladi rod. Kot modroslovec je poznal filozofske tokove moderne in se v smislu sholastike zavzemal za solidno tomistično filozofijo, ki naj bo odprta sodobnim problemom, kar je pokazal posebej v svojem *Dušeslovju*. Pričujoče delo prikazuje vsestransko delo Frančiška Lampeta, ki je kljub njegovi rani smrti pustilo pomembne sledi v slovenski narodni zgodovini.

ZUSAMMENFASSUNG

Frančišek Lampe (1859–1900) wirkte bedeutend auf die slowenische katholische Bewegung und auf das Kulturgeschehen bei den Slowenen in seiner Zeit ein. Für seinen theoretischen Ausgangspunkt nahm er die Philosophie von Thomas aus Aquin, aber er entwickelte sie, wo es nur möglich war, im Einklang mit der Entwicklung der empirischen Wissenschaften, wobei er selbstverständlich auch einige gegenwärtige thomistische Vorbilder berücksichtigte. Die Komplexität und Ganzheitlichkeit der Problematik, die mit Lampets neuthomistischem Gedanken verbunden ist, ist auch mit seiner Rolle in der katholischen Bewegung in Slowenien Ende des 19. Jahrhunderts verbunden. Seine Arbeit ist für die slowenische Nation und für die Kultur auf mehreren Gebieten grundsätzlich:

In der terminologischen Ansicht sind seine Schriften der Grundsatz den späteren thomistischen Anschauungsweisen der slowenischen Philosophen, denn er gab der slowenischen Sprache einen großen Teil der slowenischen philosophischen Terminologie, besonders auf dem Gebiet der Scholastik.

Sehr bedeutende Schritte machte er auch in der Entwicklung der slowenischen Psychologie und Ästhetik, wobei er eine Art Vermittler zwischen Altem und Neuem wurde, dass sich noch immer auf die damaligen schon etablierten katholischen neuthomistischen Grundsätzen anknüpfte, aber sie kamen gedanklich schon etwas mehr den modernen wissenschaftlichen, kulturellen, künstlerischen ua. Ausgangspunkten nahe, die mit der damaligen Auffassung des Einzelnen und der Gesellschaft verbunden war.

Lampe öffnete mit der Umwertung der festgelegten Ausgangspunkten aus der Sicht der Berücksichtigung der Psychologie und den esthetischen Grundsätzen, die er entwickelte, auf dem Gebiet der Kunst, Kultur und Ausbildung einen neuen Platz für die Entwicklung des Geistes und half bei der Behauptung der neuen gesellschaftlichen Strukturen, die bedeutend auf die Entwicklung der slowenischen Nation auch von dieser Sicht Einfluss nahmen, denn in diesem neuen Geist erzog er eine ganze Reihe junge Kulturschaffende. Das sieht man besonders aus seinem Wirken bei *Dom in svet* (*Heim und die Welt*), mit dem er versuchte das allgemeine kulturelle Niveau zu heben und so bei der Entwicklung der damaligen Gesellschaft zu helfen. Das ethische Ideal, das aus Lampets offenem Wirken zu sehen ist, ist kein gläubischer Mensch, sondern wie er selber sagt: »Das Vorbild der menschlichen Vollkommenheit ist ein Mensch, der sich mit seiner Erkenntnis zur grundsätzlichen Weisheit hervorhob und mit eisernem Wille nicht nur sittliche Pflichten erfüllt, sondern versucht mit aller Kraft seines Körpers und seines Geistes mit Taten zu zeigen, was gut ist.«

Lampes gedanklicher und kultureller Einfluss war besonders wegen *Dom in svet* sehr bedeutend für die slowenische nationale Entwicklung. Seine Breitheit und Menschenliebe, die sich besonders in erzieherischen und ästhetischen Blickpunkten zeigte, hatte einen guten Einfluss auf die junge Generation. Als Philosoph kannte er die philosophischen Ströme der Moderne und setzte sich im Sinne der Scholastik für solide thomistische Philosophie ein, die den neuen Problemen geöffnet sein sollte, das er besonders in seinem *Dušeslovje* (*Seelenwissenschaft*) zeigte. Die gegenwärtige Arbeit zeigt das vielseitige Schaffen von Frančišek Lampe, die trotz seinem zu frühen Tode bedeutende Spuren in der slowenischen nationalen Geschichte hinterließ.

Prevedla Melita Nemec

VIRI IN LITERATURA

I. VIRI

1. Arhivsko gradivo

Arhiv Republike Slovenije, AS 1871, *Jeglič, dr. Anton Bonaventura, Dnevnik (Prepis)*, fasc. 1, leto 1899–1905, zv. 1.

Nadškofijski arhiv v Ljubljani, Zapuščine, *Frančišek Lampe*.

2. Zasebne zbirke

Zapuščina dr. Rajka Ložarja (v lasti Helene Ložar Podlogar).

3. Uradne publikacije

Poročilo pripravljalnega odbora o I. slovenskem katoliškem shodu, kateri se je vršil 1892. leta v Ljubljani. Ljubljana 1893.

II. LITERATURA

1. knjige in brošure

Bergant, Zvonko: *Kranjska med dvema Ivanoma : idejno-politično soočenje slovenskega političnega katolicizma in liberalizma na prehodu iz 19. v 20. stoletje*. Ljubljana 2004

Bergant, Zvonko: *Slovenski klasični liberalizem: idejno-politični značaj slovenskega liberalizma v letih 1891–1921*. Ljubljana 2000

Cajnkari, Stanko: *Franc Saleški Finžgar in njegova doba*. Celje 1976

Cassirer, Ernst: *Filozofija razsvetljenstva*. Ljubljana 1998

Cvirn, Janez: *Trdnjaviški trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)*. Maribor 1997

Devetnajsto stoletje (1775–1905), 1. Ljubljana 1976

Dolenc, Ervin: *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. Ljubljana 1996

Fischer, Jasna: *Čas vesolniga socialnega punta se bliža: socialna in politična zgodo-*

- vina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do leta 1889*. Ljubljana 1983
- Granda, Stane: *Prva odločitev Slovencev za Slovenijo*. Ljubljana 1999
- Grdina, Igor: *Slovenci med tradicijo in perspektivo: politični mozaik 1860-1918*. Ljubljana 2003
- Iannaccone, Andrea: *Devetnajsto stoletje; Začetek dvajsetega stoletja (1815-1938)*. Ljubljana 1998
- Inzko, Valentin: *Zgodovina Slovencev do 1918*. Celovec 1991
- Janžekovič, Janez: *Osnove spoznavoslovja in druge razprave*. Celje 1978
- Jerman, Frane: *Slovenska modroslovna pamet*. Ljubljana 1987
- Juhant, Janez: *Krekovo berilo*. Celje 1989
- Juhant, Janez: *Zgodovina filozofije: stari in srednji vek*. Ljubljana 2001
- Kraljič, Martina: *Magdalena Gornik (1835-1896) z Gore pri Sodražici: življenje in mistični pojavi: diplomska naloga*, Teloška fakulteta. Ljubljana 2004
- Kroflič, Robi: *Izbrani pedagoški spisi: vstop v kurikularne teorije*. Ljubljana 2002
- Lampe, Frančišek: *Apologetični razgovori ali Pot do resnice, II. zvezek: Ali je Bog?* Ljubljana 1889
- Lampe, Frančišek: *Cvetje s polja modroslovskega*. Ljubljana 1898
- Lampe, Frančišek: *Dušeslovje*. Ljubljana 1890
- Lampe, Frančišek: *Marijanišče: ljubljansko deško sirotišče*. Ljubljana 1898
- Lampe, Frančišek: *Obrambni govori: Slovincem v premislek in prid*. Ljubljana 1890
- Lampe, Frančišek: *Vvod v modroslovje*. Ljubljana 1887
- Lampe, Frančišek: *Zgodbe Svetega pisma, I. del: zgodbe starega zakona*. Celovec 1894
- Lončar, Dragotin: *Politično življenje Slovencev: od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919. leta*. Ljubljana 1921
- Mahnič, Anton: *Več luči!: iz »Rimskega katolika« zbrani spisi*. Nova Gorica 2000
- Mahnič, Joža: *Zgodovina slovenskega slovstva: obdobje moderne*. Ljubljana 1964
- Mal, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda*. Celje 1993
- Markeš, Janez: *Točka nacionalnega nesporazuma*. Ljubljana 2001
- Ogrin, Matija: *Literarno vrednotenje na Slovenskem: od Frana Levstika do Izidorja Cankarja*. Ljubljana 2002
- Perovšek, Jurij: *Na poti v moderno: poglavja iz zgodovine evropskega in slovenskega liberalizma*. Ljubljana 2005
- Pippin, Robert B.: *Modernism as a philosophical problem: on the dissatisfactions of European high culture*. Oxford 1991

- Pirc, Jožko: *Aleš Ušeničnik in znamenja časov: katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja*. Ljubljana 1986
- Prijatelj, Ivan: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848-1895*, V. Ljubljana 1966
- Prijatelj, Ivan: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848-1895*, VI. Ljubljana 1985
- Slodnjak, Anton: *Zgodovina slovenskega slovstva: realizem*, 2. Ljubljana 1962
- Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848-1992*, 1. knj. Ljubljana 2005
- Solomon, Robert C., Higgins, Kathleen M.: *Kratka zgodovina filozofije*. Ljubljana 1998
- Stiplovšek, Miroslav: *Prispevki za zgodovino sindikalnega gibanja na Slovenskem: od začetkov strokovnega gibanja do Enotnih sindikatov Slovenije (1868-1945)*. Maribor 1989
- Stres, Anton: *Oseba in družba*. Celje 1991
- Stres, Anton: *Zgodovina novoveške filozofije: predstavniki glavnih smeri*. Ljubljana 1998
- Taylor, Charles: *The Malaise of Modernity*. Concord 1994
- Trstenjak, Anton: *Oris sodobne psihologije*, I. Maribor 1974
- Urbančič, Ivan: *Med sholastiko in neosholastiko*. Ljubljana 1970
- Vidmar, Franc: *Gora pri Sodražici in življenje Magdalene Gornik*. Ljubljana 2001
- Vilfan, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev: od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana 1961
- Zgodovina Cerkve, 5: od cerkvene države do svetovne Cerkve (od 1848 do drugega vatikanskega koncila)*. Ljubljana 2000
- Zgodovina človeštva: devetnajsto stoletje 1775-1905*, 3. Ljubljana 1998
- Zgodovina človeštva: razvoj kulture in znanosti*, 5. Ljubljana 1976
- Zgodovina Slovencev*. Ljubljana 1979

2. Razprave in članki

- Budna Kodrič, Nataša: *Žensko gibanje na Slovenskem do druge svetovne vojne*, v: Splošno žensko društvo 1901-1945. Ljubljana 2003, str. 16-27
- Bulovec, Mihael: *Spomini na dr. Frančiška Lampeta*, v: Dom in svet, 1900, str. 737-740
- Cankar, Izidor: *Frančišku Lampetu*, v: Dom in svet, 1917, str. 1
- Cvirn, Janez: *Slovenci in nemški državnopravni programi (1848-1918)*, v: Slovenci in država : zbornik prispevkov z znanstvenega posveta na SAZU (od 9. do 11. novembra 1994).

Ljubljana 1995, str. 73–82

Dolenc, Jože: *Uredniki Doma in Sveta*, v: Dom in svet 1888-1988: zbornik ob stoletnici. Celje 1988, str. 9–18

Dolinar, France Martin: *Skrb za prenovu Cerkve v ljubljanski škofiji*, v: Missiev simpozij v Rimu. Celje 1988, str. 123–134

Finžgar, Fran Saleški: *Dominsvetovci*, v: Dom in svet, 1917, str. 8–9

Finžgar, Fran Saleški: *Ob njegovi gomili*, v: Dom in svet, 1901, str. 44–46

Granda, Stane: *I. in II. slovenski katoliški shod*, v: Missiev simpozij v Rimu. Celje 1988, str. 95–109

Janežič, Stanko: *Pred sto leti*, v: Dom in svet 1888-1988: zbornik ob stoletnici. Celje 1988, str. 5–6

Juhant, Janez: *Versko in cerkveno življenje v dobi dozorevanja slovenskega naroda: idejno-politični tokovi in socialna dejavnost*, v: Zgodovina Cerkve na Slovenskem. Celje 1991, str. 195–233

Juhant, Janez: *Ideje slovenskih filozofov*, v: Bogoslovni vestnik, 1980/3, str. 321–334

Juhant, Janez: *Miselni svet Aleša Ušeničnika*, v: Aleš Ušeničnik: Filozofski slovar. Ljubljana 2003, str. 107–130

Juhant, Janez: *Pomen Hermesove transendentalne misli za razvoj krščanske filozofije*, v: Bogoslovni vestnik, 1978/3, str. 310–332

Juhant, Janez: *Ali vemo, kaj je naš svet?*, v: Bogoslovni vestnik, 1979/4, str. 463–473

Juhant, Janez: *Filozofske vsebine in njihov idejni vpliv*, v: Cerkev, kultura in politika 1890–1941. Ljubljana 1993, str. 121–132

Kalan, Andrej: *Spomini na Frančiška Lampeta*, v: Dom in svet, 1900, str. 673–676

Kalan, Andrej: *Ustanovitelj Dom in Sveta*, v: Dom in svet, 1917, str. 2–4

Kambič, Mirko: *Fotografija na Slovenskem od 1839 do 1989*, v: 150 let fotografije na Slovenskem 1839-1989. Ljubljana 1989, str. 9–37

Kralj, Franc: *Lampe Frančišek*, v: Primorski slovenski biografski leksikon, 9. Gorica 1983, str. 239–242

Kraljič, Martina: *Nemogoče živeti brez te velike ljubezni*, v: Božje okolje, 2004, str. 28–30

Krečič, Peter: *O starejših objavah fotografije v slovenskem revialnem tisku*, v: 150 let fotografije na Slovenskem 1839–1989. Ljubljana 1989, str. 38–41

Krek, Janez Evangelist: *Dom in svet živi*, v: Dom in svet, 1917, str. 6–7

Lampe, Evgen: *Spomini na dr. Frančiška Lampeta*, v: Dom in svet, 1900, str. 609–613, 673–677

Lampe, Frančišek: *Lepota in nравnost*, v: Dom in svet, 1888, str. 141–142, 158–159, 189–193

- Lampe, Frančišek: *Marijanišče v Ljubljani*, v: Drobtinice, 1898, str. 167–191
- Lampe, Frančišek: *Ob desetletnici*, v: Dom in Svet, 1898, str. 766–768
- Lampe, Frančišek: *O lepoti*, v: Dom in svet, 1900, str. 1–5, 33–39, 65–69, 97–102, 129–133, 161–165, 193–197, 225–227, 257–259, 289–291, 321–325, 353–355, 385–387, 417–419, 449–451, 481–483, 513–515
- Lampe, Frančišek: *Prvi slovenski katoliški shod*, v: Dom in svet, 1892, str. 432
- Lampe, Frančišek: *Sv. Tomaž – naša zvezda v vedi in čednosti: beseda slovenskim bogoslovcem*, v: Rimski katolik, 1891, str. 142–145
- Lampe, Frančišek: *Za kaj se gre?*, v: Dom in svet, 1897, str. 122–123
- Lukan, Walter: *Socialni katolicizem v Avstriji in pri Slovencih v drugi polovici 19. stoletja*, v: Missiev simpozij v Rimu. Celje 1988, str. 110–122
- Pajk, Pavlina: *Spomini na dr. Frančiška Lampeta*, v: Dom in svet, 1900, str. 641–645
- Pečjak, Vid: *Poskus zgodovine psihologije na Slovenskem*, v: Zgodovinski časopis, 1982/1–2, str. 85–94
- Perovšek, Jurij: *Politične razmere na Slovenskem na prehodu iz 19. v 20. stoletje*, v: Zbornik simpozija ob obletnici začetka gradnje prve slovenske gimnazije. Ljubljana 2002, str. 29–47
- Pešak Mikec, Barbara: *Pavlina Pajk, zagovornica ženske emancipacije*, v: Splošno žensko društvo 1901–1945. Ljubljana 2003, str. 63–72
- Petkovšek, Robert: *Novotomizem in uprašanje spoznavoslovja pri Janžekoviču*, v: Filozof Janez Janžekovič : mislec in kolesja ideologij. Ljubljana 2002, str. 89–112
- Romih, Rado: *Kratek pregled zgodovine Dijaškega doma Ivana Cankarja 1882–1997*, v: DIC 1882–1997: zbornik ob 115-letnici Marijanišča in 50-letnici Dijaškega doma Ivana Cankarja. Ljubljana 1997, str. 11–66
- Smolik, Marijan: *Kulturna dejavnost slovenskih katoličanov v dobi dozorevanja slovenskega naroda*, v: Zgodovina Cerkev na Slovenskem. Celje 1991, str. 327–333
- Splošni uvod v Sveto pismo*, v: Sveto pismo Stare in Nove zaveze: slovenski standardni prevod. Ljubljana 1997, str. 23–43
- Steska, Viktor: *Pred rojstvom Dom in Sveta*, v: Dom in svet, 1917, str. 4–5
- Stres, Anton: *Marksistična kritika religije*, v: Kaj pomeni religija za človeka : znanstvena podoba religije. Ljubljana 2000, str. 27–107
- Škulj, Edo: *Slovenska cerkvena glasba*, v: Zgodovina Cerkev na Slovenskem. Celje 1991, str. 393–401
- Tominšek, Mateja: *Frančišek Lampe (1859–1900): katoliški filozof in kulturni delavec*, v: Tretji dan, 2003/3, str. 63–72

Tominšek, Mateja: *Zgled za današnje čase: Frančišek Lampe (1859-1900): katoliški filozof in kulturni delavec*, v: Zvon, 2002/2, str. 85-90

Ušeničnik, Aleš: *Lampe Frančišek*, v: Slovenski biografski leksikon, 4. Ljubljana 1932, str. 610-614

Verginella, Marta: *Mesto žensk pod steklenim stropom*, v: Splošno žensko društvo 1901-1945. Ljubljana 2003, str. I-VIII

ZAHVALA

Najprej se moram zahvaliti Frančišku Lampetu, ki me že toliko let navdihuje s svojo močno osebnostjo iskričnega duha in dobre volje. Zahvaljujem se tudi svojemu dragemu možu Juriju Perovšku za vso prijaznost, razumevanje in strokovno podporo, prežeto z obilico humorja na račun zakonskega sotrpinstva raziskovalnega značaja. Za sodelovanje in uredniško podporo se zahvaljujem predvsem dr. Matiji Ogrinu, znanstvenemu sodelavcu Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, brez katerega danes ne bi bilo pričujoče knjige. Za vso dosedanje strokovno in prijateljsko pomoč se posebej zahvaljujem tudi svojemu mentorju prof. dr. Janezu Juhantu, ki me je vzpodbudil k celovitejšemu raziskovanju življenja in dela Frančiška Lampeta. Prav tako se zahvaljujem vsem drugim predavateljem in uslužbencem Teološke fakultete v Ljubljani, ki so kakorkoli pripomogli k uspešnemu raziskovalnemu delu. Za pomoč pri zbiranju študijskih virov in literature sem dolžna zahvalo vsem prijaznim knjižničarjem Škofijske knjižnice v Ljubljani, Knjižnice Teološke fakultete v Ljubljani in arhivistom Nadškofijskega arhiva v Ljubljani. Obenem se prijazno zahvaljujem Janku Kosmaču iz Zadloga pri Črnem Vrhu nad Idrijo, ki je za objavo v tej knjigi priskrbel fotografije iz svoje dokumentacije o Frančišku Lampetu. Za finančno in založniško podporo pri izidu knjige se zahvaljujem Javni agenciji za raziskovalno dejavnost RS in založbi Družina. Za prijateljsko podporo in razumevanje pri pripravi pričujoče knjige za natis se zahvaljujem tudi direktorju Muzeja novejših zgodovine Slovenije Jožetu Dežmanu in svojim drugim muzejskim kolegom. V posebno veselje mi je, da je knjigo obogatila obsežna bibliografija Frančiška Lampeta, ki jo je podrobno pripravil Drago Samec.

Nazadnje naj se zahvalim še članom svoje družine in vsem tistim prijateljem, ki so neprecenljivi del moje življenjske sreče na duhovnih potovanjih osebnostnega dozorevanja in uspešnega življenjskega snovanja.

Janez Juhant

Frančišek Lampe in moderna

Nove postavke moderne

Slovenci smo sestavni del širšega kulturnega kroga, ki ga je zaznamovalo dogajanje v tako imenovani napredujoči moderni. Značilnost moderne je stopnjevanje napetosti, ki so vodile k sporom in ločitvam in tako oteževale dialog med nastajajočimi novoveškimi subjekti. Napetost se je stopnjevala od začetka novega veka, ko se je začela utrjevati miselnost človeka kot samostojnega osebk. Na verskem področju je nosil zastavo protestantizem v razvijanju ideje o avtonomiji subjekta, na gospodarsko-socialnem in političnem sta se uveljavljala liberalizem in nacionalizem. Zaradi tega je prišlo do sporov, ki so dosegli višek v dvajsetem stoletju. Značilnost tega razvoja je, kot pravi Hannah Arendt, da je izključeval in odrinjal na obrobje šibke in nemočne ter poglobljajal nasprotja med tabori.⁴⁴³

Tak razvoj je vnašal negotovost in zmedo, ki sta povzročala napetosti v novoveški družbi. Na novo je bilo treba opredeljevati odnose med posamezniki in narodi. Nove družbene skupine so se borile za svoj prostor pod soncem. To agonijo so zaznamovale pridobitve znanosti in tehnike, ki so temeljito spremenile način družbenega življenja in omogočile vzpon novih družbenih slojev. Kenneth J. Gergen označuje razvoj nizke (tisk, parni stroj, avtomobil) in visoke tehnike (letalo, radio, televizija, računalniška tehnika) kot odločilno spremembo človekovega odnosa do sveta, ki je korenito spremenila ne le človekov način življenja, pač pa seveda tudi način njegovega razmišljanja.⁴⁴⁴

Moderna je tudi zožila in absolutizirala subjektivne temelje novoveškega mišljenja. To je stopnjevalo družbene napetosti, ki so jih izražali nastajajoči idejni, politični in socialni tokovi, ki so poskušali izriniti drug drugega in doseči prevlado. To je značilno tako za scientistične in naturalistične ideje na področju znanosti in filozofije kot tudi za politična in socialna gibanja, ki so vodila v družbene napetosti in prevrate. Razsvetljenstvo je bilo pod pritiskom »ideala nepredpostavčne znanosti (ki mimogrede izvira iz razmer kulturnega boja po letu 1780)«, kot je zapisal Hans-Georg Gadamer.⁴⁴⁵ Ne gre skratka zgolj za razsvetljenje duha, pač pa tudi za prevlado interesov, ki so vedno bolj zaostreno tekmovali med seboj. V teh mlinih sodobnih ideologij se je znašla tudi Cerkev in njeni člani so poskuša-

⁴⁴³ Seyla Benhabib: *Hannah Arendt*. Frankfurt 2006, str. 60 in sl. Glej tudi Hannah Arendt: *Vita activa*. Ljubljana 1996, str. 263–339.

⁴⁴⁴ Kenneth J. Gergen: *Das übersätigte Selbst*. Heidelberg 1996, str. 96–100 (Gergen, *Das übersätigte Selbst*).

⁴⁴⁵ Hans-Georg Gadamer: *Wahrheit und Methode : Gesammelte Werke, 2. Hermeneutik II*. Tübingen 1993, str. 434.

li za Cerkev in zaupano jim ljudstvo najti primerne rešitve. Katoliški verski voditelji so se imeli še vedno za pristojne, da odločajo o duhovnih, idejnih, socialnih in celo gospodarskih zadevah svojih vernikov. Lampe je značilen primer odprtega in človeškega, torej človeško zelo razumevajočega pristopa k tem problemom, seveda s stališča idejnih podlag, ki so jih takrat za ta namen pripravili in imeli katoličani. Njegovo življenje in delo predvsem zaradi njegove človeškosti še bolj razodevata dileme Cerkve ob razreševanju napelosti tega časa.

Cerkveni odgovor in moderna

Na take izzive se je katoliška Cerkev ustrezno odzvala in poskušala postaviti alternativni (univerzalni) sistem nasproti takratnim sistemom, ki so se v glavnem borili proti ustaljenim katoliškim stališčem. Okrožnica Leona XIII. z dne 4. avgusta 1879 z naslovom *Aeterni Patris*⁴⁴⁶ je znova poudarila pomen filozofije Tomaža Akvinskega in njeno nujnost za utemeljitev teologije, kljub temu, da so medtem že nastale mnoge druge (moderne) filozofije.⁴⁴⁷ V tem smislu je Anton Mahnič (1850–1920) v *Rimskem Katoliku* poudaril, da sholastična filozofija ohranja dediščino Aristotela in Platona in s tem metafizično trojico: *resnično, dobro in lepo*, ki najprej oblikuje celostnost človekovega mišljenja, na kateri lahko gradi teologija.⁴⁴⁸

Že omenjena okrožnica Leona XIII. je sprožila živahno kulturno gibanje, ki je poglobilo katoliško misel na filozofskem, teološkem, pa tudi na znanstvenem in gospodarsko-socialnem področju. Zadnje je še okrepila okrožnica istega papeža *Rerum novarum* iz leta 1891,⁴⁴⁹ ki je dala temelje za socialne reforme, s katerimi se je Cerkev vključila v pereče vprašanje delavstva in kapitalizma. To je na Slovenskem sprožilo široko in živahno katoliško gibanje, ki se je razmahnilo s katoliškimi shodi v letih 1892, 1900, 1906 in 1913 ter leta 1923 v prvi Jugoslaviji in se je razvijalo do druge svetovne vojne, dokler ga nista zatrli vojna in revolucija. Po prvi svetovni vojni se je katoliško gibanje razcepilo na več smeri – od križarjev do katoliške akcije in stražarjev neposredno pred drugo svetovno vojno.

Neosholastična katoliška prenova je po svetu ustvarila pomembna študijska središča kot Louvain, kjer je Désiré Mercier (1851–1926) izdajal *Revue néo-scholastique* (od 1894). Neotomizem se je močno razvil tudi v Fribourgu v Švici. V Innsbrucku so poleg neotomiz-

446 Papež Leon XIII., okrožnica *Aeterni Patris* (1879), v: *Encheridion symbolorum definitionum et declarationum der rebus fidei et morum*. Barcelona 1965, str. 610–612.

447 Heinrich Schmidinger: „*Scholastik*“ und „*Neuscholastik*“, v: *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*. Vol. I, II. Graz-Wien-Köln, 1987, 1988, str. 23–53.

448 Anton Mahnič: *Metafizična trojica*, v: *Rimski Katolik*, 1894, str. 131; isti: *Več luči*. Ljubljana 1912, str. 4.

449 Janez Juhant: *Okrožnica Rerum novarum – Nove stvari : papež Leon XIII*, v: *Družbeni nauk Cerkve*. Celje 1994, str. 14–15, 37–38.

ma (predstavnik npr. Donat) v 20. stoletju razvijali tudi sinteze neosholastike in novih tokov, podobno tudi na Gregoriani v Rimu. Augustino Gemelli (1878–1959), eden od pomembnih utemeljiteljev neosholastike v Italiji, je izdajal več krščanskih revij, med katerimi je bila *Revista Neosholastica* posvečena neosholastični filozofiji. Leta 1921 je ustanovil tudi katoliško univerzo Svetega Srca in bil njen prvi rektor.⁴⁵⁰

Spopad idejnih tokov

Oživitev neosholastične dediščine je krepila idejno homogenost katoliške Cerkve in omogočala njeno tekmovanje z novoveškimi tokovi. Po cerkvenem izročilu sta vera (tako vsebina kot dej vere) in um soglasna oziroma se dopolnjujeta, ker je izvor obeh Bog.⁴⁵¹ Sholastična srednjeveška miselna enotnost sveta – čeprav je poznala tudi pluralizem, npr. med frančiškansko in dominikansko šolo od 13. stoletja dalje – še ni poznala dilem, s katerimi so se ukvarjali krščanski misleci moderne pod vplivom razvoja, ki ga je sprožilo razsvetljenstvo in ga Ernst Cassirer imenuje »sekularizacija«.⁴⁵² V narekovaju ima pojem širši pomen in predstavlja prelom: misleci moderne ne priznavajo več Boga kot povezovalca vsega, zato jim svet razpada in morajo ponovno iskati njegovo enotnost. Kulturnih delitev srednji vek (kljub religijskim in kulturnim različnostim, ki so tkale srednjeveško kulturo, se pravi judovstvo, krščanstvo, islam) ni občutil kot problem tako kot doba moderne, saj je bila enotnost sveta značilnost srednjeveške in še bolj starih tradicionalnih družb. Srednjeveška družba je lahko zaradi enotnosti sveta sprejela, da sta (krščanska) vera in um izvirno od Boga. Tomaž Akvinski je združil različne govorce, Wittgenstein bi dejal jezikovne igre, in tako kulturno povezal dejavnosti, kot so politika, gospodarstvo, znanost, filozofija in religija. Iz tega je nastal enoten srednjeveški kulturni prostor, ki se je začel razčlenjevati šele z novoveškimi subjektivnimi postavkami. »Tomaž Akvinski je napravil naslednje: Različne *fizikalne* oziroma naravoslovne izraze ali metafizične *podobe sveta* je poskusil s primerno govorico prirediti izrazom iz *religiozne govorice*. Da gre za problem govorice, mu je jasno: gre za to, kar ljudje imenujejo Bog.«⁴⁵³

Moderna je ustvarila različne filozofske in posledično tudi teološke, socialne, politične in predvsem nacionalne govorce, ki so se med seboj vedno bolj ločevale. Te ločitve so se še posebej izrazile s spori in z revolucijami. Lutrova teološka govorica je bila drugačna od rimskokatoliške. Govorica Franza von Baaderja (1765–1841), Georga Hermesa (1775–1831) in Antona Güntherja (1783–1863), ki so poskušali napraviti spoj novoveške filozo-

450 Ezio Franceschini: *Gemelli*, v: Lexikon für Theologie und Kirche, IV. Freiburg im Breisgau 1995, str. 658.

451 Tomaž Akvinski: *Summa Theologiae*, I/I, q.1, a.1; q. 2, v: Tomaž Akvinski: Izbrani filozofski spisi. Ljubljana 1999, str. 333–341.

452 Ernst Cassirer: *Filozofija razsvetljenstva*. Ljubljana 1998, str. 149.

453 Franz Schupp: *Geschichte der Philosophie im Überblick*, II. Hamburg 2003, str. 398.

fije in teologije, se je spet razlikovala od govorice papeža Pija IX., ki je leta 1864 izdal *Syllabus*, v katerem je obsodil večino stališč omenjenih teologov. Še bolj ostre so postajale razlike med govoricama znanosti in teologije, med govoricama delavcev in lastnikov kapitala, med govoricami različnih nacionalno-političnih sistemov, čeprav najdemo v 20. stoletju podobnost govorice vseh totalitarizmov. Še bolj pa se govorice poenotijo v današnji dobi globalizacije, ko medijski jezik ustvarja univerzalno govorico, ki ves svet vedno bolj povezuje v globalno vas.⁴⁵⁴

Tudi v Lampetovem času se je kazal problem združevanja govorice znanosti in teologije umetnosti (kulture) in krščanstva. Lampe je s svojo tenkočutnostjo znal, podobno kot Tomaž Akvinski v svojem času, najti ustrezne izraze za razumevanje različnih govoric 19. stoletja.

Neosholastika, moderna in novi subjektivni sistemi

Naš namen je opredeliti Lampetov odnos do teh tokov. Pri tem se je seveda treba zavedati, da so neosholastiki s svojo sistematičnostjo poskušali razrešiti nasprotovanja, ki so se pokazala v odnosu do katoliškega mišljenja s strani novoveških miselnih tokov. Glavni problem so videli v njihovem poudarjanju subjektivnega, čeprav so neosholastiki tudi sami sebe razumeli kot znanstvene in sistematične. Takšni »znanstvenosti filozofije« so izrazito stopili na prste Nietzsche in nasledniki v eksistencializmu, ki so ji očitali, da zanemarja in pozablja na svojo prvotno bit, ki je neizrekljiva in je torej ni mogoče odeti v znanstveno govorico.

Do take subjektivnosti so bili Lampe in drugi neosholastiki kritični in niso sprejemali modernih poskusov filozofiranja.⁴⁵⁵ Kot aristoteliki so z neotomizmom ponovno dobili osnovo za resnično sistematičnost, objektivnost in celovitost filozofskega mišljenja. Zato so kritizirali omenjeno »nedorečenost filozofije« modernih mislecev. Srednjeveška sholastika, ki je dala temelje novoveški znanstvenosti in sistematičnost filozofskega mišljenja,⁴⁵⁶ je torej neosholastikom dala možnosti sistematičnega mišljenja in jih spodbujala, da se uprejo takim »subjektivnim« težnjam.

Poleg miselnih tokov se je v takratni, pretežno krščanski družbi, še bolj poznala in utrjevala liberalistična sila, ki je imela temelje v družbenih spremembah in novem gospo-

454 Marshall McLuhan: *Understanding Media : the extensions of man*. Cambridge 1994, str. 9.

455 Janez Juhant: *Ideje slovenskih filozofov*, v: Bogoslovni vestnik, 1980/3, str. 321 (Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*).

456 Kurt Flasch: *Das philosophische Denken im Mittelalter : von Augustin bis Machiavelli*. Stuttgart 2000, str. 540–550.

darstvu. Tako tudi Lampe v *Vvodu v modroslovje* ugotavlja, da je moderna iz naravnih družbenih osnov prešla k samovoljnosti oseb. Zato je kritiziral Rousseaujevo teorijo družbene pogodbe.⁴⁵⁷ Vedno močnejši vpliv kapitala in z njim povezano liberalno pojmovanje gospodarstva (in družbe) je razvijalo korenite idejne in družbene alternative ter je pomenilo pravo nasprotje dotedanjemu krščanskemu pojmovanju in sprejemanju družbenega in osebnega življenja.

Splošni protikrščanski čut

Na podlagi tega razvoja je z modernimi sredstvi nastajal nov »splošni čut«, ki danes prek medijev ustvarja javno življenje ter posega in vedno bolj natančno določa področje človekove intime, njegovega mišljenja in odločanja, skratka tudi zasebnega življenja. Kar je nekoč urejal verski skupnostni čut, ki ga je določalo krščanstvo, prevzema zdaj liberalno gospodarstvo, ki določa zasebno in javno življenje človeka. Danes je to v rokah finančnih in gospodarskih lobijs, ki jim služijo mediji. Zato je danes tudi osebno versko življenje pogojeno z medijskimi sredstvi. Brevir in večerno molitev je zamenjala televizijska ali elektronska novica. Versko predstavo o svetu oziroma verski obred je nadomestil medijski spektakel oziroma obisk supermarketa na nedeljo ali praznik.

Ta zapleteni družbeni proces se je začel v Lampetovem času. Lampe in drugi neosholastiki so začutili korenitost sprememb. Ker so se zavedali, da moderni tokovi spodkopavajo Cerkev in kristjanom njihove dotedanje temelje, so se temu po svojih močeh postavili po robu. Naj spomnimo, kakšno orožje zoper Cerkev je postal časopis v tako imenovani liberalistični gonji zoper kristjane, če je bil v »primernih« rokah.

Žal nam okvir ne dovoljuje, da bi temu vprašanju, ki je posebno v današnjem družbeno-političnem odločanju odločilnega pomena, posvetili več pozornosti. Sodobni medijski teoretiki, npr. Marshall McLuhan,⁴⁵⁸ s svojo tezo o globalni vasi poudarjajo, da je človekova predstava sveta, njegovo spoznanje in odločanje, bistveno povezano z medijskim posredovanjem. Sicer je človek po svojem izvoru simbolno bitje.⁴⁵⁹ Svoj svet si ustvarja prek medija – govorice. To je danes prek medijske tehnike dobilo razsežnosti novega univerzalizma oziroma totalitarizma nad osebo, ki ga krojijo predvsem gospodarsko-finančni interesi. Podreja se jim tudi politika, kar je v nasprotju z načeli subsidiarne družbe, po katerih naj vse stvari urejajo ljudje sami, in sicer »od spodaj«.⁴⁶⁰ Sodobna družba tako znova postaja totalitarna, oblikovana oziroma dirigirana po medijskih načrtovalcih. Ljudje imamo

457 Frančišek Lampe: *Vvod v modroslovje*. Ljubljana 1887, str. 96.

458 Marshall McLuhan: *The Medium is the Message*. New York 1967; Paul Virilio: *La machine de vision*. Paris 1988.

459 Janez Juhant: *Zgodovina grške in srednjeveške filozofije*. Ljubljana 1999, str. 9–10.

460 *Okrožnica Janeza XXIII. Mati in učiteljica* 1961, št. 53, v: Družbeni nauk Cerkve. Celje 1994, str. 236.

tako podoba sveta, kakršno nam krojijo mediji. Kot pravi francoski postmoderni arhitekt in filozof Paul Virilio,⁴⁶¹ je danes zaradi hitrosti medijsko-tehničnega sveta in hitrega spreminjanja, v katerega je postavljen človek, možnost kritičnega odločanja vedno manjša. Človek kot oseba postaja vedno bolj neznatno bitje. Zaradi tega je v političnem delovanju vedno težje zagotavljati interese osebe. Jacques Maritain že v začetku 20. stoletja govori o človeku kot stroju.⁴⁶² Ta proces pa se je močno razvil in razširil že v Lampetovem času.

Iz tega je razvidno, kako je razvoj moderne ušel iz naravnih človeških temeljev, česar se začenjamo zavedati šele danes. Ironija tega razvoja je, da je krščanstvo s svojim naukom o človeku kot osebi dalo pomembne temelje za človekovo svobodo. Osvoboditev človeka pa je tako v sistemih moderne in žal v marsičem tudi v sistemu »Katoliška Cerkev« doživljala nove sistemske prijeme, ki so zavirali resnično osvoboditev človeka. Še večja ironija pa je, da osvobojeni človek danes ni sposoben zagotavljati postavk, s katerimi bi lahko preživel, čeprav ga je krščanstvo usmerilo k svobodi, ki jo danes pogosto izrablja.⁴⁶³ Lampe je med slovenskimi neosholastiki zaradi svoje človeške neposrednosti, zmernosti in ljubezni, kot je po njegovem življenjskem vodilu avtorica nasloвила delo o njem, imel zelo izostren čut za človeškost. Zato je kot pedagog in vzgojitelj z doslednim in tudi filozofsko utemeljenim krščanstvom poskušal obvarovati mladi rod pred pastmi moderne dobe. Zavedal se je, da je temelj krščanskega in splošno človekovega delovanja ljubezen. Človekovo življenje naj bi bilo neprestano doseganje dobrega.

Problem neposrednosti človeka in kristjani

Neposrednost človeka je spodbujala romantika, ki je, kot pravi Carl J. Burckhardt,⁴⁶⁴ poudarjala človekovo spontanost, saj so jo ogrožali miselni sistemi, ki so poskušali človeka spraviti v sistemske okvire. Romantiki so nasproti »čistemu umu« (Kant) poudarjali pomen čustev. Vendar je romantika nasproti tokovom moderne ostala osamljena, glavni tok je šel v smer tehničnega uma, čustva so izgubila svojo vlogo v življenju človeka. Kot pravi Keneth Gergen, ta romantični duh ni vladal dolgo: simbolika sveta oziroma človekova govorica je postala vedno bolj tehnično racionalna, usmerjala sta jo tehnika in znanost, prevladala je logično-analitična govorica. Vse se je posvetilo procesnemu in tehničnemu, »etične teološke in metafizične teme so izginile iz kurikulumov univerz«, zaključuje

461 Paul Virilio: *Die Sehmaschine*. Berlin 1989, str. 161.

462 Jacques Maritain: *Zukunft der Christenheit*. Einsiedeln 1938, str. 247.

463 Bojan Žalec: *Doseganje dobrega*. Ljubljana 2005, str. 116.

464 Carl J. Burckhardt: *Weltgeschichtliche Betrachtungen*. Stuttgart 1946, str. 67.

Gergen.⁴⁶⁵ Če je že romantika poskušala človeka pustiti v njegovi lastnosti, je nadaljnji razvoj razvijal govorico tehnike in puščal vedno manj prostora za človeka. Hannah Arendt pravi, da se je vse v človeku in okoli njega postvarilo.⁴⁶⁶ Razum je odrinil srce, prevladal je tehnični um.

Neosholastiki so prav tako kritizirali romanticizem in poudarjanje čustev. V tem pogledu so bili skladni s *Syllabusom*, ki je obsodil novoveško čustveno usmerjenost nekatere sodobnih tokov. Zavračali so Schleiermacherjev romanticizem in Schopenhauerjev voluntarizem in pesimizem. Tudi Lampe je opozarjal na enostranskost modernih tokov, kot so voluntarizem, emocionalizem itd. Sholastičnim mislecem so taki tokovi predstavljali neobjektivnost mišljenja, proti čemer se je opredelil tudi Lampe.

V celoti je treba reči, da je bil največji problem neosholastikov, ker so taki tokovi zavračali objektivno spoznanje resničnosti in s tem tudi temelje, ki vodijo do Boga. Značilnost večine novoveških tokov pa je bilo ravno postavljanje pod vprašaj spoznanje Boga in zavračanje krščanstva. Neosholastiki so zato zavračali poskuse modernih, tako imenovanih subjektivističnih tokov, in zahtevali objektivnost mišljenja. V tem so bili bliže novoveškim racionalističnim tokovom kot romantičnim – za njih izrazito subjektivističnim poskusom. Neosholastika je zato celostno, ne le teološko-idejno, ampak tudi socialno in politično gibanje, je celostna kultura. Zato je razumljivo, da je Mahnič od katoličanov zahteval celostno opredelitev. Lampe je s svojimi empiričnimi zasnovami in predvsem s svojo človeško bližino in toplino sicer poskušal omiliti to absolutnost. V tem se je razlikoval od Mahniča, sicer pa zastopal podobna stališča, kar opažajo tudi njegovi poznavalci.⁴⁶⁷

Tako imenovana »ločitev duhov«

Slovenci smo zaradi razmer v avstro-ogrski monarhiji in z njimi povezano potrebo, da bi v katoliški Cerkvi našli ustrezno »priebežališče«, veliko bolj kot drugi narodi čutili odvisnost od nje. Cerkev je tako postala mati, ki je zelo močno in bistveno določala življenje. To se je pokazalo tudi v času dozorevanja narodne zavesti in oblikovanja političnih strank. Medtem ko so se tradicionalni katoličani počutili superierne, ker je za njimi stala Cerkev, je liberalce zaznamoval kompleks manjvrednosti tudi zaradi njihove odvisnosti od Cerkve, od katere so se želeli odtrgati. Po drugi strani pa so si celo 20. stoletje – tudi v okviru prve Jugoslavije in komunistične diktature v drugi Jugoslaviji – prizadevali za nadvlado nad tradicionalnimi katoličani in jim hoteli odvzeti družbeni in politični vpliv, ki so si ga ti pridobili na prelomu stoletja s svojimi družbenopolitičnimi in gospodarskimi reformami med Slovenci.

⁴⁶⁵ Gergen, *Das übersätigte Selbst*, str. 65.

⁴⁶⁶ Hannah Arendt: *Vita activa*. München 1998, str. 225.

⁴⁶⁷ Frane Jerman: *Slovenska modroslovna pamet*. Ljubljana 1987, str. 105.

Leta 1888 je začel Anton Mahnič izdajati revijo *Rimski Katolik*. Povod je bila ustanovitev Leonove družbe, ki je po zgledu dunajske *Leogesellschaft* tudi med Slovenci nameravala širiti papeževe ideje o idejnih, socialnih in političnih vprašanih katolištva v moderni družbi. To naj bi bila znanstvena družba, ki bi opravljala znanstveno raziskovalno in prosvetno delo ter širila in poglobljala katolištvo pri nas. Po Francetu Dolinarju (1915–1983) si je posebno »z izdajanjem Kosovega gradiva za zgodovino Slovencev za vselej zagotovila ime v slovenski kulturni zgodovini«. ⁴⁶⁸

Po prvem katoliškem shodu leta 1892 je Mahnič za to dobil tudi podporo širše katoliške skupnosti. Prvi slovenski katoliški shod je izdelal smernice kulturnega, izobraževalnega, gospodarskega in socialno-političnega delovanja katoličanov in razvoja krščanstva v slovenskih deželah v smislu navodil Leonovih okrožnic. Ena od resolucij tega in naslednjih shodov je poudarjala tudi narodno uveljavitev Slovencev. Ta se je odrazila leta 1918, ko je bila ustanovljena Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. ⁴⁶⁹ Prvi katoliški shod je bil namenjen predvsem poglobitvi krščanskega življenja laikov, poudaril pa je tudi problem odnosa vere do znanosti. ⁴⁷⁰ Leonova družba je dobila nalogo, da te ideje pospešuje in pogloblja. Po Francetu Vodniku naj bi bil to »žalostni in temni in topi čas« našega liberalizma in klerikalizma, dveh oblik slovenskega racionalizma in utilitarizma. Čas, ko naj bi bila politična stranka edino merilo človeka in kulture, ki sta morala stopiti pred sodni stol utilitarističnih sodnikov, ki so razsojali med kvaliteto in nekvaliteto z vidika pripadnosti. Seveda je bil to čas »ločitve duhov na Slovenskem«, ki jo je spodbudil Anton Mahnič. Vodnik ga ocenjuje kot »brezprimerno pogonsko silo slovenskega zgodovinskega razvoja«. Njegovo delovanje bi lahko rodilo boljše sadove, če ne bi bilo v borbi z bojevitim liberalizmom, kar je postalo prevladujoče na Slovenskem, čeprav je Mahnič nastopil kot urejevalec tega nereda oziroma je sebe vsaj tako razumel. Žal pa je bil močnejši v ideji kot v življenjskih načelih, in to se je izrodilo v abstraktne boje, ne pa v življenjsko ustvarjalno silo. Vendar pa Vodnik skupaj s Slodnjakom ugotavlja, da »v drugem in tretjem desetletju tega (20. – op. J. J.) stoletja, postane v slovstvenem življenju vodilna dominsvetovska generacija, ki ji je Izidor Cankar z revizijo Lampetovega oziroma Mahničevega slovstvenega programa omogočil svobodno ustvarjanje, tako, da so bili dominsvetovci (...) zdaj v umetnosti svobodnejši nego svobodomisleci«. ⁴⁷¹

Vodnikovo dokaj ustrezno stališče o Mahniču in takratnih razmerah je pogojeno s stališči križarjev in kasneje vseh tako imenovanih »levičarjev«, ki so iz Mahničevih odločitev

468 France Dolinar: *Slovensko katoliško znanstveno delo*, v: Bogoslovni vestnik, 1992/3–4 str. 294.

469 Prim. Jurij Perovšek: *Slovenska osamosvojitev v letu 1918: študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Ljubljana 1998.

470 Stane Granda: *Jeglič in katoliški shodi*, v: Jegličev simpozij v Rimu. Celje 1991, str. 333.

471 Anton Slodnjak: *Zgodovina slovenskega slovstva: realizem, II*. Ljubljana 1962, str. 455, 456. Glej tudi Juhant, *Ideje slovenskih filozofov*, str. 321–322; France Vodnik: *Odgovor Ivu Brnčiču in njegovim*, v: Dom in svet, 1935, str. 528.

ustvarili svoj politikum. Ta je obvladoval slovensko zgodovino posebno zadnjih petdeset let. Tudi z njim so liberalci pod komunistično zastavo opravičevali podreitev slovenskega naroda in s tem slovenskih katoličanov absolutni oblasti.

Seveda pa je bil zaradi zgodovinskih razlogov – najprej zaradi odločilnega zgodovinsko pogojenega vpliva Cerkve na narod, potem pa tudi zaradi nesposobnosti in premajhne družbene učinkovitosti liberalcev, ki brez podpore Cerkve očitno niso zmogli ali znali zgraditi svojega političnega profila – tak liberalni projekt pičel. Z revolucijo se je vse še enkrat ponovilo in ločitev slovenskega naroda se je še poglobila.

Lampe in katolištvo

Iz povedanega sledi, da je treba Lampeta brez dvoma šteti v okvir katoliškega gibanja, saj si je tudi sam znotraj te forme prizadeval za osveščanje slovenskih katoličanov in tako posredno celotnega naroda. Tudi on je utemeljeval svoje modroslovje na neotomizmu. Tudi on si je kot vesten, zavzet in poklicno predan duhovnik prizadeval za uveljavljanje in poglobljanje vodilne vloge Cerkve in katoliške vere med narodom. Verjetno je zaradi njegovega značaja imela večjo vlogo in pomen njegova človeškost, ki je idejne osnove primerno »zmehčala«, zato je njegova vloga med narodom na prvi pogled družbenopolitično manj pomembna in tudi manj idejno izrazita kot Mahničeva, Jegličeva, Krekova ali Ušeničnikova. Kljub temu pa lahko rečemo, da je tudi Lampe s svojo dejavnostjo zelo globoko posegel v narodovo življenje.

Predvsem je treba poudariti vsaj tri odločilne razsežnosti Lampetovega dela: duhovniško-pastoralno in vzgojno dejavnost; prispevek k slovenskemu modroslovju; ustanovitev revije *Dom in svet*. Duhovniško-pastoralno in vzgojno dejavnost je še posebej razvijal v svojem delovanju kot ravnatelj v Marijanišču. Posebej pomemben je tudi prispevek k slovenski modroslovni terminologiji in poskus, da bi neosholastiko oplemenitil s prvinami »izkustvenega« modroslovja. Z revijo *Dom in svet* pa je Lampe katoliškemu gibanju dal kulturno raven, ki je postala estetsko vodilo med Slovenci, in je poleg Ušeničnika pokazal, da je umetnost na krščanski podlagi ne le možna, ampak da lahko krščanstvo usmerja celo umetniški čut kot tak.

Če »seštejemo« Lampetovo delovanje in upoštevamo kratkost njegove življenjske poti, se lahko samo čudimo njegovemu ogromnemu delu. In kljub temu, da ni poželo slave in pozornosti niti za časa življenja niti po smrti, so si njegovi sodobniki in tudi kasnejši ocenjevalci njegovega življenja in dela vendarle edini, da je kljub zapletenim razmeram in šibkemu zdravju opravil ogromno delo in narodu zapustil neprecenljiv zaklad.

Toliko bolj bo, upam, odmevna pričujoča monografija, s katero se Slovenci oddolžujejo njegovemu spominu. Ta je bil tudi zaradi razmer, o katerih govorimo v tem prispevku, v veliki meri zapostavljen.

Filozofi na Teološki fakulteti si zdaj prizadevamo, da bi z raziskovanjem, študijem in objavljanjem del o našem katoliškem izročilu, le-to čimbolj osvetlili. Zato je bilo izdanih

že nekaj študij o pomembnih Slovencih, kot so Krek,⁴⁷² Ušeničnik,⁴⁷³ Janžekovič,⁴⁷⁴ Trstenjak,⁴⁷⁵ Šusteršič in Tavčar,⁴⁷⁶ s sodelovanjem pri drugih raziskovalnih projektih, z objavami zbornikov Teološke akademije v Rimu in drugimi objavami, pa poskušamo predstaviti še druge naše pomembne može in našo zapostavljeno kulturno dediščino. V ta okvir spada tudi pričujoče delo in vesel sem, da je prišlo do njegove objave. Tako bodo Slovenci spoznali še en pomemben lik iz naše krščanske preteklosti, katoliški kulturni, socialni, pedagoški in drugi delavci pa bodo ob Lampetu začutili, da lahko njegove zamisli in ideje v novih razmerah uresničujejo tudi danes.

Pričujoče delo

Monografija je nastajala ob dodiplomskem in podiplomskem študiju avtorice. Je predstavitev življenja in vsestranskega delovanja Frančiška Lampeta, enega pomembnejših krščanskih likov in kulturnih delavcev konec 19. stoletja. Delo je celovit in kritičen prikaz vsestranske osebnosti in delovanja prizadevnega katoliškega duhovnika na filozofskem, uredniškem, leposlovnem, kulturnem in vzgojno-pedagoškem področju. Gre brez dvoma za pomembnega Slovenca, ki je poskušal na vseh področjih svojega delovanja uresničevati idejo dobrega. Še posebej pomembno področje Lampetovega dela je bila njegova filozofija, s katero se je med vsemi neosholastiki na Slovenskem v tedanjem času pokazal kot najbolj izviren in moderno usmerjen mislec. Avtorica je Lampeta natančno preučila in predstavila.

Pričujoče delo odlikuje celovit in natančen, z viri podprt prikaz vseh področij Lampetovega dela in njegovega kulturnega, idejnega in socialnega vpliva, s katerim se je zapisal v zlato knjigo naše narodne kulture.

Značilnost našega pristopa k Lampetovemu obdobju je še vedno pavšalno ocenjevanje vloge in vpliva katoliške misli med Slovenci, zaradi česar tudi Lampe nima ustreznega mesta v njem. S pričujočim in podobnimi, že omenjenimi deli, se bližamo bolj objektivnemu vrednotenju naše preteklosti. Zato lahko v prihodnosti pričakujemo, da bo že omenjena zgodovina »ločitve duhov«, pogojena tudi s totalitarno polpreteklostjo, polagoma do-

472 *Janez Evangelist Krek (1865-1917)*. Maribor 1998.

473 *Aleš Ušeničnik, Čas in ideje. 1868-1952: zbornik razprav s simpozija SAZU ob 50. obletnici smrti*. Celje 2004.

474 *Mislec in kolesja ideologij: filozof Janez Janžekovič*. Ljubljana 2002; *Na poti k resnici in spravi: zbornik ob 50-letnici konca II. svetovne vojne in revolucije pri nas*. Ljubljana 1997.

475 *Simpozij o življenju in delu Antona Trstenjaka*. Ljubljana 1997; Janez Juhant: *Anton Trstenjak - človek in mislec (1906-1996)*, v: *Bogoslovni vestnik*, 1997/3, str. 249-259.

476 Zvonko Bergant: *Kranjska med dvema Ivanoma: idejno-politično soočenje slovenskega političnega katolicizma in liberalizma na prehodu iz 19. v 20. stoletje*. Ljubljana 2004.

bila nove razsežnosti. Poglobljeno delo, kakršna je pričujoča monografija, ne pomeni le izpolnjevanja naših dolgov do preteklosti in njenih pomembnih žena ter mož, pač pa tudi izpolnjevanje dolga do narodove resnice.

Delo Mateje Tominšek Perovšek je torej brez dvoma pomemben prispevek v to smer in upam, da mu bodo sledila še druga podobna dela in da bodo našla založnike. Taka dela so Slovencem nujno potrebna tako za objektivno sliko preteklosti kakor za našo prihodnost, da lahko ob njih lažje in bolje merimo »daljo in stran«. Tako bomo lahko očistili svojo prihodnost navlake enostranskih preteklih usedlin, ki so botrovale tragedijam naroda.

Pričujoče delo je dragocen kritičen prispevek in obenem bogato in zanimivo branje, ki bo bralca spremljalo od začetka do konca in ga prepojilo z bogastvom in svežino duha, ki jo nudi osebnost Frančiška Lampeta.

**DRAGO SAMEC
V BIBLIOGRAFIJO
VPETO DELO
DR. FRANČIŠKA LAMPETA**

»Rabili smo besedo in pisavo prav domačo in lahko, vrh tega pa tudi lično, prijetno in vneto, kakoršno nam je pogojevalo srce. Modroslovcu ni nič prijetnejšega kakor razkladati resnične nauke mnogim poslušalcem in za resnico vnemati vrstnike. Saj vé, da človeški rod nima tukaj na zemlji višje stvari, kakor je resnica, in da človeka najbolj povzdiguje prava modrost.«

(Lampe, Fr.: Cvetje s polja modroslowskega, DS, 10, 1897, 1, 2)

Uvod

1

Ob sestavljanju osebne bibliografije dr. Frančiška Lampeta, teologa, filozofa, psihologa in urednika, zbiratelj naleti na označujoče podrobnosti in zanimivosti.

Morda se je sam najlepše označil v izpovedi Poljaku Janu Badeniju: »Pri nas je mnogo dela, a še tako malo delavcev, da mora eden delati za mnogo drugih. Res nam manjka še vsega na vse strani, zato moramo delovati vsestransko brez sistematičnosti, katere si sicer želimo, a je v današnjih razmerah nemogoča. Dobro vemo, da mnogo sadov našega truda ne bomo gledali sami; a pri vsem tem nas navdaja veselje, da postavljamo temelj za prihodnji rod. Jaz sam sem izdal par apologetičnih modroslovnih del, pri katerih nisem mogel računati in ne računam niti na to, da bi se znatno pokupila, niti na to, da bi našla veliko številko čitateljev. Res, to ni nikako veselje za pisatelja, in večkrat me obhaja skušnjava: 'Piši rajši v nemškem jeziku!' – toda to izkušnjo si odganjam z nado, da s svojim delom vsaj pripravljam pot bolj srečnim potomcem. ... V vsakem slučaju smo mi danes pionirji, a pionirji nikdar in nikjer ne morejo računati na lahko življenje, morajo se vpreči v vsako delo, naj prihaja od katerekoli strani, morajo sami vse umevati in vse delati.« – Še najbolj se nam pojasnijo te besede, če pogledamo v stanovanje tega energičnega vodje in urednika v Marijanišču: »Celi kupi knjig iz vseh znanstvenih strok se dvigajo; na mizah, naslonjačih in stolah je polno dnevnikov, časopisov in slik. Na strani stoji fotografični stroj, njegov zvesti tovariš, kadar gre vun na deželo, kakor mu je bil zvest spremljevalec na popotovanju po Palestini. A zraven so celi kupi šolskih listin poleg težkih folijantov srednjeveških teologov. Oko mi je dalje časa nemirno gledalo okoli, predno se je orientiralo v tem uredniškem 'tohu-va-bohu' in našlo podolgasti zeleni sešitek, na katerega naslovni strani se vije nad sliko Ljubljane krasni napis: 'Dom in Svet'. Najinim združenim močem se je posrečilo najti in potegniti izpod popirja nekaj zadnjih števil ...« (DS, 5, 1892, 321.)

Za njim je ostalo veliko sledov v izdanih knjigah, v uredniškem delu in v objavah v periodiki.

Vzroke svojega delovanja sam pojasnjuje: »Pisatelj teh vrstic si je prizadeval od nekdaj koristiti rojakom z dvema načinoma: 1. s temeljitim modroslovnim in verskim poučevanjem, ki je hotelo utrditi pravo prepričanje v bralcih in poslušalcih; 2. z mirnim in krotkim opominjanjem, naj ne zabimo prve in neobhodno potrebne zapovedi ljubezni do Stvarnika in bližnjika. Zlasti pa ga marsikaj priganja sedaj, naj vnema rojake za modrost in ljubezen. Morda jim more s tem kaj koristiti.« (Cvetje s polja modroslovskega, 1898, str. 4.)

Prav tako se o povodu za nastanek knjige razpiše v predgovoru v knjigi *Jeruzalemski romar*: »Ne pišem rad predgovora, še manj pišem rad o sebi; pa treba je čitatelju vedeti, kako je nastala ta knjiga, in v kateri namen sem jo spisal.

Ko sem bil semenišnik in marsikaj slišal ter čital o sveti deželi, navdajala me je čimdalje bolj želja, da bi potoval kdaj v jutrove kraje. Mislim pač, da se ta želja ni takrat še le vzbudila, ampak samo poživila, pozneje pa še utrdila. Zlasti očitna se mi je zdela volja božja, naj grem v svete kraje, ko me je naprosil odbor družbe svetega Mohorja za preimenitno delo 'Zgodbe sv. pisma'. Zgodbe sv. pisma pisati – kako bi bil mogel to odreči, ko mi je v dnu srca tlela ta misel, kako živa iskrica? A da popišem svete zgodbe prav in mikavno, zato je vsaj jako dobro in prekorsno, da vidim sveto deželo in svete kraje. ... Kar sem videl, slišal in čital, zapisaval sem si sproti dan na dan. Tako sem si nabral precej gradiva, a to še dopolnjujem z raznimi knjigami ...« (Lampe, F.: *Jeruzalemski romar*, 1892, 5-6.)

Več izjav zasledimo o vzrokih in poteh izdajanja in urednikovanja Doma in sveta, pa o posameznih vejah pogledov. Ozrmo se samo na enega: »Ko sem ustanavljal ta list, bilo mi je med drugimi predmeti posebno pri srcu lepoznanstvo ali estetika. Želel sem tej stroki odločiti častno mesto v tem listu, ne pa samo zato, ker je ta list deloma leposloven, ampak največ zato, ker se je prav ta znanost pri nas zelo zanemarjala ...« (Lepota in nrvnost, DS 1, 1888, 141.)

Večkrat se tudi ozre na osnovni pripomoček filozofa, na jezik. Ob iskanju jezika za pisanje (tudi nemškem), pojasnjuje odločitev za slovenski jezik in iskanje izrazov:

»Povedati pa je treba, da so morali razgovori premagati marsikako oviro. Ovire je delal že jezik. Ne da bi jezik naš ne bil pripraven za vednostne razprave. Skušnja me je učila, da je naš jezik tako spreten in gibčen, kakor so drugi jeziki: le vedna skrb me je mučila, sem-li povedal prav v slovenskem duhu, sem-li pisal dosti jasno, bodo-li čitatelji tudi umevali? (Lampe, Fr.: *Apologetični razgovori*, 1887.)

Marsikje pod črto obravnava ali zagovarja odločitev za neki termin. V teh opombah se je posvetil npr. besedam: občutek, predstava, zaznava. Pozornost je torej posvečal strokovni terminologiji kakor tudi našemu povsem vsakdanjemu besedju. Njegova je beseda župnišče (Nova beseda, DS, 3, 1890, 288), ki jo na široko razloži in zagovarja.

Sestavni del njegovega urednikovanja je bila tudi skrb za slikovno gradivo v reviji, ki jo je skušal napraviti čimbolj prikupno in vabljivo mladini. Poudarek ilustrirani reviji je pripeljal tudi do prilagoditve podnaslova in tako se od leta 1892 imenuje Dom in svet: ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Tudi sam se je začel ukvarjati s fotografijo in z njo se prvič izpostavi v letu 1891, npr. ob opisu fotografije vojašnice v Ljubljani (na Roški ulici): »Da ne kažemo ljubezni samo do sebe (s fotografijo Marijanišča), podajamo tu sliko nove brambovske vojašnice. Obe poslopji, Marijanišče in vojašnica, sta drugo blizu drugega. Zato si nekdo ni mogel kaj, da ne bi bil z drugega nadstropja v Marijanišču pomeril z aparatom fotografskim tje na sosedo in jo – ne ustrelil, marveč ujel na ploščo in napravil sliko.«

Posvetil se je še posebej življenju v Marijanišču in nam s tem ohranil posamezne žive trenutke z gojenci. V reviji pa je vpeljal tudi posebno rubriko Naše slike, kjer pojasnjuje pričevalnost ilustracij posamezne številke.

Svojo fotografijo prvič podpiše v DS 1892, 192: po fotografiji urednikovi, naslednje leto (DS 1893, 381) pa »po hipni fotografiji urednikovi«.

Sam se ozre na vse delo v zvezi s knjigo: »Na notranjo sestavo, na to, kako je pripovedovanje večkrat kakor mozaik izbrano in sestavljeno v celoto, ni menda pazil nihče. Tudi podob niso ocenjevalci primerno ocenjali. Pač si niti ne mislijo, kakšno delo je, tako prirediti slike stvarno in okusno, kakor so prirejene v Zgodbah. Rečemo pa lahko, da na enak način, stvarno in estetično ilustrovanega, poljudno in vendar tudi strokovno prirejenega biblijskega dela nismo doslej našli pri nobenem narodu.« (Fr. Lampe: Zgodbe svetega pisma, DS, 13, 1900, 1, 30.)

2

Največ prostora v bibliografiji obsegajo ocene. Največ ocen monografij in tudi periodičnih publikacij ima v svojem Domu in svetu, z nemškega govornega področja pa v Duhovnem pastirju. Predvsem v Duhovnem pastirju jih je veliko, v posamezni številki tudi po petnajst. V bibliografijo pa so uvrščene samo tiste, ki prinašajo več kot le prepis naslova. Ob takšni količini ima v posamezni številki tudi samo sumaren podpis pod zadnjo enoto. Tedaj sem navajal, da je *podpis skupen*.

Pri sestavljanju bibliografije danes najprej pogledamo vzajemno bazo slovenskih knjižnic, COBISS, vendar so pri Lampetu vnešene predvsem knjige. Dr. Francišek Lampe je bil ustanovitelj in urednik prvih 13-ih letnikov Doma in sveta; osnovno pomagalo je zato Jožeta Munde Bibliografsko kazalo Doma in sveta, ki je izšlo leta 2003. Pogledati je treba še kar nekaj bibliografij: Mohorsko bibliografijo Janka Modra, Slovensko bibliografijo in retrospektivno bibliografijo v NUK-u, zvezke Bibliografije rasprava, članaka i književnih radova (Zagreb), pa Verbinčevo Filozofski tokovi na Slovenskem, Slovensko filozofsko bibliografijo. Kljub vsem tem pripomočkom pa je bilo nujno pregledati tudi Dom in svet, Drobtinice, Glase Katoliške družbe, Duhovnega pastirja, Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz) itn.

Skozi čas, vsebino objave ali lokacijo objave je spreminjal tudi podpise (kadar jih je dodal): Domen Svetko; Dr. F. L.; dr. Fr. L.; Dr. Fr. L.; Dr. L.; F. Sv.; Fr. L.; Fr. L. Črnogorski; Fr. Svetilko; France Lampe, Francišek Lampe; Franjo Lampé; L. S., Modroljub; Sv.; Svetilko; Marijanišče; Vodstvo Marijanišča; Vodstvo Marijanišča in lastništvo »Dom in Svet«-a; Izdajatelj »Dom in Svet«-a; Lastnik in urednik (DS); Uredništvo in lastništvo; Uredništvo in upravnništvo (DS); Uredništvo in založništvo »Dom in Svet«-a.

Zelo veliko prispevkov in ocen Lampe nima podpisanih. Zato si pri pripisovanju avtorstva pomagamo predvsem z bibliografijami. Največ si pomagamo z Mundovim

Bibliografskim kazalom Doma in sveta. Za posamezne enote pa je potrebno pogledati še drugam.

Tako je npr. nepodpisani sestavek Barage risarski umetniški spominiki (DS, 19, 1897, 12, 384) v omenjeni bibliografiji nerazrešen, avtorstvo razrešita in ga Lampetu pripišeta France Baraga in Emilijan Cevc v delcu Baraga, Friderik Irenej: Spominska albuma, Mirna, 1999.

Marsikakšno delo pa bo Lampetu še pripisano ob nadaljnjem raziskovanju njegovega dela, ob študiju njegove zapuščine.

Zapuščina dr. Franceta Lampeta je v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. Sestavljajo jo osebni dokumenti, rokopisi, ocene publikacij, prevodi, pet razprav, nato še spisi o Marijanišču in urednikovanju Doma in sveta ter časopisni izrezki. Slede še korespondenca, rokopisi drugih avtorjev in na koncu še gradivo o Magdaleni Gornik.

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana pa je arhiv Marijanišča, kjer je tudi več njegovih ostalin.

Ko bo, brez časovne stiske, mogoče ti ostalini pregledati, bo njegovo delo bolj pregledno pred nami. In tedaj bo tudi bibliografija popolnejša.

Doslej se ni še nihče posvetil njegovi bibliografiji. Edino oznako množice objav (nebroj) podaja samo Evgen Lampe: »Kaj je pa storil pokojni gospod kanonik za prosephe leposlovja in umetnosti, to izprevidi vsakdo, ki prelista trinajst letnikov 'Dom in sveta'. V njem je nebroj njegovih daljših in krajših spisov.« (Evgen Lampe: Spomini na dr. Frančiška Lampeta, DS, 13, 1900, 613.)

Takšna osebna bibliografija naj bi zajela vsa njegova področja, prav tako pa tudi vse oznake njegovega dela. Priporočeno je bilo, naj bi se bibliografija zgledovala po Pirčevi bibliografiji Aleša Ušeničnika. (Pirc, Jožko: Aleš Ušeničnik in znamenja časov, Ljubljana, 1986, Bibliografija, str. 339-456.)

Zato so na začetku kronološko uvrščene knjige z ocenami in poročili. Posebej so navedena še kronološko urejena njegova uredništva letnikov.

Sledi bibliografija razprav, člankov, ocen in prikazov v periodiki, ki so prav tako razvrščeni kronološko, znotraj leta pa si slede po zaporedju objave:

- A** - razprave, članki,
- B** - kratki prispevki, raznoterosti,
- C** - prevodi,
- D** - ocene,
- E** - opombe k člankom,
- F** - rubrika Naše slike,
- G** - uredniške pripombe o reviji,
- H** - fotografije.

Bibliografija Frančiška Lampeta

KNJIGE

Apologetični razgovori ali Pot do resnice / spisal France Lampe. - V Ljubljani : Katoliška bukvarna, 1887-1889 ([v Ljubljani] : Katoliška tiskarna). - 2 zv. ; 23 cm

Vsebina:

Zv. 1: O človeku. - 1887. - [4], 90, [2] str. (Izšlo kot priloga Duhovnemu pastirju, 4, 1887, Kaj je človeška duša, str. 49-60; Neumrljivost človeške duše, str. 61-85 in Prostost človeške volje, str. 86-90).

Zv. 2: Ali je Bog? - 1889. - VI, [2], 224 str. (Izšlo kot priloga Duhovnemu pastirju, 4, 1887, str. 1-48; 5, 1888, str. 49-136; 6, 1889, str. 137-224.).

Poročila: Apologetični razgovori ali pot do resnice. Spisal France Lampe. II. zvezek, Ljubljana 1889 / (brez podpisa = Fr. Lampe). - Dom in svet, 2, 1889, 12, 272.

[Mahnič, Anton]: Apologetični razgovori ali pot do resnice. Spisal France Lampe. - Rimski katolik, 2, 1890, 113-117 (Brez podpisa).

Vvod v modroslovje / napredujočim Slovencem spisal France Lampe. - V Ljubljani : Matica Slovenska, 1887 ([Ljubljana] : J. Blasnikovi nasledniki). - 190, [2] str. ; 22 cm. (S stvarnim kazalom).

Poročila: Ivan Svetina: Vvod v modroslovje. Napredujočim Slovencem spisal France Lampe, Ljubljana 1887 - Dom in svet, 1, 1888, 9, 143.

Levec, Fran: Matica Slovenska. - Ljubljanski zvon, 7, 1887, 766-767. (Tudi o Lampe: Vvod v modroslovje).

Dušeslovje / napredujočim Slovencem napisal France Lampe. - V Ljubljani : Matica Slovenska, [1889]-1890 ([v Ljubljani] : Katoliška tiskarna). - 2 zv. (IV, 528 str.) : ilustr. ; 22 cm. (S stvarnim kazalom).

1890 [1889], IV, 240 str. : ilustr.

1890 [1891], [4], 241-528 str.

Poročila: Levec, Fran: Matica Slovenska. - Ljubljanski zvon, 9, 1889, 762. (Tudi o Lampe: Dušeslovje).

Funtek, Anton: »Matica Slovenska«. - Ljubljanski zvon, 1891, 55-56. (Lampe, Fr.: Dušeslovje, 2. del).

Ušeničnik, Franc: Dušeslovje. Napredujočim Slovencem napisal France Lampe. Izdala in založila Matica Slovenska, V Ljubljani, 1890 / F. S. U. - Rimski katolik, 3, 1891, 209-213, 252-256

Obrambni govori / Slovencem v premislek in prid sestavil France Lampe. - V Ljubljani : Katoliška bukvarna, 1890 ([Ljubljana] : Katoliška tiskarna). - [4], 96 str. ; 24 cm

(Izšli kot priloga Duhovnega pastirja).

Poročilo: Janežič, Ivan: Obrambni govori, Slovencem v premislek in prid sestavil France Lampe, Ljubljana 1890. - Dom in svet, 4, 1891, 5, 236.

Jeruzalemski romar : opisovanje svete dežele in svetih krajev / po svojem opazovanju in zanesljivih virih napisal Frančišek Lampe. - V Celovcu : Družba sv. Mohorja, 1892-1893 (v Celovcu : Tiskarna Družbe sv. Mohorja). - 2 zv. (366 str.) : ilustr. ; 20 cm.

I. zvezek, 1892, 176 str. 58.000 izvodov.

II. zvezek, 1893, str. 177-368, [2]. 58.000 izvodov.

Poročila:

Funtek, Anton: Družba sv. Mohorja. - Ljubljanski zvon, 12, 1892, 702-704. (Tudi o Jeruzalemskem romarju).

[Kržič, Anton]: Jeruzalemski romar. Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Spisal Frančišek Lampe. I. zvezek. - Duhovni pastir, 9, 1892, 11, 591-592.

Lampe, Frančišek: Jeruzalemski romar. Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Spisal Frančišek Lampe. I. snopič / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 12, 570. (O težavah pri pisanju tujih imen in pri slikah).

Funtek, Anton: Knjige Družbe sv. Mohorja. - Ljubljanski zvon, 13, 1893, 765-766. (Tudi o Jeruzalemskem romarju).

Lampe, Frančišek: Jeruzalemski romar. Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Spisal Frančišek Lampe / Dr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 12, 574. (O dosedanjih ocenah te knjige).

Zgodbe Svetega pisma. Del 1, Zgodbe starega zakona / Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe. - V Celovcu : Družba sv. Mohorja, 1894. - 1040 str. : ilustr. ; 29 cm.

1. snopič, 1894, 96 str. + 2 prilogi, 66.000 izvodov.

2. snopič, 1895, 97-224 str., 73.000 izvodov.

3. snopič, 1896, 225-352 str., 76.000 izvodov.

4. snopič, 1897, 353-480 str., 72.000 izvodov.

5. snopič, 1898, 481-608 str., 78.000 izvodov.

6. snopič, 1899, 609-768 str., 79.000 izvodov.

7. snopič, 1900, 769-896 str., 79.000 izvodov.

8. snopič, 1901, 897-1040 str., 77.000 izvodov. (Slovencem priredila in razložila † dr. Frančišek Lampe ter dr. Janez Ev. Krek).

9. snopič, 1902, 1041-1200 str., 81.000 izvodov. (Slovencem priredila in razložila † dr. Frančišek Lampe ter dr. Janez Ev. Krek).

Poročila:

Funtek, Anton: Knjige Družbe sv. Mohorja. - Ljubljanski zvon, 14, 1894, 758-759. (Tudi o Lampe: Zgodbe sv. pisma).

Lampe, Frančišek: Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe. I. del. - Dom in svet, 8, 1895, 3, 92.

Lampe, Frančišek: Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe. I. del. - Dom in svet, 8, 1895, 3, 92. (Brez podpisa).

Lampe, Frančišek: Zgodbe sv. pisma, 2. snopič / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 9, 1896, 2, 63. (Zavrača sodbo 'tukajšnjega lista', da je prevajalec (Fr. Lampe) 2. snopiča delal znanstvene 'koncesije').

Goestl, Fran: Družba sv. Mohorja. - Ljubljanski zvon, 16, 1896, 52-54. (Tudi o Zgodbah).

Lampe, Frančišek: Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe, 3. snopič / L. - Dom in svet, 10, 1897, 1, 29. (O slikah v Zgodbah).

Bežek, Viktor: Družbe sv. Mohorja. - Ljubljanski zvon, 17, 1897, 769-770. ((Tudi o F. Lampe: Zgodbe sv. pisma).

Šalamun, Anton: Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe, 5. snopič. - Dom in svet, 12, 1899, 2, 62).

Pavlica, Andrej: Zgodbe sv. pisma. - Voditelj v bogoslovnih vedah, 2, 1899, 1, str. 80-84.

Lampe, Frančišek: Zgodbe svetega pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe, 6. snopič. - Dom in svet, 13, 1900, 1, 30. (Brez podpisa).

Finžgar, Fran S.: Zgodbe svetega pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe, 6. snopič. Str. 609-768 - Duhovni pastir, 17, 1900, 3, 216-218.

C.: Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe. Sedmi snopič. - Dom in svet, 14, 1901, 4, 252).

Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe. Sedmi snopič. - Duhovni pastir, 18, 1901, 1, str. 54-55.

-n-: Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredila in razložila Frančišek Lampe in Janez Ev. Krek, 8. snopič. - Dom in svet, 15, 1902, 1, 50).

Cvetje s polja modroslovskega : kratek sestav glavnih modroslovskih nauk / spisal Frančišek Lampe. - V Ljubljani : Tiskala »Katoliška Tiskarna«, 1898. - 263 + [8] str. ; 14 cm (Na dodanih straneh Kazalo in Književno naznanilo).

Poročila: Medved, Anton: Cvetje s polja modroslovskega. - Voditelj v bogoslovnih vedah, 1, 1898, sv. 1, str. 65-67.

Pajk, Janko: Lampetovo Cvetje s polja modroslovskega / Adriaticus. - Edinost (Trst), 24, 1899, št. 8-10.

Pečjak, Gregorij: Cvetje s polja modroslovja. Spisal. Fr. Lampe. V Ljubljani, 1897. - Duhovni pastir, 15, 1898, 3, 185-186.

Šantel, Anton: Cvetje s polja modroslovskega. Kratek sestav glavnih modroslovskih nauk. Spisal dr. Frančišek Lampe. V Ljubljani. - Ljubljanski zvon, 18, 1898, 371-374.

Ušeničnik, Aleš: Cvetje s polja modroslovskega. - Katoliški obzornik, 2, 1898, 1, str. 80-81.

Marijanišče v Ljubljani / spisal dr. Franč. Lampe. - [Ljubljana] : Marijanišče = Collegium Marianum, 1898 (v Ljubljani : Katoliška tiskarna). - 32 str. : ilustr. ; 18 cm

Nasl. na ovoju: Marijanišče, ljubljansko deško sirotišče.

Cramer, Wilhelm: Apostolski dušni pastir ali Dušni pastir, kakšen naj bo in kako naj deluje / W. Cramer ; po naročilu Antona Bonaventura izdal s pomočjo duh. bratov Frančišek Lampe. - [V Ljubljani : Anton Bonaventura Jeglič], ([V Ljubljani : Tiskala Katoliška tiskarna]), 1899. - X, 348 str. ; 18 cm

Izv. stv. nasl.: Der apostolische Seelsorger oder der Seelsorger, wie er sein und wirken soll. - Bratom duhovnikom / Anton Bonaventura: str. III-VI.

(Na ovitku dopis: Svoji duhovščini poklonil Anton Bonaventura, knez in škof).

Poročilo: Lampe, Frančišek: Apostolski dušni pastir. - Dom in svet, 12, 1899, 13, ovitek (Brez podpisa).

UREDNIŠTVA

Glasi Katoliške družbe.

19, 1885;

20, 1886

Drobtinice. Katoliška družba za Kranjsko.

21, 1887. Vredil dr. Franc Lampe.

22, 1888. Uredil dr. France Lampe.

23, 1889. Uredil dr. France Lampe.

24, 1890. Uredil dr. France Lampe.

25, 1891. Uredil dr. France Lampe.

26, 1892. Uredil dr. France Lampe.

27, 1893. Uredil dr. Frančišek Lampe.

28, 1894. Uredil dr. Frančišek Lampe.

29, 1896. Uredil dr. Frančišek Lampe.

30, 1898. Uredil dr. Frančišek Lampe.

Dom in svet : zabavi in pouku, 1, 1888. Uredil France Lampe.

Dom in svet : zabavi in pouku, 2, 1889. Uredil France Lampe.

Dom in svet : zabavi in pouku, 3, 1890. Uredil France P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 4, 1891. Uredil France P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 5, 1892. Uredil France P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 6, 1893. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 7, 1894. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 8, 1895. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 9, 1896. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 10, 1897. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za leposlovje in znanstvo, 11, 1898. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za umetnost in za znanstvo, 12, 1899. Uredil Frančišek P. Lampe.

Dom in svet : ilustrovan list za umetnost in za znanstvo, 13, 1900. Uredil Frančišek P. Lampe. (Od št. 20 dalje navedba: Urednika: Dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. Založnik in lastnik »Marijanišče«).

LEPOSLOVJE

Poezija:

Reverendissimo ac Celsissimo Domino Dri. Jacobo Missia, Principi-Episcopo Labacensi etc. cathedralem Labacensem die 14. decembr. ingredienti / Svetilko. - Zgodnja Danica, 37, 1884, list 50, str. [393]. (Pesem v latinščini).

Pomoč v skušnjavah / Svetilko. - Glasi Katoliške družbe, 19, 1885, str. [136]. (Pesem, prvi verz: V tvoje milo zrem obličje, o Marija).

Veseli v spomladi gledam, ko razcveta... / Svetilko. - Glasi Katoliške družbe, 19, 1885, str. 181. (Pesem. Na koncu prispevka Naša trobojnica, str. [158]-181).

Naročila / F. L. - Dom in svet, 1, 1888, 1, 1. (Uvodna pesem v prvi številki nove revije).

Cvetica. Duhovni pastir, 6, 1889, priloga (Lampe, Frančišek: Apologetični razgovori ali Pot do resnice), str. 139-140. (Brez podpisa). (In v: Lampe, Frančišek: Apologetični razgovori ali Pot do resnice, Ljubljana, 1889, str. 139-140).

Proza:

Resni dnovi : pisma iz dijaškega življenja. - Glasi Katoliške družbe, 20, 1886, str. [94]-135. (Brez podpisa).

Enaki in različni poti. Studija / Josip Ogrinec in Frančišek Lampe. - Dom in svet, 3, 1890, 1, 2-7; 2, 34-42; 3, 66-70; 4, 99-107; 5, 130-135. (Od zv. 2 dalje avtor Domen Svetko [= Fr. Lampe]. Po opombi na str. 2 je rokopis prvega dela dal uredniku Josip Benkovič, nadaljevanje pisal Lampe. Popravek na str. 64).

Popotnik : prilika / spisal dr. Fr. L. - Drobthinice, 28, 1894, str. 181-183.

Kesanje / L. - Duhovni pastir, 17, 1900, 8, 511-518. (Pridiga).

RAZPRAVE, ČLANKI, OCENE

1876

A

Pomen Plinija ml. v kerščanstvu. - Domače vaje, 7, 1875-76, 28, [226-228]; 29, [238-240]; 30, [249-251]. (Rokopis). (Maj 1876). (O pomenu Plinijevih poročil o kristjanih).

Polabski Slovani od 1. 800-1170 / (Po Helmoldu Chronica Slavorum spisal F. Lampe). - Domače vaje, 8, 1876-77, 4, [44-45]; 5, [56-59]; 6, [70-72]; 7, [79-81]; 1877, 8, [91-94]. (Rokopis). (Od 30. oktobra 1876 do 11. februarja 1877). (Najavljenega nadaljevanja ni).

C

[Homer]: Hektor in Andromaha. (Odlomek iz VI. speva Ilijade) / Prevel Fr. Lampe. - Domače vaje, 7, 1875-76, 31, [260-262]; 32, [274-275]; 33, [285-286]. (Rokopis). (Junij 1876). (Na koncu podpis: Franjo Lampe).

1877

A

O starem rimskem malikoslovji sploh / Fr. L. Črnogorski. - Letopis Matice slovenske, 1877, [Drugi del], str. 132-144. (Vsebina: 1. Vernost starih Rimljanov. 2. Božestva. 3. O bogu Janu posebej).

1881

A

Matičine knjige za leto 1880 / F. Svetil. - Slovenec, 9, 1881, št. 57 (21.5.), str. 1-3; št. 58 (24.5.), str. 1-3.

1882

A

Katoličanu, Slovincu marsikaj v predvarek / Svetilko. - Glasi Katoliške družbe, 16, 1882, str. [71]-150.

Vevnica / Fr. Svetilko. - Zgodnja Danica, 35, 1882, list 8, str. 58-59; l. 12, str. 92-93; l. 14, str. 108-

109; l. 15, str. 115-116; l. 17, str. 133; l. 19, str. 146; l. 29, str. 227-228. (Posveti se besedam omika, učenost in učenjaki).

1883

Družbenikom sv. Mohora / Svetilko. – Koledar Družbe sv. Mohorja, 1883, str. 153-158.

Trojni strup za naše ljudstvo / spisal Svetilko. – Slovenske večernice, 37, 1883, str. 17-44. (Vzgoja in šolstvo).

1884

Metodovo delo / L. – Glasi Katoliške družbe, 18, 1884, str. 137-154.

Modroslovje / L. – Zgodnja Danica, 37, 1884, list 29, str. 227-228, l. 30, str. 233-234; l. 32, str. 250-251; l. 33, str. 258-259; l. 35, str. 274-275; l. 37, str. 293-294; l. 39, str. 308-309; l. 40, str. 314-315; 41, str. 324; l. 46, str. 362-363.

Katoliška apologetika za više razrede srednjih učilišta. Napisao Feliks Suk. U Zagrebu, 1883 / Dr. F. L. – Duhovni pastir, 1, 1884, 4, 215-216.

Duhovno pastirstvo. Prvi del. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič. V Ljubljani, 1884 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 1, 1884, 5, 270-272.

Duhovno pastirstvo. Drugi del. Spisal Anton Zupančič / Dr. F. L. – Duhovni pastir, 1, 1884, 12, 642-644.

1885

[Predgovor] / Dr. Fr. Lampe. – Glasi Katoliške družbe, 19, 1885, str. [III]-VII.

Ciril in Metod vzornika pisateljem. – Glasi Katoliške družbe, 19, 1885, str. [110]-116. (Brez podpisa). (Avtorja razreši Ušeničnik v SBL).

Naša trobojnica / Svetilko. – Glasi Katoliške družbe, 19, 1885, str. [158]-181. (S sonetom Vesel v spomladi gledam, ko razcveta...).

Janez Krizostom Pogačar, knezoškof ljubljanski / spisal Svetilko. – Koledar Družbe sv. Mohorja, 1885, str. 31-49.

Profesor Zupančičevo »Pastirstvo« / L. – Slovenec, 13, 1885, št. 3-4, 6-7, 9-10, 12, 17, 19, 22, 30 in 35. (Anton Zupančič: Duhovno pastirstvo, 1884). (V zadnji številki podpis: Svetilko).

Modroslovje / L. – Zgodnja Danica, 38, 1885, list. 32, 250-251; 33, 258; 36, 281–282; 38, 298-299; 48, 378. (Nadaljevanje iz leta 1884).

D

Duhovno pastirstvo. III. del. Spisal Anton Zupancič / Dr. F. L. – Duhovni pastir, 2, 1885, 7, 446-448.

1886

Apologetični razgovori / Dr. Fr. Lampe. – Duhovni pastir, 3, 1886, 1, 58-65; 2, 118-122; 3, 204-212; 4, 287-292; 5, 347-353; 6, 414-419.

[Predgovor] / Dr. Fr. Lampe. – Glasi Katoliške družbe, 20, 1886, str. [III]-XIII.

Ob začetku svetega leta : psalm 94. – Glasi Katoliške družbe, 20, 1886, str. [XIV]. (Brez podpisa).

Iz malega sveta : (črtice o ljubljanski deški sirotišnici). – Glasi Katoliške družbe, 20, 1886, str. [171]-188. (Nadaljevanje v prihodnjem letniku, vendar naslednji letnik ni izšel.). (Avtor najverjetneje Lampe).

Spomin : dušeslovna studija / spisal dr. Fr. Lampe. – Letopis Matice slovenske, 1886, [152]-210.

Modroslovje / L. – Zgodnja Danica, 39, 1886, list 4, str. 27-28; 8, str. 61-62. (Nadaljevanje iz let 1884 in 1885).

D

Duhovno Pastirstvo. 4. del. Spisal Anton Zupancič. V Ljubljani, 1885 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 3, 1886, 2, 130-132.

1887

A

Govor o papeštvu v sedanjosti / dr. Fr. Lampe. – Slovenec, 15, 1887, št. 32 (9.2.), str. 1-2.

Drobtinice XXI. letnik. – Slovenec, 15, 1887, št. 217-218, str. 3. (Brez podpisa).

Govor o pastirskem listu škofov Goriške cerkvene pokrajine / Dr. Fr. Lampe. – Slovenec, 15, 1887, št. 293-297.

Apologetični razgovori ali Pot do resnice / spisal France Lampe. – Duhovni pastir, 4, 1887, priloga, str. 1-48.

1888

A

Apologetični razgovori ali Pot do resnice / spisal France Lampe. – Duhovni pastir, 5, 1888, priloga, str. 49-136.

Kratkovidnost / F. L. – Dom in svet, 1, 1888, št. 1, str. 13-14; št. 3, str. 44-45; št. 5, str. 73-74; št. 6, str. 93-95.

Lepota in nrvnost. – Dom in svet, 1, 1888, št. 9, str. 141-142; št. 10, str. 158-159; št. 12, str. 189-193. (Brez podpisa).

Dr. Janez Gogala, korar in imenovani škof ljubljanski / spisal dr. Fr. Lampe. – Slovenske večernice (Celovec), 42, 1888, str. [3]-47.

Za cerkveno umetnost. – Dom in svet, 1, 1888, 1, 16. (Brez podpisa). (Vest o vatikanski razstavi 1888).

Naše osolnčje. – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa).

Nove kemijske prvine. – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa).

Za mokrotomer. – V: Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa). (Nov hidrometer).

Fotografija v zvezdoslovji. – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa).

Sedanji papež Leon XIII. – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa). (Dogodek iz papeževe mladosti).

Enokoloselj. – Dom in svet, 1, 1888, 3, 47-48. (Brez podpisa). (Bicikel z enim kolesom).

Iz česa je človeško telo? – Dom in svet, 1, 1888, 3, 48. (Brez podpisa).

Največji daljnogled. – Dom in svet, 1, 1888, 5, 80. (Brez podpisa). (V zvezdarni v Kaliforniji).

Jubilejna umetnostna razstava na Dunaju. – Dom in svet, 1, 1888, 5, 80. (Brez podpisa). (Vest, ob 40-letnici vladanja Franca Jožefa I.).

Vatikanska razstava. – Dom in svet, 1, 1888, 5, priloga [4] str. : ilustr. (Brez podpisa).

Dunajska umetnijska razstava. – Dom in svet, 1, 1888, 12, 195. (Brez podpisa). (Ob 40-letnici vladanja Franca Jožefa I.).

Jezičnik. Knjiga Slovenska v XIX. veku, spisal J. Marn, XXV. leto. V Ljubljani 1887. – Dom in svet, 1, 1888, 1, 14-15. (Brez podpisa).

Slovenska Matica. – Dom in svet, 1, 1888, 1, 15. (Nikolaj Vasil'evič Gogol': Mrtve duše, prev. Lavoslav Gorenjec). (Brez podpisa).

Slovenska Matica. – Dom in svet, 1, 1888, 2, 29-30. (Brez podpisa). (O programu Slovenske maticе in ocena Letopisa za 1887 (Josip Vošnjak: Kaj človeštvo prideluje in uživa; Davorin Karlin: Kratka zgodovina c. kr. nižje gimnazije v Kranju; Slovenske narodne vraže in prazne vere, zapisal Ivan Navratil; Ivan Šubic: Voda; Vatroslav Oblak: Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja; Ivan Tomšič: Biblijografija Slovenska. - Dopolnilo - str. 46).

- Zvončeki. Zbirka pesmij za slovensko mladino. Nabral Anton Brezovnik.** – Dom in svet, 1, 1888, 2, 30. (Brez podpisa).
- Bludy a lži v dejinách. Rozhledy po dejinách církevních a světských na obranu pravdy. Alois Hlavinka. Brno 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa).
- Češko slovstvo.** – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa). (Časopisa Obzor in Vlast').
- Dom i svijet.** – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa). (Začetek izhajanja, Zagreb).
- Strije Tomova koča. Angleški spisala Henrieta B. Stowe. Iz nemškega poslovenil Fr. Malavašič. Drugi popravljeni natis. Ljubljana 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 3, 46. (Brez podpisa).
- Grundriss der slovenischen Grammatik. Von Jakob Sket. Klagenfurt 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 3, 46. (Brez podpisa). (Naznanilo).
- Pesmi. Zložil Jos. Cimperman. Ljubljana 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 4, 63. (Brez podpisa).
- Beatin dnevnik. Roman. Spisala Lujiza Pesjakova. Novo mesto 1887.** – Dom in svet, 1, 1888, 4, 63. (Brez podpisa).
- Angelček, otrokom učitelj in prijatelj. I-IV. zvezek. 1887-1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 4, 63. (Brez podpisa).
- Zlatomašnik sv. Oče Leon XIII. Kratek opis njihovega življenja in delovanja. Ljubljana 1887.** – Dom in svet, 1, 1888, 4, 63. (Brez podpisa).
- Zgodovina Šmarješke fare pri Novem mestu. Spisal Janez Volčič. Novo mesto 1887.** – Dom in svet, 1, 1888, 5, 78-79. (Brez podpisa).
- Die historische und territoriale Entwicklung Krains vom X. bis ins XIII. Jahrhundert. Quellenmässig dargestellt von Anton Mell. Graz 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 5, 79-80. (Brez podpisa).
- Grundriss der slovenischen Grammatik. Von Jakob Sket. Klagenfurt 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 5, 80. (Brez podpisa).
- Grška mythologija. Po nemški mythologiji Grkov in Latincev H. Viljema Stoll-a poslovenil Lavoslav Koprivšek. Novo mesto 1887.** – Dom in svet, 1, 1890, 6, 95. (Brez podpisa).
- Naš cesar Franc Jožef I. spomeniški opis o štiridesetletnici njegove vlade. Za slovensko mladino priredil učitelj. Ljubljana 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 6, 95. (Brez podpisa).
- Poezije. Zložil S. Gregorčič. II. Ljubljana 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 7, 111. (Z opombo o načelih svojih knjižnih poročil).
- Pedagogika. Po najboljših virih spisal Anton Zupančič. Ljubljana 1888.** – Dom in svet, 1, 1888, 10, 159. (Brez podpisa).

Drobtinice. XXII. letnik. 1888. – Dom in svet, 1, 1888, 10, 159–160. (Brez podpisa). (Delni po-natis Lampetovega predgovora iz Drobtinic in vsebina letnika).

Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda. I. zvezek. Franc Jožef I., cesar avstrijski. Spisal Fr. Hubad. 1888. – Dom in svet, 1, 1888, št. 10, str. 160. (Brez podpisa).

Knjige družbe sv. Mohorja. – Dom in svet, 1, 1888, št. 10, str. 160. (Brez podpisa). (Obvestilo o knjigah za 1888).

Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1889. – Dom in svet, 1, 1888, št. 10, str. 160. (Brez podpisa).

Zlati orehi slovenske mladini v spomin. Spisal Ivan Tomšič. I. zvezek. Ljubljana 1888. – Dom in svet, 1, 1888, 11, 175. (Brez podpisa).

Rimska božja pot in slovenski romarji. Spisal Ivan Križanič. Maribor 1888. – Dom in svet, 1, 1888, 11, 175. (Brez podpisa).

Knjige Matice Slovenske. – Dom in svet, 1, 1888, št. 11, str. 175. (Brez podpisa). (Za 1888, be-ležka).

Matica Slovenska v letu 1888. – Dom in svet, 1, 1888, 12, 194. (Brez podpisa).

Iskrice. Zbirka pesmij in povestij. Spisal in slovenske mladini poklonil Janko Le-ban, I. zvezek, 1888. – Dom in svet, 1, 1888, 12, 194. (Brez podpisa).

»Koroške bukvice« slovenskemu ljudstvu v poduk in kratek čas, izdaja in zakla-da Filip Haderlap. 9., 10. in 11. snopič. 1888. – Dom in svet, 1, 1888, 12, 194. (Brez pod-pisa)

E

Dostavek uredništva. Steska, Viktor: Izgovarjanje končnice opisovalnega deležni-ka. – Dom in svet, 1, 1888, 3, str. 43–44.

[Opomba]. Peter Bohinjec: Fran Levstik / Uredn. – Dom in svet, 1, 1888, str. 73.

[Opomba]. Lekše, Franc: Recimo katero o našem pravorečju! / Uredn. – Dom in svet, 1, 1888, št. 5, str. 75.

G

Vabilo / Uredništvo. – Dom in svet, 1, 1888, 1, 16.

Reklamacijo... – Dom in svet, 1, 1888, 2, 31. (Brez podpisa). (Nasvet, kaj ukreniti, če lista niso prejeli).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 1, 1888, 4, 64. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

[Ob sklepu letnika] / Uredništvo in upravništvo. – Dom in svet, 1, 1888, 12, 196.

Vabilo na naročbo / Dr. France Lampe, urednik in izdajatelj – Slovenec, 16, 1888, 4 (5.1.), str. 5. (Vabilo na naročilo Doma in sveta, s programom lista).

A

Vede v sedanjem času / dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 1, 18-21; 4, 85-87. (Objavljeno je samo poglavje I. Splošnji pregled).

Šola in življenje / dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 1, 24-27; 4, 95-98. (Ni dokončano).

Vadnica / dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 9, 211-212; 12, 276. (O rubriki Vadnica in ocena pesmi J. O. Golobova [= Josip Ocepek]).

Ivan Belec, župnik in pisatelj / Dr. Fr. Lampe. – Drobtinice, 23, 1889, 218-250.

Ljudevit Perona, magistratni svetovalec ljubljanski / Dr. Fr. Lampe. – Drobtinice, 23, 1889, 250-257.

Apologetični razgovori ali Pot do resnice / spisal France Lampe. – Duhovni pastir, 6, 1889, priloga, str. 137-224.

B

† **Cesarjevič Rudolf**. – Dom in svet, 2, 1889, 2, 52. (Brez podpisa).

Orjaški Eiffelov stolp. – Dom in svet, 2, 1889, 5, 116. (Brez podpisa). (S sliko na str. 114).

† **Matej Cigale**. – Dom in svet, 2, 1889, 5, 116. (Brez podpisa).

Vodnikova slavnost v Ljubljani. – Dom in svet, 2, 1889, 6, 131. (Brez podpisa). (Pred slavnostjo konec junija).

Slavnostni večer. – Dom in svet, 2, 1889, 6, 131. (Brez podpisa). (Gojencev Alojzijevejšča junija v Ljubljani).

Svetovni promet. – Dom in svet, 2, 1889, 6, 131-132. (Brez podpisa). (Der Weltverkehr, dargestellt von Mihael Geistbek, Freiburg).

Vodnikova slavnost / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 7, 162-163. (Ljubljana 29.-30. 6. 1889).

Levstikova slavnost v Velikih Laščah. – Dom in svet, 2, 1889, št. 8, str. 180. (Brez podpisa). (Odkritje spomenika v Velikih Laščah in spominske plošče v Retjah 11. 8. 1889).

† **Ivan Kukuljević-Sakcinski**. – Dom in svet, 2, 1889, 8, 180. (Brez podpisa)

† **Dr. Makso Samec**. – Dom in svet, 2, 1889, 9, 210-211. (Brez podpisa).

Dom in svet l. 1889. – Slovenec, 17, 1889, št. 296 (24.12.), str. [3]. (Brez podpisa).

D

Prihajač. Povest. Spisal Fr. Dolinar [= Fran Detela], Ljubljana 1888 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 1, 27-28.

Pobratimi. Roman. Spisal Jos. Vošnjak. Ljubljana 1889. – Dom in svet, 2, 1889, 1, 28-30. (Brez podpisa).

- Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1889. III. leto.** – Dom in svet, 2, 1889, 1, 30. (Brez podpisa).
- Vrtec. Časopis s podobami za slovensko mladino.** – Dom in svet, 2, 1889, 1, 30-31. (Brez podpisa).
- Zgodovinski zbornik. Priloga Laibacher Diöcesanblatt-u.** – Dom in svet, 2, 1889, 1, 31. (Brez podpisa).
- Staroslovénski Jezičnik. Knjiga Slovenska v dobi o IX. do XVI. veka. Spisal J. Marn, XXVI. leto. V Ljubljani, 1888.** – Dom in svet, 2, 1889, 1, 31. (Brez podpisa).
- Frana Erjavca izbrani spisi. Uredil Fran Levec. Prvi del, Ljubljana / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 2, 46-47.
- Illustrierte Bibliothek der Länder- und Völkerkunde / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 2, 49-50. (A. E. Lux: Die Balkanhalbinsel, 1887. Amand Schweiger-Lerchenfeld: Das Mittelmeer, 1888).
- Slovenci in 1848. leto. Spisal Jos. Apih. Ljubljana 1888 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 3, 66.
- Letopis Matice Slovenske za l. 1888 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, št. 3, str. 66-68. (Karel Glaser: Božidar Raič. Josip Vošnjak: Kaj človeštvo prideluje in uživa. Anton Trstenjak: Ivan Franjin Gundulić. Ivan Navratil: Slovenske narodne vraže in prazne vere. Ivan Steklasa: Jožef Lamberg. Martin Cilenšek: Kakšnih odnošajev nahajamo na slovenskem Štajerji glede zemlje in njenih prebivalcev).
- Postojinsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski spis. Spisali in izdali učitelji v okraji. Postojina 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 3, 68.
- A. Janežičeva Slovenska slovnica. Za srednje šole priredil in predelal Jakob Sket. Šesta predelana izdaja. Celovec 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 4, 98.
- Rudolf Habsburški, oče avstrijske cesarske rodovine. Spisal slovenski mladini Fr. Hubad. Ljubljana 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 4, 98.
- Zgodbe sv. pisma za nižje razrede ljudskih šol. Sp. Fr. Knecht. Poslovenil Ivan Skuhala. 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 4, 98.
- Godec. Poleg narodne pravjice o Vrbskem jezeru. Spisal Anton Funtek. Ljubljana 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 5, 111-115. (Na začetku načelno o književni kritiki).
- Assyrien und Babylonien nach den neusten Entdeckungen. Von Fr. Kaulen. 3. Aufl. 1889.** – Dom in svet, 2, 1889, 5, 116. (Brez podpisa).
- Rodbinska sreča. Roman. Ruski spisal L. N. Tolstoj. Poslovenil P. M. Podravski [= Peter Miklavc]. Ljubljana 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 6, 128-129.
- George Stephenson, oče železnic. Po W. Massliebu Vladiboj Šarc. Ljubljana 1889 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 2, 1889, 6, 129-130.

- Domače in tuje živali v podobah. Slovenski mladini v pouk in kratek čas popisal Fran Erjavec. Prvi zvezek** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 6, 130.
- Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila Lujiza Pesjakova, Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 7, 158-159.
- Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik. Slovenski mladini spisal Peter Bohinjec. Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 7, 159-160. (Popravek na str. 180).
- Josipa Stritar-ja zbrani spisi** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, št. 8, str. 176-177. (Zvezki 1-6, 1887-8).
- Josipa Jurčiča zbrani spisi** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, št. 8, str. 177-178. (Uredil Fran Levec, zvezki 1-8, 1882-9).
- Svoji k svojim: Veseloigra v enem dejanji. Spisal J. Vošnjak** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 8, 178.
- Slovnica italijanskega jezika. Spisal Jožef Križman. Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 9, 206-207.
- Pravljice in pripovedke za mladino. Zbral Dominicus [= Fran Nedeljko]. Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 9, 207.
- Učenke v petih delih sveta. Spisala Elizabeta Berthet, prevél A. Sušnik. III. zvezek. Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 9, 207.
- Izdajalca domovine. Povest. Spisal Václav Kredba. Poslovenil in za slovensko ljudstvo priredil H. Podkrajšek. Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 9, 207-208.
- Doma in na tujem. Povest iz preteklega stoletja. Spisal *** [= Feliks Šarec], Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 9, 208.
- Kara Petrovič, osvoboditelj Srbije. Zgodovinska povest. Iz nemškega preložil Ivan Urbanec. Ljubljana 1889** / dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, št. 9, str. 208.
- Logaško okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski spis. Uredil Vojteh Ribnikar. Logatec 1889** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 10, 226.
- Slovenska čitanka za prvi razred srednjih šol. Sestavil in izdal Jakob Sket. Prvi zvezek. Celovec 1889** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 10, 226-227.
- Narodne pesni koroških Slovencev. Zbral in na svetlo dal J. Scheinigg. Ljubljana 1889** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 10, 227.
- Srbske narodne pesmi o boju na Kosovem. Iz zapuščine Ivana Mahorčiča. Ljubljana 1889** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 10, 227.
- Ilustrovan narodni koledar za navadno leto 1890. Ljubljana** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, 10, 227. (Pod črto zavrača »slovanska imena« svetnikov).
- Knjige družbe sv. Mohora za letošnje leto** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 2, 1889, št. 10, str. 227.

Hrvatsko slovstvo / dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 10, 227-228. (Ivan Rabar: Poviest carstva rimskoga, I. 1889).

Herodot. Povijest. Dio drugi. Preveo i bilješke dodao August Mušić. 1884 / dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 10, 228.

Nemško-slovenski slovar. – Dom in svet, 2, 1889, 10, 228. (Brez podpisa). (Avtor Anton Janežič, pripravil Anton Bartel, 3. izdaja).

Knjige družbe sv. Mohora / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, št. 11, str. 239-241. (Koledar za 1890 (Josip Vošnjak: Ti očeta do praga, sin tebe čez prag; Janko Kersnik: Znojilčevega Marka božja pot). Slovenske večernice, zv. 43 (Pavlina Pajk: Domačija nad vse; Anton Koder: Gospod Anton). Načelno o sodelovanju slovenskih pisateljev pri mohorskih knjigah).

Slovesno posvečenje temeljnega kamna za novo cerkev na Brezjah dne 9. oktobra 1889. Ljubljana 1889 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 11, 241. (Kritika pretiranega naslavljanja oseb).

Spomenica posveti prvostolne crkve Srca Isusova u Sarajevu: Uredio Andrija Jagatić. 1889 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 11, 242.

Drobtinice. XXIII. Letnik. 1889. – Dom in svet, 2, 1889, 12, 271-272. (Brez podpisa). (Namen Drobtinic, razlaga slike O Marija, prosi za Avstrijo in njenega cesarja (slikal neimenovani slovenski slikar), Janez Ažman; Jožef Zupan; Frančišek Lampe; Ivan Belec).

Apologetični razgovori ali pot do resnice. Spisal France Lampe. II. zvezek, Ljubljana 1889. – Dom in svet, 2, 1889, 12, 272. (Brez podpisa).

Pedagogiški letnik. III. leto. 1889. – Dom in svet, 2, 1889, 12, 272-273. (Brez podpisa). (Fran Gabršek: Izkustveno dušeslovje. Tudi ugovor zoper priporočanje Rousseaujevega Emila).

Koledar Katol. Tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1890. – Dom in svet, 2, 1889, št. 12, str. 273-274. (Brez podpisa).

Knjige Matice Slovenske za leto 1889 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 2, 1889, 12, 274.

E

[Opomba]. Debevec, Jože: Matej Cigale – slovenski jezikoslovec / Uredn. – Dom in svet, 2, 1889, 7, str. 154-155.

[Opomba]. Janežič, Ivan: O spiritizmu / Uredn. – Dom in svet, 2, 1889, 9, 193.

[Opomba]. Barle, Janko: Knjige Matice hrvatske za leto 1889. Tomić, Jos. Eug.: Emin-agina ljuba / Uredn. – Dom in svet, 2, 1889, 9, 208. (O strasti).

F

Naše slike. – Dom in svet, 2, 1889, 4, 99. (Brez podpisa). (Južnoslovanske noše).

Uredniška listnica. – Dom in svet, 2, 1889, 1, 32. (Brez podpisa). (O svojih jezikovnih in nra-
stvenih načelih pri urejanju).

Vabilo k družbi sv. Mohora. – Dom in svet, 2, 1889, 2, 52. (Brez podpisa).

Listnica uredništva / Lampe Francišek. – Dom in svet. - 2, 1889, 2, 52. Odgovor dopisnikom
V. B., J. B., Zoran, I. B. [= Janez Bilc], J. K. v I. B., X. Y.).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 2, 1889, št. 9, str. 212. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku
P. Splošno o uredniških odgovorih in rednem nadaljevanju začetih spisov).

P. i. naročnikom / Dr. France Lampe. – Dom in svet, 2, 1889, 12, 276.

Vabilo na naročevanje leposlovnega in znanstvenega lista »Dom in svet«-a. – Dom in
svet, 2, 1889, 12, priloga. /Brez podpisa).

1890

Schopenhauer. Slika iz novejše modroslovne in kulturne zgodovine / dr. Fr. L. –
Dom in svet, 3, 1890, 1, 22-23; 3, 84-85; 6, 183-185; 9, 284-285; 11, 344-346; 12, 376-377.

**Kratko pojasnjenje socijalnega vprašanja s posebnim ozirom na Slovence / spisal
dr. L.** – Rimski katolik, 2, 1890, 1, str. 9-23.

Kaj je elektrika? – Dom in svet, 3, 1890, št. 2, ovitek. (Brez podpisa).

Cvetje in sad. – Dom in svet, 3, 1890, 1, 32; 5, 160. (Brez podpisa). (Uvod v rubriko ter ocena
pesmi dopisnikov).

Umeti se moramo / Uredništvo. – Dom in svet, 3, 1890, 5, ovitek. (O svojih načelih pri oce-
njevanju umetniških del).

Naše obzorje. – Dom in svet, 3, 1890, ovitki zv. 6-10. (Brez podpisa). (O umetnosti. Z orisom
Dantejeve Božanske komedije. Ni končano).

† **Ivan Mažuranič.** – Dom in svet, 3, 1890, 8, 256. (Brez podpisa). (Obvestilo o smrti).

Matica Hrvatska. – Dom in svet, 3, 1890, 8, 256. (Brez podpisa). (Statistični podatki).

Nova beseda. – Dom in svet, 3, 1890, 9, 288. (Župnišče za farovž). (Brez podpisa).

Čitanje Dalmatinovega sv. pisma. – Dom in svet, 3, 1890, 11, 352. (Brez podpisa). (Škofij-
sko dovoljenje leta 1743 avguštincu Posidiju Smrekarju, da ga sme uporabljati. Popravek na kon-
cu kazala).

Češki virtuoz na gosli, Ondříček. – Dom in svet, 3, 1890, 11, 352. (Brez podpisa). (Koncert
v Ljubljani, beležka).

Matica Hrvatska. - Dom in svet, 3, 1890, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Statistični podatki po Izvještaju Matice za 1888-9).

Odgovor oceni XXIII. letnika Drobtnic / Dr. France Lampe, urednik 'Drobtnic'. - Slovenec, 18, 1890, št. 5, str. 3. (Odgovor oceni: Tine Balant [Valentin Bernik], Drobtnice 23. letnik, Slovenec, 17, 1889, št. 296-299; 18, 1890, št. 1, 3-4).

C

Badeni, Jan: Pisma iz slovanskih krajev. II. / [Prev. Frančišek Lampe]. - Dom in svet, 3, 1890, 2, 49-51; 3, 79-80; 4, 113-114. (Z opombo na str. 49). (Poljski časopisi in časniki).

Badeni, Jan: Pisma iz slovanskih krajev. III. / [Prev. Frančišek Lampe]. - Dom in svet, 3, 1890, 6, 177-178; 7, 211-212. (Z opombama na str. 177 in 212). (Poljsko časopisje in politične razmere).

D

Bela žena ali prva reč med štirimi poslednjimi. Spisal Ivan Križanič. Maribor / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 1, 30.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje, 1890. IV. leto. Sestavil in založil Mihael Nerat / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 1, 30.

Durch Asien. Ein Buch mit vielen Bildern für die Jugend. Von Jos. Spillmann. I. - Dom in svet, 3, 1890, 1, 31. (Brez podpisa).

»Jezičnik«. Svitoslav i Danica. Spisal J. Marn. XXIII. leto, v Ljubljani 1889 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 2, 62.

Letopis Matice Slovenske za leto 1889 / dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, št. 3, str. 91-92. (Simon Rutar: Prazgodovinske izkopine po Slovenskem. Janko Barle: Križi v Gribljah. Ivan Šubic: Fotografija).

Junaki. Spisal slovenski mladini Franc Hubad. I. knjižnica. Ljubljana 1889. - Dom in svet, 3, 1890, št. 3, str. 92. (Brez podpisa).

Organizacija vojstva. Spisal Andrej Komel pl. Sočebnan. Celovec 1890. - Dom in svet, 3, 1890, 3, 92. (Brez podpisa).

Temeljni nauk o knjigovodstvu. I. Jednostavno knjigovodstvo. Spisal Tomaž Romih, Novo mesto 1890. - Dom in svet, 3, 1890, 3, 92-93. (Brez podpisa).

Marka Fabija Kvintilijana govorniški pouk. Prevel, uvod in komentar spisal Franc Brežnik. Maribor 1889. - Dom in svet, 3, 1890, 3, 93. (Brez podpisa).

Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih slovenskih, hrvatskih, srbskih, bolgarskih, čeških, poljskih in ruskih pesmij. Sestavil Ivan Železnikar. Ljubljana 1889. - Dom in svet, 3, 1890, 3, 93. (Brez podpisa).

Rafael ali nauki in molitve za odraslo mladino. Spisal Jožef Kerčon. Ljubljana 1889. - Dom in svet, 3, 1890, 3, 93-94. (Brez podpisa).

- Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednostij. Po Sebastijanu Zajlerju posnel B. Bartol. Drugi natis. 1890.** – Dom in svet, 3, 1890, 3, 94. (Brez podpisa).
- Uzdarje dobroj djeci. Poklanja Ivan Devčić. Sveska I. Gospić 1889.** – Dom in svet, 3, 1890, 3, 95. (Brez podpisa).
- Cvetje z vrtov sv. Frančiška.** – Dom in svet, 3, 1890, 3, ovitek. (Brez podpisa). (Predvsem o Škrabčevih jezikoslovnih spisih).
- Angeljček. Otrokom učitelj in prijatelj. V. zvezek. 1890 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 3, 1890, 4, 125.
- Národne legende za slovensko mladino. Nabral, izdal in založil Anton, Kosi. I. zvezek. Ptuj 1890 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 3, 1890, 4, 125-126.
- Službovnik za ces. in kralj. vojsko. Tretji del. Poslovenil in založil Andrej Komel pl. Sočebnan / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 3, 1890, 4, 126.
- Politični katekizem za Slovence. Spisal Andrej Einspieler, pre naredil in pomnožil Filip Haderlap. 1890 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 3, 1890, 4, 126.
- Balade in romance. Napisal A. Aškerc, Ljubljana 1890 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 3, 1890, 5, 156-157. (Tudi poziva Aškerca, naj da dokaze o amoralnosti menihov v pesmi List iz kronike Zajčke).
- Poviest carstva rimskoga. Po najboljih piscih izradio Ivan Rabar. Drugi dio / Uredn.** – Dom in svet, 3, 1890, 5, 158.
- W pólnocnej Ameryce Atabaska Mackenzi. Napisal Vladislav Záborský. Krakow 1890.** – Dom in svet, 3, 1890, 5, 159. (Brez podpisa).
- Szkice cywilizacji Afrijski Poludniowej skreślił Marcin Czermański. Krakow 1890.** – Dom in svet, 3, 1890, 5, 159. (Brez podpisa).
- Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.** – Dom in svet, 3, 1890, 5, 159. (Brez podpisa). (Serija Kärnthen und Krain, I-IV).
- Šmarnične pesmi za sopran, alt, tenor in bas. Zložil Janez Laharnar. Ljubljana 1889.** – Dom in svet, 3, 1890, 5, 159. (Brez podpisa).
- Slovensko akademično društvo Triglav v Gradci v XV. letu svojega obstanka. Ljubljana.** – Dom in svet, 3, 1890, 6, 189-190. (Brez podpisa).
- Slovensko petje v preteklih dobah. Drobtinice za zgodovino slovenskega petja. Spisal, izdal in založil Fran Rakuša. Ljubljana 1890.** – Dom in svet, 3, 1890, 7, 222. (Brez podpisa).
- Spisi Krištova Šmida. IX. zvezek. Poslovenil Florentin Hrovat. Novo mesto 1890.** – Dom in svet, 3, 1890, 7, 222. (Brez podpisa).
- Vzgojeslovje. Spisal Franc Kos. Ljubljana 1890 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 3, 1890, 8, 251-252.

Grška mythologija. Rimska mythologija. Po nemški mythologiji Grkov in Latincev H. Viljema Stolla poslovenil Lavoslav Koprivšek. Novo mesto / dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 8, 252.

Tržaško-koprski škof Matej Ravnikar, slavni pisatelj in pedagog slovenski. Poklonil Jernej Ravnikar. Ljubljana 1890 / dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 8, 252.

Iskrice. Zbirka pesmij in povestij. Spisal in slovenskej mladini poklonil Janko Leban. II. zvezek, Ljubljana 1890 / dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 8, 252.

Leo Taxil: Izpovedanja bivšega prostomisleca. Iz francoščine preložil Martin Žiltir [= Jurij Rozman] / dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, št. 8, str. 252.

Kornelija Tacita manja djela. Preveo, uvod napisao i bilješke dodao Milivoj Šrepel / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, št. 8, str. 254-255.

Maričon. Pripoviest. Napisao Ljuba Babić (Gjalski). Zagreb 1890 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 8, 255.

Don Kišot iz la Manhe, vitez otožnega lica. Slovenski mladini prosto priredil Fr. Nedeljko. Ljubljana 1890 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 9, 287.

Vežbovnik (Exercier-Reglement) za cesarske in kraljeve peš-čete. Poslovenil in založil Andrej Komel pl. Sočebčan. 1890 / dr. Fr. L. - Dom in svet, 3, 1890, 9, 287.

Doktor Štefan Kočever, rodoljub in pisatelj. Spisal in založil Božidar Flegerič. Ljubljana 1890 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 3, 319.

Ilustrovan narodni koledar za navadno leto 1891 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 10, 319.

Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1891. Tretji letnik / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, št. 10, str. 319.

Knjiga krojaštva. Način prikrojevalne umetnosti po sorazmerni teoriji. Za samopouk in podlago pri šolskem pouku spisal in izdal Matija Kunc. Ljubljana 1890 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 10, 319.

Okrožnica našega Sv. Očeta Leona XIII. Poslovenil Luka Jeran. V Ljubljani 1890 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, št. 10, 319-320.

Prof. Weiss-a velika zgodovina (Weltgeschichte). 3. izdaja, Gradec. - Dom in svet, 3, 1890, 10, 320. (Brez podpisa).

Glasbena Matica. - Dom in svet, 3, 1890, 10, ovitek. (Brez podpisa). (Anton Foerster: Teoretično-praktična klavirska šola, op. 40. Anton Nedvč: 3 Ave Maria. Srečko Malenšek in Fran Gerbič: Narodne pesmi z napevi, III).

Knjige družbe sv. Mohora za leto 1890 / dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, št. 11, str. 349-350; št. 12, str. 381-382. (Načela pri presoji knjig Mohorjeve družbe. Ocenjuje Koledar za 1891 (J. M. Dravinjski [= Josip Vošnjak]: Blagor usmiljenim!; Jakob Sket: Davorin Trstenjak; Ivan Križanič:

Razgled po katoliških misijonih). Janez Volčič: Življenje preblažene Device in Matere Marije. Ant. Mart. Slomška Pastirski listi, ur. Mihael Lendovšek).

Narodne legende za slovensko mladino. Nabral, izdal in založil Anton Kosi. II. zvezek. Ptuj 1890 / dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 11, 350.

O prijevodu psalama u nekijem rukopisima hrvatsko-srpsko- i bugarsko-slovenskijem. Napisao M. Valjavec. Zagreb 1890 / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 11, 351.

Matica Slovenska. - Dom in svet, 3, 1890, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Priporočilo knjig za 1890).

Die österr.-ungarische Monarchie in Wort und Bild. - Dom in svet, 3, 1890, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Opozorilo na 12. zvezek).

Drobtinice. XXIV. letnik. 1890 / dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 12, 381-382.

J. Giontinijeva knjižnica za otroke / Dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 12, 382. (Zvezki 1-12).

Božič pridnim otrokom. Slovenski mladini poklonil Alojzij Vakaj. Leto prvo, Mari-bor 1890 / dr. F. L. - Dom in svet, 3, 1890, 12, 382.

Svetovna zgodovina Weiss-ova. - Dom in svet, 3, 1890, 12, ovitek. (Brez podpisa). (Priporočilo ob izidu 30. snopiča).

Drobtinice XXIII. letnik, uredil dr. Lampe, profesor bogoslovja, vodja Marijanišča. - Duhovni pastir, 7, 1890, 1, 46. (Brez podpisa).

Propadaeudetica philosophico-theologica. Francisco Egger. Brixinae, 1888. - Duhovni pastir, 7, 1890, 1, 47. (Podpis skupen).

Christ oder Antichrist? Berlin, 1889. - Duhovni pastir, 7, 1890, 1, 47. (Podpis skupen).

Jahrbuch der Philosophie und speculativer Theologie. Von Ernst Commer. Paderborn. - Duhovni pastir, 7, 1890, 1, 47-48. (Podpis skupen).

Katolische Dogmatik in sechs Büchern von dr. Hermann Schell. I. 1889 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 7, 1890, 1, 48.

Philosophisches Jahrbuch. Fulda, 1889. - Duhovni pastir, 7, 1890, 2, 87-88. (Podpis skupen).

Das Pontifikat Gregors II. Von Joseph Dahmen. Düsseldorf, 1888. - Duhovni pastir, 7, 1890, 2, 88. (Podpis skupen).

Zeit- und Lebensbilder von Johannes Hannssen. Freiburg im Br., 1889 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 7, 1890, 2, 88.

Przegląd powszechny. Krakow. - Duhovni pastir, 7, 1890, 3, 168. (Podpis skupen).

Vlast'. Žižkov, Praha. - Duhovni pastir, 7, 1890, 3, 168. (Podpis skupen).

Der apostolische Seelsorger oder der Seelsorger, wie er sein und wirken soll. Von Dr. W. Cramer. 1889 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 7, 1890, 3, 168.

Knižnica katehetská. 1. V Skalici, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 4, 214. (Podpis skupen).

Bible a příroda. Tom. Štrébský. V Praze, 1889. – Duhovni pastir, 7, 1890, 4, 214-215. (Podpis skupen).

Die Erde die Heimat des Kreuzes. Von G. Diessel. Regensburg, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 4, 215. (Podpis skupen).

Die Reichthümer der göttlichen Gnade und die Schwere ihres Verlustes. Von P. Peter Hagg, Regensburg, 1889. – Duhovni pastir, 7, 1890, 4, 215. (Podpis skupen).

Einführung in die heilige Schrift. Regensburg, 1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 4, 215-216.

Święty Jan Kanty. Ks. Hil. Koszutski. Bytom-Rozbark, 1889. – Duhovni pastir, 7, 1890, 5, 274-275. (Podpis skupen).

Geschichte der Kinderheit Jesu. Von Jos. Grimm. Regensburg, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 5, 275-276. (Podpis skupen).

Der Apostel von Ohio. Von Bonaventura Hammer. Freiburg im Br., 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 5, 276. (Podpis skupen).

Benjamin Herder. Von P. Albert Maria Weiss. Freiburg im Br., 1889 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 5, 276.

Luther. Eine Skizze von I. Döllinger. Freiburg i. Br. 1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 6, 320.

Falsche Ideen der modernen Gesellschaft im Lichte der Wahrheit. Von G. E. Haas. Graz, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 8, 398-400. (Podpis skupen).

Kirchliche Vorschriften und österreichische Gesetze und Verordnungen in Eheangelegenheiten. Von Anton Griessl. Graz, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 8, 400. (Podpis skupen).

Das praktische Brautexamen, von Johannes Försch, Würzburg, 1887 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 8, 400.

Die Theodicee. Von Constantin Gutberlet. Münster, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 9, 435-436. (Podpis skupen).

Die Staatslehre der christlichen Philosophie von Julius Costa-Rossetti. Fulda, 1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 9, 436.

Glaube und Liebe, oder die Heilung der Schäden der modernen Gesellschaft. P. Agostino da Montefeltro. Mainz, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 10, 465-466. (Podpis skupen).

Das künftige Leben. P. J. M. L. Monsabré. Köln, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 10, 466. (Podpis skupen).

Die andere Welt. P. J. M. L. Monsabré. Köln, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 10, 466-467. (Podpis skupen).

Pastoral Psychiatrie zum Gebrauche für Seelsorger. Von Anselm Ricker. Wien, 1889. – Duhovni pastir, 7, 1890, 10, 467. (Podpis skupen).

Kurzgefasste Anleitung zur Theorie des Katechetik. Von Anselm Ricker. Wien, 1889. – Duhovni pastir, 7, 1890, 10, 467-468. (Podpis skupen).

Der heilige Wundersmann Antonius von Padua, von P. Sebastian Scheyring. 1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 10, 468.

Leo Taxil. Izpovedanja bivšega prostomisleca. Ljubljana, 1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 11, 515-516.

Vollständige Katechesen für die untere Classe der katholischen Volksschule. Von G. Mey. Freiburg i. Br., 1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 11, 516.

Theologia moralis. I. Augustino Lehmkuhl. Friburgi Br., 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 12, 562-563. (Podpis skupen).

Compendium repetitorium theologiae moralis. Joseph Scheicher. Viennae, 1890. – Duhovni pastir, 7, 1890, 12, 563-564. (Podpis skupen).

Christ oder Antichrist. II. Berlin, 1890-1890 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 7, 1890, 12, 564.

E

[Opomba]. Lekše, Franc: Nekaj porabnih mislij o sloveščini v govoru in pismu / Uredn. – Dom in svet, 3, 1890, str. 24, 57, 121, 310, 340, 374, 375.

Dostavek uredništva. Lesar, Jožef: Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa. Spisal Ivan Skuhala. – Dom in svet, 3, 1890, 1, 30.

[Opomba]. Svetina, Ivan: Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja / Uredn. – Dom in svet, 3, 1890, 2, str. 58. (O terminih zaznava, občutek).

[Opombe]. Barle, Janko: Hrvatsko slovstvo / Uredn. – Dom in svet, 3, 1890, 3, 95. (Vienac).

[Opomba]. M. Duh: Nebeški venec ali Vesela reč med štirimi poslednjimi. Slovenec za Novo leto 1893 spisal Ivan Križanič / Uredn. – Dom in svet, 6, 1893, 4, 189.

[Opombe]. Josip Benkovič: Josip Ogrinec / Uredn. – Dom in svet, 3, 1890, str. 213, 315.

Opazka. – Dom in svet, 3, 1890, 7, 222. (Brez podpisa). (Preključuje svoj očitke obrekovanja v Aškerčevi pesmi List iz kronike Zajčke (DS 1890), ker je Janko Kersnik dokazal zgodovinsko resničnost (Ljubljanski zvon, 1890, 436-442)).

F

Naše slike. – Dom in svet, 3, 1890, 7, 224. (Brez podpisa). (Popravek na str. 256).

Naše slike. – Dom in svet, 3, 1890, 8, 255-256. (Brez podpisa). (Adam Mickiewicz. Kremelj v Moskvi).

Naše slike. – Dom in svet, 3, 1890, 9, 288. (Brez podpisa). (Ivan Mažuranič. Cyprian Dylczyński. Dolnjelužičanka v praznji obleki).

Naše slike. – Dom in svet, 3, 1890, 10, 320. (Brez podpisa). (Marijanišče v Ljubljani na str. 305. Avtor fotografije je verjetno Lampe).

Naše slike. – Dom in svet, 3, 1890, 11, 352. (Brez podpisa). (Matej Sternen: Izvirek Ljubljance. Gašpar Porenta: Jakob Missia).

Naše slike. – Dom in svet, 3, 1890, 12, 384. (Brez podpisa). (Kardinal Charles Lavigerie. Nadvojvoda Karel Ludvik. Gojenci Marijanišča pred jasicami, str. 369, avtor verjetno Lampe).

G

Razpis nagrad / Uredništvo. – Dom in svet, 3, 1890, 1, 32. (Za povest in dve kratki prozi).

Vabilo. – Dom in svet, 3, 1890, 1, ovitek. (Brez podpisa). (O DS v letu 1890. Dodani odlomki iz ugodnih ocen DS v raznih listih).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 3, 1890, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Pojasnilo, da ne more objaviti poslanega takoj).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 3, 1890, 4, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom, o vsebinski zasnovi DS, o besedi kažnjevati).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 3, 1890, 5, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Častitim naročnikom. – Dom in svet, 3, 1890, 7, ovitek. (Brez podpisa). (DS se razvija v ilustriran list).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 3, 1890, št. 8, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Rojaki! / Lastnik in urednik. – Dom in svet, 3, 1890, 11, ovitek. (Obseg DS se bo povečal in vabilo na naročilo. Ponatis: zv. 12, ovitek).

Listnica uredništva in upravištva. – Dom in svet, 3, 1890, 12, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor 'Vnetemu Slovanu' iz Ljubljane, da bi njegova češka slovnica izhajala kot priloga DS).

H

Marijanišče. – Drobtnice, 24, 1890, predlist. (Brez podpisa). (Fotografija).

1891

A

František Ondříček, slavni češki virtuoz na gosli / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 2, 49-51 : portret.

Jurij baron Vega / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, št. 8, str. 337-340 : portret. (Popravek - na koncu letnega kazala).

Slava Avstriji! / Dr. Fr. Lampe. – Dom in svet, 4, 1891, 6, 241-242. (Ob 25-letnici avstrijsko-italijanske vojne). (S sliko nadvojvode Franca Ferdinanda).

Avstrijska vojska na Laškem leta 1866 / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 6, 273-276; 7, 290-295. (Posebej o bitkah pri Custozzi in pri Visu. Tudi ponatis udeleženčevega opisa bitke pri Visu iz Novic, 1886, št. 31).

Pogovori. – Dom in svet, 4, 1891, 6, 277-279; 9, 416-420. (Avtor naveden v kazalu). (O svojem potovanju na Bližnji vzhod, uredniških načelih, posebej glede politike (ob članku Franca Kovačiča Andrej Kačič Miošič) in o npravnosti v leposlovju).

Blaž Potočnik, župnik šentviški / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 11, 481-484 : portret.

Dr. Ljudevit Gaj / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 12, [529]-534 : ilustr.

Duh svetega Frančiška Saleškega. (Sedmi del). Povzet iz spisov J. P. Camus-a. – Drobtnice, 25, 1891, str. [3]-72.

Sv. Tomaž – naša zvezda v vedi in učenosti : beseda slovenskih bogoslovcev / Dr. L. – Rimski katolik, 3, 1891, 3-4, str. 142-145.

B

Egiptovski muzej v Gize-ju / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 4, ovitek.

† **Mihael Lazar.** – Dom in svet, 4, 1891, 6, 288. (Brez podpisa).

Kako so prišli Američani v sedanjo svojo domovino? / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, št. 6, ovitek.

Darwinizem. – Dom in svet, 4, 1891, 6, ovitek; 7, ovitek. (Brez podpisa).

Spominska plošča dr. Janeza Bleiweisa. – Dom in svet, 4, 1891, 8, 384. (Brez podpisa, avtor verjetno Frančišek Lampe). (Odkrita 1891 v Ljubljani, z objavo napisa).

Matica Slovenska in Matica Hrvatska. – Dom in svet, 4, 1891, 8, 384. (Brez podpisa). (O občinah zborih obeh matic).

Iz potne torbe. – Dom in svet, 4, 1891, 5, ovitek. (Brez podpisa). (Obisk Genezareškega jezera).

Grof Tolstoj o ljubezni. – Dom in svet, 4, 1891, 8, ovitek. (Brez podpisa). (S Tolstojevimi izjavami).

V obrambo. – Dom in svet, 4, 1891, 9, ovitek. (Zavrača trditev (Slovenski narod, 13. 8. 1891), da je DS ustanovila Slovenska ljudska stranka kot konkurenco Ljubljanskemu zvonu).

Kulturno gibanje avstrijskih Slovanov. – Dom in svet, 4, 1891, št. 10, str. 479-480. (Brez podpisa). (Gospodarska razstava v Zagrebu in gospodarsko-gozdarska v Gorici).

Luis de Camoens. – Dom in svet, 4, 1891, 10, ovitek; 11, ovitek. Wilhelm Storck: Luis' de Camoens Leben, 1890. (Brez podpisa).

Predavanje v muzejskem društvu. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 564-565. (Brez podpisa). (Anton Koblar predaval o zgodovini železarstva na Kranjskem).

Češko društvo Vlast' / F. L. - Dom in svet, 4, 1891, 12, 568.

Milostnemu gospodu dr. Anton-u Jarc-u, zlatomašniku ... / poklanja urednik in izdajatelj - Drobtinice, 25, 1891. str. [III]. (Posvetilo letnika).

Predgovor / F. L. - Drobtinice, 25, 1891, str. [VII-VIII].

Deška sirotišnica »Marijanišče«. - Dom in svet, 25, 1891, str. 196. (Brez podpisa).

D

Slovensko slovstvo. Splošnji pregled / dr. Fr. L. - Dom in svet, 4, 1891, 10, 474-476. (O slovenski knjižni beri 1890-91. Izšlo malo izvirnih knjig, večinoma drobnih, prodaja je slaba, pisatelji premalo zainteresirani).

Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Jos. Stare. XIV. snopič / Dr. F. L. - Dom in svet, 4, 1891, 1, 45.

Duhovna razmotranja. Napisao Martin Štiglic. - Dom in svet, 4, 1891, 1, 45. (Brez podpisa).

Ruska biblioteka. - Dom in svet, 4, 1891, 1, 45-46. (Brez podpisa). (Začetek izhajanja, Zagreb).

Matica Hrvatska. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 85. (Brez podpisa). (Pregled knjig za 1890).

Hlúdka literarní. - Dom in svet, 4, 1891, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Brno).

Valentina Vodnika izbrani spisi. Uredil Fr. Wiesthaler / dr. Fr. L. - V: Dom in svet, 4, 1891, 2, 88.

Praktisches Lehrbuch der slovenischen Sprache für den Selbstunterricht. Von Carl Jos. Pečnik. Wien / dr. Fr. L. - Dom in svet, 4, 1891, št. 2, str. 88-90.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje 1891. V. leto / dr. Fr. L. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 90.

Mythologija Grka i Rimljana. Napisao Otto Seemann. Prijevod s njemačkog. Zagreb 1890. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 90. (Brez podpisa).

Andersenove izabrane priče za mladež. Ukrašene sa mnogo slika. Zagreb 1890. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 90. (Brez podpisa).

Szkice z Indyj. Nap. Ks. Marcin Czermański. Krakow 1891 / dr. Fr. L. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 91-92.

Veldes. Eine Idylle am den Julischen Alpen, geschildert von Amand Schweiger-Lechenfeld. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 93. (Brez podpisa).

Abbazia. Idylle von der Adria. Von A. v. Schweiger-Lerchenfeld. 1883. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 94. (Brez podpisa).

Durch Asien. Ein Buch mit vielen Bildern für die Jugend. Von Josef Spillmann. Zweite Hälfte. 1890. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 94. (Brez podpisa).

- Memoiren eines Esels. Von der Gräfin v. Ségur, geb. Rostophine.** – Dom in svet, 4, 1891, 2, 94. (Brez podpisa). (Beležka).
- Der kleine Radetzky. Eine österreichische Soldatengeschichte. Für die Jugend erzählt von Karl Rolfus. 1890.** – Dom in svet, 4, 1891, 2, 94. (Brez podpisa). (Beležka).
- Beppo der Lazzaroniknabe. Für die Jugend erzählt von Karl Rolfus. 1890.** – Dom in svet, 4, 1891, 2, 94. (Brez podpisa). (Beležka).
- Světozor.** – Dom in svet, 4, 1891, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Praga).
- P. Didon: Jesus-Christ. Paris.** – Dom in svet, 4, 1891, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Priporočilo).
- Domači živinozdravnik.** – Dom in svet, 4, 1891, 4, 190. (Brez podpisa). (Avtor knjige Franjo Dular (1890)).
- Podobica svetega Alojzija ali njegova pot v nebesa.** – Dom in svet, 4, 1891, 5, 236. (Brez podpisa).
- Kako je izginil gozd. Spisal Hans Hopfen. Preložil Anton Funtek. Ljubljana 1891.** – Dom in svet, 4, 1891, 5, 236-237. (Brez podpisa).
- Narodne legende za slovensko mladino. Nabral, izdal in založil Anton Kosi. III. zvezek.** – Dom in svet, 4, 1891, 6, 286. (Brez podpisa).
- Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Sestavil in uredil Andrej Kalan. I. zvezek. 1891 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 7, 334.
- Svetišče Matere Božje na Trsatu. Sestavil in izdal Hrizogon Majar. 1890 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 7, 334-335.
- Slovenska čitanka za drugi razred srednjih šol. Sestavil in izdal Jakob Sket. II. Celovec 1891 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 7, 335.
- Toaleta. Nova učna metoda o prikrejevanji oblačil za dame. Za samopouk in za podlago pri šolskem pouku spisal in izdal Matija Kunc. Ljubljana 1891 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 7, 335.
- Iz Crne Gore i Hercegovine. Uspomene vojevanja za narodno oslobodjenje 1876. Napisao A. Pajević. Novi Sad 1891 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 7, 336.
- Mrtvi kapitali. Pripoviest. Napisao Josip Kozarac. Zagreb 1890 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 8, 380.
- Život svetog Alojzija Gonzage uzora i zaštitnika kršćanske mladeži. Talijanski napisao V. Cepari. Preveo i popunio Josip Lang. Zagreb 1891 / dr. Fr. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 8, 380.
- »Borba za život.« Nekoliko lepih listića iz 'Gorskog Vijenca' P. P. Njegoša od Petra Despotovića, Pančevo 1891 / dr. L. Fr.** – Dom in svet, 4, 1891, 8, 380.
- Pamiętnik niewolnika afrykańskiego, Daniela Sorur Pharim Den. Kraków 1891 / Dr. F. L.** – Dom in svet, 4, 1891, 8, 383. (Avtor knjige je Ks. Marcin Czerwiński).

Führer durch Bulgarien in Wort in Bild. 1889. – Dom in svet, 4, 1891, 8, 383. (Brez podpisa).

Ein spaziergang um die Welt von Alexander Hübner. Leipzig. – Dom in svet, 4, 1891, 8, 383. (Brez podpisa).

Bilder aus Krain. I. Im Gebiete der Steiner-Bahn. Schilderungen von Joh. Sima, Zeichnungen von Lad. Benesch. Laibach 1891 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 9, 427-428.

Angeljček, otrokom učitelj in prijatelj. VI. zvezek. 1891 / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 10, 476.

60 malih povestij za otroke. Poleg italijanskega izvirnika spisal Janko Leban. Ljubljana 1891 / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 10, 476. (In še zagovor na ovitku 11. številke).

Delavsko vprašanje. Okrožnica svetega Očeta Leona XIII. Preložil Andrej Kalan / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 10, 476.

Marija sedem žalosti. Molitvena knjiga. Sestavil Jan. Ev. Mauring. Ljubljana 1891 / dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 10, 476-477.

Dijaški koledar za leto 1892. I. letnik. – Dom in svet, 4, 1891, 11, 526-527. (Brez podpisa).

Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1892. Četrty letnik. – Dom in svet, 4, 1891, št. 11, str. 527. (Brez podpisa).

Obrtno spisje. Sestavil Anton Funtek. Celje 1891 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 574-575.

Drobtinice. XXV. letnik. 1891. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 575. (Brez podpisa).

Duša spokorna, ali Prigovori in zgledi za dušo hrepenečo po spokornosti, ali Dušna pomoč za zdrave in bolne grešnike in pravične. Janez Zupančič. Drugi natis. Ljubljana 1890 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 575.

Družba sv. Mohora. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 575. (Brez podpisa). (Sporočilo o knjigah za 1891).

Društvo sv. Jeronima. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 575. (Brez podpisa). (Sporočilo o novih knjigah).

»Sbirka zagonetaka.« Priredio Marijan Vuković. Zagreb. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 575. (Brez podpisa).

Gospogja sa kamelijama. Napisao Al. Dumas mlagji. Preveo Marko Car. Zagreb 1891. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 575.

General-Karte von Krain. Laibach. – Dom in svet, 4, 1891, 12, 576. (Brez podpisa).

Timotheus. Von Franz Hettinger. Freiburg i. Br., 1890. – Duhovni pastir, 8, 1891, 1, 47-48. (Podpis skupen).

Katholische Flugschriften zur Wehr und Lehr / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 8, 1891, 1, 48.

Katholische Dogmatik in sechs Büchern von Dr. Hermann Schell. II. Paderborn, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 2, 107. (Podpis skupen).

Lessingiasis und Nathanologie. Von Sebastian Brunner. Paderborn, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 2, 107-108. (Podpis skupen).

Dr. J. Schusters Handbuch zur Biblischen Geschichte. Von J.B. Holzhammer. Freiburg i. Br., 1890 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 2, 108.

Allgemeine Realencyclopaedie, oder Conversationslexicon für alle Stände. Regensburg. - Duhovni pastir, 8, 1891, 3, 211-212. (Podpis skupen).

Summa apologetica de ecclesia catholica ad mentem S. Thomae Aquinatis auctore Fr. J. V. Groot. Ratisbonae, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 3, 212. (Podpis skupen).

Appendix ad I. - V. editionem theologiae moralis auctore Augustino Lehmkuhl. Freiburg, 1890 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 3, 212.

Die Versuchungen und ihre Gegenmittel nach den Grundsätzen der Heiligen und der grossen Geisteslehrer. Von Friedr. Hense. Freiburg i. Br., 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 4, 260. (Podpis skupen).

Grundlinien der Patrologie von Bernhard Schmid. Freiburg i. Br., 1890 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 4, 260.

Katholischer Literaturkalender. 1. Regensburg, 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 5, 327-328. (Podpis skupen).

Das andere Leben. Von Wilhelm Schneider. Paderborn, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 5, 328. (Podpis skupen).

Die Lehre von der Genugthuung Christi. Von Bernhard Dörholt. Paderborn, 1891 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 5, 328.

Ausgewählte Schriften von Columban, Alkuin ... Von Gabriel Meier. Freiburg i. Br., 1890 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 6, 368.

Teresien-Jahr ... Graz, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 7, 401-402. (Podpis skupen).

Philosophisches Jahrbuch. III. Fulda, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 7, 402. (Podpis skupen).

Jesuiten Fabeln. Von Bernhard Duhr. Freiburg i. Br., 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 7, 402-403. (Podpis skupen).

Cultus Ss. Cordis Jesu ... H. J. Nix. Freiburg i. Br., 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 7, 403. (Podpis skupen).

Compendium Theologiae fundamentalis. Brixinae, 1890. - Duhovni pastir, 8, 1891, 7, 403-404. (Podpis skupen).

Preces ante et post missam pro opportunitate sacerdotis dicendae. Ratisbonae,

1891 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 7, 404.

Das verborgene Leben Jesu Christi als Vorbild für unsere Selbstheiligung. Von Georg Patiss. Regensburg, 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 8, 446. (Podpis skupen).

Theologia moralis per modum conferentiarum. Benjamin Elbel. Paderbornae, 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 8/1891 8, 446-447. (Podpis skupen).

Compendium Theologiae moralis. Augustino Lehmkuhl. Friburgi Br., 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 8, 447-448. (Podpis skupen).

Enchiridion Theologiae dogmaticae specialis. Francisco Egger. Brixinae, 1890 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 8, 448.

Dr. J. Schusters Handbuch zur Biblischen Geschichte. 5. Aufl. - Duhovni pastir, 8, 1891, 9, 484.

Dr. Matthäus Joseph Binders Praktisches Handbuch des katholischen Eherechtes. Freiburg i. Br., 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 10, 523-524. (Podpis skupen).

Der Rathgeber für Gesunde und Kranke von Sebastian Kneipp. Donauwörth / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 10, 524.

Jesus Christus von P. Didon. Regensburg, 1892. - Duhovni pastir, 8, 1891, 11, 566-568. (Podpis skupen).

Explantio critica editionis Breviarii Romani. Studio et opera Georgii Schober. Ratisbonae, 1891 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 11, 568.

Jesus Christus von P. Didon. II. Regensburg, 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 12, 631. (Podpis skupen).

Ungedruckte Dominikanerbriefe des 13. Jahrhunderts. Von Heinrich Finke. Paderborn, 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 12, 631-632. (Podpis skupen).

Geschichte der christlichen Philosophie zur Zeit der Kirchenväter. Von Albert Stöckl. Mainz, 1891. - Duhovni pastir, 8, 1891, 12, 632. (Podpis skupen).

Die Erkenntnislehre. Von Al. Schmid. Freiburg i. Br., 1890 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 8, 1891, 12, 632.

Jahrbuch für philosophie und speculative Theologie. III. Paderborn, 1889 / Franz Lampe. - Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz), 44, 1891, 2, 420-421.

Le grand schisme d'occident d'après les documents contemporains, déposés aux archives secrètes du Vatican. Par M. l'abbé Louis Gayet. I. Florence - Berlin, 1889 / Franz Lampe. - Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz), 44, 1891, 3, 689-691.

E

[**Opombe**]. **Marn, Josip: Beseda - kje si?** / Uredn. - Dom in svet, 4, 1891, 1, 36-37.

Dostavek uredništva. Lekše, Fr. S.: Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu / Uredn. - Dom in svet, 4, 1891, 1, 42-43. (Opombi še na str. 513).

Dostavek uredništva. Robida, Ivan: Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega. - Dom in svet, 4, 1891, 6, 270-271.

[**Opomba**]. **Anton Sušnik: Naši rojaki za morjem** / Uredn. - Dom in svet, 4, 1891, 9, 387.

[**Opombi**]. **Bežek, Viktor: O slovenskih gimnazijah in ljih letošnjih izvestjih** / Uredn. - Dom in svet, 4, 1891, 9, 423; 10, 468.

F

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 1, 47-48. (Brez podpisa). (Max Bernartz: Sveta družina v betlehemskelem hlevu. Obdarjevanje konj v Št. Jerneju na Dolenjskem. Ljubljanska stolnica, njeno zgodovino orisal J. S. [= Jožef Smrekar])

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 2, 94-95. (Brez podpisa). (Zgodovinska razlaga slike Švedi v Pragi l. 1648).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 4, 191-192. (Brez podpisa). (Richard Brend'amour: Materino veselje).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 5, 239. (Brez podpisa).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 6, 288. (Brez podpisa). (Nadvojvoda Franc Ferdinand. Beneš: Pred bitko pri Custozzi. Starorimska dvorana. Ignacij Zeplichal: Dr. Josip Poklukar. Dopolnilo na str. str. 576).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 7, 336. (Brez podpisa). (Henrik Dejak: Prorok Elizej obudi sina žene Sunamljanke).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 8, 383-384. (Brez podpisa). (Josip Ogrinec. Jurij baron Vega).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 9, 432. (Brez podpisa). (Idrija nekdanj. Marko Vipotnik: Griže pri Celju).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 10, 477. (Brez podpisa). (Split z morskoga brega. Jurče. Živa slika: sveti Alojzij v nebeški slavi. Marijanišče od južne strani. Nova brambovska vojašnica v Ljubljani. Lampe je avtor fotografij: sv. Alojzij, Marijanišče in vojašnica).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 11, 528. (Brez podpisa). (Kuno Bodenhausen: Nada).

Naše slike. - Dom in svet, 4, 1891, 12, 576. (Brez podpisa). (Idrija ok. 1850. Pri selskem zdravniku).

G

P. i. naročnikom / Uredništvo in upravništvo. - Dom in svet, 4, 1891, 1, ovitek. (Program za leto 1891).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 4, 1891, 6, ovitek. (Brez podpisa). (Obvestilo sodelavcem, da bodo prišli na vrsto).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 4, 1891, 9, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 4, 1891, 10, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku in sporočilo, da poslano pride na vrsto).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 4, 1891, št. 12, ovitek. (Poslano bo prišlo na vrsto).

Vabilo na naročbo / Uredništvo in upravnništvo. – Dom in svet, 4, 1891, 12, ovitek. (Program za prihodnje leto).

Nova brambovska vojašnica v Ljubljani / fot. F. L. – Dom in svet, 4, 1891, 10, 473.

Sv. Alojzij v nebeški slavi (Po fotografiji žive slike marijaniških gojcev. – Drobtinice, 25, 1891, str. [166]. (Brez podpisa).

Marijanišče od južne strani. – Drobtinice, 25, 1891, str. 184. (Brez podpisa).

1892

Na jutrovem : potopisne in narodopisne črtice / dr. Fr. L. – Dom in svet, 5, 1892, št. 1, 32-37; 2, 80-89; 3, 130-135; 5, 228-234; 6, 274-278; 7, 326-332; 8, 372-375; 9, 422-426; 11, 522-525; 12, 564-569; 6, 1893, št. 1, 38-43; 2, 87-92; 4, 180-186; 5, 234-237; 6, 283-285; 9, 422-426; 10, 471-474; 11, 521-524; 12, 571-573. (Potopis po Egiptu. Popravki na koncu letnega kazala).

Slovenska domovina / Uredništvo. – Dom in svet, 5, 1892, 6, 268-269. (Uvod v opise slovenskih krajev v DS).

Grof Radecki, oče naših vojakov / dr. Fr. L. – Dom in svet, 5, 1892, 6, 279-281; 7, 319-325 : ilustr. (Z govorom nadvojvode Albrehta ob odkritju spomenika 24. 4. 1892 na Dunaju).

Mmgr. Frančišek Sogaro, apostolski vikar osrednje Afrike / dr. Fr. L. – Dom in svet, 5, 1892, 12, 529-534 : (s fotografijo urednikovo na str. 537). (Z objavo pisma Francisca Xaverja Geyerja Lampetu o naselbini pri Kairu).

Naš jezik in naša književnost / dr. Fr. L. – Dom in svet, 5, 1892, 12, 558-561. (Dalje in konec. – V DS je objavil samo to).

Beseda o prvem slovenskem katoliškem shodu / spisal dr. Fr. L. – Drobtinice, 26, 1892, str. [165]-170.

Puška repetirka (Repetier-Gewehr). Spisal in založil Andrej Komel. Ljubljana 1891. – Dom in svet, 5, 1892, 1, 46. (Brez podpisa).

Pred 125. leti. Zanimivosti iz prve dobe c. kr. kmetijskega društva v Gorici. Nabral

Ernest Klavžar. 1891 . - Dom in svet, 5, 1892, 1, 46. (Brez podpisa).

Kako bode človeštvo še napredovalo? - Dom in svet, 5, 1892, št. 1, str. 48. (Brez podpisa). (V tehniki).

Kardinal Manning. - Dom in svet, 5, 1892, 2, 96. (Brez podpisa, avtor verjetno Francišek Lampe). (Nekrolog).

Fran Cegnar. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 144. (Brez podpisa). (Beležka o smrti. Popravek na str. 192).

Matej Frelih. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 144. (Brez podpisa). (Beležka o smrti).

Dr. Blaž Lorković. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 144. (Brez podpisa). (Beležka o smrti).

Znameniti grobovi. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 144. (Brez podpisa). (Francišek Globočnik).

Josip Josipovič Pervolf. - Dom in svet, 5, 1892, št. 4, str. 192. (Brez podpisa). (Nekrolog).

Znameniti grobovi. - Dom in svet, 5, 1892, 4, 192. (Brez podpisa). (Franc Miklošič, Josip Poklukar, Mihael Lazar, Ivan Jenko, Bonaventura Klara Suhač, Anton Črv).

Mednarodna glasbena in gledališka razstava. - Dom in svet, 5, 1892, 5, ovitek. (Brez podpisa). (Pred otvoritvijo 7.5. na Dunaju).

Znameniti grobovi. - Dom in svet, 5, 1892, 6, 288. (Brez podpisa). (Radivoj Poznik, Ivan Železnikar).

Nove iznajdbe. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 335. (Brez podpisa). (V fotografiji).

Glasbena in gledališka razstava na Dunaju / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 431.

Prvi slovenski katoliški shod / Uredništvo »Dom in Svet«-a. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 432.

Znameniti grobovi. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 480. (Brez podpisa). (Matija Majar, Janko Kamenar).

Krištof Kolumb. - Dom in svet, 5, 1892, št. 10, ovitek.

Janez Cigler, slovenski pisatelj. Spisal Ivan Vrhovnik. 1892. - Dom in svet, 5, 1892, 11, 525-526. (Brez podpisa).

Predgovor / Fr. L. - Drobčinice, 26, 1892, str. [VII]-VIII.

C

Camus, J. P.: Duh svetega Franciška Saleškega. Enajsti do štirinajsti del. - Drobčinice, 26, 1892, str. [3]-52.

D

Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, št. 1, str. 42-43. (Ivan Steklasa: Čista vest je več vredna nego največje bogastvo, predelano po povesti Emme Franz Die Stimme des Gewissens. Alojzij Vakaj: Jožef Virk).

Letopis Matice Slov. za l. 1891. 1891 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, št. 1, str. 44-45. (Simon Rutar: Prazgodovinske in rimske izkopine po Slovenskem l. 1890. - Z opombo o knjižnih ocnah v DS).

Narodni koledar za prestopno leto 1892. V Celji. - Dom in svet, 5, 1892, 1, 46. (Brez podpisa).

Putne crtice iz svete zemlje. Napisao Andrija Jagatić. Sarajevo 1891. - Dom in svet, 5, 1892, 1, 47. (Brez podpisa).

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1892. VI. leto. - Dom in svet, 5, 1892, 2, 94. (Brez podpisa).

Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan. II. zv. 1891 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 138.

«Flores medici» oblati hominibus bonae voluntatis. Collegit et in lucem protulit Chrysogonus Majar. Labacum 1891 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 143.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Franč. Levec, 1891 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, št. 4, str. 186; št. 5, str. 234-235. (Zvezka 1 in 2).

Vesna. Mesečnik slovenskega dijaštva. Štev. 1. Leto I / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 4, 186.

Pavliha, humoristični list. - Dom in svet, 5, 1892, 4, 186. (Brez podpisa). (Začel izhajati, beležka).

Kalendář pani a dívek českých (koledar čeških gospá in gospodičen). Letnik peti. - Dom in svet, 5, 1892, št. 4, str. 187. (Brez podpisa).

Vzdělavací biblioteka. Izdaje jo uredništvo časopisa češkega studentstva. Zvezek 8. - Dom in svet, 5, 1892, 4, 187. (Brez podpisa).

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. II. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 5, 235.

«Slike iz svjetske književnosti.» Svesak prvi. Pjesniški prvaci u prvoj polovini XIX. veka / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 5, 237-238; 6, 284. (Avtorja Milivoj Šrepel in Julije Adamović. Zlasti o prikazih Georga Gordona Byrona, Heinricha Heineja in Giacoma Leopardija).

Commentarius in evangelia s. Marci et s. Lucae. Concinnatus per Leonardum Klofutar. 1892. - Dom in svet, 5, 1892, 5, 238. (Brez podpisa).

Weltgeschichte von Joh. Bapt. v. Weiss. Dritte verbesserte Auflage. Graz und Leipzig. - Dom in svet, 5, 1892, 5, 238-239. (Brez podpisa).

Crte o magnetizmu i elektricitetu. Napisao Oton Kučera. - Dom in svet, 5, 1892, 6, 284. (Brez podpisa).

Osnovni nauki iz fizike in kemije za ljudske in meščanske šole. Spisal Andrej Senekovič. I. del. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 332-333.

Z ognjem in mečem. Zgodovinski roman. Poljski spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski [= Peter Miklaveč]. I. zvezek. Novo mesto 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 333.

Pot v nebesa. Spisal O. Nik. Mežnarič. Četrtni natis. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 333.

Češko slovstvo. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 335. (Brez podpisa). (Zemská jubilejní výstava v Praze 1891, 19. snopič).

Levstikovi zbrani spisi. Uredil Francišek Levec, III. zvezek, Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, št. 8, str. 379.

Obrtno knjigovodstvo s kratkim poukom o menicah. Učna knjiga. Spisal Tomaž Romih. Celje 1892 / L. - Dom in svet, 5, 1892, 8, 379.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi. I. in II. zvezek / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 427.

Z ognjem in mečem. II. zvezek. / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 427. (Beležka o slovenskem prevodu Sienkiewiczovega romana).

O vchováni a vyučováni hluchoněmých. Podava Karel Huleš. 1891 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 428. (Beležka).

Argo. Zeitschrift für krainische Landeskunde. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 429. (Brez podpisa). (Začel izhajati, beležka).

Izvestja naših srednjih šol. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 429. (Brez podpisa). (Beležka o izvestjih gimnazij Ljubljana, Novo mesto in Celovec).

Junaki. Spisal slovenski mladini Franc Hubad. II. knjižica. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 475.

Življenje in delovanje rajnega gospoda Martina Skubica. Opisal Jožef Lesar. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 476.

Stara Božja pot Marije Device v nebo vzete na Dobrovi pri Ljubljani. Spisal Anton Lesjak / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 476-477.

V založbi Giontini-jevi so izšle povesti... - Dom in svet, 5, 1892, 10, 477. (Brez podpisa). (Franz Hoffmann: Peter Prostak, Kako vzgaja usoda, Bog pomaga, Kar Bog stori, vse prav stori).

Občni zemljevid Kranjske. Izdala in narisala Emilij Jahnz in Ferd. Genzič. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 477.

Plutarhovi izabrani životopisi znamenitih Grka i Rimljana. Dio drugi. Preveo, uvod i bilješke napisao Stjepan Senc - Dom in svet, 5, 1892, 10, 478. (Brez podpisa).

Sinda. Pjesan iz hrvatske prošlosti. Spjevao Božidar Kukuljević Sakcinski. Zagreb 1891. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 478. (Brez podpisa).

- Grof Paližna. Drama u pet činova. Napisao Stjepan Milčetić. Zagreb 1892.** - Dom in svet, 5, 1892, 10, 479. (Brez podpisa). (Beležka).
- Naš Domov. Obrazkovy časopis zaabavny a poučny pro lid. Ročník I.** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 479.
- Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1892.** - Dom in svet, 5, 1892, št. 11, str. 525. (Brez podpisa). (Koledar za 1893).
- Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1893.** - Dom in svet, 5, 1892, št. 11, str. 525. (Brez podpisa).
- Povesti slovenskemu ljudstvu v pouk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan. III. Zvezek** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 11, 526.
- Jeruzalemski romar. Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Spisal Frančišek Lampe. I. snopič** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 12, 570. (O težavah pri pisanju tujih imen in pri slikah).
- Maksimiljan I., cesar mehikanski. Slovenskemu ljudstvu spisal Fr. Nedeljko. Ljubljana 1892.** - Dom in svet, 5, 1892, 12, 573. (Brez podpisa).
- Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1893. V. leto** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 5, 1892, 12, 573.
- Vorbereitung auf einen guten Tod von Carl Ambrosius Cattaneo. Regensburg, 1888.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 1, 55-56. (Podpis skupen).
- Zwei Buschmänner. Von Sebastian Brunner, Paderborn, 1891.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 1, 56. (Podpis skupen). (V knjigi prikazana Ludwig Börne in Heinrich Heine).
- Geschichtsel. Von Simon Widmann. Paderborn, 1891** / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 9, 1892, 1, 56.
- Rituale Romanum Pauli V. Ratisbonae, 1892.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 2, 102-103. (Podpis skupen).
- Wo steht die Wiege der Menschheit? Von Josef Murr. Innsbruck, 1891.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 2, 103. (Podpis skupen).
- Was sagt uns Platon vom Jenseits? Von Josef Murr. Innsbruck, 1891.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 2, 103-104. (Podpis skupen).
- Das Budahismus nach seiner Entstehung. Von Isidor Silbernagl. München, 1891.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 2, 104. (Podpis skupen).
- Die Sperrgesetz-Novelle vom 24. Juni 1891. Köln** / Dr. F. L. - Duhovni pastir, 9, 1892, 2, 104.
- Quaestiones selectae ex theologia dogmatica. Francisco Schmid. Paderbornae, 1891.** - Duhovni pastir, 9, 1892, 3, 170-171. (Podpis skupen).
- Der Meuchelmord in der Freimaurerei. Von Leo Taxil. Salzburg, 1891.** - Duhovni pa-

stir, 9, 1892, 3, 171-172. (Podpis skupen).

Das päpstliche Dekret »Quemadmodum omnium«. Von Max Huber. Regensburg, 1892 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 9, 1892, 3, 172.

Gottes - Beweise. Von L. Hammerstein. Trier, 1891. - Duhovni pastir, 9, 1892, 5, 298. (Podpis skupen).

Literarische Rundschau für das kathol. Deutschland. 18. - Duhovni pastir, 9, 1892, 5, 298-299. (Podpis skupen).

Grundsätze der Volkswirtschaft von P. Matthäus Liberatöre. Innsbruck, 1891. - Duhovni pastir, 9, 1892, 5, 299. (Podpis skupen).

Leben der seligen Franziska von Amboise. Von F.M.P. Richard. Regensburg, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 5, 300. (Podpis skupen).

Lebens-Bilder aus dem Serviten-Orden. Von Bernhard M. Spörr. Innsbruck, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 5, 300. (Podpis skupen).

Katolički list. U Zagrebu, 43 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 9, 1892, 5, 300.

Triplex Expositio Beati Pauli apostoli Epistolae ad Romanos. M. Hetzenauer. Oeniponte, 1891. - Duhovni pastir, 9, 1892, 7, 405-406. (Podpis skupen).

Horae Diurnae Breviarii Romani. Ratisbonae, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 7, 406. (Podpis skupen).

Kurzgefasster Commentar zu den vier heiligen Evangelien. Von Franz Pölzl. - Duhovni pastir, 9, 1892, 7, 406-407. (Podpis skupen).

P. Peny F. R. S., Jesuit und Astronom. Von O. L. Cortie. - Duhovni pastir, 9, 1892, 7, 407-408. (Podpis skupen).

Ausser der einer Wahren Kirche Christi ist kein Heil. Von Carl Brentano. Augsburg, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 7, 408. (Podpis skupen).

Mater divinae gratiae. M. Rommel. Stuttgart / dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 9, 1892, 7, 408.

Naravno bogoslovje ili koliko može čovjek samim razumom spoznati Boga. Napisao Ante Bauer. U Zagrebu, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 10, 529-530. (Podpis skupen).

Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen. Von Philipp Schneider. Regensburg, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 10, 530-531. (Podpis skupen).

Pastoral-Medicin von Dr. Capellmann. Aachen, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 10, 531. (Podpis skupen).

Christkatholisches Hausbrod für Jedermann. Von Franz Ser. Hattler. Innsbruck, 1892. - Duhovni pastir, 9, 1892, 10, 531-532. (Podpis skupen).

Liebe und Gegenliebe im heiligsten Altarsakramente. Von Philipp Seeböck. Innsbruck, 1892 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 9, 1892, 10, 532.

E

[Opomba]. **Lesar, Jožef: Jezičnik. Knjiga Slovenska v XIX. veku. Spisal J. Marn. XXIX. leto, 1891** / Uredn. - Dom in svet, 5, 1892, 2, 92. (Samo: Zakaj Tomšič in ne Tomšič?).

[Opomba]. **Barlè, Janko: Francišek Pustavrh, slovenski slikar** / Uredn. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 292.

[Opomba]. **Barlè, Janko: Kako se nosijo Slavonke** / Uredn. - Dom in svet, 5, 1892, št. 8, str. 362-363.

[Opomba]. **Hrovat, Ladislav: Paberki staroslovenski** / Uredn. - Dom in svet, 5, 1892, št. 12, str. 563.

F

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 1, 48. (Brez podpisa). (Rubens: Jezus obudi Lazarja, Germ: Arabec in Arabka v Egiptu).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 2, 95-96. (Brez podpisa). (Friedrich Friedlaender: Petero čutov. Ivana Kobilica: Slovenska citrarica).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 3, 144. (Brez podpisa). (Lovro Toman. Josip Germ: Slovenski prodajalec kostanja na Dunaju, Novo mesto s severozapadne strani).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 4, 191-192. (Brez podpisa). (Janez Šubic: Mati božja, Sv. Peter (objavljeno je tudi pojasnilo horjulskega župnika [Franca Dolinarja] o Šubičevih slikah v horjulski cerkvi). Gucul na Čeremošu. Eustache le Sueur: Kristus, k stebru privezan. Jan Amos Komensky. Zamorska naselbina v Geziri (Giza)).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 5, 240. (Brez podpisa). (Fran Cegnar. Janez Šubic: Potrpežljivost. N. Lorenc: Bojarinka).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 6, 287. (Brez podpisa). (Josip Juraj Strossmayer. Mieczyslaw Ledochowski. Ivan Grošelj in Leopold Tratnik: Sv. Janez Nepomučan).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 7, 335. (Brez podpisa). (Janez Šubic: Sv. Martin).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 8, 383-384. (Brez podpisa). (Ignacij Zeplichal: Sveti kelih, Grb stenografov).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 9, 431. (Brez podpisa). (Rafael Santi: Prikazen, katero je videl Prerok Ezekijel. Pogled na glavni del Idrije).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 10, 480. (Brez podpisa). (Galileo Galilei. Janez Šubic pri vojaški pošti v Bosni. Pogled na Budišin).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 11, 527. (Brez podpisa). (Kamnik).

Naše slike. - Dom in svet, 5, 1892, 12, 575-576. (Brez podpisa). (Biobibliografija Vuka Stefanovića Karadžića).

Dve sliki iz Wieliczke. - Dom in svet, 5, 1892, 11, ovitek. (Brez podpisa).

P. i. naročnikom veselo, srečno novo leto! / Uredništvo in upravništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 5, 1892, 1, ovitek. (Program za leto 1892).

Misijonski list / Izdajatelj »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 5, 1892, 1, ovitek. (Načrt za nov list, kar ni bilo realizirano (gl. DS 1892, 2, ovitek).

Listnica uredništva in upravništva. – Dom in svet, 5, 1892, 1, ovitek. (Brez podpisa). (Niso še mogli vsega natisniti).

Slovenskim pisateljem in bralcem. – Dom in svet, 5, 1892, 2, 3, 5 - 10, ovitki; 6, 1893, 2 - 5, 7, 11, ovitki. (Odnos javnosti do knjige in pisateljstva. Razmišljanje o literaturi in jeziku, zlasti v DS. Dodaja dopis Feodora iz Trsta [verjetno Matej Ternovec] o rabi dovršnega in nedovršnega glagola Juraj Mulih o svojem jeziku (odlomek iz njegove knjige Poszel apostolski, 1742). Jezik in pravopis v DS. Trije odlomki v prevodu iz Sinkiewiczzevega romana Z ognjem in mečem. O besedah natisek, vtisek, izvršiti, završiti, dovršiti, pouk. Napotki pesnikom DS).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 5, 1892, 3, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 5, 1892, 7, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Prošnja / Urednik – Dom in svet, 5, 1892, 10, ovitek. (Za slike, da bi jih natisnil v DS).

Nujna prošnja / Uredn. – Dom in svet, 5, 1892, 12, ovitek. (Želi nasvete za slovensko poimenovanje za denar »Heller«).

P. i. naročnikom / Urednik. – Dom in svet, 5, 1892, 12, ovitek. (O DS v tem in prihodnjem letu).

Šubic, Janez: »Mati Božja« **pri sv. Volbenku** / po fot. urednikovi. – Dom in svet, 5, 1892, 4, 147.

Šubic, Janez: »Sv. Peter« **pri sv. Volbenku** / po fot. urednikovi. – Dom in svet, 5, 1892, 4, 148.

Msgr. Francišek Sogaro / po fotografiji urednikovi. – Dom in svet, 5, 1892, 12, 537.

Sv. Anton, prosi za nas Jezusa! / slikal S. Ogrin, fotogr. dr. Fr.L. – Drobtnice, 26, 1892, predlist.

1893

Rafael Santi / Francišek Lampe. – Dom in svet, 6, 1893, 1, 1-8 : ilustr.

Na jutrovem : potopisne in narodopisne črtice / dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, št. 1, 38-43; 2, 87-92; 4, 180-186; 5, 234-237; 6, 283-285; 9, 422-426; 10, 471-474; 11, 521-524; 12, 571-573 : ilustr. (Nadaljevanje iz DS 1893. Potopis po Egiptu).

O tiskanih slikah / dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 3, 125-130; 5, 230-234 : ilustr. (Lesorez, bakrorez in jeklorez). (Nadaljevanja ni).

Spominki z bojišča pri Sisku / dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 7, 331-335; 8, 373-377 : s slika-

mi passim (O sliki bitke pri Sisku v Narodnem muzeju. Razlaga Ferda Hefeleta slike Hieronimusa Orteliusa. Plašč Hasanpaše Predojevića. Knjiga Mirko Breyer: Pokus bibliografije povjesti pobjede kod Siska ... 1893. Pregled nove literature o bitki pri Sisku. Proslava 300-letnice te bitke v Ljubljani in v Sisku).

Učitelj in vzornik v vedi in umetnosti. Slovencem v premislek / dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 12, 529-540 : ilustr. (Razmerje katoliške vere do znanosti in umetnosti).

Sveti oče Leon XIII. ob petdesetletnici svojega škofovanja / spisal dr. Fr. L. - Drobčinice, 27, 1893, str. [99]-105 : (fotografija na str. [98]).

Camus, J. P.: Duh svetega Frančiška Saleškega. Petnajsti do osemnajsti del. - Drobčinice, 27, 1893, str. [3]-96.

Življenje J. Camusa. - Drobčinice, 27, 1893, str. 95-96. (Brez podpisa).

B

Glasbena Matica. - Dom in svet, 6, 1893, 1, 47. (Brez podpisa). (O delu leta 1892).

Slovenska dramatika. - Dom in svet, 6, 1893, 1, 47. (Brez podpisa). (O Dramatičnem društvu, Ljubljana).

Slovensko slikarstvo in kiparstvo. - Dom in svet, 6, 1893, 1, 48. (Brez podpisa). (V letu 1892).

Ime za novi denar / Uredn. - Dom in svet, 6, 1893, 1, ovitek. (Vinar za heler).

† **Josip Marn** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 3, 144.

Ivan Pucher, svetlopisec / dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 3, 144; 5, 240; 8, 382-384. (Janez Puhar, izumitelj fotografije na steklo).

Domača fotogr. umetnost. - Dom in svet, 6, 1893, 5, 240. (Brez podpisa). (O fotografijah Josipa Armiča slovenskih »slovstvenikov in veljakov«).

† **Josip Cimperman.** - Dom in svet, 6, 1893, 6, 288 : s sliko. (Brez podpisa).

† **Rad. Lopašič.** - Dom in svet, 6, 1893, 6, 288. (Brez podpisa)

† **Mirko Bogovič.** - Dom in svet, 6, 1893, 6, 288. (Brez podpisa)

Smrt slovenskega duhovnika v Egiptu. - Dom in svet, 6, 1893, 7, ovitek. (Brez podpisa). (Alojzij Urban. S sporočilom Xaverja Geyerja Lampetu).

† **Frančišek Gestrin.** - Dom in svet, 6, 1893, 9, 432. (Brez podpisa). (Beležka).

† **Dr. Benjamin Ipavic.** - Dom in svet, 6, 1893, 12, 576 : s sliko. (Brez podpisa).

Predgovor / Urednik. - Drobčinice, 27, 1893, str. [V-VI].

D

Argo. Zeitschrift für krainische Landeskunde. - Dom in svet, 6, 1893, 1, 48. (Brez podpisa).

V Gradcu ... – Dom in svet, 6, 1893, 1, 48. (Brez podpisa). (Johann Baptist Weiss: Weltgeschich-
te. VIII. zv.).

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1893. – Dom in svet, 6, 1893, 2, 94-95. (Brez
podpisa).

**Venček pravljic in pripovedek. Slovenski mladini spisal Josip Freuensfeld, Celje
1892.** – Dom in svet, 6, 1893, 2, 95. (Brez podpisa).

Gosp. Anton Turk ... – Dom in svet, 6, 1893, 2, 95. (Brez podpisa) (Kratki oceni knjig, ki ju je založil.
Cvetina Borograjska, prir. Hrizogon Majar. Sveta Notburga... in popis življenja svete Heme, 2. natis).

Slovensko-nemški slovar. Uredil M. Pleteršnik. Prvi sešitek. Ljubljana 1893 / Dr. Fr. L.
– Dom in svet, 6, 1893, 3, 140.

**Anton Janežičev slovensko-nemški slovar. Tretji natis. Predelal in pomnožil Fran-
ce Hubad. Celovec 1893 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893, 3, 140.

Duhovski Poslovnik. Sestavil Martin Poč. III. in IV. snopič. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L.
– Dom in svet, 6, 1893, 3, 140.

**Zbirka zakonov zadevajočih posle občinskega področja. I. zvezek. Priredil Ivan
Dečko. Celje 1892 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893, 3, 140.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Frančišek Levec, IV. zvezek, Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L.
– Dom in svet, 6, 1893, št. 3, str. 140-141.

Slovensko gledališče. Spisal Ant. Trstenjak. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. – Dom in svet,
6, 1893, 3, 141

Kratek nauk o glasbi. Spisal Anton Nedvéd. Ljubljana 1893 / Dr. Fr. L. – Dom in svet,
6, 1893, št. 3, str. 141.

**Koluničev zbornik. Hrvatski glagolski rukopis od godine 1486. Zagreb 1892. /
Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893, št. 3, str. 141-142. (Objavil Matija Valjavec).

**Henrik Sienkiewicz: Z ognjem in mečem. Iz poljščine preložil M. M. [= Matija Mra-
če]. Ilustroval Viktor Oliva. Del I. in II. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893,
4, 187-188.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Letnik III. Sešitek I. 1893 / Dr. Fr. L. – Dom
in svet, 6, 1893, 4, 189.

**Matica Hrvatska od godine 1842. do godine 1892. Spomen knjiga. Napisali Tade
Smičiklas i Franjo Marković / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893, 4, 190.

**Albania. Zarys etnograficzne, kulturalne i religijne. Skreślił Marcin Czermiński.
Krakow 1893 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893, 4, 191-192.

**Mędzy Słowianami. Przez Ks. Jana Badeniego. Zeszyt pierwszy. Kraków 1893 /
Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 6, 1893, 4, 192.

Stanley in njegovo potovanje po Afriki. Ljubljana 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 5, 238.

Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan. IV. letnik. 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 5, 238.

Angelček otrokom učitelj in prijatelj. VII. Zvezek. 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 5, 238-239.

Princ Evgen Savojski, slavni junak in vojskovodja avstrijski. Slovenskemu ljudstvu spisal S. Hervojič. V Ljubljani 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, št. 6, str. 286.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. III. Ljubljana 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 7, 335.

Ljubezen do mamice. Povest za mladino. Spisal Josip Matéjev [= Jože Debevec], Ljubljana 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 7, 335.

Češko slovstvo. - Dom in svet, 6, 1893, 7, 335. (Brez podpisa). (Zemská jubilejní výstava v Praze 1891, zv. 20-24).

Poročilo pripravljalnega odbora o I. slovenskem katoliškem shodu, ki se je vršil 1892. leta v Ljubljani. Sestavil tajnik pripravljalnega odbora [= Ivan Janežič] / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 8, 378.

Postojna, sloveča postojnska jama in njena okolica. Pomnožena izdaja. Spisal I. B. Postojna 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 8, 378.

Izvestja naših slovensko-nemških srednjih šol za leto 1892/93 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 8, 378-379. (Obergymnasium, Ljubljana; Nižja gimnazija, Ljubljana; Obergymnasium, Novo mesto)

Petdesetletnica »Novic«. - Dom in svet, 6, 1893, 8, 384. (Brez podpisa).

Amerikanski Slovenec. - Dom in svet, 6, 1893, 8, 384. (Brez podpisa) (Beležka).

Dr. Jos. Vošnjaka zbrani dramatični in pripovedni spisi, II. zvezek, Celje 1893 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 10, 477-478.

Zbrani spisi Pavline Pajkove. Prvi zvezek, Celje 1893 / Dr. Fr. L. - V: Dom in svet, 6, 1893, 10, 478-479.

Z ognjem in mečem. Zgodovinski roman. Poljski spisal H. Sienkiewicz. Poslovenil Podravski [= Peter Miklavec]. II.-IV. del. Novo mesto 1892 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 6, 1893, 10, 479.

Slovensko-nemški slovar ... Uredil M. Pleteršnik. - Dom in svet, 6, 1893, 10, ovitek. (Brez podpisa). (Naznanilo 6. sešitka).

III. Letopis slovenskih posojilnic. Sestavil Ivan Lapajne. Celje 1893. - Dom in svet, 6, 1893, 10, ovitek. (Brez podpisa). (Naznanilo).

Krojni vzorci s konstrukcijskimi tabelami za moške obleke. Dopolnjeni zvezek k »knjigi krojaštva«. Spisal in izdal Matija Kunc. Ljubljana 1893. – Dom in svet, 6, 1893, št. 11, str. 526. (Brez podpisa).

De scientia media seu thomismi cum molinismo concordia. Dissertatio auctore Fr. Žigon. Goritiensis 1893. – Dom in svet, 6, 1893, 11, ovitek. (Brez podpisa).

Glas Naroda. List slovenskih delavcev v Ameriki. – Dom in svet, 6, 1893, 11, ovitek. (Brez podpisa). (O začetku izhajanja).

Slovanska knjižnica. Urejuje in zalaga Andrej Gabršček. – Dom in svet, 6, 1893, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Začetek izhajanja, Gorica).

Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1894 / Dr. L. – Dom in svet, 6, 1893, št. 12, str. 573-574. (Josip Vošnjak: Blagor žalostnim. Ivan Navratil: Matej Cigale. Frančišek Lampe: Prvi katoliški shod).

Jeruzalemski romar. Opisovanje svete dežele in svetih krajev. Spisal Frančišek Lampe / Dr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 574. (O dosedanjih ocenah te knjige).

Oesterreichisches Litteraturblatt. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 576. (Brez podpisa).

Bonifacij Platz: Die Völker der Erde. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 576. (Brez podpisa).

Theologia moralis per modum conferentiarum auctore clarissimo P. Benjamin Elbel. Vol. I-III. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 45-46. (Podpis skupen).

Opfercharakter der Eucharistie nach der Lehre der Väter und Kirchenschriftsteller der ersten drei Jahrhunderte. Von Franz Ser. Renz. Paderborn, 1892. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 46. (Podpis skupen).

Die Apokalypse des hl. Johannes, von P. F. S. Tiefenthal. Paderborn, 1892. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 46. (Podpis skupen).

Die Lehre von der Kirche nach dem h. Augustin. Von Thomas Specht. Paderborn, 1892. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 47. (Podpis skupen).

Die Geistesentwicklung des hl. Augustinus bis zu seiner Taufe. Von Friedrich Wörter. Paderborn, 1892. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 47. (Podpis skupen).

Jesuiten-Fabeln. Ein Beitrag zur Culturgeschichte von Bernhard Duhr. Freiburg im. Br., 1891-1892. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 47-48. (Podpis skupen).

Literarische Rundschau für das katholische Deutschland. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 48. (Podpis skupen).

Die Fugger und ihre Zeit. Ein Bildercyclus von Franz von Seeburg. Regensburg, 1892 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 10, 1893, 1, 48. (Podpis skupen).

Regula sancti patris Benedicti ... Edmundo Schmidt. Ratisbonae, 1892. – Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 170. (Podpis skupen).

Canticum canticorum explicatum et praecipue ad historiam ecclesiae applicatum. Edidit Franzc. Xav. Kortleitner. Oeniponte, 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 170. (Podpis skupen).

Compendium repetitorium theologiae dogmaticae, tum generalis cum specialis. Constantino Vidmar. Viennae, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 170-171. (Podpis skupen).

Die Verwaltung des Predigtamtes mit Berücksichtigung der gegenwärtigen Zeitverhältnisse. Von Karl Racke. Freiburg im Br., 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 171. (Podpis skupen).

Der Tod der Sünde Sold. Fastenpredigten von C. Diessel. Regensburg, 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 171. (Podpis skupen).

Die Rechenschaft nach dem Tode. Fastenpredigten von C. Diessel. Regensburg, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 172. (Podpis skupen).

Ueber die Südsee. (Australien und Oceanien). Von Joseph Spillmann. Freiburg im Br., 1892 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 10, 1893, 3, 172.

Coeleste palmetum. Guilielmi Nakateni. Ratisbonae, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 221. (Podpis skupen).

Horae diurnae Breviarii Romani. Ratisbonae, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 221. (Podpis skupen).

Theologia Pastoralis complectens practicam institutionem confessarii, auctore Jos. Aertnys. Paderbonae, 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 221-222. (Podpis skupen).

Nebeški venec ali vesela reč med štirimi poslednjimi. Ivan Križanič. V Mariboru. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 222. (Podpis skupen).

Der Ursprung des gregorianischen Gesanges. Deutsch von Thomas Elsässer. Paderborn, 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 222. (Podpis skupen).

Aus dem Leben und Leiden des Herrn. Von Joseph Costa. Kempten, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 222-223. (Podpis skupen).

Christrosen im Mariengarten oder die Geheimnisse des heiligen Rosenkranzes, ausgelegt von Franz Hattler. Innsbruck, 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 223. (Podpis skupen).

Der katholische Religionsunterricht an den humanistischen Gymnasien. Von A. F. Walter. Regensburg, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 223. (Podpis skupen).

Kirchenpatronat und Kirchenconcurrentz mit Besprechung der Vogtei und des Schulpatronates. Von Julius Schokherr. Wien, 1892. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 223-224. (Podpis skupen).

Antonio Baldinucci. Ein Bild aus dem Leben der Kirche zu Beginn des 18. Jahrhunderts. Von Georg Fell. Regensburg, 1893 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 10, 1893, 4, 224.

Psychologie im Geiste des hl. Thomas von Aquin. I. Leben der Seele. Von Mathias Schneid. Paderborn, 1892. - Duhovni pastir, 10, 6, 321-322. (V opombi: Ocenjevalec, ki je spisal slovensko dušeslovno delo). (Podpis skupen).

Lebensbilder aus dem Serviten-Orden. Von Bernard Spörr. Innsbruck, 1892. Studien von F. Prudenzano. Innsbruck. - Duhovni pastir, 10, 1893, 6, 322-323. (Podpis skupen).

Der heilige Franziscus von Assisi und sein Jahrhundert mit Beziehung auf Politik, Wissenschaft und Civilisation. - Duhovni pastir, 10, 1893, 6, 323. (Podpis skupen).

Eschatologie oder die letzten Dinge, dargestellt nach der Lehre der katholischen Kirche von J. H. Oswald. Paderborn, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 6, 324. (Podpis skupen).

Philosophisches Jahrbuch. Fulda, 1893 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 10, 1893, 7, 324.

Institutiones theologiae dogmaticae specialis. Tomis I. Oeniponte, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 7, 361. (Podpis skupen).

Enchiridion theologiae dogmaticae generalis. Auctore Francisco Egger. Brixiae, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 7, 361-362. (Podpis skupen).

Die Willensfreiheit und ihre Gegner. Von Constantin Gutberlet. Fulda, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 7, 362-363. (Podpis skupen).

Ueber die Wahrheitsliebe, Moralth theologische Abhandlungen von Fr. Koessing. Paderborn, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 7, 363-364. (Podpis skupen).

Die teleologische Naturphilosophie des Aristoteles und ihre Bedeutung für die Gegenwart. Von Nikolaus Kaufmann. Paderborn, 1893 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 10, 1893, 7, 364.

Beati Alberti Magni episcopi Ratisbonensis de sacrosancti corporis Domini sacramento sermones. Georgium Jacob. Ratisbonae, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 8, 407-408. (Podpis skupen).

Betrachtungen für alle Tage des Kirchenjahres über das heilige Evangelium Jesu Christi. 1-4. Von Anton Boissieu. Regensburg, 1893 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 10, 1893, 8, 408.

Enchiridion theologiae dogmaticae generalis. Auctore Francisco Egger. Brixinae, 1893. - Duhovni pastir, 10, 1893, 12, 575-576. (Podpis skupen).

Der mechanische Monismus. Von C. Gutberlet. Paderborn, 1893 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 10, 1893, 12, 576.

E

[Opomba]. Ignacij Kotnik: Saharski prvoborilci / Uredn. - Dom in svet, 6, 1893, 1, 31.

[Opomba]. Lekše, Franc: Imena rodbine in svaščine / Uredn. - Dom in svet, 6, 1893, str. 33, 78.

[Z jezikovnimi pripombami]. **Josip Marinko: Iz Novega mesta v Bosno** / Uredn. - Dom in svet, 6, 1893, str. 35, 84.

[Opomba]. **G. K.: Baudouin de Courtenay** / Uredn. - Dom in svet, 6, 1893, 3, str. 98. (O njegovi osebnosti). (Avtor članka domnevno Gregor Krek).

[Opomba]. **Josef Tumpach: Slovstveni paberki s Češkega** / Uredn. - Dom in svet, 6, 1893, str. 142, 190.

F

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 1, 47. (Brez podpisa). (Janez Šubic: Umirajoči Rafael. Jurij Šubic: Božično kajenje pri Slovencih. Deželno gledišče v Ljubljani)

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 2, 96. (Brez podpisa). (Podkraljeva palača »Ras et-Tin« ob Aleksandrijski luki. Davorin Trstenjak. Anton Gvajz: Zapuščena pevka. Egiptovski podkralj Abbas).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 3, 143-144. (Brez podpisa). (V izdelovalnici tiskanih slik. Jan Mieczislaw Baudouin de Courtenay. Ignacij Zeplichal: Gregor Rihar na Blejskem jezeru (po Puharjevi fotografiji). Egiptovskega podkralja mati).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 4, 192. (Brez podpisa). (Anton Martin Slomšek. Jurij Šubic: Žalostna Mati Božja).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 5, 239. (Brez podpisa).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 6, 287. (Brez podpisa). (Rafael Santi: Pravdoznanstvo).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 8, 381. (Brez podpisa). (Rafael Santi: Požar v rimskem predmestju. Veliki oltar sv. Mihaela v cerkvi na Blokah. Novi most čez Savo pod Smlednikom).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 9, 432. (Brez podpisa). (Rafael Santi: Helijodor izgnan iz templja. Mesto Jajce. Josip Germ: Shod pri sv. Roku v Dravljah. Prizor z ljubljanske ljudske veselice (393)).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 10, 479-480. (Brez podpisa). (Henrik Dejak: Metelkov dom v Škocijanu, Jurij Grabrijan. France Skola: Jos. Ressel leta 1816. Jurij Šubic: Pred lovom. Tade Smičiklas).

Naše slike. - Dom in svet, 6, 1893, 11, 528. (Brez podpisa). (Rafael Santi: Papež Leon Veliki in Atila. Jurij Šubic: Pred lovom. Ali bo, ali ne bo?).

G

Vabilo na naročbo »Dom in svet« a za leto 1893 / Uredništvo in upravništvo - Dom in svet, 6, 1893, 1, ovitek.

Zastavica in slovstvena vaja / Urednik. - Dom in svet, 6, 1893, 5, ovitek.

Listnica uredništva. - Dom in svet, 6, 1893, 6, ovitek. (Brez podpisa). (Avtorji naj potrpe, saj ni dovolj prostora za objave).

Knjižni glasnik. - Dom in svet, 6, 1893, št. 10, ovitek. (Brez podpisa). (Uvajanje naznanil novih knjig).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 6, 1893, 10, ovitek (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Vabilo na naročbo za l. 1894 / Uredništvo in lastništvo. – Dom in svet, 6, 1893, 12, ovitek. (DS bo odslej polmesečnik in bo list za slovenske družine. Program za leto 1894).

H

P.S.F.: Pogled na trg v Betlehemu izpred cerkve Zveličarjevega rojstva / po fotografiji urednikov. – Dom in svet, 6, 1893, 1, ovitek.

Blagoslavljanje novega savskega mostu pri Smledniku / po hipni fotografiji urednikov. – Dom in svet, 6, 1893, 8, 369.

Mlada junaška četa. Prizor iz ljubljanske šolske veselice z dne 22. rožnika t. l. / po hipni fotografiji urednikov. – Dom in svet, 6, 1893, 8, 377.

Prizor iz ljubljanske šolske veselice dne 22. rožnika t. l. / po hipni fotografiji urednikov. – Dom in svet, 6, 1893, 8, 393.

Notranjščina župne cerkve v Kranju / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 11, 513.

Kranj s Savo z južne strani / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 561.

Kokrski most pri Kranju / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 565.

Stekanje Kokre in Save pod Kranjem / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 568.

Glavni trg v Kranju / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 6, 1893, 12, 569.

1894

A

Prvi slovenski katoliški shod / opisal dr. Fr. Lampe. – Koledar Družbe sv. Mohorja, 1894, str. 82-86.

Potovanje križem jutrove dežele / dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 1, 26-28; 2, 59-61; 3, 91-93; 5, 151-155; 9, 282-285; 16, 506-509; 17, 542-544; 23, 734-735; 24, 765-766; 8, 1895, št. 8, 251-253; 10, 316-320. (Nadaljevanje iz leta 1893. Novi Junak. Vožnja v zaboju. Mohamedansko vseučilišče v džamiji »El-azhar«. Jeruzalemski romar. V Betlehemu. Ob nazareških brdih. Huda pot. Fotograf [= Kristijan Pajer]. Ob Tiberijskem jezeru).

Dušeslovna pisma / Modroljub. – Dom in svet, 7, 1894, ovitki zv. 2-5, 12, 14-17, 19, 20, 23.

Slovenija in svetla habsburška hiša. Ob smrti nadvojvode Viljema / dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 17, 513-514 : portret.

Mateju Cigaletu v spomin / dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 18, 545-547 : portret. (Odkritje spomenika v Črnem Vrhu in spominske plošče v Lomeh).

Vojvoda Leopold III. / dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 19, 577-579. (V dodatku objavlja Josip Mantuani s komentarjem naznanilo cesarskega namestnika Barnaba vojvodu Leopoldu III. o zaroti svoje hčere Viride in še odlomke o Viridi iz dveh listin (1365)).

Murillo / dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 24, 737-739 : ilustr. + slika na str. [760 761] : Beraški deček.

Urednikov predgovor knjigam »O ljubezni božji«. – Drobtnice, 28, 1894, str. [3-5].

Frančišek Saleški: Teotim ali o ljubezni božji. Prva knjiga. Druga knjiga. – Drobtnice, 28, 1894, str. [7]-106.

Stavbarstvo. – Dom in svet, 7, 1894, 1, 31. (Brez podpisa). (Nove gradnje v Ljubljani. Priprave na ustanovitev Društva za cerkveno umetnost).

Poljska in hrvaška umetnost. – Dom in svet, 7, 1894, 1, 31. (Brez podpisa). (Umrli je Jan Matejko, v Krakovu dograjeno gledališče, Celestin Medovič razstavil v Miinchnu. Beležke).

† **Josip Freuensfeld.** – Dom in svet, 7, 1894, 2, 64 (Brez podpisa).

† **Dr. Ivan Broz.** – Dom in svet, 7, 1894, 4, 127. (Brez podpisa).

† **Josip Jaklič.** – Dom in svet, 7, 1894, 4, 127. (Brez podpisa).

Pogreb dr. Franja Račkega. – Dom in svet, 7, 1894, 5, 160. (Brez podpisa).

Sveta dežela in Slovenci / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 5, ovitek. (O možnosti naseljevanja Slovencev v Palestini).

Gospod je res vstal, aleluja! – Dom in svet, 7, 1894, 6, ovitek. (Brez podpisa).

Ime Novo mesto. – Dom in svet, 7, 1894, 6, ovitek. (Brez podpisa). (Za slovensko poimenovanje nove železniške postaje).

Mihael Hórnik. Spominska beseda / dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 8, 225-227 : s sliko.

Fotografične razstave. – Dom in svet, 7, 1894, 7, ovitek. (Brez podpisa). (V Hamburgu).

Fotografične razstave. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek. (Brez podpisa). (V Hamburgu).

Spomenik ob novi dolenski železnici. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek; 11, ovitek. (Brez podpisa). (Prednosti in nevarnosti, ki jih prinaša ljudem nova železnica. Tudi Ponatis članka iz dnevnika Slovenec (1893, št. 219) o zgodovini gradnje dolenske železnice).

Poslednja beseda. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek. (Brez podpisa). (Odnos DS do politike. Ob članku Pametna beseda ob pravem času (Slovenski narod, 5. 1. 1894)).

Gmotno stanje pri Slovencih / L. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek.

Družina / L. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek

Fremdenzeitung. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek. (Brez podpisa). (O denarni podpori iz Ljubljane temu salzburškemu listu in o upravičenosti, da podpro tudi DS).

Koncert »Glasbene Matice« / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, št. 12, str. 382-383.

Kiparstvo. – Dom in svet, 7, 1894, št. 12, str. 383. (Brez podpisa). (Nova dela Ivana Zajca in Alojzija Gangla).

- Cigaletov spomenik.** – Dom in svet, 7, 1894, 13, ovitek. (Brez podpisa, avtor verjetno Frančišek Lampe). (Podpora akciji za spomenik).
- Domača fotografska umetnost.** – Dom in svet, 7, 1894, 16, ovitek. (Brez podpisa). (Josip Armič, Anton Jerkič in Davorin Rovšek).
- Jednotni slovenski knjižni jezik.** – Dom in svet, 7, 1894, 20, 640. (Brez podpisa). (Pripombe k članku B. S.: Kako si ustvarimo Slovenci vzoren knjižni jezik?).
- Apostolsko pismo papeža Leona XIII.** – Dom in svet, 7, 1894, 20, ovitek. (Brez podpisa).
- 50 letnica našega pesnika Simona Gregorčiča.** – Dom in svet, 7, 1894, 21, 672. (Brez podpisa).
- Predgovor.** – Drobtnice, 28, 1894, str. [V]-VII. (Brez podpisa).
- Dom »Katoliške družbe« v Ljubljani.** – Drobtnice, 28, 1894, str. 188. (Brez podpisa).
- Katoliška družba za Kranjsko leta 1894.** – Drobtnice, 28, 1894, str. 189-192. (Brez podpisa). (Udje).
- C**
- Geyer, Francisco Xaver: Misijon za srednjo Afriko** / [prevedel Frančišek Lampe]. – Dom in svet, 7, 1894, 3, 95-96.
- D**
- Kitajci in Japonci. Spisal J. Starč** / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, št. 1, str. 29.
- Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1894** / F. Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 1, 30.
- Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1894. Šesti letnik** / F. Sv. – Dom in svet, 7, 1894, št. 1, str. 30.
- Plutarhovi izabrani životopisi znamenitih Grka i Rimljana. Dio prvi. Preveo Stjepan Senc** / Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 2, 63.
- Življenja srečen pot. Spisal Anton Martin Slomšek** / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 3, 94.
- Igre in pesmi za otroška zabavišča in ljudske šole. Uredil Ivan Mercina. Ljubljana 1893** / L. – Dom in svet, 7, 1894, 8, 251-252.
- Salve Regina ali razlaganje molitve Češčena bodi Kraljica za Šmarnično opravilo. Spisal Jožef Kerčon. Ljubljana 1894.** – Dom in svet, 7, 1894, 9, 285-286. (Brez podpisa).
- Odiseja. Povest slovenski mladini. Prosto po Homeru spisal Andrej Kragelj** / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 10, 318.
- Feldmaršal grof Radecki. Sestavil Fr. N. [= Fran Nedeljko]. Ljubljana 1893. [Jonathan Swift]: Potovanje v Liliput. Poslovenil Vinko Bregar. Ljubljana 1894.** – Dom in svet, 7, 1894, 10, 318. (Brez podpisa).
- Zabavna knjižnica za slovensko mladino. III. zvezek. 1894.** – Dom in svet, 7, 1894, 12, 381. (Brez podpisa).

Povesti, slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan. VI. zvezek. 1893. – Dom in svet, 7, 1894, 12, 381

Kažipot po pokneženi grofovini goriško-gradiščanski. Uredil in izdal Andrej Gabršček. I. letnik. 1894 / Sv. – Dom in svet, 7, 1894, št. 12, str. 381.

Pedagogiška knjižnica. I. zvezek. Jana Amosa Komenskega Didaktika. Ljubljana 1893. – Dom in svet, 7, 1894, 12, 381. (Brez podpisa).

Najnavadnejše jezikovne napake učencev ptujskega okrajnega glavarstva. Govoril Anton Kosi. Maribor 1894 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 12, 382.

Weltgeschichte von Joh. Bapt. von Weiss. Dritte verbesserte Auflage. Graz und Leipzig. – Dom in svet, 7, 1894, 13, ovitek. (Brez podpisa). (O zv. 9-13).

Dr. Jos. Vošnjaka zbrani dramatični in pripovedni spisi, III. zvezek, Celje 1894 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 14, 446.

Osnovni nauki iz fizike in kemije za meščanske šole. Spisal Andrej Senekovič. II. stop. Ljubljana 1894 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 509.

Pouk o crtežih (planih). Spisal Jos. Bezljaj. Drugi pomnoženi natis. Celje 1894. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 509-510. (Brez podpisa).

Varujte naše koristne ptice glada in mraza in nastavljajte jim valilnice! Sestavil Fran Vabič. Rumež bl. Ormoža. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 510. (Brez podpisa).

Nauk slovenskim gospodarjem, kako je zboljšati rejo goveje živine. Spisal Viljem Rohrman. 1894. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 510. (Brez podpisa).

Slovensko-nemškega slovarja ... – Dom in svet. - 7, 1894, 15, ovitek. (Brez podpisa). (Ob 12. sešitku).

Orehovski Bračko pa »Slovenski Gospodar«. Spisal J. Žitek. Maribor 1894. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 510. (Brez podpisa).

Izvestje Glasbene matice v Ljubljani ... 1893/94. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 510. (Brez podpisa).

Slovensko delavsko pevsko društvo Slavec v Ljubljani ob svoji desetletnici. Sestavila Anton Trstenjak in Anton Slatnar. Ljubljana 1894. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 510. (Brez podpisa).

Slovenska šolska letna poročila za l. 1893-94. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 510-511; 18, 573. (Nižja gimnazija, Ljubljana; Obergymnasium, Novo mesto; Obrtna strokovna šola, Ljubljana; uršulinske deklaške šole, Ljubljana; Štirirazredna ljudska šola, Mokronog).

Krško in Krčani. Zgodovinske in spominske črtice. Spisal Ivan Lapajne. Krško 1894 / Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 18, 573.

Slovanska knjižnica. – Dom in svet, 7, 1894, 18, 573. (Brez podpisa). (Zvezki 19-23).

- Knjižnica za klasični starinu. Knjiga prva. August Mušić: Poviest grčke književnosti. Dio prvi.** / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, št. 20, str. 638-639.
- Zlate jagode. Zbirka basnij za slovensko mladino in preprosto ljudstvo. Nabral Anton Kosi. Ljubljana 1894** / F. Sv. – V: Dom in svet, 7, 1894, 21, 670-671.
- Šaljivi Jaka ali zbirka najboljših kratkočasnic za slovensko mladino. Nabral in priredil Anton Kosi. II. zvezek. Ljubljana 1894** / F. Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 21, 671.
- Venček pravljic in pripovedek. Slovenski mladini spisal Jos. Freuensfeld Drugi natis, Ljubljana 1894.** / F. Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 21, 671
- V delu je rešitev. Poučna povest. Hrvaški spisal Davorin Trstenjak. Prosto poslovenil Božidar Flegerič. Ljubljana 1894** / F. Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 21, 671.
- Spomenica o petidvajsetletnici akademičnega društva Slovenija na Dunaji. Sestavil Jos. Janko Vencajz. Ljubljana 1894.** – Dom in svet, 7, 1894, 22, 704. (Brez podpisa).
- Slovanske knjižnice ...** – Dom in svet, 7, 1894, 22, 704. (Brez podpisa). (Zvezki 24-28).
- Zgodovina starega veka. Po Fr. Mayerjevi knjigi za nižje razrede srednjih šol priredil A. Kaspret. Ljubljana 1894** / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 23, 735.
- Domoznanstvo v ljudski šoli. Metodično navodilo. Spisal Jakob Dimnik. Ljubljana 1894** / Sv. – Dom in svet, 7, 1894, 23, 736.
- Marjetica. Idila. Spisal Anton Koder. Drugi natis. Ljubljana 1894** / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 23, 736.
- System und Geschichte der Kultur. I., II. Von Georg Grupp. Paderborn, 1891-1892.** – Duhovni pastir, 11, 1894, 1, 48. (Podpis skupen).
- Lehrbuch der Pädagogik. Von Cornel Krieg. Paderborn, 1893.** – Duhovni pastir, 11, 1894, 1, 48. (Podpis skupen).
- Deutscher Hausschatz in Wort und Bild. Von Oktober bis Oktober** / L. – Duhovni pastir, 11, 1894, 1, 48.
- Der Sozialismus und die Arbeitsgeber mit Bezugnahme auf das Rundschreiben Seiner Heiligkeit Leon XIII. Von August Andelfinger. Regensburg, 1892** / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 11, 1894, 3, 168.
- De effectibus sacramenti, extremae unctionis. Ignatius Schmitz. Friburgi Br., 1893.** – Duhovni pastir, 11, 1894, 5, 276. (Podpis skupen).
- Jahrbuch für Philosophie und speculative Theologie. 8. 1893** / Dr. F. L. – Duhovni pastir, 11, 1894, 5, 276.
- Propovijedi za sve nedjelje napisao Martin Štiglic, Zagreb, 1894.** – Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 418-419. (Podpis skupen).
- Missale Romanum ex decreto ss. Concilii Tridentini restitutum. Editio octava. Ra-**

tisbonae, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 419. (Podpis skupen).

Caeremoniae Missarum solemnium et pontificalium alieque functiones ecclesiasticae illustratae opera Georgii Schober. Ratisbonae, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 419. (Podpis skupen).

Anleitung zur Verwaltung des heiligen Bussacramentes. Von Anton Tappehorn. Vierte Auflage. Dülmen. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 419-420. (Podpis skupen).

Liturgische Predigten über die Wichtigsten kirchlichen Segnungen und Weihungen. Von Severin Krohe. St. Pölten, 1893/94. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 420. (Podpis skupen).

Die neuen Seligen aus der Gesellschaft Jesu. Innsbruck, 1893. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 420. (Podpis skupen).

Die christlichen Culturegebäude im Alterthum. Von J. P. Kirch. Köln, 1893. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 420. (Podpis skupen).

Kleine illustrierte Heiligen-Legende auf jeden Tag des Jahres. Von Philibert Seeböck. Einsiedeln / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 11, 1894, 8, 420.

Institutiones Theologiae dogmaticae specialis revmi P. Albert Bulsano. Oeniponte, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 11, 578. (Podpis skupen).

Theologia moralis per modum conferentiarum auctore clarissimo P. Benjamine Elbel. I. Paderbornae, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 11, 578. (Podpis skupen).

Christus als Prophet. Von Franz Schmid. 1892. - Duhovni pastir, 11, 1894, 11, 579. (Podpis skupen).

Untersuchungen über die verschiedenen Moralsysteme. Von Karl Alexander Leimbach. Fulda, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 11, 579. (Podpis skupen).

Adrian Balbi's allgemeine Erdbeschreibung. Von Franz Heiderich. 8. Aufl / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 11, 1894, 11, 580.

Katechismus des katholischen Eherechts von J. Weber. 4. Aufl. Augsburg, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 12, 636. (Podpis skupen).

Lebensbilder aus dem Seviten-Orden. III. Band. Von Bernard M. Spörr. Innsbruck, 1894. - Duhovni pastir, 11, 1894, 12, 636. (Podpis skupen).

Philosophisches Jahrbuch. Fulda, 1894 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 11, 1894, 12, 636.

E

[Opomba]. Benkovič, Josip: Jurij Japelj, stolni kanonik in slovenski pisatelj / Uredn. - Dom in svet, 7, 1894, str. 72.

[Opomba]. Navratil, Ivan: Razjasnilo zastran »nenavadnih« besed / Uredn. - Dom in svet, 7, 1894, 3, 87.

[Opombi]. Pokorn, Franc: Loka / Uredn. - Dom in svet, 7, 1894, 343 in 373.

[Opomba]. Sila, Matija: Slovenska zemlja. I. del. Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska / Uredn. – Dom in svet, 7, 1894, 11, 350.

[Opomba.]. Sušnik, Anton: Iz češke poezije / Uredn. – Dom in svet, 7, 1894, 24, 768.

F

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 1, 32. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 2, 64. (Brez podpisa). (Adolf Karpellus: ilustracije ljudske pesmi Ravbar).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 4, 128. (Brez podpisa). (Alojzij Gangl: Komedijska, Tragedijska).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 5, 159-160. (Brez podpisa). (Milanska stolna cerkev).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 6, 192. (Brez podpisa). (Milutin Zarnik: Albornož in njegov generalni štab. Caravaggio: Pokop Jezusov).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 9, 288. (Brez podpisa). (Rubens: Nevernost sv. Tomaža. Rafael Santi: Božje dete spava).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 12, 384. (Brez podpisa). (Popravek na str. 416).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 13, 416. (Brez podpisa). (Nadvojvoda Rudolf IV. Jurij Šubic: Marijino obiskovanje).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 15, 480. (Brez podpisa). (Henry O'Neil: Smrt Rafaelova. Železniški most čez Ljubljano. Bumba ali pinja).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 16, 512. (Brez podpisa). (Vojvoda Albreht III. Slava cesarju Francu Jožefu. August Moak: Jezus, Marija Magdalena in Marta).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 17, 544. (Brez podpisa). (Jan van Goyen: Na nizozemskem morskem obrežju. Škofja Loka).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 18, 576. (Brez podpisa). (Sedanji loški grad. Milutin Zarnik: Spominski list k otvorjenju proge Ljubljana-Novo mesto).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 20, 640. (Brez podpisa). (Simon Ogrin: Umor Galeazza M. Viscontija v milanski stolnici).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 21, 672. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 7, 1894, 22, 704. (Brez podpisa). (Nicolaes Berghem: Na pregazu).

G

Listnica uredništva. – Dom in svet, 7, 1894, št. 2, ovitek. (Brez podpisa). (O urejanju DS, sodelavci naj potrpe).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 7, 1894, št. 10, ovitek. (Brez podpisa). (Premalo je prostora, ne more vsega natisniti).

P. i. naročnikom ob novem letu / Uredništvo. – Dom in svet, 7, 1894, 10, ovitek. (Splošne misli (duhovna svoboda, časnikarstvo, slovenski dijaki, katolištvo) in Priporočilo DS).

Cenjenim sotrudnikom in naročnikom / Uredništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 7, 1894, 13, ovitek. (Domoznanski članki v DS se širijo na vse slovenske pokrajine, prostora primanjkuje).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 7, 1894, 16, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku o izvoru priimkov Lampe in Cigale).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 7, 1894, 16, ovitek. (Brez podpisa). (Ni mogel še vsega objaviti).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 7, 1894, 20, ovitek. (Brez podpisa). (O članku B.S.: Kako si ustvarimo Slovenci vzoren knjižni jezik? v tem letniku DS).

Oznanilo. – Dom in svet, 7, 1894, 23, ovitek. (Brez podpisa). (Vabilo za prihodnje leto).

Kakšen si žele naši prijatelji »Dom in Svet« l. 1895. – Dom in svet, 7, 1894, št. 24, ovitek (Brez podpisa). (Pripombe bralcev k vsebini).

Vabilo na naročbo / Uredništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 7, 1894, 24, ovitek. (Program za leto 1895).

Staroločanka v nekdanji zimski noši / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 11, 337.

Jernej Pečnik / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 11, 346.

Star grob pri sv. Magdaleni / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 11, 347.

Škofja Loka / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 17, 529.

Sedanji loški grad / fot. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 18, 560.

Notranjščina starološke župne cerkve / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 19, 593.

Cerngrobska cerkev / fot. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 20, 626.

Staro znamenje ob poti k Cerngrobu / fot. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 20, 628.

Virida. Po sliki v ljubljanskem Rudolfinumu / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 24, 744.

Leopold III. Po sliki v ljubljanskem Rudolfinumu / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 24, 745.

Nekdanja samostanska, sedaj župna cerkev v Zatičini / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 24, 746.

Grb Viridin / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 7, 1894, 24, 748.

1895

Planinska cvetlica. Umrlemu gojencu v spomin / dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 2, 33-35 : s sliko. (Nekrolog Francu Pečarju).

Potovanje križem jutrove dežele / dr Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, št. 8, 251-253; 10, 316-320. (Nadaljevanje iz let 1893 in 1894).

Ljubljanski potres / dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 9, 285-286; 10, 309-316 : ilustr.

V znamenju miru in ljubezni / dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 14, 443-445. (O svojem spisu Ljubljanski potres, DS, 1895. Odgovor na članek Logicusa (Slovanski svet, 1895, 205)).

Izprehod na Notranjsko / dr Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 16, 504-507; 17, 540-541; 20, 638-640; 23, 735; 24, 765-767 : ilustr. (Potopis. Nadaljevanje še v letu 1896.).

Andrej Praprotnik / dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 17, 513-515 : s sliko. (Nekrolog, z bibliografijo natisnjenih del).

Louis Pasteur / dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 24, 737-739 : s sliko. (Nekrolog).

B

Vprašanje nad vprašanje! / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 1, ovitek. (O veri).

Stara pesem / Frančišek Lampe. – Dom in svet, 8, 1895, 4-6, ovitki. (O erotiki v literaturi. V uvodu načela DS kot družinskega lista; literarna teorija).

Nadvojvoda Albrecht. – Dom in svet, 8, 1895, 5, 160 : s sliko. (Brez podpisa). (Ob smrti).

Mi smo mi! – Dom in svet, 8, 1895, 7, ovitek. (Brez podpisa). Ob deželni podpori sarajevskemu časopisu Nada, o zavednosti slovenskega naroda in DS).

Dobrim srcem in dobrim rokam / Vodstvo Marijanišča in lastništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 8, 1895, 9, ovitek. (Prošnja za pomoč Marijanišču po potresu). (Ponatis zv. 10, ovitek).

Darovi za Marijanišče / Vodstvo Marijanišča. – Dom in svet, 8, 1895, zv. 10, 14, 16, 20 in 21, ovitki.

Presvetli cesar v Ljubljani. – Dom in svet, 8, 1895, 10, 320. (Brez podpisa). (Obisk 7. maja, po potresu).

O ljubljanskem potresu. – Dom in svet, 8, 1895, 10, 320. (Brez podpisa). (O opazovanju narave).

Razne misli o potresu. – Dom in svet, 8, 1895, 11, ovitek; 23, ovitek. (Brez podpisa). (O potrebu drugod v času ljubljanskega).

Zrna ob poti / dr Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 14 in 23, ovitek. (O osebni kontroli pri pisanju in o moralnih lastnostih človeka).

† **Anton Sušnik**. – Dom in svet, 8, 1895, 18, 576. (Brez podpisa).

Dva grobova. – Dom in svet, 8, 1895, 19, 608. (Brez podpisa). (France Štrukelj, Josip Lendovec).

Jezikovni opomini. – Dom in svet, 8, 1895, 22 in 24, ovitek. (O knjigi M. A. Lamurskij [= Matej Ternovec]: Čuvajmo svoje prastarine, Trst 1895, kjer je tudi ocenjevana Lampetova priredba Zgodb svetega pisma).

Duhovno pastirstvo. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič. Ljubljana 1894 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 8, 1895, 1, 28.

Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1895. Leto VII / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 1, 28.

Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za l. 1895 / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, št. 1, str. 28.

Dijaški koledar za navadno leto 1895 / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 1, 28.

Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1895 / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, št. 1, str. 28.

Krščansko devišstvo. Nauki, vzgledi in molitve za dekleta. Spisal Anton Martin Slomšek. 1894 / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, št. 1, str. 28. (Priporočilo).

Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil Francišek Lampe. I. del / (Brez podpisa). - Dom in svet, 8, 1895, 3, 92.

Drobtinice. XXVIII. letnik. 1894. - Dom in svet, 8, 1895, 3, 92-93. (Brez podpisa).

Popotnikov koledar za slovenske učitelje 1895. VIII. leto. - Dom in svet, 8, 1895, 6, 191. (Brez podpisa).

Zakaj? - Zato! Zbirka pravljic, pripovedk in legend za šolo in dom. Nabral in izdal Anton Brezovnik. Ljubljana 1894. - Dom in svet, 8, 1895, 6, 191-192. (Brez podpisa).

Levstikovi zbrani spisi, uredil Francišek Levec. V. zvezek. Ljubljana 1895 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 8, 1895, št. 8, str. 253-254.

Moje ječe. Italijanski spisal Silvio Pellico. Poslovenil F. Guzelj. Ljubljana 1895 / F. Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 8, 254.

Večna luč. Angleški spisal Wiseman. Iz nemščine prevedel V. Steska. Ljubljana 1895 / F. Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 8, 254.

Dott. g. Baudouin de Courtenay: Il catechismo resiano / F. Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 8, 254.

Mati prečudna. Šmarnice. Sestavil J. P. Toussaint. S pisateljevim dovoljenjem poslovenil Viktor Steska. Ljubljana, 1895 / F. Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 8, 254.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. IV. zvezek. 1895. - Dom in svet, 8, 1895, 9, 287. (Brez podpisa).

Izbrane pesmi. Zložil Anton Funtek. Gorica 1895 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 8, 1895, 14, 447-448.

Monsignore Fran Kosar. Opisal Ivan Križanič. Maribor 1894. - Dom in svet, 8, 1895, 16, 507. (Brez podpisa).

Polidor pl. Montagnana. Spisal Matej Slekovec. Ljubljana 1895. - Dom in svet, 8, 1895, 16, 507. (Brez podpisa).

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Siebenter Jahrgang. Zweite Abtheilung: Naturkundlicher Theil. - Dom in svet, 8, 1895, 16, 511. (Brez podpisa, avtor verjetno Frančišek Lampe).

Materin blagoslov. Igra v treh dejanjih. Spisal Anton Klodič-Sabladoski. - Dom in svet, 8, 1895, 19, 605. (Brez podpisa).

Posavček. Slike iz življenja v polpretekli dobi. Spisal Anton Sušnik. - Dom in svet, 8, 1895, 19, 605. (Brez podpisa).

Bele noči. Ruski spisal Th. M. Dostojevskij. Poslovenil J. J. Kogej. - Dom in svet, 8, 1895, 19, 605. (Brez podpisa).

Antona Martina Slomšeka spisi, zbrani za mladino. I. Zbral in uredil Janko Bezjak. - Dom in svet, 8, 1895, 19, 605. (Brez podpisa).

Robinzon. Povest za mladino. Ljubljana 1895. - Dom in svet, 8, 1895, 19, 605. (Avtor knjige Daniel Defoe).

Krištofa Šmida sto malih pripovedek za mladino. Drugi popravljeni natisek. Ljubljana 1895. - Dom in svet, 8, 1895, št. 19, str. 605. (Brez podpisa).

Povesti, slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan. VII. Zvezek. VIII. zvezek. - Dom in svet, 8, 1895, 19, 605. (Brez podpisa).

Navod o osnovanji in poslovanji slovenskih posojilnic. Spisal Ivan Lapajne. Celje 1895 / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 23, 736.

Umno čebelarstvo. Spisal Jernej Černe. Ljubljana 1895 / Sv. - Dom in svet, 8, 1895, 23, 736.

Črne bukve kmečkega stanu. J Sovran [= Janez Ev. Krek]. Ljubljana 1895 / L. - Dom in svet, 8, 1895, 23, 736.

Odlomki iz narodnega gospodarstva. Spisal Anton Kupljen. Ljubljana 1895 / L. - Dom in svet, 8, 1895, 23, 736.

Slovensko-angleška slovnica. Spisal Peter Jos. Jeram. Tower (Minn.) 1895 / L. - Dom in svet, 8, 1895, 24, 767.

De libris prohibitis commentarii. Auctore Augustino Arndt. Ratisbonae, 1895. - Duhovni pastir, 12, 1895, 5, 259. (Podpis skupen).

Kreuzdorn und Sionsrosen. Von Joseph Raphael Kröll. Kempten, 1895. - Duhovni pastir, 12, 1895, 5, 259. (Podpis skupen).

Kreuz und Altar. Von A. Perger. Paderborn, 1895. - Duhovni pastir, 12, 1895, 5, 259. (Podpis skupen).

Die besten Altarblumen im Garten, ihre Cuktur und Verwendung von Arnold Rutter. Regensburg, 1895. - Duhovni pastir, 12, 1895, 5, 259-260. (Podpis skupen).

Mein Testament für Gesunde und Kranke. Kempten, 1894. - Duhovni pastir, 12, 1895, 5, 260. (Podpis skupen).

- Joseph Haydn. Ein Lebensbild von Franz von Seeburg. Zweite Auflage. Regensburg, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 5, 260. (Podpis skupen).
- Institutiones dogmaticae generalis. Auctore Bernardo Jungmann. Ratisbonae, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 7, 431. (Podpis skupen).
- Das Herz des Gottmenschen im Weltenplane. Für Freund und Feind von P. J. M. Pörtzen. Zweite Auflage. Trier, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 7, 431. (Podpis skupen).
- Das Leben Jesu nach den vier Evangelien in Predigten dargestellt und betrachtet von Caspar Berens. Paderborn, 1894.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 7, 431. (Podpis skupen).
- Das Nothwendigste über die kirchliche paramentenstickerei, sofern sie eine Ausübung von Kunst und Kunsthandwerk. Stickereien und Zeichner von Marin Knoblauch. Kempten, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 7, 432. (Podpis skupen).
- Die metaphysischen Grundlagen der Ethik bei Aristoteles. Von Lambert Filkuka. Wien, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 7, 432. (Podpis skupen).
- Pädagogische Vorträge und Abhandlungen. Kempten, 1894 / L.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 7, 432.
- Apologie des Christenthums von Franz Hettinger. Siebente Auflage. Freiburg im Br., 1895 / Dr. L.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 8, 480.
- Apologie des Christenthums. Von Paul Schanz. I. Zweite Auflage. Freiburg im Br., 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 530-531.
- Das Unauflösbarkeit der christlichen Ehe und die Ehescheidung nach Schrift und Tradition. Von Alois Cigoi. Paderborn, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 531. (Podpis skupen).
- De systemate morali antiquorum probabilistarum. Auctore Francisco ter Haar. Paderbornae.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 531. (Podpis skupen).
- Fontes juris ecclesiastici novissimi. Edidit atque illustravit Philippus Schneider. Ratisbonae, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 531. (Podpis skupen).
- Der spekulative Gottesbegriff in der neueren und neuesten Philosophie. Von M. Glossner. Paderborn, 1894.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 531-532. (Podpis skupen).
- Grammaire hébraïque élémentaire par mgr. Alphonse Chabot. Fribourg en Brigsau, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 532. (Podpis skupen).
- Die geistlichen Übungen vor der ersten heil. Kommunion. Von A. Schanté. Kempten, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 532. (Podpis skupen).
- Eine Fahrt an die Adria. Von Bernhard Lesker. Stuttgart, 1895 / Dr. Fr. L.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 9, 532.
- Daniel explicatus a. P. Fr. Salesio Tiefenthal. Paderbornae, 1895.** - Duhovni pastir, 12, 1895, 10, 575-576. (Podpis skupen).

Die Willensfreiheit des Menschen. Von Fr. J. Mach. Paderborn, 1894. – Duhovni pastir, 12, 1895, 10, 576. (Podpis skupen).

Einführung in die Geschichte der Philosophie. Von Alois Otten. Paderborn, 1895. – Duhovni pastir, 12, 1895, 10, 576. (Podpis skupen).

Der Geist des Katholicismus in der Lehre vom Glauben und von der Liebe. Von Jakob Kirschkamp. Paderborn, 1895 / Dr. F. L. – Duhovni pastir, 12, 1895, 10, 576.

Lebensbilder aus dem Serviten-Orden. IV. Band. Von Bernard M. Spörr. Innsbruck, 1895. – Duhovni pastir, 12, 1895, 11, 632. (Podpis skupen).

Die Lauretanische Litanei. Ein Sonettenkranz zu Ehren der allerseligsten Jungfrau und Gottesmutter Maria von August Baumann. Paderborn, 1895 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 12, 1895, 11, 632.

E

[Opomba]. Lekše, Fr. S.: Črna gora ali Ptujška gora / Uredn. – Dom in svet, 8, 1895, 1, str. 20.

[Opombe]. Benkovič, Josip: Slovenski koledarji in koledarniki / Uredn. – Dom in svet, 8, 1895, 27 (O kolednikih po črnovrških hribih); str. 217 (o domačih mesečnih imenih).

[Opomba]. Pečar, Franc: Fonetične posebnosti v jeziku Kolomonovega žegna / Uredn. – Dom in svet, 8, 1895, 2, ovitek.

[Opomba]. Debevec, Jože: Ivan Navratil / Uredn. – Dom in svet, 8, 1895, 12, str. 355. (S pripombo o imenu Novo mesto).

[Opomba]. Bohinjec, Peter: Prevarjeni kavalir / Uredn. – Dom in svet, 8, 1895, 12, str. 367.

[Opomba]. Torkar, Matija: Nekoliko črtic iz mojih mladih let / Uredništvo. – Dom in svet, 8, 1895, 18, 545.

F

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 1, 32. (Brez podpisa). (Scherer: Ilirija oživiljena (z natisom te Vodnikove pesmi). Guido Reni: Smrt nedolžnih betlehemskih otročičev).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 3, 96. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 4, 128; 5, 160. (Brez podpisa). (Sandor Bihari: Pri vaškem brivcu. Zajčki samostan. Josip Dekleva: Zimski počitek. Tizian: Davčni denar).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 6, 192. (Brez podpisa). (Jožef Cimperman. Germain-Jean Drouais: Kananejska žena. Leopold Layer: Svet Jožef, rednik Jezusov. Japonci in Kitajci).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 7, 223. (Brez podpisa). (Veliki oltar v župni cerkvi v Železnikih).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 8, 256. (Brez podpisa). (Velikonočna procesija v Ljubljani 1821. Pietro Perugino: Vstajenje).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 10, 320. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 11, 352. (Brez podpisa). (Presvetli cesar Franc Jožef v Ljubljani).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 12, 383. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 14, 448. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 16, 512. (Brez podpisa). (Primož Dochi).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 18, 576. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 19, 608. (Brez podpisa). (Johann Martin Schleyer. Notranjščina Pantheona v Rimu).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 20, 640. (Brez podpisa). (Matija Bradaška: Sv. Kancijan).

Naše slike. – Dom in svet, 8, 1895, 23, 736. (Brez podpisa). (Paul Louis Legen).

Naše slike. »Hoja na plavž.« – Dom in svet, 8, 1895, 23, ovitek. (Brez podpisa). (O sliki Jurija Šubica).

Vabilo na naročbo za I. 1895 / Uredništvo in lastništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 8, 1895, 1, ovitek.

Vabilo na naročbo za I. 1895 / Uredništvo in lastništvo »Dom in Svet«-a. – V: Dom in svet, 8, 1895, 3, ovitek.

Listnica uredništva. – Dom in svet, 8, 1895, 4, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor Rimskemu katoliku, naj DS pojasni svoje ugodno mnenje o knjigi Petdesetletnica rojstvenega dne Simona Gregorčiča, DS 1894, 704).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 8, 1895, 12, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor Dlakocepu o besedi natis).

Odlikovanje »Dom in Svet«-a / Fr. Lampe. – Dom in svet, 8, 1895, 13, ovitek. (Cesarjev odlok, da DS VI. letnik sprejmejo v družinsko fidejkomisno knjižnico, in o pomenu tega priznanja).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 8, 1895, 19, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 8, 1895, 22, ovitek. (Brez podpisa). (Ni mogel objaviti vsega).

Vabilo na naročbo / Lastništvo in uredništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 8, 1895, 24, ovitek. (Ocena letnika 1895 in načrt za prihodnjega).

Scherer: Ilirija oživiljena. Po sliki v ljubljanskem Rudolfinumu / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 1, priloga.

Veliki oltar v župni cerkvi v Železnikih / fot. dr. Fr. L. – Dom in svet, 8, 1895, 7, 209.

Košana na Notranjskem. – Dom in svet, 8, 1895, 16, 497. (Fotograf razrešen na str. 512).

1896

A

Naš program / dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 60-62.

Nova svetloba / dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 4, 124-125. (Odkritje X-žarkov Wilhelma Konrada Röntgena).

Kronanje ruskega carja v Moskvi / dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, št. 10, str. 316-318; št. 12, str. 382-383; št. 13, str. 414-416 : ilustr. (Opis Moskve in kronanja carja Nikolaja 11. maja 1896).

Izprehod na Notranjsko / dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, št. 14, 442-444; 15, 478-480; 16, 507-509; 18, 572-576; 19, 603-606 : ilustr. (Potopis. Nadaljevanje iz leta 1895).

L. Jeranu v spomin / dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, št. 24, str. 755-758 : s sliko.

»**Katoliška družba**«. – Drobtnice, 29, 1896, str. 25-34. (Brez podpisa). (Uvod in seznam članov).

Slovenci, govorimo čisto slovenščino! / spisal dr. Svetilko. – Slovenske večernice, 49, 1896, str. 99-115. (Jezikoslovje).

B

Kdor z višjega stališča pretehta ... / Uredn. – Dom in svet, 9, 1896, št. 3, str. 96. (Pomen Mohorjeve družbe).

Dva nova grobova. – Dom in svet, 9, 1896, 9, ovitek. (Brez podpisa). (Vatroslav Oblak, Luka Jeran).

Nadvojvoda Karol Ludvik. – Dom in svet, 9, 1896, 11, 352. (Brez podpisa). (Nekrolog).

Novo delo Al. Gangl-a. – Dom in svet, 9, 1896, 12, 384. (Brez podpisa). (Nagrobnik za Marijo Murnik v Ljubljani).

Luka Jeran. – Dom in svet, 9, 1896, 12, 384 : s sliko. (Brez podpisa). (O objavljeni sliki).

Še vedno »Rudolfovo«. – Dom in svet, 9, 1896, 14, ovitek. (Brez podpisa). (Poimenovanje Novega mesta).

† **Ivan Navratil.** – Dom in svet, 9, 1896, 24, 768. (Brez podpisa).

Predgovor. – Drobtnice, 29, 1896, str. [V]. (Brez podpisa).

D

Slovanska knjižnica. Snopič 42-43 / Sv. – Dom in svet, 9, 1896, 1, 26. (Dobrávec [= Ivo Trošt]: Smodin).

Ilustrovani narodni koledar za prestopno leto 1896. – Dom in svet, 9, 1896, 1, 26-27. (Brez podpisa).

Koledar za goriško nadškofijo. 1896. – Dom in svet, 9, 1896, št. 1, str. 27. (Brez podpisa).

Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno l. 1896 / Sv. – Dom in svet, 9, 1896, št. 2, str. 63.

Zgodbe sv. pisma, 2. snopič / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 63. (Zavrača sodbo 'tukajšnje ga lista', da je prevajalec (= Fr. Lampe) 2. snopiča delal znanstvene 'koncesije').

Pod lipo. Knjiga za mladino s podobami. Spisal Jožef Stritar / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 63.

Andreas Freiherr von Čehovin, k. k. Artillerie-Hauptmann. Biographische Skizze von Joh. Leban. 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 64. (Brez podpisa).

Apologetični govori, katere je v postu l. 1895 govoril krščanskim možem P. Hugolin Sattner. Ljubljana 1896. – Dom in svet, 9, 1896, 3, 96. (Brez podpisa).

Domača vzgoja. Spisal Jakob Dimnik. Ljubljana 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 3, 96. (Brez podpisa).

Urota Zrinsko-Frankopanska. Drugo izdanje. Zagreb. – Dom in svet, 9, 1896, 4, 126. (Avtor knjige Evgenij Kumičić).

Lublani. Spořadal Jar. Vrhlický. Praha 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 5, 159. (Brez podpisa).

W Dalmacyi i Czernogorze. X. Marcin Czermiński. Krakov 1896. – Dom in svet, 9, 1896, 5, 159-160. (Brez podpisa).

Naše nebo. Crstice iz astronomije. Napisao Oton Kučera. 1894 / Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 6, 190.

Zabavna knjižnica. – Dom in svet, 9, 1896, 8, 255. (Brez podpisa). (0 negativnih ocenah tega zvezka in o povesti Dobravca [= Ivo Trošt] Temni oblaki).

Ant. Knezova knjižnica. II. zvezek. – Dom in svet, 9, 1896, 8, 255-256. (Brez podpisa). (Ivan Gorec [= Fran Maselj]: Gorski potoki. Fran Levec: Matija Valjavec).

Životopisni obrazi iz obsega obrta, umetnosti in industrije. Izdal Francišek Haymerle. Preložil A. Funtek. Ljubljana 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 9, 286. (Brez podpisa).

Ruska književnost u osamnaestom stoljeću. Napisao V. Jagić / L. – Dom in svet, 9, 1896, 10, 319.

Za kralja - za dom. Napisao Josip Eugen Tomičić. Dio drugi. Zagreb 1895 / Sv. – Dom in svet, 9, 1896, 10, 319.

Sofoklove tragedije. Preveo, uvod i tumač napisao Koloman Rac. Zagreb 1895 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 10, 319.

Nove muzikalije. – Dom in svet, 9, 1896, 11, 352. (Brez podpisa). (Fr. Sal. Koželjski [= Fran Korun]: Poduk v igranju na citre, II. Janez Laharnar: Pomladanski odmevi. Danilo Fajgelj: Fuge za polne orglje in uporabo ob koncu sv. maše).

Die Slovenen und das österreichische Verfassungswerk von 1848/49. Von J. Apih. – Dom in svet, 9, 1896, 11, 352. (Brez podpisa).

- Biser-ljubav zlasti za Slovane, kakor jo je pojasnil dr. Bratoljubič Domobranski [= Jožef Meglič]. Ljubljana 1896.** – Dom in svet, 9, 1896, 13, 416. (Brez podpisa).
- Narodna vzgoja. Slovenskemu narodu spisal Josip Ciperle. Ljubljana 1896.** – Dom in svet, 9, 1896, 14, 444. (Brez podpisa).
- Šaljivi Slovenec. Nabral in izdal Anton Brezovnik. Druga izdaja. Ljubljana 1896.** – Dom in svet, 9, 1896, 14, 444-445. (Brez podpisa).
- Pesmi. Zložil Simon Jenko. Za tisek priredil Anton Funtek. I. Ljubljana 1896.** – Dom in svet, 9, 1896, 14, 445. (Brez podpisa).
- Slovanske knjižnice ...** – Dom in svet, 9, 1896, 14, 445. (Brez podpisa). (Snopiči 46, 47, 50, 51. Čedomilj Mijatović: Ikonija. Evgenij Kumičić: Preko morja).
- Zabavna knjižnica za slovensko mladino. V. zvezek.** – Dom in svet, 9, 1896, 14, 445. (Brez podpisa).
- Lirske in epske poezije. Napisal Anton Aškerc. Ljubljana 1896 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 9, 1896, št. 17, str. 541-544.
- Materino delo za Boga in domovino. Hrvaški spisal Ivan Nep. Jemeršić. Priredil za Slovenke Simon Gregorčič ml. Gorica 1896 / Dr. Fr. L.** – Dom in svet, 9, 1896, 19, 607-608.
- Doneski k zgodovini Alojzijevejšča. Nabral ob petdesetletnici vodja Jos. Lesar. Ljubljana 1896.** – Dom in svet, 9, 1896, 21, 672. (Brez podpisa).
- Die göttliche Wahrheit des Christenthums. I. Von Herman Schell. Paderborn, 1895.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 1, 52. (Podpis skupen).
- Deutscher Hausschatz in Wort und Bild. Regensburg / L.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 1, 52.
- Pflanzen- und Blumenschmuck von Altar und Kirche. Von Max Kolb. Kempten, 1895.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 111. (Podpis skupen).
- Die kirchliche Strauss- und Kranzbinderei, sowie Errichtung von Triumphbögen, erläutert von Arnold Rütter. Regensburg, 1895.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 111-112. (Podpis skupen).
- Caeremoniale für Priester, Leviten und Ministranten zu den gewöhnlichen liturgischen Diensten von Andreas Schmid. Kempten, 1896.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 112. (Podpis skupen).
- Homilien über die fasttäglichen Evangelien des Kirchenjahres von Alois Melcher. Kempten, 1895.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 112. (Podpis skupen).
- Das soziale Wirken der katholischen Kirche in Oesterreich. I. Band: Diöcese Gurk (Herzogthum Kärnten). Von Alois Cigoj. Klagenfurt, 1896 / L.** – Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 112.
- Die Raiffeisen-Vereine, ihr Wesen, ihre Stärke, ihre Sicherheit und ihr allseitiger**

Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno l. 1896 / Sv. – Dom in svet, 9, 1896, št. 2, str. 63.

Zgodbe sv. pisma, 2. snopič / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 63. (Zavrača sodbo 'tukajšnje-ga lista', da je prevajalec (= Fr. Lampe) 2. snopiča delal znanstvene 'koncesije').

Pod lipo. Knjiga za mladino s podobami. Spisal Jožef Stritar / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 63.

Andreas Freiherr von Čehovin, k. k. Artillerie-Hauptmann. Biographische Skizze von Joh. Leban. 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 2, 64. (Brez podpisa).

Apologetični govori, katere je v postu l. 1895 govoril krščanskim možem P. Hugolin Sattner. Ljubljana 1896. – Dom in svet, 9, 1896, 3, 96. (Brez podpisa).

Domača vzgoja. Spisal Jakob Dimnik. Ljubljana 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 3, 96. (Brez podpisa).

Urota Zrinsko-Frankopanska. Drugo izdanje. Zagreb. – Dom in svet, 9, 1896, 4, 126. (Avtor knjige Evgenij Kumičić).

Lublani. Sporádal Jar. Vrhlický. Praha 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 5, 159. (Brez podpisa).

W Dalmacyi i Czernogorze. X. Marcin Czermiński. Krakov 1896. – Dom in svet, 9, 1896, 5, 159-160. (Brez podpisa).

Naše nebo. Crtice iz astronomije. Napisao Oton Kučera. 1894 / Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 6, 190.

Zabavna knjižnica. – Dom in svet, 9, 1896, 8, 255. (Brez podpisa). (O negativnih ocenah tega zvezka in o povesti Dobravca [= Ivo Trošt] Temni oblaki).

Ant. Knezova knjižnica. II. zvezek. – Dom in svet, 9, 1896, 8, 255-256. (Brez podpisa). (Ivan Gorec [= Fran Maselj]: Gorski potoki. Fran Levec: Matija Valjavec).

Životopisni obrazi iz obsega obrta, umetnosti in industrije. Izdal Frančišek Haymerle. Preložil A. Funtek. Ljubljana 1895. – Dom in svet, 9, 1896, 9, 286. (Brez podpisa).

Ruska književnost u osamnaestom stoljeću. Napisao V. Jagić / L. – Dom in svet, 9, 1896, 10, 319.

Za kralja - za dom. Napisao Josip Eugen Tomičič. Dio drugi. Zagreb 1895 / Sv. – Dom in svet, 9, 1896, 10, 319.

Sofoklove tragedije. Preveo, uvod i tumač napisao Koloman Rac. Zagreb 1895 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, 10, 319.

Nove muzikalije. – Dom in svet, 9, 1896, 11, 352. (Brez podpisa). (Fr. Sal. Koželjski [= Fran Korun]: Poduk v igranju na citre, II. Janez Laharnar: Pomladanski odmevi. Danilo Fajgelj: Fuge za polne orglje in uporabo ob koncu sv. maše).

Die Slovenen und das österreichische Verfassungswerk von 1848/49. Von J. Apih. – Dom in svet, 9, 1896, 11, 352. (Brez podpisa).

- Biser-ljubav zlasti za Slovane, kakor jo je pojasnil dr. Bratoljubič Domobranski [= Jožef Meglič]. Ljubljana 1896.** - Dom in svet, 9, 1896, 13, 416. (Brez podpisa).
- Narodna vzgoja. Slovenskemu narodu spisal Josip Ciperle. Ljubljana 1896.** - Dom in svet, 9, 1896, 14, 444. (Brez podpisa).
- Šaljivi Slovenec. Nabral in izdal Anton Brezovnik. Druga izdaja. Ljubljana 1896.** - Dom in svet, 9, 1896, 14, 444-445. (Brez podpisa).
- Pesmi. Zložil Simon Jenko. Za tisek priredil Anton Funtek. I. Ljubljana 1896.** - Dom in svet, 9, 1896, 14, 445. (Brez podpisa).
- Slovanske knjižnice ...** - Dom in svet, 9, 1896, 14, 445. (Brez podpisa). (Snopiči 46, 47, 50, 51. Čedomilj Mijatović: Ikonija. Evgenij Kumičić: Preko morja).
- Zabavna knjižnica za slovensko mladino. V. zvezek.** - Dom in svet, 9, 1896, 14, 445. (Brez podpisa).
- Lirske in epske poezije. Napisal Anton Aškerc. Ljubljana 1896 / Dr. Fr. L.** - Dom in svet, 9, 1896, št. 17, str. 541-544.
- Materino delo za Boga in domovino. Hrvaški spisal Ivan Nep. Jemeršić. Priredil za Slovenke Simon Gregorčič ml. Gorica 1896 / Dr. Fr. L.** - Dom in svet, 9, 1896, 19, 607-608.
- Doneski k zgodovini Alojzijevišča. Nabral ob petdesetletnici vodja Jos. Lesar. Ljubljana 1896.** - Dom in svet, 9, 1896, 21, 672. (Brez podpisa).
- Die göttliche Wahrheit des Christenthums. I. Von Herman Schell. Paderborn, 1895.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 1, 52. (Podpis skupen).
- Deutscher Hausschatz in Wort und Bild. Regensburg / L.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 1, 52.
- Pflanzen- und Blumenschmuck von Altar und Kirche. Von Max Kolb. Kempten, 1895.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 111. (Podpis skupen).
- Die kirchliche Strauss- und Kranzbinderei, sowie Errichtung von Triumphbögen, erläutert von Arnold Rütter. Regensburg, 1895.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 111-112. (Podpis skupen).
- Caeremoniale für Priester, Leviten und Ministranten zu den gewöhnlichen liturgischen Diensten von Andreas Schmid. Kempten, 1896.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 112. (Podpis skupen).
- Homilien über die fasttäglichen Evangelien des Kirchenjahres von Alois Melcher. Kempten, 1895.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 112. (Podpis skupen).
- Das soziale Wirken der katholischen Kirche in Oesterreich. I. Band: Diöcese Gurk (Herzogthum Kärnten). Von Alois Cigoi. Klagenfurt, 1896 / L.** - Duhovni pastir, 13, 1896, 2, 112.
- Die Raiffeisen-Vereine, ihr Wesen, ihre Stärke, ihre Sicherheit und ihr allseitiger**

- Nutzen, nebst ausführlicher Anleitung über Gründung und Geschäftsführung, von Jos. Staudinger. Passau, 1895 / Dr. L. - Duhovni pastir, 13, 1896, 4, 240.**
- Allgemeine Kulturgeschichte. Im Grundriss dargestellt von Johannes Nikel. Paderborn, 1895. - Duhovni pastir, 13, 1896, 5, 304. (Podpis skupen).**
- Theologische Principienlehre. Lehrbuch der Apologetik von Andreas Schill. Paderborn, 1895. - Duhovni pastir, 13, 1896, 5, 304. (Podpis skupen).**
- Apologie des Christenthums. Von Franz Hettinger. 7. Auflage / Dr. F. L. - Duhovni pastir, 13, 1896, 5, 304.**
- Atlas scripturae sacrae. Auctore Rich. Riess. Friburgi Br., 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 351. (Podpis skupen).**
- Meditationum et contemplationum s. Ignatii de Loyola puncta. Franciscus Hummelauer. Friburgi Br., 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 351. (Podpis skupen).**
- Katholischer Katechismus für die Volksschulen. Von J. Schmitz. Regensburg, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 351. (Podpis skupen).**
- Vier heilige Zeiten. Von Franz Klasen. Kempten, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 351. (Podpis skupen).**
- Kleines Ablassbuch. Von Joseph Hilgers. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 351-352. (Podpis skupen).**
- Unserer lieben Frau Mitgift. Von T. E. Bridgett. Paderborn, 1895. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 352. (Podpis skupen).**
- Das Lehrbuch der Metaphysik für Kaiser Josef II. Verfasst von P. Josef Frantz. Paderborn, 1895. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 352. (Podpis skupen).**
- Herbstblätter. Nachgelassene Gedichte von F. W. Weber. Paderborn, 1896 / Dr. F. L. - Duhovni pastir, 13, 1896, 6, 352.**
- Institutiones theologiae dogmaticae specialis. Tractatus de gratia. Auctore Bernardo Jungmann. Ratisbonae, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 8, 431-432. (Podpis skupen).**
- Theologia moralis per modum conferentiarum auctore clarissimo P. Beniamino Elbel. Volumen tertium. Paderbornae, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 8, 432. (Podpis skupen).**
- Die Orden und Congregationen der katholischen Kirche. Von Max Heimbucher. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 8, 432. (Podpis skupen).**
- Der Mensch. Sein Ursprung und seine Entwicklung. Von C. Gutberlet. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 8, 432. (Podpis skupen).**
- Sankt Helenas Heiltum. Erzählendes Gedicht in sechszehn Gesängen. Von Wilhelm Biesten. Paderborn, 1895 / Dr. F. L. - Duhovni pastir, 13, 1896, 8, 432.**

Horae diurnae breviarii romani ex decreto ss. Concilii Tridentini restituti ... Ratisbonae, 1895. - Duhovni pastir, 13, 1896, 9, 475-476. (Podpis skupen).

Institutiones theologiae dogmaticae specialis revmi. P. Alberti a Bulsano ... Tomus III. Oeniponte, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 9, 476. (Podpis skupen).

Öffentliche Vorträge, gehalten vor seinen Kurgästen in der wandelbahn zu Wörishofen von Msgr. Sebastian Kneipp. III. Band. Kempten, 1896. - Duhovni pastir, 13, 1896, 9, 476. (Podpis skupen).

Otázka sociální a Zákon Boží. Od Abbé Dufoura. V Brně, 1896 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 13, 1896, 9, 476.

Philosophisches Jahrbuch. VIII. Fulda, 1895. - Duhovni pastir, 13, 1896, 10, 528. - Duhovni pastir, 13, 1896, 10, 528. (Podpis skupen).

Bibel und Wissenschaft. Von Franz Kaulen. Brixen, 1896 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 13, 1896, 10, 528.

E

[Opomba]. Šubic, Simon: Fotografovanje v prirodnih barvah / Uredn. - Dom in svet, 9, 1896, 1, 30-31.

[S pojasnilom]. Koler, Martin: Pesem od potresa v Ljubljani / Uredn. - Dom in svet, 9, 1896, 7, ovitek.

[Opomba]. Kovačič, Franc: Bolgarska književnost / Uredn. - Dom in svet, 9, 1896, 9, 287

F

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 2, 63-64. (Brez podpisa). (Matija Jama: Božični podprtniki. Nicolas Poussin: Sv. Trije kralji. Vladimir Egorovič Makovskij: Banka propadla. Tudi o težavah DS s slikami).

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 3, 96. (Brez podpisa). (Matija Jama: »Koledniki so tu!«).

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 5, 160. (Brez podpisa). (Guido Reni: Aurora. Wilhelm Leo Arndt: Kako ti je, dete? Ludvik Grilc: V cerkvi sv. Marka).

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 7, 224. (Brez podpisa). (Ludwig Löfftz: Pietà. Ruska cerkev v Jeruzalemu. Božena Něměcová. Kočevje).

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 15, 480. (Brez podpisa). (Anton Koželj: Pri obedu. Pier Francesco Mola: Herminija - pastirica).

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 17, 544. (Brez podpisa). (Izveličar, slika iz samostana v Bistri).

Naše slike. - Dom in svet, 9, 1896, 24, 768. (Brez podpisa). (Janez Franc Egckher).

G

Vabilo na naročbo / Uredništvo in lastništvo »Dom in Svet« a. - Dom in svet, 9, 1896, 1, ovitek. (Smernice časopisa, DS nima denarne podpore, nadaljevali bodo z domoznanstvom).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 9, 1896, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 9, 1896, 3, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 9, 1896, 5, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Zahvala dobrotnikom Marijanišča / Vodstvo Marijanišča. – Dom in svet, 9, 1896, 6, ovitek. (Za pomoč ob potresu in za vzdrževanje).

Darovi za Marijanišče. – Dom in svet, 9, 1896, zv. 7, 8, 10, 16 in 24, ovitki. (Brez podpisa).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 9, 1896, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 9, 1896, 24, ovitek. (Brez podpisa). (Nedokončani prispevki se bodo nadaljevali prihodnje leto).

Vabilo na naročbo / Uredništvo in upravništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 9, 1896, 24, ovitek. (Zagovor smernic in program).

Bodočnost slovenskega naroda. – Dom in svet, 9, 1896, 1-3, ovitki; 5, ovitki; 6, ovitki; 8, ovitki; 9, ovitki. (Brez podpisa). (O vzgoji in izobrazbi).

H

Kočevje / fot Fr. L. – Dom in svet, 9, 1896, št. 7, str. 217.

Kmetiško domovanje Zalogom. – Dom in svet, 9, 1896, 19, 598. (Na sliki je Lampetova rojstna hiša v Zadlogu. Fotograf razrešen v DS, 1900, 609).

1897

A

Cvetje s polja modroslovskega / dr. Fr. L. – Dom in svet, 10, 1897, 1, 1-4; 2, 33-37; 3, 65-68; 4, 97-100; 5, 129-133; 6, 161-164; 7, 193-196; 8, 225-228; 9, 257-260; 10, 289-291; 11, 321-322; 12, 353-355; 13, 385-387; 14, 417-419; 15, 449-451; 16, 481-484; 17, 513-515; 18, 545-548; 19, 577-580; 20, 609-611; 21, 641-644; 22, 673-676; 23, 705-708; 24, 737-741. (Predgovor. Uvod. I. Najvišje resnice o umu in svetu. II. O нравni dobroti. III. Nauk o družbi in pravici. IV. O lepoti in umetnosti).

Za kaj se gre? Kulturna črtica / dr. Fr. L. – Dom in svet, 10, 1897, 4, 122-123. (O odnosu sodobnega socializma do vere, družine in kmetijskega stanu).

Barage risarski umetniški spominiki. – Dom in svet, 19, 1897, 12, 384. (Brez podpisa). (Ponatis glej 1999).

Naše kritično stališče / dr. Fr. L. – Dom in svet, 10, 1897, 13, 414-416; 17, 539-541; 18, 573-576. (Svoboda v umetnosti in katoliška kritika. Ob Aškercu oceni Govekarja romana Ljubezen in rodoljubje (LZ 1897), kjer Aškerc tudi zavrača Lampetovo oceno njegovih Lirskih in epskih poezij).

Ob desetletnici. – Dom in svet, 10, 1897, 24, 766-768. (Brez podpisa). (Pogled na desetletno delo pri listu, na težave in želje).

Leposlovje fin de siecle / L. - Katoliški obzornik, 1, 1897, št. 1, str. 63-78.

B

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1896. - Dom in svet, 10, 1897, št. 1, str. 29. (Brez podpisa). (Napredovanje članstva).

Duhovniki v odboru Slovenske Matice. - Dom in svet, 10, 1897, 6, ovitek. (Brez podpisa). (Odnos duhovnikov do »svobodne umetnosti«. Ob oceni Govekarjeve povesti Ljubezen in rodoljublje, ki jo je napisal Josip Poljanec [= Ivan Škrjanec?], Slovanski svet, 1897, 24-25).

Glasbena Matica / L. - Dom in svet, 10, 1897, 4, 128.

Simon Robič / dr. Fr. L. - Dom in svet, 10, 1897, 7, 217-218. (Nekrolog). (S sliko na str. 257).

† Janko Krsnik. - Dom in svet, 10, 1897, 16, ovitek. (Brez podpisa).

Kopitarja in Vuka Karadžića ... - Dom in svet, 10, 1897, št. 22, str. 703. (Brez podpisa). (Beležka o prenosu njunih zemeljskih ostankov v domovino).

D

Zgodbe sv. pisma. Slovincem priredil in razložil Frančišek Lampe, 3. snopič / L. - Dom in svet, 10, 1897, 1, 29. (O slikah v Zgodbah).

Slovenska pesmarica. I. zvezek / L. & H. - Dom in svet, 10, 1897, 1, 29. (Uredil Jakob Aljaž).

Naše časopisje / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 10, 1897, 2, 60-62; 4, 125-128. (Učiteljski tovariš, Popotnik, Ljubljanski zvon (o npravnostnih načelih pri LZ in DS), Rimski katolik, Delavec, Svoboda, Glasnik, Venec cerkvenih bratovščin, Slovenski gospodar).

Slovenske večernice za pouk in kratek čas. 49. zvezek / L. - Dom in svet, 10, 1897, 3, 94. (Žaljski [= Fran Zbašnik]: Vas Kot. Anton Koder: Zaklad. Janez Klemenčič: Kako se je Klančnik z železnico sprl in zopet sprijaznil).

Kateheze. Spisal Jožef Kragelj. I. zvezek. Gorica 1896. - Dom in svet, 10, 1897, št. 4, str. 124. (Brez podpisa). (Predvsem jezikovna ocena).

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1897. IX. Leto. - Dom in svet, 10, 1897, 4, 124. (Brez podpisa).

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1897. New York. - Dom in svet, 10, 1897, 4, 124. (Brez podpisa).

V domačem krogu, zbirka pesmij in povestij za mladino. Izvirno spisal ali ... priredil Janko Leban. Gorica 1896 / dr. Fr. L. - Dom in svet, 10, 1897, 4, 124-125.

Materine sanje. Slika v jednom dejanju. Spisal E. Gangl. 1896. - Dom in svet, 10, 1897, 5, 156. (Brez podpisa).

Je zmota kratka - dolg je kes. Priobčil F. Prlek [= Franc Rakuša]. 1896. - Dom in svet, 10, 1897, 5, 156-157. (Brez podpisa).

Narodna šola družbe sv. Cirila in Metoda v Št. Rupertu pri Velikovcu. Celovec 1896. – Dom in svet, 10, 1897, 5, 157. (Brez podpisa).

Izvestje c. kr. nižje gimazije v Ljubljani v šolskih letih 1894/95 in 1895/96. Ljubljana 1896. – Dom in svet, 10, 1897, 5, 157. (Brez podpisa).

Doctor Thomas de Cilia. Zusammengestellt von M. Ljubša. Graz 1897. – Dom in svet, 10, 1897, 5, 158. (Brez podpisa).

Divina maiestas. Selectio facta per Mich. Lendovšek. Graecii 1897. – Dom in svet, 10, 1897, 5, 158. (Brez podpisa).

Povesti. Spisal Ivan Tavčar. I. zvezek. Ljubljana 1896 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 10, 1897, 6, 187-189.

Katol. Obzornik. Leto I. Štev. I. 1897. – Dom in svet, 10, 1897, št. 11, str. 352. (Brez podpisa).

Drobtinice. XXIX. letnik. 1896 / S. – Dom in svet, 10, 1897, 11, 352. (O gmotnih težavah. Avtor verjetno Lampe).

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. VI. zvezek. 1897 / L. – Dom in svet, 10, 1897, 11, 352.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1897. IX. Leto. – Dom in svet, 10, 1897, 16, 510. (Brez podpisa).

Poviest srednjega veka. Po najboljim piscima izradio Franjo Valla. Treči dio. Drugi svezak / F. L. – Dom in svet, 10, 1897, 17, 541.

Slovenske narodne pesmi. Uredil Karol Štrekelj II. snopič / L. – Dom in svet, 10, 1897, 19, 605-606.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1897 / Sv. – Dom in svet, 10, 1897, št. 22, str. 702. (Zgodbe sv. pisma, 4. snopič. Fr. J Milovršnik [= Fran Zbašnik] : Boj za pravico).

Naš dom. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. II. zvezek. 1897. – Dom in svet, 10, 1897, 22, 703. (Brez podpisa).

Von der Gnade Christi. Text des hl. Thomas von Aquin. Von W. Ph. Englert. I. Theil. Bonn, 1896. – Duhovni pastir, 14, 1897, 2, 119-120. (Podpis skupen).

Sieben Predigten über des Menschen Ziel und Ende und letzten Dinge von Philipp Hammer. Fulda, 1896. – Duhovni pastir, 14, 1897, 2, 120. (Podpis skupen).

Licht oder Irrlicht? Von Andreas Hammerle. Münster, 1896. – Duhovni pastir, 14, 1897, 2, 120. (Podpis skupen).

Das Grunddogma des Christenthums verteidigt gegen die Angriffe des Materialismus. Von P. Rissart. Bonn, 1895. – Duhovni pastir, 14, 1897, 2, 120. (Podpis skupen).

Wanderungen durch die Gesellschaftspolitik. Von Alfred Ebenhoch. Linz, 1896 / Dr. F. L. – Duhovni pastir, 14, 1897, 2, 120.

Frühvorträge über das Leiden Christi für je sechs Sonntage in der Fastenzeit auf neun Jahre. Von W. Lorenz. Regensburg, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 289. (Podpis skupen).

Der Leiden Christi, eine Tugendschule. Acht Fastenpredigten von Alphons Breiter. Regensburg, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 289-290. (Podpis skupen).

Das glückliche Jenseits. Fastpredigten von G. Siessel. Regensburg, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 290. (Podpis skupen).

Das Leben Jesu nach den vier Evangelien in Predigten dargestellt und bearbeitet von Caspar Berens. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 290. (Podpis skupen).

Der heil. Antonius in Toulon und das Brot der Armen. Erzählung eines Augenzeugen von Stephan Jouve. Stuttgart, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 290. (Podpis skupen).

Die Ascetik und ihre dogmatische Grundlage bei Basilius dem Grossen. Von A. Kranich. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 290. (Podpis skupen).

Institutiones theologiae dogmaticae. Tractatus de gratia divina. Auctore Petro Eining. Treveris, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 290-291. (Podpis skupen).

Gott und Geist. Zweiter Theil: Beweisführung. Von Hermann Schell. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 291-292. - (Podpis skupen).

Die gemischten Ehen. Sechs Fastenpredigten. Von Martin Jäger. Regensburg, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 292. (Podpis skupen).

Kirchenmusikalisches Jahrbuch für das Jahr 1896. Regensburg. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 292. (Podpis skupen).

Grundzüge der Metaphysik im Geiste des hl. Thomas von Aquin. Von M. Schneid. Paderborn, 1896 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 14, 1897, 5, 292.

Die Sacramentalien der katholischen Kirche. In ihrer Eigenart beleuchtet von Franz Schmid. Brixen, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 6, 343-344. (Podpis skupen).

Die Verehrung und Anbetung des allerheiligsten Sakramentes des Altares. Geschichtlich dargestellt von Jakob Hoffmann. Kempten, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 6, 344. (Podpis skupen).

Die substantziale Form und der Begriff der Seele bei Aristoteles. Von E. Rolfes. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 6, 344. (Podpis skupen).

Entwurf einer Ästhetik der Natur und Kunst. Von Anton Kirstein. Paderborn, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 6, 344. (Podpis skupen).

Fr. W. Webers Dreizehnlinden. Eine literarische Studie von B. L. Tibesar. Paderborn, 1896 / dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 14, 1897, 6, 344.

Vernünftiges Denken und katholischer Glaube. Von Christian Hold. Kempten,

1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 8, 440. (Podpis skupen).

Valeria oder der Triumphzug aus den Katakomben. Historische Erzählung von Anton de Waal. 3. Aufl. Regensburg, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 8, 440. (Podpis skupen).

Die Arbeit betrachtet im Lichte des Glaubens. Ein Beitrag zur Lösung der socialen Frage von G. Diessel. 2. Aufl. Regensburg, 1898 / Dr. F. L. - Duhovni pastir, 14, 1897, 8, 440.

Maria, die Mutter Jesu. Von. C. H. T. Jamar. Trier, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 526-527. (Podpis skupen).

Homiletische Predigten für die Sonn- und festtäglichen Evangelien von A. Perger. Paderborn, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 527. (Podpis skupen).

Examen in usum cleri in gratiam praecipue sacerdotum sacra exercitia obeuntium. Concinnavit Jos. Debarhe et auxit Jos. Schneider. Sexta editio. Ratisbonae, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 527. (Podpis skupen).

Institutiones dogmaticae. Auctore Petro Einig. Treveris, 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 527. (Podpis skupen).

Apologie des Christenthums. Von Paul Schanz. II. Theil. Freiburg i. Br., 1897. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 528. (Podpis skupen).

Gedanken zur würdigen Feier der heiligen Messe. Von H. Aebischer. Mainz, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 528. (Podpis skupen).

Katechismus und Leben. Von St. D. Reger. Regensburg, 1896. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 528. (Podpis skupen).

Von der protestantischen Theologie zum katholischen Priesterthum. Erfurt, 1896 / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 14, 1897, 10, 528.

E

[Opomba]. Vidic, Franc: Macedonische Studien V. Oblaka / Uredn. - Dom in svet, 10, 1897, 5, 157-158.

[Opomba] Bernik, Valentin: Ant. Knezova knjižnica. III. zvezek / Uredn. - Dom in svet, 10, 1897, 6, 186. (O ideološki osnovi Knezove knjižnice).

[Opomba]. Matija Murko: [O Debevčevi oceni Murkove knjige Deutsche Einflüsse ... v Domu in svetu] / Uredn. - Dom in svet, 10, 1897, 14, 447.

[Opomba]. Steklasa, Ivan: Jugoslavenska akademija znanosti in umetnostij leta 1896 / Uredn. - Dom in svet, 10, 1897, 20, 638.

[Opomba]. Krek, J. Ev: Socijalni pomenki / Uredn. - Dom in svet, 10, 1897, zv. 7, ovitek.

F

Naše slike. – Dom in svet, 10, 1897, 3, 95. (Brez podpisa).

Naše slike. – Dom in svet, 10, 1897, 5, 158. (Brez podpisa). (Robba: Sv. Katarina. Alojzij Repič: Slepi ubožec).

Naše slike. – Dom in svet, 10, 1897, 6, 191. (Brez podpisa). (Zidani Most [Zagorje!] ob južni železnici (dopolnilo na str. 252). Knez Nikola I. Kneginja Milena Petrovna).

Naše slike. – Dom in svet, 10, 1897, 9, 288. (Brez podpisa). (Leonardo da Vinci: Kristus v »Zadnji večerji«. Bartolomeo Schedone: Kristusa devajo v grob. Simon Robič).

Naše slike. – Dom in svet, 10, 1897, 21, 672. (Brez podpisa). (Ladislav Novak: Kovač in smrt).

Naše slike. – Dom in svet, 10, 1897, 23, 736. (Brez podpisa). (Pietro Magni: Sokrat. Notranjščina cerkve sv. Pavla v Rimu).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 10, 1897, 1, ovitek. (Brez podpisa). (Voščilo ob novem letu).

Vabilo na naročbo / Uredništvo in upravništvo. – Dom in svet, 10, 1897, 1, ovitek.

Prijateljem »Dom in svet«-a. – Dom in svet, 10, 1897, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Poziv k agitaciji za DS).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 10, 1897, 4, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku, druge prosi, naj potrpe).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 10, 1897, 6, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Darovi za Marijanišče. – Dom in svet, 10, 1897, 8, ovitek. (Brez podpis).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 10, 1897, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Urednik je preobremenjen z delom, ne more takoj odgovarjati).

Prošnja / Lampe Frančišek. – Dom in svet, 10, 1897, 18, ovitek. (Za podatke o umetninah v zasebni in javni lasti).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 10, 1897, 22, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku Ud Dom in sveta o DS).

Zahvala / Marijanišče. – Dom in svet, 10, 1897, 24, ovitek. (Za darove).

Vabilo na naročbo / Uredništvo in upravništvo »Dom in Svet«-a. – Dom in svet, 10, 1897, 24, ovitek. (Program za prihodnje leto).

A

Dr. Jakob Missia, imenovani nadškof goriški / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 6, 179-183 : portret. (Nadnaslov: Goriška metropolija. Cerkveno-zgodovinska in življenjepisna črtica iz novejšje dobe, I-IV.).

Predgovor uredništva. Socijalni pomenki. Piše dr. Ivan Ev. Krek. – Dom in svet, 11, 1898, št. 10, 317-319.

Jovan Sundečič. V spomin 50 letnice njegovega književnega delovanja. – Dom in svet, 11, 1898, št. 12, str. 353-354 : portret. (Brez podpisa).

Naše modroslovje. »Zvonu«-u za odgovor / dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 20, 628-630; 23, 733-735; 24, 762-764. (Odgovor na oceno A. Š. [= Anton Šantel] Lampetove knjige Cvetje s polja modroslovskega (LZ 1898, 371-374)).

Sežiganje mrličev / dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 20, 632-638. (Ob članku v Slovenskem narodu).

O dervsih / dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 21, 670-672.

Frančišek Saleški: Teotim ali o ljubezni božji. Tretja knjiga. Četrta knjiga. – Drobtinice, 30, 1898, str. [1]-63.

Družba sv. Vincencija / spisal dr. Fr. L. – Drobtinice, 30, 1898, 158-168.

Marijanišče v Ljubljani / spisal dr. Fr. L. – Drobtinice, 30, 1898, [169]-191 : ilustr. (z jeklorezom Marijanišča, s štirimi fotografijami iz življenja v Marijanišču (Prizor iz igre Sv. Alojzij, Dečki izdelujejo rožne vence, Šolska sestra v Marijanišču in Mal gojenec marijaniški) in z 11 risbami).

B

Dvajsetletnica papeževanja Leona XIII. – Dom in svet, 11, 1898, 4, 128. (Brez podpisa).

Šestdesetletnica biskupa Strossmayerja. – Dom in svet, 11, 1898, 4, 128. (Brez podpisa).

Narodne noše. – Dom in svet, 11, 1898, 4, 128. (Brez podpisa).

† **P. Emanuel Drevenšek.** – Dom in svet, 11, 1898, 5, 160. (Brez podpisa).

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju. – Dom in svet, 11, 1898, 7, ovitek. (Brez podpisa). (Beležka o delu 1897).

Naši sotrudniki. – Dom in svet, 11, 1898, 10, 319-320 : portreti. (Anton Medved, Ivo Trošt, Janko Barle, Fran Jaklič). (Brez podpisa).

Naša cesarica umorjena. – Dom in svet, 11, 1898, 18, 574-575. (Brez podpisa).

Gospodinjska šola v Ljubljani za kmetiške deklice. – Dom in svet, 11, 1898, 18, 575. (Brez podpisa). (Jo bodo odprli 1899).

Sežiganje mrličev. – Dom in svet, 11, 1898, 18, 575-576. (Katoliško stališče do sežiganja).

† **Anton Cej.** – Dom in svet, 11, 1898, 20, 640. (Brez podpisa).

Cesarjeva petdesetletnica. – Dom in svet, 11, 1898, 23, 705-707. (Brez podpisa).

Predgovor. – Drobtnice, 30, 1898, str. [VII]-VIII. (Brez podpisa).

Katoliška družba za Kranjsko leta 1898. – Drobtnice, 30, 1898, str. 197-200. (Brez podpisa). (Seznam članov).

D

Književno naznanilo. – V: Lampe, Frančišek: Cvetje s polja modroslovskega : kratek sestav glavnih modroslovskih nauk, 1898, str. [5-8]. (Naznanja svoja dela: Dom in svet, 4 – 10, Glasi katoliške družbe 19 in 20; Drobtnice 21 – 29, in še vsa svoja avtorska dela: Apologetični razgovori, Obrambni govori, Jeruzamemski romar in Zgodbe Sv. pisma – prve štiri zvezke, Vvod v modroslovje in Dušeslovje. Vsako delo tudi na kratko označi).

Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1898 / L. – Dom in svet, 11, 1898, št. 1, str. 31.

Slučaji usode. Roman. Spisala Pavlina Pajkova. Ljubljana 1897. – Dom in svet, 11, 1898, 1, 31-32. (Brez podpisa).

Zgodovina župnij in zvonov v dekaniji Radolice. Spisal Jožef Lavtižar. Ljubljana 1897 / Sv. – Dom in svet, 11, 1898, 2, 62.

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1898. Četrty letnik. – Dom in svet, 11, 1898, 2, 62. (Brez podpisa).

Ročni kašipot po Goriškem, Trstu in Istri za 1898. IV. letnik. – Dom in svet, 11, 1898, 2, 62. (Brez podpisa).

Knjižnica za mladino. – Dom in svet, 11, 1898, št. 2, str. 62-63; št. 4, str. 127-128. (Brez podpisa). (Snopiči 6/7, 9 (Karel J. Zákoucký: Plemenita srca), 10/11 (Antona Martina Slomšeka spisi, zbrani za mladino), 12, 13/14 (Andrej Praprotnik: Pesmi cerkvene in druge), 15 (Franz Wiedermann: Zeleni listi), 16 (Antona Martina Slomšeka spisi, zbrani za mladino), 17/18 (Josef Ehrenberger: Tatarji na Moravskem), 19 (Slavoj in Ljudmila, prir. Jakob Dimnik), 20 (Ludovik Černež: Bogdančkova mlada leta), 21 (Engelbert Gangl: Pisanice), 22/23 (Janko Leban: V domačem krogu), 24 (Savinjski glasi, I)).

Ilustrovani narodni koledar. Leto X. – Dom in svet, 11, 1898, 3, 95. (Brez podpisa).

Slovenske narodne pesmi. Uredil K. Štrekelj III. snopič / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 6, 189-190.

Voditelj v bogoslovnih vedah. Leto I. Zv. I. 1898. – Dom in svet, 11, 1898, 9, 286. (Brez podpisa). (Beležka).

Knjige Matice Hrvatske za leto 1897 / F. L. – Dom in svet, 11, 1898, št. 9, str. 286. (Oton Kučera: Vrieme).

Pole s podobami za šolo in dom. – Dom in svet, 11, 1898, 13, 416. (Brez podpisa).

O jetiki, sušici ali deri. Spisal Anton Pogačnik. Novo mesto 1898. – Dom in svet, 11, 1898, 16, 511 (Brez podpisa). (Tudi ocena prevoda Janka Lebanca).

Slovenska književnost. – Dom in svet, 11, 1898, 18, 572-573. (Brez podpisa). (Poročilo o knjižnicah Družbe sv. Cirila in Metoda. Jakob Dimnik: Zlati jubilej preljubega cesarja Franca Jožefa I. Franc Hubad: Franc Jožef I. Tomo Zupan: Naš cesar Fran Jožef I. Janko Leban: Andrej baron Čehovin).

Slovenska književnost. – Dom in svet, 11, 1898, 21, 672. (Brez podpisa). (Zabavna knjižnica za slovensko mladino, zv. VI-VIII. Izvestje Glasbene Matice v Ljubljani 1897/98).

Pri stricu. Povest. Spisal Ivo Trošt. Ljubljana 1898 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 22, 703.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko / Sv. – Dom in svet, 11, 1898, 22, 703. (Anton Koblar: Čigav je Žumberk?).

Stenski koledar za l. 1899. – Dom in svet, 11, 1898, 24, 768. (Brez podpisa).

Skladni koledar za navadno l. 1899. – Dom in svet, 11, 1898, 24, 768. (Brez podpisa).

Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1899. Enajsti letnik. – Dom in svet, 11, 1898, št. 24, str. 768. (Brez podpisa). (Beležka).

Ilustrovani narodni koledar za l. 1899. – Dom in svet, 11, 1898, 24, 768. (Brez podpisa).

Der Katholicismus als Princip des Fortschrittes. Von Hermann Schell. Würzburg, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 1, 58. (Podpis skupen).

Grosses Herz-Jesu-Buch. Von Franz Hattler. Regensburg, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 1, 58. (Podpis skupen).

Vita Domini Nostri Jesu Christi e quatuor evangeliis apsis ss. Verbis concinnata a Ioanne Bapt. Lohmann. Paderbornae, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 1, 58. (Podpis skupen).

Der Hypnotismus. Eine naturwissenschaftliche Studie von L. Schütz. Fulda, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 1, 59. (Podpis skupen).

Institutiones theologiae dogmaticae specialis. Tractatus de Verbo incarnato. Auctore Fernando Jungmann. Ratisbonae, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 1, 58. (Podpis skupen).

Praktisches Handbuch der kirchlichen Baukunst einschliesslich der Malerei und Plastik. Von Georg Beckner. 3. Aufl. Freising, 1897 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 15, 1898, 1, 60.

De religione revelata libri quinque. Auctore Guilelmo Wilmers. Ratisbonae, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 5, 314-315. (Podpis skupen).

De Christi ecclesia libri sex. Auctore Guilelmo Wilmers. Ratisbonae, 1897. – Duhovni pastir, 15, 1898, 5, 315. (Podpis skupen).

- Theologia moralis decalogalis et sacramentalis. Auctore clarissimo Patritio Sporer. Tomus I. Paderbonae, 1897.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 5, 315-316. (Podpis skupen).
- Apologie des Christenthums. Von Paul Schanz. 3. Theil. 2. Aufl. Freiburg im Br., 1898.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 5, 316. (Podpis skupen).
- Christenthum und Weltmoral. Zwei Vorträge über das Verhältnis der christlichen Moral zur antiken Ethik und zur weltlichen Cultur von Josef Mausbach. Münster, 1897.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 5, 316. (Podpis skupen).
- Schreckensrufe des Unglaubens, ihre Gefahr und Heilung. Sechs soziale Fastenpredigten von Martin Jäger. Regensburg, 1898 / Dr. Fr. L.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 5, 316.
- Horae diurnae Breviarii Romani. Ratisbonae, 1898.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 7, 424. (Podpis skupen).
- Rituale Romanum, Pauli V. P. M. iussu editum et a Benedicto XIV ... Ratisbonae, 1898.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 7, 424. (Podpis skupen).
- Manuale clericorum, in quo habentur instructiones asceticae liturgicaeque ac variarum precum formulae ad usum eorum praecipue, qui in seminariis clericorum versantur. Collegit, disposuit, edidit Josephus Schneider. Ratisbonae, 1898 / Dr. Fr. L.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 7, 424.
- Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch. Tomus I. Friburgi Br., 1898.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 9, 512. (Podpis skupen).
- Maria und ihren Vorbildern. Marienpredigten, zurechtgelegt zu Lesungen auf die Feste der seligsten Jungfrau und für die Marienmonate Mai und Oktober. Von Peter Vogt. Regensburg, 1898 / Dr. Fr. L.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 9, 512.
- Johann Nepomuk Tschupick: Sämmtliche Kanzelreden. I. Paderborn, 1898.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 12, 688. (Podpis skupen).
- Institutiones theologiae dogmaticae. Tractatus de Deo creante - De Deo consummante. Auctore P. Einig. Treveris, 1898.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 12, 688. (Podpis skupen).
- Der zweite und dritte Brief des Apostels Johannes, geprüft auf ihren kanonischen Charakter, übersetzt und erklärt von Heinrich Poggel. Paderborn, 1896.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 12, 688. (Podpis skupen).
- Regensburger Marienkalender für das Jahr 1899. 24. Regensburg / Dr. Fr. L.** - Duhovni pastir, 15, 1898, 12, 688.
- [Opomba]. Steska, Viktor: Letopis Slovenske Matice za leto 1897 / Uredn.** - Dom in svet, 11, 1898, 4, 125.
- [Opomba]. Šubic, Simon: Andréjevo potovanje proti tečaju / Uredn.** - Dom in svet, 11, 1898, 18, 569.

F

Naše slike. – Dom in svet, 11, 1898, 2, 64. (Brez podpisa). (Achille Glisenti: Dedova zabava. Pred votlino Kristusovega rojstva v Betlehemu).

Naše slike. – Dom in svet, 11, 1898, 6, 192. (Brez podpisa). (Nekdanji samostan in grad Kamen v Velesalu (Velesovo). Dr. Anton Mahnič. Slike iz Beneške Slovenije).

Naše slike. – Dom in svet, 11, 1898, 8, 256. (Brez podpisa). (Hermann L. Helmholtz. Krk. Omarjeva džamija v Jeruzalemu. Josip Dostal: Vrnitev).

Naše slike. – Dom in svet, 11, 1898, 9, 288. (Brez podpisa). (Ivan Vavpotič: Zavržena ljubezen. Škof Jakob Trobec).

Naše slike. – Dom in svet, 11, 1898, 17, 544. (Brez podpisa). (Muza Melpomena. Moravče).

Naše slike. – Dom in svet, 11, 1898, 19, 608. (Brez podpisa). (Božidar Raič. Asuan. - Popravek - zv. 20, ovitek).

G

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom; splošno o šibkih prispevkih).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 1, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Vabilo na naročbo / Urednik. – Dom in svet, 11, 1898, 1, ovitek.

Darovi za Marijanišče / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 11, 1898, 2, ovitek.

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 3, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom, o datumu Levstikovega rojstva).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, št. 4, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom). **Listnica uredništva.** – Dom in svet, 11, 1898, 5, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom, o listu Vrhbosna, o Aristotelu).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 7, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 8, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Našim bralcem / Uredništvo »Dom in svet«-a. – Dom in svet, 11, 1898, 8, ovitek. (Urednik je preobložen z delom, je dobil pomočnika).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 11, ovitek. (Brez podpisa; avtorja Mihael Bulovec in Frančišek Lampe).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 12, ovitek. (Brez podpisa; avtorja Mihael Bulovec in Frančišek Lampe). (Odgovor tudi 'Zvon'-ovemu ocenjevalcu A.Š. [= Anton Šantel], ki je ocenjeval Cvetje s polja modroslovskega).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 11, 1898, 13, ovitek. (Brez podpisa). (Ne more odpisovati tako hitro).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 11, 1898, št. 18, ovitek. (Brez podpisa). (Primanjkuje prostora za vse prispevke). Vabilo na naročbo / Uredništvo in založništvo »Dom in Svet«-a. - Dom in svet, 11, 1898, 24, ovitek (Program za leto 1899).

H

Velesalska cerkev / fot. dr. Fr. L. - Dom in svet, 11, 1898, 24, 744.

Notranjščina veleselske cerkve / fot. dr. Fr. L. - Dom in svet, 11, 1898, 24, 745.

Schmidt, Martin Johann - Kremser: Marijino oznanjenje. Slika v velikem oltarju velesalskem / fot. dr. Fr. L. - Dom in svet, 11, 1898, 24, 746.

Schmidt, Martin Johann - Kremser: Marijino oznanjenje. Slika v ljubljanski vojaški bolnici / fot. dr. Fr. L. - Dom in svet, 11, 1898, 24, 749. (Ponatis v DS 12, 1899, 6, 177).

Schmidt, Martin Johann - Kremser: Sv. Barbara. Slika v cerkvi velesalski / fot. dr. Fr. L. - Dom in svet, 11, 1898, 24, 751.

Schmidt, Martin Johann - Kremser: Sv. Dominik. Slika v cerkvi velesalski / fot. dr. Fr. L. - Dom in svet, 11, 1898, 24, 753.

1899

A

Dr. Andrej Čebašek / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 4, 97-99 : portret. (Nekrolog).

Potopljen čoln / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 6, 188-191. (O svojem Cvetju s polja modroslovskega. Polemika s kritikom A. Š. [= Anton Šantel] (Ljubljanski zvon, 1899, 187-191)).

Dr. France Prešeren / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 16, 481-485 : ilustr. (Ob 50-letnici smrti in 100-letnici rojstva).

Josip Germ, akad. slikar / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, št. 19, str. 577-579; št. 20, str. 609-612 : ilustr.

Eros in Nejkos. Dušeslovna črtica / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 19, 603-604; 21, 669-670; 23, 734-735; 24, 765-767.

František Štrukelj-Jaroslav / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 22, 673-679 : portret. (Dopolnilo na str. 706).

Dr. Janko Pajk / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 23, 705-708 : portret. (Nekrolog).

P. Luis Coloma / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 24, 737-739 : portret. (Pod črto tudi o pisateljici Fernan Caballero).

B

Osebnosti. - Dom in svet, 12, 1899, 1, ovitek. (Brez podpisa). (Tomo Zupan, Anton Funtek, Engelbert Gangl in Anton Hribar, beležke).

V imenu znanstva. – Dom in svet, 12, 1899, 3, ovitek. (Brez podpisa). (O oceni Lampetove knjige Cvetje s polja modroslovskega (Edinost, 1899, št. 11-13), pisal jo je Adriaticus [= Janko Pajk]).

Stoletnica Puškinova. – Dom in svet, 12, 1899, 13, 416. (Brez podpisa).

Kateheze. Spisal Jožef Kragelj. II. zvezek. 1898. – Dom in svet, 12, 1899, št. 3, str. 93. (Brez podpisa).

Slovensko-amerikanski koledar za l. 1899. Peti letnik. – Dom in svet, 12, 1899, 5, 159. (Brez podpisa).

VI. Jelovšek: Simfonije. 1898 / Sv. – Dom in svet, 12, 1899, 6, 192.

Ben-Hur. Roman iz Kristusovih časov. Angleški spisal Ludvik Wallace. Poslovenil Podravski [= Peter Miklavc]. Gorica. – Dom in svet, 12, 1899, 7, 223-224. (Brez podpisa).

Nove lurške šmarnice. Francoski spisal Henrik Lassere, poslovenil Janez Godec. Ljubljana 1899. – Dom in svet, 12, 1899, 8, 252. (Brez podpisa).

Pobožni otrok. Vsakdanje molitve in pesmi. J. S. [= Janez Smrekar]. Ljubljana 1898 / L. – Dom in svet, 12, 1899, 8, 252-253.

Slov. Matica in Zvon / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 12, 1899, 10, 319-320. (Ob članku [Antona Aškerc] Knjige Slovenske matice za l. 1898 (Ljubljanski zvon, 1899, 312-315). S podčrtano opombo, da je Carmen psevdonom Ksaverja Meška).

Slovenske narodne pesmi. Iz tiskanih in pisanih virov zbral in uredil Karol Štrekelj. Četrty zvezek / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 12, 1899, 10, 320.

Slovenski pravopis. Sestavil Fr. Levec. Dunaj 1899 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 12, 1899, 11, 350-351.

Oton Zupančič: Čaša opojnosti. Ljubljana 1899. – Dom in svet, 12, 1899, 12, 383-384. (Brez podpisa). (Z odlomki iz ocen drugih).

Apostolski dušni pastir. – Dom in svet, 12, 1899, 13, ovitek. (Brez podpisa). (Avtor knjige W. Cramer. Ljubljana 1899).

Vintgar. Iz gorenjske Švice. Spisal Ivan Godec. – Dom in svet, 12, 1899, 13, ovitek. (Brez podpisa).

V Petrograd. Potopisne črtice. Po svojem opazovanju in po raznih virih sestavil Ljudevit Stiasny. Gorica 1898. – Dom in svet, 12, 1899, 14, 448. (Brez podpisa).

Božična noč. Ruski spisal N. V. Gogolj. Poslovenil Miloradović [= Franc Grivec]. – Dom in svet, 12, 1899, 14, 448. (Brez podpisa).

Jezus Kristus pravi Bog. Spisal Ivan Svetina. Ljubljana. – Dom in svet, 12, 1899, 14, 448. (Brez podpisa).

»Bravec« ali »bralec«? Napisal Rajko Perušek. Ljubljana 1899. – Dom in svet, 12, 1899, 14, ovitek. (Brez podpisa).

- Vzgoja in omika ali izvir sreče. Spisal po najboljših virih in navodilih Jožef Valenčič. Ljubljana 1899** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 18, 572-573.
- Slomšekove pridige osnovane. Zbral in uredil Mihael Lendovšek. 1899** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 18, 573.
- Konec sveta. Premišljevanje o uzrokih pogina naše zemlje. Sestavil Amon Zagoršek. 1899** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, št. 18, št. 573-574.
- Ustavoznanstvo. Spisal Fr. Orožen. Ljubljana 1899.** - Dom in svet, 12, 1899, 19, 607. (Brez podpisa).
- Naš dom. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. III. zvezek. 1899.** - Dom in svet, 12, 1899, 19, 607-608. (Brez podpisa).
- Male pesmi. Ljubljenej mladini zložil Jožef Mar. Kržišnik. Celje 1899.** - Dom in svet, 12, 1899, 19, 608. (Brez podpisa).
- Razlaga novega Velikega katekizma. Spisal Ivan Križanič. Prvi del. Maribor 1899** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 20, 635.
- Iz Budčevic smo prejeli ...** - Dom in svet, 12, 1899, 20, 635. (Brez podpisa). (Protestantski brošuri Pot do izveličanja, prev. Anton Chráska; Milost božja ali naše zaslužnje?).
- Slovenski zemljevidi.** - Dom in svet, 12, 1899, 20, 635-636. (V. pl. Haardtov zemljepisni atlas za ljudske šole. V. Haardt: Stenski zemljevid Evrope za porabo v slovenskih šolah. Slovenska matica pripravlja Zemljevid slovenskih dežel).
- Hrvatski narod. Poklanja Ivan Nep. Jemeršić. Drugo izdanje. Zagreb 1899** / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 20, 636.
- Vaclav Vladivoj Tomek: Povjest kraljevine Česke. Pohrvalio Ivan Nep. Jemeršić. 1899** / Sv. - Dom in svet, 12, 1899, 20, 636.
- Slikarska in reproduksijska umetnost.** - Dom in svet, 12, 1899, 20, 639-640. (Brez podpisa). (Razstava Hrvatskega salona v Zagrebu. Julij Laurenčič: Kranjska v slikah in opisih. Krajevne razglednice. Pole s podobami za šolo in dom).
- Das Taufsymbol der alten Kirche nach Ursprung und Entwicklung. Von Bernhard Dörnholt. Paderborn, 1898** / Dr. Fr. L. - Duhovni pastir, 16, 1899, 1, 56.
- Institutiones theologiae dogmaticae specialis. Auctore Bernardo Jungmann. Ratisbonae, 1898.** - Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 117. (Podpis skupen).
- Die hl. Kommunion in ihren Wirkung und ihrer Heilsnothwendigkeit von J. Behringer. Regensburg, 1898.** - Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 117-118. (Podpis skupen).
- P. Bruno Vercruysse's S. J. Neue praktische Betrachtungen auf alle Tage des Jahres für Ordensleute. Von Joh. Bapt. Lohmann. 5. Aufl. I. Band. Paderborn, 1898.** - Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 118. (Podpis skupen).

Praelectiones juris canonici. Editio tertia emendata et recentissimis decretis accomodata cura Martini Leitner. Ratisbonae, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 118. (Podpis skupen).

Johann Nepomuk Tschupick: Sämmtliche Kanzelreden. Von Johann Hertkens. I. Band. Paderborn, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 118-119. (Podpis skupen).

Leben des heiligen Bischofs und Kirchenlehrers Alfons M. von Liguori. Von Alois Krebs. Regensburg, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 119. (Podpis skupen).

Die Ordensschwester. Von C. M. Schneider. Regensburg, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 119. (Podpis skupen).

Geschichtslügen. Paderborn, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 120. (Podpis skupen).

Flores S. Bernardi. Von Tezelin Haluza. Regensburg, 1898 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 16, 1899, 2, 120.

Ben Hur. Pripovijest iz dobe Kristove. Napisao Lewis Wallace. Pohrvatili Andrija Jagatić, Jakov Sašel, Ivan Šarić. Ilustrovao Ant. C. Bawarowski. Sarajevo / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 189-190.

Al-Kitābu. Mluvnice arabského jazyka. Napsal Jaroslav Sedláček. V Praze, 1898 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 190.

Moraltheologie. Von Franz Adam Göpfert. III. Band. Paderborn, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 190. (Podpis skupen).

Das Leben Jesu nach den vier Evangelien in Predigten dargestellt und betrachtet von Caspar Berens. Paderborn, 1899. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 190-191. (Podpis skupen).

Geist des heiligen Bernhard. Von Nivard Schlögl. II. Band. Paderborn, 1898. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 191. (Podpis skupen).

Ave Maria! Von Auffenberg. Paderborn. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 191. (Podpis skupen).

Charakter. Weihnachtserzählung mit lebenden Bildern aus dem Volk. Vom Johann Droste. Regensburg, 1898 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 16, 1899, 3, 191.

Dr. Schell na indeksu / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 16, 1899, 4, 263-264. (Herman Schell: Katholische Dogmatik; Die göttliche Wahrheit des Christenthums; Der Katholicismus als Princip des Fortschrittes; Die neue Zeit und der alte Glaube).

Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch. Tomus II. Friburgi Br., 1899. – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 389. (Podpis skupen).

Institutiones theologiae dogmaticae specialis. Tractatus de Deo uno et trino. Auctore Bernardo Jungmann. Ratisbonae, 1899. – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 389. (Podpis skupen).

- Am Mutterherzen. Von Johann Ackerl. Linz, 1898.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 390. (Podpis skupen).
- Die Lehre vom Fegfeuer. Von Fr. X. Schouppe. Brixen, 1899.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 390. (Podpis skupen).
- Što su Isusovci? Senj, 1899.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 391. (Podpis skupen).
- Der katholische Student und seine Ideale. Von Albert Ehrhard. 1899.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 391. (Podpis skupen).
- Stellung und Aufgabe der Kirchengeschichte in der Gegenwart. Von Albert Ehrhard. Stuttgart, 1898.** Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 391. (Podpis skupen).
- Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius. Von Leopold Karl Götz. Gotha, 1897.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 391. (Podpis skupen).
- Die Gnadenreiche Salbung des hl. Geistes in der siebenfachen Weihe des Priesters. Von Johannes Janssen. 1898.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 391-392. (Podpis skupen).
- Unterricht für Erstkommunikanten in vollständigen Katechesen. Von Heinrich Hermann. Donauwörth, 1898.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 392. (Podpis skupen).
- Erklärung der Apokalypse des hl. Johannes, des grossen Propheten von Patmos, von Aug. Rohling. Prag, 1896.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 392. (Podpis skupen).
- Philosophisches Jahrbuch. 10. Fulda / Dr. Fr. L.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 6, 392.
- Apologie des Christenthums von Franz Hettinger. 7. Aufl. 1895-1898.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 7, 455-456. (Podpis skupen).
- Die Zukunft der Religionen. Von L. Hammerstein. 1898.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 7, 456. (Podpis skupen).
- Deutscher Hausschatz in Wort und Bild / Dr. Fr. L.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 7, 456.
- Die Lehre des heiligen Johannes Chrysostomus über die Schriftinspiration. Von Sebastian Haidacher. Salzburg, 1897.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 8, 520. (Podpis skupen).
- Johann Nepomuk Tschupick: Sämmtliche Kanzelreden. II. Band. Paderborn, 1899 / Dr. Fr. L.** – Duhovni pastir, 16, 1899, 8, 520.
- Jesus Christus. Von P. Didon. Regensburg, 1895 / Franz Lampe.** – Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz), 52, 1899, 1, 163-164.
- Die innere Schönheit des Christenthum. Vom Emil Lingers. Freiburg i. Br., 1895 / Franz Lampe.** – Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz), 52, 1899, 3, 666-667.
- Lehrbuch der katholischen Religion für Mittelschulen und Lehrerseminare. Von P. E. Habingsreither. I. Die Glaubenlehre. Freiburg im Br., 1896 / Franz Lampe.** – Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz), 52, 1899, 3, 676.
- Lehrbuch der katholischen Religion für Mittelschulen und Lehrerseminare. Von**

P. E. Habingsreither. IV. Kirchengeschichte. Freiburg im Br., 1894 / Franz Lampe. - Theologisch-praktische Quartalschrift (Linz), 52, 1899, 3, 676.

E

[Opomba]. Merhar, Ivan: I. I. Sreznjevskij na Slovenskem / Uredn. - Dom in svet, 12, 1899, 6, 166.

[Opomba]. J. S-a: Dopis iz Kalifornije / Uredn. - Dom in svet, 12, 1899, št. 14, ovitek.

[Opomba]. Urbančič-Toman, Josipina: Na Prešernovem grobu / Uredn. - Dom in svet, 12, 1899, 19, 608.

[Opomba]. Pajk, Janko: Krasoslovne črtice / Uredn. - Dom in svet, 12, 1899, 23, 731.

F

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 1, 32. (Brez podpisa).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 2, 64. (Brez podpisa). (Vatroslav Jagić. Henrik Dejak: Godci. Jurij Šubic: Predgodnica).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 3, 96. (Brez podpisa). (Galileo Galilei).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 8, 256. (Brez podpisa). (Louis Jacques Daguerre. Ivan Vavpotič: Pogled v bodočnost).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 16, 511. (Brez podpisa). (Ivan Zajec: Jutro, Večer, Sv. Trojica. Alojzij Gangl: France Prešeren).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 18, 576. (Brez podpisa).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 19, 608. (Brez podpisa). (Pred Jafo na morju. Notranjščina frančiškanske cerkve v Ljubljani).

Naše slike. - Dom in svet, 12, 1899, 24, 768. (Brez podpisa). (Lev Nikolajevič Tolstoj. Andrej Čehovin. Ljubno. Bar).

G

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 1, ovitek. (Brez podpisa). (O gradivu za DS v tem letu).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 2, ovitek. (Brez podpis). (Odgovor dopisniku, sprejem pisave »igravec«).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 4, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikoma, pisanje velike začetnice v verzih, pisanje DS o ameriških Slovencih).

Listnica uredniška. - Dom in svet, 12, 1899, št. 7, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku Fr. K. v Am. [= Frank Kerže]).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 9, ovitek. (Brez podpisa). (Pojasnila dopisnikom).

Pogovori / dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 12, 13, 15-17, vselej ovitek. (O Aškerčevi oceni Cankarjeve Erotike (Ljubljanski zvon, 1899) ter Aškerčevih pesmih Aglaja in Lutrski kres).

Vabilo na naročbo za I. 1899 / Dom in svet. - Dom in svet, 12, 1899, 1, ovitek.

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 14, ovitek. (Brez podpisa). (Za odgovore naj potrpe).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 15, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Pogovori. / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 12, 1899, 18, ovitek. (Več pesmi).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 12, 1899, 18, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Pogovori. - Dom in svet, 12, 1899, 20-22, vselej ovitek. (Brez podpisa). (O slovenskih političnih strankah in duhovščini).

Listnica uredniška. - Dom in svet, 12, 1899, št. 21, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredniška. - Dom in svet, 12, 1899, št. 22, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovarja dopisnikom, DS je odprt za diskusijo).

Listnica uredniška. - Dom in svet, 12, 1899, št. 23, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredniška. - Dom in svet, 12, 1899, št. 24, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Vabilo na naročbo za I. 1900 / Uredništvo in založništvo. - Dom in svet, 12, 1899, 24, ovitek. (Program).

1900

A

O lepoti / dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 1, [1]-5; 2, [33]-39; 3, [65]-69; 4, [97]-102; 5, [129]-133; 6, [161]-165; 7, [193]-197; 8, [225]-227; 9, [257]-259; 10, [289]-291; 11, [321]-325; 12, [353]-355; 13, [385]-387; 14, [417]-419; 15, [449]-451; 16, [481]-483; 17, [513]-515. (Ni končano).

Giordano Bruno in svobodna misel / dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 6, 188-191; 7, 220-223. (Ob članku Sempronio Avanti [= Anton Aškerc]: Giordano Bruno (Ljubljanski zvon, 1900, 185-188)).

B

I. redni koncert »Glasbene Matice«. - Dom in svet, 13, 1900, 1, 31. (Brez podpisa).

II. redni koncert »Glasbene Matice« v Ljubljani dne 17. prosinca t. l. / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 3, 94. (Solist František Ondriček).

III. redni koncert »Glasbene Matice« v Ljubljani. - Dom in svet, 13, 1900, 8, 254. (Brez podpisa).

Načrti za Prešernov spomenik / L. - Dom in svet, 13, 1900, 9, 288. (Jakob Žnider, Alojzij Repič, Ivan Zajec, Alojzij Progar, Franc Berneker).

Drugi slovenski katoliški shod. - Dom in svet, 13, 1900, 15, ovitek. (Brez podpisa).

D

Popevčice milemu narodu. Anton Hribar Korinjski. II. zvezek. Celje 1899 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 1, 28.

Hamlet, kraljevič danski. Žaloigra v petih dejanjih. Spisal William Shakespeare. Preložil Ivan Cankar. Gorica, 1899 / Dr. F. L. - Dom in svet, 13, 1900, 1, 29. (Tudi o prevodu Dragotina Šauperla).

Zgodbe svetega pisma. Slovencem priredil in razložil Frančišek Lampe, 6. snopič. - Dom in svet, 13, 1900, 1, 30. (Brez podpisa).

Venec slovanskih povestij. Prevodi iz raznih slovanskih jezikov. II. 1899 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 2, 61.

Povesti. Spisal Ivan Tavčar. IV. zvezek. Ljubljana 1899 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 2, 61.

Slovensko-amerikanski koledar za l. 1900. VI. letnik. - Dom in svet, 13, 1900, 2, 61-62. (Brez podpisa).

Ilustrovani narodni koledar 1900. Leto XI. - Dom in svet, 13, 1900, 2, 62. (Brez podpisa).

Koledar katol. tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1900. VII. Letnik. - Dom in svet, 13, 1900, 2, 62. (Brez podpisa).

Poezije doktorja Franceta Prešerna. Uredil L. Pintar. Ljubljana 1900 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 3, 92. (V dostavku F. D. [= Frančišek Dobnikar] ocenjuje slike).

Moja doba in podoba. V spomin sedemdesetletnice 1828-1898 spisal Andrej Marušič / L. - Dom in svet, 13, 1900, 5, 157.

Ljubite svoje sovražnike! Povest iz maorskih vojsk v Novi Zelandiji. Spisal J. Spillmann. Ljubljana / L. - Dom in svet, 13, 1900, 5, 157.

Govori o raznih cerkvenih slovesnostih v Čadramu. Izdal Mihael Napotnik. Maribor 1900. - Dom in svet, 13, 1900, 6, 191. (Brez podpisa).

Uvod v narodno gospodarstvo. Po Maurice Block-ovi knjigi uredil Vekoslav Kukovec / L. - Dom in svet, 13, 1900, 6, 191.

Letopis Slovenske Matice za l. 1899 / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, št. 8, str. 251.

Zbornik. Slovenska Matica. I. / Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 8, 251. (Ivan Steklasa: Druha vojska z Benečani. Ivan Kunšič: Doneski k zgodovini književne zveze mej Čehi in Slovenci, ur. Vladimir Levec).

IX. Letopis slovenskih posojilnic za l. 1899. Sestavil Franjo Jošt. Celje 1899 / L. - Dom in svet, 13, 1900, 8, 252.

Mladeniški cvet: Dijaški molitvenik. Ljubljana 1900. – Dom in svet, 13, 1900, 9, 285. (Brez podpisa).

Dragotin Kette: Poezije. Ljubljana 1900 / Fr. L. – Dom in svet, 13, 1900, 13, 411.

Zofka Kvedrova: Misterij žene. Praga 1900 / Dr. Fr. L. – V: Dom in svet, 13, 1900, 15, 479-480.

Razlaga drugega lista sv. apostola Pavla do Korinčanov. Spisal Josip Zidanšek. Maribor 1900 / Dr. Fr. L. – Dom in svet, 13, 1900, 16, 508.

Paradisus animae christiane, lectissimis omnigenae pietatis deliciis amoenus. Studio et opera Iacobi Merlo Horstii. Dulmaniae, 1898. – Duhovni pastir, 17, 1900, 1, 81. (Podpis skupen).

Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch. Tomus III. Friburgi Br., 1899. – Duhovni pastir, 17, 1900, 1, 81-82. (Podpis skupen).

Praelectiones juris canonici. Editio tertia emendata et recentissimis decretis accomodata cura Martini Leitner. Ratisbonae, 1899. – Duhovni pastir, 17, 1900, 1, 82. (Podpis skupen).

Kirchengeschichte Abhandlungen und Unterschuchungen von F. X. Funk. II. Band. Paderborn, 1899. – Duhovni pastir, 17, 1900, 1, 82-83. (Podpis skupen).

Rhythmus, Metrik und Strophik in der biblisch-hebräischen Poesie, systematisch dargestellt von Joh. Döller. Paderborn, 1899. – Duhovni pastir, 17, 1900, 1, 83. (Podpis skupen).

Compendium theologiae dogmaticae specialis a p. Gottfried Noggler a Graun. Oeniponte, 1899. – Duhovni pastir, 17, 1900, 3, 291. (Podpis skupen).

Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch, Tomus IV-V. – Duhovni pastir, 17, 1900, 3, 291. (Podpis skupen).

Theologia moralis, decalogalis et sacramentalis. Auctore clarissimo Patritio Sporer. Tomus II. Paderbornae, 1900. – Duhovni pastir, 17, 1900, 3, 291-292. (Podpis skupen).

Geschichtlicher Führer. Von Paul Siebert. Stuttgart, 1899 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 17, 1900, 3, 292.

Moraltheologie. Von Franz Adam Göpfert. I. Band. Paderborn, 1897. – Duhovni pastir, 17, 1900, 7, 503-504. (Podpis skupen).

Skizzen für Ansprachen an Klosterfrauen. Von Franz von Oer. Graz, 1900. – Duhovni pastir, 17, 1900, 7, 504. (Podpis skupen).

David als Hirtenknabe. Schauspiel von Nic. Simeon. Paderborn, 1898 / Dr. Fr. L. – Duhovni pastir, 17, 1900, 7, 504.

F

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 1, 31. (Brez podpisa). (Anton Koželj: Slovenska ženska narodna oprava).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 3, 96. (Brez podpisa). (Jan Matejko: Unija Ljubljinska. Ivan Vavpotič: Jutranji slavospev. Fontana Trevi v Rimu).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 5, 160. (Brez podpisa). (Ivan Grohar: Sv. Anton Padovan, Sv. Anton Puščavnik).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 6, 192. (Brez podpisa). (Frančišek Horvat: Naš Janko. Ivana Kobilca: Dvorana v wagensperškem gradu. Grobni spomenik Iv. Bapt. Valvasorja v Laškem).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 7, 224. (Brez podpisa). (Henryk Siemiradzki: Kristus pri Mariji in Marti. Oljska Gora. Sfinga pri piramidah v Egiptu).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 8, 256. (Brez podpisa). (Castel S. Angelo v Rimu).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 9, 288. (Brez podpisa). (Kapitol v Rimu).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 10, 320. (Brez podpisa). (Frančišek Dobnikar: Pomladna bajka).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 11, 352. (Brez podpisa). (Matej Sternen: Prvo sv. obhajilo. Fr. Dobnikar: Mlada Zora).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 13, 415. (Brez podpisa). (Fr. Dobnikar: »Fantič, le vstani gor'«).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 15, 480. (Brez podpisa). (Johannes Gutenberg. Streljanje zoper točo).

Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 16, 512. (Brez podpisa). (Anton Martin Slomšek. Peking).

G

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 1, ovitek. (Brez podpisa). (Priporočila sodelavcem).

Vabilo na naročbo za l. 1900 / Uredništvo in založništvo. – Dom in svet, 13, 1900, 1, ovitek.

Pogovori / L. – Dom in svet, 13, 1900, 1, ovitek. (Pesmi).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 2, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 8, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 12, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisniku).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 9, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Pogovori / L. – Dom in svet, 13, 1900, 2, ovitek. (Pesmi).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 3, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 4, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Pogovori / L. – Dom in svet, 13, 1900, 5, ovitek. (Pesmi).

Listnica uredništva. – Dom in svet, 13, 1900, 5, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 7, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Pogovori / L. - Dom in svet, 13, 1900, 7, ovitek. (Pesmi).

Prošnja uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 10, ovitek. (Brez podpisa). (Za sliko Valentina Mandelca).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 11, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 13, ovitek. (Brez podpisa). (O uredniških odgovorih mladim pesnikom).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 14, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom o njihovih pesmih).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 15, ovitek. (Brez podpisa). (Odgovor dopisnikom o njihovih pesmih).

Listnica uredništva. - Dom in svet, 13, 1900, 16, ovitek. (Brez podpisa). (Pesmi).

Razpis nagrad / Uredništvo »Dom in sveta«. - Dom in svet, 13, 1900, 17, ovitek. (Za dve noveli in eno povest).

H

Spominik Barage v Dobrniču / Fot. Dr. Fr. L. - Dom in svet, 13, 1900, 3, 88.

Pred praznikom v Marijaniški kapeli / Fot. † dr. Fr. Lampe. - Dom in svet, 13, 1900, 21, 649.

1901

A

Slavimo domovino / Frančišek Lampe. - Dom in svet, 14, 1901, 1, 6-7. (Faksimile rokopisa nedokončanega članka. Pojasnilo [Evgena Lampeta] na str. 64).

1911

A

K piramidam in Sfingu. - Slovenska čitanka za drugi razred srednjih šol, V Celovcu : Družba sv. Mohorja, 1911, str. 118-123. (Odlomek iz Jeruzalemski romar).

1917

A

Louis Coloma / Dr. Fr. L. - Glas naroda (New York), 25, 1917, 57 (9.3.), str. [3]. (Ponatis iz DS, 1899).

Prešeren / Dr. Fr. L. - Glas naroda (New York), 25, 1917, 58 (10.3.), str. [5]. (Ponatis iz DS, 1899).

B

[Pismi]. **Kalan, Andrej: Ustanovitelj Doma in Sveta.** – Dom in svet, 30, 1917, , 2 in 3-4. (Objavljeni sta tudi Lampetovi pismi 1876 neimenovanemu uredništvu in 1893 Antonu Zupančiču).

1999

A

Prvi opis albumov / France Lampe. – V: Baraga, Friderik Irenej: Spominska albuma, Mirna, 1999. Str. 43-47. (Tekst iz nemščine prevedel Janko Moder, str. 8, 24, 26, 29-31).

(Ponatis prispevka z naslovom Barage risarski umetniški spominiki, iz Dom in svet, 19, 1897, 12, 384). (Opis dveh Baragovih risarskih zvezkov).

2000

A

Izprehod na Notranjsko / Frančišek Lampe. – Gora (ISSN 1408-7855), 2, 2000, št. 7, str. 14-15; št. 8, str. 22-24. (Ponatis iz DS, 1895).

BIOGRAFSKI ZAPISI

[Slovenske pisateljice in dr. **Frančišek Lampe**]. – Slovanski Svet, 6, 1893, št. 19, str. 376.

Benkovič, Josip: Dr. Frančišek Lampe. – V: Glaser, Karel: Zgodovina slovenskega slovstva, 4, 1898, str. 234-238

Aškerc, Anton: † Frančišek Lampe. – Ljubljanski zvon, 1900, 651–652. (Podpis: an.).

Bulovec, Mihael: Spomini na dr. Frančiška Lampeta. (IV.) – Dom in svet, 13, 1900, 24, [737]-740.

† Dr. Fran Lampe. – Zvonček, 1, 1900, št. 10, str. 188.

Dr. Frančišek Lampe. – Slovenec, 28, 1900, št. 219.

Dr. Franz Lampe †. – Laibacher Zeitung, 119, 1900, št. 219, str. 1796.

J. G.: † Dr. Frančišek Lampe. – Katoliški obzornik, 4, 1900, zv. 4, str. 357-358.

Kalan, Andrej: Čemu trpi mi pač srce? ... (V spomin † dr. Fr. Lampetu) – Drobthinice 31, 1900, str. 66.

Kalan, Andrej: Kanonik † dr. Franč. Lampe. – Drobthinice 31, 1900, str. [84]-103 : portret.

Kalan, Andrej: Spomini na dr. Frančiška Lampeta. (II.). – Dom in svet, 13, 1900, 22, 673-676.

- † **Kanonik dr. Frančišek Lampe.** - Domoljub, 13, 1900, št. 19, str. 309-310.
- † **Kanonik dr. Frančišek Lampe.** - Duhovni pastir, 17, 1900, 10, 668.
- † **Kanonik dr. Frančišek Lampe.** - Slovenec, 28, 1900, št. 218, str. 2.
- † **Kanonik dr. Frančišek Lampe.** - Slovenski list, 5, 1900, 39, 237-238.
- Lampe, Evgen:** † **Kanonik dr. Frančišek Lampe.** - Dom in svet, 13, 1900, 19, [577]-579. (Brez podpisa).
- Lampe, Evgen:** **Spomini na dr. Frančiška Lampeta. Njegovo življenje /** Dr. E.L. - Dom in svet, 13, 1900, 20, [609]-613.
- Lampe, Evgen:** **Spomini na dr. Frančiška Lampeta. (III.).** - Dom in svet, 13, 1900, 22, 676-677.
- Opeka, Mihael:** **Dr. Frančišku Lampetu v spomin.** - Dom in svet, 13, 1900, 20, 614. (Pesem).
- Pajkova, Pavlina:** **Spomini na dr. Frančiška Lampeta. (I.).** - Dom in svet, 13, 1900, 21, [641]-645. (Tudi odlomki Lampetovih pisem Pajkovi. S pripombo uredništva).
- Sardenko, Silvin:** † **Dr. Fr. Lampetu /** Alojzij Mrhar. - Dom in svet, 13, 1900, 21, 645. (Pesem).
- Trošt, Ivo:** † **Dr. Frančišek Lampe.** - Učiteljski tovariš, 40, 1900, št. 29, str. 253-255.
- Trošt, Ivo:** **Dr. Frančišek Lampe umrl.** - Edinost, 25, 1900, št. 222.
- (Zupan (razreši Ušeničnik) Kanonik dr. Frančišek Lampe ...** - Zgodnja Danica, 53, 1900, list 39, str. 311-312.
- Badeni, Jan:** **O pokojnem dr. Frančišku Lampetu.** - Dom in svet, 14, 1901, 2, 127. (Prevod iz Przegląd powszechny, 33, 1892, str. 321)
- Dr. Frančišek Lampe.** - Dom in svet, 14, 1901, 1, 3.
- † **Dr. Frančišek Lampe.** - Domoljub, 14, 1901, št. 19, str. 292-294.
- Finžgar, Fran Saleški:** **Ob njegovi gomili. Trenutni spomini na Lampetovem grobu.** - Dom in svet, 14, 1901, 1, 44-46 : ilustr.
- Kalan, Andrej:** **Kanonik † dr. Franc. Lampe.** - Drobtnice, 31, 1901, 84-103.
- Kovačič, Frančišek:** † **Dr. Frančišek Lampe.** - Voditelj v bogoslovnih vedah, 4, 1901, 1, str. 101-102.
- Skrinar, Marija:** **Spomenik možu.** - Slovenka, 5, 1901, št. 3, str. 63-66.
- Dr. Frančišek Lampe.** - Ilustrovani narodni koledar, 14, 1903, str. [74]-77 : portret.
- Spomenik rajnemu kanoniku dr. Lampetu.** - Dom in svet, 16, 1903, 1, 58. (Akcija za postavitev spomenika v Črnem Vrhu). (Anonimno).
- Za dr. Fr. Lampetov spomenik.** - Dom in svet, 16, 1903, 10, ovitek. (Prispevki). (Anonimno).

- Lampetova slavnost v Črnem Vrhu.** – Dom in svet, 23, 1910, 9, 413. (Odkritje spomenika in spominske plošče, 21.8.1910). (Anonimno).
- Opeka, Mihael: Dr. Frančišek Lampe.** – Slovenec, 38, 1910, št. 194, str. 1-3.
- Poslednja čast manom Frančiška Lampeta.** – Slovenec, 38, 1910, št. 189, str. 1.
- Cankar, Izidor: Frančišku Lampetu.** – Dom in svet, 30, 1917, , [1]. (Uvod v zvezek Doma in sveta, posvečen 30. letnici revije).
- Kalan, Andrej: Ustanovitelj Doma in Sveta.** – Dom in svet, 30, 1917, , 2-4. (Objavljeni tudi Lampetovi pismi 1876 neimenovanemu uredništvu in 1893 Antonu Zupančiču).
- Krek, Janez Evangelist: Dom in Svet živi.** – Dom in svet, 30, 1917, 1/2, str. 6-7. (Spomini na Fr. Lampeta in njegov Dom in svet).
- Steska, Viktor: Pred rojstvom Doma in Sveta.** – Dom in svet, 30, 1917, 1/2, 4-5. (Spomini na Lampetovo ustanavljanje Doma in sveta).
- Ušeničnik, Aleš: Lampe Frančišek / A. U.** – Slovenski biografski leksikon, 1, 1925-1932, 4. zvezek (1932), str. 610-614.
- Sardenko, Silvin: Ob 40 letnici smrti Franc. Lampeta / A.M.** – Dom in svet, 52, 1940, 9, 575-576.
- Slodnjak, Anton: Lampe, Frančišek / A. Sl.** – Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb, 5, 1962, str. 469.
- Lampe, Frančišek.** – Mala splošna enciklopedija, Ljubljana, 2: H-O, 1975, str. 443.
- Jerman, Frane: Iz zgodovine estetike na Slovenskem (Estetika slovenskih neotomistov) / Frane Jerman.** – Anthropos, 1978, št. 1/2, str. 111-131.
- Klemenčič, Drago: Frančišek Lampe (1895-1900).** – Družina, 29, 1980, št. 39 (12.10.), str.8.
- [Jerman, Frane]: Lampe Frančišek.** – Slovenska književnost, Ljubljana, 1982, str. 193-194.
- Kralj, Franc: Lampe Frančišek.** – Primorski slovenski biografski leksikon (Gorica), 2, 1982-1985, 9. snopič (1983), str. 239-242.
- Kambič, Mirko: Seznam fotografov : Lampe dr. Frančišek.** – V: 150 let fotografije na Slovenskem, I., 1989, str. 153.
- Mevlja, Dušan: Frančišek Lampe.** – Večer, 45, 1989, št. 106 (10.5.), str. 13.
- Lampetov dan v Črnem Vrhu nad Idrijo : 90. obletnica smrti slavnega rojaka.** – Družina, 39, 1990, št. 37, str. 3.
- Menaše, Luc: Lampe Frančišek.** – V: Menaše, Luc: Svetovni biografski leksikon, Ljubljana, 1994, str. 546.
- Lah, Andrijan: Lampe Frančišek / AL.** – Slovenska književnost, 1996, str. 250-251. (Omenja:

Sodnik: Zgodovinski razvoj in Jerman: Slovenska modroslovna pamet)

Romih, Rado: Kratek pregled zgodovine Dijaškega doma Ivana Cankarja : 1882-1997 : 115 let od ustanovitve Marijanišča. – DIC : 1882-1997 : Zbornik ob 115-letnici Marijanišča in 50-letnici Dijaškega doma Ivana Cankarja, Ljubljana, 1997, str. 11-66 : ilustr. (Predvsem poglavje Začetki Marijanišča, str. 15-26 : ilustr.).

Testen, Urška: Slavni črnovrški rojak : ob 100. obletnici smrti dr. Frančiška Lampreta[!] – Oko (ISSN 1318-2536), 7, 2000, št. 240 (28.9.), str. 7.

Tominšek, Mateja: Frančišek Lampe (1859-1900) : katoliški filozof in kulturni delavec : diplomska naloga / Mateja Tominšek ; mentor Janez Juhant ; somentor Anton Jamnik. - Ljubljana : [M. Tominšek], 2001. - 118 f. ; 30 cm. (Univ. v Ljubljani, Teološka fakulteta).

Tominšek, Mateja: Frančišek Lampe (1859-1900) : katoliški filozof in kulturni delavec. – Pogovori (ISSN C501-9427), 6, 2000/2001, št. 2/3, str. 58-63 : ilustr.

Tominšek, Mateja: Zgled za današnje čase : Frančišek Lampe (1859-1900) katoliški filozof in kulturni delavec. – Zvon (Celovec), 5, 2002, št. 2 (april), str. 85-90.

Tominšek, Mateja: Frančišek Lampe (1859-1900) : katoliški teolog, filozof, psiholog, pisatelj, urednik in kulturni delavec. – Tretji dan, 32, 2003, št. 3, str. 63-72 : portret.

Tominšek, Mateja: Vloga Frančiška Lampeta (1859-1900) v katoliškem gibanju : magistrska naloga / Mateja Tominšek ; mentor Janez Juhant ; somentor Jurij Perovšek. - Ljubljana : [M. Tominšek], 2004. - 177 f. ; 30 cm.

Frančišek Lampe v upodobitvah

Germ, Josip: Urednik 'Doma in svet'-a fotografuje staroegiptovske spomenike. – Dom in svet, 4, 1891, 12, ovitek.

† **Dr. Frančišek Lampe.** – Dom in svet, 13, 1900, 20, 617. (Celostranska fotografija).

Dr. Frančišek Lampe pri svojih gojencih. – Dom in svet, 13, 1900, 21, 648.

Lampe, Evgen: Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 21, 672. (O fotografiji Frančiška Lampeta na str. 617).

Lampe, Evgen: Naše slike. – Dom in svet, 13, 1900, 22, 704. (Tudi o sliki: Dr. Frančišek Lampe pri svojih gojencih, str. 648).

Dr. Frančišek Lampe. – Dom in svet, 14, 1901, 1, 3. (Z avtogramom).

Grob dr. Frančiška Lampeta v Ljubljani. – Dom in svet, 14, 1901, 1, 45.

Gaspari, Maksim: Dr. Francišek Lampe. - Dom in svet, 22, 1909, 5, [193]. (Gasparijeva vodilna risba v številki, risba Lampeta (po fotografiji), pod njo risba Marijanišča (po Lampetovi fotografiji), in risba Jeruzalema.

SLIKOVNO GRADIVO

*Lampetova domačija v Zadlogu pri Črnem vrhu nad Idrijo
(na fotografiji Lampetova sestra z družino); fotografsko gradivo Janka Kosmača*

Frančišek Lampe; Dom in svet, 1901

VVOD
T
MODROSLOVJE.
Napredujočim Slovincem
od
France Lampe.
LJUBLJANA: V. L. ŠTAMBOCH.
V LJUBLJANI, 1887.
Kljuba: Mlad. študent. — Vred. št. študent. študent.

*Frančišek Lampe, Vvod v modroslovje,
Ljubljana 1887*

NAPREDUJOČIM SLOVENCEM
NAPISAL.
FRANCE LAMPE.
IZDANJE PRVO. DOKONČANO V L. ŽALUŽNEM, V
TISKARNI SLOVENSKE.

IZDALA IN ZALOŽILA „MATICA SLOVENSKA“

V LJUBLJANI, 1890.

TISKALA „KATOLIŠKA TISKARNA“

*Frančišek Lampe, Dušeslovje,
Ljubljana 1890*

Apologetični razgovori

Pot do resnice.

Opisil
France Lampe.

izdalj Inzpektorja iz mndstvenjga, pabstva Inzpektorja.

I. STVSJE:
O človeku.

Kuče 10, mesto iz
Kupje 1889. 11

— 2347 (1) 2347 —

V LJUBLJANI, 1887.

Pro. Kmetičev. Varnost. — Kmetič. Kmetič. Kmetič.

*Francišek Lampe, Apologetični razgovori ali
Pot do resnice, I. zvezek: O človeku,
Ljubljana 1887*

CVETJE
s polja modroslovskega.
Kratek sestav
glavnih modroslovskih naukov
Spisal
dr. Frančišek Lampe.
V Ljubljani.
Tiskala „Katoliška Tiskarna“.
1898.

*Frančišek Lampe, Cvetje s polja
modroslovskega, Ljubljana 1898*

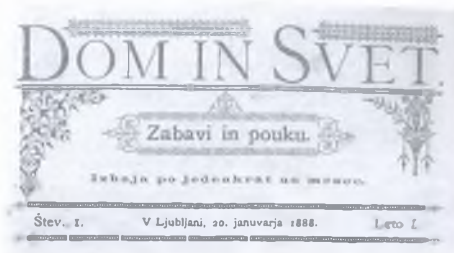
Maksim Gaspari, ilustracija Franciška Lampeta; Dom in svet, 1909

Francišek Lampe, Zgodbe Svetega pisma, I. del: Zgodbe starega zakona (naslovnica, ilustracija vezne lista ter notranja naslovnica), Celovec 1894

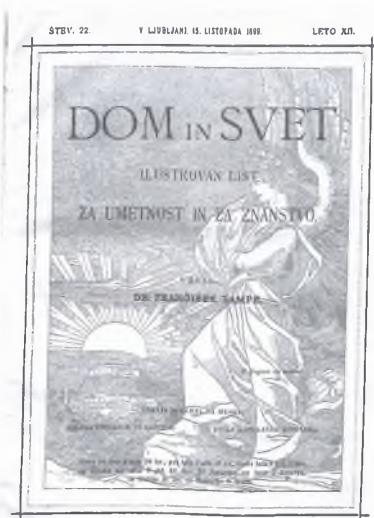
*Frančišek Lampe z vezanim letnikom Doma in sveta;
fototeka Nadškofijskega arhiva Ljubljana (NŠAL)*

Naslovnica prve številke Doma in sveta, 1888; Jože Munda, Bibliografsko kazalo Doma in sveta 1888-1944, Celje 2003

Naslovnica Doma in sveta, 1889 in 1890; Jože Munda, Bibliografsko kazalo Doma in sveta 1888-1944, Celje 2003

Naslovnica Doma in sveta, 1899 in 1900; Jože Munda, Bibliografsko kazalo Doma in sveta 1888-1944, Celje 2003

Frančišek Lampe, Marijanišče, ljubljansko deško sirotišče, Ljubljana 1898

Marijanišče s posestvom - pogled z vrtno strani; fototeka Zgodovinskega arhiva Ljubljana (ZAL)

Marijanišče - pogled s Poljanske ceste; fototeka ZAL

*Del Marijanišča po potresu leta 1895;
Dom in svet, 1895*

Frančišek Lampe kot duhovnik s svojimi gojenci; Dom in svet, 1900

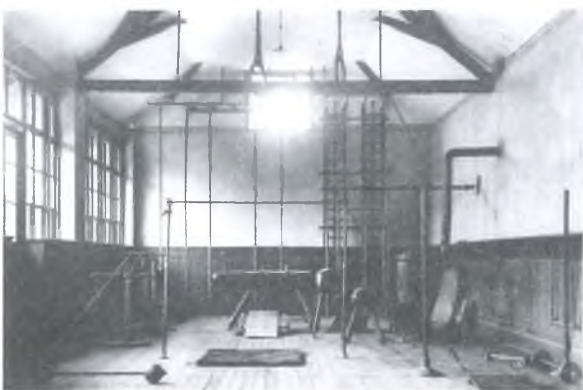
Oltar v kapeli Marijanišča; fototeka ZAL

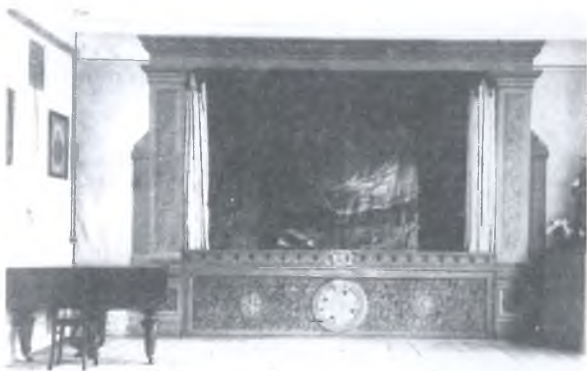
Jedilnica v Marijanišču; fototeka ZAL

Spalnica v Marijanišču; fototeka ZAL

Telovadnica v Marijanišču; fototeka ZAL

Dvorana za kulturne dejavnosti v Marijanišču; fototeka ZAL

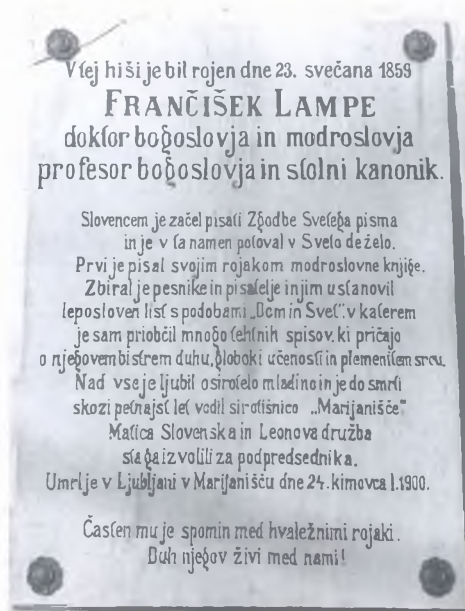
Marijaniški gojenci pred jaslicami; Dom in svet, 1890

*Marijaniški gojenci pri pletenju slamnikov in izdelovanju rožnih vencev;
Dom in svet, 1891*

Frančišek Lampe s svojimi gojenci; fototeka NŠAL

*Spominska plošča na rojstni hiši Franciška Lampeta, 1910;
fotografsko gradivo Janka Kosmača*

*Napis na spomeniku, postavljenemu v spomin na Franciška Lampeta v Črnem Vrhu, 1910;
fotografsko gradivo Janka Kosmača*

*Spomenik Frančišku Lampetu v Črnem vrhu (kamniti del izdelal Alojzij Vodnik,
marmornati relief z Lampetovim portretom izdelal Ivan Zajc), 1910;
fotografsko gradivo Janka Kosmača*

IMENSKO KAZALO

A

Ackerl, Johann **291**
 Adamović, Julija **244**
 Adler, Viktor **51**
 Aebischer, H. **280**
 Aertnys, Jos. **254**
 Ahn, Karl **75**
 Agostino, p. da Montefeltro **232**
 Ajshil (gr. Aischýlos) **121**
 Akvinski, Tomaž (lat. Thomas, Aquinus), sv. **79–81, 83, 84, 86, 87, 90, 91, 93–96, 103, 104, 110, 118, 181, 183, 189, 194, 195, 196, 239, 255, 278, 279, 235**
 Alberti, P. A Bulsano **275**
 Albert, Veliki **96, 107**
 Albreht **242, 265**
 Albreht III. **263**
 Aljaž, Jakob **129, 277**
 Alojzij, sv. **153, 237, 241, 242**
 Alojzij Gonzaga, sv. **237**
 Andelfinger, August **261**
 Andersen **236**
 Angell, Janmes Rowland **115**
 Anscombe, G. **88**
 Anton, sv. **249**
 Anzelm, Canterburyjski **84**
 Apih, Josip **129, 224, 272**
 Arendt, Hannah **193, 199**
 Aristotel (gr. Aristoteles) **84, 93–96, 98, 100, 104, 107, 113, 115, 116, 118, 194, 279, 286**
 Arndt, Augustino **267**
 Arndt, Wilhelm Leo **275**
 Armič, Josip **138, 250, 259**
 Arzenšek, Anton **137**
 Aškerc, Anton **43, 56, 118, 177, 229, 233, 273, 276, 288, 293, 298**
 Auersperg, Anton **18, 36**

Avguštin (Avgustin), sv. **79, 86, 87, 95, 96, 196, 253**
 Ažbe, Anton **70**
 Ažman, Janez **226**

B

Baader, Franz **195**
 Babić, Ljuba **230**
 Bach, Aleksander **16, 17, 53**
 Bacon, Roger **111**
 Badeni, Jan **209, 228, 251, 299**
 Badeni, Kasimir **38, 63**
 Badiura, Rudolf **138**
 Balant, Tine **228**
 Balducci, Antonio **254**
 Balmes, Jaime-Luciano **111, 113**
 Baraga, Friderik Irenenj **276, 297, 298**
 Baraga, France **212**
 Barbo, Josip Emanuel **33**
 Barle, Janko **129, 226, 228, 233, 248, 282**
 Barnaba **257**
 Bartel, Anton **226**
 Bartol, B. **229**
 Bauer, Ante **247**
 Baumann, Matia von August **269**
 Bawarowski, Ant. C. **290**
 Bäumker, Clemens **86**
 Beaunis **115**
 Bebl, August **49**
 Beckner, Georg **284**
 Beer, Alois **137**
 Behringer, J. **289**
 Belc, Ivan **122**
 Belec, Ivan **223, 226**
 Belcredi, Rihard **24**
 Benedikt XIV. **285**
 Benesch, Lad. **238, 241**

- Benhabib, Seyla **193**
 Benkovič, Josip **129, 131, 132, 217, 233, 262, 269, 298**
 Berens, Caspar **268, 279, 290**
 Bergant, Zvonko **35, 40, 45, 46, 64, 68, 69, 185, 202**
 Berghem, Nicolaes **263**
 Berkeley, George **111**
 Bernardi, Flores S. **290**
 Bernatz, Max **241**
 Berneker, Franc **294**
 Bernik, Ivan **117, 118**
 Bernik, Valentin **129, 132, 228, 280**
 Berthet, Elizabeta **225**
 Beust, Friderik Ferdinand **24, 26, 27**
 Bezeljak **163**
 Bezenšek, Anton **92**
 Bezjak, Janko **267**
 Bezljaj, Jos. **260**
 Bežek, Viktor **214, 241**
 Biesten, Wilhelm **274**
 Bihari, Sandor **269**
 Bilc, Janez **227**
 Billot, Louis **84, 85, 86**
 Binders, Matthäus Joseph **240**
 Binet, Alfred **115**
 Blaznik, Jožef **135, 213**
 Bleiweis, Janez **17, 21, 23, 26, 30–34, 38, 53, 56, 235**
 Block, Maurice **294**
 Blondel, Maurice Edouard **87**
 Bodenhausen **241**
 Bogović, Mirko **250**
 Bohinjec, Peter **132, 222, 225, 269**
 Boissieu, Anton **255**
 Bolislav (glej Zazula, Josip)
 Bonaventura, sv. **86**
 Bong **135**
 Bouterwek, Friedrich **98, 111, 115**
 Börne, Ludwig **246**
 Bračko, Orehovski **260**
 Bradaška, Matija **270**
 Bregar, Vinko **259**
 Breiter, Alphons **279**
 Brend'amor, Richard **241**
 Brentano, Carl **247**
 Brentano, Franz Clemens Honoratus Hermann **115**
 Breyer, Mirko **250**
 Brezovnik, Anton **221, 266, 273**
 Brežnik, Franc **228**
 Bridgett, T. E. **274**
 Brinšek, Bogumil **138**
 Brnčič, Ivo **200**
 Broz, Ivan **258**
 Brunner, Sebastian **239, 246**
 Bruno, Giordano **293**
 Byron, Georg Gordon **244**
 Buckle, George Carle **111**
 Budna Kodrič, Nataša **45, 187**
 Bulovec, Mihael **159, 187, 286, 298**
 Bulsano, P. Albert **262**
 Burckhardt, Carl Jakob **198**
 Burgar, Ignacij **129**
- C**
- Caballero, Fernan **287**
 Cajnkar, Stanko **41–43, 57, 71, 159, 185**
 Cajnko, Valentin **129**
 Camoens, Luis **235**
 Camus, Jean-Pierre **122, 235, 243, 250**
 Cankar, Ivan **70, 71, 141, 189, 293, 294**
 Cankar, Izidor **77, 107, 118, 139, 140, 186, 187, 200, 300**
 Capellmann **247**
 Car, Marko **238**
 Caravaggio **263**
 Cassirer, Ernst **111, 185, 195**
 Cattaneo, Carl Ambrosius **246**

Cattell, James McKeen **115**
 Cegnar, Fran **243, 248**
 Cej, Anton **283**
 Celestin, Fran **30**
 Cepari, V. **237**
 Cesarjevič, Rudolf **223**
 Cevc, Emilijan **212**
 Cezar, Gaj Julij (lat. Caius Iulius Caesar)
 22
 Chabot, Alphonse **268**
 Chráska, Anton **289**
 Cigale, Matej **56, 223, 226, 253,**
 256, 264
 Cigler, Janez **243**
 Cigoj, Alojzij **129, 268, 273**
 Cilenšek, Martin **224**
 Cimperman, Josip **221, 250**
 Cimperman, Jožef **269**
 Ciperle, Josip **273**
 Ciril, sv. **121, 122, 125, 126, 127**
 Clemens, Franz Jakob **81**
 Coloma, Luis **287, 297**
 Commer, Ernst **231**
 Comte, Auguste **111**
 Conrad-Eybesfeld, Sigmund **50**
 Cornoldi, Johann Maria **81, 84**
 Cortie, O. L. **247**
 Costa, Etbin **21, 22, 32, 48**
 Costa, Joseph **254**
 Costa-Rossetti, Julius **232**
 Courtenay, Baudouin de **266**
 Cramer, J. W. **123, 215, 231, 288**
 Cvirn, Janez **17, 63, 185, 187**
 Czermiński, Marcin **229, 236, 237,**
 251, 272

C

Čebašek, Andrej **76, 89, 129, 287**
 Čehovin, Andrej **284, 292**

Černe, Anton **21**
 Černe, Jernej **267**
 Černej, Ludovik **283**
 Črnogorski, F. L. (glej Lampe, Francišek)
 Črnogorski, Nikolaj **21**
 Črv, Anton **243**

D

Daguerre, Louis Jacques **292**
 Dahmen, Joseph **231**
 Dalmatin **227**
 Damaščan, Janez **96**
 Dante **227**
 Darwin, Charles Robert **114**
 Debarhe, Jos. **280**
 Debeljak, Tine **77**
 Debevec, Jože (Josip Matejev) **77, 132,**
 226, 252, 269, 280
 Dečko, Ivan **251**
 Defoe, Daniel **267**
 Dejak, **135**
 Dejak, Henrik **241, 256, 292**
 Dekleva, Josip **269**
 Denifle, Heinrich Seuse **86**
 Deodat, P. **86**
 Descartes, René **81, 83, 96, 111**
 Descoqs, Pedro **86**
 Despotović, Peter **237**
 Detela, Fran **129, 223**
 Devčić, Ivan **229**
 Deutinger, Martin **111**
 Dežman, Jože **191**
 Diessel, C. **254**
 Diessel, G. **232, 280**
 Didon, P. **237, 240, 291**
 Dimnik, Jakob **261, 272, 283, 284**
 Dionizij, Areopagit (gr. Dionýsios ho
 Areopagítes) **107**
 Dobnikar, Francišek **294, 296**

Dochi, Primož **270**
 Dolenc, Ervin **52, 69, 71, 185**
 Dolenc, Hinko **137, 138**
 Dolenc, Jože **89, 125, 132, 188**
 Doliaco, Carlo **32**
 Dolinar, France **200, 223, 248**
 Dolinar, France Martin **89, 188**
 Donat **195**
 Don Kihot **230**
 Dorholt, Bernhard **239, 289**
 Dostal, Josip **286**
 Dostojevskij, Th. M. **267**
 Döller, Joh. **295**
 Drapier, Guy **111**
 Drevenšek, Emmanuel **129, 282**
 Droste, Johann **290**
 Drouais, Germain-Jean **269**
 Duh, M. **233**
 Duhr, Bernhard **239, 253**
 Dular, Franjo **237**
 Dumas, Al. **238**
 Dummett, Michael **88**
 Dupont, Ewald André **81**
 Dylczyński, Cyprian **234**

E

Ebenhoch, Alfred **278**
 Egckher, Janez Franc **275**
 Egger, Francisco **231, 240, 255**
 Ehrenberger, Josef **283**
 Ehrhard, Albert **291**
 Ehrle **86**
 Einig, Petro **279, 280, 285**
 Einspieler, Andrej **23, 30, 53, 123, 229**
 Einspieler, Lambert **129**
 Elbel, Benjamin **240, 253, 262, 274**
 Elsässer, Thomas **254**
 Engels, Friedrich **49**
 Englert, W. Ph. **278**

Erjavec, Fran **54, 118, 225**

Ezekijel, prerok **248**

F

Fabiani, Maks **70**
 Fajgelj, Danilo **272**
 Fechner, Gustav Theodor **115**
 Fell, Georg **254**
 Feuerbach, Ludwig Andreas **111**
 Fichte, Johann Gottlieb **82, 111**
 Filkuka, Lambert **268**
 Finke, Heinrich **240**
 Finžgar, Fran Saleški **41–43, 57, 71, 127, 129, 132, 159, 160, 161, 185, 188, 214, 299**
 Fischer, Jasna **50, 51, 185**
 Flasch, Kurt **196**
 Flegerič, Božidar **230, 261**
 Flis, Janez **53, 89**
 Foerster, Anton **230**
 Försch, Johannes **232**
 Franc Ferdinand **235, 241**
 Franc Jožef I. **17, 38, 39, 64, 142, 220, 221, 222, 263, 270, 284**
 Frančišek Asiški, sv. **255**
 Frančišek Pavlanski, sv. **160**
 Frančišek Saleški, sv. **122, 160, 229, 243, 250, 258, 282**
 Franceschini, Ezio **195**
 Freiherr, Andreas **272**
 Frantz, P. Josef **274**
 Frelih, Matej **243**
 Freud, Sigmund **115**
 Freuensfeld, Josip **251, 258, 261**
 Friedlaender, Friedrich **248**
 Frohschammer, Jakob **111**
 Funk, F. X. **295**
 Funtek, Anton **132, 213, 214, 224, 237, 238, 266, 272, 273, 287**

G

- Gabršček, Andrej **253, 260**
 Gabršek, Fran **115, 226**
 Gadamer, Hans-Georg **193**
 Gaj, Ljudevit **235**
 Galilei, Galileo **248, 292**
 Gangl, Alojzij **258, 263, 271, 292**
 Gangl, Engelbert **129, 132, 277, 283, 287**
 Gaspari, Maksim **302, 307**
 Gautrelet, François-Xavier **113**
 Gayet, Louis **240**
 Geach, Peter **88**
 Geisbek, Mihael **223**
 Gemelli, Augustino **195**
 Genzić, Ferd. **245**
 Gerbič, Fran **230**
 Gergen, Kenneth J. **193, 198, 199**
 Germ, Josip **135, 248, 256, 287, 301**
 Gestrin, Frančišek **250**
 Geyer, Francisco Xaver **242, 250, 259**
 Gilson, E. **87**
 Glaser, Karel **69, 224, 298**
 Glisenti, Achille **286**
 Globočnik, Frančišek **243**
 Glossner, M. **268**
 Gnejzda, Janez **75**
 Godec **224**
 Godec, Ivan **288**
 Godec, Janez **288**
 Goestl, Fran **214**
 Gogala, Janez **75, 76, 142, 143, 220**
 Gogolj, Nikolaj Vasiljevič **220, 288**
 Golmajer, Urban **129**
 Golob, J. O., **223**
 Gonzáles, y Díaz de Tuñón **81**
 Gorenjec, Lavoslav **220**
 Gornik, Magdalena **177, 186, 187, 212**
 Gorup, Josip **47**
 Govekar, Fran **70, 129, 276, 277**
 Goye, Jan van **263**
 Göpfert, Franz Adam **290, 295**
 Götz, Leopold Karl **291**
 Grabmann, Martin **87**
 Grabrijan, Jurij **256**
 Granda, Stane **16, 65, 186, 188, 200**
 Grasselli, Peter **142**
 Grdina, Igor **16, 17, 25, 26, 31, 34, 37–39, 41, 44, 64–66, 68, 69, 186**
 Gregor XVI. **42**
 Gregorc, Anton **138**
 Gregorčič, Anton **66**
 Gregorčič, Simon **41, 43, 56, 125, 129, 221, 270, 273**
 Gregorčič, Vinko **66**
 Gregorin, Gustav **129**
 Grilc, Ludvik **275**
 Grilovec, Josip **117**
 Grimm, Jos. **232**
 Grivec, Franc (Miloradović) **288**
 Grohar, Ivan **70, 129, 296**
 Groot, Fr. J. V. **239**
 Grošelj, Ivan **248**
 Gruden, Josip **54**
 Grupp, Georg **261**
 Gundulič, Ivan Franjin **224**
 Gutberlet, Constantin **232, 255, 274**
 Gutenberg, Johannes **296**
 Guzelj, F. **266**
 Günther, Anton **195**
 Gvajz, Anton **256**

H

- Haar, Francisco **268**
 Haardt, V. pl. **289**
 Haas, G. E. **232**
 Habe, Marija **75**

- Habingsreither, P. E. **291, 292**
 Habsburški, Rudolf **224**
 Habsburžani **17**
 Haderlap, Filip **222, 229**
 Haffner, Paul Leopold **111**
 Hagemann **113**
 Hagg, Peter **232**
 Haidacher, Sebastian **291**
 Hall, Stanley **115**
 Haluza, Tezelin **290**
 Hammer, Bonaventura **232**
 Hammer, Philipp **278**
 Hammerle, Andreas **278**
 Hammerstein, L. **247, 291**
 Hannssen, Johannes **231**
 Hattler, Franz Sr. **247, 254, 284**
 Haydn, Joseph **268**
 Haymerle, Frančišek **272**
 Hauptmann **272**
 Hauréau, Barthélemy **113**
 Hefelet, Ferdo **250**
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich **92, 111**
 Heidegger, Martin **83, 91**
 Heiderich, Franz **262**
 Heimbucher, Max **274**
 Heine, Heinrich **244, 246**
 Heinrich, Anton **75**
 Helff, Max **137**
 Helmholtz, Hermann Ludwig Ferdinand **115, 286**
 Hema, sv. **251**
 Hense, Friedr. **239**
 Herbart, Johann Friedrich **111**
 Herbert, Franc Pavel **18**
 Herder, Benjamin **232**
 Herder, Johann Gottfried **17**
 Hergenröther, Joseph **80**
 Hermann, Heinrich **291**
 Hermes, Georg **82, 84, 188, 195**
 Herod **226**
 Hertkens, Johann **290**
 Hervojić, S. **252**
 Hettinger, Franz **238, 268, 274, 291**
 Hetzenauer, M. **247**
 Higgins, Kathleen M. **104, 187**
 Hilgers, Joseph **274**
 Hirtenknabe, David **295**
 Hlavinka, Alois **221**
 Hobbes, Thomas **111**
 Hočevár, Martin **47**
 Hočevár, L. **114**
 Hoffmann, Franz **245**
 Hoffmann, Jakob **279**
 Hohenwart, Karl **32–34, 37, 38, 63**
 Hold, Christian **279**
 Holzhammer, J. B. **239**
 Homer **259**
 Hopfen, Hans **237**
 Hörnik, Mihael **258**
 Horvat, Frančišek **296**
 Höffding, Harald **115**
 Hribar, Angelik **129**
 Hribar, Anton (Korinjski) **127, 129, 132, 287, 294**
 Hribar, Ivan **30, 39, 41, 126**
 Hribar **164**
 Hrovat, Florentin **229**
 Hrovat, Ladislav **248**
 Hubad, Franc **222, 224, 228, 245, 251, 284**
 Huber, Max **247**
 Huleš, Karel **245**
 Hulst, Maurice d' **81, 86**
 Humboldt, Alexander **121**
 Hume, David **111, 113**
 Hummelauer, Franciscus **274**
 Hübner, Alexander **238**

I

Iannaccone, Andrea **17, 186**
 Ignacij, Loyolski sv. **274**
 Ingarden, Roman **87**
 Inzko, Valentin **17, 19, 22, 24, 32, 37, 60, 61, 66, 67, 69, 70, 186**
 Ipavec (Ipavic), Benjamin **129, 250**
 Izveličar (glej Jezus Kristus – Mesija)

J

Jagatić, Andrija **226, 244, 290**
 Jager **142**
 Jagić, Vatroslav **129, 272, 292**
 Jahnz, Emilij **245**
 Jaklič, Franc **132, 282**
 Jaklič, Josip **258**
 Jakopič Rihard **70**
 Jama, Matija **70, 129, 138, 275**
 Jamar, C. H. T. **280**
 Jemeršič, Ivan Nep. **289**
 Jamnik, Anton **11, 301**
 Janet, Pierre **115**
 Janez, sv. **253, 291**
 Janez XXIII. **197**
 Janez Pavel II. **87**
 Janez, Nepomučan sv. **248**
 Janežič, Anton **53, 55, 224, 226, 251**
 Janežič, Ivan **213, 226, 252**
 Janežič, Jožef **89**
 Janežič, Stanko **140, 188**
 Janssen, Johannes **291**
 Janžekovič, Janez **79, 81, 84, 88, 90, 186, 189, 202**
 Japelj, Jurij **262**
 Jarc, Anton **76, 143, 144, 236**
 Jarnik, Urban **17**
 Jäger, Martin **279, 285**
 Jeglič, Anton Bonaventura **71, 90,**

91, 122, 123, 129, 133, 134, 178, 185, 200, 201, 215
 Jelovšek, Vl. **288**
 Jemeršič, Ivan Nep. **273**
 Jenko, Ivan **243**
 Jenko, Simon **56, 273**
 Jeram, Peter Jos **267**
 Jeran, Luka **21, 32, 41, 65, 88, 90, 118, 129, 230, 271**
 Jeremija, svetopisemski **125**
 Jerkič, Anton **129, 137, 138, 151, 152, 259**
 Jerman **301**
 Jerman, Frane **11, 79, 80, 83, 88–91, 93, 94, 97, 104, 105, 107, 110, 114, 186, 199, 300**
 Jesenko, Janez **53**
 Jezus Kristus – Mesija (Izveličar, Zveličar) **65, 79, 89, 128, 136, 141, 150, 162, 163, 164, 165, 167, 233, 237, 239, 240, 249, 255, 262, 284, 286, 288, 290, 291**
 J. J. (glej Juhant, Janez)
 Job, svetopisemski **125**
 Jošt, Franjo **294**
 Jouve, Stephan **279**
 Jožef II. **17, 88, 274**
 Jožef, sv. **54, 137**
 Juda (Judež), svetopisemski **164**
 Judd, Charles Hubbard **115**
 Judež (glej Juda)
 Juhant, Janez **11, 30, 32, 33, 37, 40, 41, 52–55, 61, 63, 65, 67, 80, 82–84, 88, 90–92, 96, 98, 111, 186, 188, 191, 193, 194, 196, 197, 200, 202, 301**
 Jungmann, Bernardo **268, 274, 289, 290**
 Jungmann, Fernando **284**

Jungmann, Joseph **115**
Jurčič, Josip **30, 38, 53, 56, 118, 225**
Jurič, Ivan **90, 93**
Juvan, Janez **89**
J. Z. (glej Zazula, Josip)

K

Kačič Miošič, Andrej **235**
Kalan, Andrej **10, 77, 93, 121, 131, 155, 159, 160, 188, 237, 238, 244, 246, 252, 260, 267, 298, 299, 300**
Kalister, Janez **47**
Kambič, Mirko **136, 188, 300**
Kamenar, Janko **243**
Kant, Immanuel **80, 82, 84, 87, 90, 92, 111, 113, 198**
Kanty, Jan **232**
Karadžić, Vuk Stefanović **248, 277**
Karel Ludvik **234, 271**
Karlin, Andrej **89**
Karlin, Davorin **220**
Karpellus, Adolf **263**
Kaspret, A. **261**
Kaufmann, Nikolaus **255**
Kaulen, Franz **224, 275**
Kautsky, Ernst **89**
Kerčon, Jožef **228, 259**
Kersnik, Janko **44, 56, 129, 226, 233, 277**
Kerže, Frank **292**
Kette, Dragotin **70, 118, 295**
Kirch, J. P. **262**
Kirschkamp, Jakob **269**
Kirstein, Anton **279**
Klasen, Franz **274**
Klavžar, Ernest **243**
Klekl ml., Jožef **129**
Klemenčič, Drago **300**
Klemenčič, Janez **275**
Kleutgen, Joseph **81, 115**
Klodič-Sabladoski, Anton **267**
Klofutar, Leonard **38, 89, 244**
Klun, Karel **38, 65, 66, 129**
Knafelc, Alojz **137**
Knecht, Fr. **224**
Kneipp, Sebastian **240, 275**
Knez, Ant. **272, 280**
Knoblauch, Marin **268**
Kobilica, Ivana **70, 129, 248, 296**
Koblar, France **77**
Koblar, Anton **122, 235, 284**
Kocbek, Fran **129**
Kočevar, Štefan **230**
Koder, Anton **226, 261, 277**
Koessing, Fr. **255**
Kogej, J. J. **267**
Kolb, Max **273**
Koler, Martin **275**
Kolumb, Krištof **243**
Kolunič **251**
Komel, Andrej **228, 229, 230, 242**
Komensky, Jan Amos **248, 260**
Konschegg (glej Konšek, Valentin)
Konšek, Valentin **75**
Kopitar, Jernej **17, 277**
Koprivšek, Lavoslav **221, 230**
Koren, Janez **89**
Koritnik, Gregor - Griša **147**
Kortleitner, Franzc. Xav. **254**
Kos, Franc **129, 200, 229**
Kos, Janko **118**
Kosar, Franc **200, 266**
Kosec, Franc **90**
Koseski, Ivan **22**
Kosi, Anton **229, 231, 237, 245, 260, 261**
Kosmač, Janko **191, 305, 315, 316**

Kostanjevec, Josip **70**
Kostić, Laza **31**
Koszutski, Ks. Hill. **232**
Kotnik, Ignacij **255**
Kovačič, Fran **90, 91, 129, 235, 275, 299**

Kozarac, Josip **237**
Koželj, Anton **275, 295**
Kraepelin **115**
Kragelj, Andrej **259**
Kragelj, Jožef **277, 288**
Kraigher, Lojz **70**
Kralj, Franc **11, 77, 122, 188, 300**
Kraljič, Martina **177, 186, 188**
Kranich, A. **279**
Krebs, Alois **290**
Krečič, Peter **136, 137, 138, 188**
Kredba, Václav **225**
Krek, Gregor **256**
Krek, Janez (Ivan) Evangelist **52, 54, 55, 61, 66-68, 89, 90, 91, 107, 125-127, 129, 138, 139, 159, 178, 186, 188, 201, 202, 214, 267, 280, 282, 300**

Krieg, Cornel **261**
Kristan, Anton **129**
Kristus (glej Jezus, Kristus - Mesija)
Križan, Josip **92, 129**
Križanič, Ivan **222, 228, 230, 233, 254, 266, 289**
Križman, Jožef **225**
Kroflič, Robi **156, 186**
Krohe, Severin **262**
Kröll, Joseph Raphael **267**
Kržič, Anton **123, 214**
Kržišnik, Jožef Mar. **289**
Kučera, Oton **244, 272, 283**
Kukovec, Vekoslav **294**
Kukuljević Sakcinski, Božidar **245**

Kumičić, Evgenij **272, 273**
Kunaver, Franjo **138**
Kunc, Matija **230, 237, 253**
Kunšič, Ivan **294**
Kupljen, Anton **267**
Kvintilijan, Mark Fabij **228**
Kveder, Zofka **70, 295**

L

L. (glej Lampe, Frančišek)
Laberthonniere, Lucien **87**
Lah, Andrijan **300**
Lah, Ivan **132**
Laharnar, Janez **229, 272**
Lahousse **115**
Lamberg, Jožef **224**
Lamberg, Žiga **77**
Lampe, Andrej **75**
Lampe, Evgen **75-77, 93, 155, 188, 212, 216, 297, 299, 301**
Lampe, Frančišek (Črnogorski, F. L., L., Svetilko, Svetilko, Fr., Svetli, Sr., Domen Svetko) **9-11, 13, 15, 18, 44, 52-54, 71, 73, 75-77, 79, 89-164, 167, 168, 171, 175-203, 207-302, 305-311, 314-316**
Lampe, Ivana **75**
Lampe, Matevž **75**
Lampe, Matija **75**
Lang, Josip **237**
Langfeld, H. S. **115**
Lapajne, Ivan **252, 260, 267**
Lassall, Ferdinand **49**
Lassere, Henrik **288**
Lašan, Friderik **144**
Laurenčič, Julij **289**
Lavigerie, Charles **234**
Lavtižar, Jožef **283**
Layer, Leopold **269**

- Lazar, Mihael **235, 243**
 Leban, Janko **129, 222, 230, 238, 277, 283, 284**
 Leben, Matija **89**
 Lecanuet **86**
 Ledochowski, Mieczyslaw **248**
 Legat, Vekoslav **124, 125**
 Legen, Paul Louis **270**
 Lehmkuhl, Augustino **233, 239, 240**
 Leibniz, Gottfried Wilhelm **92, 111**
 Leimbach, Karl Alexander **262**
 Leitner, Martini **290, 295**
 Lekše, Franc S. **129, 222, 233, 241, 255, 269**
 Lemius, Jean-Baptiste **85**
 Lenard, Leopold **129**
 Lendovšek, Josip **165**
 Lendovšek, Mihael **231, 278, 289**
 Leon XIII. **40, 65, 66, 77–90, 93, 114, 122, 194, 200, 220, 221, 230, 238, 261, 282**
 Leopardij, Giacoma **244**
 Leopold III. **257, 264**
 Lergetporer, Benedikt **138**
 Lesar, Jos. **273**
 Lesar, Jože **89, 233, 245, 248**
 Lesjak, Anton **245**
 Lesker, Bernhard **268**
 Lessing, Gotthold Ephraim **121**
 Levec, Fran **30, 129, 213, 224, 225, 244, 245, 251, 266, 272, 288**
 Levec, Vladimir **294**
 Levstik, Fran **21–23, 27, 30, 31, 53, 56, 71, 107, 118, 186, 222, 245, 251, 266, 286**
 Liberatore, Matteo **81, 84, 85, 115**
 Liberatöre, P. Matthäus **247**
 Lichtenturn, Franc Ksaver **143**
 Liebknecht, Wilhelm **49**
 Liechtenstein, Aloys **40**
 Liguori, Alfons M. **290**
 Lingers, Emil **291**
 Linhart, Anton Tomaž **17**
 Ljubša, M. **278**
 Lock, John **111**
 Lohmann, Joh. Bapt. **284, 289**
 Lončar, Dragotin **39, 186**
 Lonergan, Bernard **87**
 Lopašić, Rad. **250**
 Lorenc, N. **248**
 Lorenz, W. **279**
 Lorković, Blaž **243**
 Lotze, Rudolf Herman **115**
 Lovrenčič, Joža **77**
 Ložar, Rajko **77, 134, 185**
 Ložar Podlogar, Helena **134, 185**
 Löfftz, Ludwig **275**
 Lueger, Karl **40**
 Lukan, Walter **88, 89, 90, 189**
 Luther, Martin **195**
 Lux, A. E. **224**
- M**
 Machiavelli, Niccolo` **196**
 MacIntyre, Alasdive C. **88**
 Mach, Fr. J. **269**
 Mackenzi, Atabaska **229**
 Magolič, Srečko **138**
 Magni, Pietro **281**
 Mahkot, Marija **142**
 Mahnič, Anton **41–45, 56, 64–66, 68, 69, 71, 89–95, 108, 110, 116–119, 125–129, 150, 162, 163, 175–178, 186, 194, 199–201, 286**
 Mahnič, Joža **47, 49, 70, 186**
 Mahorčič, Ivan **225**
 Mahr, Ferdinand **77**

- Majar, Hrizogon **237, 251**
 Majar, Matija **243**
 Majaron, Danilo **129**
 Makovskij, Vladimir Egorovič **275**
 Maksimiljan I. **246**
 Manning **243**
 Mayer, Franc **18**
 Mal, Josip **16, 18–28, 30, 34–36, 41, 45–57, 63–66, 186**
 Malavašič, Fr. **221**
 Malebranche, Nicolas **81, 111**
 Malenšek, Srečko **230**
 Mally, Georg **92**
 Malovrh, Miroslav **122, 129**
 Mandelc, Valentin **297**
 Mantuani, Josip **129, 256**
 Maréchal, Joseph **87**
 Marija, Devica **229, 231**
 Marija, Jezusova mati **54, 141–144, 146, 153, 165, 280, 285**
 Marija, Magdalena, svetopisemska **164**
 Marija sedem žalosti **238**
 Marinko, Josip **256**
 Maritain, Jacques **87, 180, 198**
 Markeš, Janez **16, 186**
 Marković, Franjo **251**
 Marn, Josip **53, 65, 75, 129, 220, 224, 241, 248, 250**
 Marušič, Andrej **294**
 Marx, Karl **49, 111**
 Maselj, Fran (Ivan Gorec) **272**
 Masslieb, W. **224**
 Matejko, Jan **258**
 Mati Božja, Pomočnica kristjanov (glej Marija, Jezusova mati)
 Mauring, Jan. Ev. **238**
 Mausbach, Josef **285**
 Mayer, Fr. **261**
 Mazzella, Camillo **85**
 Mažuranić, Ivan **227, 234**
 McInerny, Ralph **88**
 McLuhan, Marschall **196, 197**
 Medovič, Celestin **258**
 Medved, Anton **125, 129, 131, 132, 215, 282**
 Meglič, Jožef **273**
 Meier, Gabriel **239**
 Melcher, Alois **273**
 Mell, Anton **221**
 Melpomena, muza **286**
 Melzer (Melcer), Karel **75**
 Menaše, Luc **300**
 Mercier, Désire-Joseph **85, 86, 87, 194**
 Mercina, Ivan **259**
 Merhar, Alojzij (Sardenko, Silvin) **77, 147**
 Merhar, Ivan **292**
 Meško, Franc Ksaver **129, 132, 288**
 Metelko, Franc Serafin **56**
 Metod, sv. **122**
 Mevlja, Dušan **300**
 Mey, G. **233**
 Mežnarič, O. Nik **245**
 Mickiewicz, Adam **233**
 Mijatović, Čedomilj **273**
 Miklavž, sv. **153**
 Miklavec, Peter (P. M. Podravski) **224, 245, 252, 288**
 Miklošič, Franc **56, 243**
 Milčetić, Stjepan **246**
 Mill, John Stewart **111**
 Mislej, Jožef Peter Alkantara **92**
 Missia, Jakob **41, 65, 76, 77, 88, 89, 127, 163, 188, 189, 216, 234, 282**
 Moak, August **263**
 Moder, Janko **298**
 Modrinjak, Štefan **17**

Mohor, sv. **53, 54, 123, 124, 125, 130, 177**
 Mola, Pier Francesco **275**
 Monsabré, P. J. M. L. **232, 233**
 Montagnana, Polidor pl. **266**
 Mra e, Matija **251**
 Mrhar, Alojzij **299**
 M. T. P. (glej Tominšek Perovšek, Mateja)
 M ller, Julij **137**
 Munda, Jože **211, 309**
 Murillo **258**
 Murko, Matija **129, 280**
 Murn, Josip (Aleksandrov) **70, 147**
 Murnik, Ivan **129**
 Murnik, Marija **271**
 Murnik, Rado **70**
 Murr, Josef **246**
 Mu i , August **226, 261**

N

Nakateni, Guilielmi **254**
 Nansen, Fridtjof **137**
 Napotnik, Mihael **129, 294**
 Navratil, Ivan **129, 220, 224, 253, 262, 269, 271**
 Nedeljko, Fran **225, 230, 246, 259**
 Nedved, Anton **230, 251**
 Nejedly, Josip **75, 114**
 Nemec, Melita **184**
 N m cov , Božena **275**
 Nerat, Mihael **228**
 Newman, John Henry **80**
 Nietzsche, Friedrich **80, 91, 196**
 Nikel, Johannes **274**
 Nikola I. **281**
 Nikolaj **271**
 Nix, H. J. **239**
 Njego , P. P. **237**
 Noack, Ludwig **111**

Noggler, P. Gotfried **295**
 Notburga, sv. **251**
 Novak, Ladislav **281**

O

Oblak, Vatroslav **220, 271**
 Ocepek, Josip **223**
 Oeniponte, Tomis I. **254**
 Oer, Franz **295**
 Ogrin, Matija **11, 107, 108, 117–119, 128, 134, 186, 191**
 Ogrin, Simon **129, 249, 263**
 Ogrinec, Josip **56, 217, 233, 241**
 Okamski, Viljem **79**
 Oliva, Viktor **251**
 Omer (Omar)-paša **133**
 Ond i ek, František **227, 234, 293**
 O'Neil, Henry **263**
 Opeka, Mihael **77, 89, 129, 132, 157, 216, 299, 300**
 Oro en, Fr. **289**
 Ortelius, Hieronimus **250**
 Oswald, J. H. **255**
 Otten, Alois **269**
 Ozvald, Karel **115**

P

Pace, Viljem **18**
 Pajek, Jo e **129**
 Pajer, Kristijan **129, 136, 137, 256**
 Pajev i , A. **237**
 Pajk, Janko **92, 129, 157, 215, 287, 288, 292**
 Pajk, Pavlina **129, 132, 157–160, 189, 226, 252, 283, 299**
 Palacky, František **20**
 Palestrina, Giovanni Pierluigi da **55**
 Pascal, Blaise **87**
 Pasteur, Louis **265**

- Patiss, Georg **240**
 Pauli, V. P. M. **285**
 Paušek, Jurij **118**
 Pavel, apostol sv. **295**
 Pavelski, Vincencij sv. **76**
 Pavlica, Andrej **90, 93, 214**
 Pavlica, Josip **129**
 Pavlov, Ivan Petrovič **115**
 Pecci, Gioacchino (glej Leon XIII.)
 Pecci, J. **80**
 Pečar, Franc **264, 269**
 Pečjak, Gregorij **89, 215**
 Pečjak, Vid **11, 114, 115, 117, 189**
 Pečnik, Carl Jos. **236**
 Pečnik, Jernej **264**
 Pellico, Silvio **266**
 Peny, P. F. R. S. **247**
 Perger, A. **267, 280**
 Peron, Ljudevit **122, 223**
 Perovšek, Jurij **11, 36, 49, 65, 67, 68, 186, 189, 191, 200, 301**
 Perugino, Pietro **269**
 Perušek, Rajko **288**
 Pervolf, Josip Josipovič **243**
 Pesjak, Lujiza **221, 225**
 Pešak Mikec, Barbara **157, 189**
 Petkovšek, Robert **79, 81, 88, 189**
 Petrovna, Milena **281**
 Petrovič, Kara **225**
 Pij IX. **40, 42, 81, 82, 196**
 Pintar, L. **294**
 Pippin, Robert B. **91, 186**
 Pirc, Jožko **40–42, 45, 64–69, 187, 212**
 Piškur **144**
 Placid (pater) **142**
 Plaßmann, Hermann Ernst **81, 111**
 Platon **95, 96, 194, 246**
 Platz, Bonifacij **253**
 Plavt (lat. Titus Maccius Plautus) **121**
 Plečnik, Janez **129**
 Plečnik, Josip **129**
 Pleteršnik, Maks **69, 75, 251, 252**
 Poč, Martin **251**
 Podgornik, Fran **39, 92**
 Podgoršek **75**
 Podkrajšek, H. **225**
 Podmilšak, Jože **56**
 Pogačar, Janez Krizostom **218**
 Pogačar, Janez Zlatoust (Krizostom) **41, 75, 122, 142**
 Pogačnik, Anton **283**
 Pohlin, Marko **17**
 Poggel, Heinrich **285**
 Poklukar, Josip **241, 243**
 Pokorn, Franc **262**
 Potocki, Alfred **31**
 Potočnik, Blaž **235**
 Poussin, Nicolas **275**
 Povše, Franc **129**
 Poznik, Radivoj **243**
 Pölzl, Franz **247**
 Pörtzgen, P. J. M. **268**
 Praprotnik, Andrej **265, 283**
 Predojevič, Hasanpaša **250**
 Prelesnik, Matija **132**
 Prešeren, France **17, 22, 56, 71, 118, 287, 292, 294, 297**
 Prijatelj, Ivan **11, 128, 187**
 Primic, Janez Nepomuk **17**
 Progar, Alojzij **294**
 Prostak, Peter **245**
 Pucher, Ivan (glej Puhar, Janez)
 Puhar **256**
 Puhar, Janez **136, 250**
 Pugelj, Milan **70, 132**
 Pustovrh, Frančišek **248**
 Puškin **288**

R

Rac, Koloman **272**
 Racke, Karl **254**
 Rački, Franjo **258**
 Radetzky **237, 242, 259**
 Rafael **256**
 Rahner, Karl **87**
 Raič, Božidar **31, 224, 286**
 Raiffeisen, Friedrich **67**
 Rakuša, Fran **229, 277**
 Rant, Hubert **129**
 Ratisbonae, Pauli V. **246**
 Ravbar, Ivan **226, 229**
 Ravnacher, Ema **142**
 Ravnikar, Jernej **230**
 Ravnikar, Matej **230**
 Reger, St. D. **280**
 Rémusat, Charles François Marie **113**
 Reni, Guido **269, 275**
 Renz, Franz Ser. **253**
 Repič, Alojzij **281, 294**
 Ressel, Jos. **256**
 Reyer, Konstantin **18**
 Ribnikar, Vojteh **225**
 Ribot, Théodule **115**
 Richard, F. M. P. **247**
 Richet, Charles **115**
 Ricker, Anselm **233**
 Riess, Rich **274**
 Rihar, Gregor **256**
 Rissart, P. **278**
 Robba **281**
 Robič, Simon **277, 281**
 Robida, Ivan **241**
 Rogač, Jožef **54**
 Rohling, Aug. **291**
 Rohrman, Viljem **260**
 Rolfes, E. **279**

Rolfus, Karl **237**
 Romih, Tomaž **228, 245**
 Romih, Rado **141–144, 147, 150, 155, 156, 189, 301**
 Rommel, M. **247**
 Rosenkranz, Karl **111**
 Rosmini Serbati, Antonio **87**
 Rostohar, Mihajlo **115, 129**
 Rousseau, Jean-Jacques **106, 197, 226**
 Rovšek, Davorin **259**
 Rozman, Jurij (Žiltir, Martin) **230**
 Röntgen, Wilhelm Konrad **271**
 Rubens **248, 263**
 Rudolf IV. **263**
 Rupnik, Jakob **75**
 Rutar, Simon **228, 244**
 Rütter, Arnold **273, 267**

S

Sakcinski, Kukuljević, Ivan **223**
 Saloma, svetopisemska **164**
 Samassa, Albert **49**
 Samec, Drago **191, 205**
 Samec, Maks **53, 223**
 Sanseverino, Gaetano **81, 85, 98, 111, 113, 115**
 Santi, Rafael **248, 249, 256, 263**
 Sardenko, Silvin (glej Merhar, Alojzij) **129, 299, 300**
 Sašel, Jakov **290**
 Sattner, Hugolin (Franc Sattner) **89, 129, 272**
 Savojski, Evgen **252**
 Schanz, Paul **268, 280, 285**
 Schanté, A. **268**
 Schätzler, Konstantin **81**
 Schedone, Bartolomeo **281**
 Scheeben, Matthias Joseph **86**
 Scheicher, Joseph **233**

- Scheinigg, J. **225**
 Schell, Hermann **87, 231, 239, 273, 279, 284, 290**
 Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph **111**
 Scherer **269, 270**
 Scheyring, P. Sebastian **233**
 Schill, Andreas **274**
 Schiller, Johann Christoph Friedrich **131**
 Schindler, Franz Martin **40**
 Schleiermacher, Friedrich Ernst Daniel **199**
 Schleyer, Johann Martin **270**
 Schlögl, Nivard **290**
 Schmerling, Anton **19, 20, 21, 25, 27**
 Schmid, Andreas **273**
 Schmid, Al. **240**
 Schmid, Bernhard **239**
 Schmid, Francisco **246, 262, 279**
 Schmidinger, Heinrich **194**
 Schmidt, Edmundo **253**
 Schmidt, Martin Johann **287**
 Schmitz, J. **274**
 Schmitz, Ignatius **261**
 Schneid, Mathias **255, 279**
 Schneider, C. M. **290**
 Schneider, Jos. **280, 285**
 Schneider, Wilhelm **239**
 Schneider, Philipp **247, 268**
 Schober, Georgii **262**
 Schokherr, Julius **254**
 Schopenhauer, Arthur **80, 199, 227**
 Schoppe, Fr. X. **291**
 Schupp, Franz **195**
 Schusters, J. **240**
 Schütz, Ludwig **111, 114, 284**
 Schweiger-Lerchenfeld, Amand **224, 236**
 Scot, Duns **79, 86**
 Scripture **115**
 Sedej, Frančišek Borgia **129**
 Sedláček, Jaroslav **290**
 Seeböck, Philipp **247, 262**
 Seeburg, Franz **253**
 Seemann, Otto **236**
 Ségur Rostopine, Gräfin **237**
 Semen, Janez **89**
 Senc, Stjepan **245, 259**
 Seneković, Andrej **244, 260**
 Sergi **115**
 Sforza, Riario **81**
 Shakespeare, William **294**
 Siebert, Paul **295**
 Sienkiewicz, Henrik **245, 249, 251, 252**
 Siessel, G. **279**
 Sila, Matija **129, 263**
 Silbernagl, Isidor **246**
 Sima, Joh. **238**
 Siemiradzki, Henryk **296**
 Siemon, Nic **295**
 Sket, Jakob **221, 224, 225, 230, 237**
 Skola, France **256**
 Skrinjar, Marija **161, 162, 299**
 Skubic **75**
 Skubic, Martin **245**
 Skuhala, Ivan **224, 233**
 Slak, S. **114, 115**
 Slatnar, Anton **260**
 Slekovec, Matej **266**
 Slodnjak, Anton **47, 48, 50, 128, 187, 200, 300**
 Slomšek, Anton Martin **11, 53, 54, 88, 122, 231, 256, 259, 266, 267, 283, 289, 296**
 Smičiklas, Tade **251, 256**
 Smolik, Marijan **54, 189**
 Smrekar, Janez **288**
 Smrekar, Jožef **89, 241**

Smrekar, Posidij **227**
 Snoj, Slavko A. **11**
 Sodnik **301**
 Sogaro, Frančišek **242, 249**
 Solomon, Robert C. **104, 187**
 Sorur Pharim, Daniela **237**
 Specht, Thomas **253**
 Spencer, Herbert **111**
 Spillmann, Josef **228, 236, 254, 294**
 Spinoza, Baruch de **111**
 Sporer, Patritio **285, 295**
 Spörr, Bernhard M. **247, 255, 262, 269**
 Srnec, Josip **92**
 Starè, Josip **54, 236, 259**
 Stegnar, Feliks **75**
 Steklasa, Ivan **224, 243, 280, 294**
 Stelè, France **77**
 Stephenson, George **224**
 Sternen, Matej **70, 129, 234, 296**
 Steska, Viktor **121, 126, 127, 129, 189, 222, 266, 285, 300**
 Stiasny, Ljudevit **288**
 Stiplovšek, Miroslav **50, 187**
 Stöckl, Albert **81, 98, 113, 114, 115, 240**
 Stoll, Viljem **221, 230**
 Storck, Wilhelm **235**
 Stowe, Henrieta B. **221**
 Stratton, G. M. **115**
 Stres, Anton **65, 66, 111, 187, 189**
 Stritar, Josip **30, 31, 53, 56, 118, 121, 225, 272**
 Strossmayer, Josip Juraj **248, 282**
 Stumpf, Karl **115**
 Suárez, Francisco **79, 81, 86, 113**
 Su, Feliks **218**
 Suhač, Bonaventura Klara **243**
 Sundečić, Jovan **282**

Suppan, Jožef **129**
 Sušnik, Anton **225, 241, 263, 265, 267**
 Sušnik, Ivan **138**
 Svetec, Luka **33**
 Svetilko (glej Lampe, Frančišek)
 Svetilko, Fr. (glej Lampe, Frančišek)
 Svetina **144, 145**
 Svetina, Ivan **90, 213, 233, 288**
 Svetli, Sr. (glej Lampe, Frančišek)
 Swift, Jonathan **259**

Š

Šalamun, Anton **214**
 Šantel, Anton **215, 282, 286, 287**
 Šarc, Vladiboj **224**
 Šarec, Feliks **225**
 Šarić, Ivan **290**
 Šašelj, Ivan **129**
 Šauperl, Dragotin **294**
 Šket, Jakob **132**
 Škrabec **229**
 Škrjanec, Ivan (Josip Poljanec) **277**
 Škulj, Edo **55, 189**
 Šmid, Krištof **229, 267**
 Šoba, Jakob **130**
 Šorli, Ivo **70**
 Šrepel, Milivoj **230, 244**
 Štefan, sv. **24**
 Štiglic, Martin **236, 261**
 Štrebský, Tom. **232**
 Štrekelj, Karel (Karol) **69, 278, 283, 288**
 Štrukelj, France **265, 287**
 Šubic, Ivan **129, 220, 228**
 Šubic, Janez **248, 249, 256**
 Šubic, Jurij **256, 263, 270, 292**
 Šubic, Simon **53, 129, 275, 285**
 Šuklje, Fran **30, 31, 38, 39**

Šusteršič, Ivan **66, 67, 202**
Šušteršič (Sustersic), Frančišek Saleški
129, 163, 164

T
Taaffe, Eduard **36–39, 63, 89**
Tacit, Kornelij **230**
Taine, Hippolyte **115**
Talamo, Salvatore **81, 84**
Tappehorn, Anton **262**
Taxil, Leo **230, 233, 246**
Taylor, Charles **111, 187**
Tatarkiewicz, Wladyslaw **107**
Tavčar, Ivan **30, 39, 41, 43, 44, 56,**
69, 126, 202, 278, 294
Terencij (lat. Publius Terentius Afer) **121**
Ternovec, Matej **249, 265**
Testen, Urška **301**
Thurn, Gustav **142**
Tibesar, B. L. **279**
Tiefenthal, P. F. Salesio **253, 268**
Timotheus **238**
Titchener, Edward Bradford **115**
Tizian **269**
Tolstoj, Lev Nikolajevič **224, 235, 292**
Toman, Lovro **21, 22, 248**
Tomaž, sv. (glej Akvinski, Tomaž)
Tomek, Vaclav Vladivoj **289**
Tomičić, Josip Eugen **272**
Tomić, Jos. Eug. **226**
Tominšek Perovšek, Mateja (M. T. P.)
11, 119, 122, 147, 148, 161, 163,
167, 189, 190, 203, 301
Tomšič, Anton **30**
Tomšič, Ivan **220, 222**
Tonkli, Josip **64**
Torkar, Matija **54, 269, 271**
Toussaint, J. P. **266**
Tramte, Anton **136**

Tratnik, Leopold **248**
Trdina, Janez **30, 34, 56**
Trošt, Ivo (Dobravec) **132, 271, 272,**
282, 284, 299
Trstenjak, Anton **90, 114, 115, 187,**
202, 224, 251, 260
Trstenjak, Davorin **230, 256, 261**
Tschupick, Johann Nepomuk **285,**
290, 291
Tumpach, Josef **256**
Turk, Anton **251**
Turner, Pavel **129**
Tušek, Ivan **75**

U
Urban, Alojzij **250**
Urbančič, Ivan **91, 92, 187**
Urbančič-Toman, Josipina **292**
Urbanec, Ivan **225**
Usren-beg **133**
Ušeničnik **299**
Ušeničnik, Aleš (Aleksij) **11, 40–42,**
45, 64–69, 82, 89, 90, 91, 94,
107, 123, 129, 131, 133, 178,
187, 188, 190, 201, 202, 212,
215, 300
Ušeničnik, Franc **89, 213**

V
Vabič, Fran **260**
Vakaj, Alojzij **231, 243**
Valenčič, Jožef **289**
Valjavec, Matija **56, 231, 272**
Valla, Franjo **278**
Vattimo, Gianni **91**
Vavpotič, Ivan **129, 286, 292, 296**
Vavru, Ivan **75**
Veber, France **115**
Vega, Jurij **234, 241**

Vencajz, Jos. Janko **261**
 Verbinc, Franc **115**
 Vercruysse, P. Bruno **289**
 Verginella, Marta **61, 190**
 Vernik **142**
 Vesel-Vesenin, Ivan **125**
 Vesel, Ferdo **70**
 Veuillot, Louis **42**
 Vidic, Franc **280**
 Vidmar, Constantino **254**
 Vidmar, Franc **177, 187**
 Vilar, Anton **137**
 Vilfan, Sergij **24, 187**
 Vilhar, Miroslav **23, 27**
 Viljem **257**
 Vincencij Pavelski, sv. **76, 142, 143, 144, 155**
 Vinci, Leonardo da **281**
 Vipotnik, Marko **241**
 Virida **257, 264**
 Virilio, Paul **197, 198**
 Virk, Jožef **243**
 Vladimir (glej Zazula, Josip)
 Vodnik, Anton **77, 269**
 Vodnik, Alojzij **218, 316**
 Vodnik, France **200**
 Vodnik, Valentin **17, 225, 236**
 Vogelsang, Karl **40, 65, 67**
 Vogt, Peter **285**
 Volarič, Hrabroslav **130**
 Volčič, Janez **54, 221, 231**
 Vončina, Ivan **137**
 Vošnjak, Josip (J. M. Dravinjski) **39, 49, 220, 223, 224, 226, 230, 252, 253, 260**
 Vrančič, Jernej **142**
 Vrhlický, Jar. **272**
 Vrhovnik, Ivan **243**
 Vuković, Marijan **238**

W

Waal, Anton de **280**
 Wallace, Lewis **290**
 Wallace, Ludvik **288**
 Walter, A. F. **254**
 Waren, Howard C. **115**
 Weber, Fr. W. **274, 279**
 Weber, Heinrich **115**
 Weber, J. **262**
 Weiss, Joh. Bapt. von **230, 231, 232, 244, 251, 260**
 Widmann, Simon **246**
 Whewell, William **111**
 Wiedermann, Franz **283**
 Wiesthaler, Fr. **236**
 Wilmers, Guilelmo **284**
 Windischgrätz, Alfred **63**
 Winkler, Andrej **37, 130, 142**
 Winkler, Johann **137**
 Wiseman **266**
 Wittgenstein, Ludwig **195**
 Wolf, Anton Alojzij **56, 124**
 Wörter, Friedrich **253**
 Wulf, Maurice de **86, 87**
 Wundt, Wilhelm **115**
 Wurmbrand, Viljem **32**
 Wurner, Mihael **75**

Z

Záborský, Vladislav **229**
 Zagoršek, Amon **289**
 Zajc, Ivan **258, 292, 294, 316**
 Zajler, Sebastijan **229**
 Zákoucký, Karel J. **283**
 Zarnik, Miljutin **130, 263**
 Zarnik, Valentin **26, 30, 31, 39, 50**
 Zazula, Josip (Bolislav, J. Z., Vladimir)
134, 135, 136

Zbašnik, Fran (Žaljski, Fr. J. Milovršnik)
277, 278
 Zeplichal, Ignacij **135, 241, 248, 256**
 Zidanšek, Josip **295**
 Zigliara, Tommaso Maria **80, 84**
 Zois, Anton **53**
 Zois, Žiga **17**
 Zore, Janez **54**
 Zorn, Alojzij **163**
 Zupan **299**
 Zupan, Jožef **226**
 Zupan, Tomo **284, 287**
 Zupančič, Anton **75, 89, 130, 218,**
219, 221, 266, 298, 300

Zupančič, Janez **238**
 Zupančič, Vilibald **75**
 Zveličar (glej Jezus Kristus – Mesija)

Ž

Žakelj, Anton **75**
 Žalec, Bojan **198**
 Železnikar, Ivan **228, 243**
 Žigon, Fr. **253**
 Žitek, J. **260**
 Žitnik, Ignacij **66, 89, 130**
 Žižkov, Vlast **231**
 Žnider, Jakob **294**
 Župančič, Oton **70, 130, 288**

»Če ‚seštejemo‘ Lampetovo delovanje in upoštevamo kratkost njegove življenjske poti, se lahko samo čudimo njegovemu ogromnemu delu. In kljub temu, da ni poželo slave in pozornosti niti za časa življenja niti po smrti, so si njegovi sodobniki in tudi kasnejši ocenjevalci njegovega življenja in dela vendarle edini, da je kljub zapletenim razmeram in šibkemu zdravju opravil ogromno delo in narodu zapustil neprecenljiv zaklad.«

prof. dr. Janez Juhant

»Monografija pokaže na Lampetovo kulturno delo med Slovenci na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ki se ne izčrpava v negativni kritiki, ampak v pozitivnem delu. Gradi lastno kulturno stavbo in se z njo dviga visoko nad vsako obliko kulturnega boja. Lampetov ploden in nadvse tolerantni pristop h kulturnemu delu v zgodovinskem razvoju Slovencev žal ni prevladal, toda vzroke za to je iskati drugod, ne pri Lampetu, ki se je v tem delu izčrpal in pri komaj enainštiridesetih letih umrl. Monografija Mateje Tominšek Perovšek je prvo delo, ki prikaže Lampetov življenjski facit in ga primerno uvrsti v razvoj slovenske kulture.«

dr. Matija Ogrin

»Oni naravni nagon, da bi kaj spoznali in vedeli, kaže se najprej v čudenji. Ko zagledamo kaj nenavadnega, čudimo se in iščemo vzroka. Zato pravita Platon in Aristotel, da je čudenje začetek modroslovja. Kako da človek hrepeni, po polnem spoznanji po celi resnici, to je bilo že mnogokrat opisano in opevano. Zares se kaže v tem hrepenenji, kako plemenita je naša narava. Zato je plemenita modrost. Najvišjo popolnost svojega uma smemo imenovati modrost.«

Francišek Lampe: Vvod v modroslovje (1887)

ZALOŽBA
DRUŽINA

29 EUR